

ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

บรรยายวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ๒๕๒๒

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา

ธรรมทานมูลนิธิ จัดพิมพ์ด้วยทุนธรรมทานปริวรรตน์
ที่ตั้งไว้ทางสวนอศุสมมูลนิธิ เป็นอันดับที่สิบสี่แห่งทุนนี้
เป็นการพิมพ์ครั้งแรกของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจัดอยู่ในธรรมโฆษณ์ หมวดทำ
ชุดรวมเรื่องปกิณฑกะ อันดับที่ ๔๔ ก. บนพื้นแถบสีม่วง
จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม, ๑ ตุลาคม ๒๕๒๘

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับแจกเป็นธรรมทาน สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย]

อุทิศเพื่อสังคมผู้ร่วมทุกข์ เกิด หนึ่ง เจ็บ ตาย

อนโมทท.

ข้าพเจ้า ขออภัยมา ณ ที่นี้ ที่การนัดประชุมคราวที่แล้ว ขาดมาเพราะ
มลาครี และผู้หนึ่งได้อื่นๆ ได้มีความติดขัดจนต้องมาร่วมมือกันจัด
ตั้งทุนที่มีชื่อว่า "ทุนรวมงานปฏิวัติ" นี้ขึ้น เพื่อสนับสนุนการ
จัดพิมพ์หนังสือ ขดรวมใหม่ขึ้น เพื่อขึ้นอีกวันหนึ่ง. ท่านนี้ แม้จะ
มีชื่อที่ดังอยู่แล้ว แต่ได้ไปจากชื่อท่านต่างๆ ที่ได้มีผู้ตั้งขึ้นไว้ ตาม
ชื่อบุคคล หรือชื่อสกุลนั้นๆ ก็ตาม, แต่ท่าน และผู้ท่านที่ข้าพเจ้า
ได้ไปติดประชุมได้ไปกัน ใจดีแท้.

[illegible][illegible]

และสิ่งที่มีอยู่ที่ทุกคนเห็นใจกันนั้นมา ครอบงำหมด ว่าเราจัดตั้งให้มี
ประจักษ์ชัด หรือประจักษ์ชัดในโลก ที่ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม, ที่
เขียนอยู่ในไตรปิฎก, ที่ประกอบอยู่ในไตรปิฎก, ที่ประกอบอยู่ในไตรปิฎก
“สัตว์” ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทางเกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดย
ทั้งนั้น” มิใช่เกิดมาเพื่อใครหรือใคร่ไปรับกับใครและกันใด โดยวิธี
เสรีประชาธิปไตย เช่นเคย. จะมีนั้นแหละ การผลิตกันขึ้น
วิธีใหม่ ในลักษณะใหม่ของการปฏิวัติสังคม ๑๙๑๗-๑๙๑๘ เช่นนั้น ก็
จะหมดไปจากโลกใบนี้.

ถ้าหากว่า มีความเห็นกันว่า ธรรมทางประวัติศาสตร์ ที่เขียนไว้
อย่างทั่วถึงในหนังสือพิมพ์ เท่านั้น ก็จะต้องใช้แต่ละคน ทำความ
เข้าใจกันเอง และเข้าใจกันเอง แล้วเข้าใจกันเองทั้งหมดทั้งหมดย
ได้ในที่สุด, อันจะต้องใช้ทุกคนมีพระคำอยู่ด้วย, มีศาสนา
มีธรรมะอยู่ด้วย. ภาวะที่มีศีลธรรมอยู่ทั่วไป ที่เคยและเคย
อย่างที่เคย สืบต่อไปจนตลอดทั่ว หรือสักวันสักวันนั้นมา ไม่ได้ดีเลย,
และสามารถแก่ บัญชีทางของ อย่างที่ผู้คิดเผด็จการอยู่ในเวลานี้
หรือได้ของพร้อมเพรียงกัน เหมือนดั่งที่เห็น, ไม่ว่าแต่ในเวลานี้
หรือธรรมะที่ใดก็ตาม มันจะผ่านพ้นไป ในลักษณะอย่างนี้.

โลกกำลังหล่นลงสู่ความสับสน ที่แยกธรรมหรือศาสนา ออกจาก
การที่กระทำกัน, แยกจิตออกจากใจไปเสีย, แยกจิตออกจากจิต
เมื่อนั้นจะเป็นอย่างนั้น หรือแม้แต่ความเป็นของสิ่ง : มีแต่การที่กระทำ
ที่กระทำกันเป็นของธรรมดาของโลก ไม่รู้สักอย่าง มีศีลธรรมกันโดย
หรือ บัดนี้เองที่ลึกลับและยาก และทำให้ดูดีและดี สืบไป
ตามพวกอื่น; หรือถึงกับประกาศตนเป็นคำที่ถูกต้องของ ว่าเคย
ทำกันนั้น มิใช่สิ่งมหัศจรรย์เลย อย่างนั้นหรือ ซึ่งที่นั่นนั้นเป็น
อย่างนั้นแหละ คือมีสิ่งนั้น ภายประทุน; หรือหากันกันนั้น ภายประทุน
ในเมื่อ มี การกระทำกันที่ประจักษ์ชัด. ทุกคน มีบั้นปลายที่จะ
อาจไปโดยวิธีอื่น แม้ความดีนั้นอาจมีอยู่อย่างใด; ธรรมดาของ
ทุกคนกันนั้น มิใช่สิ่งอื่นใด นอกจากความดีนั้น ภายประทุนเท่านั้น
ที่เป็นความดีที่ชัดเจน ของมนุษย์ ! แต่แล้วในที่สุด เราได้ลอง
พิจารณาถึงกันดูแล้ว ว่า ผลที่ได้นั้นได้รับกัน ทำให้อำนาจเป็นโลก

คำปรารภ

ธรรมโฆษณ์ฉบับนี้ ท่านอาจารย์ให้ชื่อว่า ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่ พุทธบริษัทควรทราบ, บรรยายประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชา ระหว่างวันเสาร์ที่ ๖ มกราคม ถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๒๒ รวม ๑๒ ครั้ง และได้รวมคำบรรยายที่มีข้อความใกล้เคียงกับเรื่องที่บรรยายชุดนี้ ผนวกเข้าอีก ๓ ครั้ง รวมไว้สำหรับศึกษาพิจารณาธรรมะ ในรูปแบบเดียวกัน.

การบรรยายชุดนี้ ท่านอาจารย์ได้แจ้งความมุ่งหมายไว้ว่า *ไม่ประสงค์จะทำให้มีการแตกแยกกันระหว่างศาสนิก แต่กระทำให้เพื่อความเข้าใจอันดีของแต่ละฝ่าย.*

การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยใช้เงินบริจาคของผู้ศรัทธาผู้หนึ่ง, ผู้ให้กำลังแก่กิจการสวนโมกข์เนื่อง ๆ. ด้วยมีความมุ่งหมายสอดคล้องกับท่านอาจารย์ใน ความประสงค์ที่จะปลูกฝังการศึกษาปฏิบัติธรรมอันถูกต้อง ให้แก่เพื่อนผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. ท่านอาจารย์จึงมอบให้คณะผู้จัดทำหนังสือธรรมโฆษณ์ดำเนินการจัดพิมพ์ โดยใช้เงินของผู้บริจาคนี้นี้ร่วมกับเงินทุนธรรมทานปริวรรตน์ที่ตังไว้ ณ สวนอุสมมุนิธิ.

ด้วยกุศลเจตนาของท่านองค์บรรยายและผู้ร่วมงานทุกฝ่าย ขอให้ท่านผู้ ศึกษาเรื่องนี้ จงได้ประสบธรรมรส เบิกบาน, มีสันติสุข, สันติภาพ ด้วยความเข้าใจ อันถึงงามทั่วกันทุกท่าน เทอญ.

คณะผู้จัดหนังสือชุดธรรมโฆษณ์

สวนอุสมมุนิธิ

๗๗ หมู่ ๖ แขวงหนองบอน

เขตพระโขนง

ถนนสุขุมวิท ซอย ๑๐๓

๑ ก.ค. ๒๕

สารบัญ

ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

ลำดับ	หน้า
๑. ประโยชน์ของการศึกษาเปรียบเทียบ	๑
๒. พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน	๒๘
๓. ปัญหาแตกแยก เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า	๕๕
๔. การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า	๙๐
๕. วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด	๑๑๗
๖. ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ระหว่างศาสนา	๑๔๕
๗. ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย	๑๗๓
๘. ชีวิตนิรันดร์	๑๙๗
๙. การไถ่บาป	๒๑๙
๑๐. ความรักพระเจ้า	๒๔๑
๑๑. การสารภาพบาป	๒๖๓
๑๒. สรุปความ ทำความเข้าใจ	๒๘๔

ภาคผนวก

๑. ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก	๓๐๕
๒. พุทธธรรมสำหรับศาสนิกต่างศาสนา	๓๓๐
๓. ภาษาคน—ภาษาธรรม	๓๖๔
๔. ปาฐกถา เรื่องคริสต์ธรรม—พุทธธรรม ที่ จ.ว. เชียงใหม่	๓๘๗

(โปรดดูสารบัญละเอียดในหน้าต่อไป)

สารบัญละเอียด

ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

หน้า

๑. ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

เค้าเรื่องที่จะบรรยายมีเรื่องมากและยืดยาว	— — — — —	๑
ศึกษาอย่างไม่เห็นแก่ตัว จะพบตัวธรรมะในทุกศาสนา	— — —	๒
ความมุ่งหมายในการบรรยายทั้งปณิธานไว้ ๓ ประการ :-		
ข้อที่ ๑. จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้จนได้		
,, ๒. จะทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ		
,, ๓. จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสีย		
จากวัฏฏนิยม คือความลุ่มหลงในเรื่องเนื้อหนัง	— — — — —	๓
ปณิธานข้อ ๑. จึงต้องทำ, ข้อ ๒. ทุกศาสนาต้องการหมดความเห็นแก่ตัว		๔
ต้องเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ จึงจะประนีประนอมกันได้	— —	๕
ที่จะให้ถอนตัวออกจากวัฏฏนิยมนี้นี้สำคัญมาก, เพื่อไม่เป็นทาสกิเลส	— —	๖
ยกเอามาแต่ศาสนาคริสต์เพราะศาสนาอื่น ๆ มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกัน	—	๗
ประโยชน์ที่พูด ๑. จะมีผลดีระหว่างชาติต่าง ๆ ในโลก		
๒. จะมีผลดี แม้ภายในชาติเดียวกัน		
๓. จะเป็นผลดีระหว่างญาติผู้ถือศาสนาต่างกัน	— —	๘
๔ — ๕. เป็นผลดีระหว่างบุคคล, แม้ระหว่างผิวเมีย	— —	๙
การเปรียบเทียบ ทำด้วยจิตเป็นธรรม, ไม่ทำให้แตกกัน, แต่เหมือนกันโดยสาระ		๑๐
ต้องรู้จักใช้ภาษาธรรม อย่าใช้ภาษาคน, เพราะมีอยู่มากในการเปรียบเทียบ	—	๑๑

ต้องตีความในภาษาธรรมให้ถูกต้องด้วยกันทุกศาสนา	—	—	—	—	๑๒
ไม่ใช่วิธีให้เกิดความต่าง, เอาวิธีที่มีประโยชน์เป็นที่ตั้ง	—	—	—	—	๑๓
มองเห็นนอกเขากเรา, ทุกศาสนามุ่งสอนให้มนุษย์ได้สิ่งดีที่สุด	—	—	—	—	๑๔
จะมีพระเจ้ามากหรือไม่มี ศาสนาก็ล้วนทำประโยชน์แก่มนุษย์	—	—	—	—	๑๕
ต้องตีความหมายของคำให้ถูกต้องเช่น อ้อนวอน, อธิษฐาน ฯลฯ	—	—	—	—	๑๖
หลักธรรมในศาสนาตรงกันที่ที่ต้องการไม่ให้มีตัวกู — ของกู	—	—	—	—	๑๗
ทุกศาสนาต้องการให้ทุกคนได้สิ่งสูงสุด คือไม่ทุกข์เลย	—	—	—	—	๑๘
วิธีปฏิบัติต่างกันแต่เลือกนอก เพราะเกิด อยู่กันแต่ละภูมิภาคประเทศ	—	—	—	—	๑๙
จุดปลายทางของศาสนาก็เหมือนกัน แต่ใช้ถ้อยคำต่างกัน	—	—	—	—	๒๐
การแก้ปัญหาพวกหนึ่งใช้สติปัญญา, พวกหนึ่งใช้ศรัทธา, หรือวิริยาคะ	—	—	—	—	๒๑
ต่างคนต่างมีวิธีของตัว ทำจิตให้ไม่รู้สึกเป็นทุกข์จึงไม่ควรทะเลาะกัน	—	—	—	—	๒๒
อย่าเอาเปลือกนอกเป็นหลัก หัวใจของทุกศาสนาเป็นอย่างเดียวกัน	—	—	—	—	๒๓
เดี๋ยวนี้ที่ต่างกัน ก็เพราะวิธีสอน, วัฒนธรรมเหมาะที่จะรับวิธีของบางศาสนา	—	—	—	—	๒๔
โลกจึงต้องมีศาสนาหลายรูปแบบ, แต่ใจความนั้น เข้ากันได้ทุกศาสนา	—	—	—	—	๒๕
ถ้าถือศาสนาของตนถูกต้องจริง ต้องไม่มีความเห็นแก่ตัว	—	—	—	—	๒๖
เมื่อเห็นความเป็นศาสนาเดียวกันโดยใจความก็ไม่ต้องมีสงครามศาสนา	—	—	—	—	๒๗

๒. พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน.

เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบนั้น เพื่อเข้าใจความหมายซึ่งกันและกันด้วย	—	—	—	—	๒๘
ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจของศาสนาแล้ว จึงจะเข้าใจระหว่างศาสนาได้	—	—	—	—	๒๙
พึงรู้จักคำ “พระเจ้า” นี้เป็นภาษาไทยหมายถึงภิกษุ	—	—	—	—	๓๐
คำว่าพระเจ้านี้มีความมุ่งหมายในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด, คริสต์นำมาใช้บ้าง	—	—	—	—	๓๑

ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า แต่เขาไปบัญญัติว่าถ้าไม่มีพระเจ้า ไม่ใช่ศาสนา	—	๓๒
พระเจ้าต้องได้ถึงสิ่งสูงสุด มิใช่ถือเอาพระเจ้าอย่างบุคคล	— — —	๓๓
บางศาสนาสอนว่าพระเจ้านี้มีรูปร่างอย่างบุคคล, ฝ่ายพุทธไม่ถืออย่างนั้น	—	๓๔
ชื่อของพระเจ้านี้ก็เรียกต่าง ๆ กัน ฝ่ายพุทธต้องพิจารณาตามธรรมะ ๔ ความหมาย	—	๓๕
สังขารธรรม, พระธรรม, ก็ถือว่าเป็นพระเจ้าฝ่ายพุทธบริษัท	— — —	๓๖
พระเจ้าที่มีในพุทธศาสนา มีชื่ออ้างตามพุทธภาษิต เช่น “ตถา”	— —	๓๗
กฎของธรรมชาติเป็นตัวของพระเจ้า เพราะมีลักษณะของพระเจ้าอย่างบุคคล	—	๓๘
พุทธบริษัทมีพระเจ้า แต่มิใช่บุคคล, เป็นกฎของธรรมชาติ	— —	๓๙
สังขารหรือกฎเป็นสิ่งที่บ้จจยปรุ้งแต่งไม่ได้ เป็นพระเจ้า เหนือรูปนาม	—	๔๐
พระเจ้าแบบพุทธ เป็นปฐมเหตุ, สร้าง, ควบคุม, ทำลาย, ตั้งอยู่ได้เอง	—	๔๑
คุณลักษณะของพระเจ้านี้ มี ๒ อย่าง บุคคล, กับอย่างมิใช่บุคคล	— —	๔๒
บางศาสนายืนยันว่า พระเจ้ามีเมตตาสูงสุด นี่พระเจ้าอย่างบุคคล	— —	๔๓
เรามีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า; พระเจ้าจะเมตตาหรือทารุณขึ้นอยู่กับมนุษย์	—	๔๔
พูดอย่างภาษาคนก็ว่าพระเจ้าทำอะไรก็ได้ตามประสงค์	— — — —	๔๕
ถ้าพูดอย่างภาษาธรรม ทุกคนมีพระเจ้าตามความยึดถือของตน	— —	๔๖
ทุกศาสนามีพระเจ้า ซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกัน	— — — —	๔๗
การปฏิบัติต่อความประสงค์ของพระเจ้าคือวิวัฒนาการไปในทางสูง	— —	๔๘
การทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ นั่นคือการอ่อนน้อม	— — —	๔๙
ศาสนาอื่นเขามีการบูชา อ่อนน้อม อธิษฐานก็เป็นการทำตามกฎ	— —	๕๐
เรื่องที่พึงคือพระเจ้า ก็คือทำให้ถูกตามกฎหรือความประสงค์	— — —	๕๑
ผลที่ได้รับจากพระเจ้า คือสันติภาพทั้งส่วนตัวและส่วนรวม	— — —	๕๒
ปฏิบัติตามประสงค์ของพระเจ้าแล้ว ไม่มีทางที่จะทะเลาะวิวาทกัน	— — —	๕๓

สววรรค์ของพระเจ้า ต้องอยู่อย่างบริสุทธิ์ มีจิตใจสูง	—	—	—	—	๕๔
“ตายแล้วไปอยู่กับพระเจ้า” ทางพุทธก็คือตายจากบุคคลเป็นนริยะ	—	—	—	—	๕๕
เตียวหนั่นไม่มีพระเจ้าจริง มีแต่เอากิเลสเป็นพระเจ้า	—	—	—	—	๕๖
มีพระเจ้ากันให้ถูกต้องกันทั้งโลก จะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับต่างศาสนา	—	—	—	—	๕๗
ควรทำความเข้าใจในการไปสู่ชีวิตนิรันดร์ซึ่งทางพุทธเรียกว่าโลกุตระหรือนิพพาน	—	—	—	—	๕๘

๓. ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการแตกแยกเสียก่อน	—	—	—	—	๕๙
ที่ว่าในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้านั้นเพราะจำกัดความไม่สมบูรณ์	—	—	—	—	๖๐
โลกนี้มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จึงจำเป็นต้องมีจุกร่วม	—	—	—	—	๖๑
พระพุทธเจ้าทรงเคารพสิ่งสูงสุดคือพระธรรม, นี้เทียบเท่ากับพระเจ้า	—	—	—	—	๖๒
ธรรมธาคุนั้นมีความหมายแห่งความเป็นพระเจ้าของฝ่ายมีพระเจ้า	—	—	—	—	๖๓
ที่มีความหมายเดียวกันเช่น ผู้สร้าง มีชื่อต่าง ๆ กัน, ฝ่ายพุทธคือกฎของธรรมชาติ	—	—	—	—	๖๔
สิ่งที่รักษา ผู้คุ้มครองซึ่งเป็นพระเจ้า, ฝ่ายพุทธคือกฎของธรรมชาติ	—	—	—	—	๖๕
พระเจ้าให้ชีวิต, เป็นผู้วางหนทาง, ฝ่ายพุทธก็มีกฎ เช่นมรรคฯ	—	—	—	—	๖๖
พระเจ้าที่เขาพูด กับพระเจ้าที่เรามี ก็ต่างกันแต่ชื่อ, ทุกคนมีพระเจ้า	—	—	—	—	๖๗
ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด	—	—	—	—	๖๘
จะแยกประเภทพระเจ้าได้เป็น ๒ คือพวก ๑ เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ	—	—	—	—	๖๙
พวก ๒ พระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ แล้วจากนั้นไว้ต่อมา	—	—	—	—	๗๐
พระเจ้าในคัมภีร์ เป็นผลของการคตินึกโดยสัญชาตญาณแต่กาลก่อน	—	—	—	—	๗๑
พวกที่ย่อมเชื่อว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคล ก็ยังแยกพระเจ้านี้ออกอีก	—	—	—	—	๗๒
พวกไม่เชื่อพระเจ้าอย่างบุคคล เขาลงมติว่า ไม่มีพระเจ้า	—	—	—	—	๗๓

เพราะนักวิทยาศาสตร์พวกนี้ไปไม่ถึงที่สุดแห่งวิชาการของเขา	—	—	๗๔
ชาวโลกมองธรรมชาติแคบ ไม่รู้ถึงที่สุด ก็จัดให้สิ่งนั้นเป็นศักดิ์สิทธิ์	—	—	๗๕
คนไม่รู้เรื่องอสังขตะ ก็ว่าฝ่ายอสังขตะอยู่เหนือธรรมชาติ	—	—	๗๖
เรามีธรรมชาติ ๔ ความหมาย, กฎของธรรมชาตินั้นทำหน้าที่พระเจ้า	—	—	๗๗
ทุกอย่างบุคคลก็มีพระเจ้าชื่อต่าง ๆ, พุทธอย่างนามธรรมก็คือกฎในหน้าที่	—	—	๗๘
ธรรมชาติมีหน้าที่เหมือนรัฐบาลปกครองประเทศของตน	—	—	๗๙
กฎธรรมชาติมีอำนาจสูงส่งกว่าสิ่งใด, มียุติธรรม, มีเมตตา จุฑาพระเจ้าบุคคล	—	—	๘๐
เจตนาของพระเจ้า ต้องการให้มนุษย์วิวัฒนาการถึงระดับสูงสุด	—	—	๘๑
ทุกคนจึงเหมาะสำหรับเข้าถึงพระเจ้า เพราะกฎธรรมชาติสร้างมา	—	—	๘๒
คนเข้าถึงพระเจ้าไม่ได้ เพราะมีวิชา กิเลส ตัณหา ที่ตนผูกพันไว้	—	—	๘๓
เราต้องรู้จักพระเจ้าทุกรูปแบบ ทั้งภาษาคนภาษาธรรม	—	—	๘๔
ให้รู้จักพระเจ้าว่าเป็นธรรมชาติเท่านั้น, เป็นสัจจะ, เป็นกฎ	—	—	๘๕
หน้าที่ของคน ๑ รู้จักพระเจ้าทุกแบบแล้ว ๒ ทำตามประสงค์ของพระเจ้า	—	—	๘๖
๓. เผยแพร่พระคุณของพระเจ้าคือพระธรรมพร้อมกันไป	—	—	๘๗
ทำตนให้เป็นนิหารของพระเจ้า คือมีกาย วาจา ถูกตรงตามคำสอน	—	—	๘๘
ควรสนใจทำความเข้าใจศาสนาให้กลมกลืนกันทุกศาสนา	—	—	๘๙

๔. การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า.

คำบรรยายนี้มุ่งหมายทำความเข้าใจแก่นักเรียน เยาวชนทั้งหลายด้วย	—	—	๙๐
ศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง กล่าวไว้ว่าเขียนคัมภีร์โดยการดลใจของพระเจ้า	—	—	๙๑
คัมภีร์ไบเบิลก็ว่าเขียนด้วยการดลใจของพระเป็นเจ้า	—	—	๙๒
การเขียนคัมภีร์ ถือว่าเขียนด้วยอำนาจพระเจ้าในสวรรค์เป็นศักดิ์สิทธิ์	—	—	๙๓

ส่วนฝ่ายพุทธ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว สงฆ์ประชุมกันท่องคำสอนไว้	—	๕๔
คัมภีร์ฝ่ายคริสต์ศักดิ์สิทธิ์วิจารณ์ไม่ได้, ฝ่ายพุทธวิจารณ์ได้, เปลี่ยนได้	—	๕๕
มีหลักสำหรับพิจารณาตีความให้เป็นประโยชน์ซัก ๆ จึงจะถือเป็นถูก	—	๕๖
คัมภีร์ที่เขียนตามคำของพระเจ้าผิดไม่ได้แม้สักตัวอักษรหนึ่ง	—	} ๕๗
พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลถือว่ามนุษย์เขียนตามเหตุบังจย	—	
ธรรมธาตุเป็นกฎตายตัว เป็นพระเจ้าฝ่ายพุทธ, ก็จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้	—	๕๘
กฎตายตัวนั้นเปลี่ยนไม่ได้เพราะเป็นสัจจะอย่างมีเหตุผลอย่างนั้น	—	๕๙
พระเจ้าอย่างบุคคลเขาอธิบายอย่างของเขา เราไม่ควรไปขัดคอ	—	๑๐๐
ถ้าถือพระเจ้าจริง จะกลัวพระเจ้า ไม่ทำผิดความประสงค์ของพระเจ้า	—	๑๐๑
พุทธศาสนาก็ต้องทำตามกฎธรรมชาติโดยถูกต้องจึงจะรอดชีวิต	—	๑๐๒
กฎของพระเจ้าอันเป็นธรรมชาติ ข้อ ๑. คือ อิทัปปัจจยตา ข้อ ๒. อวิยสัจจ ๔		
ข้อ ๓. กฎเรื่องไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา	—	๑๐๓
ทำผิดหลักธรรมมีผลเป็นทุกข์, ทำถูกเป็นสุข, นี่พระเจ้าอยู่ที่ตัวเรา	—	๑๐๔
เราอยู่กับพระเจ้า คืออยู่ด้วยประเพณีปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า	—	๑๐๖
การศึกษาในโรงเรียนไม่พอ ต้องรู้ตามประสงค์ของพระเจ้าด้วย	—	๑๐๗
คือต้องรู้พระธรรมด้วย ไม่ใช่เพียงรู้หนังสือกับวิชาชีวะ	—	๑๐๘
ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า ธรรมธาตุเป็นพระเจ้าในพุทธศาสนา	—	๑๐๙
พระเจ้าในพุทธศาสนาไม่ขัดกับวิทยาศาสตร์ เรียก ตถตา, ธรรมธาตุ ฯลฯ	—	๑๑๐
พระเจ้าในศาสนาคริสต์ก็มีคุณลักษณะอย่างเดียวกับกฎในพุทธฯ	—	๑๑๑
พระเจ้าคือธรรมธาตุในพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไม่ได้	—	๑๑๒
กฎของธรรมชาติเปิดโอกาสให้สัตว์วิวัฒนาการไปในทางดี มีประโยชน์	—	๑๑๓
ให้ทุกคนรอดพ้นจากกิเลส อยู่อย่างสงบ ไม่มีความทุกข์เลย	—	๑๑๔

แม้แต่พระเจ้าในศาสนาของเราก็ไม่รู้จัก, อย่าไปดูถูกศาสนาอื่น	—	—	๑๑๕
ที่เรียกว่าพระเจ้า เพราะว่าเป็นสิ่งสูงสุด	—	—	๑๑๖

๕. วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

หัวข้อที่พูดนี้ เป็นเครื่องช่วยให้สามารถเปรียบเทียบศาสนาได้	—	—	๑๑๗
เราต้องมีสิ่งสูงสุดที่ถูกต้องแล้วเดินไปหาได้โดยไม่ยาก	—	—	๑๑๘
สิ่งสูงสุดวิวัฒนาการมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มคิดได้	—	—	๑๑๙
มนุษย์วิวัฒนาการสูงขึ้นมาจากสัตว์สมัยคนป่า	—	—	๑๒๐
คนคิดได้ พูดยกกันได้ จึงถ่ายทอดความคิดแก่กัน ขยายตัวเรื่อยไม่สิ้นสุด	—	—	๑๒๑
ทั้งต้นจากความกลัวสิ่งที่ไม่เข้าใจ จึงคิดหาที่พึ่งทางจิตใจที่เรียกศาสนา	—	—	๑๒๒
จุดตั้งต้น อยากรู้ อยากได้ อยากให้คุ้มครอง แยกเป็น ๒ ทาง :	—	—	—
เป็นบุคคลกับเป็นนามธรรม	—	—	๑๒๓
ความกลัว เป็นเหตุให้แสวงหาสิ่งต้านทานมาช่วยคุ้มครอง	—	—	๑๒๔
และมีเหตุน่าหวาดเสียวมาทำให้เป็น, เช่น พายุ ฝนดินไหว ฯลฯ	—	—	๑๒๕
ความคิดหาสิ่งสูงสุดมาช่วย, หายอยู่ที่มี, เทวดา, พระเจ้าอย่างบุคคล	—	—	๑๒๖
อีกพวกหนึ่ง คิดแบบวิทยาศาสตร์ ก็พบเรื่องจิตใจทำให้เป็นทุกข์	—	—	๑๒๗
พวกหนึ่งพบกฎของธรรมชาติ, อีกพวกหนึ่งมีพระเจ้าศักดิ์สิทธิ์	—	—	๑๒๘
ฝ่ายไม่มีพระเจ้ามีแต่กฎของธรรมชาติ ก็ต้องประพฤติดูตามกฎ	—	—	๑๒๙
พวกถือพระเจาก็ไม่ทุกข์ เพราะเชื่อลงไปว่าเป็นความต้องการของพระเจ้า	—	—	๑๓๐
จุดปลายทางต้องการความรอด ซึ่งทำนองเดียวกับ นิพพาน	—	—	๑๓๑
แม้ใช้คำต่างกัน ก็มีจุดปลายทางเหมือนกัน อย่าไปดูถูกเขา	—	—	๑๓๒
ทั้งพระเจ้าอย่างบุคคลหรือภาวะอย่างนิพพานก็คือสภาพสูงสุด	—	—	๑๓๓

การพูดเป็นบุคคล ช่วยให้ือพระเจ้าได้ง่าย ผากตัวได้ง่าย	—	—	—	๑๓๔
ฝ่ายมีพระเจ้ายกทำหน้าที่เพื่อเข้าไปอยู่กับพระเจ้า ฝ่ายพุทธ ฯ ก็ทำให้ถึงนิพพาน	—	—	—	๑๓๕
เรามีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ เราก็มียะเจ้าคุ้มครองตลอดเวลา	—	—	—	๑๓๖
การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า คือปฏิบัติถูกต้องตามกฎ ฯ	—	—	—	๑๓๗
ทางไปสู่สิ่งสูงสุด ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘	—	—	—	๑๓๘
เราไม่ปฏิเสธพระเจ้า เพราะเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน	—	—	—	๑๓๙
เรามีหน้าที่เข้าถึงพระเจ้า ให้ได้ทันในชาตินี้ ก่อนทำลายขันธ์	—	—	—	๑๔๐
เราคิดถึงสิ่งสูงสุดไม่ได้ เพราะมีสัมมาทิฐิไม่พอ ต้องทำใจเสียใหม่	—	—	—	๑๔๑
เราไม่ชอบสิ่งสูงสุด เพราะชอบเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร	—	—	—	๑๔๒
อย่ามัวเป็นสัตว์เศรษฐกิจ, สัตว์การเมือง, สัตว์สังคมเลย, จงเป็นคนอิสระ	—	—	—	๑๔๓
สิ่งสูงสุดนั้น ผู้รู้กล่าวว่าคือนิพพาน เป็นยอดของวิวัฒนาการ	—	—	—	๑๔๔

๖. ปัญหาเกี่ยวกับปาดาศาตระหว่างศาสนา.

ความมุ่งหมายพูดขึ้นนี้ เพื่อทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา	—	—	—	๑๔๕
ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ จะเป็นผลร้ายเกิดแก่โลกเอง	—	—	—	๑๔๖
ที่บรรยายมาแล้วเกี่ยวกับพระเจ้า เพราะต่างฝ่ายขัดกันว้าง	—	—	—	๑๔๗
ไม่ควรจะทะเลาะกันเรื่องมีหรือไม่มีพระเจ้า, เพราะแต่ละฝ่ายก็มีของตน ฯ	—	—	—	๑๔๘
สิ่งมีชีวิตล้วนมีพระเจ้า, มีสิ่งสูงสุดมาคุ้มครองทั้งนั้น	—	—	—	๑๔๙
ให้ทุกคนมีพระเจ้าตามพอใจของตน แม้เรียกชื่อต่างกัน	—	—	—	๑๕๐
พิจารณาความต่างกันของคำสอน เช่นกรณีฆ่าสัตว์บาป, ไม่บาป	—	—	—	๑๕๑
ต้องดูถึงคำสอนเรื่องพระเจ้าสร้างโลก รวม ๖ วัน	—	—	—	๑๕๒

วัน ๑-๒ สร้างแผ่นดิน สวรรค์ น้ำ วัน ๓-๕ สร้างทะเล, แผ่นดิน —	}	๑๕๓
พฤษภชาติ วัน ๔ สร้างอาทิตย์—ดวงจันทร์ วัน ๕ สร้างสัตว์เทวเจ้านาน		
วัน ๖ สร้างมนุษย์ ให้ควบคุมปกครองจัดแจงสิ่งที่สร้างแล้ว — — —		๑๕๔
การสร้างดังกล่าวในคัมภีร์ของคริสต์ ไม่ควรไปคัดค้าน — — —		๑๕๕
การสร้างแต่ละครั้งเขามีเหตุผลเป็นวิวัฒนาการต่อ ๆ กันไป — — —		๑๕๖
คำพูดในคัมภีร์ มีความหมาย มีเหตุผล ไม่ขัดกัน — — —		๑๕๗
ข้อความที่สงสัยเข้าใจไม่ได้ จะต้องศึกษาโดยไม่รังเกียจกัน — — —		๑๕๘
เพราะเหตุที่พระเจ้าสร้างสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้มนุษย์ เขาจึงถือว่าฆ่าสัตว์กินไม่บาป		๑๕๙
พวกที่ถือกินสิ่งมีชีวิตไม่บาป ก็มี, กินผักผลไม้บาป ก็มี, ตามแต่เขายึดถือ — — —		๑๖๐
หลักพุทธศาสนามีว่า ไม่ทำบาปเกี่ยวกับอาหาร, ฝ่ายคริสต์ว่าฆ่ากินไม่บาป — — —		๑๖๑
เราอย่าไปรังเกียจเขาเลย เพราะเขาถือตามศาสนาบัญญัติ — — —		๑๖๒
เราถือตามพุทธบัญญัติว่าฆ่าสัตว์บาป เราก็สมควรว่าอย่างนั้น — — —		๑๖๓
บทบัญญัติทางศาสนาเล็งหลักละเอียดยกเพื่อไม่ให้โทษร้ายทารุณ — — —		๑๖๔
การปฏิบัติตามศาสนานับบัญญัติก็อย่าดูหมิ่นกัน พิจารณาตามทีควร — — —		๑๖๕
พุทธบริษัทจะขาดศีลข้อปาณาฯ หรือไม่ เป็นเรื่องของจิตใจ — — —		๑๖๖
ต้องถือตามวินัยบัญญัติ ทุที่เจตนาทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงหรือไม่ — — —		๑๖๗
ส่วนธรรมะมิใช่นับบัญญัติ เมื่อรับถือก็ต้องพยายามปฏิบัติตาม — — —		๑๖๘
หลายศาสนานับบัญญัติเกี่ยวกับปาณาติบาตในรูปต่าง ๆ กัน — — —		๑๖๙
เราต้องดูเจตนา ถ้าปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตบริสุทธิ์ก็ไม่บาป — — —		๑๗๐
อย่าไปวิจารณ์หลักปฏิบัติของศาสนาอื่น, ส่วนเราทำให้ถูกต้องหลักพุทธ — — —		๑๗๑
พระพุทธเจ้าท่านทรงบัญญัติให้คนปฏิบัติได้ แล้วไม่ยกตนข่มผู้อื่น — — —		๑๗๒

๑. ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย.

หัวข้อบรรยายในวันนี้ จะทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา	— — —	๑๗๓
ถ้ามนุษย์ไม่อาจจะเข้าใจกันระหว่างศาสนา ก็จะต้องยากลำบากเรื่อยไป	— — —	๑๗๔
ทำความเข้าใจในศาสนาของตนและเพื่อนได้, ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนศาสนา	— — —	๑๗๕
ฝ่ายคริสต์จะถือว่าพระเจ้าสร้างรัตนตรัยให้มนุษย์จะได้หรือไม่?	— — —	๑๗๖
นี่ต้องพิจารณาว่า “พระเจ้า” คืออะไร, ใครสร้างอะไร?	— — —	๑๗๗
พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นตรงที่รู้พระธรรม, พระธรรมก็มีอยู่ก่อน, พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตาม	— — — — —	๑๗๘
ถ้าพระเจ้าอย่างบุคคลสร้าง เราจับไม่ได้, แต่กฎของธรรมชาติสร้างก็ได้	— — —	๑๗๙
ทุกอย่างเกิดขึ้นได้โดยการสร้างของกฎที่ปบ้จยตา	— — — — —	๑๘๐
ถ้าพระเจ้าเป็นอย่างกฎจะเข้ากันได้กับฝ่ายพุทธ	— — — — —	๑๘๑
พระเจ้าฝ่ายคริสต์เป็นบุคคล; พระคำคือกฎ นี่ตรงกับกฎธรรมชาติ	— — —	๑๘๒
ถ้าคริสต์จะถือว่าพระเจ้าคือกฎสร้างพระรัตนตรัยก็พอพูดกันได้	— — —	๑๘๓
ถ้าเขายอมรับกฎที่ปบ้จยตาช่วยสร้างรัตนตรัยก็ไปกันได้	— — — — —	๑๘๔
ควรจะมองในทางกลมกลืนกันได้ โดยถือเอาพระเจ้าคือกฎธรรมชาติ	— — —	๑๘๕
ฝ่ายคริสต์มีตรีมูรติ : มีพระบิดา พระจิต, พระบุตร	— — — — —	๑๘๖
ฝ่ายพุทธมี พระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์, พระธรรมเป็นกฎ ทุกสิ่งเกิดจากกฎ	— — —	๑๘๗
กฎที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือพระธรรม, เป็นกฎเฉียบขาดของธรรมชาติ	— — —	๑๘๘
กฎคือพระธรรมมีความหมายมาก ตรงกับประกาศิตของคริสต์	— — —	๑๘๙
พระพุทธเจ้าทรงนำเรื่อง อาทิพรหมจรรย์มาสอน	— — — — —	๑๙๐
ความหมายของพระธรรมก็ตรงกันกับลักษณะของพระเจ้าที่เป็นบุคคล	— — —	๑๙๑
ศึกษาอย่างวิทยาศาสตร์ก็จะพบว่ากฎธรรมชาติเป็นพระเจ้า	— — — — —	๑๙๒

ต้องทำความเข้าใจกันด้วยความหวังดีว่าพระเจ้าคืออะไร? สร้างอะไรอย่างไร?	๑๙๓
ศึกษาหลักธรรมให้เข้าใจถูก โดยไม่มีอีคว่าเราเท่านั้นถูก เขาผิด	๑๙๔
ทุกศาสนามุ่งไปสู่จุดเดียวกัน คือความไม่มีทุกข์เลย แต่พูดต่างกัน	๑๙๕
ปัญหาว่าพระเจ้าสร้างพระรัตนตรัย ควรทราบว่า พระเจ้าก็คือพระธรรม	๑๙๖

๘. ชีวิตนิรันดร.

คำว่านิรันดร มีอยู่ในทุกศาสนา, หมายถึงชีวิตแท้จริงอนันตกาล	—	—	๑๙๗
ในพุทธศาสนาเล็งถึงสิ่งที่เหตุปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้คือนิพพาน	—	—	๑๙๘
ผู้บรรลุลหรรณถึงระดับสภาพนิรันดร คือไม่มีตัวกูจะตายอีกต่อไป	—	—	๑๙๙
ชีวิตนิรันดร ฝ่ายคริสต์ คือหมกบาป	—	—	๒๐๐
กัมภีร์ใหม่สอนให้ได้รับชีวิตนิรันดร	—	—	๒๐๑
โอกาสบรรลุชีวิตนิรันดรในกัมภีร์ใหม่มีบอกว่ามีได้ตลอดเวลา	—	—	๒๐๒
ฝ่ายพุทธสอนให้รู้จักระงับบุญบาปๆ แล้วจะสู่ชีวิตนิรันดร	—	—	๒๐๓
หลักเกณฑ์ฝ่ายคริสต์กล่าวไว้ดีแล้ว ไม่ขัดกับหลักพุทธศาสนา	—	—	๒๐๔
ไม่ยึดถือบุญ—บาป ดี—ชั่ว นี่คือนิพพาน มีความสงบสุข	—	—	๒๐๕
กัมภีร์เก่าบรรยายพุ่งไปถึงบาปของแม่เป็นบาปดั้งเดิม ส่งต่อถึงลูกหลาน	—	—	๒๐๖
พระเยซูสอนให้บริจาคตนให้พระเจ้า นี่ก็เป็นหนทางสู่ชีวิตนิรันดร	—	}	๒๐๗
สาวกโยฮันก็สอนเช่นเดียวกับพระเยซู ให้บริจาคตน	—		
เขาบรรยายสภาพชีวิตนิรันดร เช่นต้นไม้คงงามสะทวกลสบาย ฯลฯ	—	—	๒๐๘
ใบและผลของต้นไม้นี้แก่โรคร้ายได้ ผลกินแล้วไม่ตาย	—	—	๒๐๙
ฝ่ายพุทธสอนให้ถึงนิพพานได้ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา	—	—	๒๑๐
นิรันดรของคริสต์เข้ากันได้กับแนวปฏิบัติของพุทธ	—	—	๒๑๑
ควรสังเกตพิจารณาอุจิจเมื่อมีธรรมปฏิบัติ, อยู่ตามกฎอภิปฯ ชีวิตก็อิมเป็นสุข	—	—	๒๑๒

ที่คริสต์พูดถึงเครื่องนุ่งห่มสะอาด อุปมากับจิตไม่มีปฏิฆะ, มีสมาธิ ปัญญา	—	—	—	—	๒๑๓
ปฏิฆะคือหงุดหงิดขัดใจไม่ชอบ ยึดติดชั่ว ทำให้มีทุกข์มาก	—	—	—	—	๒๑๔
จิตที่คิดจะให้ใกล้ชีวิตนิรันดรไค้มากกว่าจิตที่คิดจะเอา	—	—	—	—	๒๑๕
คนทั้งต้นมีบาป เมื่อยึดถือในดี—ชั่ว, เข้าใจเรื่องนี้แล้ว จะมีศีล สมาธิ ปัญญา	—	—	—	—	๒๑๖
ศึกษาเรื่องความหลุดพ้นจนจิตเหนือดี—ชั่ว ก็จะว่างเป็นนิพพาน	—	—	—	—	๒๑๗
ถือเอาประโยชน์เรื่องชีวิตนิรันดรของคริสต์โดยไม่ยึดมั่นถือมั่นก็เป็นนิรันดร	—	—	—	—	๒๑๘

๕. การไถ่บาป.

มองดูเรื่องสำคัญแห่งศาสนานั้น ๆ แล้วทำความเข้าใจให้ถูกต้อง	—	—	—	—	๒๑๙
พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของสัตว์ทั้งปวงด้วยชีวิตของพระองค์	—	—	—	—	๒๒๐
เครื่องหมายกางเขนก็คือ เครื่องหมายของการไถ่	—	—	—	—	๒๒๑
การไถ่ หรือการช่วยให้รอดนี้ ในพุทธก็มีเป็นอุตมคติของโพธิสัตว์	—	—	—	—	๒๒๒
พ่อ แม่ ครู อาจารย์ นี่ต้องทำการไถ่อยู่ตลอดเวลา, ช่วยให้พ้นทุกข์	—	—	—	—	๒๒๓
การไถ่คนออกจากบาป ผู้ไถ่ต้องมีคุณธรรมสูง ต้องอดทนเสียสละ	—	—	—	—	๒๒๔
การไถ่เป็นเรื่องของศาสนาต้องมีการช่วยเหลือให้ออกจากทุกข์	—	—	—	—	๒๒๕
ศึกษาการไถ่บาปในศาสนาคริสต์ตามคัมภีร์เริ่มแต่บาปดั้งเดิม	—	—	—	—	๒๒๖
พระเยซูสั่งสอนใหม่ให้ปล่อยวางแล้วจะได้ชีวิตนิรันดร	—	—	—	—	๒๒๗
การไถ่บาปในคัมภีร์ของคริสต์มีวิธีต่าง ๆ เขียนไว้หลายบท	—	—	—	—	๒๒๘
ใจความสำคัญว่าพระเจ้าให้มนุษย์คืนดีผ่านศรัทธาในพระเยซู	—	—	—	—	๒๒๙
พระเยซูได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ กระทั่งสละชีวิตเพื่อการไถ่	—	—	—	—	๒๓๐
บทบัญญัติมีมากที่พระเยซูเป็นสื่อกลางมีคุณสมบัติสูงเพื่อเป็นผู้ไถ่	—	—	—	—	๒๓๑
เขาปลุกศรัทธาให้เห็นว่าพระเยซูใช้เลือดของพระองค์ไถ่บาปมนุษย์	—	—	—	—	๒๓๒

พุทธศาสนาก็มีคนทำผิดพลาด พระพุทธเจ้าก็ทรงแนะนำให้เลิกด้วยหลักกาลามสูตร	๒๓๓
คำสอนในคัมภีร์มีอีกหลายตอนซึ่งให้เห็นการไถ่บาปของพระเยซู	๒๓๔
ข้อความเกี่ยวกับพระเยซูสิ้นพระชนม์มีในคัมภีร์ ๔ เล่ม	๒๓๕
พระพุทธเจ้าทรงแสดงกรรมที่ ๔ เพื่อไถ่ให้พ้นกรรม บาป บุญ กว้าง	๒๓๖
ตรัสสอนเรื่องบุญคุณ, มณีพพาน, นี่เป็นการไถ่ให้หลุดจากอดีต	๒๓๗
เปรียบเทียบการไถ่บาปของพุทธกับคริสต์มีแนวที่ตรงกันคือต้องลงทุน	๒๓๘
พระพุทธเจ้ายังอยู่ในจิตใจเรา ก็เป็นการไถ่สูงสุด	๒๓๙
พุทธบริษัทควรศึกษาให้ทราบถึงหลักการไถ่บาปนี้ไว้บ้าง	๒๔๐

๑๐. ความรักพระเจ้า.

การบรรยายนี้ต้องการให้พุทธบริษัทรู้จักประโยชน์ของการเปรียบเทียบ	๒๔๑
มีประโยชน์ที่จะผูกพันความรักความสามัคคีเป็นพื้นฐาน	๒๔๒
หลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ “รักผู้อื่น” จะแก้ปัญหาได้หมดสิ้น	๒๔๓
เพราะรักผู้อื่น จะประพฤติตามศีล ๕ ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์	๒๔๔
รักผู้อื่นเป็นหัวใจของคริสตศาสนา, ต้องการให้รักพระเจ้าเท่าที่พระเจ้ารัก	๒๔๕
เรามีพระเจ้าอย่างไม่ใช่บุคคลซึ่งเป็นกฎก็มีลักษณะเหมือนรักเรา	๒๔๖
เราก็ต้องรักพระเจ้าตอบสนองให้สมความมุ่งหมาย	๒๔๗
ขอให้ยึดหลักกลางระหว่างศาสนา คือคำว่า รักผู้อื่น, จะไม่เห็นแก่ตัว	๒๔๘
พุทธบริษัทไม่ควรรังเกียจคำว่ารักพระเจ้า, รักผู้อื่นเท่าที่พระเจ้ารัก	๒๔๙
พุทธบริษัทควรถือกฎเกณฑ์อุทมกถิของโพธิสัตว์ที่รักผู้อื่นกว่าตน	๒๕๐
เลิกพูดเรื่องราวใครดีกว่า เลวกว่า หรือเสมอกัน	๒๕๑
คัมภีร์ของคริสต์เขียนว่า ต้องรักพระเจ้าของท่านอย่างหมดจิตใจ	๒๕๒

หน้า

รักผู้อื่นอาศัยรากฐานอยู่บนรักพระเจ้า, ไม่รักผู้อื่นมันผิดกฎของพระเจ้า	—	๒๕๓
รักพระเจ้าจนหมดตัวเขาถือว่า ไม่มีตัวเอง, จึงรักผู้อื่นโดยอัตโนมิตี	— —	๒๕๔
พระเยซูขอให้ท่านเป็นที่รักของท่าน, ฝ่ายพุทธเราก็มีเป้าอยู่ที่พระพุทธเจ้า	—	๒๕๕
ก็มีภริยาของเขาว่าพระเจ้าประทานพระจิตมาเต็มอยู่ในจิตเราเพื่อรักพระองค์	—	๒๕๖
มีคำสอนรูปต่างๆ ที่จะทำให้รักพระเจ้า	— — — — —	๒๕๗
ใครมีจิตแยกไป เป็นหน้าที่ของพระเยซูที่จะเรียกมาคืนดีกับพระเจ้า	— —	๒๕๘
การทำบุญทำทานถ้าไม่รักพระธรรม ไม่รักพระเจ้าจริงก็ไม่มีความหมายอะไร	—	๒๕๙
เขามีข้อปฏิบัติบัญญัติไว้เพื่อแสดงว่ารักพระเจ้า	— — — — —	๒๖๐
สำหรับพุทธบริษัทควรถือเป็นหลักสากลว่ารักผู้อื่นเป็นรากฐานของศีลธรรม	—	๒๖๑
รักผู้อื่นแล้วจะมีศีลสมบูรณ์ โดยอัตโนมิตี	— — — — —	๒๖๒

๑๑. การสารภาพบาป.

บางคนมักจะดูหมิ่นพิธีล้างบาป แก่บาป สารภาพบาปของคริสต์	—	—	๒๖๓
พุทธบริษัทไม่ควรดูหมิ่น เพราะทางพุทธก็มีพิธีกรรมล้างบาป	—	—	๒๖๔
ศึกษาเรื่องการล้างบาปในคัมภีร์ศาสนาคริสต์ให้เข้าใจ	—	—	๒๖๕
เรามีหลักการสำคัญว่าจะต้องสารภาพบาปก่อนเป็นสมาชิกของศาสนา	—	—	๒๖๖
เขานับญาติไว้ว่าเป็นบาป จึงต้องมีการเพิกถอนบาปล้างบาป	—	—	๒๖๗
พิธีล้างบาปมี ๓ ระดับ : สำนึก, ต้องสารภาพ, มีการเพิกถอนล้าง	—	—	๒๖๘
การสารภาพบาปต้องทำแก่พระ, ฝ่ายพุทธก็มีการแสดงอาบัติ, ขอขมา วลา	—	—	๒๖๙
การล้างบาป ต้องทำด้วยจิตใจที่กลัวบาป ทั้งบาปทั้งเดิม, บาปปกติ	—	—	๒๗๐
บาปทั้งเดิมก็เหมือนกันแทบจะทุกศาสนา, การเลิกก็ต้องเลิกเด็ดขาด	—	—	๒๗๑
การล้างบาปบางศาสนามีพิธีมาก เช่น อาบน้ำ, บูชาญู เป็นต้น	—	—	๒๗๒

ไม่มีศาสนาไหนดีกว่า หรือดีที่สุด, พุทธ ฯ ก็ใช้กับคนโง่ไม่ได้	—	—	—	๓๑๑
หัวใจของทุกศาสนายู่ที่ความดับทุกข์	—	—	—	๓๑๒
ทุกศาสนาเหมือนกันตรงใจกลาง ที่ว่าปฏิบัติแล้วดับทุกข์ได้	—	—	—	๓๑๓
ทุกศาสนามีคุณค่า ไม่ต้องเปรียบเทียบ มีแต่จะเลือกเอาไปใช้	—	—	—	๓๑๔
ที่เปรียบเทียบก็เพื่อให้เห็นส่วนดีของศาสนาที่ทำให้คนดี	—	—	—	๓๑๕
ในอนาคต เมื่อมนุษย์เข้าถึงวิทยาศาสตร์ อาจเหลือศาสนาเดียว	—	—	—	๓๑๖
เดี๋ยวนี้ก็มีเหลืออยู่ ๒ คือ เชื่อพระเจ้า กับ ถือตามกฎธรรมชาติ	—	—	—	๓๑๗
แม้เหลืออยู่ ๒ ก็ไม่ควรจะเปรียบว่า อันไหนดีกว่า, ดีที่สุด	—	—	—	๓๑๘
หลักพุทธศาสนาเป็นธรรมชาติ จึงควรศึกษาความจริงของธรรมชาติ	—	—	—	๓๑๙
ศาสนาในโลก จะต้องเผชิญปัญหาในอนาคตคือวิทยาศาสตร์	—	—	—	๓๒๐
ในตัวคนมีทั้งธรรมชาติ, กฎ, และหน้าที่ตามธรรมชาติ	—	—	—	๓๒๑
เมื่อทำหน้าที่ตามธรรมชาติแล้ว ก็ได้รับผลคือไม่เป็นทุกข์	—	—	—	๓๒๒
หลักพุทธศาสนาเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามกฎอิทัปปัตติ	—	—	—	๓๒๓
ถ้ามนุษย์ถือความจริงข้อเดียวกัน ก็จะรักใคร่กัน, หอมอบบูชา	—	—	—	๓๒๔
ด้วยการปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้ แล้วเราจะเป็นสมาชิกของทุกศาสนา	—	—	—	๓๒๕
ปฏิบัติจริงถูกต้อง และดับทุกข์ได้, คนเดียวจะถือได้ทุกศาสนา	—	—	—	๓๒๖
ทุกศาสนาในโลกควรร่วมมือกัน ทำให้โลกมีสันติภาพ	—	—	—	๓๒๗
การเปรียบเทียบศาสนาไม่ใช่ดูความต่างกัน แต่ควรเพื่อทำความเข้าใจกัน	—	—	—	๓๒๘
การปฏิบัติศาสนามีไข่มุกแต่ความเชื่อ, ต้องปฏิบัติให้เกิดผลด้วย	—	—	—	๓๒๙

๒. พุทธธรรมสำหรับศาสนิกต่างศาสนา.

การนั่งกลาตินเป็นสิ่งที่มีความหมายพิเศษสำหรับพุทธบริษัท	—	—	—	๓๓๐
พุทธธรรมเกิดอยู่กลางดิน, เป็นเรื่องของธรรมชาติ	—	—	—	๓๓๑

ธรรมชาติดี ๔ ความหมาย : ตัวธรรมชาติ — กฎ — หน้าที่ — ผลที่เกิดขึ้น	๓๓๒
ธรรมชาติหมายถึงทุกสิ่ง, มีกฎที่บังคับจยตาคำกับอยู่	๓๓๓
ธรรม ๔ ความหมายมีอยู่ในตัวของทุกคน	๓๓๔
ในคริสต์ธรรมก็มีธรรม ๔ ความหมายเช่นกัน, ไม่ควรเข้าใจผิด	๓๓๕
เรื่องของพระเจ้าในทุกศาสนา มีรวมอยู่ในคำว่ากฎที่บังคับจยตา	๓๓๖
หน้าที่ของพระเจ้าที่สร้าง—ควบคุม—ทำลาย, คือบทบาทของอิทัปปัจจยตา	๓๓๗
พุทธศาสนามีแต่เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์, จำต้องรู้ว่าเกิด — ดับอย่างไร	๓๓๘
ถ้าดำรงจิตถูกต้องตามกฎที่บังคับจยตาแล้ว จะไม่มีความทุกข์	๓๓๙
เราไม่มีคำว่า “พระเจ้า” แต่มีคำที่มีความหมายเหมือนกันคืออิทัปปัจจยตา	๓๔๐
พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎที่บังคับจยตา แล้วเคารพเป็นสิ่งสูงสุด	๓๔๑
พุทธศาสนาก็มีพระเจ้าแต่มิใช่อ่างบคคล, แต่เป็นกฎธรรมชาติ	๓๔๒
ตัวพระเจ้าในพุทธศาสนาเป็นกฎ ที่มองเห็นได้ตามวิวิธวิทยาศาสตร์	๓๔๓
ธรรมะคือหน้าที่ ที่มนุษย์ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องทุกขั้นตอนแห่งชีวิต	๓๔๔
ทุกคนมีหน้าที่เพื่อชีวิตรอดจึงต้องมีการศึกษา, ประพฤติตามศาสนา	๓๔๕
ความรอดตามหลักพุทธศาสนาคือไม่มีความทุกข์	๓๔๖
ดับทุกข์ได้จริงตามหลักของศาสนา, เป็นเรื่องเข้าถึงพระเจ้าหรือนิพพาน	๓๔๗
นิพพานแปลว่าเย็น, ปราศจากทุกข์, ไม่เกิดกิเลส	๓๔๘
ในขณะที่จิตว่างจากความทุกข์ ก็เรียกว่าชัฏณะหรือบังเอิญ	๓๔๙
เป็นอยู่ให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ จิตจะสงบ, จิตไม่สงบนั้นทำลายชีวิต	๓๕๐
จิตเย็นเพราะไม่มีกิเลส ก็เป็นอิสระ หลุดพ้นจากอำนาจบีบคั้นใด ๆ	๓๕๑
สิ่งที่ช่วยให้หลงคือความดี — ความชั่ว, ในคัมภีร์คริสต์ก็มีกล่าวไว้	๓๕๒
ถ้ารู้จักกฎที่บังคับจยตา จะไม่ถือว่าดี — ชั่ว, จิตเป็นกลาง ไม่ทุกข์	๓๕๓

อยู่เหนือตี — ขั้ว นั่นแหละคือความหลุดพ้น, ไม่มีความทุกข์	—	—	—	๓๕๔
รักผู้อื่นไม่เห็นแก่ตัว, มีสอนในทุกศาสนา	—	—	—	๓๕๕
จุดสูงสุดของศาสนายังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะคนยังรักตัวกู	—	—	—	๓๕๖
ถ้าถอนความรู้สึกว่า “ตัวกู” เสียได้ จะไม่เห็นแก่ตัวแล้วรักผู้อื่น	—	—	—	๓๕๗
ก ข ก กา ของพุทธศาสนา ต้องศึกษาตัวธรรมชาติดีคืออายตนะ	—	—	—	๓๕๘
ขณะที่สำคัญมากคือ เมื่ออายตนะแต่ละคู่พบกันเรียกว่าผัสสะ	—	—	—	๓๕๙
เมื่อมีผัสสะเราเฝ้า ก็ต้องเกิดทุกข์ : ต้องไม่ยินดียินร้ายจนเกิดทุกข์	—	—	—	๓๖๐
เมื่อเราเป็นอิสระจากโลก, จากความยินดียินร้าย, ก็มีโอกาสนอยู่กับนิพพาน	—	—	—	๓๖๑
อย่าทำผิดก่อนมีผัสสะ, จะไม่เป็นทุกข์, เรียกว่าหลุดพ้น	—	—	—	๓๖๒
มนุษย์หลุดรอดจากสิ่งไม่พึงปรารถนา ก็เหมือนอยู่กับพระเจ้า	—	—	—	๓๖๓

๓. ภาษาคน ภาษาธรรม.

เราฟังข้อความในคัมภีร์ไม่รู้เรื่องเพราะพูดกันคนละภาษา	—	—	—	๓๖๔
ตัวอย่าง “ความตาย” ในภาษาธรรมในคัมภีร์ไบเบิล	—	—	—	๓๖๕
คำสอนของเซ็นต์ปอลในคัมภีร์ มีหลายคำเป็นภาษาธรรม, พุทธบริษัทเข้าใจได้	—	—	—	๓๗๐
ตัวอย่างภาษาคน ภาษาธรรม เช่น นกไม่เห็นฟ้า	—	—	—	๓๗๑
โลกมีทั้งภาษาคน ภาษาธรรม	—	—	—	๓๗๒
โลก, นรกสวรรค์, มหาสมุทร, อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ	—	—	—	๓๗๓
ความหมายคำสำคัญที่เป็นหลักพุทธศาสนาต้องมองข้างใน	—	—	—	๓๗๔
ดูความหมายของคำว่า “การเห็นรำคืออาการของคนบ้า”	—	—	—	๓๗๕
ดูความหมายเฉพาะในภาษาธรรมของ นรก เปตก เถริจฉาน อสุรกาย	—	—	—	๓๗๖
เปตกคือความหิว, อสุรกายคือความกลัวอย่างโง่เขลา	—	—	—	๓๗๗

การหลับคือโง่, อยู่ด้วยวิชา, เล่นคือเสวยความสุขแปลก ๆ	—	—	—	๓๗๘
สมรสในภาษาธรรม คือมีความรู้, พอใจ, ปฏิบัติ, ตรงกัน	—	—	—	๓๗๙
พ่อ — แม่ ภาษาธรรม หมายถึงสิ่งที่ให้เกิดปัญญา	—	—	—	๓๘๐
เพื่อน คือธรรมะ, ศัตรูคือการทำผิด กิเลส อวิชา	—	—	—	๓๘๑
เวลา, มีความหมายถึงจุดที่เกิดอยากถึงจุดที่สมอยาก	—	—	—	๓๘๒
ในภาษาธรรม ยิ่งเดิน รีบเดิน ยิ่งไม่ถึง เพราะความอยากมีมาก	—	—	—	๓๘๓
ภาษาธรรมในคัมภีร์ทุกศาสนา เขาพูดไว้ถูกต้อง แต่คนไม่เข้าใจก็มี	—	—	—	๓๘๔
ต้องถือความหมายให้ได้ทั้ง ๒ ภาษาจะได้ประโยชน์	—	—	—	๓๘๕
หวังว่าในอนาคตจะมีความเข้าใจภาษาคนภาษาธรรมจนไม่ขัดกัน	—	—	—	๓๘๖

ใจความแห่งคริสต์ธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๑ —

๖ มกราคม ๒๕๒๒

ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งแรกแห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมา
จะได้บรรยายข้อความพิเศษ เป็นชุดหนึ่งตามเคย, จะให้ชื่อการบรรยายชุดนี้ว่า ใจความ
แห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ; และจะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อย
เฉพาะครั้งที่หนึ่งนี้ เป็นการปรารภเรื่องก่อนว่า ประโยชน์ของการศึกษาศาสนา
เปรียบเทียบ. คำเรื่องทั้งหมดนั้นจะแสดงให้เห็นว่า ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่
พุทธบริษัทควรทราบ มันก็มีเรื่องมากและยืดยาว พอที่จะพูดกันหลายครั้ง, เฉพาะ
ครั้ง ๆ ก็จะมีชื่อต่าง ๆ กันไป ตามที่จะพูดในประเด็นไหน.

ศึกษาอย่างไม่เห็นแก่ตัวจะพบตัวธรรมะในทุกศาสนา.

ฟังดูแล้ว, บางคนจะคิดว่า อาตมาจะแสดงเรื่องของพระเยซู เอามาให้ท่านทั้งหลายนั่งพนมมือไหว้แต่อย่างนั้น มันก็น่าหัว, ถ้าเข้าใจอย่างนั้น ก็เข้าใจเสียใหม่ให้ถูกต้อง ว่าเราจะพูดกันเรื่องธรรมะซึ่งเป็นของสากลของธรรมชาติ แม้ที่มีอยู่ในศาสนาอื่น ๆ, เขาเรียกว่าศาสนาชื่ออื่น ; แต่ในนั้นมันก็มีธรรมะ. ถ้าเราไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือถืออันด้วยทิฏฐิของตัว ก็จะพยายามมองหาให้พบว่า ธรรมะในศาสนาชื่ออื่นนั้นมีอยู่อย่างไร. เมื่อพบตัวธรรมะแล้ว เราก็ไหว้ได้สนิทมือ ; เช่นเดียวกับว่าในอิฐในหินในปูนในโลหะทองแดง เอามาทำเป็นพระพุทธรูป เราก็ค้นหาจนพบธรรมะในอิฐในหิน ในปูนเหล่านั้น, ถึงคุณของพระพุทธรเจ้า แล้วเราก็ไหว้ได้ ไม่ใช่เราไหว้อิฐไวกปูน.

ทั้ง ในศาสนาอื่น ก็มีธรรมะที่เราอาจจะพบมองเห็นได้ แล้วเราก็ไหว้ได้อย่างเดียวกัน.

ทำไมเราจึงมาทำการศึกษาเปรียบเทียบศาสนาต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน ? ทั้งนี้ก็เพราะว่า มันมีความจำเป็นหรือมีเหตุผล ที่จะทำเช่นนั้น. ท่านทั้งหลายทุกคนเป็นพุทธบริษัท ท่านก็ตะโกนอยู่แทบจะทุกวันว่า **สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น**, แล้วท่านจะถือว่า พวกที่ถือศาสนาอื่นนั้นไม่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย กับเราหรืออย่างไร ? ถ้าเราไม่ถือ เราก็จะเป็นคนพูดไม่จริง ; ถ้าเราถือ เราต้องถือว่าสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาอะไร เขาก็เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต่อเรา. ฉะนั้นเราก็ต้องมีความรัก มีความเมตตากรุณาคบหาสมาคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สักความสามารถที่เราจะช่วยกันได้ ; ฉะนั้นเราต้องมีความเข้าใจต่อกันและกัน จนไม่มีความรังเกียจกัน.

ความมุ่งหมายในการบรรยายเปรียบเทียบศาสนา.

เดี๋ยวนี้ท่านลองนึกดูเถิด ว่าเรายังไม่มีความสนิทใจต่อกัน ; เมื่อเราเห็นเขาถือศาสนาอื่น เราารู้สึกว่า เขาเป็นคนนอกศาสนาของเรา, เรามองดูเขาอย่าง เป็นคนที่น่ารังเกียจ. เอาที่นั่งอยู่ที่นี้แหละทุกคน เมื่อมองเห็นคนถือศาสนาอื่นแล้วท่าน รู้สึกอย่างไร ? แล้วท่านใช้คำพูดคำจากับเขาเหล่านั้นอย่างไร ? บางทีท่านจะใช้คำว่า พวกนั้นพวกนี้, แล้วก็ใช้คำว่า มัน ; นี่ข้ออภัยที่ยกตัวอย่างอย่างนี้. พวกชาว พุทธบางคนนี่แหละ จะเรียกว่า พวกคริสเตียนมันว่าอย่างนั้น พวกอิสลามมันว่าอย่างนี้ ใช้คำว่าพวกแล้วยังใส่มันอีกด้วย อย่างนี้มัน จะเป็นมิตรเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย กันได้อย่างไร.

อาตมามีความมุ่งหมายอย่างนี้แหละ ที่ว่าเราจะเลิกคำว่าพวกอื่น โดยความ เป็นพวกอื่นกันเสียที ; เอามาเป็นพวกเดียวกัน คือเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันเสียที, แล้วเราก็จะมีความเป็นชาวพุทธมากขึ้น. ถ้าเราเกลียดกันคนพวกหนึ่งออก ไว้ในฐานะเป็นคู่ปรปักษ์อย่างนี้ ความเป็นชาวพุทธของเราก็น้อยลง, คือเราไม่สามารถ จะรักใคร่เมตตาปราณีสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงโดยแท้จริงได้ ; ฉะนั้นการทำความเข้าใจกัน ให้ดีในข้อนี้ จะมีประโยชน์แก่ความเป็นชาวพุทธของเรานั้นเอง.

สำหรับอาตมานั้น ท่านทั้งหลายก็ได้ทราบ เพราะได้ยินได้ฟังมาหลายหนแล้ว ว่า อาตมามีปณิธานที่ตั้งไว้ ๓ ประการด้วยกัน :—

ข้อที่ ๑. คือจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้จนได้.

ข้อที่ ๒. จะทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ.

และ ข้อที่ ๓. จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม คือความลุ่มหลง ในเรื่องเนื้อหนัง.

อาตมามีปณิธานที่ตั้งไว้อย่างแน่วแน่อย่างนี้ และจนตลอดชีวิต พุทไว้เสีย
เลยว่า จนตลอดชีวิต. ฉะนั้น ข้อ ๑. การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนาก็เป็น
สิ่งที่ต้องทำ และคงจะทำต่อไป แล้วก็ทำมากขึ้น.

แล้ว ข้อ ๒. ข้อที่ว่า ทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ.
นี่มันสำคัญมาก ถ้าแต่ละคน ๆ ไม่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ แล้ว จะเป็นเหตุให้
เขารู้สึกว่า ศาสนาแต่ละศาสนามันแตกต่างกัน จนเป็นข้าศึกแก่กัน ; แต่ ถ้าทุกคน
เข้าถึงหัวใจแท้ ๆ ของศาสนาของตน แล้วนั้นแหละ จึงจะรู้สึกว่า ทุกศาสนามีความ
เหมือนกัน ตรงที่ต้องการให้คนหมดความเห็นแก่ตัว จนกระทั่งหมกตัวตน ไม่มี
กิเลส ไปตามอำนาจแห่งตัวตน. เขาจะเข้าใจข้อนี้ได้ ก็ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนา
ของแต่ละคน ๆ เท่านั้น.

อาตมาบอกคนที่มาเยี่ยมมาหาจนเป็นเพื่อนฝูงกัน แต่เขาเป็นฝรั่งบ้าง,
เป็นคริสเตียน. อาตมายังบอกเขาว่า *ไม้กางเขน* เครื่องหมายกางเขนที่แขวนอยู่ที่คอ
ของคุณนั้นแหละ คือหัวใจของพุทธศาสนา. *ไม้กางเขน* นั้นมันเป็นสัญลักษณ์แห่งการตัด
เสียซึ่งตัวกูและของกู. ไม้อันที่ยืนเป็นเสา คือตัว "I" นั้นแหละ มันคือตัวฉันหรือ
ตัวกู, แล้วอันขวางนั้น คือตัดเสียซึ่งฉันและกู. สัญลักษณ์กางเขนก็คือ สัญลักษณ์
แห่งการตัดเสียซึ่งตัวกูและของกู ; นั่นคือหัวใจของพุทธศาสนา. เขาฟังด้วย
ความยินดี ด้วยความพอใจ เพราะว่ามันมีผลทำให้รักใคร่กันได้.

เดี๋ยวนี้พุทธบริษัทเรา ไม่มองเห็นว่า ไม้กางเขนมันมีความหมายอย่างนั้น
กลับรู้สึกถึงเงา ว่าเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอื่น, หรือเป็นสัญลักษณ์ของการจับมา
ฆ่าเสียให้ตาย. ไม้กางเขนนั้นเขาไว้ทรมานคน ไว้ลงโทษคนที่มิโทษถึงตาย แล้วตรึง
ไม้กางเขน, เราก็อารมณ์ขะแยง, แต่ชาวคริสต์เขาถือเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ของพระ

เยซู ผู้เสียชีวิตเพื่อไถ่บาปของมนุษย์ ก็ยอมเสียชีวิตเพื่อให้มนุษย์รู้จักพระเจ้า. เขาว่าเป็นบันไดสำหรับไปหาพระเจ้า จะไปหาพระเจ้าต้องไปทางสัญลักษณ์ ทางเซน. เราก็บอกเขาว่า จะไปสู่นิพพาน หรือสิ่งสูงสุด ก็ต้องไปทางสัญลักษณ์ทางเซน ก็คือตัดตัวกูเสีย หมดตัวกูแล้วก็ถึงนิพพาน อย่างนี้เป็นต้น.

นี่อาศัยการที่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนๆ เท่านั้น. จึงจะทำความเข้าใจ ประนีประนอมอะไรกันได้อะไร. ฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่คนแต่ละคน จะต้องเข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนๆ จึงจะทำความเข้าใจกับศาสนาอื่นได้, คือเอาเนื้อหาสาระอันแท้จริงเป็นหลัก. อย่าเอาผิวเปลือกนอก พิธีรีตอง แต่งเนื้อแต่งตัวอย่างนั้นอย่างนี้เป็นหลัก; นั้นมันไม่ทำให้เข้ากันได้; แต่ถ้าเอาเนื้อในมาเป็นหลัก แล้วมันก็จะเข้ากันได้.

เรื่องนี้เคยเปรียบเทียบให้ฟังว่า เหมือนกับน้ำทั้งหลาย หลากๆ ชนิด น้ำหวาน น้ำส้ม น้ำบ๊องสะวะ น้ำคว่ำ น้ำฝน น้ำกลั่น น้ำอะไรก็ตาม, ในนั้นมีน้ำทั้งนั้น, มีน้ำอันบริสุทธิ์ทั้งนั้น, ในน้ำฝนก็มีน้ำอันบริสุทธิ์, ในน้ำบ๊องสะวะ ในน้ำคว่ำมันก็มีน้ำอันบริสุทธิ์; แต่มันมีของสกปรกเจืออยู่. นี่เราเอาสิ่งที่เข้าไปเจือมันออกเสีย ก็เหลือแต่น้ำบริสุทธิ์ได้ด้วยกันทุกน้ำ.

นี่เราจึงมองเรื่องของศาสนาทั้งหลาย ว่ามันจะผิดกันบ้าง ก็เรื่องของเปลือกนอก, แต่เนื้อในแท้ๆ แล้ว ก็คือธรรมะ สำหรับทำให้คนพ้นจากความยึดถือตัวตน แล้วก็ไม่มีความทุกข์; นี่มันอยู่ที่ตรงนี้.

ขอให้เราตั้งใจ ที่จะเข้าถึงหัวใจของพระศาสนา ของตนๆ ด้วยกันทุกๆ คน ด้วยกันทุกๆ ศาสนา, แล้วก็จะพบสิ่งที่เป็นน้ำ ที่เหมือนกันหมด แล้วเราก็จะรัก

ใคร่กัน. เราก็จะพูดได้สนิทเต็มปากว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ; เพราะว่าเขาจะถือศาสนาอะไรก็ตามใจ แต่เขาก็มีปัญหา ด้วยความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ด้วยกันทั้งนั้นแหละ, มันเหมือนกันอย่างนั้น. นี่เราจะมาหาวิธีที่จะแก้ปัญหานั้นให้ได้ มันแก้ได้ ก็ต้องเรียกว่าเหมือนกัน; แม้ว่าวิธีจะต่างกันบ้าง แต่ถ้ามันได้ผลเป็นอย่างดีเหมือนกันมันก็ใช้ได้. ฉะนั้นเราจึงต้องเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตนเสียก่อน, แล้วจึงค่อยทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา, เพื่อทำการเปรียบเทียบ ก็จะได้ดี.

ที่นี้ปณิธานใน ข้อที่ ๓ ที่ว่า จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม นั้นแหละยังสำคัญ. ถ้าว่าไม่ถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม, ไปนับถือศาสนาวัตถุนิยม แล้วก็ไม่มีศาสนาไหนเลย นอกจากศาสนาเนื้อหนัง. ศาสนาอันแท้จริง ต้องการจะให้คนไม่หลงในวัตถุนิยม, ทุกศาสนามุ่งหมายอย่างนี้. ผลที่จะได้รับจากทุก ๆ ศาสนา มันก็อยู่ตรงที่ถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยมได้, มาเป็นอิสระ, ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส.

ฉะนั้น ปณิธานทั้ง ๓ ข้อนี้ มันเกี่ยวข้องกัน อย่างที่จะแยกกันไม่ได้ ในการที่จะทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา, ก็ต้องเอาหัวใจศาสนามาเปรียบเทียบกัน, แล้วก็เปรียบเทียบกันในข้อที่ว่า ทุกศาสนาต้องการจะเอาชนะวัตถุนิยม, นี่จริงไหม?

ที่นี้เมื่อ ปณิธานของอาตมาเป็นส่วนตัว มีอยู่อย่างนี้ ก็ต้องหาโอกาสทำอย่างนี้, แล้วก็พยายามทำมาเรื่อย ๆ คราวละเล็กละน้อย ในการทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา. แต่มาถึง บัณฑิตนี้ อยากจะทำจริงสักหน่อย ก็ จะบรรยายเป็นคำบรรยายทั้งชุดเลย เพื่อการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา เป็นครั้ง ๆ ไป, และก็ให้ชื่อของเรื่องนี้ว่า ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

ทำไมยกเอามาแต่ศาสนาคริสต์? ก็เพราะเห็นว่ามันพอ คือเอาศาสนาคริสต์เป็นหลัก ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดถือ เราเอาศาสนาคริสต์เป็นหลักศาสนาเดียวก็พอ. ศาสนายิวหรือศาสนาอิสลามก็มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน, คือในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าฝ่ายตะวันตกนั้น มันก็มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน. ฉะนั้นขอให้เข้าใจว่า มันก็เท่ากับทำความเข้าใจระหว่างศาสนาทุกศาสนา.

ประโยชน์ในการเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

ทีนี้ก็อยากจะบอกถึงประโยชน์ล่วงหน้า ว่ามันจะมีประโยชน์อะไร ในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. ขอให้คิดดูว่า ถ้าทุกๆ ศาสนา มีผู้เข้าถึงหัวใจแล้ว มันเข้ากันได้, ไม่เป็นที่รังเกียจแก่กันและกันนี้ มันจะมีประโยชน์อะไร?

อาตมาอยากจะกล่าวว่า มันมีประโยชน์หลายขั้นทีเดียว ข้อที่ ๑ มันจะเป็นผลดีในระหว่างชาติ, คือชาติต่างๆ ในโลกนี้ก็มีกันหลายสิบชาติ แต่ละชาติก็มีศาสนาของตนๆ, แล้วก็ยึดมั่นในศาสนาของตนๆ. ดูหมิ่นดูถูกศาสนาของชาติอื่นๆ. แล้วบางทีก็เอาศาสนานั้นแหละ เป็นเครื่องทำความแตกต่าง, ไม่รักไม่สามัคคีกัน. บางทีก็เอาศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อจะกลืนชาติอื่น ด้วยจิตที่ไม่เป็นธรรม คือด้วยจิตที่ไม่หวังได้หวังอะไร. นี่คือการที่เรามีศาสนาเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน. ถ้ามันกลายเป็นว่า มีศาสนาที่เข้ากันได้ หรือเป็นอย่างเดียวกันโดยหัวใจแล้ว, การกระทำอันเป็นปฏิปักษ์กันอย่างนั้นมันก็มีไม่ได้. นี่อาตมาเห็นว่ามันเป็นผลดี ในระหว่างชาติต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ ถ้าเราทำความเข้าใจกันได้ ในระหว่างศาสนา, แล้วทำให้ศาสนาเข้ากันได้. ข้อแรก จะมีผลดีในระหว่างชาติต่างๆ ในโลก.

ข้อที่ ๒ มันจะมี ผลดีแม้ภายในชาติชาติเดียว, ในชาติเดียวก็มีคนถือศาสนาหลายศาสนา. บางทีก็ยึดเอาศาสนานั้นแหละเป็นเครื่องมือ สำหรับทำการขัดแย้งต่อกันและกัน; แม้ในประเทศไทยเรานี้ ก็มองเห็นได้ว่า ข้อขัดแย้งในทางศาสนา, ก็เป็นเครื่องทำความยุ่งยากลำบาก หรือกระทบกระทั่งเบียดเบียนกันก็มี. เช่นทาง บัณฑิตถือศาสนาหนึ่ง, ภากกลางภาคเหนือถืออีกศาสนาหนึ่ง, เป็นเหตุให้มองกัน เหมือนกับว่าเป็นคนละพวกหรือเป็นคนละชาติ. แล้วก็อาศัยศาสนานั้นแหละ เป็นเครื่องแบ่งแยกให้มันเป็นส่วนน้อยๆ ไป; เช่นเดียวกับที่ประเทศอินเดียถูกแบ่งแยกออกเป็นเสี่ยงๆ ตามพวกที่ถือศาสนาอะไร, อย่างนี้เป็นต้น.

ผลดีจะเกิดขึ้นในชาติ แม้ว่าถือศาสนาต่างกัน, แล้วก็ยัง เข้ากันได้สนิท เหมือนน้ำกับน้ำมัน; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันก็จะเหมือนน้ำกับน้ำมันเรื่อยไป จะเอามาใส่ในไหเดียวกัน มันก็ยังไม่เข้ากัน, มันก็มีเรื่อง. ฉะนั้นถ้าเราอยู่ร่วมชาติประเทศกัน แม้ว่าเราจะถือศาสนาต่างกัน; แต่ถือหัวใจของศาสนาอันแท้จริง ที่มันเข้ากันได้ ปัญหา มันก็จะไม่มี, แม้ในทางการเมือง เช่นการจะแบ่งแยกดินแดน เป็นต้น.

ข้อที่ ๓ มันจะเป็นผลดีระหว่างญาติ, คนเราทุกคนย่อมมีญาติ. ที่นี้ บางทีญาติบางคนถือศาสนาอื่น แล้วก็รู้สึกตะขิดตะขวง บางทีก็ขะแยง; เพราะว่า เราไม่รู้ศาสนาของเขานั้นมันคืออะไร, แม้แต่ศาสนาของเราเอง เราก็ก็นึกไม่รู้ว่า เป็นอย่างไร, เราก็ก็นึกไม่ถึงหัวใจแห่งศาสนาของเรา, เราก็ก็นึกไม่ถึงหัวใจของศาสนาของผู้อื่น แม้ที่เป็นญาติของเรา. ฉะนั้นในหมู่ญาติที่แผ่ไปถือศาสนาต่างกัน มันก็หาความรักใคร่กันแท้จริงไม่ค่อยจะได้. ถ้าเราทำให้ศาสนาเข้ากันได้ มันก็ไม่มีปัญหาในเรื่องนี้.

ที่นี้จะพูดถึงว่า ข้อที่ ๔ เป็นผลดีระหว่างบุคคล เราอยู่ในแผ่นดินนี้ มันก็อยู่กันเป็นคน ๆ แต่ละคน ๆ. ไม่ได้เป็นญาติกัน แต่ก็อยู่กันเป็นคน ๆ แล้วก็ถ้ามีศาสนา ที่มีหัวใจเป็นอันเดียว เรียกชื่อต่างกัน แต่เนื้อแท้เนื้อในเข้ากันได้ ไม่รังเกียจกัน ปัญหาระหว่างบุคคลก็ไม่มี ที่จะมีน้ำใจชนิดที่ไม่สนิทสนม ไม่รักใคร่ไม่กลมเกลียว. ที่นี้ถ้าเราจะมีเพื่อนเข้ามาสัักคน แต่พอเห็นว่าเขาถือศาสนาอื่น เราก็นึกระแวง ไม่ไว้วางใจเสียบ้างแล้ว, เราก็นึกรังเกียจล่วงหน้าเสียบ้างแล้ว, มิตรภาพก็ขยายตัวออกไปไม่ได้ ในระหว่างบุคคลที่ถือศาสนาต่างกัน. นี่เราจะเห็นว่า ถ้าทำความเข้าใจกันได้ระหว่างศาสนา มันก็มีผลดี แม้ในการสังคมกันระหว่างบุคคลแต่ละบุคคล.

ที่นี้ ข้อที่ ๕ ข้อสุดท้าย จะเป็นผลดีแม้ระหว่างผิวเผิน. ผิวเผินบางกลุ่มถือศาสนาเดียวกัน ในศาสนาคริสเตียน มีบทบัญญัติ เช่นคำสอนของเปาโลนี้ ก็อนุญาตให้แต่งงานกับคนต่างศาสนาได้. พวกที่เป็นคริสตศาสนิกชน แต่งงานกับคนศาสนาอื่นได้ เขาไม่ได้ห้าม. แต่ลองคิดดูเถิดว่า ผิวเผินกันถือศาสนาต่างกัน, แล้วเขาเข้าใจกันไม่ได้ ในความต่างกันระหว่างศาสนา มันจะสนิทสนมกันได้อย่างไร; มันต้องมีเรื่องรบกวนประสาท. ความรักที่มาจากกิเลสหรืออะไรก็ตามที่ มันอยากจะแต่งงานกัน; แต่มันมีศาสนาต่างกัน, แล้วก็ฝืนแต่งงานกัน, แล้วก็รู้สึกอะไร ๆ ที่ค่อนข้างจะไม่สนิทสนมกัน มันก็เป็นโรคประสาทได้. ฉะนั้นถ้าเรา ทำความเข้าใจได้ในระหว่างศาสนาแล้ว ก็จะไม่มีปัญหาอะไร แม้ในระหว่างผิวเผินที่ถือศาสนาต่างกัน.

อาตมาเห็นประโยชน์อย่างนี้ จึงพยายามหาช่องทาง ที่จะทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา ให้เข้าถึงเนื้อในของศาสนา, แล้วเราก็จะกลายเป็นคน ๆ เดียวกันได้, ถือศาสนาเดียวกันได้, ภายนอกจะมีรูปร่างต่างกัน เรียกชื่อต่างกัน ก็ไม่เป็นไร. นี่ก็คือผลหรืออานิสงส์ ที่อยากจะบอกให้ล่วงหน้า ว่าถ้าเราถือศาสนาที่เข้ากันได้แล้ว มันจะเป็นผลดีอย่างนี้.

พึงศึกษาศาสนาเปรียบเทียบด้วยใจเป็นธรรม.

ที่นี้จะพูดถึงการเปรียบเทียบ คือการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ; ถ้าเราไม่ทำการศึกษาเปรียบเทียบ เราก็จะไม่พบความเหมือนกัน. แต่ขอบอกให้ทราบว่า การเปรียบเทียบนั้น มันมีผลเป็น ๒ ทาง ; ตามปกติ การเปรียบเทียบนี้จะมีผลเป็น ๒ ทาง : ทางหนึ่ง มันเปรียบเทียบให้เห็นว่า แตกต่างกัน แยกกัน เข้ากันไม่ได้. อีกทางหนึ่ง ก็เปรียบเทียบให้เห็นว่า มันเหมือนกันโดยสาระสำคัญ แล้วก็เข้ากันได้.

ฉะนั้นระวังให้ดี ที่พูดว่าเปรียบเทียบนั้น มีเป็น ๒ ทางตรงกันข้าม : ทางหนึ่งยังเปรียบเทียบยังเห็นความแตกต่าง ; เพราะมันทำด้วยใจที่จะค้นหาความแตกต่าง, ยังเปรียบเทียบก็ยังเห็นความแตกต่าง ก็เลยเกลียดหน้าหน้ากัน ไม่อยากมอง. อีกทางหนึ่ง ทำการเปรียบเทียบ ด้วยจิตใจที่เป็นธรรม หรือด้วยความหวังดีก็ตาม ก็เปรียบเทียบไปในทางที่จะให้มันเข้ากันได้, มันก็เพื่อจะได้ร่วมมือกัน. ฉะนั้นระวังเถอะว่าการเปรียบเทียบนั้น มันจะให้ผลเป็น ๒ แพร่งอยู่อย่างนี้เสมอไป.

ถ้าจะเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาแล้วละก็ จะต้องทำการเปรียบเทียบให้ดี ด้วยจิตใจที่เป็นธรรมก่อน แล้วก็ด้วยความหวังดีต่อโลก หวังดีต่อมนุษย์. เราจะทำ การเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้ ก็เพื่อให้เป็นประโยชน์ ให้เป็นผลดีต่อทุกคนในโลก หรือต่อโลก. ถ้าเราตั้งใจอย่างนี้แล้ว เราจะพบหนทาง หรือพบสิ่งที่มันเข้ากันได้ กลมกลืนกันไปได้เรื่อย ไม่มีการแตกแยก ; ฉะนั้นการเปรียบเทียบที่เราจะทำได้เรื่อย ๆ ไปนี้ เป็นการเปรียบเทียบด้วยความหวังดี ต่อมนุษย์ในโลก หรือต่อศาสนานั่นเอง.

ที่นี้มาถึงการที่จะเปรียบเทียบนั้น มันขึ้นอยู่กับการศึกษาที่ดีอย่างใดก็ได้, ตีความในท้องเรื่องเนื้อเรื่องเป็นประเด็นๆ ไปก็ได้; มันต้องตีความให้ถูกต้อง ให้เหมาะสมสำหรับจะเอามาเปรียบเทียบ; เพราะมันอาจจะตีความไปในทางที่ให้ไกลออกไปๆ ไม่เหมาะที่จะมาเปรียบเทียบ, ก็อาจเอามาเปรียบเทียบแล้วยังเห็นแตกต่าง ไม่เห็นไปในทางที่จะให้เข้ากันได้, ฉะนั้นเราจะต้องตีความของหัวข้อของศาสนา หรือ หลักธรรมนั้นๆ ให้ถูกต้อง ให้เหมาะสมสำหรับจะเอามาเปรียบเทียบ.

ต้องรู้จักความหมายในภาษาธรรมด้วย.

และอีกอย่างหนึ่ง ก็ต้องรู้จักใช้ภาษาธรรม, อย่ารู้จักใช้แต่ภาษาคน. ความหมายในภาษาธรรมนั้น ก็พูดกันมานานแล้ว คงจะยังจำได้กันอยู่ทุกคน; ว่าในภาษาที่คนเราพูดนี้ มีอยู่สองชนิด ภาษาคนก็มี ภาษาธรรมก็มี โดยเฉพาะในทางศาสนาแล้ว ก็ยังมีเป็น ๒ ภาษา. เช่นว่าความตายอย่างนี้ ตายทางเนื้อหนังมังสา เอาไปฝัง เอาไปเผา นี่ก็เป็นตายในภาษาคน; ถ้ามันตายจากความดี ตายจากความหมกม昧 มีแต่ความทุกข์ นี่ก็เรียกว่าตายในภาษาธรรม. เกิดจากท้องแม่ นี่ก็เรียกว่าเกิดในภาษาคน, ถ้าเกิดด้วยอำนาจอวิชชา ตัณหา ว่าตัวกูว่ของกูเป็นอุปาทานอย่างนี้ ก็เรียกว่าเกิดในภาษาธรรม. ตัวอย่างในภาษาคนภาษาธรรมมีอยู่มาก ในพระพุทธศาสนา.

ในศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาคริสต์นิกาย ที่เราจะทำการเปรียบเทียบ ก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน; เช่นคำว่าตายอย่างนี้ ตายอย่างภาษาคนตายก็มี, ตายในความหมายภาษาศาสนาก็มี. เช่น พระเจ้าสั่งว่า *ผู้เมื่อยคู้่นอย่ากินผลไม้ของต้นไม้ที่เข้าไป กินแล้วจะตาย*; มันก็ไม่ตายอย่างที่เราเรียกว่าเอาไปเผาไปฝัง; แต่มันตายชนิดที่

เรียกว่ามีบาปเกิดขึ้น สำหรับจะต้องเป็นทุกข์ทรมานต่อไป, คือเขาไปยึดถือเรื่องความดี ความชั่วเข้าแล้วก็ตาย คือมีความทุกข์ตลอดไป อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้น เราจะต้องยอมตีความในภาษาธรรม ให้ถูกต้องด้วยกันทุกศาสนา, แล้วก็เอามาใช้ทำการเปรียบเทียบ. การเปรียบเทียบนั้นก็จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง, คือเปรียบเทียบสำหรับให้มันเข้ากันได้ ให้มันร่วมมือกันได้ในที่สุด.

จะยกตัวอย่างให้ฟัง ที่ว่ามน่านขันกันน่าขัน น่าเศร้าก็น่าเศร้า : เมื่อชาวคริสต์กับชาวพุทธเขามาทำการสนทนากัน เพื่อจะให้เกิดความเข้าใจต่อกัน; พวกที่เป็นชาวพุทธในประเทศลังก้างานคน เขาก็แย้งว่ามันเป็นไปไม่ได้, เช่นว่าท่านมีพระเจ้า เราไม่มีพระเจ้าอย่างนี้ เข้ากันไม่ได้เสียแล้ว. ฉะนั้น อย่ามาพยายามให้ช่วยการ ศาสนาฉันไม่มีพระเจ้า, ศาสนาคุณมีพระเจ้า, ก็พูดกันไม่ได้, ก็ไม่ต้องพูดกัน.

บางทีก็กระแหนะกระแหนะมากไปถึงว่าพระศาสดาของคุณเป็นลูกพระเจ้า, พระศาสดาของฉันเป็นลูกคน; ฉะนั้น จะพูดกันได้อย่างไร? นี่เขากระแหนะกระแหนะพระเยซูเป็นลูกพระเจ้า, ส่วนพระพุทธเจ้านั้นเป็นลูกคน.

หรือว่าศาสนาของคุณมันพูดลงมาจากข้างบนโน้น, ศาสนาของฉันมันพูดขึ้นมาจากข้างล่างอะไรนี้ มัน หาแง่ที่จะกระแหนะกระแหนะ กระทบกระเที้ยกันอย่างนี้มันก็เลยพูดกันไม่รู้เรื่อง. อย่างที่เรามากจะยืนยันว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาปัญญา, ศาสนาคริสต์นั้นเป็นศาสนาศรัทธา, จะเอามาเปรียบเทียบกันได้อย่างไร. แล้วก็ไม่ต้องทำการเปรียบเทียบ; แล้วก็มองกันไปโน้มน้ำที่คู่มั่นถื่นแกลนซึ่งกันและกัน. ถ้าขึ้นมองกันอย่างนี้แล้ว มันไม่มีทางจะทำได้ สำหรับการเปรียบเทียบให้รักใคร่ ให้กลมกลืนกัน.

ในข้อที่ยืนยันว่า ฉันไม่มีพระเจ้า แกมีพระเจ้าอย่างนี้; มันก็ต้องพูดเสียใหม่ว่า ฉันก็มีพระเจ้าในความหมายอย่างหนึ่ง. เช่นที่เราพูดกันที่นี้ว่า มีกฎของธรรมชาติ, ธรรมชาตินี้เป็นพระเจ้า ก็มีพระเจ้าด้วยกัน คือมีสิ่งที่สร้างสิ่งทั้งปวงมาด้วยกัน, มีสิ่งที่ควบคุมสิ่งทั้งปวง, มีสิ่งที่ทำลายสิ่งทั้งปวง, มีสิ่งที่ดูแลสัตว์โลกตลอดเวลาในที่ทั้งปวง. นี่ก็มีเหมือนกัน อย่างนี้ก็พูดกันได้ มีพระเจ้าด้วยกัน รูปร่างจะแตกต่างกันนั้นไม่เป็นไร; แต่เรามีพระเจ้าที่ทำหน้าที่ได้อย่างเดียวกัน.

ข้อที่ว่าพระเยซูเป็นลูกพระเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นลูกคนนั้น มันก็ไม่แปลก เพราะมันไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น มันสำคัญอยู่ที่ว่าท่านสอนว่าอย่างไร. ถ้าท่านสอนไม่เห็นแก่ตัวเหมือนกันแล้ว มันก็ควรจะไปด้วยกันได้. ที่จะไปกระแนะกระแหนว่า แกพูดมาจากข้างบน ฉันพูดขึ้นไปจากข้างล่างนี้; ถ้ามันเรื่องเดียวกัน มันจะเป็นไรไป.

เพื่อให้คำสอนศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เขาพูดว่า ธรรมนี้เป็นพรมาจากเบื้องบน, มาจากพระเจ้าเบื้องบนนั้นมันก็ได้เหมือนกัน. นี่เราต้องการจะมีปัญญามองเห็นจริง ไม่ต้องเชื่ออะไรที่มองไม่เห็นตัว. เราก็พูดว่าพระพุทธเจ้านี้เป็นมนุษย์ ท่านตรัสรู้แล้ว ท่านก็พูด พูดอย่างมนุษย์, พูดในเมืองมนุษย์ แล้วส่งขึ้นไปให้ถึงพวกเทวดา เรียกว่าก็พูดขึ้นไป มันก็ได้เหมือนกัน; เพราะเรื่องที่พูดนั้นมันสามารถที่จะดับทุกข์ของมนุษย์ได้ หรือเรื่องไม่เห็นแก่ตัวด้วยกัน.

เราอย่าใช้วิธีที่จะแตกกันกัน ให้มันเกิดความแตกต่าง หรือเข้าใจกันไม่ได้. เราใช้วิธีที่เอาผลประโยชน์อันสูงสุดเป็นที่ตั้ง แล้วมัน ก็พูดกันได้.

ทุกศาสนามุ่งสอนให้มนุษย์ได้สิ่งดีที่สุด.

ทุกศาสนาก็คต้องการจะให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ; ไม่มีศาสนาไหนที่ต้องการให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่เลวๆ หรือว่าธรรมดาสามัญ. ทุกศาสนาเขาจะแสดงออกมา ในลักษณะที่จะให้มนุษย์ได้บรรลุ ได้ถึง ได้รับสิ่งที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ฉะนั้นเรามองเห็นหัวอกเขาหัวอกเรา ว่าล้วนแต่ต้องการที่จะให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ด้วยกันทั้งนั้น. เราไม่ต้องหาแง่ที่จะขัดขวางกันแล้วมีแง่อะไรสักนึกหนึ่งก็เอามาใช้แตกดันประชดประชันกัน เหมือนที่ได้ทำกันมาแต่ก่อน, มันควรจะเลิกกันเสียที.

ให้ทุกศาสนาสอนเรื่องเดียวกัน ความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน ก็ความจริงของธรรมชาติ แม้จะใช้คำพูดต่างกัน มันก็เป็นความจริงของธรรมชาติ. เช่นเราต้องรักกัน ต้องถือว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน นี่มันเป็นความจริงของธรรมชาติ; จะพูดในรูปประโยคอย่างอื่นอย่างไหนก็สุดแท้ หรือว่าใครเป็นผู้พูดผู้ส่งอะไรก็ได้ทั้งนั้น. แต่ขอให้ทุกคนประพฤติอย่างนี้กันแล้วกัน. นี่ถ้าเราถือหลักกันอย่างนี้แล้วเราก็จะทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนาได้ แล้วก็ได้ผล, คือทำให้เข้ากันได้.

จะมีพระเจ้าอย่างบุคคลหรือไม่มีบุคคล ผลก็เป็นสุขด้วยกัน.

เมื่อพูดถึง ศาสนาคริสต์ กับ ศาสนาพุทธ มันก็มีผู้ที่ได้พูดไว้ว่า มันมีอะไรเกี่ยวเนื่องกัน คือศาสนาในอินเดียได้เกิดขึ้นนานมาแล้ว ถือพระเจ้าอย่าง

บุคคล เป็นเทวดา เป็นสัตว์พิเศษอะไร เป็นพระเจ้า, แล้วก็เกิดแบ่งแยกกันว่า พวกหนึ่งพระเจ้านั้นมีแต่องค์เดียว. อีกพวกหนึ่งว่า พระเจ้ามีได้หลายองค์, เราต้องมีพระเจ้าหลายองค์ เรามีพิธีที่จะทำให้ถูกใจพระเจ้าทุก ๆ องค์. ที่นี้พวกที่ถือว่ามีองค์เดียวนั้นมันสู้ไม่ได้ก็เลยอพยพไปทางทิศตะวันตก ไปเป็นต้นกำเนิดแห่งศาสนาของชนชาติเซมิติก คือศาสนายิวหรือศาสนาคริสต์น. นี่ในหลวง รัชกาลที่ ๖ ท่านมีความเห็นอย่างนี้ เขียนไว้อย่างนี้ เชื่อย่างนี้ อ้างหลักฐานต่าง ๆ มา ว่าศาสนาของพวกเซมิติก คือศาสนายิว ศาสนาคริสต์ กระทั่งลงมาถึงศาสนาอิสลามนี้ ถือพระเจ้าองค์เดียว ก็พวกที่แยกตัวออกไปจากอินเดียที่ถือศาสนามีพระเจ้าหลายองค์ อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้น เราก็จะมองไปในแง่ว่า มันเคยสัมพันธ์กัน องค์เดียวหรือหลายองค์ก็ล้วนแต่ให้ทำอะไรเหมือนกัน, เพียงแต่ว่าคำสั่งทั้งหมดคนนั้น มันมารวมอยู่ในพระเจ้าองค์เดียว หรือว่าแยกเป็นองค์ ๆ อันนี้มันไม่แปลก.

ที่นี้ เรามีพระเจ้าอย่างบุคคล มีสิ่งสูงสุดเหนือมนุษย์อย่างบุคคล. เกิดศาสนาพุทธขึ้นมาว่า ไม่ใช่บุคคล, เราไม่ถือว่ามีบุคคล. เราถือว่า มีสิ่งหนึ่งที่ทำหน้าที่อย่างนั้นได้ โดยไม่ใช่บุคคล; สิ่งนั้นคือธรรมะหรือพระธรรม, หรือกฎของธรรมชาติ, เช่นกฎของอิทัปปัจจยตา เป็นต้น; ทำหน้าที่สร้างโลก ควบคุมโลก ทำลายโลก อะไรก็ได้ เหมือนกับที่พระเจ้าทำได้. ทางฝ่ายนี้ก็แยกตัวออกมามีพระเจ้าอย่างที่มีไม่ใช่บุคคล ในเมื่อพวกโน้นสองพวกสามพวก ยังคงมีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ที่นี้มาทำความเข้าใจกันดูเถอะว่า มันจะแปลกอะไร จะบุคคลหรือไม่บุคคล, มันต้องมาดูตรงที่ว่า พระเจ้าต้องการให้ทำอะไร. พอไปดูเข้าจริง พระเจ้าต้องการให้ทำสิ่งที่เป็นไปได้เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคน : ให้ทำลายความเห็นแก่ตน, รับผิดชอบ

พระเจ้าด้วยการไม่เห็นแก่ตน แล้วให้เห็นแก่ผู้อื่น, พระเจ้าต้องการให้ช่วยผู้อื่น. เพราะฉะนั้น ถ้าใครจะฟังคำสั่งพระเจ้า ก็ต้องไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็ต้องเห็นแก่ผู้อื่น; ที่นี้เราก็ต้องเชื่อพระเจ้าและทำตามพระเจ้า.

แล้วเขาพูดว่า เราต้องอ่อนน้อมพระเจ้า; เราก็คือความของคำว่าอ่อนน้อมให้ถูกต้อง. อ่อนน้อมเหมือนกับขอทาน อย่างนั้นมันก็ไปอย่างหนึ่ง, ที่นี้อ่อนน้อมด้วยทำให้ถูกใจ โดยไม่ต้องอ่อนน้อมพิธีพิไร แต่ว่าทำให้ถูกใจ. เราพยายามประพฤติปฏิบัติธรรมนี้ เพื่อให้ถูกใจพระเจ้าอย่างนี้ เป็นการอ่อนน้อมยิ่งกว่า. เขาเรียกว่าคำอธิษฐาน จะเป็นการ ขอร้อง หรือเป็นการชมเชย หรือเป็นการอะไรต่อพระเจ้า ก็ต้องทำอย่างอธิษฐาน; นี่ แปลว่าตั้งใจมั่น ที่จะกระทำให้ถูกใจของพระเจ้ายิ่งกว่า. ถ้าถือว่าพระเจ้าเป็นคนที่ทำให้ถูกใจคน ถ้าถือว่าพระเจ้าเป็นธรรม เป็นกฎของธรรม ก็ทำให้ตรงตามกฎของธรรม, ประพฤติให้ถูกให้ตรงตามกฎของพระธรรม, นั่นแหละคืออ่อนน้อมพระเจ้า เพราะว่าได้ทำให้ถูกใจพระเจ้า แล้วก็จะได้รับผลตามที่ต้องการ.

ฉะนั้นไม่เป็นไร ที่ศาสนาฝ่ายโน้นเขาจะมีพระเจ้าอย่างคน แล้วก็อ่อนน้อมพระเจ้าอย่างขออะไรจากคน, มันก็ใกล้เคียงกัน เขามีวิธีการอย่างนั้น. แต่ในที่สุดเขาก็มีการอธิษฐาน, ทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า คือประพฤตินั้นแหละ. ที่นี้เราก็ไม่มีพระเจ้าอย่างคน; แต่มีพระเจ้าอย่างธรรม อย่างธรรมะ ก็เลยต้องอ่อนน้อมด้วยการปฏิบัติให้ตรง ตามกฎของพระธรรม, แล้วผลก็ได้รับมาอย่างเดียวกันแหละ คืออยู่เป็นสุข ผาสุกอยู่ด้วยกัน.

มีพระเจ้าจริงก็ไม่มีทุกข์ทุกฝ่าย.

หลักธรรมในศาสนามันตรงกัน อย่างนี้ ; เรามีใจเป็นกลาง ไม่เข้าข้างใครกันเสียก่อน แล้วไปศึกษาดูให้เห็นชัด ว่าศาสนาไหนที่เราเรียกว่า ไนน์ฝ่าย ไนน์กับศาสนาอื่น คือฝ่ายพุทธนี้ ก็ต้องการจะไม่ให้มีตัวกูเป็นของกู. นี่คำนี้พูดหายบาย, ฟังดูแล้วหายบาย ระคายหู แต่ก็จำเป็นต้องใช้คำอย่างนี้ เพื่อประหยัดเวลา. ถ้าเรามีพระเจ้า เราเชื่อพระเจ้า เราก็ไม่มีตัวกู; เพราะว่าพระเจ้าต้องการจะเรียกเอาตัวเราหรือตัวกูนี้ ไปเป็นของพระเจ้าหมด ก็มอบให้แก่พระเจ้าหมด, ตัวเราก็ไม่มีเหลือสำหรับจะมีกิเลส สำหรับเห็นแก่ตัว. มันไม่มีตัวกู สำหรับจะเห็นแก่ตัว, ถ้ามีพระเจ้าจริง ๆ นะ.

ถ้าพวกฝ่ายโน้นอย่ามีพระเจ้านั่นแต่ปาก ถ้าเขามีพระเจ้านั้นจริงๆ แล้วเขาก็จะไม่มีตัวกู-ของกูเหมือนกัน; เพราะยกให้พระเจ้าหมด, ถวายให้พระเจ้าหมด ไปทำตามคำสั่งของพระเจ้าหมด. แม้แต่จะต้องตายอย่างนี้ เขาก็ถือว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้า; เพราะฉะนั้นเขาไม่เป็นทุกข์ เขาไม่มีปัญหาเพราะความเจ็บไข้หรือความตาย เพราะเขายกให้พระเจ้าเสียแล้ว. เขาก็ไม่มีปัญหาเรื่องเจ็บเรื่องตายเหมือนกัน, เขาไม่มีตัวกู เพราะว่าเขาเชื่อ หรือถือพระเจ้า.

ส่วน ชาวพุทธเรา ก็ถือว่าไม่มีตัวกู เพราะมองเห็นตามที่เป็นจริงว่า มันไม่มีตัวกู; ฉะนั้นเมื่อจะเจ็บจะตายอะไร ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะว่ามันเป็นธรรมดา ที่จะต้องเป็นอย่างนั้น, ที่เป็นไป ตามกฎแห่งอิทัปปัตตยตา, หรืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ก็ไม่เป็นทุกข์เพราะความเจ็บหรือความตาย. ถ้าเป็นพุทธบริษัทจริง มันก็ไม่น่าเป็นทุกข์จริง. ที่นี้ถ้ายังกลัวเจ็บ กลัวตาย ยังร้องไห้ออยู่ มัน

ก็ยังไม่เป็นพุทธบริษัท, ยังไม่เห็นธรรมะจริง, ยังไม่เข้าถึงพระเจ้าที่เป็นธรรมะจริง. เกียวมันจะสู้พวกที่เขามีความเชื่อในพระเจ้า แล้วก็ไม่กลัวเจ็บกลัวตายไม่ได้ก็ได้นะ, ระวังให้ดี.

เกียวนี่เป็นอันว่า จะไม่มีตัวกูด้วยกันทั้งนั้น : พวกหนึ่งไม่มีตัวกู เพราะยกให้พระเจ้าหมด, พวกหนึ่งไม่มีตัวกู เพราะมองเห็นตามที่เป็นจริงว่า มันไม่มีตัวกู. แต่แล้วมันเหมือนกันตรงที่ไม่มีตัวกู สำหรับจะเป็นทุกข์; ฉะนั้นเราก็คควรจะไปด้วยกันได้ คือแต่งงานด้วยกันได้ ไม่มีความทุกข์. ผัวจะเป็นคริสตังเมียจะเป็นพุทธบริษัทอะไรมันก็ได้; ถ้ามันเข้าถึงธรรมะอันแท้จริงอย่างนี้. นี่ขอให้ลองคิดกันในรูปนี้.

สิ่งสูงสุดสำหรับมนุษย์ ก็คือความไม่มีทุกข์เลย. ทุกศาสนาต้องการให้ทุกคนได้รับสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดนั้นคือไม่มีทุกข์เลย, ไม่อาจจะเป็นทุกข์เลย เหมือนกับไข้ของวิเศษอะไรมา แล้วทำให้ไม่ต้องเป็นทุกข์เลย.

เราจะไขข้อของวิเศษนี้มาจากไหน? ฝ่ายโน้นเขาจะถือว่า จากความเชื่อในพระเจ้า, จากความมอบอะไรทั้งหมดให้พระเจ้า. เราก็ออกได้ว่า เราก็ได้มาจากการที่เรารู้จักปล่อยวาง, รู้จักธรรมะ รู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง, รู้จักธรรมะในขั้นแล้วจิตมันก็ปล่อยวาง มันก็ไม่มีทุกข์; เรียกว่าทุกฝ่ายไม่มีทุกข์. แม้ว่าวิธีที่จะปฏิบัติมันเดินกัน คนละรูป; แต่มันก็แค่เพียงวิธีภายนอก. เนื้อแท้ต้องเหมือนกัน คือไม่มีตัวกู; ต้องทำให้ถึงจุดที่ว่าไม่มีตัวกูกันเสียก่อน ตรงนี้จะเหมือนกัน, แล้วก็ไม่มีความทุกข์. เอาตัวกูไปให้พระเจ้าเสียก็ได้ เอาตัวกูโดยให้สลายทำลายไปเสีย เพราะเห็นว่าโดยแท้จริงมันมีแต่ธรรมชาติ มันไม่มีตัวกู อย่างนี้ก็ได้อ.

วิธีปฏิบัติต่างกันเพราะเกิดแต่ละภูมิประเทศ.

ฉะนั้นเรามีวิธีที่จะทำให้หมดตัวกันแตกต่างกันบ้าง ก็ไม่เป็นไร; มันเหมือนกับกินยา, ไม่ต้องกินยาอย่างเดียวกันขนาดเดียวกันหมดทุกคน มันก็แก้โรคเดียวกันนั้นได้; เพราะมันมีอะไรที่เหมาะสมสำหรับบุคคลแต่ละคนอยู่แล้ว.

เราถือว่า มัน ต่างกันแต่เปลือกข้างนอก, หรือจุดเริ่มต้น จุดตั้งต้น เพราะว่าเรามันเกิดมาต่างกัน. นี่ช่วยพิจารณาข้อนี้ ว่าเรามันเกิดมาต่างกัน โดยภูมิประเทศ, เกิดในประเทศที่ต่างกัน, เกิดในยุคสมัยที่ต่างกัน, เกิดในหมู่บุคคลที่มีวัฒนธรรมต่างกัน. เช่นว่าพุทธศาสนาเกิดในประเทศอินเดีย ทั้ง ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว, ต่อมาราว ๆ ๕๐๐ ปี คริสตศาสนาจึงเกิด, แล้วต่อมาราว ๆ อีก ๕๐๐ ปี ศาสนาอิสลามจึงเกิด, มันต่างกันทั้ง ๕๐๐ ๆ ปี; แล้วก็ในภูมิประเทศที่ต่างกัน แล้วในหมู่บุคคลที่ถือวัฒนธรรมต่างกัน. คนอยู่ในประเทศไหนก็ถือวัฒนธรรมของประเทศนั้น, ได้รับความรู้ชั้นต้น ชั้นพื้นฐาน ในบ้านในเรือนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีมาต่างกัน.

ต่างกันอย่างยิ่ง ก็ในแง่ของความยึดถือ : ยึดถือผีสงเทวดา มีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว เป็นพื้นฐานอย่างนั้นมาก่อน นี่ก็พวกหนึ่ง, แล้วอีกพวกหนึ่งไม่ยึดถืออย่างนั้น นิยมสติปัญญา ถือเหตุผลเป็นหลัก นี่ก็พวกหนึ่ง, ก็เรียกว่ามันมีรากฐานแห่งจิตใจต่างกันเสียแล้ว. ฉะนั้นมันจึงต้องมีจุดตั้งต้นที่ต่างกัน; เปรียบเหมือนกับคนหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือ, คนหนึ่งทางทิศใต้, คนหนึ่งทางทิศตะวันออก คนหนึ่งทางทิศตะวันตก, แล้วล้วนแต่จะเดินเข้ามาหาจุดศูนย์กลางตรงกลางด้วยกันทั้งนั้น. แล้วมันจะเดินเหมือนกันได้อย่างไร. เพราะมันมาจากจุดที่ตั้งต้นต่างกัน มันก็ต้องแตกต่างกันบ้าง; แต่เมื่อเดินมาถึงจุดศูนย์กลางแล้ว มันก็ต้องเหมือนกันทั้งนั้นแหละ มัน

มาถึงจุดกลางแล้ว มันจะเหมือนกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเดินมาจากทิศตะวันออก ตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้.

ฉะนั้นเราต้องให้อยู่ เราต้องยินยอมให้ สำหรับความแตกต่างกัน ในขั้นพิธีรีตอง ในขั้นที่เป็นจุดตั้งต้น หรือพิธีการวิธีการ, แล้วก็มาให้ได้ผลที่ว่า ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ มารวมอยู่เป็นจุดกลางที่นั่น คือพอมาถึงนั่น แล้ว ไม่รู้จักเป็นทุกข์อะไรอีกต่อไป, ไม่มีความทุกข์อะไรอีกต่อไป, ทำอย่างไร ๆ ก็ไม่มีความทุกข์ได้อีกต่อไป.

ที่จุดตรงนั้น พวกหนึ่งเขาจะเรียกชื่อว่า เมืองพระเจ้า ก็ตามใจเขาสิ เขาจะถือว่าบ้านพระเจ้าเมืองพระเจ้า เราเข้าไปหาพระเจ้า ไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้า. ที่นี้เราอยากจะเรียกจุดตรงนั้นว่า พระนิพพาน ก็ต้องตามใจเราบ้างสิ. เราอยากจะเรียกว่าพระนิพพาน เราก็ควรจะเรียกได้; เอากันแต่ว่า ที่ตรงนั้นมันไม่มีความทุกข์เลย. เมื่อขึ้นมาถึงจุดที่ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็ไม่มีความทุกข์เลย, ก็เรียกว่า ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ด้วยกันทั้งนั้น. แล้วเราจะไปดูถูกดูหมิ่นกันทำไม ให้มันเกิดการแตกแยกเพื่อเป็นศัตรูกัน ในเมื่อมันไม่มีเหตุผลอะไรที่จะเกลียดชังกัน เพื่อเป็นศัตรูกัน; เพราะทุกคนมันก็ตะเกียกตะกายเพื่อให้ได้สิ่งที่สูงสุดที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ ด้วยกันทั้งนั้นแล้ว, แล้วศาสนาทุกศาสนาก็มีความมุ่งหมายอันนี้.

การแบ่งศาสนาเป็นพวก ๆ.

ที่เขานิยมแบ่งกันให้เห็นชัด ๆ เขาแบ่งกันอย่างนี้ เรียก พวกที่หนึ่งว่า ปญฺญาริกะ. พวกนี้ อาศัยสติปัญญาเป็นเบื้องต้น จะสำเร็จประโยชน์ในการไป

ถึงจุดนั้นได้ ด้วยอำนาจของปัญญา. พวกนี้เรียกว่าปัญญาธิกะ. ที่นี้พวกถัดไป เรียกว่า
วิริยาธิกะ. นี้อาศัยกำลังจิตเป็นเบื้องหน้า. เขาไม่อาศัยปัญญาเขาอาศัยกำลังจิตเป็น
เบื้องหน้า. พวกที่สามเรียกว่า สัทธาธิกะ. พวกนี้ อาศัยศรัทธาเป็นเบื้องหน้า.

จะยกตัวอย่างให้เข้าใจได้ง่ายๆ ว่า เมื่อความทุกข์เกิดขึ้น พวกหนึ่งเขา
อาศัยสติปัญญา คิดแก้ไขด้วยสติปัญญา ให้ปลงให้วางอะไรทำนองนั้น. ด้วยอาศัย
การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยปัญญา กับทุกข์ได้.

ที่นี้ อีกพวก ถัดไป เขาทำอย่างนั้นไม่ได้ เขาใช้กำลังจิต, เขามีวิธี
ฝึกฝนอบรมจิต ให้จิตเข้มแข็ง ให้รู้สึกไม่เป็นทุกข์ได้. เขามีวิธีอบรมจิต, เขามุ่งบังคับ
ให้เข้มแข็ง, ไม่ให้มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์, ให้มีความรู้สึกที่เฉยได้ ที่ปรกติได้ ไม่
เป็นทุกข์. อย่างนี้เป็นพวกที่ใช้กำลังจิต เรียกว่า วิริยาธิกะ.

ที่นี้อีกพวกหนึ่งเขาทำอย่างนั้นไม่ได้, เขาทำสองอย่างแรกไม่ได้, เขาก็ทำตาม
วิธีของเขา ก็คือมีศรัทธา, เขามีความเชื่ออย่างสูงสุดในพระเจ้า ว่าความเชื่อมีใน
พระเจ้ายิ่งกว่า. เขาเห็นว่า ความทุกข์นั้นมันเป็นการเรียกร้องของพระเจ้า, เป็นความ
ต้องการของพระเจ้าแม้แต่ความตายก็เถอะ. อย่างว่าแต่ความทุกข์ความเจ็บปวดเลย ความ
เจ็บก็ดี ความตายก็ดี ที่มาถึงเรา มันเป็นความประสงค์ของพระเจ้า. เขามีความเชื่อ
อย่างนี้เด็ดขาดเต็มที่, เขากลับยินดีเสียอีก เพราะเขารักพระเจ้า เขาบูชาพระเจ้า.
เมื่อเป็นความประสงค์ของพระเจ้า เขาก็ดีใจ, เขาก็ไม่เป็นทุกข์เพราะความเจ็บหรือความ
ไข้, เขาอาศัยศรัทธา อาศัยกำลังศรัทธาอย่างนี้ ก็ขจัดความรู้สึกที่เป็นทุกข์ได้. นี่ก็เรียก
ว่า พวกที่อาศัยศรัทธาเป็นเบื้องหน้า.

ทีนี้เมื่อ ต่างคนต่างมีวิธีของตัวเอง ทำให้จิตไม่รู้สึกรู้สีกเป็นทุกข์ ก็ควรจะถือว่ามันได้ช่วยกันทั้งนั้น; ฉะนั้น แม้ว่าคนสามพวกนั้นมาพบกันเข้า มันควรจะทะเลาะกันไหม? ควรจะดูถูกดูหมิ่นกันไหม? มันควรจะเป็นเพื่อนกันมากกว่า.

ข้อที่ว่า แม้เราจะวิธีต่างกัน แต่เราก็สามารถทำให้ได้รับผลอย่างเดียวกัน ฟังแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อ, แล้วเราก็เข้าข้างตัวเสมอ. เพราะว่าเรามันถูกอบรมสั่งสอนมาแต่ในทางของปัญญา เราไม่สามารถจะฝึกฝนจิตให้เข้มแข็ง, บังคับความรู้สึกเกิดขาด ไม่รู้สึกเป็นทุกข์เลย เราก็ไม่สามารถ, หรือว่าเราไม่สามารถจะมีศรัทธาในอะไรชนิดนั้น. เราไม่มีศรัทธาในพระเจ้า เพราะเราไม่ได้รับการสั่งสอนมาอย่างนั้น; ดังนั้นศรัทธาในสิ่งนั้นก็ไม่มี ก็ไม่อาจจะดับทุกข์ได้ด้วยอำนาจของศรัทธา. เรามีศรัทธาชนิดอื่นเป็นเบื้องต้น เป็นส่วนประกอบของเรื่องปัญญา มันไม่เข้มแข็งเหมือนกับพวกที่มีศรัทธาแข็งแกร่ง, เชื่อนจนความคิดเป็นอย่างอื่นไม่ได้, คิดได้เพียงอย่างเดียวว่า นี่เป็นความต้องการของพระเจ้า แล้วเขาก็ไม่เป็นทุกข์.

ทีนี้สมมุติว่า คนหนึ่งถือศรัทธาเป็นเบื้องต้น เช่นถือคริสเตียน แล้วคนหนึ่งถือพุทธเป็นเบื้องต้น คือปัญญา แล้วเขาจะแต่งงานเป็นผัวเมียกันนี้ มันจะอยู่ด้วยกันได้หรือไม่? ถ้ามันโง่ มันจะเอาเปลือกนอกมาวัดกัน มันก็อยู่กันไม่ได้. แต่ถ้าเอาข้างในเนื้อแท้มาเปรียบเทียบกัน มันก็อยู่ด้วยกันได้; เพราะมันอยู่ด้วยจิตใจชนิดที่ไม่เป็นทุกข์ได้ด้วยกัน.

นี่ประโยชน์ของการทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา มันจะช่วยให้มนุษย์อยู่กันอย่างปกติสุข อย่างนี้ แม้ในเรื่องจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องสูงสุด. ส่วนเรื่องข้างนอก เรื่องสังคม เรื่องทำมาหากิน เรื่องอยู่อย่างโลกๆนี้ มันก็ได้, ทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนาแล้ว ก็ไม่ต้องมีการกระทบกระทั่งอะไร. อย่างที่เดี๋ยวนี้ที่เรา

ก็ชอบพูดกันง่าย ๆ สั้น ๆ ทั่วไปว่า ทุกศาสนาต้องการให้ทำดี ถ้าถือเสียเพียงเท่านั้นมันก็หมดปัญหา ว่าทุกศาสนาต้องการให้ทำดี แล้วทำให้มันดี แล้วก็ไม่ต้องมีปัญหา. แต่เดี๋ยวนี้เราไปไกลถึงกับว่า แม้ในทางจิตใจที่ไม่รู้สึกเป็นทุกข์ ก็ยอมรับว่า เรามีวิธีต่างกัน โดยหลักเบื้องต้นมันต่างกัน แล้วก็ไปหาจุดปลายด้วยกัน คือมีจิตใจที่ปราศจากตัวกู แล้วก็ไม่ใช่เป็นทุกข์.

เข้าใจหัวใจของทุกศาสนาแล้วเท่ากับมีศาสนาเดียวกัน.

ทีนี้เรากลับเป็นข้อสุดท้าย ว่าเราในโลกนี้ เท่าที่มันเป็นอยู่ในเวลานี้ มันแก้ไขไม่ได้เสียแล้ว มันช่วยไม่ได้เสียแล้ว ที่จะไม่ให้ถือศาสนาต่างกัน ; ในโลกปัจจุบันนี้ ทำไม่ได้แล้ว ที่จะให้มีแต่เพียงศาสนาเดียว มันทำไม่ได้. มันต้องมีถือศาสนาต่างกัน, แล้วเราก็ทำให้มันเป็นศาสนาเดียวกัน โดยหัวใจ โดยเนื้อหา โดยดวงวิญญาณ ให้ทุกศาสนามาเป็นศาสนาเดียวกัน คือเป็นวิธีการที่จะ ทำจิตใจให้ปราศจากความเห็นแก่ตัว ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู ก็ไม่เกิดความทุกข์ใดๆ ได้. นี่มันเหมือนกันได้อย่างนี้; มันก็เท่ากับว่าเราทำให้ทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลกนี้ มีหัวใจเป็นอันเดียวกัน หรือทำให้ศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน.

อาตมาเคยพูดเรื่องนี้ ให้หัวข้อว่า *ไม่มีศาสนา* อย่าเอาเปลือกนอกเป็นหลัก เช่นเดียวกับน้ำ เอน้ำคลองมากล้นมันก็ได้น้ำกล้น, เอน้ำฝนมากล้นมันก็ได้น้ำกล้น, เอน้ำครำไต้ถุนมากล้นมันก็ได้น้ำกล้น, เอน้ำบัสสวะมากล้นมันก็ได้น้ำกล้น, หรือเอน้ำอะไรมากล้น ในที่สุดมันก็ได้น้ำกล้นทั้งนั้น, แล้วน้ำกล้นนั้นมันก็เหมือนกันหมด.

ฉะนั้นเราทำน้ำทุกชนิดให้เป็นน้ำเดียวกัน โดยข้างโน้นมันมีน้ำกลั่น ทำศาสนาให้ทุกศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน โดยที่จับทุกข์ได้ด้วยความไม่เห็นแก่ตัวกู. ฉะนั้น ถ้าศาสนาไหนที่มีอยู่ในโลกนี้ในเวลานี้ ที่สอนไม่ให้เห็นแก่ตัวแล้ว มีน้ำกลั่นทั้งนั้น, คือมีเนื้อแท้ของการที่จะจับทุกข์ได้ด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าไปสอนให้มีกิเลสมีตัวกู ไม่ต้องเอามารวม เราไม่เรียกว่าศาสนาด้วย; จะวางกฎตายตัวลงไปว่า ถ้าสอนให้เห็นแก่ตัวแล้วไม่ใช่ศาสนา ต้องสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวแล้วก็ไปเป็นศาสนา; ฉะนั้น เอามาทำให้เป็นศาสนาเดียวกันได้ แม้ว่าจะมีพิธีการที่ต่างกัน. เหมือนกับว่าน้ำทุกน้ำ เอามากลั่นแล้วได้น้ำกลั่น แม้จะใช้เครื่องกลั่นคนละอย่างก็ไม่ใช่ไร, เพราะว่าเครื่องกลั่นน้ำมีหลายแบบ, เอาแบบไหนมาก็ได้, กลั่นน้ำอะไรก็ได้, แล้วก็ออกมาเป็นน้ำกลั่นกันน้ำเดียวกัน.

นี่เราใช้วิธีที่ฉลาด ประองคองกัน ให้ทุกคนเอาหัวใจเนื้อแท้ของศาสนาของตนๆ มากองลงเป็นเดิมพัน เพื่อจะเปรียบเทียบกับกัน, แล้วมันก็จะเข้ากันได้, ทุกศาสนามันเข้ากันได้. มันก็เป็นผลดีแก่มนุษย์ ในระหว่างชาติกิติ ภายใต้อาณัติกิติ ในระหว่างญาติกิติ ในระหว่างบุคคลกิติ, แม้ในระหว่างผิวและเมื่อยกิติ, ถ้าเขามีความเข้าใจกันได้เกี่ยวกับศาสนา ก็ไม่มีความทุกข์เลย.

เดี๋ยวนี้เรามันจะต้องต่างกัน เพราะได้สอนให้ถือศาสนาต่างกันหรือถือวัฒนธรรมต่างกัน, มันไม่เหมาะที่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา, มันเหมาะเพียงแต่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา ก็ศาสนาที่เราถืออยู่.

อีกที่หนึ่งเราก็ถูกโลกบีบคั้นทางการเมือง มนุษย์บางกลุ่มถูกบังคับให้ถือศาสนา ตามที่เขาเชื่อกัน; เช่นศาสนาอิสลามเข้ามาในอินเดีย ก็เปลี่ยนให้ประชาชนที่ถือศาสนาฮินดูอยู่ก่อนนั้น เปลี่ยนมาถือศาสนาอิสลามก็มาก, หรือหมู่เกาะนี้ ชาว

สุมาตรา แหลมมลายู นี่ ก่อนนี้ถือพุทธ แล้วเพิ่งเปลี่ยนเป็นถือศาสนาอิสลาม เพราะเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาชนะบีบบังคับให้ถือศาสนาอิสลาม; อย่างนั้นมันก็ต้องถือนะ ไม่ถือนันตาย. ที่มันเกิดถือศาสนาที่ต่างกันเพราะเหตุนี้ มันช่วยไม่ได้ ช้อนมันแก้ไม่ได้ เพราะว่าโลกมันต้องเป็นอย่างนี้.

สรุปความว่า โลกนี้ต้องมีศาสนาหลายศาสนาโดยรูปแบบ, แล้วต่างพวกต่างก็ถือ. และ ถ้าปัญหามันเกิดขึ้นเนื่องจากศาสนาแล้ว เราอาจจะแก้ได้ โดยทำให้เข้าเป็นศาสนาเดียวกันโดยหัวใจ โดยใจความ, ด้วยวิธีอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วอย่างย่อ ๆ. และเราจะได้ศึกษารายละเอียดของศาสนาอื่น ให้เข้าใจจนเห็นว่า มันเข้ากันได้ทุก ๆ ศาสนา.

ปัญหามีว่าศาสนิกไม่เข้าใจศาสนาอย่างถูกต้อง.

แต่อย่าลืมว่า เคียงนี้พวกเราไม่เข้าใจแม้แต่ศาสนาของตน ๆเอง. ชาวพุทธยังไม่เข้าใจศาสนาพุทธ พุทธอย่างนี้จะว่าอย่างไร. มันจะยุ่งยากกันไป หรืออย่างไร, ในเมื่อออกมาพูดว่า แม้แต่ชาวพุทธก็ยังไม่เข้าใจถึงหัวใจของศาสนาพุทธ, ในเมื่อชาวคริสต์ หรือชาว มุสลิม เขายังไม่เข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของเขาบ้าง, มันก็ควรจะได้รับอภัย; แล้วเราก็ก็นะละกันเพราะเหตุนี้.

ที่นี้มาชวนกันใหม่ มาทุกคนเข้าใจให้ถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ แล้วเอาสิ่งนั้นมาเปรียบเทียบกัน มันก็จะไปด้วยกันได้, คือความไม่เห็นแก่ตน. ศาสนาที่เป็นศาสนาแท้ ๆ จะทำลายความเห็นแก่ตน ให้ไปเห็นแก่สิ่งอื่น : แก่พระเจ้าก็ได้ แก่ธรรมะก็ได้, มันก็เลยหมกปัญหาที่ว่า เรามันภายนอกถือศาสนาต่างกัน,

แต่ภายในเรากลือศาสนาเดียวกัน คือไม่มีความทุกข์เลย; ด้วยทุกข์เสียหมดด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ใครจะอาศัยบุญก็ได้, ใครจะอาศัยการบังคับจิตใจก็ได้, ใครจะอาศัยความเชื่อก็ได้, ถ้ามันทำลายความเห็นแก่ตัวได้, ก็ใช้ได้ด้วยกันทั้งนั้น.

ฉะนั้นถ้าใครถือศาสนาของตนจริง มัน ก็เท่ากับถือศาสนาอื่นด้วย. เคียงนี้จะไม่ยอมละกรรมัง, ที่นั่งอยู่ที่ไหนจะไม่ยอม คืออาตมาจะพูดว่า ถ้าเป็นพุทธจริง มันก็เป็นคริสต์ด้วย, ถ้าเป็นคริสต์จริงมันก็เป็นพุทธด้วย; หมายความว่า ถ้าเป็นคริสต์จริง ต้องไม่มีความเห็นแก่ตัว มัน ก็เป็นพุทธด้วย, ถ้าเป็นพุทธจริง ไม่มีความเห็นแก่ตัว มัน ก็ต้องเป็นคริสต์ด้วย.

คนที่มิบัญญัติเขาก็พูดกันมาอย่างนี้แล้ว, ไม่ใช่อาตมาเป็นคนพูดคนแรก. คนที่มีบัญญัติในโลก เขาพูดกันมาอย่างนี้แล้ว เช่น *มหาดมคานธี* เป็นต้น. ถ้าว่าเป็นพุทธจริง ก็เป็นคริสต์จริงโดยอัตโนมัติ, ไม่ต้องไปรับนับถือออก คือมัน ไม่มีความเห็นแก่ตัว ปฏิบัติเห็นแก่ผู้อื่น เข้ากันได้ เป็นคริสต์ที่ดีได้. ฉะนั้นขอให้จำไว้เถอะว่า ถ้าเราเป็นพุทธจริง เราก็จะเป็นศาสนิกอื่นที่ดี ที่จริง ด้วยได้เหมือนกัน, คือทำลายความเห็นแก่ตัว หมดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือตัวได้.

เมื่อพระฝรั่งมาใหม่ๆ มาเมืองไทยมาที่นี้มาใหม่ๆ เขาแสดงท่าทางเหมือนกับอวด หรือว่าอะไรก็ไม่ทราบ กุสิจนเป็นฝรั่ง แล้วก็มาถือพุทธ บวชเหลืองอ้อยมาอย่างนี้. อาตมาบอก มันบ้า ถ้าคุณเป็นคริสต์จริงคุณก็ไม่ต้องมาบวชเป็นพุทธนี้ เพราะถ้าคริสต์จริงมันทำลายความเห็นแก่ตัว คุณก็ไม่ต้องมาถือพุทธใหม่ ไม่ต้องเปลี่ยนศาสนาให้เสียเวลา เขาโกรธแล้วเขาคำอาตมา นี่มันอย่างนี้.

ฉะนั้นถ้าเราเป็นพุทธจริงก็ใช้ได้, ถ้าเราเป็นคริสต์จริงก็ใช้ได้, เราเป็นมุสลิมจริงก็ใช้ได้, ทำลายความเห็นแก่ตัว.

ฉะนั้น เรามุ่งหมายทำลายความเห็นแก่ตัว เพียงข้อเดียวเท่านั้นแหละ จะทำให้ทุกศาสนาเข้ากันได้, จะเป็นไปในลักษณะที่รวมกันได้, เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. ถ้าเราเห็นแก่ตัว เราก็เป็นกู มึงก็เป็นมึง กูก็เป็นกู เราเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายกันไม่ได้ ฉะนั้นเราจึงทำลายความเห็นแก่ตัวกู เราก็เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นได้.

....

....

....

เรื่องราวในวันนี้ เป็นการบรรยายครั้งแรก เป็นการปรารภ เรื่องทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ได้แสดงให้เห็นประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ, ศึกษาศาสนาอย่างเปรียบเทียบ เห็นความเป็นศาสนาเดียวกันโดยใจความ แล้วเราก็รักกันได้ทั้งโลก ไม่มีใครที่จะถือมึงถือกู มันก็อยู่กันเป็นผาสูก; ไม่ต้องมีสงครามศาสนา, ไม่ต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องแบ่งแยกดินแดน หรือว่าทำอะไรต่างๆ ให้มันยุ่ง, ประโยชน์มีอย่างมหาศาล.

หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะไม่เห็นว่าเป็นการเสียเวลาเปล่า ที่เราจะมาพูดกันถึงเรื่องการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา, แล้วฟังดูคล้ายๆ กับว่า อาตมามาสอนคริสต์ศาสนาเสียแล้ว ไม่ใช่อย่างนั้น; เป็นแต่เพียงบอกให้มองเห็นธรรมะ หรือ ธรรมะแท้ ที่มีอยู่ในศาสนาไหนก็ได้ คือความไม่เห็นแก่ตัว เท่านั้นเอง. นี่การบรรยายครั้งแรกนี้ เป็นเพียงการปรารภเริ่มการบรรยาย ที่จะมีต่อไป ด้วยเรื่องความเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

อาตมาขอยุติการบรรยาย ด้วยความสมควรแก่เวลาในวันนี้ ไว้เพียงเท่านี้.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

—๒—

๑๓ มกราคม ๒๕๒๒

พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมามบูชาในวันนี้ อาตมาก็จะได้กล่าวถึง เรื่องที่เป็นการศึกษาทำความเข้าใจ ในระหว่างศาสนาทั้งหลาย ต่อไปตามเดิม. แต่ก็มุ่งถือศาสนาคริสต์เป็นต้นที่ตั้ง จึงให้ชื่อของเรื่องว่า **ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ**; หมายความว่า เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบเท่านั้น คือไม่ใช่ทั้งหมด. เท่าที่ควรทราบ ก็เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน.

[บททวน]

การบรรยายในครั้งที่ ๑ นั้น กล่าวโดยหัวข้อว่า ผลดีหรือ อานิสงส์แห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ข้อนี้อันถึงประโยชน์ ที่จะพึงได้รับระหว่างชาติ,

คือประเทศทั้งหลายในโลกนี้ ซึ่งมีอยู่เป็นอันมาก ล้วนแต่มีศาสนาประจำชาติต่าง ๆ กัน. ถ้าเรามีความเข้าใจเป็นอันดีต่อกันในระหว่างศาสนา ผลดีก็จะเกิดขึ้น, และรองลงมา แม้ภายในชาติชาติเดียว เช่นประเทศไทยเรา^{นี้} ก็มีการถือศาสนาหลายศาสนา ถ้ามีการทำความเข้าใจกันได้ในระหว่างศาสนา ความแตกแยกก็ไม่เกิดขึ้น.

ปัญหาทางการเมือง ก็มักจะเอาเรื่องทางศาสนามาเป็นชนวน สำหรับ การแบ่งแยกดินแดนเป็นต้น อะไรทำนองนี้; ถ้ามีความเข้าใจในระหว่างศาสนาจน ร่วมกันได้ มันก็จะแก้กันได้, ปัญหาที่จะไม่มี.

หรือแม้ที่สุดแต่ใน ปัญหาระหว่างญาติ เครือญาติด้วยกัน แต่บางสกุลถือ ศาสนาอื่น มันก็มีความลำบากยากใจอยู่บ้าง; ถ้าเข้าใจในความที่เป็นอันหนึ่งอันเดียว กันได้ ปัญหา^{นี้}ก็จะหมดไป. และแม้ระหว่างบุคคล แม้แต่เป็นสามีภรรยา^{กัน} ถือ ศาสนาต่างกัน ทำความเข้าใจกันได้ ในปัญหาเกี่ยวกับศาสนา ก็ย่อมมีผลดี, ไม่มีเรื่อง กระทบกระถัง นั้นบ้างนี่บ้าง อย่างที่มักจะมี. นี่คือประโยชน์ของการทำความเข้าใจใน ระหว่างศาสนา.

อาตมาได้ถือเอาเป็นปณิธานข้อหนึ่ง ในบรรดาปณิธานทั้ง ๓ ข้อ คือ การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา, และทำให้ทุกคนเข้าใจศาสนาของตน ๆ ถึงที่ สุด. แล้วก็พยายามจะ ลากขึ้นแต่ละคนออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม. เหล่า ^{นี้}ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ว่า พุทธบริษัททุกคนควรจะมีปณิธานข้อนี้.

ถ้ามีความเข้าใจระหว่างศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว จะป้องกันผลเสียได้หลายอย่าง หลายประการ และปัญหาเหล่านี้ก็ย่อมจะเนื่องกันด้วย คือ ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจของ ศาสนาของตน จึงจะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนาได้. ถ้าไม่เข้าใจถึงหัวใจแห่ง

ศาสนาของตนโดยแท้จริงแล้ว ก็ย่อมเป็นความยาก ที่จะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา, และถ้าไม่เข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนได้แล้ว ก็ยากที่จะถอนตัวออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม ที่กำลังครองโลก. ฉะนั้นการเข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ จึงมีประโยชน์มากด้วยเหตุนี้.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

สำหรับในวันนี้ ครั้งที่ ๒ นี้ อาตมาก็จะกล่าวโดยหัวข้อว่า พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์เรามีร่วมกัน. ขอให้ท่านสนใจเป็นพิเศษสักหน่อย; เพราะกล้ายืนยันว่า เรามนุษย์ทุกคนในโลกมีพระเจ้าร่วมกัน. เกี่ยวกับเรากำลังทะเลาะวิวาทกันเกี่ยวกับมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า; และที่มีพระเจ้า ก็ยังทะเลาะกันในข้อที่ว่า มีพระเจ้าอย่างนั้น มีพระเจ้าอย่างนี้, มีพระเจ้าแค่เพียงองค์เดียว, มีพระเจ้าพร้อม ๆ กันได้ทั้งหลายองค์. นี้เราจะพูดกันในข้อนี้ เพื่อจะให้เห็นตามที่เป็นจริงว่า พระเจ้านั้นจะมีแต่องค์เดียว, และมนุษย์เรามีร่วมกัน และเราจะไม่มีปัญหาที่ว่า คนนั้นมีพระเจ้า คนนี้ไม่มีพระเจ้า.

พึงรู้จักคำ “พระเจ้า” ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด.

สำหรับคำว่าพระเจ้านั้นเป็นภาษาไทย ตอนแรกๆ ที่เดียว, ก็จะถือว่า ก่อนที่ศาสนาอื่น เช่นศาสนาคริสต์น เป็นกัน จะเข้ามา, เราใช้คำว่าพระเจ้า หรือพระเป็นเจ้า ในความหมายอย่างอื่น; ไม่เหมือนกับเกี่ยวนี้หรือปัจจุบันนี้ ความหมายของคำว่าพระเจ้านั้นเปลี่ยนไป. ถ้าเราอ่าน *กฎหมายเก่า ๆ* จะมีพบคำว่าพระเจ้า หรือพระเป็นเจ้า ในตัวบทกฎหมายเหล่านั้น; เช่นคำว่าพระเจ้า หรือแม้พระเป็นเจ้าในที่

นี้ หมายถึงภิกษุธรรมดาๆ ก็มี. แต่มาเกี่ยว^๕โดยเฉพา^๖ปัจจุบันนี้ คำว่าพระเจ้า หรือพระเป็นเจ้านั้น ไม่ได้อ้างถึงภิกษุธรรมดาเสียแล้ว; แม้จะมีใครบางคนยังใช้คำนี้ อยู่เช่นคำว่าพระผู้เป็นเจ้า กับภิกษุตามธรรมดานี้ ก็แปลว่าเขาใช้คำนี้ไม่ถูกต้องตามกาละ- เทศะแล้ว.

แต่โบราณโน้น คำว่าพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้า ก็มีความหมายสำคัญ ตรงที่ว่า เป็นบุคคลที่สูงกว่าธรรมดาหรือสูงสุด. พระ^๗นี้ก็แปลว่าสูงสุด อยู่แล้ว ยังเอาเจ้าเข้าไปอีก ก็เป็นสองสูงสุด ใช้เรียกบรรพชิต. ครั้นศาสนาคริสต์นิกาย เข้ามา ไม่รู้จะหาคำแปลในภาษาไทย สำหรับคำว่า God ของเขาเป็นคัมภีร์นั้นว่าอย่างไร; จะโดยเหตุใดก็ตาม เขาได้รับเอาคำนี้ไปใช้ คือเอาคำว่าพระเจ้าหรือพระผู้เป็นเจ้านั้นไปใช้ เป็นคำแปลของคำว่า God, คือพระเป็นเจ้าสูงสุดในศาสนาของเขา. คำว่าพระเจ้านี้ ก็ค่อยๆ เปลี่ยนไป เป็นพระเจ้าสูงสุดในทางศาสนา.

เกี่ยว^๘นี้อาจมีความมุ่งหมายจะให้ทุกคนเข้าใจคำนี้ ในฐานะเป็นสิ่ง สูงสุดที่สุด จนไม่รู้จะใช้คำว่าสูงสุดสักเท่าไหน, และสำหรับ ทุกคนมีตรงกัน ร่วมกัน เป็นองค์เดียวกัน, เพื่อจะตัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดมาจากการมีพระเจ้าต่างกัน เสียให้หมดสิ้น.

คำว่า “พระเจ้า” มีใช้ในหมู่ศาสนา ที่เขามีพระเจ้าน้อยอย่างบุคคล. ในศาสนาฮินดู ก็มีพระเจ้าอย่างที่เป็นบุคคล, มีความหมายอย่างบุคคล คือมีความรู้สึก กิเลสเหมือนคน, มีอารมณ์เหมือนคน. แม้จะเรียกว่า พระอิศวร พระนารายณ์ พระ- พรหม อะไรก็ตาม, เขาให้คำอธิบายเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล. ศาสนายิวก็มีพระเจ้าอย่าง บุคคล ที่เรียกว่าพระยะโฮวาห์, คือมีอารมณ์เหมือนกัน ออกก็ได้ไม่ชอบก็ได้ โกรธก็ได้ รักก็ได้ ศาสนาคริสต์นิกายก็รับเอาพระเจ้านี้มา. ศาสนาอิสลามก็มีพระอัลเลาะห์ หรือ ที่เรียกว่าพระอาหล่า เป็นพระเจ้า, ให้คำอธิบายอย่างเป็นบุคคล มีอารมณ์ใกล้เคียงกัน. นี่พระเจ้าในความหมายอย่างนี้ ใช้กับศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาอื่นที่เกี่ยวเนื่องกัน ไม่พูดถึงพระเจ้าอย่างนเลย. คนที่เขาเป็น นักศึกษาทางศาสนา เขาก็แยกพุทธศาสนาและศาสนาที่เกี่ยวเนื่องกัน ออกมาเสียจากศาสนาที่มีพระเจ้า; กลายเป็นว่าในโลกนี้มีศาสนา ๒ ชนิด คือ ศาสนาที่มีพระเจ้า และศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า.

พวกที่ถือว่าศาสนามีพระเจ้า เขาบัญญัติลงไปว่า ถ้าศาสนาไหนไม่มีพระเจ้า ศาสนานั้นไม่ใช่ศาสนา. นี่เป็นเหตุให้เขาเรียกพุทธศาสนาว่า ไม่ใช่ศาสนา เป็นเพียงปรัชญา, เป็นเพียงระบบคำสอนอะไรเป็นต้น ไม่ถึงกับเป็นศาสนา. นั่นก็เพราะว่าไปยึดถือเอาตัวพระเจ้ายกขึ้นมากเกินไปนั่นเอง.

ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า.

ที่นี้อาตมาจะมาพูดในวันนี้ พังตุ๊กเป็นเรื่องแหวกแนว คือถือว่า ทุกคนมีพระเจ้า, และทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า; เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น ไม่ใช่มีไว้เพียงเพื่อสำหรับให้มีพระเจ้า. แต่ว่าศาสนานั้นมีไว้สำหรับเป็นระบบสำหรับศึกษา แล้วปฏิบัติเพื่อดับทุกข์; ทั้ง วิถีดับทุกข์นั้น เราจะด้อย่างว่ามีพระเจ้ายกได้, อย่างไม่มีพระเจ้ายกได้, ให้มันมีวิธีการดับทุกข์ให้ได้ก็แล้วกัน.

แต่เดี๋ยวนี้ยังมีความเห็นอะไรยิ่งไปกว่านั้น ว่าเรามีพระเจ้าด้วยกันทุกศาสนา เพียงแต่ว่ามีพระเจ้าอย่างที่ไม่เหมือนบุคคลก็มี, แล้วก็มีพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่บุคคลก็มี; แต่ไม่ใช่บุคคลมีปีศาจหรืออะไรทำนองนั้น. นี่เราจะต้องเข้าใจพระเจ้านี้ให้ดี ๆ, แล้วก็จะเข้าใจพุทธศาสนาดี ชนิดที่มีประโยชน์แก่ตน, และมีประโยชน์แก่การที่จะไปคบค้าสมาคมกับศาสนาอื่น ที่เขายืนยันว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคลอย่างเต็มตัว.

ขอให้สนใจ ฟังคำว่าพระเจ้า ชนิดที่มีด้วยกันทุกคน มีร่วมกันทุกคนในโลก เป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน; และถ้าขยายขอบเขตของหน้าที่ออกไปให้กว้างให้ไกลแล้ว มันจะมีไปถึงสัตว์ไตร่จนาณ, แม้แต่ต้นไม้ต้นไม้, คือสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ ก็ล้วนแต่อยู่ในขอบเขตที่จะต้องพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น, คือมีสิ่งสูงสุดที่เขาต้องเชื่อฟัง เขาต้องปฏิบัติตาม.

นี่แหละเราจะต้องรู้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า พระเจ้านั้น คืออะไร กันเสียก่อน; อย่าเอาบุคคลหรือมิใช่บุคคลเป็นหลัก. แต่ให้เล็งถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด มีอำนาจสูงสุด เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง เป็นผู้ควบคุมสิ่งทั้งปวง, เป็นผู้เพิกถอนสิ่งทั้งปวงเป็นคราว ๆ มีอยู่ในที่ทั่วไป, มีอย่างครบถ้วนทุกอย่างทุกประการ. จะในเรื่องของความรู้ก็ครบถ้วน, จะในเรื่องของอำนาจก็ครบถ้วน.

สิ่งชนิดดังกล่าวมานี้มันมีอยู่ และพุทธศาสนาก็มอมรับ ว่าสิ่งนี้มีอยู่. เมื่อศึกษาหลักพุทธศาสนาโดยทั่วถึงแล้ว ก็ต้องยอมรับว่า สิ่งที่มีลักษณะอาการหรือคุณสมบัติอย่างนั้นมันมีอยู่, เพียงแต่เราไม่เรียกว่าพระเจ้า ด้วยคำๆ หนึ่งที่เขาใช้เรียก; แต่ศาสนาที่เขาไม่รับพระเจ้า เขามาหมายถึงพระเจ้าที่มีคุณสมบัติเหล่านี้. ถ้าถามว่าคุณสมบัติเหล่านี้มีอยู่ที่ไหน? เขาก็ว่ามีที่พระเจ้า หรือสิ่งที่ควรได้นามว่าพระเจ้า. เมื่อพุทธศาสนาไม่มีคำว่าพระเจ้า สิ่งเหล่านี้จะอยู่ที่ไหน? ก็อยู่ที่ธรรมชาติหรือพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะของสิ่งทั้งปวง.

พิจารณาลักษณะของพระเจ้า.

เราพิจารณา กันไปตามลำดับๆ จะดีกว่า จะง่ายกว่า. เมื่อจะถามว่า พระเจ้าคืออะไร? เราก็ชวนกันพิจารณาคำว่าพระเจ้าโดยชื่อที่เรียก, แล้วก็โดยรูปร่าง

ตามที่เบียดเบียนกัน, และลักษณะของพระเจ้า แล้วก็คุณสมบัติเป็นต้นของพระเจ้า
ลองพิจารณากันสักเล็กน้อยในเบื้องต้น.

คือว่าโดยรูปร่าง, พระเจ้ามีรูปร่างอย่างไร? ถ้าคนที่รู้จักพระเจ้าดีถึง
ที่สุด เขาก็จะตอบว่า พระเจ้านั้นมีรูปร่างชนิดที่พรรณนาไม่ได้; ถ้ายังมีรูปร่างชนิด
ที่พรรณนาได้ ยังไม่ใช่พระเจ้า.

แต่เดี๋ยวนี้มีพระเจ้าของบางลัทธิหรือบางศาสนา เขาสอนว่า พระ-
เจ้านั้นมีรูปร่างเหมือนคนเราๆ นี. เขามีข้อความตอนหนึ่งเขียนไว้ว่า เมื่อพระเจ้า
เอาดินขึ้นมาจะสร้างเป็นมนุษย์นั้น พระเจ้าก็มีปัญหาเหมือนกันว่า จะสร้างมนุษย์ให้มีรูป-
ร่างอย่างไร? แล้วพระเจ้านี้ก็กล่าวสร้างให้เหมือนรูปเราก็คงแล้วกัน, คือเหมือนรูป พระ-
เจ้าเองก็แล้วกัน, แล้วพระเจ้านี้ก็สร้าง.

ผู้ที่ถือเอาข้อความนี้เป็นหลัก เขาก็ถือว่า พระเจ้านั้นมีรูปร่างเหมือนกับ
คน, หรือคนมีรูปร่างเหมือนพระเจ้า. เขาจึงเขียนรูปพระเจ้าสำหรับให้เด็กๆ ศึกษา
ยึดถือ รูปร่างเหมือนคนที่สีหนวดยาวถือไม้เท้า, หน้าตาเป็นคนที่ม้อานาจเป็นต้น, นี่
พระเจ้านี้ก็มีรูปร่างอย่างคนไป.

ถ้าพระเจ้ามีรูปร่างอย่างคน อย่างนี้ มันใช้ไม่ได้กับพุทธศาสนา หรือ
ผู้ที่ศึกษาเรื่องพระเจ้าโดยแท้จริง. ผู้ที่รู้จักพระเจ้าจริง จะถือว่า พระเจ้ามีรูปร่างชนิด
ที่บรรยายไม่ได้ว่าอย่างไร; แต่ว่าเหมือนคนนั้นมันไม่ได้แน่. ถ้าเหมือนคนก็ไม่ดี
กว่าคน; ถ้าตรงกันข้ามจากคน มันก็เป็นคำพูดที่ประหลาดอยู่, เป็นเรื่องมีขอบเขต
อันจำกัดมากเกินไป ไม่สมกับที่จะเป็นพระเจ้า. พระเจ้าจะต้องมีอะไรที่บรรยายไม่
ได้, ไม่อยู่ในขอบเขตที่จะบัญญัติอะไรได้ คือไม่มีมิติโดยประการทั้งปวง.

เราก็ต้องตอบว่าพระเจ้านี้รูปร่างไม่เหมือนอะไร นอกจากพระเจ้าเองเท่านั้น, พระเจ้ามีรูปร่างอย่างพระเจ้า ก็ต้องให้คนพยายามเข้าถึงพระเจ้าเอาเอง; แล้วก็จะรู้ว่าพระเจ้านี้รูปร่างอย่างไร นี่เรื่องรูปร่างของพระเจ้าเป็นอย่างนี้. ก็ไปคำนวณเอาเองว่าพระเจ้าจะต้องมีรูปร่างเป็นอย่างไร จึงจะอยู่ได้ในสิ่งทั้งปวง, จึงจะอยู่ได้ตลอดกาลเวลา, จึงจะสามารถสร้างทุกสิ่ง ควบคุมทุกสิ่ง, หรือทำอะไรอย่างพระเจ้าจะทำได้, จะต้องมีรูปร่างอย่างไร. ขอให้เข้าใจพระเจ้าในส่วนนี้กันเสียก่อน แล้วค่อยวาดภาพเอาเองว่าจะมีรูปร่างอย่างไร; โดยแท้จริงแล้วเราไม่ควรจะพูดว่า พระเจ้ามีรูปร่างอย่างไร, นอกจากรูปร่างอย่างพระเจ้า.

พิจารณาเรื่องชื่อของพระเจ้า.

ที่นี้ก็ตามถึงพระเจ้าโดยชื่อ พระเจ้านี้จะเรียกชื่อว่าอะไร? ในภาษาไทยเราเรียกว่าพระเจ้า พระเจ้าของ *คริสเตียน* หรือที่เนื่องกับคริสเตียน ก็เรียกว่า *พระยะโฮวาห์*. ศาสนาอิสลาม เขาเรียกชื่อพระเจ้าว่า *อัลลอฮ์ อัลลอฮะคือพระอาหฺล่า* นี่เขามีชื่อกันทั้งนั้น ในพุทธศาสนาเล่า พระเจ้ามีชื่อว่าอะไร?

ตรงนี้ต้องขอเวลาอธิบายกันสักหน่อย ก็ขอให้ ย้อนไปพิจารณาจากเรื่องธรรมะ ๔ ความหมาย :-

ธรรมะ คือตัวธรรมชาติ นี้ความหมายหนึ่ง, *ธรรมะ คือกฎของธรรมชาติ* นี้ความหมายหนึ่ง, *ธรรมะ คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ* นี้ความหมายหนึ่ง, *ธรรมะ คือผลที่จะได้จากหน้าที่นั้น* อีกความหมายหนึ่ง, รวมเป็น ๔ ความหมาย.

พระธรรมในความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ นั่นเอง เป็นชื่อของพระเจ้า. ถ้าเรียกกันสั้น ๆ เราก็ต้องเรียกว่าพระธรรม เป็นชื่อของพระเจ้า. พระธรรมตามความหมายที่ ๒ ที่เรากำลังพูดถึงคือกฎของธรรมชาติ; จะใช้คำว่ากฎของธรรมชาติเป็นชื่อของพระเจ้า มันก็รวมรวม แต่ที่ถูกต้องมันเป็นอย่างนั้น. ธรรมหรือพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ นั่นแหละคือพระเจ้า ตามความหมายทางพุทธศาสนา.

พระธรรมในลักษณะนี้ เป็นที่เคารพแม้แก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านตรัสขึ้นมาเองว่า ตถาคตก้อยู่โดยมีที่เคารพ และธรรมะที่ตรัสรู้ และนำมาสอนนั่นแหละ เป็นที่เคารพของตถาคต.

สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำมาสอน มันลึกซึ้ง ก็คือความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเราเรียกกันว่าสัจธรรม; ฉะนั้น สัจธรรมจะเป็นชื่อของพระเจ้าในความหมายนี้ก็ได้อีก; แต่อาตมาขอบอกว่าพระธรรมเฉย ๆ หรือธรรมเฉย ๆ ว่าเป็นชื่อของพระเจ้า ที่เราจะมิกันในหมู่พุทธบริษัท. พุท่ง่าย ๆ ก็ว่า พุทธบริษัทมีพระเจ้า แล้วก็เรียกว่าพระธรรม.

บางคนอาจจะสงสัยว่า ก็เป็นพระธรรมที่รวมอยู่ในชุดพระรัตนตรัยสามอย่างคือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้นหรืออย่างไร? ก็อยากจะบอกว่า พระธรรมในที่นี้ ให้ความหมายไกลขึ้นไป ถึงกฎของชาติอันสูงสุด, แล้วก็รวมคำว่าพระธรรมในพระรัตนตรัยเข้าไว้ด้วย ก็ว่าหลักพระธรรมก็คือ การปฏิบัติที่ดี ก็รวมอยู่ในคำว่าธรรมหรือพระธรรม ในความหมายอันสูงสุดนั้น.

ทีนี้ก็จะชี้ให้เห็นชัดลงไปอีกว่า ธรรมในที่นี้หมายถึงธรรมเรื่องอะไร, พระธรรมในความหมายอย่างไร เรื่องอะไร โดยเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้นไปอีก. ทีนี้มันก็จะกลาย

เป็นเรื่องของผู้คงแก่เรียน, คนทั่วไปจะฟังไม่ค่อยเข้าใจ เว้นไว้แต่จะพยายามฟังหรือศึกษา.

พิสูจน์เรื่อง “พระเจ้า” มีในพุทธศาสนา.

เราเคยบรรยาย เรื่องอิทัปปัจจยตา อังพระพุทธานิมาให้เห็นชัด ที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม, ตถาคตทั้งหลายนะ ใน ลักษณะเป็นพหูพจน์คือมาก, พระตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม **ธรรม**-**ธาคุนั้นมีอยู่แล้ว** ในฐานะเป็น **ธัมมัญญิตตา** **ธัมมียามตา** **ธรรมธาคุนั้นเป็นตถา** คือมีความเป็นอย่างนั้น, **ธรรมธาคุนั้นเป็น** **อวิตถตา** **ธรรมธาคุนั้นมีความไม่ผิดจาก** **ความเป็นอย่างนั้น** **อนัญญุตตา** **ธรรมธาคุนั้นมีความไม่เป็นไปอย่างอื่น** จากความเป็นอย่างนั้น. นี่คือชื่อของพระเจ้า หรือจะถือว่า คุณลักษณะของพระเจ้าสำคัญอยู่ตรงที่ คำว่าตถา. คำว่า **ตถา** แปลว่า **อย่างนั้น**, **ผู้ใดถึงตถา** **ผู้นั้นเรียกว่า** **ตถาคต**, ถึงตถาก็คือถึงพระเจ้า ที่พูดอย่างสมมติเอง. **ตถาคือตัวพระเจ้า คือความเป็นอย่างนั้น** เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมคา เป็นการตั้งอยู่ตามธรรมคา.

ตถา—ความเป็นอย่างนั้น ในทางพุทธศาสนา เล็งถึงเรื่องสำคัญ สามเรื่อง คือ กฎอันเกี่ยวกัปกรณ์ยัสัจจ โดยตรง; นี่เราไม่ต้องเปรียบเทียบ. **พระพุทธเจ้าได้ตรัส** **ไว้เองว่า** **ตถามีอยู่ ๔ อย่าง** คือเรื่อง **ทุกข** **สมุทัย** **นิโรธ** **มรรค** นี่คือตถา. กฎเกี่ยวกับ ๔ อย่างนี้เรียกว่าตถา; นี่คือตัวสัจจะ ที่เป็นพระเจ้า. แล้วกฎเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่ก็เป็นตถา. แล้วกฎเรื่องปฏิจจสมุปบาททั้งชุด นี่ก็เป็นตถา

แต่มักจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อิทัปปัจจยตา, จะเรียกว่า ตถา ก็ได้, จะเรียกว่า ตถตา ก็ได้, จะเรียกว่า อวิตถตา ก็ได้, เรียกว่า อนัญญตถา ก็ได้, เรียกว่า ธัมมัญญิตตา ก็ได้, ธัมมนิยามตา ก็ได้ ใจความเหมือนกันหมด คือความเป็นอย่างนั้น ตั้งอยู่ โดยความเป็นอย่างนั้น ที่จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้.

นี่คือตัวกฎของธรรมชาติ ที่มีความหมายของคำว่าธรรมะ ในความหมาย ที่ ๒ เรียกว่า กฎของธรรมชาติ นี่คือตัวพระเจ้าในพระพุทธศาสนา. ที่นั่นจะเป็นบุคคลไม่ได้ จะเป็นบุคคล มีลักษณะอย่างบุคคล เหมือนพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ศาสนายิว คริสต์ อิสลาม ไม่ได้; เพราะว่าเรามีพระเจ้าอย่างแบบที่มีใช้คน.

แล้วทำไมไปเรียกพระเจ้า? ก็เพราะมีคุณสมบัติ มีลักษณะ มีสมรรถนะ มีอะไรทุกอย่างเหมือนกับพระเจ้าชนิดที่เขาเรียกกันอย่างคน ๆ. พระเจ้าอย่างคนเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งในสากลจักรวาล, เราก็มียุทธเจ้าตถา นี่แหละ เป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งในสากลจักรวาล; พระเจ้าสร้างโลก เราว่ากฎแห่งตถา หรือตถานี่แหละสร้างโลก. พระเจ้าควบคุมโลก เพิกถอนโลก เราก็มียุทธตถา นี่แหละ ควบคุมโลกและสร้างโลก. พระเจ้าอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง เป็น omnipotent ใหญ่กว่าสิ่งใด เราก็มียุทธตถา นี่แหละ มันใหญ่กว่าสิ่งใด. พระเจ้าเป็นสิ่งที่อยู่ในทุกหนทุกแห่ง เราว่ากฎของธรรมชาตินี้ อยู่ในทุกสิ่งทุกแห่ง ในทุกปริมาณของสิ่งทุกสิ่งที่มีอยู่ในโลก, เป็นมนุษย์ก็ได้ ไม่ใช่เป็นมนุษย์ก็ได้.

นี่ฟังดูดี ๆ ว่า แม้ในปริมาณหนึ่ง ๆ ของร่างกาย คนที่ประกอบเป็นมนุษย์นี้ ก็มีพระเจ้าสิงอยู่ พวกโน้นเขาก็ว่าอย่างนี้; แม้เราก็ก้าวได้อย่างนี้ โดยไม่มีข้อที่กักกันไว้ พระเจ้ารู้ทุกสิ่ง หมายความว่าความรู้ต่าง ๆ มันรวมอยู่ในสิ่งที่พระเจ้ารู้และบันดาลได้ทั้งนั้น เราก็มียุทธที่ทำได้อย่างนั้น. เราจึงมีพระเจ้า แต่ไม่ใช่อย่างคน.

นี้รวมความว่า พุทธบริษัทมีพระเจ้า แต่มิใช่อ่างคน, ไม่ควรจะเรียกว่าคน ก็เรียกว่าตัวธรรมชาติที่เป็นกฎ ก็คือกฎของธรรมชาติ. นี่แสดงว่ากฎนั้นมันมีอยู่ในภาษาไทย ในภาษาบาลีไม่มีใช้ แต่บังเอิญมีในภาษาไทย, เราใช้กันว่ากฎของธรรมชาติ นี่คือพระเจ้า, แล้วบังเอิญไปเหมือนกันกับคำว่า God ของภาษาฝรั่ง เราถือว่าคำว่ากฎนั้นคือ God, ของเราจะเข้มข้นกว่าเสียอีก ของเขามันออกเสียงยาวเป็น กอด, ของเราทำให้เข้มข้นให้สั้นเข้ามาเป็น กฎ. นี่เรามีพระเจ้าที่เข้มข้นกว่าเสียอีก คือคำว่า กฎ.

ท่านทั้งหลายจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ อาตมาก็ยังสงสัยอยู่เหมือนกัน ขอสรุปความว่า ลักษณะทั้งหลายที่มีอยู่ในพระเจ้า ของฝ่ายที่มีพระเจ้าเป็นบุคคลนั้น เราก็มียิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในความหมายที่เป็นตถตา. ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้า คือมีคุณสมบัติมีอะไรเท่าเทียมกัน; เพียงแต่เขากล่าวอย่างเป็นคน, เราจะกล่าวอย่างเป็นธรรม คือมิใช่คน. นี่เป็นเหตุให้กล่าวได้ว่า พุทธบริษัท หรือพุทธศาสนานี้ก็มีพระเจ้า พุทธบริษัทก็มีพระเจ้ายกกับเขาเหมือนกัน, ในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้ายกกับเขาเหมือนกัน. ถ้าพูดว่าไม่มี ก็เพราะว่าเรามันจะโง่ไปเอง มันไม่มีปัญญาจะมีกับเขา ถ้าเรามีปัญญาพิจารณาใคร่ครวญดู เราก็คงเห็นว่า เรามีเหมือนกับที่เขามี, แต่เราไม่ยอมถือว่าเป็นบุคคล หรือเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล.

ฉะนั้นการที่เขาจัดให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้านั้น ถูกครึ่งเดียว เท่านั้น คือไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่มีพระเจ้าอย่างที่มีใช้บุคคล. เราเลยแบ่งพระเจ้าออกเป็น ๒ ชนิด พระเจ้าอย่างบุคคล เป็น Personal God และพระเจ้าที่มีใช้บุคคลเป็น non-personal God God หรือ พระเจ้า ก็เลย มีขึ้นมา เป็น ๒ ชนิด; เราก็มียกกับเขาชนิดหนึ่ง, พวกอื่นก็ยกกับอีกชนิดหนึ่ง. ฉะนั้นเราก็มายกเป็นเพื่อนกันได้ มาเป็นเกลือกกันได้ คือ มีพระเจ้าด้วยกัน แล้วเราก็มียกเลาะวิวาทกัน ในเรื่องที่มีพระเจ้ายกคนละรูปแบบ คือของเราไม่ใช่บุคคล.

ศาสนาคริสต์นิกายนี้จะเปรียบเทียบ เพราะเขาทำให้พระเจ้ามีถึง ๓ ส่วน คือ พระบิดา พระจิต และพระบุตร. พระบิดานั้นก็มีลักษณะอย่างคน, พระบุตร ก็มีลักษณะอย่างคน; แต่พระจิตนั้น เขาเรียกว่า holy ghost ไม่ใช่คน เป็นวิญญาณ, ถ้าเรียกว่าเป็นผี ก็ผิดเขาจะโกรธเอา, เราจะไม่ใช่คำว่าผี เรียกว่าพระจิตหรือพระวิญญาณไปตามที่นำฟังสักหน่อย. **นี่ศาสนาคริสต์นิกายนี้มีพระเจ้าทั้งชนิดที่เป็นบุคคล และมีใช้บุคคล** ก็ได้เปรียบเทียบ ที่จะพูดให้มันครอบคลุมไปหมดได้. แต่ศาสนาฝ่ายฮินดูนั้น **ไม่มีพระเจ้าชนิดที่อย่างมีใช้บุคคล**; นี่กล่าวตามศาสนาฮินดูที่เราเรารู้กันอยู่ทั่วไป.

ที่นี้พุทธศาสนาเรา **ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล** เพราะมันเป็นเรื่องเด็ก ๆ มากกว่า ที่จะมีพระเจ้าอย่างบุคคล, ก็เลยมีพระเจ้าที่เป็นธรรม มันยิ่งกว่านามธรรมเสียอีก ไม่อยากจะเรียกว่านามธรรม เป็นอสังขตธรรม, ซึ่งไม่ควรจะเรียกว่านามธรรม คำว่า **รูปธรรมนามธรรม**นี้ ใช้ได้แต่ในฝ่ายสังขตธรรม เท่านั้น **ก็มีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่ง**. นี่เป็นอสังขตธรรม **เหนือเหตุปัจจัยปรุงแต่ง**; เหนือที่จะเป็นรูปหรือเหนือที่จะเป็นนาม. อาตมามีความเห็นอย่างนี้; คนอื่นเขาอาจจะมีความเห็นอย่างอื่นจะเอาสังขตธรรมหรือแม้พระนิพพานไปเป็นนามธรรมก็ได้ตามใจเขา. เราไม่เห็นด้วย. ฉะนั้นเรามีพระเจ้าชนิดที่เหนือไปกว่ารูป แล้วก็เหนือไปกว่านาม, เป็นธรรมะประเภทอสังขตธรรม ตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ.

ขอให้เข้าใจว่า ถ้าเป็นสัจจะ แล้วมันก็ต้องเป็นอสังขตธรรม; ถ้าไม่เป็นอสังขตธรรม มันจะเป็นกฎอยู่ไม่ได้ มันจะเปลี่ยนแปลง. ฉะนั้น สัจจะ ก็คือกฎก็คี่ ต้องเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ มันจึงจะคงตัวอยู่ได้จะไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้, ก็จะจริงอยู่ตลอดไป. เรามีพระเจ้าที่เป็นธรรม ในฐานะที่เป็นกฎหรือเป็นสัจจะ ซึ่งควรจะถือว่าเป็นอสังขตธรรมอย่างนี้. **นี่พุทธบริษัทมีพระเจ้าอย่างนี้** กันเสียที.

บางคนอาจจะคิดว่า นี่เพื่อจะไปต่อรองกับพวกที่มีพระเจ้า เพื่อเอาอกเอาใจเขาหรืออย่างไร? ก็บอกว่าไม่ใช่อย่างนั้น มันเป็นเรื่องจริง, มันเป็นเรื่องจริงอย่างยิ่งจริงโดยเด็ดขาด ที่มันมีอยู่อย่างนี้ คือเรามีธรรมชาติในลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่ทำหน้าที่เหมือนกับพระเจ้า ในศาสนาทั้งหลายเขาทำกันได้อย่างไร เราก็ทำกันได้อย่างนั้น.

ฉะนั้นให้ดูว่า เรามีพระเจ้าตามแบบของชาวพุทธ เป็นปฐมเหตุของสิ่งทั้งปวง สร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง ทำลายสิ่งทั้งปวง ตั้งอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยอะไร อย่างนี้เป็นต้น.

แล้วเมื่อถามว่า พระเจ้าของฝ่ายพุทธศาสนานี้ชื่ออะไร ที่จะไปเข้าแถวกับคำว่าพระยะโฮวาห์ พระอัลลาะห์ พระอิศวร พระพรหมอะไรได้? ก็จะใช้คำว่า “ตถา” หรือ “ตถตา” นี้จะพอสู้กันได้. ตามที่ได้ฟังมา คำว่า พระยะโฮวาห์ เขาแปลว่าตถาเหมือนกัน, ก็ตั้งอยู่โดยความเป็นอย่างนั้น. พระยะโฮวาห์ คำนี้ แปลว่า ผู้ที่ตั้งอยู่โดยความเป็นอย่างนั้น หรือบางทีก็ผู้ที่มีอยู่ หรือสิ่งที่มีอยู่อย่างเป็นปัจจุบัน อันไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้าใช้คำว่ามีอยู่ มันต้องคับไม้ไค้, ก็ตายไม้ไค้ คับไม้ไค้ จึงจะใช้คำว่ามีอยู่ได้. เมื่อใช้คำว่ามีอยู่ ก็ต้องเป็นปัจจุบันตลอดไป ไม่เป็นอดีต ไม่เป็นอนาคต; ลักษณะอย่างนี้แหละ ก็คำว่า ตถา หรือความเป็นอย่างนั้น. เรามีสิ่งที่มีความเป็นอย่างนั้นนั้นแหละเป็นพระเจ้า; ฉะนั้นพระเจ้าของพุทธบริษัทเรา ก็คำว่า ตถตา นี้ แล้วมีความหมายอย่างเดียวกับพระยะโฮวาห์อยู่แล้ว.

ใน ศาสนาอิสลาม ก็มี พระเจ้า มีนามว่า อัลลาะห์ หรือออกเสียงตามภาษาเดิมว่า อัลลอห์ เขาถือกันว่าแปลว่าผู้อภิบาล คืออภิบาลสิ่งทุกสิ่ง; เราก็มีตถตานี้ เป็นสิ่งที่อนุบาลสิ่งทุกสิ่งไม่ว่าอะไร ไม่ว่าอะไรในสากลโลกนี้มันยังน้อยไป, มันต้องทุกๆ โลกทุกๆ จักรวาล คือทั้งหมดจนไม่รู้ว่าจะใช้คำว่าอะไรดี, เป็นผู้อนุบาลสิ่งทั้งปวงก็แล้วกัน.

กฎของธรรมชาติ นั้นมันอนุบาล, คือมันยึดไว้, มันทรงไว้, มันทำให้มีอยู่ เรียกว่า อนุบาลหรืออภิบาล, อภิบาล จะดีกว่าอนุบาล. พระเจ้าเป็นผู้อภิบาลให้สิ่งต่างๆ ตั้งอยู่ได้; นี่เราก็มียุ, เขาก็มี.

* ถ้าเราอยากจะมีพระเจ้าสำหรับอันนอวนกันบ้างก็มีได้ คือมีธรรมะ นี่แหละ เป็นพระเจ้าสำหรับอันนอวน แต่ว่าวิธีอันนอวนของเรา มันก็ต้องผิดกันกับวิธี อันนอวนของศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล. เดียวกันก็จะให้พูดกันอีกตอนหนึ่ง ว่าเราจะ อันนอวนพระเจ้ายกอย่างไร ถ้ามีพระเจ้าอย่างพุทธบริษัท.

เดี๋ยวนี้ก็จะพูดกันถึงเรื่องแรกๆ เช่นว่ามีชื่ออย่างไร, มีรูปร่างอย่างไรกัน ให้เสร็จไปเสียทีหนึ่งก่อน. แล้วก็ไต่ถามว่า ถ้าพูดโดยลักษณะแล้ว พระเจ้าก็มีอยู่ ๒ ลักษณะ : คือพระเจ้าที่มีลักษณะอย่างบุคคล มีความรู้สึก มีอารมณ์อย่างบุคคล นั้นพวกหนึ่ง. แล้วพระเจ้าอีกลักษณะหนึ่งก็มีใช้บุคคล ไม่มีความรู้สึก ไม่มีอารมณ์ อย่างคน. พระเจ้าเกิดมีขึ้นมา ๒ ลักษณะ; แต่มีได้หมายความว่า จะต้องเป็นปฏิบัติกัน เพราะเราถือเอาความหมาย ชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์.

ลักษณะหน้าที่ของพระเจ้า.

ทีนี้ถ้าเราจะพูดอีกครั้งหนึ่งว่า เมื่อกล่าวโดยคุณลักษณะ เราก็จะพบลักษณะ คือหน้าที่ หรือความสามารถของพระเจ้า, พระเจ้าต้องเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่ง, ถ้าถามขึ้นว่า สิ่งทั้งหลายนี้ มันมีที่ออกมาไหม? มีปฐมเหตุไหม? โดยสามัญสำนึก ใครๆ ก็ต้องตอบว่า มันมี. มีปฐมเหตุ คือต้องมีที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, สิ่งทั้งปวงจึงจะออกมา. พวกที่มีศาสนาพระเจ้าอย่างบุคคล เขาก็ถือว่าพระเจ้าอย่างบุคคล นั้นแหละ เป็น

ที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง : ท่านสร้างมันขึ้น, ท่านบันดาลมันขึ้น โดยฤทธิ์เดชของท่าน!

ที่นี่เราไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่เราก็มีปฐมเหตุ คือกฎแห่งธรรมชาติ นั่นแหละเป็นต้นเหตุ เป็นตัวปฐมเหตุ ที่ให้สิ่งทั้งปวงออกมา; * แม้เราจะเรียกชื่อว่าตก ความเป็นอย่างนั้น ความไม่เป็นอย่างอื่น มันก็ตั้งอยู่ในฐานะที่จะเป็นปฐมเหตุ ให้สิ่งต่าง ๆ ออกมา, ก็มันเป็นกฎของธรรมชาติ ที่บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป. ในตัวเราคนหนึ่ง มีอาการที่เรียกว่า เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป ๆ ทุ ๆ ขณะจิต นี่มันเป็นลักษณะของสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น.

ในศาสนาฮินดู เขาขอให้พระพรหมเป็นผู้สร้างขึ้น, ยกให้ พระนารายณ์ควบคุม สิ่งเหล่านั้นไว้, ยกให้ พระอิศวรทำลายหรือดับสิ่งเหล่านั้น เป็นคราว ๆ ไป. พระเจ้า ๓ องค์นี้ทำงานเป็นรูปสหกรณ์กัน : สร้างขึ้น ควบคุม ทำลาย, มีอาการแห่งการเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป. นี่เราก็มีสิ่งเหล่านั้นอยู่ในตัวเรา เหมือนกับว่ามีพระเจ้าเหล่านั้นอยู่โดยธรรมชาติแล้ว.

ที่นี้บัญญัติมันไปมีอยู่ที่คำบางคำ คือใน บางศาสนาเขายืนยันว่า พระเจ้านั้นเป็นผู้ที่มีความเมตตาปราณีสูงสุด; ถ้าเขาพูดให้พระเจ้าเป็นบุคคล มันก็พูดได้ง่าย. พระเจ้าเป็นบุคคลมีเมตตาปราณีสูงสุด เราก็ต้องอ่อนน้อมท่าน ประณิบัติท่าน; แต่ถ้าเรามีพระเจ้าอย่างมิใช่บุคคล ก็เป็นเพียงกฎของธรรมชาติ เราจะอธิบายกันอย่างไรว่ากฎของธรรมชาตินั้นมีความเมตตาปราณี. ตามปกติเราพูดไม่ได้ว่า กฎของธรรมชาติมีความเมตตาปราณีมนุษย์; แต่เราพูดได้ว่า กฎของธรรมชาตินั้นเป็นพระเจ้า มันก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า พระเจ้าคือกฎของธรรมชาตินี้ จะเมตตาปราณีมนุษย์ได้อย่างไร?

ขอตอบว่า นี่มันเป็นเพียงวิธีพูดเท่านั้นเอง, มันเป็นเรื่องพูดหรือการพูด ในรูปแบบภาษาคนหรือภาษาธรรม ที่ใช้กันอย่างไม่ถูกต้อง. ถ้าพระเจ้ามีเมตตาปราณี มีความรู้สึกรักได้ มันก็โกรธได้ นี่มันชักจะรวนเรเสียแล้ว ถ้าจะเมตตาปราณีโดยส่วนเดียว มันก็ไม่สมเหตุผล.

ฉะนั้น เรามีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้ายกัหมายความว่า ถ้าสัตว์ ประพฤติ ถูกต้องตามกฎเกณฑ์เหล่านั้นแล้ว ก็เหมือนกับถูกใจพระเจ้า พระเจ้าก็ตอบแทน ด้วยผลดีถึงที่สุด, ก็มีความสุขความเจริญถึงที่สุด. ถ้าเราทำไม่ถูกกฎ ของธรรมชาติ ธรรมชาติก็ลงโทษเรา ให้มีทุกข์ร้อนถึงที่สุด. เรา จะพูดเป็นภาษาคนว่า พระเจ้านั้นรู้จักรักรู้จักเกลียด ก็ได้เหมือนกัน. มันขึ้นอยู่กับบุคคล จะปฏิบัติต่อ พระเจ้าอย่างไร; ถ้าบุคคลทำให้มันผิด ผิดใจของพระเจ้า พระเจ้าก็ลงโทษให้, ทำถูกใจ ก็ให้รางวัล.

ฉะนั้น การที่ พระเจ้าจะมีเมตตา ปราณี หรือมีความทารุณ โหดร้าย มันก็ ขึ้นอยู่ที่มนุษย์ต่างหาก. พระเจ้าจะรู้สึกอย่างนั้นไม่ได้; พระเจ้าจะมีความรู้สึกเป็น คู่ๆ, เช่นรักหรือเกลียดอย่างนั้นไม่ได้, พระเจ้าไม่เหมือนใคร พระเจ้าเหมือนพระเจ้า เท่านั้น. ฉะนั้นพระเจ้ายกัทำตามหน้าที่ของพระเจ้า, คือว่าถ้าทำอย่างนั้นก็เกิดผล อย่างนี้; ถ้าทำอย่างนั้นก็เกิดผลอย่างนี้; ส่วนที่มันจะไปถูกใจมนุษย์หรือไม่มัน มัน ก็แล้วแต่มนุษย์. มนุษย์ก็ไปบัญญัติ ที่ถูกใจมนุษย์ว่าพระเจ้าเมตตาปราณี, แล้วกับบัญญัติ ที่ไม่ถูกใจมนุษย์ว่า พระเจ้าลงโทษ. เช่นว่าถ้าฟ้าฝนดี ก็พระเจ้าเมตตาปราณี, ถ้าว่า โรคระบาดหรือแผ่นดินถล่มหรือน้ำท่วมโลก อย่างนี้ก็ว่าพระเจ้าพิโรธ.

พระเจ้าไม่ได้มีความรู้สึกที่จะเมตตาปราณี หรือว่าจะจงเกลียดจงชังอะไร พระเจ้าต้องให้เป็นไปตามที่มันจะเป็น คือ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; ฉะนั้น

เราควรจะให้ความเป็นธรรมแก่พระเจ้า; ไม่ถือว่าพระเจ้าจะลงโทษเรา. พระเจ้ามีหน้าที่ทำหน้าที่ของพระเจ้า ควรจะถือว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้ายกก็ได้; เพราะมันเกิดโรคระบาดตายกันหมดทั้งโลก มันก็เป็นความประสงค์ของพระเจ้า ในความหมายภาษาคน; ถ้าภาษาธรรม มันก็เป็นของเป็นไปตามธรรมชาติเท่านั้นเอง.

นี่ถ้าท่านได้ยินคำในศาสนาอื่น ที่เขาพูดว่า พระเจ้าโกรธหรือพระเจ้าลงโทษ เราก็จะรู้สึกว้ากกันกับพระเจ้าหรือหลักธรรมในพุทธศาสนา. ขอให้อธิบายเสียใหม่ ให้มองความหมายเสียใหม่ว่า มันเป็นวิธีพูดของคน, มันขึ้นอยู่กับคำพูด, เป็นเพียงวิธีการพูด ที่ใช้พูดสำหรับเรื่องที่มีมันไม่เป็นที่ไปตามความประสงค์ของมนุษย์ หรือว่าบางเรื่องมันเป็นที่ไปตามความประสงค์ของมนุษย์.

ฉะนั้นถ้าเราจะเรียกพระเจ้าว่า เป็นผู้อภิบาลโลก ก็ได้ เหมือนกัน; เพราะทุกสิ่งในโลกเป็นที่ไปตามกฎของพระเจ้า, จะเรียกว่าเป็นที่ไปตามความประสงค์ของพระเจ้า ก็ได้เหมือนกัน, ที่มันตั้งอยู่ได้ขึ้น ก็เพราะมันเป็นที่ไปตามกฎของพระเจ้า. ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลกนี้ สากลจักรวาลนี้ มันตั้งอยู่ได้เพราะมันเป็นที่ไปตามกฎของพระเจ้า, มันจึงเหมือนกับพระเจ้านั่งกุมครองโลกนี้อยู่ หรืออภิบาลรักษาโลกนี้อยู่. แต่แล้วก็มีได้หมายความว่า จะเป็นอย่างเดียวกันตลอดไป, อาจจะมีอภิบาลในรูปอื่น, หรือว่ามันถึงคราวที่จะยุบเลิก กันเสียที เอ้า, ก็ยุบเลิกกันเสียที แล้วก็สร้างแบบอื่นขึ้นมาใหม่. นี่ก็เรียกว่าอภิบาลได้เหมือนกัน คือทำให้ยังมีอยู่.

ถ้าเขาพูดว่า พระเจ้าเป็นผู้อภิบาลโลก เราก็อย่าคัดค้านเขาเลย; เราก็มีพระเจ้าที่อภิบาลโลก เรามีพระเจ้าที่จะโปรดปราน เรามีพระเจ้าที่จะลงโทษ แล้วแต่เราได้กระทำลงไปอย่างไร ต่อกฎธรรมชาตินั้น.

พอมาถึงวิธีของการบูชา ก็จะมีประโยชน์ทางศีลธรรม ก็อย่าลืมว่าเราก็ชอบพูดให้เป็นคน อย่างนั้นขึ้นมาเหมือนกัน. พุทธบริษัทก็ยังถือเทวดาผีสงฆ์ที่เป็นอย่างบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคลอยู่มาก, แล้วก็เลยไปถึงพระเจ้าด้วยก็ได้ เพื่อให้คนมีความหวาดกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น แล้วก็ตั้งใจทำดี.

นี่แหละ กอปรสังเกตดูให้ดี ๆ ว่าพุทธศาสนิกชนมันก็พูดได้, ถ้ามันมีประโยชน์มันก็ควรจะพูด. แต่ถ้าพูดให้จริง ให้ตรงให้จริงกันแล้ว ก็ต้องพูดภาษาธรรม ก็ไปอยู่ในรูปของกฎธรรมชาตินี้, กฎของธรรมชาติที่เราจะต้องไปเกี่ยวข้องด้วย ในลักษณะที่ให้มีแต่คุณโดยส่วนเดียว เรียกว่าทำให้พระเจ้าโปรดปราน.

นี่ท่านคงพอจะมองเห็นได้แล้วว่า มนุษย์ทุกคนมีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือของตน, เป็นที่ยอมรับของตน ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง, ตั้งหัวข้อที่อาตมาบอกว่าพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์จะต้องมีร่วมกันหมด เลยไปถึงสัตว์เดรัจฉานถึงคนไม่คนโล่ด้วยก็ได้ จะต้องมีพระเจ้า แล้วองค์เดียวกันด้วย. พระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น ไม่มีหลายองค์ได้; เขาจะไปเรียกชื่อกันอย่างไรก็ตามใจ, จะวาดภาพให้เป็นบุคคลก็ได้, จะไม่วาดภาพให้เป็นบุคคลก็ได้ ก็มีพระเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น. ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ เราจะรักใคร่เมตตาปรานี ในหมู่มนุษย์กันขึ้นมาเป็นอันมากก็ได้.

ทุกคนมีสิ่งสูงสุดจึงมีพระเจ้าทำนองเดียวกัน.

ทีนี้ก็จะพิจารณากันต่อไปสักนิดหนึ่งว่า เราจะมีพระเจ้าร่วมกันได้อย่างไร? ข้อนี้ต้องเล็งถึงจิตใจของมนุษย์ มนุษย์ไม่ว่าคนไหน ไร่ไถ่ ฉลาด บ้าเถื่อน หรือเป็นนักปราชญ์อย่างไร มันก็มีจิตใจชนิดที่รู้สึก

ว่า มันมีสิ่งสูงสุดอยู่เสมอไป จะยอมรับ หรือรู้สึกด้วยตนเองแล้วก็ยอมรับ ว่ามันมีสิ่งสูงสุดอยู่สิ่งหนึ่ง, แล้วพลอยถือว่าสิ่งนั้นแหละคือพระเจ้า.

เรามีกฎธรรมชาติเป็นสิ่งที่สูงสุด สิ่งนั้นก็ เป็นพระเจ้า หรือจะมี พระเจ้า
อย่างบุคคล ที่ว่าไว้ในพระคัมภีร์ของศาสนานั้น ๆ นั่นก็เป็นพระเจ้า เรียกว่ายอมรับว่า
มีสิ่งสูงสุด มันขึ้นอยู่กับการศึกษาว่าจะศึกษากันมาอย่างไร, ให้ถือสิ่งสูงสุดกันอย่างไร.

เดี๋ยวนี้เรามาคุยแล้วก็เห็นได้ว่า ในทุกๆ ศาสนาเล็กน้อยอย่างไร มันก็มีสิ่ง
สูงสุด ก็หมายความว่า ในทุกศาสนามีพระเจ้ากันทั้งนั้น, แล้วในโลกนี้จะมีกี่ศาสนา
ก็ตามใจ ก็แปลว่ามีพระเจ้ากันทั้งนั้น; นั่นก็หมายความว่า คนทั้งโลกมันก็มีพระเจ้า
ด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าจะอธิบายต่างๆ กัน. นี่แม้จะพูดอย่างวิทยาศาสตร์ นักวิทยา-
ศาสตร์ก็ยอมรับว่ามีพระเจ้า; จะเป็นนักวิทยาศาสตร์ชนิดไหนมา ก็ค้านไม่ได้ว่ามันมี
สิ่งสูงสุด, มันมีสิ่งสูงสุดที่ทำให้ปรมาณูมันมีขึ้นมา หรือมันประชุมกันมันปรุงแต่งกัน
มันเป็นไปอย่างไร มันมีอำนาจอะไรก็ไม่ว่ามันสูงสุด เราก็เรียกว่าพระเจ้า. ฉะนั้น
พระเจ้านี้มีได้แม้ในหมู่นักวิทยาศาสตร์ ทางวิชาเคมี ทางชีววิทยาทุกชนิดก็มีพระเจ้าได้.

ฉะนั้นเรา ทุกคนก็มีพระเจ้า แม้จะให้ความหมายแก่คำว่าพระเจ้าต่างกัน;
แต่ถ้าพยายามศึกษาไปๆ จะไปบรรจบเป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน, คือ อำนาจที่ทำให้
สิ่งต่างๆ มันเกิดขึ้นมา ควบคุมสิ่งเหล่านั้นไว้ แล้วให้มันเปลี่ยนแปลงไป แล้วให้มันสลาย
ไป ให้มันเกิดใหม่, มีอำนาจอันหนึ่งควบคุมสิ่งเหล่านี้ อยู่ในทุกๆ ปรมาณู หรือทุก
ส่วนย่อยที่มันจะแบ่งออกได้. นี่ข้อที่ว่าเรามีพระเจ้าด้วยกันทุกคน, แล้วก็มีพระเจ้าโดย
แท้จริง สิ่งเดียวกัน; แม้ว่าเราจะให้ชื่อต่างกัน, อธิบายอะไรให้มันต่างกันบ้าง ตาม
ความพอใจของคน.

การปฏิบัติให้ถูกความประสงค์ของพระเจ้า.

ทีนี้พิจารณากันต่อไปอีกนิตหนึ่งว่า เราจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร เมื่อทุกคนมีพระเจ้า ก็มีปัญหาว່ว่าจะปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร? ก็ตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า การทำให้ถูกความประสงค์ของพระเจ้า.

นี่คงจะมีคนค้านว่า เมื่อพระเจ้าไม่มีจิต ไม่มีความรู้สึก ไม่มีอารมณ์ จะมีความประสงค์ได้อย่างไร? เรา ก็ดูกันในภาษาธรรมบ้าง ว่ามันมีอำนาจอะไร อันหนึ่ง ซึ่งเรามาใช้เรียกว่า พระเจ้านั่นเอง มันมีลักษณะอาการที่เหมือนกับว่า มุ่งหมายจะให้สิ่งต่างๆ มี วิวัฒนาการไป ในทางสูงสุด. คำว่าสูงนั่นคือสุดและจบ, ถ้าไม่สูงก็ไม่สุด, ไม่สุดก็ไม่จบ.

ฉะนั้น วิวัฒนาการทั้งหลาย มันจะเป็นไปแต่ในทางสูง แล้วก็สุด แล้วก็จบ, นี่คือประสงค์ ของพระเจ้า; แม้จะเป็นตัวธรรมชาติ เป็นตัวกฎของธรรมชาติ มันก็เห็นได้ชัดว่ามันมีเหมือนกับความรู้สึก, มีเหมือนกับความตั้งใจ, ที่ให้มีวิวัฒนาการเป็นไปจนถึงที่สุด แล้วก็จบ แล้วก็สิ้น; จะถือว่า พระเจ้ามุ่งหมายให้สัตว์ทั้งหลายมีวิวัฒนาการสูงยิ่งๆ ขึ้นไป ที่เรามาสมมติเรียกกันในตอนหลัง ว่าคำว่าเจริญก้าวหน้า แล้วก็เรื่อยๆ ไป กว่าจะถึงที่สุด. นี่ความประสงค์ของพระเจ้า; แม้จะเป็นกฎของธรรมชาติ มันก็ยังมีเค้าเงื่อนอย่างนี้ กฎของธรรมชาติทำให้มีวิวัฒนาการเป็นไปในทางสูง กว่าจะสุด กว่าจะจบ.

เราก็ ต้องร่วมมือกับพระเจ้า ที่ให้มีวิวัฒนาการที่ดีที่สูง คือดีขึ้นเจริญขึ้น หรือมีความสุขซึ่งมันสูงกว่าความทุกข์ ความทุกข์นั้นมันต่ำทราม, ความสงบสุขไม่มีทุกข์นั้นมันสูงสุด, เราก็ให้มันสูง ไปในทางที่จะมีความสุขสงบสุข. ถ้าว่ากฎธรรม-

ชาติพูดได้อย่างคน ก็จะพูดว่าต้องการให้ทุกสิ่งเป็นไปดังที่สุด คือมีสันติสุข มีสันติภาพ อันเป็นนิรันดร.

ทุกศาสนาจะพูดถึงคำว่า “นิรันดร” คือเป็นอยู่อย่างนิรันดร. เมื่อถึงที่สุดแล้ว มันไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว มันก็เป็นนิรันดร; เมื่อไม่เปลี่ยนแปลงมันก็ไม่มีความทุกข์ มันก็ต้องเรียกว่ามีความสุข. ฉะนั้น ธรรมชาติก็มีลักษณะ ที่ให้ทุกสิ่งมันเป็นไปในทางสูง กว่าจะถึงที่สุด.

ใครจะแย้งว่า ถึงที่สุดต้องเป็นความแตก เป็นความสลาย คนนั้นก็ดันทุรังว่า, มันสลายเพื่อจะให้มันเกิดอีก เพื่อเกิดอีก เพื่อมีอีก จนกว่ามันจะถึงที่สุด คือมีอย่างนิรันดร. จุดหมายปลายทางของทุกศาสนา ต้องการให้ไปมีอยู่อย่างนิรันดร, มันเป็นเรื่องที่น่าพอใจ ทุกคนก็ยอมรับ. ฉะนั้นเพื่อจะให้ถูกใจพระเจ้า เราก็ทำไปในทางที่มันจะเป็นไปเพื่อมีความสุขนิรันดร มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดร.

การอ้อนวอนให้สำเร็จความประสงค์.

คำว่าอ้อนวอนพระเจ้านั้น เราจะต้องอ้อนวอนด้วยการทำให้ถูกกฎของธรรมชาติ หรือความประสงค์ของพระเจ้า; อ้อนวอนแต่ปากนั้นใช้ไม่ได้ จะอ้อนวอนกันเท่าไรมันก็อ้อนวอนแต่ปากนั้นมันใช้ไม่ได้. คำอ้อนวอนที่ถูกต้องในศาสนาไหนก็ตาม มันต้องหมายถึงการทำให้ถูกพระทัยของพระเจ้า; ถ้าเรามีกฎธรรมชาติเป็นพระเจ้า เราก็ทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติที่สุด; นั่นแหละคืออ้อนวอน.

ถ้าจะใช้คำว่าบูชา มัน ก็ต้องด้วยการทำให้ถูกตามความมุ่งหมายของกฎหรือของพระเจ้า อีกนั่นเอง; ไม่ใช่ทำพิธีรีตอง, มั่วแต่รีบไต่ของอยู่ มันก็เป็นพิธี มันไม่ใช่บูชาอันแท้จริง; จะบูชาโดยแท้จริง มันก็ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎอย่างเดียวกัน

ถ้าจะใช้คำว่า อริยฐาน มันก็ไม่ใช่เพียงแต่ความคิดนึก, มันต้องตั้งใจ เต็ดขาดลงไป ที่จะทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย, แล้วก็ทำจริง ๆ ด้วย นี่จึงจะเรียกว่าอริยฐาน.

ฉะนั้นการที่ พวกอื่นเขาจะมีการบูชา การอ้อนวอน การอริยฐาน เราก็ อย่าไปหัวเราะเยาะเขาเลย เรามันจะโง่เอง; ถ้าเราไปหัวเราะเยาะเขา เราก็จะไม่ได้ทำการบูชา อ้อนวอน บวงสรวง อริยฐาน เพื่อการทำให้ตรงตามกฎหมาย. เราเองก็ยังทงหน้าทังจะทำให้อุถูกตรงตามกฎหมาย อยู่ตลอดเวลา; ฉะนั้นเราก็มีการบูชา อ้อนวอนอริยฐานตามแบบของเรา, ก็คือว่าเข้าถึงจิตใจความสำคัญของคำพูดเหล่านั้น เสียเลย.

นี่เราจะต้องมีการศึกษา มีการปฏิบัติ แล้วก็ถึงสิ่งนั้น ๆ จริง ๆ มีสิ่งนั้น ๆ จริง ๆ จนเป็นนิรันดรรวมกัน ฉะนั้นขอให้ทุกคนมีการศึกษาให้รู้จริง, แล้วปฏิบัติให้ถูกจริง ๆ, แล้วก็มิพระเจ้าอยู่กับเราจริง ๆ มันก็จะถึงสิ่งที่เรียกว่านิรันดร์. เราจะชอบความหมายของคำ ๆ ไหน เราก็เลือกเอาสิ จะใช้คำว่าบูชา หรืออ้อนวอน หรือทำอะไร ก็ตาม ทำให้มันถึงตัวกฎ แล้วก็ไ้ผลตามกฎหมาย. ถ้าไม่ถูกต้องตามกฎหมาย มันก็ไม่ได้ถึงกฎ, มันก็มีผลเหมือนกับไม่ได้กระทำ.

ฉะนั้นพวกที่เขาไม่พระเจ้าอย่างบุคคล เขาก็พูดขู่ไว้อย่างน่าฟังว่า จะทำดีทำชั่วกันไปถึงไหน ถ้าพระเจ้าไม่รู้, ไม่รับรู้ มันก็เหมือนกับว่าไม่ได้ทำ. นี่ฟังแล้วมันก็น่ากลัว พวกที่เขาถือศาสนาความเชื่อ เขาจะพูดว่า ต้องเชื่อพระเจ้า ทำดีทำชั่วนั้นก็ไม่ใช่เป็นอันทำ จนกว่าเมื่อไรพระเจ้ารับรู้จึงจะเป็นอันทำ. เขาถือพระเจ้ากันอย่างนี้.

นี่เราก็บอกว่า ฉันทก็เหมือนกัน ฉันทต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย พระเจ้าก็รับรู้ ก็มันถูกต้องตามกฎหมาย, แล้วกฎมันจะไม่รับรู้อย่างไร? ก็ได้ผลตามกฎหมาย ก็เป็นก็

หรือเป็นชั่วตามที่บัญญัติกัน, ว่าจะไร่นบัญญัติว่าคือไร่นบัญญัติว่าชั่ว. พระเจ้านั้นมีหน้าที่
แต่จะให้ความยุติธรรม, ว่าทำอย่างนี้แล้วผลจะเกิดอย่างนี้, ทำอย่างนี้แล้วผลจะเกิด
อย่างนี้ ตามกฎที่บัญญัติเอาไว้แน่นอน.

เราจะใช้คำว่า เป็นที่พึ่ง กันบ้าง ก็จะเข้าใจขึ้น เรามีอะไรเป็นที่พึ่ง?
เราจะตอบว่า มีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง, คือถ้าเราอยากจะได้อะไร เราก็ไปหาเอาได้จากการ
ทำให้ถูก, ถูกใจของพระเจ้าคือเราทำให้ถูกต้องตามกฎ แล้วก็ได้ผลออกมาตรงตามกฎ.
นี่คือที่พึ่งที่ทำให้เราได้อะไร ตามที่เราต้องการ.

เดี๋ยวนี้เราพูดกันว่า พึ่งพระพุทธร พึ่งพระธรรม พึ่งพระสงฆ์; แต่ความ
จริงนั้น พระพุทธเจ้าท่านหมายถึงว่า ต้องไปทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม. ท่านต้อง
ทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม จึงจะได้ที่พึ่ง คือพระพุทธร พระธรรมและพระสงฆ์ เป็น
สรณะที่พึ่ง, ไม่สำเร็จด้วยการพูดแต่ปาก หรือทำแต่พิธีรีตอง. ฉะนั้น ที่พึ่งที่แท้จริง
ก็คือพระเจ้า ที่เราได้ทำให้ถูกต้องตามประสงค์ของท่าน: ถ้าเราถือกฎเรื่องกรรม เรา
ก็ทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม แล้วเราก็ได้สิ่งที่เราควรจะได้.

เราจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้า ให้ถูกใจพระเจ้า, แล้วก็ได้เข้าถึงพระเจ้า,
แล้วก็ได้ เป็นนิรันดร์ด้วยพระเจ้า, คือเรา ตายจากความเป็นมนุษย์ชนิดที่มีอยู่
ก่อน, แล้วไปเป็นมนุษย์ชนิดที่อยู่กับพระเจ้าได้โดยนิรันดร์.

หลักธรรมะในพุทธศาสนาก็เป็นอย่างนี้, ถ้าเราปฏิบัติถึงที่สุดตามหลัก
ธรรมะแล้ว เราก็จะตายจากความเป็นปุถุชน ก็ไปเกิดเป็นพระอริยเจ้า สูงๆ ขึ้น
ไป กว่าที่จะถึงที่สุด, กว่าที่จะถึงสภาพที่เรียกว่าไม่ตายเหมือนกับพระเจ้า, นี่เราชวนกันตาย
จากความเป็นปุถุชน แล้วก็ไปเกิดใหม่เป็นพระอริยเจ้า.

เมื่อไม่กี่วัน^{นี้}หนังสือพิมพ์เขาลงว่า มีคนชักชวนให้คนฆ่าตัวเองตายได้ตั้ง ๓๐๐ กว่าคน; ^{นี้}นั้นก็เข้าใจว่า เป็นการชักชวนให้ไปอยู่กับพระเจ้า; เพราะว่าเราทำได้ดีทำถูกจนกว่าเราจะตาย เราก็ไม่มีตกนรก. เราไปอยู่กับพระเจ้า ฉะนั้นเราจะรอให้มันชั่วอยู่ทำไม เรามาชวนกันฆ่าตัวตายเดี๋ยวนี้, แล้วเราก็ไปอยู่กับพระเจ้าด้วยกัน มีคนเอาด้วยเป็นร้อยคน อย่างที่หนังสือพิมพ์เขาลง. ก็คิดดูซิมันน่าหัวใหม่ มันน่าขันใหม่ ที่ว่าใครก็อยากจะไปอยู่กับพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น; เหมือนกับว่าเรายึดถือกันอยู่เวลานี้ว่าอยากจะไปนิพพานกันทั้งนั้น. ถ้ามันมีอะไรมารับประกันแน่นอนว่า ตายแล้วได้ไปนิพพาน ^{นี้}เรากงจะฆ่าตัวตายกันเดี๋ยวนี้ก็เอา ถ้ามันรับประกันได้ ว่าตายแล้วจะไปนิพพาน.

อย่างไรก็ดี เมื่อยึดถือธรรมหรือพระเจ้าเป็นหลัก ก็ควรจะทำให้เข้าถึงพระเจ้า โดยการปฏิบัติให้ตรงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า. ^{นี้}เรียกว่าการปฏิบัติต่อพระเจ้าปฏิบัติอย่างนี้.

ผลได้รับจากพระเจ้าคือได้สิ่งที่ดีที่สุด.

ที่^{นี้}ก็จะมึปัญหาต่อไปอีกนิตหนึ่งว่า เราจะได้อะไรจากพระเจ้า? ที่จริงเท่าที่พูดมาแล้ว มันก็จะมองเห็นว่า ได้อะไรจากพระเจ้า; แต่อยากจะพูดให้ชัดลงไป ว่าเราจะได้ สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ จากพระเจ้า. ลองทำให้ถูกต้องตามความประสงค์ของพระเจ้าชนิดนี้สิ เราจะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้, คือเราจะได้สันติภาพ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ถ้าชวนกันปฏิบัติให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า. ^{นี้}เดี๋ยวนี้ไม่เอา^{นี้} ต่างคนต่างมีพระเจ้าสำหรับทะเลาะแก่งแย่งวิวาทกัน, แล้วใครมีพระเจ้าของใคร, แล้วก็ยังไม่ว่างปฏิบัติให้ถูกต้องตามความประสงค์นั้นด้วย. ถ้า

เขาปฏิบัติถูกต้องตรงตามความประสงค์ของพระเจ้าแล้ว ไม่มีทางจะทะเลาะวิวาทกันได้ในโลกนี้ แม้จะถือศาสนาต่าง ๆ กัน.

นี้อาตมยีนัยอย่างนี้ว่า เราจะมีศาสนาต่างกันก็ตามใจ; แต่ขอให้ทุกคนเข้าถึงพระเจ้า, แล้วปฏิบัติถูกต้องตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า แล้วเราก็ไม่มีทางที่จะทะเลาะวิวาทกัน เหมือนที่กำลังเป็นอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้.

ถ้าเรามีพระเจ้า เราก็มืดที่เกรงกลัว เราก็มืดทำชั่ว. การที่ไม่ทำชั่วด้วยกลัวพระเจ้านั้นพิเศษที่สุด, คือพิเศษกว่าไม่ทำชั่วเพราะกลัวกฎหมาย คนมันแลบลั่นหลอกกฎหมายอยู่ตลอดเวลาทั่วไปในโลก. แต่ถ้าเขามีพระเจ้า กลัวพระเจ้า แล้วเขาจะไม่กล้าทำชั่ว เพราะเขาถือตามที่สอน, หรือรู้กันอยู่ว่า พระเจ้าอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง และอยู่ในตัวเรา จนเราไม่กล้าใช้ร่างกายนี้สำหรับทำความชั่ว. นี่ขอให้ มีพระเจ้าจริงๆ อย่างนี้กันเถอะ ก็จะป้องกันไม่ให้ทำความชั่ว แม้แต่คนเดียว.

กลัวพระเจ้า ก็ไม่ทำความชั่ว ยิ่งกว่ากลัวกฎหมาย, กลัวพระเจ้าแล้วก็จะทำความดี ยิ่งกว่าที่ครูบาอาจารย์จะบังคับให้ทำ ถ้ากลัวพระเจ้าเราก็คจะทำหน้าที่ ของมนุษย์, เพราะมนุษย์มีหน้าที่ตามความหมายของคำว่ามนุษย์ ตามความประสงค์ของพระเจ้า. คนเรานี้มันต้องไม่ทำความชั่ว แล้วต้องทำความดี คือทำหน้าที่ของตน; ฉะนั้นการที่จะทำให้ดีนี้ มันทำด้วยความมีพระเจ้า กลัวพระเจ้า, มันดีกว่าทำเพราะกลัวกฎหมาย หรือว่าจะได้เงิน หรือว่ามีใครช่วยให้ทำ.

เดี๋ยวนี้คนเรามันไม่มีพระเจ้า มันก็ไม่ทำความดีโดยแท้จริง, กฎหมายมันก็ไม่กลัว มันก็เลยไม่ทำความดี แต่ทำความชั่ว; เราในโลกนี้ก็ไม่ได้รับผลสูงสุดอย่างที่มนุษย์ควรจะได้รับ, พุทธศาสนา เขาใช้คำว่า ได้รับผล คือไปอยู่ในโลกของ

พระเจ้า. คำพูดเหล่านี้ เขาหมายถึงโลกหลังจากตายแล้วทั้งนั้นแหละ; แต่พุทธบริษัทเรายังเก่งกว่านั้น โดยไม่ต้องตาย ไม่ต้องเข้าโลง เรามีโลกใหม่ได้, เรามีโลกอื่นได้ คือมีการประพฤติกรรมทำอย่างอื่น มีจิตใจอย่างอื่น รู้สึกแต่อย่างอื่น ไม่กลับมารู้สึกอย่างปุถุชนคนโง่ได้อีกต่อไป. อย่างนี้เรียกว่าไปอยู่ในโลกอื่นแล้ว คือไปอยู่ในโลกของพระเจ้าแล้ว, หรือไปอยู่ในสวรรค์ก็ได้; ไม่ใช่สวรรค์หลงโหลดด้วยกามารมณ์ เรื่องเพศเรื่องอย่างทำนองนั้น นั้นมันไม่ใช่สวรรค์ของพระเจ้า.

สวรรค์ของพระเจ้าแท้จริงที่บริสุทธิ์ ต้องอยู่ด้วยความบริสุทธิ์, อยู่ด้วยความเคารพนับถือตัวเอง, มีจิตใจที่มันสูง ไม่เป็นปุถุชนคนโง่ได้อีกต่อไป. นี่เรียกว่าถึงพระเจ้า อยู่กับพระเจ้า, บางทีก็ใช้คำว่า เข้าผสมเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้ายี่. คำว่าอยู่ในโลกของพระเจ้า มันยังน้อยไปหน่อย, ใช้คำใหม่ว่า เป็นอันเดียวกับพระเจ้าเสียเลย : พระเจ้าเป็นอย่างไร เราก็คือเป็นอย่างนั้น.

นั่นมันก็มีทางที่จะทำได้ เพราะในตัวเรา คนหนึ่งๆ นี้ มีตัวธรรมชาติ, มีตัวกฎของธรรมชาติ, มีตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ มีการได้รับผลตามหน้าที่นั้นๆ; เป็นอันว่า ในตัวเรานี้มันมีพระเจ้า, มีร่างกายของพระเจ้า, มีจิตใจของพระเจ้า, มีการทำตามความประสงค์ของพระเจ้า, แล้วก็ได้รับรางวัลจากพระเจ้า.

นี่เราอาจจะเป็นอันเดียวกับพระเจ้าได้ ในลักษณะอย่างนี้; แต่คนเขาคงจะหาว่า นี่มันพูดสำนวนโวหาร ชนิดที่โฆษณาชวนเชื่อเอาตามใจชอบมากไปเสียแล้ว. อาตมาขอยืนยันว่าไม่ได้มีความกตัญญูอย่างนั้น, ไม่ได้มีเจตนาอย่างนั้น คือต้องการจะพูดความจริง ที่มันจริงแท้ที่ไม่มีใครมอง, แล้วขอให้มอง แล้วขอให้เห็น แล้วมันจะมีประโยชน์.

ถ้าเรามีพระเจ้า อยู่กับพระเจ้าแล้ว มันก็เลิกความเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลา. นี่จะมาห่วงเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลากันทำไม! มันควรจะพ้นไต่จากความเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลา แล้วเป็นคนฉลาด, เป็นคนสะอาด, เป็นคนที่เข้าอยู่กับพระเจ้า ในโลกของพระเจ้าโดยไม่ต้องเข้าโลง. นี่จะพูดส่วนตัวอาตมาว่า ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว; คนอื่นเขาจะพูดว่ารอต่อตายแล้วก็ตามใจเขา เราไม่พูดอย่างนั้น. ถ้าเกณฑ์ให้เราพูดอย่างนั้น เราก็จะพูดอีกทีหนึ่งว่า เราตายแล้วเดี๋ยวนี้เราก็ตายแล้ว, ตายจากความเป็นปุถุชนคนโง่เขลา เราก็เกิดเป็นผู้ที่เข้าถึงโลกของพระเจ้าเป็นอันเดียวกับพระเจ้า โดยที่ไม่ต้องเข้าโลง. ประโยคที่ว่าตายแล้วอยู่กับพระเจ้านั้น เราก็พูดได้ แต่มันไม่ใช่ตายแล้วเข้าโลง, มัน ตายจากความเป็นปุถุชนอย่างโง่เขลา นี่ตายจริง แล้วก็ป็นอริยบุคคลขึ้นมา, แล้วไปอยู่กับพระเจ้า อย่างมีค่าถึงที่สุด แล้วเราก็จะไม่มีปัญหาอย่างมนุษย์อีกต่อไป. ความหมกมุ่นอย่างมนุษย์ อย่างที่มันมีๆ กันอยู่ในโลกนี้จะไม่มีการต่อไป.

นี่คือประโยชน์ที่จะได้รับจากพระเจ้า จากการเข้าถึงพระเจ้า, จากการปฏิบัติอันวอนพระเจ้า จนประสบความสำเร็จ.

ถ้ามีศาสนาด้วยกันรักกันจะแก้ปัญหาลงโลกได้.

นี่ขอให้ท่านทั้งหลายคิดดูให้ดี ๆ ว่าอาตมาแกลังพูดหรือพูดหลอกลวง หรือพูดให้มันเกิดความเข้าใจที่แก่งไปแก่งมา ฟุ้งซ่านไปเปล่าๆ? อาตมาตั้งใจจะพูดจริง เพราะมองเห็นอยู่ว่า ในโลกนี้มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องศาสนาต่างกัน มีพระเจ้าต่างกัน จนคนไม่รักกัน ก็อยากจะให้มีศาสนาด้วยกันและรักกัน แก้ปัญหาต่างๆ ในโลกนี้ได้ด้วย, แล้วมันเป็นเรื่องจริงด้วย. ประโยคไหนคำพูดไหนที่มันไม่จริง? ที่พูดมาทั้ง

หมกนี้ ถ้าพูดคำไหนประโยคไหน หรือว่าเนื้อความตอนไหนเรื่องไหนที่มันไม่จริง? มันจริงที่สุด ในเมื่อเรามีสติปัญญามองเห็นโดยภาษาธรรม ยกเว้นภาษาคน เอาไปทิ้งเสีย แล้วก็มาพูดเรื่องสูงสุดกันโดยภาษาธรรม มันก็จะจริงอย่างที่อาตมาได้บรรยายมานี้. แล้วเราอาจที่จะมีพระเจ้าร่วมกันหมด, นับถือพระเจ้าร่วมกันหมด ในสากลจักรวาล ทั้งมนุษย์เทวเจ้านและสิ่งมีชีวิตใดๆ, ปฏิบัติต่อกันตามความประสงค์ของพระเจ้า. ที่เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุดนั้น ก็จะได้รับสันติภาพอันถาวร.

เดี๋ยวนี้เราได้รับแต่วิฤตการอันถาวร อยู่ทั่วไปทั้งโลก เพราะเราไม่มีพระเจ้า. หรือถ้าเรามีพระเจ้า ก็คือพระเจ้าของกิเลส, เอากิเลสมาเป็นพระเจ้า, เอามารเอาชาทานมาเป็นพระเจ้า. พระเจ้าเงิน ถือพระเจ้าเงิน ถือเงินเป็นพระเจ้า ก็ไปกันอีกทางหนึ่ง, ถือความรักเป็นพระเจ้า ที่คนหนุ่มสาวพวกนี้เขาชอบพูดกันนักในเวลานี้ นั่นก็ไปอีกทาง ไปทางอื่นเถิด. เรามีพระเจ้าชนิดที่ไม่ใช่พระเจ้า นั่นแหละคือภูตผีปีศาจอะไรก็ไม่รู้. เอามาเป็นพระเจ้า, แม้กระทั่งถือเทวดาอารักษ์อะไรต่างๆ นี้ ก็ไม่ใช่พระเจ้า เพราะมันไม่สามารถทำอะไรเหมือนอย่างพระเจ้า ที่เราได้พูดไปแล้ว.

ฉะนั้น การที่บูชาเช่นสรวงผีสางเทวดานั้น ไม่ใช่ทำแก่พระเจ้า ศาสนาที่เขา มีพระเจ้าเขากลับไม่ทำ. ในคัมภีร์ของเขาห้าม แม้แต่จะไปกินอาหารที่ทำขึ้นเพื่อเซ่นสักแต่ว่าผีสางเทวดาอารักษ์เหล่านั้น, เขาห้ามกิน เป็นของสกปรก เป็นของบาป. ถ้าถือพระเจ้าจริง มันเป็นอย่างนั้น เขาจะไม่บูชาบวงสรวงเซ่นสักแต่ว่าวิญญาณภูตผีปีศาจ และแม้แต่ของที่เขาทำขึ้นเพื่อเซ่นสักแต่ว่า นั่นก็กินไม่ได้ละ ผิดบัญญัติทางศาสนา.

ฉะนั้นเรามากู้กันให้ดีๆ ว่า มีพระเจ้าอยู่สองพวก คือพระเจ้าของคนใจที่มันไม่จริง, แล้วก็พระเจ้าของคนที่มีจิตฉลาด ที่เป็นพระเจ้าจริง. เดียวนี้เรากำลัง

พูดถึงพระเจ้าจริง และเป็นพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์มีส่วนร่วมกันหมด; อาจจะมีคนไม่ยอมรับ เพราะมีพระเจ้าอย่างอื่นอยู่, เขาก็ยังไม่พ้นไปจากอำนาจของพระเจ้าที่แท้จริงนี้; ฉะนั้นเขาก็จะถูกพระเจ้าที่แท้จริงนี้ลงโทษ. ฉะนั้น คนที่ถือพระเจ้าอย่างผิดๆ มันก็ต้องได้รับผลเป็นโทษ คือความทุกข์ ความเสียหาย ความไม่ได้อะไร ไปตามแบบของคนที่ไม่รู้จักพระเจ้า. ไปถือเอาพระเจ้าผิดๆ เป็นพระเจ้าปลอม แล้วพระเจ้าจริงก็ลงโทษให้, อย่างน้อยก็ให้มันโง่หนักขึ้นไปอีก, แล้วมันก็จะทำอะไรผิดๆ หนักขึ้นไปอีก, ก็จะได้ตกนรกนาน.

นี้เรามีพระเจ้ากันให้ถูกต้อง ในลักษณะที่จะมีความสมัคสมานสามัคคีกลมเกลียวกันได้ทั้งโลก ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เกี่ยวกับศาสนาในระหว่างชาติ หรือภายในชาติ หรือภายในครอบครัว. ศาสนาคริสต์นิยมใจกว้าง ถึงกับอนุญาตให้แต่งงานกับคนนอกศาสนาได้; แต่แล้วเขาก็ปฏิบัติถูกต้องพระเจ้าตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้. ฉะนั้นถ้าเกิดมีการแต่งงานระหว่างคนต่างศาสนากัน การที่มีความเข้าใจเรื่องพระเจ้าอย่างถูกต้องนี้ จะมีประโยชน์ที่สุด, จะทำให้อยู่กันโดยไม่มีปัญหา เกี่ยวกับความต่างของศาสนาที่ต่างคนต่างมี.

ขอให้ชักชวนกันทำความเข้าใจ ในหัวใจของศาสนา คือพระเจ้านี้ ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งกันทุกคน. ในวันนี้พูดได้แต่จุดตั้งต้น หรือเค้าเงื่อนสำหรับตั้งต้นเพื่อการศึกษา, แล้วก็พยายามหาโอกาสศึกษา ให้มันเป็นไปจนถึงที่สุดของเรื่อง, แล้วก็เป็นจริงอย่างว่า ว่ามีพระเจ้าร่วมกัน มาจากสิ่งสิ่งเดียวกัน, เหมือนกับว่าเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน แล้วก็จะอยู่กันด้วยความผาสุก แล้วก็จะตายหรือจะดับลงไป สู่อื่นเดียวกันอีก. นี่มนุษย์มีทางที่จะต้องเป็นอย่างนี้ ก็คือ ไปสู่ชีวิตนิรันดร์ ตามความหมายของศาสนาทุกศาสนา. แม้ในพุทธบริษัทนี้จะเรียกว่าอมตะ อมฤต มันก็ยังเป็น นิรันดร์ อยู่

นั่นแหละ, จะเรียกว่านิรันตรก็ได้ จะเรียกว่าอมตะก็ได้ จะเรียกว่าโลกุตตระ ก็ได้, จะเรียกว่าพระนิพพาน ก็ได้, มันเป็นจุดสูงสุด ของผลที่เข้าถึงศาสนาหรือมีพระเจ้า อย่างถูกต้อง.

นี้อาตมาได้พูดมาจนเลยเวลาตามธรรมดาแล้ว ก็ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน.

ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๓ แห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมา
ก็จะได้กล่าวเรื่องใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม.

แต่ในวันนี้จะกล่าวโดยห้วนๆย่อย่อว่า ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียก
กันว่าพระเจ้า. เหตุใดเราจะต้องทำความเข้าใจ ในระหว่างศาสนาร่วมกัน อาตมาได้
กล่าวแล้ว ในการบรรยายครั้งที่ ๑, และเรามีพระเจ้าร่วมกันอย่างไร ก็ได้กล่าวแล้ว ใน
การบรรยายครั้งที่ ๒. * เดียวกันจะต้องพูดกันถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยก ในทาง
ความคิดเห็น เกี่ยวกับพระเจ้านั้น อันนี้เป็นบุพภาค ที่จะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อน
แล้วจึงทำความเข้าใจกันถึงใจความแห่งคริสต์ธรรม.

การที่เราทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนานั้น ทำให้เกิดความปกติ คืออยู่กันเป็นผาสุก. ในระหว่างประเทศต่อประเทศก็ดี, ภายในประเทศซึ่งพลเมืองนับถือศาสนาต่างกันก็ดี, หรือในสังคม ที่แต่ละคนถือศาสนาต่างกันก็ดี, แม้ในที่สุดแต่ในครอบครัว ซึ่งภรรยาสามีถือศาสนาต่างกันก็ดี, ถ้ามีความเข้าใจกันในเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนานั้นๆ แล้ว จะไม่มีปัญหาเลย จะอยู่กันเป็นผาสุก ยิ่งไปกว่าที่จะไม่มีความเข้าใจในเรื่องนี้.

พระเจ้าเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวสูงสุดของทุกชีวิต.

วันนี้จะพูดถึง ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า เรื่องพระเจ้านี้ถือว่าเป็นเรื่องสูงสุดของมนุษย์; เพราะว่าทุกคนมีพระเจ้า โดยที่เขาจะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ตาม. พุทธบริษัทเราได้รับคำสั่งสอนกันมาว่า ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้านั้นเป็นเพราะให้คำจำกัดความของคำว่าพระเจ้า ไม่สมบูรณ์ และเขาไปเล็งถึงพระเจ้าในแบบของศาสนาอื่น เช่นศาสนายินคุ คริสตศาสนา เป็นต้น; ซึ่งคำบรรยายหรือคำสั่งสอนบางส่วน พุคไฉไนลักษณะที่พระเจ้าเป็นบุคคล. พุทธศาสนาไม่ยอมรับพระเจ้าอย่างนั้น ก็เลยปฏิเสธหมดทีเดียวว่า ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า; แต่โดยเนื้อแท้ที่จริงแล้ว ไม่มีสิ่งใดที่จะอยู่โดยไม่มีพระเจ้า หรือไม่มีสิ่งใดที่ไม่เกี่ยวข้อง กับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ฉะนั้นขอให้เราสนใจคำว่า “พระเจ้า” กันให้ดีๆ “ให้เข้าใจพระเจ้าอย่างถูกต้อง แล้วเราทุกคนในสากลโลกหรือสากลจักรวาลก็ตาม จะมีสิ่งยึดเหนี่ยวอันเดียวกัน และอยู่กันเป็นผาสุก. ในครอบครัวเราก็มีพระเจ้า คือคนสักคนหนึ่งซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งครอบครัว; ในหลักธรรมะก็ถือว่า บิдамารดา

เป็นพระพรหมในครอบครัว. ถ้าถือบิตามารดาเป็นพระพรหม นั่นก็คือ มีพระเจ้าในครอบครัว เฉพาะในครอบครัว.

หรือ ในประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ก็มีพระมหากษัตริย์เหมือนพระเจ้า ในส่วนที่ว่า เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นจุดรวมร่วมกัน เป็นที่ยึดเหนี่ยวไม่ให้แตกแยกกัน หรือว่าแตกแยกกันไปบ้างก็เห็นแก่จุดส่วนรวม ก็กลับคืนต่อกันอีก ไม่มีการแตกแยก. ในประเทศที่ไม่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เขาก็ต้องมีใครคนใดคนหนึ่งซึ่งมีหน้าที่อย่างเดียวกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว. อย่างประเทศไทยเรามีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ถ้าพรรคการเมืองแตกกัน ก็ยังมีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ให้กลับคืนต่อกัน. ถ้ารัฐบาลกับสภาแตกกัน ก็มีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ให้กลับสามัคคีกัน, ภายในชาติจะแตกกันอย่างไร ก็ยังมีจุดศูนย์รวมอยู่จุดเดียว ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้แตกกัน. ดังนั้นเราจึงเห็นความสำคัญของสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว.

ทีนี้เมื่อคุณกว้างออกไป ถึงประเทศทั้งหลายในโลก ซึ่งมีอยู่ตั้งร้อยสองร้อยประเทศนี้ มันจะมีจุดรวมจุดเดียวกันได้อย่างไร. เพราะต่างคนต่างเป็นอิสระ; นั่นแหละเราจะเห็นความจำเป็นของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. ถ้าทุกประเทศในโลก มีพระเจ้าเป็นจุดรวม จุดที่ยึดเหนี่ยวแล้ว โลกนี้จะดีกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้มาก ก็จะไม่มีการกระทำ ชนิดที่เป็นการกระทบกระทั่งกัน เบียดเบียนกันโดยประการทั้งปวง.

โลกนี้มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มันก็ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอยู่แล้ว เพราะว่าสิ่งยึดเหนี่ยวนี้ มันมีแก่สัตว์ที่มีความคิดนึกทุกตัว, สิ่งที่มีความรู้สึกนึกคิดที่เราเรียกว่าสัตว์นี้ ทุกตัวสัตว์มันต้องมีที่ยึดเหนี่ยว, มันยึดเหนี่ยวในความหมายที่ลึกซึ้งที่สุดคือ ความที่มันรอด และหนทางแห่งความรอด. สัตว์เคร่ง जानันนั้นแหละ มันยึด

ถือความรอดและหนทางแห่งความรอด. อะไรเป็นหนทางแห่งความรอด มันทำถึงที่สุด, มันมีพระเจ้าตามประสาสัตว์ แล้วมันไม่มีคำพูด มันเรียกว่าพระเจ้าไม่เป็น. แต่ที่แท้นั้นแหละคือพระเจ้าของสัตว์เครื่องจัน แม้แต่คนหมู่น้อยๆ มันก็มีวิธีการสำหรับทำให้รอดชีวิตอยู่ได้, มันก็ยึดอันนั้นเป็นเครื่องยึดหน่วง. สัตว์ทุกตัวที่มีความรู้สึกนึกคิด มันต้องมีพระเจ้า. เคยวัน คนแท้ๆ ยังไม่รู้จักสิ่งที่เป็นเครื่องยึดหน่วง และมีอยู่จริง.

พุทธบริษัทน่าจะนึกถึงข้อที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า พระองค์เองก็ทรงอยู่โดยมีที่เคารพ. เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ท่านค้นหาสิ่งที่จะเป็นที่เคารพของท่าน ในที่สุดท่านก็พบ และท่านก็ได้ตรัสว่า ธรรมะที่ตรัสรู้แล้วสอนนี้เป็นที่ที่เคารพ เรียกว่าเคารพพระธรรม. พระพุทธเจ้าในอดีตก็ดี ปัจจุบันก็ดี อนาคตก็ดี ทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพพระธรรม.

ฉะนั้นเราอย่าเพื่อให้เป็นจุดสูงสุดอยู่ที่พระพุทธเจ้า จะไปมีจุดสูงสุดอยู่ที่สิ่งที่แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเคารพ, หรือจะเกิดมีเด็กๆ ถามขึ้นว่า ทำไมจึงต้องมีพระพุทธเจ้า? พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นได้เพราะเหตุอะไร? พระพุทธเจ้าสอนเรื่องอะไร? อย่างนี้ เขียวก็จะพบว่า มันมีสิ่งที่ยิ่งไปกว่าพระพุทธเจ้า ซึ่งจะเข้าใกล้สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าสูงสุดยิ่งขึ้นทุกที. พระพุทธองค์ตรัสว่า ธรรมะที่เราตรัสรู้แล้วสอนนี้ เป็นที่เคารพของเรา. ครั้นเมื่อพระองค์จะปรินิพพาน ก็ยังตรัสว่า ธรรมะที่แสดง วินัยที่บัญญัติขึ้น จะอยู่เป็นศาสดาของพวกเธอ หลังแต่กาลล่วงลับไปแล้วแห่งเรา. นี่ก็หมายความว่า ท่านยังมอบสิ่งสูงสุดไว้ให้อีก หลังจากที่พระองค์ล่วงลับไปแล้ว โดยพระกาย.

ทีนี้ ถ้าพระเจเร อุบาสก อุบาสิกา คนใด เป็นนักศึกษาศาสนาสมควรแก่ความเป็นพุทธบริษัทแล้ว ก็จรรู้อะไรที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นที่สูงส่งกว่าสิ่งทั้งปวง จนเทียบกันกับพระเจ้านี้ได้ จนพุทธบริษัทก็มีพระเจ้า.

สิ่งนั้นไม่รู้จะเรียกชื่อว่าอะไร, แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียกสิ่งนั้นว่า ชื่อ “ธรรมธาตุ” นั่นคือธรรมธาตุ, ธรรมะธา-ตุ คือธรรมธาตุ. ธรรมธาตุนี้มีมากจนท่านต้องจำกัดความลงไปว่า ธรรมธาตุนั้น หมายความว่า พระตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นก็ดี, พระตถาคตทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นก็ดี แต่ธรรมธาตุนั้นมีอยู่ ซึ่งตถาคตรู้แล้วนำมาเปิดเผย. ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา เป็นอวิตถตา เป็นอนัญญตถตา เป็นธัมมนิยามตา เป็นธัมมัญญิตตา เป็นอิทัปปัจจยตา; แล้วแต่จะชอบใช้คำไหน แต่ทั้งหมดนั้นเรียกว่า ธรรมธาตุ ธาตุแห่งธรรม, แล้วก็ต้องว่าอย่างนั้น ต้องอันนั้น ตัวนั้น เพราะว่าตัวอื่นยังมีอีก. ธรรมธาตุนั้น นั่นแหละ ศึกษาให้ดีเถอะ จะพบว่า มีความหมายแห่งความเป็นพระเจ้า.

ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา คือ ความเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้, เป็นอย่างนั้นโดยประการเดียว. นี่ความหมายนี้ไปพ้องกับคำว่า ยะโฮวาร์ ของฝ่ายยิวหรือฝ่ายคริสเตียน ซึ่งคำนั้นแปลว่าเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน จึงได้เรียกว่า ยะโฮวาร์.

ที่นี้ อวิตถตา—ไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา—ไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น, ธัมมัญญิตตา—ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมตาแห่งธรรม, ธัมมนิยามตา—เป็นบทนิยามแห่งธรรม, เป็นอิทัปปัจจยตา คือกฎที่จะให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้มี เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนั้น ๆ จึงเกิดขึ้น.

“ธรรมธาตุ” นั้นเอง มีความหมาย มีคุณค่า ตรงกับคำว่าพระเจ้า ในความหมายที่ถูกต้อง. ขอให้พุทธบริษัทเรารู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรมธาตุนั้น ไว้ให้ชัดเจนเถอะ ก็จะเข้าใจกันได้, จะทำความเข้าใจกันได้กับเพื่อนมนุษย์ทั่วโลก ที่เขามีพระเจ้า เขานับถือพระเจ้า.

เปรียบเทียบสิ่งที่ทำหน้าที่ตรงกัน.

ทีนี้ก็เพื่อจะทำความเข้าใจกันได้ อาตมาก็ได้กล่าวมาแล้วในการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มา ว่าเราจะต้องเอาความหมายของคำๆ นั้น มาเป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน; ถ้าจะเอาแต่คำพูดมันก็ตรงกันไม่ได้. คนหนึ่งเรียกว่าพระยะโฮวห์, คนหนึ่งเรียกว่าพระอัลลาะห์ คนหนึ่งเรียกว่าพระอิสวร พระพรหมแล้วแต่จะเรียก; แต่เราเอาความหมายของคำเหล่านั้น โดยเอาหน้าที่ ที่สิ่งที่สมมุติให้มันได้กระทำอย่างไร.

ที่ว่าความหมายเดียวกัน ก็คือว่า มันมีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่นั้นตรงกันหมด หน้าที่แรก เป็นผู้สร้าง. พวกที่ถือพระเจ้าอย่างบุคคล ก็ว่าพระเจ้าอย่างบุคคลนั้นแหละสร้างขึ้นมา, สร้างโลกสร้างมนุษย์ ขึ้นมา. แต่ในพุทธศาสนา ก็มีผู้สร้าง อะไรเป็นต้นกำเนิดเป็นต้นเหตุ ให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นและเป็นไป จะเรียกว่ากฎแห่งธรรม หรือ ธรรมชาติในฐานะที่เป็นกฎก็ได้ นั่นแหละคือผู้สร้าง, เพียงแต่ว่าไม่เป็นบุคคล; ส่วนเขาจะพูดให้เป็นบุคคล เพราะว่ามันไม่เหมาะที่จะพูดอย่างไม่เป็นบุคคล. ถ้าไม่พูดอย่างเป็นบุคคล คนเข้าใจไม่ได้ และไม่ยอมรับ ดังนั้นเขาจึงต้องพูดให้เป็นเหมือนอย่างบุคคล, ให้พระเจ้านั้นเป็นเหมือนอย่างบุคคล คือ มีความรู้สึก กิณึก มีความต้องการ ปรารถนาได้ อะไรได้ จึงว่าพระเจ้าสร้างคนขึ้นมา. อย่างคริสเตียน ก็พระเจ้าจะให้โลกนี้งามยิ่งขึ้น สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็เอาดินมาสร้างคนผู้ชายขึ้นมา, แล้วก็สร้างคนผู้หญิงจากซี่โครงของคนผู้ชายนั้น. นี่เรียกเป็นคนสร้างกันอย่างคน แล้วก็เป็นคน มีความรู้สึกอย่างคน อย่างนี้ก็เรียกว่า มีพระเจ้าอย่างคน.

ทีนี้เราไม่เชื่อ เราก็ต้องมีความกิตอย่างของเราเอง ว่าคนนั้นจะเกิดมาได้เองอย่างไร มันต้องมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเหตุให้คนเกิดขึ้นมาในโลก

นี้, อะไรเป็นต้นเหตุอันนั้น นั่นก็คือพระเจ้าอย่างเดียวกับเขา; แต่เขาพูดเป็นคน, เราพูดเป็นอย่างมิใช่คน, แต่มันเหมือนกันตรงที่ว่า มัน เป็นต้นเหตุ ที่ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น, หรือให้ทุกสิ่งมันเกิดขึ้น. นี่เราต้องยอมรับว่ามีผู้สร้าง.

ถ้าไม่มีผู้สร้างโลกนี้ก็ไม่มีจริงเหมือนกัน, แม้แต่พระพุทธเจ้าก็เกิดขึ้นในโลกนี้ไม่ได้. แม้เด็ก ๆ นี้จะคิดว่า เราเกิดมาจากพ่อแม่, แล้วพ่อแม่เกิดจากอะไร? ใครทำให้พ่อแม่เกิดขึ้น? ในที่สุดก็ไปจบลงที่ว่า มันมีอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดขึ้นมา. นี่เป็นต้นเหตุ, เป็นต้นกำเนิด. ในภาษาฝ่ายที่มีพระเจ้าอย่างคน เขา ก็เรียกว่าปฐมเหตุ คือเหตุอันแรก นั่นแหละคือพระเจ้า. เราก็มอมรับได้ว่า เราก็มียุทธะ ที่ทำให้คนมันเกิดขึ้นมา สัตว์ทั้งหลายมันเกิดขึ้นมา ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นมา.

แล้วมันก็มี สิ่งที่รักษาและคุ้มครอง, มัน มีสิ่งที่ควบคุมให้โลกนี้ ให้จักรวาลนี้ เป็นไปอย่างถูกต้องอย่างนี้, ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ดวงจันทร์ ได้รับการคุ้มครองให้เป็นไปอย่างถูกต้องอย่างนี้; นี้เรียกว่าส่วนใหญ่. ส่วนย่อยๆ เข้ามา คนแต่ละคนก็ได้รับการคุ้มครอง ให้เป็นไปตามกฎที่มันจะอยู่ได้, กินอาหารแล้วก็ย่อยได้. ถ้าไม่มีอำนาจอะไรอย่างหนึ่ง อาหารมันก็ไม่ต้องย่อย หรือน้ำย่อยมันก็ไม่ออกมา, หัวใจมันก็ไม่สูบฉีดอยู่อย่างแน่นหนา เหมือนที่เรารู้สึกอยู่, ปอดมันก็จะไม่หายใจ อย่างนี้. ทุกอย่างต้องมีอะไรอันหนึ่งซึ่งควบคุม ให้สิ่งเหล่านี้เป็นไป เขาเรียกว่าพระเจ้า เป็นอย่างบุคคล. เราไม่เรียกว่าพระเจ้าอย่างบุคคล, แล้วเราก็เรียกว่าพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่บุคคล คือเป็นกฎของธรรมชาติ หรืออะไรก็ตาม แล้วแต่ที่เราจะเรียก.

แล้วก็มี สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ้นสุดแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อถึงคราวที่ควรจะสิ้นสุด; เช่นจักรวาลนี้ก็ย่ออาวคตีไป เพราะเป็นที่เชื่อได้ว่า ครั้งหนึ่งมันไม่มี

มันเพิ่มมี, แล้วจักรวาลนั้นมันก็จะสิ้นสุดลงสักวันหนึ่ง, ก็ด้วยเหตุของอะไร? เขาว่าด้วยเหตุอำนาจของพระเจ้า; เราก็บอกด้วยเหตุอำนาจ ของสิ่งที่ทำให้เกิดความสิ้นสุด คือกฎของธรรมชาติ.

ทีนี้ คุณให้มันน่าสนใจยิ่งขึ้น ว่าพระเจ้าเป็นผู้ให้ชีวิต. ชีวิตคืออะไร? ทางวัตถุ ชีวิตคือความสดชื่น มีชีวิตคือไม่ตาย; นี่ใครเป็นผู้ให้? มันก็มีสิ่งที่ลึกลับสูงสุด สิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าชีวิต เขาเรียกว่าพระเจ้า, เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ หรือพระธรรม.

แล้วมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งให้ทุกสิ่งที่เราต้องการ; เขาอธิบายพระเจ้าว่า เป็นผู้ให้ทุกสิ่งที่เราต้องการ. พุทธบริษัทเราก็มีสิ่งที่จะให้ทุกสิ่ง ที่เราต้องการ แต่ต่อเมื่อเราได้ทำถูกต้องตามกฎ อันนั้น กฎที่สร้างชีวิต สร้างอะไรมา เป็นกฎตายตัวอยู่. เราต้องทำให้ถูกต้องตามกฎอันนั้น แล้วเราก็จะได้ทุกสิ่งที่เราต้องการ.

หรือเขาจะพูดว่า พระเจ้าคือสิ่งที่ช่วยให้เรารอด; เราก็มียุติที่ช่วยให้เรารอด คือ ธรรมะที่ประพฤติกกันอย่างถูกต้อง ทำให้เรารอด, เราก็มียุติเหมือนกัน.

เขาพูดว่า พระเจ้าเป็นผู้วางหนทางไว้ให้เราเดิน แล้วก็ นำทางให้เราเดิน; เราพุทธบริษัทก็มี หนทางที่วางไว้ให้เราเดิน โดยกฎของธรรมชาติ. พระพุทธเจ้า ท่านไม่ได้ทรงวางหนทางนี้ด้วยพระองค์เอง เป็นแต่ทรงพบหนทางนี้ ที่ธรรมชาติ หรือพระเจ้าได้วางไว้ให้เสร็จแล้ว, เช่น อัญญะกัมมรรค นี่เป็นทางสำหรับมนุษย์เดิน. พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้จัดทางนี้ หรือวางทางนี้ขึ้นโดยพระองค์; แต่พระองค์ตรัสรู้ ว่าทางที่เขาวางไว้ให้แล้วเป็นอย่างนั้นๆ. อะไรคือที่วางไว้ ให้? ก็คือ

กฎของธรรมชาติ หรือธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ ก็เป็นผู้ที่นำทางให้เดิน.

ความที่มนุษย์มีความรู้สึกไปในทางสูง จะเป็นไปในทางสูงยิ่งขึ้น กว่าที่จะบรรลุนิพพานนั้น เพราะมันมีกฎอันหนึ่งอยู่ในตัวมันเอง ซึ่งอยากให้มันไปในทางสูง มันต้องการไปในทางสูง, แล้วเขายังพูดว่า พระเจ้านั้น เป็นผู้ที่คอยพบเราอยู่ที่ปลายทาง; ให้เราทำตามที่เราต้องการเรื่อยไปๆ แล้วก็ไปพบกับพระเจ้าที่ปลายทางสุดหนทาง, แล้วเราก็อยู่กับพระเจ้านั้น เป็นนิรันดร์ตลอดกาล. นี่เราก็มึ, พุทธบริษัทก็มี, การที่ว่า ปฏิบัติไปๆแล้วเราก็จะไปพบกับธรรมชาติอันสูงสุด ที่เป็นอสังขตะ คือเป็นนิพพาน, แล้วเราจะอยู่กับมันโดยนิรันดร์.

กิดคุเถอะ มันจะต่างกันอย่างไร พระเจ้าอย่างที่เขาสอน กับพระเจ้าอย่างที่เราก็มึ? มันต่างสักแต่สักว่าชื่อ เมื่อเขาเรียกว่าพระเจ้าชื่อนั้นชื่อนี้ ตามชื่อที่เขาบัญญัติไว้. เราก็จะเรียกว่า “ธรรมชาติ” ธรรม—ธาตุ นั้น, ธรรมชาติอัน ที่มีอำนาจทำให้สิ่งต่างๆเป็นไป ให้สิ่งต่างๆสิ้นสุดลง, ทำให้รอดชีวิตอยู่ได้, ทำให้ก้าวหน้าไปได้, ไปถึงจุดหมายปลายทางได้, เป็นพระนิพพานอันเป็นนิรันดร์.

นี่มันมี พระเจ้าที่แท้จริงอยู่อย่างนี้ แม้พุทธศาสนา; หากแต่เราไม่ยอมรับว่าพระเจ้า เพราะเราได้ไปรับคำสอนกันมาอีกแบบหนึ่ง ให้เห็นว่าพระเจ้าเป็น คนๆ อย่างในศาสนาอื่นเขาสอนกันนั้นไม่จริง จนเราก็อลเลยไม่มีพระเจ้านี้มันจะทำให้โง่เอง ทำไมไม่ถามดูก่อน ว่าพระเจ้านั้น คืออะไร? ทำหน้าที่อย่างไร? มีคุณสมบัติอย่างไร? มีลักษณะอย่างไร? เอาอันนั้นเป็นหลักกัน ก็จะพบว่า ทุกคนมีพระเจ้าร่วมกัน แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน; เพราะว่ากฎของธรรมชาตินั้น นอกจากจะควบคุมมนุษย์แล้ว ยังควบคุมสัตว์เดรัจฉานด้วย. สัตว์เดรัจฉานก็ต้องทำตัวให้เป็นไปตามกฎด้วย

แล้วมันก็รอคอยได้ ตามประสาของสัตว์เคราะห์จាន, แม้จะไม่มาก แม้จะไม่สูงเท่ากับมนุษย์ มันก็รอคอยได้โดยวิธีการอย่างเดียวกัน.

นี่ขอให้มองเห็นข้อนี้กันก่อน มิฉะนั้นจะพูดกันไม่รู้เรื่อง 'ว่ามัน มีอะไร อยู่อันหนึ่ง' ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์มีอยู่ร่วมกัน. ถ้ามนุษย์เข้าถึงสิ่งนี้ มีอยู่ร่วมกันแล้ว ทั้งโลก ทุกประเทศในโลกนี้ จะมีจุดยึดเหนี่ยวจุดเดียวกัน, แล้วจะมีการประสมกลมกลืนกัน อยู่กันเป็นผาสุก. นี่ดีหรือไม่ดี? เป็นเรื่องที่ควรเข้าใจ ควรศึกษาหรือไม่? ขอให้ลองกึกดูตรงนี้ ว่าถ้ามันมีสิ่งๆหนึ่ง สิ่งเดียวเท่านั้น ที่ว่าทุกคน เข้าถึงแล้ว มันก็จะกลายเป็นผู้ร่วมจุดเดียวกัน, ไม่มีศัตรูต่อกัน มีแต่จะช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน, ให้ถึงที่สุดจุดหมายปลายทางของเจตนารมณ์ของพระเจ้า หรือของสิ่งนั้น.

อาตมาจึงเห็นว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่เราควรจะทำความเข้าใจ เกี่ยวกับพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด เป็นผู้สร้าง เป็นผู้คุ้มครอง เป็นผู้ให้ชีวิต ให้ทุกสิ่งที่ต้องการ ให้เรารอด วางหนทางไว้ให้เราเดิน แล้วก็ทำให้เดิน แล้ว ก็ไปพบกันที่ปลายทาง แล้วก็อยู่ด้วยกันที่นั่นเป็นนิรันดร์ นี่คือพระเจ้า.

แต่มนุษย์ปัจจุบันนี้ มันเป็นอันธพาล เป็นสัตว์โง่ เห็นแก่เนื้อหนัง ใจ เห็นพระเจ้าอย่างอื่น เงินนั่นแหละเป็นพระเจ้า ของมนุษย์สมัยปัจจุบันนี้; เพราะว่า เงินมันให้สำเร็จประโยชน์ทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง เอรีตอร้อยสนุกสนานแก่เขา. เขา เอาอะไรเขาก็ทำได้ด้วยเงิน, แล้วก็บูชาเงินเป็นพระเจ้า, คนสมัยนี้จึงถือเงินเป็นพระเจ้า, เป็นลูกหลานของคนที่เคยถือพระเจ้า เป็นพระเจ้ามาแต่กาลก่อน; ครั้นมาบัดนี้ เขา ทิ้งพระเจ้าชนิดโน้นเสีย แล้วก็มาถือพระเจ้าเงิน. ระวังให้ดี, เราอย่าไปตามหลัง พวกเหล่านี้ เราจะเป็นคนไม่มีพระเจ้า ก็ไม่มีพระธรรม. นี่เรียกว่า ถ้ามนุษย์สมัยนี้ รู้จักพระเจ้ากันจริงๆ แล้ว ก็จะเป็นบุญเป็นกุศลแก่โลกทั้งโลก ก็จะได้อยู่กันเป็น ผาสุก.

ประเภทของพระเจ้าแยกได้เป็น ๒ อย่าง.

ทีนี้เพื่อเข้าใจพระเจ้ายิ่งขึ้นไป เราดูสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้ากันนี้ ให้ละเอียดลงไปอีก จะแยกประเภทของพระเจ้าให้ฟัง. พระเจ้าโดยประเภทใหญ่ๆ นั้นก็มีอยู่สัก ๒ ประเภท คือพระเจ้าที่เรารู้สึกเอาโดยสัญชาตญาณ กับพระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์.

พระเจ้าประเภทที่ ๑. พระเจ้าที่เป็นความรู้สึก เกิดขึ้นมาโดยสัญชาตญาณ นั่นก็คือความรู้สึกของคนทุกคน ไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาไหน, โดยสัญชาตญาณเขารู้สึกว่า เขาไม่ปลอดภัย เขาต้องการที่พึ่ง เขาอยากจะมีอะไรเป็นที่พึ่ง ที่อุ่นใจถึงที่สุด. อะไรๆ ก็ตาม ถ้าเขาคิดว่าจะเป็นที่พึ่งได้ เขาจะคิดพึ่งสิ่งนั้นในฐานะที่เป็นพระเจ้า. นี่พระเจ้าที่เกิดขึ้นโดยความรู้สึกตามธรรมชาติของบุคคล นี้ก็มีอยู่, อะไรมันสนองความต้องการของเขาได้ เป็นที่พอใจ เขาจะนับถือสิ่งนั้นเหมือนกับพระเจ้า. ถ้าเขาบูชากิเลส ดันหา เขาจะนับถือสิ่งที่สนองกิเลสตันหาของเขาว่าเป็นพระเจ้า เช่นพระเจ้าเงินตรา เป็นต้น. ขอให้ลองนึกดูให้ดี อย่าให้มันพลัดตกไปในทางทำอย่างนี้ ถ้าว่าสัญชาตญาณของเราต้องการสิ่งที่เป็นที่พึ่ง หรือช่วยให้เรารอด เรากระวังให้ดี, อย่าไปหลงว่า เงินมันจะเป็นพระเจ้า แล้วก็จะช่วยให้เรารอด.

เด็กตัวเล็กๆ ก็จะคิดว่า พ่อแม่เท่านั้นที่สูงส่งกว่าอะไรหมด จะช่วยให้เรารอด. ลูกหมาลูกแมวก็เหมือนกัน มันจะคิดว่าแม่ของมันเท่านั้น ที่จะเป็นสิ่งสูงสุด ที่จะคุ้มครองมันให้รอด. ลูกคนตัวเล็กๆ มันก็คิดว่า พ่อแม่เป็นสิ่งสูงสุด ที่จะให้ช่วยให้เรารอด มันยังไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น. นี่เรียกว่า พระเจ้าที่เกิดขึ้นตามความรู้สึกของสัญชาตญาณ มันมีแก่สัตว์ทั่วไป ที่มีความรู้สึกนึกคิดได้. หรือว่า

ถ้ามัน โตขึ้นมาหน่อย แต่มันก็ไม่ฉลาดพอ ก็ยังคิดว่าเจ้านาย หรือคนมีบุญวาสนา มีอำนาจวาสนานั้น เป็นพระเจ้าจะช่วยให้ เราได้ มันก็หวังพึ่งเจ้านาย.

ทีนี้ต่อมามัน โตขึ้น ๆ มันมองไกลกว่านั้น ไปเห็นว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในสากลโลก, สิ่งที่สำคัญที่สุดในที่ทั้งปวงนี้ช่วยให้ เราได้. คนก็หันไปคิดพึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในสากลโลก ทั้งที่เขาไม่รู้ว่าจะไร, ไม่เคยเห็นตัว เพียงแต่เกิดโดยสัญชาตญาณว่า มันมีได้ โดยคิดขึ้นมาตามลำดับ ๆ มันก็มีสิ่งสำคัญที่สุดในสากลจักรวาล.

พระเจ้าในความรู้สึกคิดนึก ที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณของสัตว์ที่คิดนึกได้ อย่างนี้ก็มียู่ประเภทหนึ่ง เรียกว่าพระเจ้าที่เป็นผลิติดของสัญชาตญาณของคนเรานั้นเอง, ทุกคนต้องมี; แม้แต่สัตว์เครื่องนาก็มีไปตามแบบสัตว์เครื่องนาค, มนุษย์ก็มีไปตามแบบมนุษย์ ทุกคนมีสิ่งสูงสุด ที่ตนจะยึดเอาเป็นที่พึ่ง เมื่อความกลัวมันเกิดขึ้นนี้เขามีพระเจ้าอย่างนี้.

ทีนี้ก็ พระเจ้าประเภทที่ ๒ ก็พระเจ้า ตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์; นี่ก็คือ เราเกิดมาก็ได้เล่าเรียนศึกษาคัมภีร์นั้นนี้ ได้เล่าเรียนเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า ตามที่เขียนไว้ในพระคัมภีร์ ก็เลยมีพระเจ้าชื่อนั้นชื่อนี้ ตามแต่ที่เราเรียนคัมภีร์ไหน. เราถือศาสนาอะไร เราก็เรียนคัมภีร์ของศาสนานั้น, เราก็มีพระเจ้าตามชื่อที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์นั้น ๆ. อย่าง ในอินเดีย ก็มีพระเจ้าชื่อนามากจำไม่ไหวหลายสิบหลายร้อยชื่อ ที่เป็นชั้นเถื่อน ๆ ก็คือ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม อะไรเหล่านั้นเป็นต้น, ในศาสนาคริสต์นิกายก็มีพระยะโฮวาห์ ร่วมกับศาสนายิว ศาสนาอิสลามก็มีพระอาหล่าห์ เป็นพระเจ้า.

นี่เรียกว่า พระเจ้าตามพระคัมภีร์ ที่มีปรากฏอยู่ ที่แท้มันเป็นเพียงการบันทึก ความรู้สึกเกี่ยวกับพระเจ้าของคนแต่ก่อนนั้นเอง. คนแต่ก่อนเขาเกิด

ความคิดนึกเรื่องพระเจ้าขึ้นมาโดยสัญชาตญาณอย่างไร ๆ แล้วก็สอนกันไว้, ก็จำกันมาไว้, ต่อมาก็บันทึกเป็นคัมภีร์ เป็นตัวหนังสือไว้เป็นหลักฐาน. ฉะนั้น พระเจ้าในพระคัมภีร์ ก็คือบันทึกอันยาวนานของความคิดนึก เกี่ยวกับพระเจ้าของคนก่อน ๆ นั้นเอง; เพียงแต่มาขยายความให้ดีขึ้น ให้เต็มขึ้น ให้น่าขึ้น, แล้วเมื่อเรียนพระคัมภีร์หนักเข้า ก็มาประพุดิปฏิบัติจนชินกันในกลุ่มชน มันก็กลายเป็นเรื่องของวัฒนธรรม, ของขนบธรรมเนียมประเพณี. เราบูชาพระเจ้า เราออกชื่อพระเจ้า, เราทำพิธีเกี่ยวกับพระเจ้า ในรูปแบบของขนบธรรมเนียมประเพณีกันมากขึ้น. นี่ก็ทำตามพระคัมภีร์ทั้งนั้น.

สรุปความว่า พระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ คือผลของการคิดนึกเรื่องพระเจ้าโดยสัญชาตญาณของคนแต่กาลก่อน; ดังนั้นมันจึงไม่แปลกกันพระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ จะมีเรื่องราวไปบรรจบกันได้กับพระเจ้า ที่มนุษย์คิดขึ้นมาตามความรู้สึกโดยสัญชาตญาณ; แต่เราแบ่งได้เป็นสองพวกอย่างนี้.

ผลแห่งการมีพระเจ้าทั้งสองประเภทนั้น.

ที่นี้ก็มีผล ทำให้เกิดความรู้สึกแก่คนสมัยหลัง คือ พวกหนึ่งไม่ยอมเชื่อว่า พระเจ้าอย่างบุคคลที่เขียนไว้ในคัมภีร์ นั้นมี, เชื่อว่าที่พระคัมภีร์เขียนไว้ เป็นลักษณะของพระเจ้าอย่างเป็นบุคคลเช่น พระอิสวร พระนารายณ์นั้นไม่มี, พระเจ้าพวกนี้ไม่มี, แล้วเขาปฏิเสธว่า ไม่มีพระเจ้าอะไรเลย เสียด้วย. นี่คนในโลกปัจจุบันนี้ พวกนี้ก็จะถือว่า ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วก็ไม่มีพระเจ้าอะไรเลย.

ที่มีคนพวกอื่นอีก เขาถือว่า ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลก็จริง; แต่ว่า ยังมีพระเจ้าอย่างชนิดที่มีใช้บุคคล. นี่เขาแบ่งได้ครึ่งหนึ่ง, พระเจ้าอย่างที่มีใช้บุคคล เช่นเป็นกฎของธรรมชาติ นี่ก็มีอยู่.

นี่ พวกอื่นที่เขายังยอมเชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างบุคคล, พระเจ้าที่มีความรู้สึก มีอารมณ์อะไรอย่างบุคคล นั้นก็ยังมียู่ ในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่. นี่ก็ยังแบ่งเป็น พวกๆ ว่า เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วพระเจ้านั้นก็มีหลายๆ องค์ อย่างในอินเดียมีพระเจ้าหลายๆ องค์ หลายๆ ชื่อ ทำหน้าที่ต่างๆ กัน; เช่นว่าพระเจ้าองค์หนึ่งทำหน้าที่สร้างโลก, พระเจ้าองค์หนึ่งควบคุมโลก, พระเจ้าองค์หนึ่งทำลายโลก, พระเจ้าองค์หนึ่งก็ทำให้มีฝน มีน้ำ มีแดด มีลมมีอะไรต่างๆ เป็นพระเจ้าย่อยๆ ไป แล้วก็มีพระเจ้าหลายองค์.

ยังเกิดมีคนอีกพวกหนึ่ง เขาจะเกี่ยวจะลำบากมีพระเจ้าหลายองค์, เขาก็รวมพระเจ้าทั้งหมดนั้นให้เป็นองค์เดียวกันเสีย ให้สามารถทำหน้าที่ต่างๆ พวกนี้เขาเกิดทีหลัง.

ถ้าศึกษาตามประวัติศาสตร์ ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้านี้ ความเชื่อว่า พระเจ้ามีต่างองค์ ทำหน้าที่ต่างกันนั้นมาแต่ก่อน, แล้วต่อมาคนชั้นหลังถึงมีความคิดว่า ไม่ใช่, มีองค์เดียวกัน ทำหน้าที่ได้ต่างๆ. เขาทะเลาะกันเรื่องมีพระเจ้าองค์เดียว หรือพระเจ้าหลายองค์ จนแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน ก็เกิดอยู่ด้วยกันไม่ได้; อย่างว่าไป ทางตะวันตก ไปทางโน้น พวกมีพระเจ้าองค์เดียว, พวกที่ยังอยู่ในอินเดีย^๕ เป็นพวกที่มีพระเจ้าหลายองค์.

เอาละ, คุณก็จะเริ่มเห็นแล้วว่า ปัญหาเรื่องพระเจ้านี้ มันชักจะก่อให้เกิดความแตกแยกแตกแขนง ความคิดแตกแยกออกจากกันอย่างนี้ ๆ จนยุ่งไปหมด, จนยากที่จะทำความเข้าใจกันได้. แต่อย่างไรก็ดี ถ้าเขาจะแตกแยกกันโดยความคิดว่า มีพระเจ้าบ้าง ไม่มีพระเจ้าบ้าง องค์เดียวบ้าง หลายองค์บ้าง ก็ตามใจเถอะ; แต่ขออย่างเดียว อย่าปฏิเสธสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งมันมีอยู่จริง ที่เป็นเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง แล้วควบคุมสิ่งทั้งปวงไปตามระเบียบ จนกว่าจะถึงที่สุด. สิ่งนี้จะมีอยู่ เราจะยึดถือสิ่งนี้เป็นหลักเรื่อยไป สำหรับทำความเข้าใจปรองดองกัน เพื่อให้คนทั้งโลกมีพระเจ้าร่วมกัน.

พวกไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าเขาจะไม่พูดถึงเลย.

ทีนี้อยากจะให้คุชอปลึกย่อยต่อไปอีกนิดหนึ่ง คือ พวกที่ไม่เชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างบุคคล โดยเฉพาะ พวกนี้ จะไม่พูดเรื่องพระเจ้า. งานวรรณกรรมของคนพวกนี้ จะไม่มีคำว่าพระเจ้า; เพราะเขาไม่เชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างนั้น, คือไม่มีพระเจ้าอย่างในศาสนาคริสต์น ในศาสนาอิสลาม หรือว่าฮินดูก็ตาม. นี่ได้แก่ พวกคณิตศาสตร์, พวกวิทยาศาสตร์ฝ่ายฟิสิกส์. ถ้าเขาเป็นนักวิทยาศาสตร์ประเภทคณิตศาสตร์ mathematician, พวกคณิตศาสตร์นี้จะไม่มีการมีพระเจ้า เพราะฝ่ายวิชาคณิตศาสตร์ ทำให้เกิดความรู้สึกว่า ไม่มีพระเจ้า. ทีนี้ พวกฟิสิกส์ พวกเรื่องวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แสง เสียง ความร้อน ไฟฟ้า อะไรก็ตามเหล่านี้ ความรู้ของเขาทำให้เขาลงมติว่า ไม่มีพระเจ้าแล้วในหนังสือตำราของพวกนักคณิตศาสตร์หรือนักฟิสิกส์นี้ ไม่มีพระเจ้า. หนังสือเล่มโตๆ ที่เขาเอามารวมกัน ประกวดกัน เป็นชุดใหญ่เรียกว่า The great book of the west นั้นมีหลายเล่ม เอามาสำรวจดู; พอถึงบทสรุปความเรื่องพระเจ้า ก็ต้องตัดคน

ที่เป็นนักคณิตศาสตร์และนักฟิสิกส์ออกไปเสีย เพราะว่า ในเล่มหนังสือของคนพวกนั้น จะไม่มีคำว่าพระเจ้า, อย่างนั้นหัว.

ที่นี้เราที่พูดไปแล้ว เมื่อตะกั๊ยกๆ ว่า ทุกคนมีพระเจ้า ทุกคนเนื่องด้วยพระเจ้า. เราก็จะพูดว่า เขายังทำหน้าที่ไม่ถึงที่สุด ในวิชาการของเขา; อย่างนักคณิตศาสตร์ นักคำนวณ เขายังไม่ถึงที่สุดแห่งวิทยาการของเขา คือเขาไม่คิดเลยไปถึงว่า อะไรที่เป็นเหตุให้เกิดกฎของการคำนวณ มีไหม? ถ้ามันมีก็คืออะไร? หรือว่าสิ่งที่อยู่เหนือการคำนวณมีไหม? ถ้าเขาไม่โง่เกินไป เขาก็จะต้องตอบว่า มันมี สิ่งที่อยู่เหนือการคำนวณ หรือ สิ่งที่จะทำให้เกิดกฎของการคำนวณ นั้นแหละคือพระเจ้า. อาตมาอยากจะพูดทำนองคุณหมื่นตู่กล่าวว่า คนพวกนี้ไปไม่ถึงที่สุดแห่งวิทยาการของเขา; ถ้าเขาไปถึงที่สุด เขาจะพบว่า มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า คืออยู่เหนือกฎแห่งการคำนวณ

นักฟิสิกส์เรื่องวิทยาศาสตร์นี้ก็เหมือนกัน ถ้าเขามีความรู้ไกลออกไปๆ จนถึงสิ่งที่มันอยู่เหนือฟิสิกส์ หรือว่าอะไรเป็นต้นตอของกฎทางฟิสิกส์ หรือว่ามีอะไรใหม่ที่อยู่เหนือกฎของฟิสิกส์ ถ้าเขารู้เรื่องฟิสิกส์จริง เขาก็รู้ว่ามันมีสิ่งที่อยู่เหนือกฎของฟิสิกส์ แล้วเป็นเหตุให้เกิดกฎทางฟิสิกส์ แล้วนั้นแหละคือพระเจ้า, แล้วนักฟิสิกส์ทั้งหลาย ก็จะยอมรับว่ามีพระเจ้า เรื่องมันก็จะเปลี่ยนเป็นว่า มีพระเจ้า.

แต่ข้อนี้ต้องทราบไว้ละ ว่านักวิทยาศาสตร์หรือนักฟิสิกส์พวกนี้ เขาก็มีคำพูดว่า พระเจ้าๆ พูดอยู่บ่อยเหมือนกัน คือพูดตามธรรมเนียม พูดตามพ่อแม่สอนให้พูด อะไรๆ ขึ้นมาก็ “มายกอด”, เขาสะกั๊งตัวขึ้นมาก็ “มายกอด” เหมือนกัน, ทั้งๆ ที่ในใจของเขาไม่ได้เชื่อกอด, ไม่ได้เชื่อพระเจ้า นั้นเขาพูดตามธรรมเนียม; ปากพูดตามที่เคยชินมาตั้งแต่เด็ก แต่ในใจของเขา นักคณิตศาสตร์หรือนักฟิสิกส์เหล่านี้ไม่มีพระเจ้า.

นี้เรียกว่า มีพวกหนึ่ง ซึ่งอาศัยเรื่องวิชาความรู้ทางวัตถุของเขามากเกินไป สรุปผลเป็นไม่มีพระเจ้า; ฉะนั้นในวรรณกรรมของคนพวกนี้ จะไม่มีคำว่าพระเจ้า เพราะว่าเขาไม่สามารถจะรู้อะไรสูงไปกว่าเรื่องเท่าที่เขาทำอยู่ หรือรู้อยู่, นอกเหนือไปจากนั้นเขาไม่รู้จัก. เขารู้จักแต่ธรรมชาติในความหมายของเขา, เขาไม่รู้จักคำว่า ธรรมชาติ ในความหมายของพุทธศาสนา.

คำนี้สำคัญมาก ขอให้ท่านทั้งหลายช่วยจำไว้ให้ดี ว่าคำว่า “ธรรมชาติ” ธรรมชาตินี้แหละมันทำยุ่ง. ธรรมชาติตามแบบของนักวิทยาศาสตร์ สมัยปัจจุบันนี้ มันมีความหมายแคบ, จนกระทั่งให้รู้ว่า มีสิ่งที่เหนือธรรมชาติ. ในฝ่ายพุทธศาสนาเรา มีคำว่า ธรรมชาติ ใช้ในความหมายกว้าง จนอะไรก็เป็นธรรมชาติไปหมด, ไม่มีอะไรที่อยู่เหนือธรรมชาติเลย. นี่คำว่าธรรมชาตินี้จะป็นต้นเหตุให้เราเข้าใจไม่ตรงกัน เพราะเขาให้ความหมายของคำว่าธรรมชาตินี้ไม่เท่ากัน. ต้องจำไว้ด้วย; ถ้าพูดกัน ต้องพูดกันให้รู้ความหมายตามที่ตัวยึดถืออย่างไรรักกันเสียก่อน.

ศึกษาให้เข้าใจ “ธรรมชาติ” ในพุทธศาสนา.

เอ้า, ทีนี้จะพูดถึงเรื่องธรรมชาติ คือฝ่ายคนที่มีความรู้อย่างชาวโลกธรรมศาสนานั้น เขาก็มองธรรมชาติแคบ, แล้วก็มองถึง สิ่งซึ่งเหนือระบบธรรมชาติ ซึ่งเขายังไม่รู้ว่าจะไร. นี่แหละเป็นทางมาแห่งความคิดนึก เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก. เด็กๆ ก็ได้ ที่รู้เรื่องธรรมชาติเพียงเท่านั้น, แล้วมันก็ไม่รู้สิ่งที่เหนือไปกว่านั้น, มันก็ต้องจัดสิ่งนั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์.

สิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้น เพราะว่าเราไม่รู้สิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งมันอยู่เหนือธรรมชาติเท่าที่เรารู้ อย่างนี้เราเรียกว่า ระบบเหนือธรรมชาติ; ในระบบนั้นทำให้เกิด

ความคิดนึก เรื่องพระเจ้า ผีสาว ที่ไม่ใช่ธรรมชา ที่ผิดธรรมชาติขึ้นมา, ทำให้เกิดพระเจ้าขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของเขา ตามสัญชาตญาณนี้ ว่าในฟ้าก็มีพระเจ้า, ในมหาสมุทรก็มีพระเจ้า, ก็มีเทวดาน้อยๆ, ในแผ่นดินก็มีพระเจ้า, ต้นไม้ก็มีพระเจ้า, ล้วนแต่ศักดิ์สิทธิ์ไปหมด; แม้แต่จอมปลวกก็ยังอุทิศสำคัญศักดิ์สิทธิ์กับเขาได้ เพราะมันมีความคิดว่า มีระบบเหนือธรรมชาติอยู่ที่นั่น หรือในสิ่งนั้น, ระบบเหนือธรรมชาติที่คนไม่รู้ แล้วก็ว่าเอาเอง ตามความรู้สึกของเขานั้นแหละ ทำให้เกิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์.

แต่ถ้าในทางพุทธศาสนาเรา ไม่มีอะไรที่มีไม่ใช่ธรรมชาติ; แม้แต่อสังขตธรรม เรื่องพระนิพพาน เรื่องอะไรก็สักว่าธรรมชาติ; ไม่มีอะไรที่ศักดิ์สิทธิ์ไปกว่าธรรมชาติ หรือเหนือธรรมชาติไปได้. ถ้าศักดิ์สิทธิ์ก็ยังคงอยู่ เป็นธรรมชาติประเภทที่ว่า มันเป็นกฎธรรมชาติ-ตุ หรือธรรมชาติประเภทที่เป็นกฎ ที่สามารถบันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไป; นั่นแหละก็เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์; แม้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เราก็จัดไว้ว่าเป็นธรรมชาติ, เป็นธรรมชาติประเภทสูงสุด.

ความรู้ของคนสมัยแรก สมัยเป็นคนป่าคนคือนั้น เขาไม่รู้อะไร, สิ่งอะไรเขาเข้าใจไม่ได้ เขาก็ว่าเหนือความรู้ของเขา, แล้วก็เหนือธรรมชาติ ก็เกิดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา ไม่รู้จักธรรมชาติจนถึงที่สุด มันก็ไม่รู้จริงเกี่ยวกับธรรมชาติ; ถ้ารู้เรื่องธรรมชาติถึงที่สุด ก็จะได้รู้ว่า ไม่มีอะไรที่เหนือธรรมชาติ. เขาไม่มีความรู้เรื่องอสังขตะ มันยังมีสำหรับเขาอยู่, เขาก็ต้องจัดธรรมชาติฝ่ายอสังขตะนั้นว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ.

ในทางพุทธศาสนานี้ จะถือเป็นธรรมชาติหมด; ธรรมชาติฝ่ายสังขตะ ธรรมชาติฝ่ายอสังขตะ ก็ว่าแม้จะเก่งถึงขนาดสร้างโลกได้ ก็ยังเป็นธรรมชาติอยู่นั่นแหละ; เรื่องโลกียะก็เป็นธรรมชาติ, เรื่องโลกุตระก็เป็นธรรมชาติ, เรื่อง

กิเลสก็เป็นธรรมชาติ, เรื่องพระนิพพานก็เป็นเรื่องธรรมชาติ, ฉะนั้นเราไม่ต้องมีอะไรที่ว่า มันเหนือธรรมชาติ.

ความรู้ระบบเหนือธรรมชาตินี้ มันจะมีอยู่แต่ในหมู่ผู้ที่ไม่รู้จักธรรมชาติโดยสมบูรณ์; แต่มันก็มีผลทำให้เกิดพระเจ้าขึ้นมาได้เหมือนกัน. สิ่งที่เขาเข้าใจไม่ได้ เขาถือว่าเป็นเหนือธรรมชาติ นั่นแหละเป็นพระเจ้า. พุทธบริษัทเราถือว่าเป็นสักขาธรรมชาติ, เป็นสัจจะของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ, เป็นธรรมชาติประเภทอสังขตะ เป็นกฎที่บันทาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไปได้ ก็เรียกว่าพระเจ้า. พระเจ้าของเราจึงเป็นเพียงธรรมชาติ ส่วนที่เป็นกฎธรรมชาติ, ธรรมชาติส่วนที่เป็นกฎ.

ขออย่าลืมเสียว่า ธรรมชาติ ๔ ความหมาย ที่พูดแล้วพูดเล่า ว่า : ตัวธรรมชาติ อันหนึ่ง, ตัวกฎของธรรมชาติ อันหนึ่ง, ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ อันหนึ่ง, ตัวผลที่จะได้รับจากหน้าที่นั้น อันหนึ่ง, นี่ล้วนแต่เป็นธรรมชาติ. ฉะนั้นเราก็มีธรรมชาติประเภทอสังขตะ ในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ และว่าเป็นพระเจ้า, ก็เราก็มีพระเจ้า แต่มิใช่บุคคล อย่างที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ของอีกฝ่ายหนึ่ง, พระเจ้านั้นเป็นเหมือนกับคน คือรู้สึกนึกได้ รักก็ได้ โกรธก็ได้ อะไรก็ได้ เหมือนกับบุคคล, นี่เราไม่มี. เรามีพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ, แล้วทำหน้าที่ทุกอย่างอย่างที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ ของพวกที่เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ศึกษาให้เข้าใจคำว่า “ธรรมชาติ”.

ที่นี้เพื่อให้เข้าใจเรื่องง่ายขึ้น อาตมาจะขอร้องให้ท่านทั้งหลายรู้ว่า มันมีคำที่ประหลาดๆ อย่างยิ่ง ที่เราควรจะได้รู้ และควรจะได้เข้าใจ; ถ้าเรารู้คำประหลาดๆ

เหล่านี้แล้ว มันจะช่วยได้มาก คือช่วยให้เรากันคว้าได้ลึก หรือว่าจะช่วยให้เรารู้สิ่งที่ลึกได้โดยง่าย.

ยกตัวอย่าง คำที่เขาใช้กันอยู่แล้ว คำว่า รัฐบาลของธรรมชาติ ฟังดูให้ดี ถ้าฟังดูไม่ดีแล้วก็จะว่าบ้า, ว่ารัฐบาลของธรรมชาติ ใครเคยได้ยินบ้าง? แต่คำอย่างนั้นมันมีอยู่แล้ว ในหนังสือของพวกที่เป็นนักศีลธรรม นักสอนศาสนา หรือนักวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องศาสนา. รัฐบาลของธรรมชาติ ฟังดูแล้วเหมือนกับเรื่องบ้า. รัฐบาลเขาจัดประเทศในทุกแง่ทุกมุม ที่จะต้องจัด ภายในประเทศ; แต่ที่นี้ รัฐบาลของธรรมชาติ ก็มันจัดธรรมชาติทั้งหมด ทั้งสากลจักรวาล เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ.

ถ้าจะพูดให้เป็นอย่างพระเจ้าบุคคล อย่างบุคคลที่สมมติ ก็ว่ามีพระเจ้าสูงสุดอยู่องค์หนึ่ง เรียกว่าชื่ออะไรก็ตามใจ, แล้วก็มีพระเจ้าน้อยๆ เช่น พระเจ้าชื่ออาทิตยนี้ แก่ก็จัดเรื่องแสงสว่าง, พระเจ้าชื่อกงคา นี้ก็จัดเรื่องน้ำ, พระเจ้าชื่อกุมิ ก็จัดเรื่องแผ่นดิน; จัดทุกเรื่องบรรดาที่มีอยู่ในสากลจักรวาล นี่คือรัฐบาลของธรรมชาติ.

ถ้าพูดกันอย่างบุคคล, ก็มีพระเจ้าชื่อนั้นๆ; ถ้าพูดอย่างนามธรรมไม่เป็นบุคคล ก็คือกฎเกณฑ์ที่มีไว้สำหรับหน้าที่การงานนั้นๆ; เช่นว่าในจักรวาลนี้มันจะต้องมีอะไรบ้าง มันก็ต้องมีกฎเกณฑ์สำหรับให้เกิดสิ่งนั้นๆ; เช่นให้มีแสงสว่าง ให้น้ำ ให้มีพืชพันธุ์ธัญญาหาร, ให้มีทุกอย่าง แล้วเป็นไปตามกฎของธรรมชาตินั้น. นี่เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ; ถ้าเรียกกันอย่างภาษากัน ก็เรียกว่ารัฐบาลของพระเจ้า.

เราเห็นได้ว่า ในธรรมชาตินี้มีวิวัฒนาการ คือสิ่งต่างๆ นิ่งอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยน แล้วก็เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นๆ. นี่เพราะว่ารัฐบาลของธรรมชาติเขาจัดให้,

และว่าจะรอดชีวิตอยู่ได้ มีการต่อสู้อย่างลึกซึ้ง อยู่ในวัฒนธรรมชาตินั้น เพื่อให้ธรรมชาตินั้นอยู่ได้. ถ้าอันไหนพ่ายแพ้ อันนั้นก็ตายไปสู่ยุบ ไม่เหลืออยู่, ที่สู้ได้ยึดเอาไว้ได้ มันก็เหลืออยู่, สิ่งที่อยู่ไปมันก็เพื่อเกิดสิ่งใหม่แทน ที่จะถูกต้อนดีกว่า แล้วก็เหลืออยู่ต่อไป. นี่เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ มันจัดธรรมชาติในทั่วสากลจักรวาล ทั้งส่วนรูปธรรม ทั้งส่วนนามธรรม ให้อยู่ได้. ถ้ามองเห็นสิ่งนี้จะมองเห็นพระเจ้า; ถ้ามองเห็นรัฐบาลของธรรมชาติ จะมองเห็นรัฐบาลของพระเจ้า.

ขอให้เอาไปลองกึกดู ว่าธรรมชาติมันก็อยู่ได้โดยสิ่งๆ หนึ่ง มีหน้าที่เหมือนกับรัฐบาล ของแต่ละประเทศ ประเทศที่มีรัฐบาลของตน จัดประเทศของตนให้เป็นไปตามที่ควรจะเป็น, ธรรมชาติมันก็เป็นอย่างนั้น และเราก็เรียกอันนี้ว่า เป็นรัฐบาลของพระเจ้า.

ทีนี้ เพื่อจะให้เข้าใจคำว่าพระเจ้ายิ่งๆ ขึ้นไป ก็ต้องรู้จักพระเจ้าว่า มีพระเจ้าอะไรบ้าง? พระเจ้าท่านมีอะไรบ้าง จึงทำหน้าที่พระเจ้าได้?

หน้าที่ของพระเจ้าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

พระเจ้านี้ก็มี หน้าที่อย่างของพระเจ้า เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์; กิจกรรมทั้งหลายที่มนุษย์ทำอยู่ มันเป็นไปตามการเกี่ยวข้องหรือแทรกแซงของพระเจ้า อย่างที่เขาเรียก; แต่เราจะเรียกว่า เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ที่เข้ามาแทรกแซง.

ความเป็นไปในร่างกายของเราคนหนึ่งๆ ก็เป็นไปด้วยการแทรกแซงของกฎของธรรมชาติ; เขาเรียกว่าพระเจื่อก็ตามใจ, หรือความเป็นไปในหมู่มนุษย์ทั่วๆ ไป

มันก็มีกฎของธรรมชาติแทรกแซง. ^๕นี้เขาเรียกว่า พระเจ้าพิพากษา พระเจ้าลงโทษ พระเจ้าให้รางวัล พระเจ้าคุ้มครองอภิบาลมนุษย์; ผู้ที่ถือพระเจ้าอย่างคน เขาก็ถือว่าพระเจามีหน้าที่อย่างนี้; เราถือพระเจ้าอย่างกฎธรรมชาติ ก็ว่ากฎธรรมชาติดีมีหน้าที่อย่าง^๕นี้.

ที่^๕นี้อ่านใจ สิ่งที่เราเรียกว่าอ่านใจ พระเจ้ามี มีในที่ทั่วไป อยู่เหนือสิ่งใดๆ เราก็อ่านใจที่ กฎธรรมชาติดีมี^๕ มีอำนาจสูงสุดเหนืออำนาจใดๆ, ที่เรียกว่าธรรมชาตินั้นแหละ จะมีอำนาจเหนือสิ่งใดๆ.

^๕นี้พระเจามีความยุติธรรม คนเขามักจะค้านว่า พระเจ้า^๕นี้ไม่ให้ความยุติธรรม หรือว่าสร้างโลก^๕ขึ้นมาทำไมสร้างให้ดี อย่าให้มีปัญหา, พระเจ้าสร้างโลกอย่างมีปัญหา ^๕นี้ไม่ยุติธรรม; ^๕นี้เรามองข้างเห็นแก่ตัวเกินไป. ถ้าเรามองอย่างใจกว้าง อย่างจริงๆ แล้ว ก็จะทำให้เห็นว่า พระเจ้า^๕นี้ยุติธรรม คือให้รางวัลหรือลงโทษได้ ทั้งที่มนุษย์พอใจหรือมนุษย์ไม่พอใจ, มันแล้วแต่ว่า มนุษย์ได้กระทำการอะไรต่อพระเจ้า. รางวัลบางอย่างที่พระเจ้าให้มามนุษย์พอใจ รางวัลบางอย่างที่พระเจ้าให้มาไม่พอใจ, หรือแม้แต่โทษที่พระเจ้าลงโทษให้ บางอย่างก็พอใจแก่มนุษย์, บางอย่างก็ไม่พอใจ. ^๕นี้เรียกว่าความยุติธรรมตามแบบของพระเจ้า แล้วมนุษย์ก็หาว่าไม่ยุติธรรม.

^๕นี้ตามที่เขาสอนกันอยู่ ในหมู่ที่ถือพระเจ้า เขาก็ว่า พระเจ้า^๕มีความรักสูงสุด มีความเมตตาสูงสุดต่อมนุษย์. ^๕นี้คนพวกหนึ่งเขาว่าไม่จริง; พระเจ้าไม่สร้างโลกมาให้ดีให้หมดปัญหา. แต่ถ้าเรามาดูกันให้ยุติธรรม ตรงไปตรงมา ก็เรียกว่า พระเจ้า^๕นี้มีเมตตา มีกรุณา ก็ว่ายังสร้างทางออกให้มนุษย์ เตรียมหนทางออกรอได้สำหรับมนุษย์ แก่มนุษย์มันไม่เอาเอง. พระเจ้า^๕นี้ทำให้มนุษย์หาพบความดีความงามได้ทั่วทุกหนทุกแห่ง แต่มนุษย์มันไม่เอาเอง จะว่าอย่างไร. พระเจ้า^๕

ความรัก มีความเมตตาต่อมนุษย์ เตรียมพร้อมเสมอสำหรับมนุษย์ ที่จะบรรลุถึงความดี ความงาม ความจริง อะไรสูงสุด แต่มนุษย์มันไม่เอา ความรักความเมตตาของพระเจ้าก็เป็นหมัน. ถ้าเราถือกฎธรรมชาติ เราต้องถือว่ากฎธรรมชาติมีไว้ให้ บริบูรณ์ทีเดียว ในทางที่มนุษย์จะเป็นไปได้ดีที่สุด ได้รับสิ่งดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ แต่แล้วมนุษย์มันไม่เอาเอง จะว่าอย่างไร.

ทีนี้จะพูดถึงเจตนาของพระเจ้า, เจตนาของพระเจ้า นั่นก็คือ เจตนาจะให้มนุษย์ก้าวหน้าไปจนถึงที่สุด ให้มนุษย์มีวิวัฒนาการไปเรื่อย จนถึงขั้นดีที่สุด, มนุษย์มันไม่เอา นี่จะอย่างไร. ถ้ามนุษย์รู้จักข้อนี้ มนุษย์ก็จะเลือกเอา แล้วก็พยายาม แล้วก็ได้รับสิ่งนั้น ตามที่พระเจ้าเจตนา. ถ้าเราพูดอย่างเรา มีธรรมะเป็นพระเจ้า มีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า ก็จะพูดได้อย่างเดียวกันว่า เจตนาของกฎของธรรมชาติ นี่ มันก็ต้องการให้มนุษย์วิวัฒนาการไปถึงระดับสูงสุด แต่แล้วเราไม่เอากันเองนี่, เราก็ฝันเจตนาของธรรมะ หรือของกฎของธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับวิวัฒนาการ.

ทีนี้ พระเจ้ามีปาฏิหาริย์ เขาว่าพระเจ้ามีปาฏิหาริย์สูงสุด คนไม่เชื่อนั่น ก็ไม่เชื่อ, ว่าถ้าพระเจ้ามีปาฏิหาริย์สูงสุด พระเจ้าก็คงจะจัดโลกให้ดีกว่านี้. นี่พระเจ้าเล่นไม่ซื่อ พระเจ้าไม่สามารถ, เขาก็ดำพระเจ้าไปทำนองนั้น. พวกที่เชื่อเขาก็ยอมรับว่า พระเจ้ามีปาฏิหาริย์จะทำอย่างไรงี้ก็ได้; แต่ว่าปาฏิหาริย์ของพระเจ้านั้นมันเป็น เรื่องซื่อตรง, เป็นเรื่องยุติธรรม; เพราะว่าพระเจ้าซื่อตรงที่สุด ยุติธรรมที่สุด; ฉะนั้นปาฏิหาริย์ใดๆ ก็ต้องทำไปตามความยุติธรรม. ฉะนั้น พระเจ้าก็ทำได้แต่ในขอบเขตของความยุติธรรมตามแบบของพระเจ้า มันก็ไม่ตรงกับความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีกิเลส; ฉะนั้นขอให้เรายอมรับเถิดว่า พระเจ้านี้มีปาฏิหาริย์สูงสุด ทำอะไรก็ได้, แต่แล้วท่านทำให้ถูกใจมนุษย์ไม่ได้ เพราะว่ามนุษย์มันมีกิเลส มันจะเอาตามกิเลส.

นี้ พระเจ้ามีสง่าราศี; พวกที่นับถือพระเจ้าเขาจะต้องสรรเสริญคุณชื่อนี้มากที่สุด ว่าพระเจ้านี้เป็นผู้มีสง่าราศี, มียศสุดของความมีสง่าราศี. เราก็คงต้องยอมรับในข้อที่ว่า พระเจ้านี้มีสง่าราศีตามแบบของสิ่งสูงสุด. สิ่งที่อยู่เหนือสิ่งทั้งปวงก็มีสง่าราศีตามแบบของสิ่งที่อยู่เหนือสิ่งทั้งปวง, หรือว่าธรรมชาติที่ปราศจากมลทิน. เราจะพูดว่าธรรมชาติ หรือธรรมชาติ ที่เป็นตถตา ที่ปราศจากมลทินนั้น มีสง่าราศีที่สุด, ไม่มีอะไรจะสง่าราศีเท่า. เพราะเหตุที่มันเป็นสิ่งสูงสุด อยู่เหนือการปรุงแต่งของสิ่งใดๆ มันจึงมีสง่าราศีอยู่ได้; ถ้ามันมีการอยู่ใต้อำนาจสิ่งปรุงแต่งใดๆ แล้ว มันก็อมแมมสกปรกไปด้วยการปรุงแต่ง มันก็ไม่มีสง่าราศีที่สวยงามไปได้. ฉะนั้น พระเจ้ามีสง่าราศี เพราะว่าเป็นผู้สูงสุด อยู่เหนือการปรุงแต่งของสิ่งใดๆ.

ที่นี้ตามแบบของศาสนายิว หรือศาสนาคริสต์นั้น เขาว่า พระเจ้ามีมนุษย์ที่พระเจ้าเลือกไว้แล้ว สำหรับเป็นคนของพระเจ้า โดยเฉพาะชนชาติยิว; ชนชาติยิวนี้นี้ คัมภีร์เขาเขียนไว้ว่า เป็นชนชาติที่พระเจ้าเลือกเอาไว้แล้ว สำหรับเป็นคนของพระเจ้า จึงถือว่า ชนชาติยิวนี้นี้รู้หรือเข้าใจ หรือปฏิบัติคำสอนของพระเจ้าดีที่สุด.

ที่นี้เราไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลเช่นนั้น เรามีพระเจ้าตามแบบของเรา คือมีกฎของธรรมชาติ; เราก็คงได้เหมือนกันว่า เราเป็นคนที่กฎธรรมชาติสร้างมา เพื่อเข้าถึงสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า ด้วยเหมือนกัน, คือเราถือว่า พระเจ้าสร้างมนุษย์มาสำหรับเข้าถึงพระเจ้ายกกันทุกคน. คนมันก็อยากจะมีพระเจ้า อยากให้พระเจ้าช่วยอยู่ทุกคน แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน อย่างที่เข้ามาแล้วข้างต้น; ฉะนั้นจึงถือว่า คนทุกคนสร้างมาสำหรับจะเข้าถึงพระเจ้า, มันเหมาะที่จะเข้าถึงพระเจ้ายกกันทุกคน; แต่ว่ามันไม่รู้ตัว, นี่มันไม่รู้ตัว มันไม่รู้ว่ามันถูกสร้างมาเพื่อเข้าถึงพระเจ้าในที่สุด มันก็ไม่ชวนชวนไปในทางนั้น มันไปเข้าพวกของกิเลส ของชาตาน ของพญามารเสีย. นี่เป็นอันธพาลเลวมาก ก็ต้องได้รับโทษจากพระเจ้า.

ที่นี้เรา แม้รู้ว่า เราจะเกิดมาเพื่อไปถึงจุดปลายทางอันเดียวกับพระเจ้านั้น
เราก็กังขาไปไม่ได้ เพราะเรามีสิ่งผูกพันคือกิเลส, กิเลสที่เป็นเหตุให้เราจมไปในทางต่ำ
ไปหลงใหลในกามารมณ์ทางเนื้อทางหนังเสีย จนยอมทั้งพระเจ้า, จนยอมทั้งพระธรรม.
นี่มันเป็นปฏิจจธรรม-เครื่องทำให้เนิ่นช้า; แม้ว่าเราสร้างมนุษย์มา เพื่อไปเข้า
ถึงพระเจ้าโดยเร็ว มันก็มีสิ่งที่เนิ่นช้ามาถ่วงไว้อย่างนี้. นี่คนในโลกมันเป็นอย่างนี้
มันมีสิ่งที่ทำให้เนิ่นช้า คือ อวิชชา กิเลส ตัณหา ที่ตัวเองมันสร้างขึ้น ๆ ผูกพันไว้.

นี่สิ่งที่น่าสนใจอีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า “เอกสิทธิ์พิเศษ” คนในโลกนี้
ชอบเอกสิทธิ์พิเศษ, อยากให้ตนได้เอกสิทธิ์พิเศษ ได้รับยกเว้นเป็นพิเศษ ไม่ต้อง
เหมือนคนอื่นเขา, ให้คนอื่นเขาอมสละสิทธิ์มามอบให้ตนนี้ได้สิทธิพิเศษ ไม่ต้องทำตาม
กฎเกณฑ์ หรือได้รับอะไรมากเป็นพิเศษ. แต่สำหรับพระเจ้านั้น พระเจ้าไม่ต้องการ
สิทธิพิเศษ พระเจ้าไม่จำเป็นต้องมีสิทธิพิเศษ เพราะมีอำนาจสมบูรณ์ทำอะไรก็ได้.
ถ้าใครจะถวายให้พระเจ้ามีสิทธิพิเศษ พระเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร; นำหัวใหม่
ถ้าใครจะยอมยกสิทธิพิเศษทั้งหลายให้พระเจ้า พระเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร. เรื่อง
สิทธิพิเศษนี้ มันว่ามันหลงกันแต่ในหมู่มนุษย์ ผู้มีกิเลสเท่านั้นเอง, เก็บไว้สำหรับหมู่
มนุษย์ที่ยังมีกิเลส ต้องการสิทธิพิเศษ; พระเจ้านั้นท่านไม่ต้องการ.

นี่ ถ้าเรารู้จักว่า พระเจ้ามีอะไร ๆ มีอะไร ๆ กัน อย่างที่กล่าวมานี้ พอ
สมควร เราก็ก็นึกถึงพระเจ้า, แล้วเราก็ก็นึกถึงพระเจ้า, แล้วเราก็ก็นึกถึงพระปฏิบัติ
ตามความต้องการของพระเจ้า แล้วไม่ว่าไรก็จะไปพบกับพระเจ้า หรือไปอยู่ร่วม
เป็นอันเดียวกันกับพระเจ้าได้.

มนุษย์ต้องรู้จักพระเจ้าทุกรูปแบบ.

เรื่องสุดท้ายที่อยากจะพูด ชั่วเวลาอันเหลืออยู่เล็กน้อยนี้ ก็ว่า หน้าที่ของมนุษย์ต่อพระเจ้า; หมายความว่า เรามีหน้าที่ที่จะต้องประพฤติต่อพระเจ้านั้นอย่างไร, เรามีหน้าที่ที่จะต้องรู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ. พระเจ้านั้นมีหลายรูปแบบ เรามีหน้าที่ที่จะต้องรู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ.

เอาตั้งแต่ต้นไปเลยว่า พระเจ้าในรูปแบบของสัญลักษณ์ มีสัญลักษณ์อย่างนั้นอย่างนี้ ที่เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า แล้วแต่เราจะอธิบายสัญลักษณ์นั้นว่าอย่างไร. ไม้กางเขนก็เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า. อาตมาอธิบายให้แก่คนที่เหมือนกัน แต่เป็นคริสตังว่า ไม้กางเขนนั่นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา ให้ตัดตัวกู—ของกูเสีย อย่างรูปไม้กางเขนนั่น ก็จะถึงพระเจ้า, เป็นบันไดที่ให้ถึงพระเจ้า ด้วยการตัดตัวกู—ของกูเสีย รู้จักพระเจ้าโดยสัญลักษณ์ ก็เช่นอย่างนี้.

รู้จักพระเจ้าโดยอุปมา ก็คือรู้จักพระเจ้าในภาษาคน ว่าผู้สร้าง เช่นสร้างอาถัม หรือว่าผู้ทำหน้าที่ต่างๆ ตามที่พระคัมภีร์เขียนไว้. เราต้องแปลอุปมานั้นๆ เป็นภาษาธรรมให้ถูกต้อง เพราะว่าอุปมานั้นพูดไว้โดยภาษาคน.

เราจะรู้จักพระเจ้า ที่กล่าวไว้ ทั้งสองแบบ กล่าวไว้ อย่างเป็นคน ก็มีกล่าวไว้ อย่างเป็นธรรม เป็นธรรมธาตุก็มี. ศาสนาพุทธเรากล่าวพระเจ้าไว้ ในลักษณะเป็นธรรมธาตุ ธรรมธา—ตุ เป็นกฎกติกา; นี่เรียกว่าพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่คน ไม่เหมือนคน. พระเจ้าอย่างศาสนาของพวกเชมิติก ศาสนายิว ศาสนาคริสต์น กระทั่งรับทอทอดกันมาถึงศาสนาอิสลาม นี้ก็มีพระเจ้าอย่างคน, ก็มีความรู้สึกอย่างคน.

นี้เราก็ต้องรู้จักทั้งสองอย่าง จนไม่ขัดขวางกัน ว่าพระเจ้ายกตัวอย่างอย่างรูปแบบเหมือนคนนั้น แปลความเป็นอย่างพระเจ้าอย่างที่เป็นกฎธรรมชาติดีก็ได้, หรือพระเจ้าอย่างที่เป็นกฎธรรมชาติ เราจะแปลความหมายให้เป็นเหมือนอย่างกับบุคคลนี้ก็ได้, นี้รู้จักพระเจ้าทั้งสองอย่าง.

และรู้จักว่า พระเจ้านั้นอยู่เหนือความเป็นรูป หรือเหนือความเป็นนาม คือไม่มีรูปร่างที่เป็นวัตถุ นี่ว่าเหนือรูป, แล้วก็เหนือความเป็นนาม ก็มีใช้เป็นจิตใจเป็นวิญญาณที่คู่กันกับรูป. ถ้าพระเจ้ายังเป็นนามแล้ว พระเจ้าก็ต้องเป็นสังขตธรรม คือมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งได้ มันก็เป็นพระเจ้าจริงไปไม่ได้. ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น ต้องเหนือความเป็นรูป และเหนือความเป็นนาม บางคนจะค้านว่า นามนั้นมันเป็นสักว่าชื่อเท่านั้น ก็ตามใจเขา; แต่แม้สักว่าเป็นชื่อ มันก็ต้องเป็นสังขตธรรม คือบัญญัติได้เพิกถอนได้ แต่พระเจ้าไม่เป็นอย่างนั้น ให้พระเจ้าเหนือความเป็นรูป เหนือความเป็นนาม.

ให้รู้จักว่า พระเจ้านั้นเป็นธรรมชาติเท่านั้น ไม่เหนือธรรมชาติ แต่เป็นธรรมชาติฝ่ายอสังขตะ คือ เป็นสัจจะ หรือ เป็นกฎ ที่ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมธาตุอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ตลอดกาลนิรันดร์. พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคตจะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ธรรมธาตุนั้นมีอยู่ ว่าจะอย่างนั้นก็แล้วกัน; ต้องธรรมธาตุนั้นต้องมีตัว "นั้น" ด้วยนะ, ธรรมธาตุอื่นไม่เอา ธรรมธาตุที่เป็นตถตา อวิตถตา อนัญญตถตา, ทุกๆ คำที่มันเป็นคำแทนกันได้ ธัมมนิยามตา ธัมมปฏิวัติตา กระทั่งอิทัปปัจจยตา. นี่มันมีอยู่ ในฐานะเป็นกฎที่เป็นสัจจะ เป็นธรรมชาติประเภทอสังขตะ ไครไปแตะต้องไม่ได้.

ทีนี้ เมื่อเรารู้พระเจ้าในทุกๆรูปแบบ อย่างนี้แล้ว เรา ก็จะพบว่า โอ, โดยข้อเท็จจริงแล้ว พระเจ้ามีองค์เดียว, พระเจ้ามีองค์เดียวจริงๆ เอาไปพูดให้เป็น

ก็แบบ ก็อย่าง ก็ชนิด ก็ได้ แต่ที่แท้นั้นมีองค์เดียว. เรื่องนี้ได้บรรยายแล้ว ในการบรรยายครั้งที่ ๒.

นี้เรียกว่า หน้าที่ข้อแรก ข้อที่หนึ่งของมนุษย์ ก็คือ รู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ กันเสียก่อน.

หน้าที่ข้อที่ ๒ ก็คือ ทำตามพระเจ้า คือตามความประสงค์ของพระเจ้า, ทำตามคำสั่งของพระเจ้า, ทำตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า. เรามีพระเจ้าอย่างบุคคล เขาอธิบายง่ายๆ ตามตัวหนังสือ ว่าทำตามพระเจ้าอย่างนั้นๆ. เขาก็มีพิธีการอันนอบน้อม ขอร้องพระเจ้า บูชาพระเจ้า อธิษฐานต่อพระเจ้า อย่างกับว่าทำแก่บุคคล.

ทีนี้ ฝ่ายเรา ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล เราจะบูชาอันนอบน้อมอย่างไร; บูชาอันนอบน้อมด้วยการทำให้ตรงตามกฎของพระเจ้า พยายามให้สุดความสามารถ ที่จะปฏิบัติให้ถูกให้ตรงตามกฎ. นั่นแหละคือการอันนอบน้อมพระเจ้า พระเจ้าจะทนอยู่ไม่ได้, พระเจ้าจะประสาทสิ่งที่เราต้องการให้. แต่เราจะบูชาพระเจ้า ด้วยการทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า, ไม่ต้องบูชายัญ ไม่ต้องทำพิธีอย่างบูชายัญ หรืออะไรที่เขาทำๆ กัน; นั้นมันเป็นเรื่องไม่รู้จริง ถ้าจะหาว่าโง่เขลา มันก็จะค่าเขาเกินไป คือว่ามันทำไม่ถูก.

ถ้าเราจะอันนอบน้อม จะบูชา ก็คือพยายามทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า, แล้วก็มีพิธีการอธิษฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญมาก เขาต้องทำการอธิษฐานวันหนึ่ง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ตามแบบของศาสนานั้นๆ เราก็ทำได้. พุทธบริษัททำการอธิษฐานได้ คือการตั้งใจอันมั่นคง พยายามที่จะทำให้ตรงตามพระประสงค์ของกฎอันถูกต้องของพระธรรม, ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ จนได้รับผลเต็มที่

ที่ควรจะได้รับ. นี่คือการบูชาอันอ่อนน้อมพระเจ้า ที่ถูกต้องที่มีผลจริง. นี่หน้าที่ที่ ๒ คือทำตามความประสงค์ของพระเจ้า.

ที่หน้าหน้าที่ ๓ ก็คือ การเผยแผ่พระคุณของพระเจ้า, เรายังมีหน้าที่ที่จะต้องเผยแผ่พระคุณของพระเจ้า คือทำผู้อื่นให้รู้จักพระเจ้า ให้เพื่อนมนุษย์ทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นคนมีโชคด้วยกันทั้งหมด คือได้รู้จักพระเจ้า ได้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า, แล้วให้ถือว่า นี่แหละเป็นการสนองพระคุณของพระเจ้าพร้อมกันไปในตัว. ถ้าเราไม่สนองคุณพระเจ้า เราก็เป็นสัตว์อกตัญญู ที่เลวทรามมาก; เพื่อไม่ให้ เป็นสัตว์อกตัญญูเราก็ต้อง สอนองพระคุณของพระเจ้า คือการเผยแผ่พระคุณ ของพระเจ้า ให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป ให้เขาเอาตัวรอดได้, ก็ว่าพระธรรมได้ช่วยเราให้รอด อย่างไร เราก็ช่วยกันเผยแผ่พระธรรมนั้น ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เหมือนกับที่ได้ เป็นประโยชน์แก่เรา. นี้เรียกว่า เผยแผ่พระคุณของพระธรรม เป็นการสนอง พระคุณของพระธรรมหรือพระเจ้า พร้อมกันไปในตัว.

ถึงแม้การที่เราปฏิบัติธรรมะส่วนตัวเราโดยผู้เดียว นี้ก็เรียกว่าสนองพระ-
คุณด้วยเหมือนกัน. พระเจ้าไม่ต้องการสินบน, ไม่ต้องการการประจบประแจงอะไร;
ถ้าใครจะทำให้ถูกใจพระเจ้า ก็คือทำตามคำสั่งพระเจ้า. นี่เรา ปฏิบัติตามคำสั่งของ
พระเจ้า นั่นก็คือการสนองพระคุณของพระเจ้าอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว. ที่นี้ อีกส่วน
หนึ่ง เราก็ทำให้ผู้อื่นได้ทราบได้เข้าใจ ได้ปฏิบัติ ตามคำสั่งของพระเจ้ากว้าง
ออกไป, กว้างออกไป นี่ก็คือการสนองพระคุณของพระเจ้า.

ทั้งหมดนี้เรียกว่า หน้าที่ของมนุษย์ จะพึงประพฤติต่อพระเจ้า พระเจ้าที่
เป็น พระเจ้าแท้จริงที่สุด ซึ่งมีร่วมกันได้สำหรับมนุษย์ ทุกชาติ ทุกภาษา ทุก
ศาสนา. อาตมาใช้คำว่าทุกศาสนา ก็เป็นการหาเรื่องให้เขาทำ; คนที่เขาไม่ยอมรับ

อย่างที่ว่านี้ก็มี, เขาไม่ยอมรับให้พุทธศาสนามีพระเจ้า อย่างนี้ก็มี. เราจึงต้องพยายามอธิบายให้เห็นจริงถึงที่สุดว่า สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้า นั่นคืออะไร? คืออย่างไร? แล้วเราจะสามารถมีพระเจ้าร่วมกันได้ทุกคนอย่างไร? คือจะทำให้ทุกคนมีพระเจ้าได้ และให้มีพระเจ้าร่วมกันได้เป็นองค์เดียวกันทุกคนนี้ได้ได้อย่างไร?

วิธีอื่นไม่มี นอกจากวิธีอย่างที่เราพูดมาแล้วนั่นแหละ นั่น คือมองเห็นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าให้ถูกต้องให้จริง แล้วก็มีอยู่แก่ทุกคน, และมีอยู่แล้วแก่ทุกคน สิ่งสถิตอยู่ในบุคคล, บุคคลเป็นวิหารของพระเจ้า. ตามพวกที่ถือพระเจ้าเขากล่าวไว้ เขาสอนให้ทุกคนทำให้ร่างกายของตนนี้ เป็นวิหารของพระเจ้า คือทำให้ร่างกายของตนๆ มีแต่การประพฤติกุศลงามความดี. พระเจ้าจะไม่ไปอยู่ในที่ ที่ไม่ควรอยู่; สมมติว่าอย่างนี้ พระเจ้าจะอยู่แต่ในที่ ที่ควรอยู่, จึงให้ท่าน ให้ร่างกายของตนเป็นเหมือนที่สิ่งสถิตอยู่ของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เหมือนที่เราชอบพูด. แต่ว่าพระเจ้านั้นอยู่ที่ไหนก็ได้ ถ้าตามเรื่องของท่านแล้ว ท่านมีหน้าที่ ที่จะต้องไปตรวจดูไปควบคุม, อยู่ที่ไหนก็ได้ ในส่วนก็ได้ ที่ไหนก็ได้. แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ถ้าคำสอนทางศีลธรรม ก็ขอให้ถือว่า เราจะทำร่างกายของเรา ให้เป็นเหมือนกับวิหาร ที่อยู่ของพระเจ้า คือให้เนื้อตัวของเราเต็มไปด้วยการประพฤติ ที่ถูกต้องตามคำสั่งของพระเจ้า ทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางใจ บัญหาก็จะไม่เกิดขึ้น, ความทุกข์ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ เพราะการทำอย่างนี้.

นี่เรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า เท่าที่เอามาพูด ในวันนี้ อย่าลืมว่าทั้งหมดนี้ เราหวังที่จะทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา จนเมื่อคนทุกชาติมีความเข้าใจกันในระหว่างศาสนาแล้ว จะร่วมมือกันสร้างสันติภาพให้โลกทั้งโลกนี้ได้โดยง่าย, เราจึงถือว่าเป็นหน้าที่ ที่เราควรจะสนใจและกระทำ. ถ้าเราสนใจที่จะกระทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์สูง

สุด แก่มนุษย์ด้วยกันทั้งโลก คือการทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา จนกลมกลืนกันไปทุกศาสนา, จนมีพระเจ้าองค์เดียวร่วมกันสำหรับทุกคน หรือทุกสิ่งที่มีชีวิตคตินึกได้ ว่าเขาคงจะได้อะไรบ้าง.

การบรรยายในวันนี้ สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ เพื่อโอกาสแก่พระคุณเจ้า ได้สวดบทพระธรรม สำหรับจะส่งเสริมการปฏิบัติจริงยิ่งขึ้นไป.

การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนี้
อาตมาก็ตั้งใจที่จะบรรยายโดยหัวข้อที่ตั้งไว้ว่า *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัท
ควรทราบ* และโดยเฉพาะหัวข้อย่อยประจำวันนี้นั้น ตั้งใจจะกล่าวว่า การเกิดของพระ-
คัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า. แต่เนื่องจากได้มาเห็นว่า มีนักเรียนยูวชนทั้งหลาย
จำนวนมากเผอิญมาพอกับเวลาบรรยายนี้ อาตมาจึงเปลี่ยนความตั้งใจในบางประการ ใน
การที่จะบรรยายในวันนี้ คือจะบรรยายไปในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนและ
ยูวชนทั้งหลายเหล่านี้ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้, แต่ก็ไม่ทิ้งเค้าความเดิม ตามที่ตั้งใจไว้.

(ปรารภและทบทวน)

ที่ว่า การเกิดของพระคัมภีร์ของศาสนาที่มีพระเจ้านั้น นักเรียนทั้งหลาย
อาจจะยังไม่ทราบ ว่ามีการแบ่งศาสนาออกเป็นสองประเภท คือมีพระเจ้าโดยตรง,

และไม่มีพระเจ้าหรือ มีพระเจ้าโดยอ้อม, แล้วเราก็ได้รับการสั่งสอนมาว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า. เคียงวันเรามา ทำความเข้าใจกันเสียใหม่ ว่าพุทธศาสนาแม้ไม่มีพระเจ้าโดยตรงอย่างศาสนาอื่น ก็มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถจะทำหน้าที่อย่างเดียวกันกับพระเจ้าบรรดาในศาสนาเหล่านั้น นี่ก็เรียกว่ามีพระเจ้าโดยอ้อม.

ศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง ได้กล่าวลักษณะของพระเจ้าไว้เหมือนกับว่าเป็นบุคคล ที่มีความรู้สึกนึกคิด, ที่จะลงโทษและโปรดปรานเป็นต้น. ส่วนในพุทธศาสนาได้กล่าวพระเจ้าไว้ ในฐานะที่เป็นกฎ อันลึกซึ้ง อันลึกลับ อันศักดิ์สิทธิ์เหลือที่จะกล่าวได้ เหลือที่จะชี้ให้เห็นได้ง่ายๆ; แต่ถ้าศึกษาก็อาจจะรู้ได้คล้ายเหมือนกัน.

ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง โดยเฉพาะศาสนาคริสต์นิกาย ซึ่งเราพยายามศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกันนี้ ก็มีการกล่าวไว้ชัดเจน ว่าพระคัมภีร์ทั้งหลายนั้นให้ถือกันว่า เขียนขึ้นโดยการดลใจของพระจิต, พระจิตคือพระจิตของพระเจ้า. ทั้งนี้จึงถือว่าพระเจ้านั้นเองเป็นผู้ประพันธ์ คือเขียนพระคัมภีร์ขึ้นมา แล้วก็มอบให้แก่ศาสนจักร, ให้ถือเสมือนหนึ่งว่า พระคัมภีร์นี้เขียนโดยพระเจ้า ซึ่งเรียกว่าพระบิดาในสวรรค์, เป็นการเขียนที่ถ่ายทอดลงมาทางมือของผู้เขียนอันศักดิ์สิทธิ์, แล้วแต่ว่าคัมภีร์ของศาสนาไหน ใครเป็นผู้เขียน. ผู้เขียนนั้นเป็นผู้เขียนอันศักดิ์สิทธิ์ มีมืออันศักดิ์สิทธิ์ เขียนโดยการถ่ายทอดมาจากพระเจ้าในสวรรค์ มาถึงมนุษย์ ในลักษณะคล้ายๆกับว่า เดินทางมาโดยตรง เห็นได้โดยชัดเจนนี้. ควรจะเข้าใจกันไว้ ในฐานะที่ว่า เราจะต้องทำความเข้าใจแก่กันและกัน เพราะอยู่ร่วมกัน.

ภิกษุสามเณรก็ดี อุบาสกอุบาสิกาที่ดี ควรจะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่น ชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์, ความเข้าใจนี้มันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์. ถ้า

เราไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในระหว่างศาสนาแล้ว มันจะเป็นโทษแก่มนุษย์, เป็นโทษแก่โลก; ทำให้โลกนี้อยู่กันด้วยความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีความรังเกียจกัน, ตูหมิ่นดูถูกกัน แม้ในทางศาสนา. ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องแล้ว มันก็จะเป็นเหมือนกับว่า คนที่มีความคิดเห็นกลมเกลียวกัน อยู่ร่วมโลกกัน เป็นโลกๆเดียวของบุคคลผู้มีความคิดเห็นที่ตรงกัน.

เดี๋ยวนี้ ในโลกนี้ก็มีศาสนาหลายศาสนา กำลังใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในทางการเมืองก็มี, เป็นการกระทบกระทั่งกัน ในระหว่างศาสนากับศาสนาโดยตรง โดยมีได้เกี่ยวกับการเมืองก็มี, ไม่เป็นผลดีที่จะอยู่ร่วมกัน. ฉะนั้นขอให้พิจารณาดูกัน ให้ดีๆว่า การทำความเข้าใจในระหว่างศาสนานั้นเป็นอย่างไร.

(เริ่มการบรรยายครั้งนี้)

การเกิดของคัมภีร์ไบเบิล.

ในวันนี้พูดถึงการเกิดของพระคัมภีร์ ศาสนาคริสต์นิกายก็ถือว่า พระคัมภีร์นั้นเขียนด้วยการดลใจ ของพระจิตของพระเป็นเจ้าเอง; แม้เป็นที่รู้กันอยู่ว่า พระคัมภีร์เกี่ยวกับพระเยซูนี้ ก็เพิ่งจะเขียนเมื่อปีที่ ๔๑ แห่งคริสตศักราช, คือว่า หลังจากพระเยซูสิ้นพระชนม์แล้ว ๔ ปี ก็มีสาวกชื่อมัทธิว มาระโก เป็นต้นเขียนขึ้นมา. ส่วนคัมภีร์เก่าก่อนนั้น คัมภีร์ของพวกยิว ซึ่งเป็นตอนต้นของคัมภีร์ไบเบิลนั้น ก็ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนโดยตรง รวมกันแล้วเป็นคัมภีร์ทั้งหมดของคัมภีร์คริสต์นิกายที่เรียกว่า พระคัมภีร์ไบเบิล.

ถ้าเทียบกับพระไตรปิฎกแล้ว ก็ประมาณ ๑ ส่วนใน ๑๒ ส่วนของพระไตรปิฎก ก็น้อยกว่ากันมาก. แต่ตามข้อความที่กล่าวนั้น เขาต้องการให้ถือว่า มิใช่เขียนโดยบุคคลที่มีชื่อปรากฏอยู่นั้นๆ เช่นคัมภีร์มัทธาย เขียนโดยเซนคัมมัทธายเป็นต้น. ให้ถือว่า จะเขียนโดยใครก็ดี มือของคนนั้นเขียนไป โดยความตั้งใจ ของพระจิตแห่งพระเจ้า.

คำว่าพระจิตนี้ ก็เป็นคำแปลกประหลาดสำหรับเราพุทธบริษัท. แต่ในศาสนาคริสต์เขียน เขามีพระเจ้าซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ ภาค : พระบิดา ก็พระเจ้าสูงสุดแล้วก็มี พระจิต หรือพระวิญญาณ ของบิดา ซึ่งสามารถที่จะไปไหน ก็ต่อที่ไหน ไปบนกาลอะไรที่ไหนได้ แล้วก็ มีพระบุตร คือพระเยซูคริสต์ นั่นเอง, มีพระบิดา มีพระจิต มีพระบุตร.

พระคัมภีร์นั้นเขียนขึ้นโดยการตั้งใจของพระจิต มาตั้งใจให้ผู้เขียน เขียนลงไปว่าอย่างนั้น, เขียนลงไปว่าอย่างนั้น รวมกันเป็นพระคัมภีร์. คัมภีร์เก่าก็เขียนกันมานาน ก่อนหน้าคัมภีร์ใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของพระเยซู ซึ่งเพิ่งจะเขียนเมื่อคริสต์ศักราช ๔๑ เป็นต้น.

แต่ข้อที่น่าสนใจนั้น ก็คือข้อที่ว่า ด้วยการตั้งใจของพระเจ้า แม้เขียนในโลกนี้ ก็ให้ถือว่าเขียนจากสวรรค์, เพราะเขียนด้วยอำนาจของพระเจ้าในสวรรค์. แล้วถ่ายทอดมาที่มือของผู้เขียนในโลกนี้ รวมกันขึ้นมาเป็น พระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ ราวกับว่าเดินทางมาจากสวรรค์โดยตรง, มาตั้งอยู่เป็นของศักดิ์สิทธิ์ในโลกนี้ ประจาศาสนจักร ซึ่งจะต้องยึดถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด และต้องไม่ได้. นี่คือนิยามของพระคัมภีร์ฝ่ายคริสเตียน.

แต่เท่าที่นักศึกษาทางประวัติศาสตร์ เขียนหรือยอมรับ ก็ว่าได้เขียนแล้ว ก็ได้แปลจากภาษาฮิบรู เป็นภาษาคริสต์ เป็นภาษาละติน เป็นภาษาอะไรต่างๆ กระทั่งมาเป็นภาษาอังกฤษ ถ่ายทอดกันมาหลาย ๆ ภาษา หลายครั้งหลายหน, จะมีการผิดแปลก วิปริตอย่างไรบ้างก็สุดแท้; แต่เมื่อถือว่า เขียนโดยพระเจ้าเสียแล้ว โดยการควบคุมของพระเจ้าเสียแล้ว ก็ให้ถือว่า ไม่มีการวิปริตผิดเพี้ยนอะไร, เพราะพระเป็นเจ้าของผู้เขียนอยู่ตลอดเวลา. นี่เป็นที่มา หรือการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์ ของเพื่อน ศาสนาของเรา.

เปรียบเทียบการเขียนคัมภีร์ฝ่ายพุทธกับคริสต์.

ส่วนพุทธศาสนานี้ก็ตามที่รู้อยู่ ว่าพระพุทเจ้า ท่านได้ ตรัสคำสอนของท่าน เป็นภาษาชาวบ้าน ก็เป็นภาษาปรากฏที่ชาวบ้านเขาพูดกันอยู่ในท้องถิ่นที่พระองค์ประทับอยู่และสั่งสอน, ส่วนมากก็ในแคว้นโกศลและแคว้นมคธ ท่านได้ตรัสไว้ด้วยภาษาชาวบ้าน. ครั้นพระองค์ปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายต้องการจะท่องจำกันไว้ ให้เป็นตัวบทที่แน่นอนตายตัว ก็เรียกประชุมกัน ว่าใครได้ยินมาอย่างไร ก็ให้บอกที่ประชุมที่ทำสังคายนา, ก็เลือกผู้ที่สามารถที่จะบอก ถ้าบอกโดยภาษาชาวบ้าน มันก็ท่องไม่ได้, จะท่องพร้อม ๆ กันอย่างที่เราเรียกว่าสังคตินั้นมันไม่ได้ ก็ต้องร้อยกรองคำพูด ให้เปลี่ยนจากภาษาชาวบ้าน มาเป็นภาษาที่เรียกว่าภาษาหนังสือหรือภาษาวรรณคดี จึงได้เกิดเป็นบทท่องที่เรียกกันว่าภาษาบาลี ดังที่เป็นตัวพระไตรปิฎกอยู่เดี๋ยวนี้.

บทท่องนั้นเป็นการร้อยกรอง ให้มีลักษณะของไวยากรณ์ที่เป็นระเบียบ ถ้อยคำที่เหมาะสม, เป็นความเรียงหรือเป็นบทกวี ที่เหมาะสมที่จะท่องได้ คือสะดวกแก่

การท่อง; แล้วก็ท่องกันไว้ด้วยปาก สืบ ๆ กันมา ตั้งแต่การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๓, เข้ามาถึง ๓๐๐ ปี ก็ยังไม่ได้เขียนเป็นตัวหนังสือเลย. ตามตำนานกล่าวไว้ว่า เพิ่งจะเขียนเป็นตัวหนังสือชัดเจน เมื่อราว ๔๐๐ กว่าปีที่ลังกาเป็นต้น. เขาเป็นว่าหลายร้อยปี จึงจะได้เขียนลงเป็นตัวหนังสือ.

ที่๕ ความแปลกกัน มันอยู่ตรงที่ว่า พระคัมภีร์ของฝ่ายที่มีพระเจ้าเขียนโดยพระเจ้านั้น ศักดิ์สิทธิ์, อยู่เหนือการวิพากษ์วิจารณ์, ไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือตีความอย่างใด ๆ ให้ผิดไปจากข้อความเหล่านั้น เรียกว่าเป็นคำกล่าวที่เด็ดขาดตายตัวเพียงอย่างนั้น.

ส่วน พระคัมภีร์ทั้งหมดในพุทธศาสนานี้ พระพุทธเจ้าท่านไม่ตรัสไว้อย่างนั้น; ท่านตรัสว่าถ้าข้อความตอนใด มันไม่เข้ากันกับข้อความส่วนมากตอนอื่นๆ คือลงกันไม่ได้ในสูตร, เทียบกันไม่ได้ในวินัยส่วนใหญ่แล้ว ก็ให้ถือว่าข้อความส่วนนั้นมันผิด ให้เปลี่ยนไปเสีย ให้ไปเข้ากันได้กับข้อความส่วนใหญ่ ซึ่งมันไม่ขัดกัน, แล้วยังมีการตรัสที่ประกาศอิสรภาพเสรีภาพ ในการตีความเป็นอย่างยิ่ง คือพระบาลีกาลามสูตร ว่าอย่าถืออย่าอ้างเพราะเหตุว่ามันมีอยู่ในปิฎก, ให้ถือเอาความจริงที่ตนเห็นได้ด้วยตนเองเป็นประมาณ. เมื่อถือหลักอย่างนี้ก็แปลว่า ข้อความในพระไตรปิฎกนั้นวิพากษ์วิจารณ์ได้, ตีความใหม่ได้ แล้วก็เกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นด้วยเหมือนกัน ว่าใครจะเป็นผู้ตีความ.

ที่๖ เราก็มีส่วนที่จะเนื่องอยู่กับปัญหายุ่งยากเหล่านี้ ในการที่จะตีความว่าอะไรผิดอะไรถูก. อาตมาก็อยากจะบอกกล่าวท่านทั้งหลายเสียเลยว่า การที่จะตีความพระคัมภีร์ หรือตีความเรื่องสำคัญใดๆ ก็ตาม ว่าผิดหรือถูกนั้น ขอให้ตีความในลักษณะที่ว่า ถ้ามันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ หรือเป็นประโยชน์แก่บุคคลคนหนึ่งหรือ

บุคคลทั้งหมดก็ตาม เห็นอยู่ชัดว่า กระทำลงไปอย่างนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์ แล้วก็ให้ถือว่าการดีความนั้นถูกต้อง. ถ้าดีความลงไปแล้ว ความหมายนั้นไม่แสดงว่าเป็นประโยชน์, หรือประพฤติตามเข้าแล้ว ไม่เป็นประโยชน์แก่ใครเลย ก็ให้ถือว่ามันไม่ถูกต้อง.

หมายความว่าอย่าเอาถูกต้องตามตัวหนังสือ, อย่าเอาถูกต้องตามคำพูด, อย่าเอาตามเหตุผล ของคนที่มิเหตุผลจักษัน หรืออะไรก็ตาม, ให้เอาตามที่มองเห็นชัดอยู่ ว่ากระทำตามนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์ที่พึงปรารถนาจริง ๆ แล้วก็นั่นแหละคือการดีความที่ถูกต้อง. แม้ที่สุดบัดนี้เราจะดีความอะไรก็ตาม, แม้แต่จะแปลหนังสือก็ตาม, เมื่อมันเกิดปัญหาขึ้นมาว่าผิดหรือถูกต้องอย่างไรกันแน่แล้ว ก็ต้องถือหลักอย่างนี้ทั้งนั้น. แปลความอย่างไร, ดีความอย่างไร, ทำลงไปแล้ว มันเป็นประโยชน์เห็นอยู่ชัด ๆ ก็ให้ถือว่ามันเป็นความถูกต้อง, อย่างน้อยมันก็เป็นความถูกต้องอย่างหนึ่ง ในหลายๆ อย่าง; แม้ว่าความเป็นประโยชน์มันจะมีหลายอย่าง มันก็ถูกต้องกันทุกอย่าง.

แต่ถ้ามันเป็นประโยชน์ได้จริงอย่างหนึ่งแล้ว ก็เป็นความถูกต้องอย่างหนึ่งแล้ว, โดยมากมันก็มีมโนคติถูกต้องเพียงอย่างเดียว สำหรับข้อความเรื่องเดียว. แต่ถ้าเผอิญมันถูกต้องหลายอย่าง คือมันเป็นประโยชน์ได้หลายทาง ก็ให้ถือว่ามันดีความหมายได้หลายอย่าง. นี่ถ้าเราถืออย่างนี้แล้วก็จะถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีคัมภีร์ชนิดที่จดจำกันไว้สืบ ๆ กันมา, แล้วมันก็มีมากมายเหลือประมาณ, แล้วมันก็นานเหลือประมาณ มันย่อมจะบ่งกันไม่ได้ ที่จะไม่ให้เกิดความผิดพลาดหรือเลอะเลือนโดยเจตนาหรือโดยไม่เจตนาก็ตาม. แล้วสิ่งเหล่านี้มันตกทอดกันมาเป็นชั่ว ๆ ยุค ชั่ว ๆ อายุคน, ก็มีคนเข้าไปจับต้องหรือแทรกแซงทำอะไรลงไปก็ได้. ฉะนั้นความผิดพลาด

นี้อาจจะเพิ่งเกิดในตอนหลังนี้ก็ได้, เราก็มีวิธีที่จะคัดเลือกออกเสียได้ ในลักษณะ
อย่างนี้.

แนวการพิจารณาความในคัมภีร์ให้เข้าใจกันได้.

ทีนี้เราจะทำอย่างไรดี ที่จะให้มีความกลมกลืนเข้าใจกันได้ ในการที่เรามา
คัมภีร์ด้วยกัน, แต่มันมีลักษณะแห่งการเกิดขึ้นมา หรือการยึดถือต่าง ๆ กัน. คัมภีร์
ของฝ่ายหนึ่ง ถือว่า พระเจ้าเขียนส่งมาให้ ผิดไม่ได้แม้แต่อักษรสักตัวหนึ่ง; ส่วน
เราถือว่ามนุษย์เขียนกัน แล้วก็ไปตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้
มีอะไรแทรกแซงได้; จะถือหลักอย่างไรวินิจฉัยจะปลอดภัย, และจะให้เข้ากันได้ กับพวกที่
เขาถือว่ามีพระเจ้า. นี่คือปัญหาที่ควรระวังจัก แล้วก็ตอบโต้ด้วยกันทุกคน.

ในชั้นแรกที่สุดนี้ จะพูดถึงเรื่องพระเจ้า เท่าที่นักศึกษาและนักเรียนทั้งหลาย
หลายเหล่านี้ จะพอเข้าใจได้, โดยจะย้อนไปกล่าวถึงข้อที่ว่า ในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้า
ซึ่งเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ในทุกอย่างทุกทาง; แม้ในการที่จะวินิจฉัยความถูก
หรือความผิดของพระคัมภีร์ ดังที่กล่าวแล้วนั้น เราก็อาศัยสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า หรือได้
มาจากพระเจ้า ก็ยังได้.

ในพุทธศาสนาไม่ได้มีพระเจ้าอย่างบุคคล เช่นพระเยซูหรือพระบิดา
พระเจ้าในศาสนาคริสต์ แต่ก็มีสิ่งๆ หนึ่ง แม้จะมีใช้บุคคล ก็มีอำนาจทุกอย่าง อย่าง
ที่พระเจ้าชนิดบุคคลเขามีกัน ถ้าเรียกเป็นภาษาฝ่ายพุทธศาสนา ก็เรียกว่าธรรมชาตุนั้น.
ฟังดูออกจะแปลกอยู่ แต่ขอให้ช่วยจำกันไว้ ว่าพระพุทธรูปท่านตรัสเรียก สิ่ง
ที่จะเทียบกันได้กับพระเจ้านั้น ท่านเรียกว่าธรรมชาตุนั้น.

คำว่า ธรรมธาตุ แปลว่า ธาตุแห่งธรรม หรือ สิ่งซึ่งเป็นธรรม, แล้วก็มีอยู่มากอย่างหรือมากรูป แต่ว่ารูปนั้นรูปที่จะมา ยึดถือเป็นสิ่งสูงสุดนั้น ก็คือธรรมธาตุเหมือนกัน, จึงต้องใช้คำว่า ธรรมธาตุนั้น.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า พระตถาคต คือพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคตทั้งหลาย จะไม่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ธรรมธาตุนั้นมันมีอยู่แล้ว; หมายความว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สร้างธรรมธาตุนั้นขึ้นมา เพียงแต่ว่าพระพุทธเจ้า ท่านรู้จักธรรมธาตุนั้น, แล้ว ท่านก็เอาธรรมธาตุนั้น มาสั่งสอนมาเปิดเผย มาให้ทุกๆ คนพลอยรู้ตามท่านด้วย. ธรรมธาตุนั้นแหละสูงสุดยิ่งกว่าสิ่งใด ก็ไม่ขึ้นอยู่กับใคร เหมือนกับพระเจ้านั่นเอง; แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพธรรมธาตุนั้น. ตามธรรมคาพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดสูงสุด ไม่ควรจะเคารพใคร, ตามความรู้สึกของเราแล้วก็ยังเห็นว่า ไม่ควรจะเคารพใคร. แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมีที่เคารพ, เหมือนกับที่เราเคารพพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็ยังเคารพสิ่งที่เรียกว่า พระธรรม หรือ ธรรมธาตุ ตรัสว่าพระพุทธเจ้าทุกองค์เคารพพระธรรม.

ทีนี้สิ่งที่เรียกว่า ธรรมนั้นคืออะไรกันแน่? ก็คือสิ่งที่พระองค์ตรัสเรียกในบางครั้งว่า “ธรรมธาตุนั้น,” ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา คือเป็นตายตัวอย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้เลย. คำๆ นี้ก็เป็นลักษณะของพระเจ้าในฝ่ายโน้น ในฝ่ายพวกที่เขามีพระเจ้า ตถตา แปลว่า เป็นเช่นนั้น ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น, อวิตถตา - ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น อนัญญตถา - ไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น ธัมมัญญิตตตา - ความตั้งอยู่แห่งธรรมตา, ธัมมนิยามตา - ความเป็นกฎตายตัวของธรรมตา, จะพูดกันสักอื่อก็คำก็ได้อีก.

แต่สรุปความหมายได้ว่า เป็นกฎอันหนึ่งที่ตายตัว เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้; นี่แหละคือธรรมธาตุนั้น; อย่างเมื่อเราจะพูดเป็นภาษาธรรมคาๆ ไม่

ระบุชื่อเขา เพราะมันระบุไม่ได้ เพราะมันไม่มีชื่อ เราก็ต้องพูดว่าไอ้คนนั้น ไอ้คนคนนั้น ไอ้หมอนั้น ก็พูดอย่างนี้ก็ได้ ก็ฟังกันดูว่าอะไร. พระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ท่านต้องตรัสถึงสิ่งนั้น ด้วยคำที่มันเหมาะสม หรือมันเท่าที่จะทำได้ ท่านก็เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น. ที่นี้ ธรรมชาตุนั้นแหละคือสิ่งที่จะมีอะไร ๆ เหมือนกันกับฝ่ายที่เขามีพระเจ้าฝ่ายโน้น; เคี้ยวจะว่าให้ฟัง.

ที่นี้จะพูดถึงคำว่า ธรรมชาตุนั้น กันเสียก่อน ธรรมชาตุนั้น มีอะไรบ้าง? ก็ก็มีเรื่อง กฎอิตถีปิปัจจยตา เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี; คือทุกอย่างจะเป็นไปตามกฎของธรรมชาตุนั้น. ถ้าเกี่ยวกับมนุษย์ที่เป็นทุกข์ เขาเรียกว่า เรื่องปฏิจจสมุปบาท; ไปหาอ่านเอาเอง ว่าความทุกข์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร? กฎเกณฑ์อันนั้นชื่อว่า กฎอิตถีปิปัจจยตา แล้วก็เป็นธรรมชาตุนั้น.

อีกกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า อริยสัจจ์ ความจริงอันประเสริฐ คือ ความทุกข์ แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ความดับทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, หนทางให้อถึงความดับทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้. นี่ก็เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น ด้วยเหมือนกัน, เรียกสั้น ๆ ว่า ตถา ซึ่งเป็นคำเดียวกันกับตถตา, เป็นอันว่า กฎเรื่องอริยสัจจ์สี่นั้นก็ เป็น ธรรมชาตุนั้น ซึ่งเป็นตถตาเป็นต้น.

ที่นี้ก็ กฎเรื่องสามัญญลักษณะ ที่ว่าสังขารทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง, สังขารทั้งปวงมีลักษณะแห่งความทุกข์, และ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ซึ่งเราเรียกกันว่า พระไตรลักษณ์. กฎแห่งพระไตรลักษณ์นี้ ก็คือ ธรรมชาตุนั้น ซึ่งก็เป็นตถตาคด้วยเหมือนกัน.

เท่าที่ปรากฏอยู่ในพระบาติ ก็มีถึง ๓ กลุ่ม หรือ ๓ เรื่องแล้ว คือกฎเรื่อง ปฏิจตมุปบาท, กฎเรื่องอริยสัจ ๔, กฎเรื่องสามัญญลักษณะ, นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น อันเป็นตถตา คือเป็นอย่างนั้น, อวิตถตาไม่ผิดไปจากความเป็น อย่างนั้น, อนัญญตถตาไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น.

คำพูดเหล่านี้เป็นลักษณะของพระเจ้า ซึ่งจะเอามากล่าวให้ฟัง ว่า ฝ่ายที่มี พระเจ้าเป็นบุคคล เขาก็ มีบุคคลที่ต้องประกอบอยู่ด้วยลักษณะอย่างนั้น; แต่ ถ้ามันเป็นบุคคลไปไม่ได้ ก็ไปอธิบายกันเสียใหม่ก็แล้วกัน. แต่โดยเหตุที่เขาต้องการ จะอธิบายอย่างบุคคล เราไม่ควรจะไปขัดคอเขา, ไม่ควรจะไปแย้งเขา ให้มันเสีย เวลา. ให้เป็นที่ยอมรับกันว่า สิ่งสูงสุดมีอำนาจเหนือสิ่งใดนั้น ต้องมีลักษณะอย่างที่ เรียกกันว่าพระเจ้า.

นี้พระเจ้าจะดีหรือไม่ดี, จะจริงหรือไม่จริง, จะถูกหรือจะผิด, นี้เราไม่ อาจจะตัดสินได้. เราควรตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่ว่า มีพระเจ้าดีหรือไม่ดี? มีพระเจ้า นี้จะเป็นประโยชน์หรือไม่? การมีพระเจ้านี้เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์? แล้ว เรามีพระเจ้าเป็นเครื่องคุ้มครองนี้ จะดีหรือไม่ ก็จะมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์?

นี่นักเรียนทั้งหลาย มีสิทธิที่จะเลือกเอาเอง ว่าจะมีพระเจ้าหรือไม่มี; แต่ อยากจะพูดว่า ก่อนที่เธอจะเลือกว่ามีหรือไม่มีนั้น ควรจะมองให้เห็นชัดเสียก่อนว่า ถ้ามี เราจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง? ถ้าไม่มี เราจะเสียอะไรไป?

เราจะมีชีวิตอยู่ โดยไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องคุ้มครองนั้น มันจะเป็น อย่างไร? จะปล่อยไปตามบุญตามกรรม ไม่มีหลักไม่มีเกณฑ์ นั้นจะเป็นอย่างไร? ถ้าเรา มีพระเจ้าเป็นเครื่องควบคุม เราจะได้รับประโยชน์อะไร?

ข้อแตกต่างของคนไม่มีพระเจ้า กับมีพระเจ้า.

นี่ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า คนในโลกสมัยนี้ เขาทำอะไรโดยเหยียบย่ำพระเจ้า หรือเหยียบย่ำธรรมชาติอันอันอยู่มาก จึงมีอันตรายมากขึ้น, มีสิ่งเลวร้ายมากขึ้นจนตำรวจจับไม่ไหว. ให้มีตำรวจ มีกฎหมาย มีเรือนจำ มากกว่านี้อีกร้อยเท่าพันเท่า มันก็ทำให้คนชนิดนี้หยุดทำชั่วไม่ได้; เพราะคนชนิดนี้มันไม่มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ. ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือแล้ว มันก็ไม่ต้องมีตำรวจ ไม่ต้องมีศาล ไม่ต้องมีเรือนจำอะไรเลย.

ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ, และยึดถือจริงๆ เราก็จะอยู่กันอย่างสบาย ไม่มีอันตรายเบียดเบียนอย่างเลวร้าย อย่างน่าละอายอย่างน่าบัดสี เหมือนที่กำลังเป็นมากขึ้นทุกทีๆ ในบ้านเมืองของเราหรือในโลก.

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น? ก็คือว่า ถ้ามีพระเจ้า ทุกคนถือพระเจ้า กลัวพระเจ้า มันไม่ทำอะไรให้ผิดคำสั่งหรือความประสงค์ของพระเจ้าได้. เมื่อพระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่น เหมือนกับที่รักตัว ต้องการให้ถือว่าทุกคนเป็นลูกพระเจ้าด้วยกัน; อย่างนี้เบียดเบียนกันไม่ได้, แล้วคนมันเชื่อพระเจ้าอย่างนี้ ก็ไม่มีใครเบียดเบียนใคร. พระเจ้าสอนว่าถ้าจะรับใช้พระเจาก็ให้รับใช้ผู้อื่น ก็หมายความว่า เราจะต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อถูกประสงค์ของพระเจ้า ก็เลยมีแต่คนที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, โลกนี้ก็มีความสุข, มีความเป็นอยู่ชนิดที่ประเสริฐเหมือนกับเมืองสวรรค์ เพราะทุกคนคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน. นี่ ถ้าคนมีพระเจ้านั้นเป็นอย่างนี้; ถ้าคนไม่มีพระเจ้า มันก็มีแต่ตัวกู; ทำอะไรมันก็ทำเพื่อตัวกู เพื่อของกู มันก็เลยเอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น, แล้วก็ไม่มีใครจะช่วยใคร เพราะมันมีแต่ความเห็นแก่ตัวกู แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร.

พุทธศาสนาก็มีพระเจ้าในลักษณะนั้น มีพระเจ้าชนิดที่ต้องการให้ทุกคนประพฤติกระทำให้ถูกต้องชนิดที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แม้ว่า พระเจ้านี้จะเป็นเพียงธรรมชาตินั้น ก็ไม่ใช่เป็นบุคคล, ไม่ได้พูด, ไม่ได้สมมติว่าเป็นบุคคล อย่างพระเจ้าในศาสนาอื่น. พระเจ้าในศาสนาอื่นเขาพูดกันให้ฟังง่าย ๆ, แม้แต่ลูกเด็ก ๆ ก็ฟังถูก, คนไม่มีการศึกษาเป็นชาวไร่ชาวนาเขาฟังถูก, ว่ามีพระเจ้าศักดิ์สิทธิ์ประเสริฐสูงสุดอยู่เบื้องบน คอยควบคุมเราอยู่ เราเชื่อ เรากลัว. เราก็ทำแต่ที่พระเจ้าต้องการให้ทำ. ส่วน พุทธศาสนานี้ ไม่พูดถึงพระเจ้าชนิดนั้น พูดถึงพระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ, ที่เรียกว่า ธรรมชาติอันนั้น และตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ, แล้วก็ควบคุมสิ่งทั้งปวง, คือสิ่งสถิตอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

พวกเธอทั้งหลายเป็นนักเรียน ก็อย่าให้เสียที่ที่เป็นนักเรียน ควรจะรู้เรื่องธรรมชาติพอสมควร, ว่าในธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงนี้ มัน มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่. สิ่งเหล่านั้น ต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎ ของธรรมชาติ; มิฉะนั้นมันจะต้องตาย. ถ้ามันเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันก็ยังอยู่และมีความเจริญไม่ต้องพูดถึงคน; แม้ที่สุดแต่ต้นไม้ต้นไม้ นี่มันเป็นธรรมชาติ, มีกฎธรรมชาติควบคุมอยู่, มันต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงจะรอดชีวิตอยู่. แม้สัตว์ไตร่จาดาน มันก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, มันต้องมีการเคลื่อนไหวของมันเอง ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงมีชีวิตอยู่และไม่ตาย. มนุษย์เราก็เหมือนกัน มันมีธรรมชาติที่เป็นกฎอันสูงสุด อันดียบขาดนี้ควบคุมอยู่. เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎ เราจึงจะรอดชีวิตอยู่และไม่ตาย.

ศึกษาให้รู้จักกฎธรรมชาตินี้ จักไม่มีทุกข์.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ต้องการเพียงว่าไม่ตาย เราต้องการให้ดีกว่านั้น คือให้อยู่อย่างที่ไม่มีความทุกข์; ฉะนั้นจึงต้องมีกฎของธรรมชาตินี้ ขึ้นสูงชันพิเศษ

ประเด็นอื่นๆ ขึ้นไป สำหรับจะให้รอดชีวิตอยู่ แล้วไม่ต้องเป็นทุกข์ด้วย, ก็จะมีจิตใจสะอาด
สว่าง สงบเยือกเย็น เป็นสุขที่สุดด้วย เราต้องการถึงขนาดนี้ เราจึงต้องรู้จักพระเจ้า
หรือกฎของธรรมชาตินั้นให้มากยิ่งขึ้นไปอีก. เมื่อตะกับอกแล้วว่า อย่างน้อย
ก็มีอยู่ ๓ เรื่อง : กฎของพระเจ้า ช่วยจำไว้อย่าลืมเสีย.

เรื่องที่ ๑ เรื่องอิทัปปัจจยา—เพราะสิ่งนี้มีสิ่งหนึ่งมี สิ่งหนึ่งมี
จึงมี นี่ไปอธิบายเอาเองก็ได้. เราต้องประพฤติกกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ
ให้ถูกต้องตามกฎหมายนั้นๆ เราจึงจะมีความเป็นอยู่ชนิดที่ไม่มีทุกข์เลย.

โดยใจความสั้นๆ ว่า มันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกันเข้ากับรูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ แล้วเกิดจักขุวิญญาณ ทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะที่มันกระทบกันนี้ เรียกว่าผัสสะ. ตรงนี้ถ้าเราเผลอ
ก็เป็นผัสสะเผลอ; ถ้าเราฉลาดมันก็เป็นผัสสะฉลาด. ถ้าเป็นผัสสะเผลอ มันก็ทำให้เกิด
เวทนาเผลอ ที่ทำให้หลงรักหลงเกลียด, แล้วก็ยึดมั่นถือมั่นจนเป็นตัวกูที่ใดมีความ
ทุกข์. นี่ถ้าว่าเป็นผัสสะฉลาด มันกระทบแล้ว มันรู้ว่าอะไรเป็นอะไร; แม้จะ
เกิดความรู้สึกสวดยหรือไม่สวดย หอมหรือเหม็น อร่อยหรือไม่อร่อยเป็นต้น ขึ้นมา, ก็ไม่
หลงยึดถือ ว่ามันมีไก่อเป็นอะไรมากไปกว่าความรู้สึก, จึงไม่ได้เกิดตัณหา คือความ
อยากอย่างนั้นอย่างนี้ ที่ทำให้เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา. เรามีกฎอันนี้ควบคุมชีวิตของเราอยู่
เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมายอันนี้ เราจึงจะไม่มีทุกข์.

เรื่องที่ ๒ ถ้าพูดให้สั้นเข้ามา ก็คือกฎเรื่องอริยสัจจ์ทั้ง ๔ ว่าความทุกข์
เป็นอย่างนั้น, ตัณหาความอยากด้วยความเผลอ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์. กับตัณหาเสียก็ไม่มี
ความทุกข์, ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ๘ ประการ ที่เรียกว่าอริยมรรคมีองค์แปดอยู่ ตัณหา
ก็ไม่เกิดได้, เราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์. กฎนี้ครอบงำเราอยู่ตลอดเวลา; ตลอดเวลา

ถ้าเราทำผิดมันก็เกิดทุกข์ขึ้นมา ถ้าเราทำถูกมันก็ไม่เกิดทุกข์ขึ้นมา. นี่กฎเรื่อง อริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นพระเจ้าพิเศษสูงสุดสำหรับมนุษย์, กรอบจำเราอยู่อย่างนี้.

หรือว่า เรื่องที่ ๓. กฎเรื่องไตรลักษณ์ ว่าสังขารทั้งปวงมันไม่เที่ยง, ก็มันต้องไม่เที่ยง. คุณเอะในตัวเรา^{นี้} คุณเื่อหนึ่งร่างกาย ผม ขน เล็บ ฟัน หนังอะไร ทุกๆอย่างนี้มันไม่เที่ยง. เราจะต้องประพฤติก้อมันให้ถูกต้อง ตามลักษณะที่มันไม่เที่ยง; ถ้าเราประพฤติดิฉัน เราจะเป็นทุกข์เอง; เพราะว่าสังขารนี้มันมีลักษณะที่เป็นทุกข์ ก็คือแล้วน่าระอาใจ ไม่น่าหลงรักหลงยึดถือว่าเรา ว่าของเรา, มันมีความทุกข์เพราะการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตัวเอง. เราต้องทำใจให้ถูกต้องกับสิ่งเหล่านี้ ไปบังคับมันไม่ได้, และต้องทำใจให้ถูกต้อง. อย่าให้จิตของเราต้องเป็นทุกข์ เพราะสิ่งเหล่านี้. เช่นมันต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ก็ช่างหัวมัน ให้มันเป็นไปตามเรื่องของมัน. อย่ารับมาเป็นของเรา, แล้วเราก็ก็น่าต้องเป็นทุกข์ อย่างนี้เป็นต้น.

ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่ว่าอะไรหมก เป็นอนัตตาคือจะถือว่า เป็นตัวเป็นตนของคนนั้นไม่ได้, เป็นของธรรมชาติโดยเด็ดขาด. เรามีจิตใจที่วางไว้อย่างนั้น เราก็ไม่ต้องการหลงรักอะไร ซึ่งเอาเป็นของเราไม่ได้, เราไม่ต้องการเกลียดอะไร ซึ่งเราจะบังคับมันไม่ได้, แล้วเราก็ก็น่าต้องร้องไห้ เมื่ออะไรมันแตกตายไป เพราะมันเป็นไปตามกฎของอนัตตา เป็นต้น.

เพราะฉะนั้นอย่าหัวเราะเยาะคุณย่าคุณยาย ที่มีวาท่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, มันเป็นเรื่องกฎสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เขาสอนๆสืบกันมา ให้ทุกคนรู้จักสิ่งที่เรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, และสามารถดำรงจิต ไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้ จากสิ่งเหล่านี้ หรือสิ่งทั้งปวง ที่มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

เราเรียนกันแต่หนังสือ เรียนกันแต่วิชาชีพ ไม่รู้จักธรรมะในพระศาสนา แล้วเราก็อวดศักดิ์ด้วย ว่าเรารู้อะไรมากกว่าคุณย่าคุณยาย ที่มีแต่ท้องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. คุณย่าคุณยายมีแต่ท้องว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เราไม่เคยได้รับการสั่งสอนให้รู้อย่างนั้น, หรือให้รับรู้ความเป็นอย่างนั้น. เราก็อยู่กันอย่างที่ไม่รับรองว่า เพื่อนของเรานั้นก็เป็นเพื่อนเกิดแก่ เจ็บตายของเรา จึงเอาเปรียบกัน เห็นแก่ตัว ไม่ช่วยเหลือกัน ไม่สามัคคีกัน; มันก็ผิดธรรมดา และ พระเจ้าธรรมะนั้นแหละ จะลงโทษให้สาสม, กอปรไปก็แล้วกัน.

นี่ขอให้สังเกตไว้อย่างนี้ ว่าถ้าเราทำอะไรผิดหลักของพระธรรม เราจะ ต้องได้รับผลเป็นทุกข์; ถ้าเราทำถูกต้องตามหลักของพระธรรม เราจะ ต้องได้รับผลเป็นที่พอใจ คือไม่เป็นทุกข์ หรือเป็นสุขแล้วแต่เราจะเรียก. นี่คือพระเจ้า อันแท้จริง อยู่กับเนื้อกับตัวของเรา.

พูดอย่างนี้ฟังดูหรือไม่ดู ขอส้อมความเข้าใจกันหน่อยว่า ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ เมื่ออาตมาพูดว่า พระเจ้านั้นอยู่กับเรา, อยู่ในเนื้อในตัว ในจิตใจในชีวิตของเราทีเดียว. ลองคิดดูที่ว่า มันจริงหรือไม่จริง? หมายความว่ากฎอันนี้ กฎของพระธรรมหรือธรรมชาตินั้น มันอยู่ที่ทุกๆ อย่าง ทุกๆ ปริมาณในร่างกายเรา. พูดถึงขั้นต่ำสุดก็ว่า ทุกๆ ปริมาณในร่างกายเรา มันควบคุมอยู่ด้วยกฎเกณฑ์อันนี้ ก็เรียกว่าพระเจ้านั้นก็อยู่ในเรา, หรือกฎของธรรมชาติมันควบคุมเราอยู่ทุกๆ ปริมาณ มันจะได้ไม่ยกเว้นอะไร.

ฉะนั้นเราจะต้องประพฤติให้ถูกต้องทุกอย่างที่จะต้องประพฤติ และที่จำเป็น ก็คืออย่างง่าย ๆ คำๆ เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องหลับ เรื่องนอน ใช้อยู่อะไรต่างๆ นี่ จะต้องทำให้ถูกต้องกฎของธรรมชาติ; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะต้องเป็นทุกข์, บางทีก็

มานั่งร้องไห้อยู่ บางทีก็หัวเราะอยู่เหมือนกับคนบ้า, เพราะไม่รู้ตามที่เป็นอย่างจริงว่า นั่นมันเป็นเพียงธรรมชาติเท่านั้น ไปหลงรักหลงยินคิดว่า เราทำได้อย่างใจของเรา. นั่นมันก็เป็นคนโง่ที่กำลังหัวเราะอยู่ เหมือนกับคนบ้า. ถ้าเรารู้จักเรื่องนี้ดี เราก็จะปกติ ไม่หัวเราะไม่ร้องไห้, จะปกติ มีจิตใจเยือกเย็น. นี่เรียกว่าเราอยู่กับพระเจ้า คืออยู่ด้วยการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้านั่นเอง.

ขอให้ลองสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า พระเจ้ามีหรือไม่มี? มันจะมียิ่งกว่าจริงเสียอีก มีจริงยิ่งกว่าจริงเสียอีก; มันมีอยู่ทุกอนุ ทุกปรมาณู ในโลกนี้ในจักรวาลนี้ ไม่ใช่เฉพาะในตัวเรา, นอกตัวเราไปทั้งจักรวาลนี้ ทุกๆ ปรมาณู ก็มีธรรมชาตินั้น. ธรรมชาติอันที่เป็นกลตาเป็นพระเจ้านั้น สิ่งอยู่ไปทั้งหมด; ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎของพระเจ้า. ถ้าใครต้องการจะได้ประโยชน์อะไร ก็ต้องประพฤติให้ตรงตามกฎเกณฑ์อันนั้น จึงจะได้รับประโยชน์นั้น; ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า เราหลีกเลี่ยงไม่ไหวที่จะไม่มีพระเจ้า, เราหลีกเลี่ยงไม่ไหว ที่จะไม่มีกฎเกณฑ์ของพระเจ้า.

นี่เราไม่รู้ที่เราเรียนกันทำไม นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้เรียนกันไปทำไม? มาเรียน ก ข ก กา เพื่อให้รู้หนังสือ มาเรียนวิชาชีพเพื่อให้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องได้; แม้เท่านั้นมันก็เป็นกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, ทำไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า ที่ต้องเรียนหนังสือ ก็เพราะกฎเกณฑ์ของพระเจ้านั่นบังคับ, ที่จะเรียนได้ไม่ได้ ก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, เรียนได้แล้วจะได้รับประโยชน์อะไร มันก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า แต่เพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

การศึกษาในโรงเรียนยังไม่พอ ต้องรู้ธรรมะด้วย.

นี่ย่ำเพ็งง่วงนอน จะพูดกันอย่างเพื่อนฝูงที่สุดว่า เราเป็นมนุษย์ด้วยกัน ถ้ามันเป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์ด้วยกัน, ถ้ามันเป็นสุขก็เป็นสุขด้วยกัน, ฉะนั้นเราพยายามให้

ดีที่จะให้ได้รับประโยชน์จากเรื่องนี้ ให้มากที่สุด. การศึกษาเท่าที่โรงเรียนมิให้ศึกษานั้นไม่พอ, ไม่พอสำหรับทำให้เป็นมนุษย์ ตรงนี้ก็คงจะมีอยู่ทั้งครูอาจารย์อะไรก็มี, อาตมาก็บอกได้ไม่เกรงใจอะไร ว่าการศึกษาเท่าที่พวกคุณจัดให้เรียนให้มันกันนั้น มันไม่พอสำหรับความเป็นมนุษย์.

การศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการในโลกนี้เขาจัดกันนั้น มีเพียงว่าให้รู้หนังสืออย่างหนึ่ง, ให้อ่านอย่างหนึ่ง, แล้วมันก็เป็นมนุษย์ที่ดีไม่ได้. ก็ดูเถอะที่มันเป็นนักคอร์ปชั่น ยาเสพติด ทั้งหมดในโลกเต็มไปด้วยทั้งโลกนี้ มันล้วนแต่เรียนหนังสือ เกยผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้วก็มาก, มันยังเป็นคนเลว ทำคอร์ปชั่น, ทำโลกนี้ให้เดือดร้อน มันผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว; นี่แสดงว่าการศึกษาเพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

รู้หนังสือแล้วรู้อาชีพด้วยนี้ไม่พอ, ต้องรู้อะไรอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นมนุษย์ ให้ถูกต้อง ตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า, พระเป็นเจ้าอย่างที่ว่ามา, คือหลักอันสูงสุดที่ต้องเป็นมนุษย์ให้ถูกต้อง มีความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิต, ไม่มีความทุกข์ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น อยู่ในโลกลี้ภัยกัน โดยไม่ต้องมีคอร์ปชั่น ไม่ต้องมีอันธพาล ไม่มียาเสพติด ไม่มีอะไรต่างๆ. นั่นต้องขึ้นมาถึงนั่น เพียงแค่รู้หนังสือ และรู้วิชาชีพ ผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว มันก็ยังเป็นเพียงไม่ใช่มนุษย์ไม่ถึงระดับมนุษย์.

เดี๋ยวนี้เขามีคำเรียกที่ดี ใช้เรียกกันอยู่ว่า economic animal, economic แปลว่าเศรษฐกิจ แล้ว animal แปลว่าสัตว์ อย่างสัตว์เศรษฐกิจ, economic animal, ก็คือสัตว์เศรษฐกิจ. เดี่ยวนี้คนในโลกเป็นได้อย่างมากเพียงสัตว์เศรษฐกิจ ยังไม่เป็นถึงมนุษย์. คนที่บูชาเศรษฐกิจเหล่านั้นมันมัวแต่จะสร้างเงิน จะบูชาเงิน จะกอบโกย

เงิน ผลิตแต่เรื่องเงิน มันเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ยังไม่เป็นมนุษย์; ถ้าเป็นคนก็เป็นคนที่ยังไม่เป็นมนุษย์ เป็นคนที่ยังต่ำกว่าระดับมนุษย์.

คำที่ ๒. เขาเรียกว่า political animal คือเป็น สัตว์การเมือง political คือการเมือง animal คือสัตว์ มันเป็นสัตว์การเมือง มันมีหัวการเมือง ทำอะไรเพื่อประโยชน์กู ประโยชน์พวกของกู ไม่ต้องฟังเสียงถึงความถูกต้องหรือความจริง, ไม่มีพระเจ้านักการเมืองเหล่านี้ไม่มีพระเจ้า. นี่สัตว์การเมืองเหล่านี้ ก็ยังไม่ใช่มนุษย์. ยังเป็นสัตว์ที่ยังไม่ขึ้นถึงระดับความเป็นมนุษย์, มันยังเป็นแต่ละคน ๆ เท่านั้นเอง คนที่ยังไม่ถึงความเป็นมนุษย์. ฟังให้ทันว่า คนมันอย่างหนึ่ง, มนุษย์มันอย่างหนึ่ง. มนุษย์แปลว่าคนที่มีจิตใจสูง อยู่เหนือกิเลส เหนือปัญหา เหนือความทุกข์. ถ้าเป็นคนนั้นมันคนธรรมดา นี่ใคร ๆ ก็ได้; สัตว์การเมืองเหล่านั้น ยังไม่เป็นมนุษย์ ยังเป็นคนที่ต่ำกว่าระดับมนุษย์.

เขามีกำหนดหนึ่งว่า social animal คือ สัตว์สังคม, มันเป็นสัตว์สังคม เขาแต่ความนิยมสังคม มันคิดแพ้ชนะ, มันทำอะไรต่าง ๆ ไปตามความบ้าหลังทางสังคม, มันก็มีจิตใจแต่เห็นแก่ความสนุกสนานเอร็ดอร่อย ความแบบของสังคม. ที่เรียกว่าผู้ใดในสังคมนั้น อย่าไปบูชากันนัก มันยังเป็นเพียงสัตว์สังคม ยังไม่ถึงระดับแห่งความเป็นมนุษย์.

เราอุตส่าห์เรียน เป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม อุดมแล้ว ระวังให้ดี อย่าให้ไปติดกันอยู่เพียงเท่านั้น, คือว่ารู้หนังสือ กับรู้วิชาอาชีพเท่านั้น, มันไม่พอ. ต้องรู้พระธรรม, ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องและเต็มเปี่ยมด้วย; มิฉะนั้นแล้ว เราก็จะไปเข้าโหลงสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม อยู่เพียงเท่านั้นเอง; ในโลกนี้มีแต่สัตว์อย่างนี้เสียเกือบทั้งหมดแล้ว ไม่เหมือนสมัยก่อนโน้น ที่เขายังนับถือ

ศาสนา ยังนับถือพระเจ้านั้น เขายังมีมนุษย์ มีมนุษย์ ไม่ใช่สัตว์ที่บูชาการเมือง บูชา เศรษฐกิจ บูชาสังคม, เขาบูชาพระเจ้า บูชาพระธรรม บูชาพระศาสนา เป็นอยู่ด้วย ศีลธรรม.

นี่พูดอย่างกันเองนะ, พูดอย่างนี้ขอให้อ่านไปด้วย ว่าพูดอย่างกันเอง ด้วยความหวังดีที่สุดแล้ว ว่าขอให้เราปล่อยอกัย ไม่ต้องไปเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ไม่ต้องไปเป็นสัตว์การเมือง ไม่ต้องไปเป็นสัตว์สังคม; แต่ให้เป็นมนุษย์ที่ดีที่ถูกต้องของ พระพุทธเจ้า หรือของพระเจ้าในศาสนาไหนก็ได้. ขอแต่ให้เป็นของพระเจ้าเถอะ ล้วนแต่ทำนองไปในลักษณะที่ให้ไม่เห็นแก่ตัว ให้ยอมรับนับถือผู้อื่นในฐานะเป็น เพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

เมื่อมีศาสนาก็ต้องมีพระเจ้า.

ถ้าเรามีศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน จะต้องมีการมีพระเจ้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้, จะมี พระเจ้าอย่างบุคคลตรงๆ เหมือนในศาสนาที่เขาสอนตรงๆ อย่างนั้นก็ได้, หรือจะมี พระเจ้าที่ต้องอธิบาย อย่างในพุทธศาสนานี้มีพระเจ้าอย่างที่กำลังพูดให้ฟังนี้ ว่าธรรมธาตุ นั้นแหละ ที่พระพุทธเจ้าก็เคารพนับถือ และ นับถือคือพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ที่นี้พระเจ้าทุก ๆ ประเภท ล้วนแต่ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์; พูดแล้วก็ไม่น่าฟังอะไรเลย ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์, ไม่ต้องการมากกว่านั้น, อย่าให้เป็นเพียงคน ชนิดที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม. ขอให้มนุษย์ เท่านั้นแหละพอ, มนุษย์แปลว่ามีใจสูง เหนือกิเลสและเหนือความทุกข์. พระเจ้า ต้องการอย่างนั้น; ฉะนั้นให้ทุกคนสนองความประสงค์ของพระเจ้า.

ถ้าพวกเขเรียนมาอย่างวิทยาศาสตร์ อย่างชีววิทยาเป็นต้น ก็ต้องรู้ว่า กฎของวิวัฒนาการนั้นมุ่งหมาย หรือมันบังคับด้วยซ้ำไป ให้มันสูงขึ้นๆ; ถ้าไม่สูงขึ้น มันตาย คือมันไม่เหมาะ มันต้องตาย, ถ้ามันอยู่ได้มันต้องดีขึ้นๆ เช่นมีอะไรดีขึ้นๆ นี่ อย่างน้อยก็ในทางที่จะให้รอดชีวิตอยู่ โดยไม่ต้องตาย.

ฉะนั้นเรายึดกันได้ว่า กฎวิวัฒนาการนี้มันต้องการให้ดีขึ้น เหมือนกับ ว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้าเหมือนกัน, มันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้าเราเข้าใจ พระเจ้าดี จะรู้สึกว่ามันขัดกับหลักวิทยาศาสตร์; ถ้าเราเข้าใจไม่ถูกต้อง เราจะรู้สึกว่า เรื่องพระเจ้านั้นมันบอกรัศมี ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้านักเรียนคนไหนเคยเข้าใจ อย่างนั้น ก็รีบไปศึกษาเสียใหม่, ศึกษาให้รู้จักพระเจ้าที่แท้จริง, แล้วจะรู้สึกว่ามันขัดกับ หลักวิทยาศาสตร์; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระเจ้าในพระพุทธานุภาพที่เรียกว่า ธรรม-ธาตุ นั้น ที่เป็นตถตา อวิตถตา อนัญญตถตา นี้ ยังไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์, และยังเป็นวิทยาศาสตร์เสียเอง.

นี่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็อย่าให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์, แล้วเราได้พบ พระพุทธานุภาพ 'ก็อย่าให้เสียที่ที่ได้พบพระพุทธานุภาพ' ซึ่งเขาล้อกันด้วยคำล่อว่า 'ถึงมันได้แก้ว ได้แก้วแล้วก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร; ฉะนั้นเราจะต้องไม่เป็นสิ่งที่ได้แก้ว แล้วไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร. เราเกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธานุภาพ ก็ขอให้ ได้รู้จักพระพุทธานุภาพ และใช้ให้เป็นประโยชน์.

พุทธานุภาพเป็นวิชาความรู้ เรื่องกฎของพระเจ้า ที่เราจะปฏิบัติให้ ถูกต้อง แล้วก็ดับทุกข์ ทุกข์ดับ—ดับๆ [จนไม่มีทุกข์เหลือ] เรียกว่าพระนิพพาน, ไปจบไปสู่สถานที่พระนิพพาน คือความทุกข์ดับหมดสิ้นไม่มีเหลือแม้แต่ชนิดไหน อย่างไร

หรือปริมาณสักเท่าไร ก็ไม่มีเหลือ นี่ก็กับหมดเลย จะเรียกว่าไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพุทธศาสนา.

พระเจ้า ถ้าเป็นบุคคล ก็หมายความว่า บุคคลที่ต้องการให้สัตว์ทั้งหลาย ประพฤติอย่างนี้; ถ้าพระเจ้าไม่ใช่บุคคลเป็นเพียงกฎ ก็คือกฎที่บังคับให้สัตว์ทั้งหลาย ต้องเป็นอย่างนี้.

พระเจ้าในศาสนาคริสต์ก็มีคุณลักษณะเหมือนกฎในพุทธศาสนา.

ในศาสนาคริสต์ียนถือว่า พระเจ้านั้นเป็นวิญญาณบริสุทธิ์. Pure spirit, เป็นวิญญาณบริสุทธิ์ เราก็ไม่รู้จะแปลว่าอะไร ก็แปลว่า วิญญาณบริสุทธิ์. ถ้าวิญญาณ อย่างวิญญาณตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่ก็ไม่ถูก มันเป็นอย่างอื่นที่มากกว่านั้น ธรรมชาติ พระธรรม หรือกฎของธรรมะนี้ เป็นของบริสุทธิ์; แต่เราไม่เรียกว่าวิญญาณ แล้วเราจะไม่พูดอย่างคน. พระเจ้านั้นในศาสนาคริสต์ียน เขาถือว่า เป็นอยู่ได้เอง ไม่ต้องอาศัยอะไร self existence มันเป็นอย่างอื่น โดยที่ไม่ต้องอาศัยอะไร; นี่คือตัว ธรรมชาติ นั้นแหละ, ธรรมชาติที่เป็นกฎนั้นแหละ มันเป็นอย่างอื่น โดยที่ไม่ต้อง อาศัยอะไร; ถ้ามันต้องอาศัยอะไร มันต้องเปลี่ยนไปตามนั้น ดังนั้นมันจะเป็นกฎที่ แท้จริงอยู่อย่างนั้นไม่ได้.

และเขาพูดต่อไปว่า พระเจ้านั้นเป็นเพียงหนึ่งเดียว, หนึ่งเดียวไม่มีอะไร ปนอยู่ในนั้น เป็นสองสิ่งสามสิ่ง; หมายความว่า ถ้ามีหลายส่วนหรือหลายองค์ประกอบ แล้วก็ไม่ใช่จริง มันเป็นอย่างอื่นที่ไม่จริงถึงที่สุด. เหมือนทองคำนี้ มันต้องมีเนื้อที่เป็น ทองคำแต่อย่างเดียว และบริสุทธิ์, เราจึงจะเรียกว่าเป็นทองคำ. พระเจ้านั้นถ้ามีสัจจะ

ก็มีสัจจะจริง อย่างเดียวเต็ม มีความดี ก็มีความดีอย่างเดียวจริง เขาเรียกว่ามีแต่เพียง
หนึ่งเดียว.

และพระเจ้านั้นไม่มีที่สิ้นสุด ; นี่คือลักษณะของสิ่งที่เป็นกฎ หมายความว่ามันไม่ต้องตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วก็ไปจบลงที่ตรงไหน. สิ่งนี้เรายังเข้าใจไม่ได้
ในบัดนี้ ; เพราะเราเห็นแต่สิ่งที่ตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน. ถ้าเรา
จะมีพระเจ้า เราต้องยอมรับว่า มีสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมันไม่ได้ตั้งต้นที่
ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน.

แล้วพระเจ้านั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ คือเปลี่ยนแปลงไม่ได้เป็นตถตา—
มีความเป็นอย่างนั้น, แล้วก็ อวิตถตา—ไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา—
ไม่มีความเป็นอย่างอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น. นี่เป็นพระบาลีในพระพุทธศาสนา
เป็นพระพุทธภาษิตที่ตรัสถึง สิ่งที่เราเรียกว่า ธรรมชาติ นั้น, ธรรมชาติ นั้น ที่อาตมาเอา
มาบอกให้รู้ ว่า นี่คือตัวพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ทั้ง พระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่ทราบ รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง, ไม่มีอะไรที่พระเจ้าไม่รู้
นี่ต้องตีความกันหน่อยว่า บรรดาสิ่งที่มนุษย์รู้นั้นจะมีเท่าไร ๆ มันก็คือตัวธรรมชาติ,
ตัวกฎของธรรมชาติ, ตัวพระเจ้าทั้งนั้นแหละ. จะเป็นความจริงหรือตรงกันข้ามจาก
ความจริงก็ตาม มันมีอยู่ในตัวกฎของธรรมชาติทั้งนั้น. เพราะฉะนั้น ในกฎของ
ธรรมชาตินั้น มีความรู้ทุกสิ่งรวมอยู่ในนั้น ; ฉะนั้น เขาจึงกล่าวว่า พระเจ้านั้น
รู้ทุกสิ่ง ไม่มีอะไรที่พระเจ้าไม่รู้ ดังนั้นพระเจ้าจึงเป็นใหญ่กว่าทั้งหมด เป็นใหญ่กว่า
ทุกสิ่ง.

ทีนี้มาถึงคำที่อธิบายยาก ก็คือว่า พระเจ้านั้นรักมนุษย์ทุกคน. นี่จะอธิบายอย่างไร? กฎความจริงของธรรมชาติ จะรักมนุษย์ทุกคนได้อย่างไร? เพราะไม่มีจิต ไม่มีวิญญาณ ไม่มีความรู้สึกอย่างคน ก็ให้ถือว่า กฎของธรรมชาตินั้น ให้โอกาส เปิดโอกาส หรือพร้อมอยู่เสมอ ที่จะให้สัตว์ทั้งหลายนี้ มีวิวัฒนาการไปในทางที่ดีที่งาม ที่มีประโยชน์; ถ้าไม่อย่างนั้น สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย คนทั้งหลายไม่ดีขึ้นมาจนถึงนี้, ไม่ดี ไม่เจริญ ไม่วิวัฒนาการขึ้นมาจนถึงนี้ ถ้าหากว่ากฎของวิวัฒนาการมันไม่ได้มีความมุ่งหมายให้คนทุกคนมีดีขึ้น ถ้าสิ่งใดไม่ถูกตามกฎ มันตายไปแล้ว; จะไปถือว่ากฎนี้เลวร้ายก็ไม่ได้ มันช่วยกำจัดสิ่งที่ไม่ควรจะมีให้หมดไป, ให้เหลืออยู่แต่สิ่งที่ดี, แล้วก็ดีขึ้น.

มีคำอีกคำหนึ่งสำหรับพระเจ้านี้ว่า **ต้องการให้ทุกคนรอดได้** ถ้าเป็นพระเจ้าแท้จริง ต้องต้องการให้คน ให้สัตว์ทุกคนรอดได้; หมายความว่า เป็นหน้าที่ของพระเจ้าที่มีอยู่ สำหรับจะให้ชีวิตทุกชีวิตรอดได้, ส่วนที่ชีวิตนั้นไม่ยอมปฏิบัติตามแล้วมันตาย ก็ไม่ใช่ความรับผิดชอบของพระเจ้า, มันเป็นความรับผิดชอบของชีวิตที่โง่เขลา ชีวิตที่ไม่เชื่อฟังพระเจ้า ไม่ยอมปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า. ฉะนั้นถ้าใครมาร่วมมือกับพระเจ้าแล้ว คนนั้นก็จะรอดตามความประสงค์ของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ต้องปฏิบัติตามพระเจ้าจะรอดจากทุกข์.

ฉะนั้นขอให้เราทุกคน นักเรียน นักศึกษา ยุวชนเหล่านี้ จงรู้จักสิ่งนี้ว่า มันจำเป็นที่สุด ที่ต้องรู้จัก และต้องมี มิฉะนั้นเราไม่รอด. เราเอาตัวรอดไม่ได้ ถ้าเราไม่รู้จักพระเจ้า ซึ่งต้องการให้ทุกคนรอด, แล้วเราก็ตัวรอดไม่ได้; หมายความว่า

เราไม่รู้จักว่า มันจะรอดได้อย่างไรกันนั่นเอง. เรารีบศึกษาเรื่องของพระเจ้า ว่าเราจะรอดกันได้อย่างไร แล้วก็ประพฤติตามนั้น แล้วเราก็จะรอดอยู่ได้.

รอดนี้ไม่ใช่รอดมีชีวิตอยู่อย่างเดียว, แต่รอดจากความทุกข์ที่บีบคั้นชีวิต; เราไม่ตาย เรารอดอยู่ได้ แต่มีความทุกข์บีบคั้นอยู่ นี่มันก็ไม่ไหว. มัน ต้องรอดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมด นั่นด้วย จึงจะเรียกว่ารอดจริงๆ. ในพระบาลีเขาเรียกว่า **วิมุตติ** คือความหลุดรอดหรือรอดพ้น ไม่ใช่รอดจากความตาย ในความหมายธรรมคานี้ รอดจากกิเลส รอดจากความทุกข์ที่มีมาจากการตาย, ความตายไม่อาจจะบีบคั้น, ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่อาจจะบีบคั้นเขา โลกะ โทสะ โมหะ ไม่อาจจะบีบคั้นเขา. เขามีชีวิตอยู่นั่นที่รอดจากการบีบคั้นของสิ่งเหล่านี้ จึงจะเรียกว่ารอด, แล้วพระเจ้ายกต้องการให้ทุกคนรอด คือรอดจากสิ่งเหล่านี้.

ฉะนั้น ขอให้เราทุกคนมีชีวิตอยู่อย่างสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็น ไม่มีความทุกข์เลย นี่พระเจ้าจะให้พร, หรือพระเจ้าจะช่วยให้เป็นอย่างนี้ ก็ต่อเมื่อเราสมักรทำตามคำสอนของพระเจ้า. พระเจ้าซึ่งแม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพ ซื่อคล้อยๆกันอยู่ พระเจ้าถ้าเรียกอย่างในพุทธศาสนา ก็เรียกพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎ หรือที่พระพุทธเจ้าท่านระบุลงไปว่า ธรรมชาตุนั้น : จิตา ว สา ธาตุ — ธรรมชาตุนั้น หรือธรรมะนั้น ธรรมชาตุนั้นมีอยู่แล้ว. พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิด ธรรมชาตุนั้นก็มีอยู่แล้ว แล้วก็มีย่อยอย่างพระเจ้า คือมีอยู่ตลอดกาล, มีอยู่โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งใด ก็อยู่ได้เอง, แล้วก็เปลี่ยนแปลง ไม่มีการตั้งต้น ไม่มีการดับลง; ธรรมชาตุนั้นมันเป็นอย่างนั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านก็เคารพ คือเคารพพระธรรม. ฉะนั้น เราเคารพพระพุทธเจ้า ก็พลอยเคารพพระธรรมไปด้วย เพราะว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ต้องการให้ประพฤติถูกต้องตามพระธรรม ตามกฎของพระธรรม ซึ่งพวกอื่นเขาเรียกว่าพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราอยู่ในประเทศไทยเราเนี่ย ก็มีคนถือศาสนาหลาย ๆ ศาสนาด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นไหน ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดไหน; ฉะนั้นเราอย่าเป็นคนทำผิดในเรื่องนี้, อย่าไปดูถูกศาสนาอื่น อย่าไปดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น. ถ้าเราทำอย่างนั้น ก็แปลว่า เราไม่รู้จักศาสนาของเรา แม้แต่ศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จักแม้แต่พระเจ้าในศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จัก เราก็ไปเที่ยวดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น ซึ่งเรายังไม่รู้จักมากยิ่งขึ้นไปอีก.

สรุปความว่า ขอให้ถือ หรือให้เชื่อ ให้ยอมรับว่า มันมีสิ่งสูงสุด ซึ่งเป็นกฎอันศักดิ์สิทธิ์อันตายตัว อยู่ในที่ทุกสิ่ง ยุติธรรมอย่างยิ่ง ไม่ยกเว้นใครว่าไม่ต้องถือตามกฎ; นี่ก็กฎที่เป็นพระเจ้า ที่เราจะต้องรับปฏิบัติ, แล้วเราก็กลัวพระเจ้าไม่ทำชั่ว; นั่นแหละจะเป็นการเว้นจากความชั่วที่แท้จริง, ไม่ใช่กลัวตำรวจ ไม่ใช่กลัวใครเห็นแล้วจะค่าจะล้อ. แต่ว่าเรากลัวพระเจ้าที่เป็นกฎ ที่บังคับไม่ให้ทำชั่ว; อย่างที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้ว่า ถ้าทุกคนมีพระเจ้า แล้วก็ไม่มีใครทำชั่วในโลกนี้, แล้วโลกนี้ก็จะเป็นโลกที่ประเสริฐที่สุดสำหรับมนุษย์ ที่จะอยู่กันอย่างไม่มีปัญหา.

เดี๋ยวนี้คนไม่มีพระเจ้า คนเป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็นสัตว์การเมือง เป็นสัตว์สังคม ที่ไม่มีพระเจ้ายิ่งมากขึ้นทุกที โลกนี้มันก็เลยเป็นปัญหามากขึ้น, แล้วมันจะต้องวินาศเป็นแน่นอน; ถ้าหากว่ามันจะไม่กลับตัวเสียใหม่ ก็กลับตัวมาเป็นโลกที่ถูกต้อง มีพระเจ้า, ปฏิบัติตามพระเจ้ากันเสียใหม่.

หวังว่าเธอทั้งหลาย นักเรียน ยุวชนเหล่านี้ คงจะมีความเข้าใจ ที่เป็นจุดตั้งต้นที่สุดนั่นเป็นอย่างดี. นี้อาตมากำลังบอกว่า นี่มันเป็นจุดตั้งต้นที่สุด จะต้องตั้งต้นให้ถูก แล้วต่อไปมันก็จะดีไปตลอดสาย. ขอให้เรารับนับถือพระธรรม ที่เป็นกฎสูงสุดเหมือนกับพระเจ้า จะเล่นตลกกับท่านไม่ได้ จะต้องจริง จะต้องตรง จะต้องจงรักภักดีถึงที่สุด ประพฤติตามด้วยสุดชีวิตจิตใจ. แล้วก็ต้องรักพระธรรมอย่างชีวิต

จิตใจ, จะต้องบูชา จะต้องอ่อนน้อม ด้วยการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องให้ตรง ตามวัตถุประสงค์ของพระธรรมนั้น; นั่นแหละคือเอาใจ หรืออ่อนน้อมบูชาอย่างแท้จริง; ไม่เพียงแต่จุตฐปุจฉาทียนอ่อนน้อมพึมพำมิม่าๆ นี่ไม่จริง. บูชาอ่อนน้อมที่จริงคือประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องให้ตรงถึงที่สุด ตามกฎของพระธรรม; นี่ชื่อว่าเคารพนับถือพระธรรม, บูชาพระธรรม อ่อนน้อมพระธรรม ยึดถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง แล้วก็เป็นที่พักใจจริง.

ที่เรียกชื่อว่าพระเจ้านั้น; เพราะว่ามันควรที่จะเรียกว่าพระเจ้า, เพราะว่าเป็นสิ่งสูงสุดที่เรียกว่าพระเจ้า, ก็เพราะว่าเราจะได้ไม่ไปทะเลาะวิวาทกันกับเพื่อนมนุษย์เหล่านี้ ซึ่งเขาเรียกของเขาว่าพระเจ้า. เราไม่ต้องรังเกียจเขา, เราทำให้เป็นอันเดียวกัน เรื่องเดียวกัน เข้ากันได้, แล้วเราก็จะเป็นมนุษย์ที่เข้ากันได้ทั้งโลก, แล้วก็เป็นโลกของพระเจ้า มีแต่ความผาสุกทุกทีพาราตรี.

นี่ฉันพูดเรื่องพระเจ้าเท่าที่เรารู้จัก และใจความที่จะพูดในเรื่องนี้ ก็พระเจ้านั้นแหละเป็นผู้เขียนคัมภีร์ของพระศาสนา, หรือเป็นต้นเหตุให้มีการเขียนพระคัมภีร์ในพระศาสนา, หรือว่าพระคัมภีร์ในพระศาสนานั้น เขียนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากจะเขียนไปตามความประสงค์ของพระเจ้าเท่านั้นเอง. ขอให้เรารู้จักพระเจ้า และการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ ทั่วโลกนี้ ในลักษณะอย่างนี้ ก็จะ เป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นหู ตา ที่สว่างไสว, เป็นสัมมาทิฐิขึ้นมามากขึ้นแล้ว ก็จะเป็นไปเพื่อความดีโดยส่วนเดียว.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม ที่เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ให้ประพฤติกะทำ สมกับที่พระธรรมเป็นพระเจ้า ต่อไปอีก.

ใจความแห่งคริสต์ธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๕ —

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในวันนี้จะได้กล่าวโดยห้วนๆย่อๆว่า “วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด” ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยให้สามารถทำการเปรียบเทียบ ข้อความระหว่างศาสนาได้.

การทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานั้น เป็น ปริธานอันหนึ่งของอาตมา ซึ่งตั้งไว้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ว่าจะทำการเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา เพื่อขจัดปัญหา

หลายอย่างหลายประการที่มีอยู่ในโลกนี้ในปัจจุบันนี้ เนื่องด้วยการที่ถือศาสนาต่างกัน, แล้วมีความขัดแย้งกัน หรือรังเกียจไม่สนิทสนมกัน ดังนี้.

วันนี้จะกล่าวถึง วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุดนี้ เป็นการกล่าวถึงภูมิหลัง หรือที่เรียกกันว่า back ground ของมนุษย์ทุกคน ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า. ถ้าเราได้รับรู้เรื่องวิวัฒนาการ ของความคิดสายนี้มาตามลำดับอย่างถูกต้องแล้ว จะเป็นการง่ายมากทีเดียว, ที่จะทำความเข้าใจระหว่างกัน และกัน เกี่ยวกับเรื่องสิ่งสูงสุดกล่าวคือพระเจ้า.

ทำความเข้าใจคำว่า “สิ่งสูงสุด”.

ที่เรียกว่า สิ่งสูงสุดนี้ ท่านทั้งหลายลองคิดถึงดูเถิด ว่ามันจะมีความสำคัญสักเท่าไร; ถ้าเราไม่สนใจที่จะคิด มันก็เกือบจะไม่มีความหมายอะไร นอกจากเป็นคำพูดคำหนึ่ง สำหรับพูดกันอยู่ตามธรรมดา. แต่ถ้าเข้าใจความหมายของสิ่งๆ นี้ มันจะช่วยให้ได้มาก, คือทุกคนจะมีสิ่งสูงสุด สำหรับเป็นเครื่องควบคุมตน หรือเป็นจุดหมายปลายทางของตน, ทุกคนก็จะไม่เหินออกจากหนทาง ที่จะตรงดิ่งไปยังสิ่งสูงสุด. และถ้ารู้จักสิ่งสูงสุดผิด ก็เอาสิ่งไม่สูงสุดมาเป็นสิ่งสูงสุด, นี้ก็จะก่อปัญหา, และเกิดความเสียหายขึ้นได้มากเหมือนกัน.

ดังนั้นเราจะต้องมีสิ่งสูงสุดที่ถูกต้อง เราก็จะมีชีวิตที่ดำเนินไปหาสิ่งสูงสุดได้โดยไม่ยาก. คนทั่วไปก็ดี, แม้ลูกเล็กๆ ยังเล็กๆ อยู่ก็ดี, ถ้ามีความมุ่งหมายที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุด ย่อมจะปลอดภัย.

ฉะนั้นเราจะพูดถึงเรื่องสิ่งสูงสุด ให้สำเร็จประโยชน์ทุกๆ ไป เสียชั้นหนึ่งก่อนก็ได้, โดยไม่ต้องทำการเปรียบเทียบกันในระหว่างศาสนา; เพราะแม้เราจะไม่ทำการเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนา มันก็ยังมีสิ่งสูงสุดอยู่นั่นเอง, คือสิ่งสูงสุดในแต่ละศาสนา. หรือในแต่ละกระแสของความคึกคักนั้นๆ ที่ดำเนินมา. ทั้งนี้เพราะว่าสิ่งสูงสุดนั้น มัน ก็ได้มีความคิดเพียงสายเดียว, มันมีความคิดแยกไปเป็นหลายสาย, ตามเหตุปัจจัยของบุคคลกลุ่มหนึ่งๆ ที่เขาจะมีสิ่งสูงสุดของเขาอย่างไร. แต่ว่าในที่สุดจะพบสิ่งที่น่าประหลาดอย่างหนึ่งว่า ถ้าเป็นสิ่งสูงสุดจริง แล้วก็ไปรวมที่จุดหมายอันเดียวกันได้.

ทั้งนั้นอาตมาจึงเห็นว่า เราควร จะพูดถึงเรื่องสิ่งสูงสุด ให้เป็นที่เข้าใจกันเสีย สักครั้งหนึ่งก่อน แล้วค่อยดูความหมายของสิ่งสูงสุด ในความคิดเห็นของคนแต่ละพวก หรือแต่ละศาสนา, และจะดูในครั้งสุดท้ายว่า ถ้าทุกคนเข้าถึงสิ่งสูงสุดของตนจริงๆ ก็จะกลายเป็นสิ่งสิ่งเดียวกันได้, คือไม่ต้องมีอะไรที่น่ารังเกียจ ต่อกันและกัน.

สิ่งสูงสุดของมนุษย์วิวัฒนาการเริ่มแต่คิดได้.

ตามหัวข้อสำหรับจะบรรยายนั้นมีว่า วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด. ท่านลองพิจารณาดูให้ดี มันย่อมให้ความหมายที่เหมือนกัน และชัดเจนเพียงพอว่า ความคึกคักของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุดนั้นมีวิวัฒนาการ; หมายความว่า สิ่งสูงสุดของมนุษย์นั้น ไม่ใช่จะเป็นสิ่งที่มนุษย์รู้จักทีเดียวหมด, แล้วรู้จักถึงความสูงสุดอันแท้จริง; หมายความว่า มัน ต้องมีความรู้หรือความคิดว่าสิ่งสูงสุด มาตามลำดับๆ ตั้งแต่อย่างต่ำที่สุด. แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่พื้นสมัยแล้วคนละยุคคนละสมัยแล้วเราก็ยังต้องเอามาพิจารณาพิจารณาอยู่นั่นเอง. อย่าได้เข้าใจไปว่า เรื่องหลายหมื่นปีแสนปี

มาแล้ว ไม่ต้องเอามาสนใจ, โดยที่แท้แล้ว มันเป็นรากฐานของสิ่งขั้นต้น ของสิ่งที่เป็นปัจจุบัน.

ฉะนั้นคำว่า วิวัฒนาการของความคิดมนุษย์ในที่นี้ ขอให้ตั้งต้นตั้งแต่สมัยที่เริ่มมีมนุษย์ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ และมีวิวัฒนาการตลอดสายเป็นสายเดียว มาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ใช้อย่างไร. มนุษย์หรือคนที่ล่วงลับไปแล้วแต่ไหนหลัง ก็คือบรรพบุรุษของคนสมัยนี้; ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่ต้องรังเกียจ กลับจะเป็นสิ่งที่ควรจะนำเอามาพิจารณาพิจารณา.

ตามที่เราเรียนรู้เป็นทยอยรับกันทั่วไป ไม่ขัดกับหลักใดๆในโลก ก็เชื่อกันอยู่ว่า ที่แรกมันก็มีมนุษย์ ที่เผิงจะมีวิวัฒนาการสูงขึ้นมาจากสัตว์ เป็นครึ่งมนุษย์ ครึ่งสัตว์, จนกว่าจะเป็นมนุษย์ ที่พอจะเรียกได้ว่ามนุษย์. ในตอนนั้นเขามีอะไรบ้าง เขามีความคิดนึกอย่างไร, มันมีจุดตั้งต้นอยู่ที่ตรงนั้น.

มนุษย์ในสมัยแรกที่สุด ซึ่งเราจะเรียกกันว่า คนป่า ที่ยังไม่มีเครื่องนุ่งห่มอะไร, เขาอยู่กันอย่างไร. เขาก็อยู่กันคล้ายๆ กับสัตว์ ก็อว่ามีที่พักพิงอาศัยตามถ้ำ ตามภูเขา ตามโพรงไม้ หรือว่ามีอาหารตามธรรมชาติ หามากินได้ อิ่มแล้วมันก็หมดปัญหา, มันหมดปัญหาจริงๆ ด้วย เพราะว่าเขาไม่ต้องการอะไรมาก เหมือนกับคนสมัยนี้. มีอาหารนั้นเป็นข้อแรก, ก็มีที่พักพิงอาศัยพอสมควร, แล้วก็หมดปัญหา, แล้วเขาก็ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านั้น แต่ว่าความคิดมันยังมีอยู่ ความคิดมันเริ่มวิวัฒนาการ.

ขอให้จับใจความสำคัญกันตรงนี้ ให้ได้ว่า มนุษย์มันแปลกจากสัตว์ อยู่อย่างเดียวเท่านั้น ก็ว่าความคิดของสัตว์มันไม่มีวิวัฒนาการ, ไม่มีมันสมอง ที่จะรู้จักคิดนึกอะไรให้ติดต่อกัน แล้วสัตว์มันพูดไม่ได้ มันสอนกันไม่ได้, มันจึงถ่ายทอดความคิดนึกอะไรให้แก่กันและกัน เพื่อให้มันเจริญยิ่งขึ้นไปนั้น มันทำไม่ได้, เพราะ สัตว์พูดไม่ได้นั่นเอง มันจึงไม่มีวิวัฒนาการทางความคิดนึก.

ส่วน มนุษย์ที่แยกตัวออกมาจากสัตว์ มีมันสมองที่คิดนึกได้ นึกคิด แปลกกว่าสัตว์อย่างยิ่งอยู่แล้ว; ส่วน สัตว์มันคิดได้ โดยคิดไปตามสัญชาตญาณ ไม่มีอะไรพิเศษแปลกประหลาดออกไปจากนั้น. มนุษย์นี้มันคิดได้มากกว่าสัญชาตญาณ เพราะมันสมองขยายมากออกไป จนมีภาวึกญาณ คือความคิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมา; นี่มันต่างกันอย่างยิ่งกับสัตว์เดรัจฉานที่ตรงนี้.

แล้วที่ต่างอย่างหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด, ก็คือสัตว์มันพูดกันไม่ได้ มัน ถ่ายความคิดกันไม่ได้. คนพูดกันได้ มันถ่ายความคิดให้แก่กันและกันได้. คนหนึ่ง ได้รับความคิดอันหนึ่งมาแล้ว มันไม่ต้องคิดเรื่องนั้นอีก, มันคิดต่อไปจากนั้นอีก, แล้ว มันถ่ายให้กันอีก. คนที่หลังก็ไม่ต้องคิดเรื่องนั้นอีก, มันก็คิดเรื่องต่อไปอีก; นี่เพราะ มันพูดได้. ถ้าเผอิญว่าสัตว์ประเภทคนมันเกิดพูดไม่ได้ มันก็ถ่ายความคิดอะไรกัน ไม่ได้ มันก็เลยหยุดชะงักได้เหมือนกัน หรือวิวัฒนาการมาอย่างช้าที่สุด จะไม่เจริญ งอกงามมากเหมือนอย่างทุกวันนี้.

นี่ขอให้สังเกตในข้อที่ว่า มนุษย์เรามันมีความคิด แล้วความคิดมันงอก งามออกไปได้ เพราะว่ามันถ่ายให้แก่กันได้เหมือนกับเพิ่มมากขึ้นทุกทีๆ. สรุปเอาเป็น ว่ามนุษย์มีการคิด และ ความคิดนั้นจะขยายตัวเรื่อยออกไป ไม่มีที่สิ้นสุด.

ความกลัวทำให้คิดหาที่พึ่ง.

ที่นี้ *ความคิดของมนุษย์* มันจะเดินไปในทางถึงสูงสุดได้อย่างไร? นี่ต้อง พูดได้เป็นกลางๆ เท่านั้นว่า เมื่อมนุษย์มันมีอะไรพอกินพอใช้ หมกปัญหาเรื่องกินเรื่อง

ใช้แล้ว มันก็คิดต่อไป ถึงเรื่องที่แปลกออกไปจากเรื่องกินเรื่องนอน เรื่องใช้เรื่องสอย. มันสังเกตเห็นอะไรบางอย่าง ที่เข้าใจไม่ได้.

นี่ขอให้ดูตรงที่ว่า มัน มีสิ่งที่มันเข้าใจไม่ได้ ซึ่งต้องคิด, ซึ่งต้องตั้ง เป็นข้อสงสัยขึ้นมา แล้วก็คิด. มนุษย์ก็อดสนใจในเรื่องที่เข้าใจไม่ได้นี้ไม่ได้, ก็ว่ามัน อดความสนใจไม่ได้ มันก็คิด, มันอยากรู้ เรื่องที่ยังไม่รู้; นี่อันนั้นมันจะนำไปสู่สิ่งสูงสุด. มัน อยากรู้ได้สิ่งที่ยังไม่รู้, แล้วที่มันมีอำนาจมากที่สุด ก็คือมัน อยากรู้ได้การคุ้มครอง. มนุษย์มีความกลัว รู้สึกว่าเหวี่ยงมา; เพราะเห็นอยู่หยกๆ เห็นอยู่ดำตา อยู่บ่อยๆว่า มันมีอะไรมาทำให้เจ็บไข้ลงไป, ทำให้ตายลงไป, ทำให้วิบัติ วินาศลงไป อย่างที่ไม่รู้ว่ามันเป็นเรื่องของอะไร.

เรื่องที่เข้าใจไม่ได้นี้ เมื่อมนุษย์ไปสนใจเข้า มันก็ค่อย นำไปสู่สิ่งสูงสุด, จนกระทั่งมีความตกลงใจในเบื้องต้น ว่ามันมีสิ่งสูงสุด. สูงสุดในแง่ไหน ก็มีความคิด ได้หลายทาง; แต่เขาคงจะมองไปในแง่ที่ว่า จะช่วยคุ้มครองหรือช่วยเหลือเขาได้อย่างไร; เพราะว่าปัญหาของเขาในบัดนี้ ก็คือความกลัว, กลัวสิ่งที่ไม่เข้าใจ, สิ่งที่ไม่มองไม่เห็นตัว สิ่งที่มีอำนาจที่เขาารู้สึกว่า เขาไม่อาจจะต้านทานได้.

นี่ในหนังสือตำราับตำราอันเกี่ยวกับศาสนา ที่นักปราชญ์ผู้มีความรู้เขียนๆ กันไว้ มากมายหลายสิบเล่ม, หลายสิบคนเขียนนี้ มัน ก็ตั้งต้นด้วยเรื่องมนุษย์มีปัญหา เรื่องความกลัว สิ่งที่เขาไม่มองเห็นและไม่รู้จัก มาก่อนทั้งนั้น จึงได้เกิดลัทธิที่เรียกว่า ศาสนา, หรือก่อนแต่จะเรียกว่าศาสนา ก็เคยเรียกอย่างอื่นมาแล้ว หลายๆ อย่าง หลายๆ คำ. เกียวนี้เรา ใช้คำว่าศาสนา คือสิ่งที่จะเป็นที่พึ่ง ทางจิตใจของเขา.

เราลองเอาใจเราเดี๋ยวนี้ไปใส่ใจเขา คือมนุษย์สมัยโน้นในครั้งกระโน้นดูบ้างว่าจะมีปัญหอย่างไร, จะเดือดร้อนสักเท่าใด. เรากลัว เราก็ไม่รู้ว่ามันคืออะไร; ก็เลยต้องเหมาๆ เอา ว่ามันเป็นสิ่งที่ดีกว่าเรา, มันเก่งกว่าเรา มันสูงส่งกว่าเรา, มันจะช่วยเราได้. นี่ความคิดอันนี้เป็น จุดตั้งต้นของสิ่งสูงสุด. เพราะอยากรู้ อยากรู้ อยากให้คุ้มครอง, กระทั่งเกิดความคิดที่ว่า อยากรจะอยู่ด้วยกัน; เหมือนหลักคำสอนสมัยปัจจุบันก็ยังมิพูดว่า จะได้อยู่ร่วมกันกับพระเจ้า, เขาเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า, แล้วก็จะไต่ห่มดปัญหาอันเสียที. มนุษย์สมัยโน้นก็คงอย่างเดียวกันนั่นแหละ คืออยากรจะอยู่กับสิ่งที่สูงสุด ที่จะช่วยคุ้มครองเขาได้; ฉะนั้นจึงมีความคิดนึกเรื่องนี้ เพื่อจะให้พบสิ่งสูงสุดเป็นจุดหมายปลายทางนั่นเอง.

แต่ถ้าจะกล่าวรวบยอดคร่าวๆ ในเวลานี้ก็พอจะกล่าวได้ว่า ความคิด มันแยกเดินออกไป เป็นสองทาง หรือสองฝ่าย คือฝ่ายหนึ่งยังมีความรู้สึกยึดตัวตนเป็นบุคคล; เขาก็ต้องการสิ่งสูงสุดที่เป็นตัวบุคคล อย่างพระเจ้าเป็นต้น ในฐานะที่เป็นบุคคลเหมือนกับเราๆ.

อีกทางหนึ่ง มันเดิน ไปในทางที่เป็นนามธรรม ชนิดที่มีใช้บุคคล ซึ่งจะเรียกว่าอะไรก็ยังเป็นปัญหา; แต่ขอให้เรียกกันไว้ทีก่อนว่า ชนิดที่มีใช้บุคคล คือไม่ต้องมีบุคคล, เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์, เป็นธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์, เป็นความจริงของธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก, เอาแต่เพียงว่ามีใช้บุคคล. ความคิดสายนี้มันไปสุดโต่งอยู่ที่ สิ่งที่มีใช้บุคคล อย่างเช่นในพุทธศาสนาเรา; มันก็ไปสุดอยู่แค่การเข้าถึงพระนิพพาน, การเข้าถึงพระนิพพานเป็นอันหมดปัญหา, สูงสุดจบสิ้นแห่งปัญหากันที่นั่น แล้วก็เป็นสิ่งสูงสุด, ชนิดที่ไม่เป็นบุคคล คือไม่ต้องมีตัวตน.

นี่เป็นเค้าโครงใหญ่ๆ ที่จะต้องคิดติดตามไป พวกหนึ่งก็คิดกันอย่างมีบุคคล, ความคิดมันก็เกิดขึ้นอย่างมีบุคคล, แล้วไปจบกันอย่างมีบุคคลสูงสุด. อีกพวก

หนึ่งมองเห็นสิ่งหนึ่งแยกออกไปจากบุคคล ไม่ยึดถือที่เป็นบุคคล มันก็ไปสู่ธรรมะอันสูงสุด ที่มีใช่เป็นบุคคล; อย่างที่มีคำกล่าวว่า พระนิพพานเป็นบรมธรรม อย่างนี้เป็นต้น นี่เราก็จะมาดูพร้อมๆ กันไป.

ความกลัวตายทำให้คิดหาสิ่งต้านทาน.

เอ้า, ขอตั้งต้นกันใหม่ ว่าจุดตั้งต้นของมนุษย์ในยุคแรก ก็คือความกลัว. เราลองทำใจของเราเอง ว่าสมมุติว่าเกิดเป็นมนุษย์ในยุคนั้น เราจะกลัวอะไรบ้าง? และจะกลัวอย่างไร?

มันกลัวตาย นี่เป็นข้อใหญ่, กลัวที่จะไม่ได้เหลืออยู่ จะไม่ได้เป็นอยู่. นี่เป็นข้อใหญ่ใจความ; เพราะบรรดาความกลัวทั้งหลาย มันรวบรวมอยู่ที่ความกลัวตาย คือสูญเสียความเป็นอยู่ นี้ตามสามัญชาตญาณ. สัตว์ทั้งหลายไม่ยอมสูญเสียความเป็นอยู่ ก็ต้องต่อสู้ดิ้นรน ฉะนั้นจึงกลัวความตาย.

นี่การกลัวความตายนี้ มันเป็นเหตุให้แสวงหาสิ่งที่จะช่วยต้านทาน. นี่จะต้องตั้งข้อสงสัยขึ้นมา ตามที่จะสงสัยออกไปได้ก็อย่างก็ทาง ว่ามันจะมีอะไร ที่เป็นต้นเหตุแห่งความตาย? และจะมีอะไร ที่จะช่วยคุ้มครองเราได้? ฉะนั้นคนสมัยนั้นก็ต้องใช้ความคิดของตนอย่างดีที่สุด ตามแบบหรือวิธีที่เราเรียกกันว่าปรัชยานั่นเอง.

ฉะนั้นคนสมัยนี้อ่าอวดดีไป คือให้รู้ว่า คนสมัยก่อนที่ยังเป็นครั้งแรกไม่ถึงขั้นนั้น ก็รู้จักคิดอย่างปรัชญา; เพราะว่าถ้ามันมีความสงสัยที่ไหนด มันก็ต้อง

หาคำตอบให้แก่ความสงสัย; เมื่อมันไม่มีตัวตนเห็นชัด มันก็ต้องคำนึงคำนวณกันทั้งนั้น. ฉะนั้น การคิดในรูปแบบของปรัชญานั้น มีมาแล้วตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นจุดตั้งต้น, คล้าย ๆ กับที่ละมาจากความเป็นสัตว์ใหม่ๆ. เป็นคนป่าคนอะไรก็ไม่รู้จะเรียก, แต่เราจะเรียกรวมกันว่า คนป่าก็แล้วกัน. เขามีความสงสัย เขาก็คิด ตลอดเวลานั้น เขาก็หาอุปกรณ์แห่งความคิด ที่จะมาช่วยให้คิดได้ มันก็คือข้อสังเกตต่างๆ ตามที่จะสังเกตเห็นอย่างไร.

ในที่สุดก็ยุติว่า มีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นตัวการ ทำให้เกิดสิ่งอันน่าหวาดเสียว น่ากลัวเหล่านี้, และเลยไปถึงว่า แม้แต่ปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เช่น พายุฟ้า พายุร้อง ผ่นตกหนัก แผ่นดินไหว แผ่นดินยุบ แผ่นดินทลาย ที่เราเข้าใจไม่ได้นั้นแหละ. เขาก็มีความคิดว่า ต้องมีอะไรอยู่เบื้องหลัง; แม้ความคิดว่าความเจ็บไข้ ที่เรียกว่าโรคระบาดหรือไข้ห่า ซึ่งสมัยนั้นรู้ไม่ไ้ว่าเป็นเหตุของอะไร. แต่เขาก็รู้ได้ว่า มันต้องมีเหตุอะไรอยู่หลังนั้น, ก็เลยมีสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ซ่อนอยู่เบื้องหลังโรคระบาดเช่นอหิวาตกโรคหรือโรคอะไรก็ตาม.

เป็นอันว่า มนุษย์ ได้ค้นพบสิ่งที่ใหญ่กว่าธรรมดา, สูงสุดกว่าธรรมดา ในความรู้สึกของเขา. เขาไม่มีทางที่จะเรียกเป็นอย่างอื่นได้, ก็ต้องเรียกด้วยคำจำพวก เช่นว่า ฝู อย่างนี้เป็นต้นไว้ต่อก่อน; จะใช้คำว่าอะไร ก็แล้วแต่ภาษาไหนที่เขาใช้พูดอยู่ในหมู่คนเหล่านั้น, แต่ที่แท้มันก็ได้แก่สิ่งที่เราเรียกกันในบัดนี้ว่า ฝู นั่นเอง.

ทีนี้ ฝู มันก็ยังมีบุคคล, ยังเป็นบุคคล มีลักษณะเป็นบุคคล, มีความรู้สึกนึกคิดอย่างบุคคล. ถ้าสูงขึ้นเป็นฝูชั้นดี ก็เกิดคำว่าเทวดา เทพารักษ์ เทพเจ้าอะไรขึ้นมา; ทั้งที่เขาไม่เคยเห็นตัว เขาก็รู้ว่ามันมีอยู่เบื้องหลังของสิ่งเหล่านั้น, เป็นฝูทั่วไป, เป็นฝูตัวใหญ่ครอบงำทั้งหมด หรือว่าเป็นฝูย่อยๆ สำหรับทำหน้าที่เฉพาะแห่ง

เฉพาะอย่าง. เรื่องฝนเรื่องฟ้า เรื่องแดดเรื่องลม เรื่องเจ็บเรื่องไข้ เรื่องอะไรก็ตาม มันก็เลยมีความคิด ว่ามีสิ่งที่มีอำนาจที่เราจะต้องยอมแพ้, ที่เราจะต้องยึดถือเอาเป็นที่พึ่งขึ้นมา. นี่ สิ่งสูงสุด มันกระเือกมาได้ชนิดหนึ่ง มาหยุดอยู่แค่คำว่าผีหรือเทวดา.

นี่จะพูดกร้าวๆ ถึงแขนงนี้ ให้ตลอดไปเสียทีหนึ่งว่า ผี แล้วมาเป็นเทวดา. นี่ มาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ชั้นจอมเทวดา มีความหมายเท่ากับคำว่า พระเจ้าอันสูงสุด, จนเกิดความคิดว่ามีพระเจ้าอันสูงสุด สูงสุดในทางที่มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง ที่เราต้องกลัว หรือสูงสุดในฐานะเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นมา.

นี่แล้วแต่ละมองกันในแง่ไหน, มันมองได้หลายแง่หลายความหมาย ที่ว่า สูงสุดๆ นั้น, ว่าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง นี่มันก็สูงสุด, เป็นผู้ควบคุมปกครองสิ่งทั้งปวง นี่ สูงสุด, เป็นผู้ที่จะให้หรือให้ร้ายได้อย่างยิ่ง นี่มันก็สูงสุด. คนพวกนี้ก็มี กระแสความคิดเกี่ยวกับสิ่งสูงสุด มาหยุดลงที่พระเจ้าอย่างมีบุคคล.

สิ่งสูงสุดมีทั้งเป็นบุคคลและมีใช้บุคคล.

ศาสนาเป็นอันมาก ที่สอนพระเจ้าอย่างมีบุคคล คือพระเจ้าชื่อนั้นพระเจ้าชื่อนี้ มีหลาย ๆ องค์ก็มี, แล้วบางพวกไม่ยักมีหลายองค์ เขามารวมเป็นองค์เดียวกันเสียก็มี, แต่ก็ยังเรียกว่า มีพระเจ้าอยู่นั่นเอง. นี่ทางหนึ่ง กระแสหนึ่ง หรือแนวหนึ่ง แห่งวิวัฒนาการของความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ที่นี้อีกแนวหนึ่งอีกรายหนึ่งที่ไม่เกี่ยวกับตัวตน ก็หมายความว่า ที่แรกก็มีความกลัว, แล้วก็มีความคิดด้วยความสงสัย, แล้วก็คิด อาจจะเหไปในทางเชื่อว่าผี

มีเทวดาไปสักพักหนึ่งก็ได้. แต่แล้วความกิดมันฉลาดกว่า มันไม่เดินไปตามทางนั้น คือมันเห็นว่า มันไม่มีเหตุผล มันจะเป็นผู้คิดอย่างแบบวิทยาศาสตร์เสียมากกว่า; ในเมื่อพวกโน้นคิดอย่างวิธีคำนึงคำนวณตามแบบปรัชญา ได้ผิสงเทวดาเอามาเป็นที่พึ่ง พวกนี้เมื่อมีความกลัวแล้ว ก็คิดไปในรูปแบบของวิทยาศาสตร์, ไม่ยอมเชื่อเรื่อง ผิสงเทวดา, ก็มาพบเรื่องของความทุกข์ ในลักษณะที่เป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดา; ความทุกข์อันเกิดมาจากความเกิดแก่เจ็บตาย จิตใจของเราเป็นทุกข์ ซึ่งเพราะจิตใจของเราเป็นทุกข์. ถ้าจิตใจของเราไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์ มันก็ไม่ใช่เป็นทุกข์. ฉะนั้นจึงมาพ่งเล็งในทางจิตใจ ว่าเราจะทำจิตใจของเราอย่างไรเราจึงไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์.

ในแนวนั้นในกระแสนี้ เขาก็พบความทุกข์ แล้วก็พบกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์; ไม่ได้ว่าผิสงเทวดาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ แต่มาถือว่ากิเลสอันนั้นแหละเป็นเหตุให้เกิดทุกข์. แล้วก็มีความรูปร่างของมัน มีวิชชาเป็นแม่ของกิเลส แล้วออกมาเป็นตัณหา เป็นอุปาทาน กระทั่งเป็นทุกข์ ที่จะรู้จักละเอียดยิ่งขึ้นไป จนมาอยู่ในรูปแบบของพระพุทธศาสนา นี่เป็นต้น.

เมื่อมีกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง แล้วก็ยังมีความทุกข์ อันเนื่องมาจากกิเลสอันนี้, มีกิเลสแล้ว มันก็มีการสะสมความเคยชินแห่งกิเลส, เคยชินที่จะออกมาเป็นกิเลส เป็นโลภ โกรธ หลง. ความเคยชินอันนี้ เราเรียกว่า อนุสัย. ที่นี้ อนุสัย มีมาก อยู่ในสันดาน มันก็จะดันออกมาเป็นกิเลสอีก ออกมาข้างนอก เป็นกิเลสอีก อันนี้เราเรียกว่าอาสวะ.

ถ้าเราหมดอนุสัยหมดอาสวะ กิเลสก็เกิดไม่ได้ เราก็ไม่เป็นทุกข์อีกต่อไป; ฉะนั้นเราไม่ต้องมีผิสงเทวดาที่ไหนมาช่วย, เราก็มีวิธีที่จะป้องกันไม่ให้เกิดกิเลส นี้อนุสัยมันก็ก่อกำไม่ได้; เมื่อไม่มีอนุสัยอาสวะมันก็ไม่มี, อาสวะไม่มีไหล

ออกมาเป็นกิเลส เราก็ไม่มีความทุกข์. เราก็ได้สิ่งสูงสุด คือการควบคุมกิเลสได้ และไม่เป็นทุกข์.

ส่วนปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ที่คนยุคก่อนโน้นเคยกลัว คนฉลาดยุคนี้ก็มองเห็นเป็นธรรมชาติธรรมดาไป จะเป็นเรื่องฟ้าผ่า ฟ้าร้อง แผ่นดินไหว แผ่นดินทลาย ภูเขาไฟระเบิด อะไรก็ตาม มันไม่มีความคิดว่า เป็นเรื่องของผีสาปเทวดาอยู่เบื้องหลัง ก็มีความรู้ว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. นี่คือนิพพานกฎของธรรมชาติ.

พวกโน้นพบพระเจ้าว่าเป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งปวงชนิดนั้น; คนพวกนี้มาพบกฎของธรรมชาติว่าเป็นต้นเหตุแห่งปรากฏการณ์เหล่านั้น ก็เลยรู้จักทำจิตใจให้ปกติ ไม่ให้มีกิเลส สำหรับจะไม่ใช่เป็นทุกข์, แล้วก็ไม่มียึดถืออะไร อย่างที่จะให้เป็นไปตามใจของเรา เพื่อจะไม่ต้องกลัว ความกลัวตายเป็นเหตุให้เกิดทุกข์. ที่นี้คนพวกนี้ไม่กลัวตาย เพราะเห็นว่า ความตายเป็นเพียงการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติเท่านั้น; คนพวกนี้ก็กลัวตายได้เหมือนกัน แล้วก็ไม่มีความทุกข์จากความกลัวตาย. นี่จึงถือเอาความรู้อันนี้ วัฏฏะของธรรมชาตินี้เป็นที่พึ่ง; ฉะนั้นเขาจึงชนะกิเลส, แล้วก็มีการชนะกิเลสเป็นที่พึ่ง.

เทียบกันได้กับ ฝ่ายโน้นเขามีพระเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์สูงสุด; ฝ่ายนี้มีปัญญา วัฏฏะของธรรมชาติอันเกี่ยวกับกิเลส จนเอาชนะกิเลสได้, ก็ได้รับผล คือไม่เป็นทุกข์เพราะเหตุนี้. พวกที่ถือพระเจ้า ก็ต้องหวังพึ่งพระเจ้า; ถ้าว่าสมหวังก็พระเจ้าช่วย ก็ดีใจไป, ถ้าไม่สมหวัง ก็พระเจ้าไม่อำนวยให้ตามที่เขาต้องการ. เขาเหล่านั้นก็ถือว่า มันมีเหตุปัจจัยอย่างอื่น ที่พระเจ้าไม่อำนวยให้ตามที่เรากำลังต้องการ; ดังนั้นเขาจึงมีวิธี ที่จะบูชาสรรเสริญอ่อนน้อม พระเจ้า, เรียกอย่างตรงๆ ก็คือวิธีที่จะทำให้พระเจ้าโปรด หรือประจบพระเจ้า ไปตามแบบของผู้ที่นับถือพระเจ้าอย่างบุคคล.

ส่วนฝ่ายนี้ ที่ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล มีแต่ความจริงของธรรมชาติเขา ก็ประจบธรรมชาติ โดยการไม่ประพฤติให้ผิดจากหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ, ประพฤติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันแท้จริงของธรรมชาติ เขาก็ได้รับผลดี. ที่เรียกว่า ประจบธรรมชาตินี้ ใ้พูดเพื่อให้มันจำง่าย, ให้มันคู่กันได้กับฝ่ายโน้น ที่มีพระเจ้า แล้วก็ต้องประจบพระเจ้า. ฝ่ายนี้ไม่มีพระเจ้า มีแต่กฎของธรรมชาติ ก็ให้ถือว่าประจบ กฎของธรรมชาติ ด้วยการระมัดระวังทุกอย่าง ประพฤติให้ดีที่สุด เพื่อให้ถูกต้องตาม กฎของธรรมชาติอย่าให้ธรรมชาติลงโทษให้เป็นทุกข์.

และถ้าสิ่งใดที่มันเหลือวิสัยที่จะเปลี่ยนแปลงได้ เช่นความตายเป็นต้น ก็ถือว่าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติอย่างนั้นเอง. และถ้าความทุกข์เกิดขึ้น ก็มีความรู้ในกฎ ของธรรมชาติอย่างอื่นอีก เอามาศึกษาจนรู้ แล้วก็ไม่ใช่ใจ ไม่กลัว ไม่มีความทุกข์ใดๆ ที่จะเกิดขึ้นมา จากการที่มันต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; เช่นจะต้องเจ็บไข้ จะต้องตาย จะต้องวิบัติไปต่างๆ ไปตามธรรมคาสามัญ มันก็เห็นเป็นของธรรมคาสามัญ, มันก็ไม่เป็นทุกข์และไม่เสียใจ คงยึดถือหลักของธรรมชาติได้ ต่อไปตามเดิม.

สิ่งสูงสุดเลื่อนขึ้นมาเป็นความรอด.

ที่ฝ่ายโน้นก็มีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง, ฝ่ายนี้ก็มีการเอาชนะกิเลสเป็นที่พึ่ง นี่สิ่งสูงสุด ได้เลื่อนขึ้นมาถึงขั้นแล้วนะ. เมื่อตะกี้สิ่งสูงสุดอยู่แค่ผีसागเทวดา เตียวนี้ สิ่งสูงสุด เลื่อนขึ้นมาถึงพระเจ้า. ฝ่ายที่ไม่มีตัวตน ก็เลื่อนขึ้นมาถึงความรู้ ที่รู้จักเอาชนะกิเลสได้. เตียวนี้ก็ขึ้นมาถึงขั้น ที่จะพอรู้ได้ ก็ว่ามีเครื่องคุ้มครอง บัองกัน, มีที่พึ่งที่อาศัย ที่จะต่อสู้กับกับความทุกข์.

ทีนี้ใน ฝ่ายโน้นที่เขามีพระเจ้า เมื่อเขาได้ทำถึงที่สุด ตามแบบพิธีของเขาแล้ว, เขาก็พอใจที่จะเรียกว่า เข้าถึงพระเจ้า แล้วก็ไม่ใช่ทุกซ์. ถ้าจะต้องตาย ต้องเจ็บ ต้องไข้อยู่ไร ก็เรียกว่าพระเจ้าต้องการ ก็ไม่ใช่ทุกซ์เหมือนกัน; ถ้าเขาเชื่อพระเจ้าจริง ๆ เขาจะไม่มานั่งร้องไห้ทุกซ์ร้อนอะไรอยู่ เพราะเขาเชื่อโดยเด็ดขาดหมดทั้งจิตทั้งใจเลย ว่ามัน เป็นความประสงค์ของพระเจ้า; เช่นเดียวกับที่เราถือกฎของธรรมชาติ, เราก็ไม่ใช่ทุกซ์ไม่เคียดร้อนอะไร เพราะว่ามันเป็นกฎอันเด็ดขาดของธรรมชาติ. นี่มัน จะได้ผลคล้าย ๆ กันตอนนี้ คือต่างฝ่ายต่างก็ไม่ใช่ทุกซ์ด้วยกัน.

ฝ่ายที่ถือพระเจ้าเขาก็ไม่ใช่ทุกซ์ เพราะเขื่อนลงไปในพระเจ้า ว่าพระเจ้าต้องการอย่างนั้น; แม้จะต้องตาย ต้องเจ็บ ต้องไข้อยู่ ต้องเสียลูก เสียเมีย เสียผ้า เสียอะไรที่เป็นที่รัก ที่พอใจ ที่อะไรก็ตาม เขาไม่มานั่งร้องไห้อยู่; เพราะเขาถือว่ามันเป็นความประสงค์ของพระเจ้า. ทีนี้ฝ่ายนี้ที่ไม่มีพระเจ้า เมื่อต้องเป็นอย่างนั้น ก็เหมือนกันแหละ. ฝ่ายนี้ก็เหมือนกัน ไม่มานั่งร้องไห้อยู่ เพราะมองเห็นว่า สิ่งทั้งปวงต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ก็ไม่มานั่งร้องไห้อยู่. เกียวนัก ได้สิ่งสูงสุดมาช่วยคุ้มครองด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่. ฝ่ายที่มีพระเจ้าเขาก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่; ฝ่ายที่ถือธรรมะ ไม่มีพระเจ้า ก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่. เกียวนักเราได้ผล คือเป็นความรอดจากความทุกซ์.

คำว่า ความรอด นี้เป็นคำที่แปลกประหลาดที่สุด เพราะว่าไปเปิดดูในศาสนาไหนก็มักกัน ใช้กันทั้งนั้น. คำว่าความรอด ในศาสนาที่มีพระเจ้า ทุก ๆ ศาสนาก็ใช้คำว่าความรอดเหมือนกัน. และในศาสนา (เช่นพุทธศาสนา) ไม่มีพระเจ้า ก็ใช้คำว่าความรอดเหมือนกัน คือวิมุตติ, รอดหลุดพ้นออกไปจากความทุกซ์และเหตุของความทุกซ์. ฝ่ายโน้นเขาก็รอดพ้นไปจากความทุกซ์ โดยเหตุที่มีพระเจ้าช่วยให้รอด

ในที่สุดก็มาพบกันที่ตรงนี้ คือความรอด; เขาใช้คำว่าความรอด, เราก็อธิบายว่าความรอด แต่อยากจะเรียกว่า นิพพาน. เขาถึงพระเจ้า; เราถึงนิพพาน. เขาถึงพระเจ้า อยู่กับพระเจ้า แล้วก็ไม่มีปัญหาไม่มีความทุกข์; เราถึงนิพพาน เราอยู่กับนิพพาน ก็ไม่มีความทุกข์. เกยว่น สิ่งสูงสุดของมนุษย์ ได้เลื่อนขึ้นมาถึงความรอดหรือนิพพานแล้ว.

จุดหมายปลายทางตรงกัน แต่เรียกชื่อต่างกัน.

อาตมาเคยพูดมานานแล้วว่า พระเจ้าเทียบกันได้กับนิพพาน; แล้วมีนักศึกษาที่ทำตัวเป็นครูบาอาจารย์เด็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง เขาล้อเขาหัวเราะเยาะ, เขาเอาไปเขียนล้อ ในเมื่อพูดว่า พระเจ้าเทียบกันได้กับนิพพาน เพราะเขาไม่เข้าใจอย่างที่เรากำลังพูด ว่าพวกที่ถือพระเจ้านั้นต้องการจะเข้าไปถึง ไปอยู่กับพระเจ้า. พวกที่ถือนิพพาน ก็ต้องการจะเข้าถึงนิพพาน และอยู่กับนิพพาน; ฉะนั้นเองจึงเทียบกันได้ว่า พระเจ้ากับพระนิพพานนี้; ถ้ามันจริงด้วยกันแล้ว มันก็มีความหมายเหมือนกัน คือมันรอด รอดจากกิเลส รอดจากความทุกข์ รอดจากปัญหา รอดจากสิ่งที่คุกคาม โดยประการทั้งปวง.

ที่^๕ ทางฝ่ายโน้น เขาก็เรียก พระเจ้าหรือความรอด เข้าอยู่กับพระเจ้านั้นว่าเป็นจุดหมายปลายทาง ของคนเรา; ทางนี้เราก็เทียบเหมือนกันว่า พระนิพพานนั้นแหละเป็นจุดหมายปลายทาง ของคนเรา; อะไรจะดีกว่ากัน ก็ไปคิดเอาเอง. เขาถือว่า การได้เข้าอยู่กับพระเจ้า เป็นอันเดียวกับพระเจ้านั้นแหละคือ จุดหมายปลายทาง ของคนเรา. ที่^๕ เราฝ่ายนี้ ไม่มีพระเจ้าที่เป็นบุคคลอย่างนั้น เราก็มักพูดว่า การได้เข้าถึงพระนิพพาน เป็นอันเดียวกับพระนิพพานนั้นแหละ คือจุดหมายปลายทางของคน

เรา. นี่ถ้าพูดอย่างภาษาที่จริง หน่อย ก็ของสังฆาร จุดหมายปลายทางของสังฆาร ทั้งปวง มันอยู่ที่นิพพาน; เพราะเราไม่พูดอย่างมีคนเรา. ส่วนฝ่ายโน้น เขาพูดอย่างมีคนเรา เขาก็ต้องพูดว่าการเข้าอยู่กับพระเจ้านั้นเป็นจุดหมายปลายทางของคนเรา.

ฉะนั้นเราก็มีจุดหมายปลายทางด้วยกันทั้งนั้น แม้จะเรียกชื่อต่าง ๆ กัน; ถ้าดูให้ดีละอะ ความหมายมันตรงกัน ตรงกันอย่างไรที่จะเป็นที่พึงขจัดความทุกข์ได้ด้วยกัน. ฉะนั้นเราอย่าไปดูหมิ่นดูถูกเขาเลย; พวกที่ถือศาสนาที่ไม่มีพระเจ้านั้น มักจะอ้างตัวเองว่าฉลาดกว่า เป็นวิทยาศาสตร์กว่า, แล้วก็ไปดูหมิ่นดูถูกพวกที่ถือพระเจ้า. นั้นมันโง่เอง เพราะไม่รู้ว่าพระเจ้าอันแท้จริงนั้นมีความหมายอย่างไร. พวกนักเรียนนักศึกษาทั้งหลาย เหล่านี้ ขออย่าได้เข้าใจไปอย่างนั้น.

ชื่อ หรือคำเรียก ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ความหมาย, สำเร็จประโยชน์อยู่ที่ความหมายอันถูกต้อง, ชื่อที่ใช้เรียกนั้นไม่สำคัญ. เราจะเรียกพระธรรมนี้ว่าพระเจ้าก็ได้ มีเหตุผลที่จะเรียกอย่างนั้น, แล้วก็เคยอธิบายมามากแล้ว คือพระธรรมในฐานะที่เป็น กฎของธรรมชาติ นั้นแหละ เราจะเรียกว่าพระเจ้าเสียก็ได้; เพราะมีคุณสมบัติทุกอย่างเหมือนกับพระเจ้าเลย, เราเรียกว่าพระเจ้าตามแบบของเรา, เป็นพระเจ้าที่ไม่ต้องเป็นตัวเป็นตนอะไรเลย แต่เป็นพระเจ้าได้เท่ากัน. บางทีจะยิ่งเก่งกว่าเสียอีก คือไม่ต้องมีตัวมีตน ไม่ต้องมีอารมณ์ ไม่ต้องมีความรู้สึก. พระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ มีแต่ความเฉียบขาด มีแต่ความจริง มีแต่ความตรงไปตรงมา; ถ้าพระเจ้ามีความรู้สึกอย่างคน เคี้ยวก็ไปรับสินบนใครเข้าเท่านั้นเอง.

นี่เราจะมีภาระพิจารณาให้ดี ว่าเรามนุษย์แต่ไหนหลังจากจนถึงบัดนี้ เรามีจุดสูงสุด ที่ค้นพบมากขึ้นสูงยิ่งขึ้น สูงยิ่งขึ้น ตามลำดับ, จนมาพบปลายทาง จุดหมาย

ปลายทางของคน. พวกมีตัวตน ก็คือ การอยู่ร่วมกับพระเจ้า, พวกไม่มีตัวตน ก็คือ การเข้าถึงนิพพาน คับสลายแห่งตัวตนเป็นพระนิพพาน.

พระเจ้าอย่างบุคคลหรือมิใช่ก็มีภาวะนิรันดร.

ทีนี้คำต่อไปที่จะต้องพูด ก็คือคำว่า นิรันดร เข้าใจว่านักเรียนทั้งหลายนี้ ก็คงจะเคยได้ยินคำว่านิรันดร, eternity, ถ้าคำฝรั่งก็เรียก eternity เป็นนิรันดร; พระเจ้าก็นิรันดร, นิพพานก็นิรันดร.

พระเจ้านิรันดรตามแบบฉบับของเข่า ที่กล่าวไว้ ก็ว่าพระเจ้านี้ไม่ต้องมีอะไรสร้างขึ้น; พระเจ้าเป็นได้เอง อยู่ได้เอง ไม่ต้องอาศัยอะไร ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในพระเจ้า แล้วก็เพราะไม่มีการเกิด เพราะไม่มีการดับ; เพราะฉะนั้นพระเจ้านี้เป็นนิรันดร. ทีนี้ข้างเรามีพระนิพพานเป็นนิรันดร ก็คือ สภาพธรรมชาติดีอันสูงสุด ฝ่ายอสังขตธรรม, เป็นธรรมชาติดีอันสูงสุด ธรรมชาติดีส่วนนี้ ไม่ต้องเกิดขึ้น ไม่ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่ต้องดับไป ไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นเหตุปัจจัยช่วยประคับประคองสภาพนั้นก็เป็นนิรันดร. ก็เลยมาพบกันอีกทีหนึ่ง ว่าต่างฝ่ายต่างก็เป็นนิรันดร : นิรันดรตามแบบพระเจ้าอย่างบุคคล, นิรันดรตามแบบของธรรมล้วนๆ อสังขตธรรมล้วนๆ ก็เป็นนิรันดร.

ฟังดูแล้วมันไม่น่าจะกลมกลืนกันได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ดี ด้วยความตั้งใจที่ ไม่ตั้งใจจะเป็นศัตรูกัน มันก็มีทางที่จะกลมกลืนกันได้; เพราะว่าพระเจ้านั้นต้องเป็นสิ่งที่ไม่เกิด ไม่เปลี่ยน และไม่ดับ ไม่ต้องอาศัยอะไร อยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นปัจจัยเหมือนกัน พระนิพพานก็เป็นอย่างนั้น ผิดแต่ว่าโน้นเขาพูดให้เป็นบุคคลหน่อย.

ที่นี้เราจะได้เปรียบตรงที่เขาพูดเป็นบุคคล มันง่ายสำหรับบุคคลจะเข้าใจ จะยึดถือเอาได้ง่ายๆ; เพราะฉะนั้นจึงมีคนนับถือพระเจ้าเป็นที่พึ่งอย่างบุคคล มันมากกว่าที่จะนับถือธรรมะอันบริสุทธิ์ เพราะเข้าใจยาก. ถึงพุทธบริษัทนั้นก็เถอะ ที่ว่านับถือหลักที่มีใช้บุคคล เอานิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง ก็มีน้อยคนนัก ที่จะเข้าใจ และพอใจ มักจะว่าไปตามปากว่าเสียโดยมาก.

พวกที่เขาเชื่อพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วฝากเนื้อฝากตัวไว้กับพระเจ้าอย่างบุคคลนั้น ก็จะมากกว่าพวกพุทธบริษัทที่ฝากเนื้อฝากตัวไว้กับความว่าง; เพราะเขาไม่เข้าใจความว่างซึ่งเป็นนิรันดร. นิพพานที่เป็นความว่างอย่างยิ่ง และเป็นนิรันดรนี้ มันเข้าใจยาก, มันรับเอาได้ยาก; ไม่เหมือนกับพูดพระเจ้าอย่างเป็นบุคคล แล้วก็อยู่ในสวรรค์, แล้วก็สวรรค์ที่เตรียมพร้อมไว้สำหรับคนที่เข้าถึง, แล้วก็ไปอยู่กับพระเจ้าที่นั่น.

กัมภีร์สุดท้ายของ *กัมภีร์ใหม่* ของคริสเตียน ก็มีพูดเรื่องเมืองพระเจ้าหรือ *สวรรค์* ของพระเจ้า อย่างสวยงามสดงดงามเหมือนกัน. สำหรับคนจะได้ไปอยู่กับพระเจ้าหลังจากที่ได้ทำอะไรถูกต้องครบถ้วน ตีหมดทุกอย่างแล้ว. พระเจ้าก็พิพากษาให้เป็นผู้ที่สมควร ที่ไปอยู่กับพระเจ้าได้ ต้องผ่านการทดสอบมากอย่างนี้ ก็ไปอยู่กับพระเจ้าได้ในสวรรค์ที่เป็นนิรันดร.

นี้ฝ่ายพุทธบริษัท เรา ถ้าเข้าใจธรรมะจริง ถึงกฎของธรรมถึงสังขารธรรมโดยแท้จริง, เลื่อนคนออกเสียได้จากความยึดมั่นด้วยอุปาทานในสิ่งทั้งปวง, เป็นผู้แจ่มแจ้งอยู่ด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ไม่มีอะไรเป็นที่ยึดมั่นถือมั่นอย่างเป็นตัวเป็นตน, ว่างไปจากความเป็นตัวเป็นตน ก็เข้าถึงความว่างอันเป็นนิรันดร. แล้วเราก็พูดอย่างไม่มีบุคคล เลยไม่ค่อยพูดถึงความสวยงาม ความน่าเสน่ห์หา น่าพอใจอะไรนัก; ไม่

เหมือนกับสวรรค์ของพระเจ้า ที่เขาผูกไว้ในลักษณะที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่จะพอใจ เพราะ
ว่ายึดถือกันเพียงเท่านั้น ก็ดีที่สุดเพียงเท่านั้น.

แต่ตามหลักพุทธศาสนานี้ มันต้องว่างจนไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับ
เป็นปัญหา; แต่ถึงอย่างนั้น เขาจะใช้คำว่า นิรันดรเหมือนกัน, อยู่กับพระเจ้าอย่าง
นิรันดร หรือเข้าสู่นิพพานอย่างเป็นนิรันดร ก็จิตนี้เข้าถึงความว่าง, ไม่มีความรู้สึกว่าเป็น
ตัวเป็นตน อย่างนิรันดร, ก็มันฉลาดที่ไม่อาจจะกลับมาโง่อีกต่อไปได้ นี่มันก็เป็น
นิรันดร. จิตมันก็ดับไปโดยไม่ยึดถืออะไรไว้ มันก็ยังเหลือแต่สิ่งที่ไม่ต้องดับ
คือนิพพาน; นี่มัน ก็เลยเป็นนิรันดร, เข้าถึงนิรันดร รวมอยู่ในนิรันดร ใน
ลักษณะอย่างนี้. นี่สิ่งสูงสุด มาถึงสิ่งที่เรียกว่านิรันดรเข้าแล้ว โดยเหตุนี้.

การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า.

ทีนี้จะพูดเน้นกันอีกสักคนหนึ่งว่า ฝ่ายที่เขามีพระเจ้า เขาก็มีหน้าที่ที่
จะต้องทำ ให้เข้าไปอยู่กับพระเจ้า, เข้าไปรวมกันอยู่กับพระเจ้า. ฝ่ายไม่มีพระเจ้า
มีนิพพาน ก็มีหน้าที่ ที่จะต้องทำให้ถึงพระนิพพาน. นี่เราอยากจะมาพูดชนิดที่จะ
เป็นเกลือกกัน ทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ พูดในลักษณะที่จะเป็นเกลือกกัน ก็
อยากจะใช้คำว่า การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า. ฝ่ายที่มีพระเจ้า
ศาสนาที่มีพระเจ้านั้น เขาก็มีระเบียบ อยู่แล้ว อย่างที่อธิบายมาแล้ว ปฏิบัติตามความ
ประสงค์ของพระเจ้า แล้วก็ได้เข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

ทีนี้ พุทธบริษัทเราจะเข้าถึงพระเจ้า, และเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับ
พระเจ้าได้อย่างไร? มันสองชั้นอยู่ เราจะถือเอากฎของธรรมชาติ ว่าเป็นพระเจ้า ผู้ฟัง
ในวันนี้ บางคนอาจจะไม่เคยฟังคำว่า ธรรมะในี่มีความหมาย :—

ความหมายที่ ๑ ธรรมคือตัวธรรมชาติ นี่ก็เรียกว่าธรรมหรือธรรมะ, ความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ นี่ก็เป็นธรรมหรือธรรมะ, ความหมายที่ ๓ หน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ นี่ก็คือธรรมหรือธรรมะ, ความหมายที่ ๔ คือผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ นี่ก็คือธรรมหรือธรรมะ.

ธรรมะมีสี่ความหมายอย่างนี้. ตัวเราเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ก็เป็นธรรมะในความหมายที่ ๑; หมายความว่าร่างกาย จิตใจ เนื้อตัว อะไรรของเราทั้งหมดทั้งสิ้น ทรัพย์สินสมบัติอะไรก็ตาม มันก็เป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เป็นความหมายที่ ๑ ของคำว่าธรรม, แล้วมันก็มีกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาดอันเด็ดขาดนี้ สิ่งสถิตอยู่กับเรา, เรามีกฎของธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่าพระเจ้า ซึ่งเราอาจจะเรียกได้ว่าพระเจ้า เท้าเทียมกับของพวกที่มีพระเจ้า เรามีพระเจ้า อย่างนี้ คือกฎของธรรมชาติ ควบคุมไปทั่วทุกจักรวาล, แล้วควบคุมอย่างเฉียบขาดอยู่ในสัตว์บุคคล ที่สมมติเรียกว่าสัตว์ว่าบุคคลอย่างนี้ อย่างในเราเนี่ย ก็มีกฎของธรรมชาติ ในฐานะเป็นพระเจ้าควบคุมอยู่. ฉะนั้นมันจึงทำอะไรได้ ชนิดที่รอดชีวิตอยู่ได้, มันกินได้ มันถ่ายได้ มันหายใจได้ มันสุขดิกลีลาได้ มันทำอะไรได้ทุกอย่าง ในเมื่อมันยังเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เรียกว่ามีพระเจ้า ถ้าเมื่อใดมันผิดกฎของธรรมชาติ เมื่อนั้นมันก็ต้องตาย. ฉะนั้น เรามีพระเจ้าคุ้มครองอยู่ตลอดเวลา ทุกอย่างในร่างกายหรือจิตใจมันจึงเป็นปกติ ร่างกายสบายดี, จิตใจก็ไม่เป็นบ้าเป็นหลังอะไร.

นี่เราก็มีพระเจ้า คือกฎของธรรมชาติ อยู่กับเราอยู่อย่างนี้; นี่เราไม่เห็น ถ้าเราจะเห็นเสียก็จะดี แล้วก็จะไต่เต้านั้นไปตามลำดับ จนถึงระดับสูงสุด คือของกฎธรรมชาติอันสูงสุด ก็ว่าอย่างไร จิตของเราจึงจะไม่เกิดกิเลสเลย. ถ้าเราเข้าถึงกฎของธรรมชาติอันสูงสุด ก็เรียกว่าเข้าถึงพระเจ้า, เข้าถึงความเป็นอันเดียวกับ

พระเจ้า ในระดับสูงสุด คือไม่เกิดกิเลสเลย, ไม่เกิดความทุกข์เลย จนกว่าร่างกายนั้นมันจะหมดเหตุหมดปัจจัยจะดับไป มันก็เหลือแต่สิ่งสูงสุด ที่ไม่รู้จักเกิดไม่รู้จักดับ.

ฉะนั้นเราก็มีการเข้าถึงพระเจ้าได้อย่างนี้ มีการเข้าเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้าได้ ไม่เพียงแต่เข้าถึงเฉยๆ แต่เข้าเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า คือมีจิตใจที่เข้าถึงธรรมะอันสูงสุด ที่เรียกว่าพระนิพพาน ก็ได้. เรียกว่ากฎของธรรมชาติอันเป็นอสังขตะทั้งหลายก็ได้, จะเป็นกฎเรื่องอิทัปปัตติจจตา เรื่องอริยสัจสี่ เรื่องปฏิจจสมุปบาท เรื่องไตรลักษณ์, เรื่องอะไรก็ตาม ที่มันเป็นกฎอันเฉียบขาด, นั่นแหละคือพระเจ้าทั้งนั้น เราเข้าถึงและมีความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้านั้นก็ได้, ไม่เสียเปรียบกันกับพวกโน้น ที่เขาว่าเขาเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

เราเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า ก็คือการที่เราปฏิบัติ เราปฏิบัติถูกต้องตามกฎนั้นๆ จนกฎนั้นๆ ไม่ทำอะไรเราให้เป็นทุกข์, จนกฎนั้นๆ กุ้มครองเราให้มีแต่ความไม่ทุกข์ ไม่ทุกข์ตลอดกาล. เช่นปฏิบัติจนหมดกิเลส เป็นวิมุตติหลุดพ้นอย่างนี้ มันเป็นการอยู่กับกฎของธรรมชาติอันสูงสุด เป็นอันเดียวกันไปกับกฎของธรรมชาติอันสูงสุดแล้ว อยู่ในการปฏิบัติ ที่กาย วาจา ใจ ของเรา ที่ปฏิบัติถูกต้องนั่นเอง. ฉะนั้นเราทำให้กายวาจาใจของเรามีแต่ความถูกต้องถึงที่สุด กิเลสเกิดไม่ได้ก็เป็นนิพพานอยู่ตลอดเวลา.

นี่คือความเข้าถึง ความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า กิเลสเหวอะ มันคงจะไม่ใช้สิ่งเหลือวิสัย, และไม่ใช้สิ่งบ้าๆ บอๆ ที่เหลือวิสัย. อยากจะให้นักเรียนหรือเยาวชนทั้งหลาย เริ่มสนใจเกี่ยวกับสิ่งสูงสุด, สนใจสิ่งที่เราเรียกกันว่าสิ่งสูงสุด เพื่อให้เธอทั้งหลายมีความรู้ที่เดินไปถูกต้อง ว่ามันมีสิ่งสูงสุด, แล้วถ้าเราไม่เข้าถึงสิ่งสูงสุด, มันก็เสียที่ที่

ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพุทธศาสนา เราว่าอย่างนี้. ถ้านับถือพุทธศาสนา ก็จะพูดว่าอย่างนี้; ถ้าไม่ได้เข้าถึงสิ่งสูงสุด ก็เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพุทธศาสนา.

ฉะนั้นขอให้สนใจไว้แต่เพียงวันยังเล็ก ๆ อยู่อย่างนี้ ขอให้สนใจไว้ว่ามันมีสิ่งสูงสุด เธออย่าไปทำลายหนทางนี้เสีย, อย่าไปเห็นแก่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ โง่เง่าเท่าปุปลา, เรื่องความรู้สึกทางวัตถุทางเนื้อทางหนัง ซึ่งเป็นความหลอกลวง แล้วมันก็มีแต่ให้ความทุกข์. เราจะมุ่งหมายสิ่งสูงสุด รมักระวังไม่ให้เดินผิดทาง ให้เดินไปแต่ตามทางที่ถูกต้อง คือทางที่ไปสู่สิ่งสูงสุด คือพระนิพพาน, แล้วไปศึกษาเรื่องอริยมรรคมีองค์แปดประการ กันเสียให้เป็นที่เข้าใจ ในหนังสือหน้าหา คำรับตำรา มีอยู่ทั่วไป ไม่ต้องมาพูดที่นั่นมันเสียเวลา ไปหาเรื่องอริยมรรคมีองค์แปดศึกษา แล้วปฏิบัติคือเดินตามทางนั้น แล้วมันก็จะเดินไปหาสิ่งสูงสุดเป็นแน่นอน เราก็จะมีแต่ความถูกต้องเป็นที่พอใจ คือความปลอดภัยเรื่อย ๆ ไปเรื่อย ๆ ไป จนกว่าจะถึงที่มันสูงสุด ก็จะได้ชื่อว่า เข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า ไม่เสียเปรียบพวกอื่นที่เขามีพระเจ้า, แล้วเขาสอนให้เข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

เราก็มีพระเจ้า แต่ไม่ใช่มีอย่างตัวตน; เราคือเป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์ เป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์. กายกับจิตนั้นก็เพียงธรรมชาติ ของธรรมชาติ; แต่เราเข้าใจว่าเป็นตัวตน แล้วเราก็จะลำบาก, แล้วเราก็จะเป็นทุกข์, เราแยกความทุกข์ไม่ออก. เราจะเห็นว่ากาย ใจ ทรัพย์สินสมบัติพัสถานอะไรต่าง ๆ ที่มันมีนั้น มันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. ระวางประพจน์ ปฏิบัติ รักษาบริหารให้มันถูกตามกฎของธรรมชาติเถอะแล้วมันก็จะได้อยู่กันกับกฎของธรรมชาติอย่างผสมกลมกลืนกัน. นี่เรียกว่า ไม่มีทุกข์เข้าถึงพระเจ้า อยู่ด้วยกันกับพระเจ้า ไปด้วยกันกับพระเจ้าได้ เพื่อไปสู่สิ่งสูงสุด.

เอาละ, สรุปความว่า เราไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธพระเจ้า. ฉะนั้นถ้าฉันบอกพวกเรื่อนักเรียนเล็กๆทั้งหลายนี้ ว่าเราไม่มีเหตุผล ที่จะปฏิเสธพระเจ้า. ฉะนั้นขอให้ยอมรับความมีอยู่แห่งพระเจ้า ซึ่งเรามีอยู่อย่างที่ว่า เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุด, และเมื่อเพื่อนร่วมโลกของเราพวกอื่น ซึ่งก็มีมาก เขาก็ถือพระเจ้าอย่าง เป็นบุคคล; เราอย่าไปว่าเขา เราอย่าไปดูถูกดูหมิ่นเขา. เขามีวิธีการของเขา อย่างนั้น เพื่อทำจิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยเหมือนกัน. เราไม่มีเหตุผลอีก ที่จะไปดูถูกดูหมิ่นหรือไปรังเกียจเขา เพียงจะหาว่านั่นนอกศาสนา มีพระเจ้าอย่างนั้นอย่างนี้ คุกไม่คบกับมึง นีมันไม่ถูก.

เราต้องถือว่า เราเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมด ทั้งสิ้น ในสากลโลกในจักรวาลนี้; ฉะนั้นเราไม่มีเหตุผลที่จะรังเกียจกัน เราไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธไม่ช่วยเหลือกัน, ให้ถือว่าเรามีพระเจ้าร่วมกัน. ถ้าเปลือกนอกหรือรูปร่างของพระเจ้าไม่ใช่อย่างเดียวกัน; แต่เนื้อในจะต้องเป็นอย่างเดียวกัน คือเป็นกฎของธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์.

นี้เราไม่มีหน้าที่ที่จะปฏิเสธว่า ไม่มีพระเจ้า, ไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธว่าไม่มีพระเจ้า. เรากลับมีหน้าที่ ที่จะต้องทำเราให้กลมเกลียวกันกับพระเจ้า, ให้ถึงพระเจ้าในที่สุด เป็นจุดหมายปลายทาง. ถ้าปฏิบัติดี ปฏิบัติจริง ปฏิบัติชอบ มันก็ถึงพระเจ้าได้ในเวลาอันไม่นาน, ก่อนแต่จะตาย. เราเป็นผู้เข้าถึงพระเจ้าเสียได้แล้ว, ไม่ต้องหลังจากตายแล้ว. อันนั้นไว้ให้คนอื่นพวกอื่นเขาพูด ที่นี้เราจะพูดแต่ที่เราพอจะทำได้ ว่าเราจะต้องทำให้ได้รับสิ่งเหล่านี้ก่อนแต่ที่จะตาย.

เราจะได้รับบรรลุนิพพานก่อนแต่จะตาย หรือในระหว่างนี้ ให้ได้รับนิพพานน้อยๆๆไปก่อน, แล้วมากขึ้นๆ ให้ได้รับนิพพานโดยสมบูรณ์ก่อนแต่จะตาย. นี่ให้

ทั้งความหมายไว้อย่างนี้ แล้วเป็นถูกต้องที่สุด; ถ้ามันไม่ได้ มันตายแล้วมันเกิดอีก มันก็ได้เดินต่อไป มันก็ได้ทำต่อไป. แต่อย่าไปตั้งอัตราไว้ให้มันยืดยาวอย่างนั้น, ว่าเราจะถึงพระเจ้ากันทีนและเตี้ยวนั้นเหลือยิ่งที, ปรับปรุงกายวาใจเสียใหม่ ให้มันถูกต้องไปตามกฎของธรรมชาติ หรือกฎของพระเจ้าอันถูกต้อง. เรามีหน้าที่ที่จะรีบเข้าถึงพระเจ้า ในความหมายอย่างนี้.

เมื่อเข้าถึงพระเจ้าอย่างนี้เรียกว่า มัน เป็นวิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด ที่ได้เป็นไปแล้วโดยสมบูรณ์, มันเป็นผลแห่งวิวัฒนาการที่ดำเนินไปอย่างถูกต้อง ทำให้เราสามารถเข้าถึงสิ่งสูงสุดได้ทันในชาตินี้ ทีนและเตี้ยวนั้น, แล้วถ้าอย่างไรรู้ก็มากที่สุดท้าย ขอให้ปล่อยวางให้ได้, ให้เข้าถึงพระเจ้าให้ได้ ในนาทีสุดท้ายที่จะแตกตายทำลายชั้นนั้น ก็ยังเป็นการดีที่สุด.

สิ่งสูงสุดคุ้มครองมนุษย์ แต่คนหลงกิเลสไม่ชอบ.

ทีนอยากจะพูดต่อไปเล็กน้อย ถึงปัญหาว่า **ทำไมเราจึงไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุด?** สมมติว่า บรรดาที่นั่งอยู่ที่นั่นทั้งหมดนี้ มีบางคนไม่สนใจ ไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุดมีไหม? บางคนไม่รู้ไม่ชี้และไม่อยากจะรู้จะช้กับสิ่งสูงสุด ถ้ามันมีปัญหอย่างนี้ก็ไปคิดดูให้ทีเถอะ คือเราไปเข้าใจผิด เรามีสัมมาทิฐิไม่พอ หรือเรามีมิจฉาทิฐิเสียด้วยซ้ำไป.

เราไม่เข้าใจสิ่งนี้คือสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรา. เราจะสอบไล่ได้เร็วๆ ออกไปทำงานหาเงินให้สนุกสนานดีกว่า; เราไม่มันึกถึงสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับเรา. ฉะนั้นในใจของเราก็ไม่มีความคิดนึกถึงสิ่งสูงสุด. นี้ก็อยากจะบอกว่า ทำใจเสียใหม่ ให้มันมีที่ว่างสำหรับสิ่งสูงสุดบ้าง แล้วสิ่งสูงสุดจะ

มาคุ้มครองเรา ไม่ให้ตกไปในฝ่ายผิดฝ่ายชั่ว, จะมีความสุขสบาย, จะเรียนก็เรียนเก่ง, จะทำงานก็ทำงานเก่ง, จะรู้จักใช้เงินให้ถูกต้องตามวิธีของสิ่งสูงสุด ก็เป็นมนุษย์ที่ไม่มีปัญหา.

ทีนี้บางคนเขาจะมีความคิดเสียเองว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร ไม่สนุกไม่หวานไม่หอม ไม่อะไรต่างๆนี้สิ่งสูงสุดไม่มีรสชาติอะไร เราไม่อยากจะสนใจ; นั้นเพราะเขาเข้าใจผิด ต่อสิ่งสูงสุดหรือความสงบ. เขาชอบความวุ่นวาย, เขาชอบความกระตุนของกิเลส, เขาชอบความหลอกลวงของกิเลส, เขาชอบความประเล้าประโลมของกิเลส, เขาก็เลยเห็นว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร. แล้วคนเที่ยวนี้ก็มักจะปรับเอาว่า มันเป็นเรื่องสำหรับคนโง่ เป็นยาพิษสำหรับคนโง่, เรื่องพระนิพพานนี้เป็นยาพิษสำหรับคนโง่. ถ้าใครคิดอย่างนี้เอาไปคิดเสียใหม่นะ.

ทีนี้บางคนก็คิดว่า มันพ้นมันเหลือวิสัยของเรา มันไม่อยู่ในวิสัยแห่งคนสมัยนี้จะทำได้. นี่ก็เป็นความคิดที่ผิด, คิดเสียว่า คนปัจจุบันนี้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุดหรือนิพพานได้ เพราะเขาไม่รู้จักสิ่งสูงสุด ที่จริงมันรอคอยอยู่ทุกวัน ๆ แต่ละวันละวันนี้ เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดคุ้มครอง ถ้าไม่อย่างนั้นมันเป็นบ้าแล้ว. ไครลองมีกิเลสทุกชั่วโม่งๆ ทั้งวันทั้งคืน ไม่กี่วันเป็นบ้าแล้วตายแล้ว. เที่ยวนี้ยังไม่เป็นบ้า ยังมานั่งอยู่ได้ ใจคอปกติ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่บางส่วน, เรียกว่าเรารอคอยได้เพราะสิ่งสูงสุด เราไม่เป็นบ้า ไม่วิปริตในทางจิตใจ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่.

ทีนี้บางคนมาเหนือเมฆเขาปฏิเสธสิ่งสูงสุด เขาหาว่าสิ่งสูงสุดชนิดนั้น มันไม่เป็นหลักประชาธิปไตย, มันไม่เป็นประชาธิปไตย. เขาอยากจะมีเสรีภาพ ไม่ให้มีอะไรมาควบคุมเขา, มากอยบงคับเขา, เขาไม่ต้องการจะทำตามกฎของพระเจ้าหรือของ

อะไรก็ตาม. เขาอยากจะเป็นประชาธิปไตยแบบของเขา เขาก็ไม่สนใจสิ่งสูงสุด ทั่วๆ เหมือนกัน.

ที่นี้เกี่ยวเขาบูชาวัตถุ เป็นวัตถุนิยม มันก็แน่เหลือเกิน ที่เขาจะไม่ชอบสิ่งสูงสุด; เพราะสิ่งสูงสุดไม่ต้องการให้ใครตกไปเป็นทาสของวัตถุนิยม. ที่นั้นมันเป็นทาสของวัตถุนิยมเสียแล้ว มันก็ไม่ชอบสิ่งสูงสุด. นี่เขาไม่เห็นว่ สิ่งสูงสุดมันจะมาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือหรือบังคับวัตถุได้. ที่จริงธรรมะนั้นอยู่เหนือ หรือบังคับวัตถุได้; ไม่ให้วัตถุมากระตุ่นให้เราหัวเราะ, ไม่ให้วัตถุมาอวยให้เราร้องไห้. นี่การอยู่กับสิ่งสูงสุดนี้ สามารถที่จะอยู่เหนือวัตถุ.

รวมความว่าเขายังเป็นทาสของกิเลส ยังชอบสิ่งที่วนเวียนอยู่ที่นี้; ถ้าเป็นสิ่งสูงสุดมันหยุดวายเวียน เขาไม่ชอบ. เขาชอบสิ่งที่จะ ต้องการให้วายเวียน วนเวียนอยู่ที่นี้ คือมีกิเลส — แล้วก็ ทำกรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง — แล้วก็ ได้รับผลของกรรม — แล้วก็ มีกิเลสอีก แล้วก็ ทำกรรมอีก — ได้รับผลกรรมอีก — แล้วก็ มา มีกิเลสอีก. แต่ละวัน ๆ อยู่กันอย่างนี้ มีกิเลสอยากนั้นอยากนี้ ทำลงไปแล้วได้ผลพอใจก็อยากทำอีก, ได้ผลไม่พอใจก็อยากทำอีกอยู่นั้นแหละ, เรียกว่าวนเวียนอยู่ที่นี้; ไม่อยากจะออกไปจากความทุกข์ ไม่อยากจะออกไปจากวิญญูสงสารของความทุกข์, เขาจึงไม่ชอบสิ่งสูงสุด.

เราอย่าอยู่ในจำพวกเหล่านั้นเลย มองเห็นสิ่งสูงสุดให้ถูกต้องตามที่มันเป็นจริงว่ามันมีไว้สำหรับมนุษย์ ที่มีคุณสมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์, มนุษย์ที่มีคุณสมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์ พอเป็นได้เท่านั้นจะชอบสิ่งสูงสุด, แล้วจะเดินไปตามสิ่งสูงสุด.

เดี๋ยวนี้พวกฝรั่งเขารู้ว่ากันเองนา ไม่ใช่เราจะไปตำเขา เขาว่าคนในโลกปัจจุบันนี้ มันเป็น economic animal คือเป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็น animal นะ ไม่ใช่มนุษย์

นี่ economic animal มันเป็นสัตว์เศรษฐกิจ มันหลงเศรษฐกิจ *บูชาเศรษฐกิจเป็นพระเจ้า*. สัตว์อย่างนั้นมันจะชอบสิ่งสูงสุดไม่ได้.

อีกคำหนึ่งเขารู้ว่า คนในโลกเวลานี้มันเป็น *political animal* เป็นสัตว์การเมือง ทั้งโลกมันเป็นสัตว์การเมือง มันบูชาการเมือง มันลุ่มหลงการเมืองกัน แล้วจะชอบสิ่งสูงสุดไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้เป็นคนสักที มันเป็น animal เท่านั้นเอง.

อีกคำหนึ่งเขารู้ว่าเป็น *social animal* เป็นสัตว์สังคม แล้วแต่ว่า สังคมมันจะเอ็กกันไปทางไหน มันจะอีกันกันไปทางไหน, จะบ้ากันไปทางไหน. ฉะนั้นพวกเธอเหล่านั้นอย่าไปชอบแฟชั่นนัก; ถ้าไปชอบแฟชั่นบูชาแฟชั่น แล้วมันจะเป็น *social animal*. นี่ยกตัวอย่างสักอย่างเดียวกัน ว่าอย่าไปชอบแฟชั่นกันนัก, เป็นอิสระแก่เนื้อแก่ตัวบ้าง, อย่าให้แฟชั่นมันครอบงำนัก ทั้งวัน ๆ คอยคุแต่แค่ตาคาล็อกขายกางเกงยีนส์, ทั้งวัน ๆ มันคอยแต่นั่งคุแค่ตาคาล็อกขายกางเกงยีนส์ นี่มันบ้าแฟชั่น มันเป็นสัตว์สังคมในแง่ที่มากเกินไป.

ฉะนั้นเราอย่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ อย่าเป็นสัตว์การเมือง อย่าเป็นสัตว์สังคมเลย, มันจะถูกบีบบังคับ กักขังไว้ในกรอบวงที่ทรมาน; จงเป็นอิสระ มาเป็นคน แล้วก็เป็นมนุษย์ ตามความหมายแห่งมนุษย์ ที่ได้พบพระพุทธศาสนาให้จนได้, แล้วเราเข้าถึงยอดแห่งวิวัฒนาการ แห่งความคิดของมนุษย์ ที่เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ฉะนั้นขอให้คงความปรารถนาที่ว่า เธอทุก ๆ คนนี้ คงจะมีความเข้าใจถูกต้อง มีความกล้าหาญ มีความเข้มแข็งพอ ที่จะดำเนินตนให้ไปในทางแห่งความถูกต้อง เพื่อถึงสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือธรรมะอันสูงสุด เป็นบรมธรรม,

ที่ท่านกล่าวว่า นิพพาน์ ปรมิ วนฺติ พุทฺธา — ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่าเป็นบรม-
ธรรม คือยอดสุดของสิ่งทั้งปวง. นั้นแหละคือสิ่งสูงสุด, ขออย่าให้มันผิดหวังเลย.

อาตมาารู้สึกว่าการบรรยายในวันนี้ ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน จงสนใจกับสิ่งสูงสุด ในฐานะที่เราอยู่ในยุคของวิวัฒนาการ ที่ก้าวมาเพื่อ
ถึงสิ่งสูงสุด จงทุกๆ คนเถิด.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้. ให้โอกาสพระคุณเจ้าท่านสวด
บทพระธรรม ที่จะส่งเสริมกำลังใจ ในการเดินทางไปหาสิ่งสูงสุดโดยสมควรแก่เวลาอีก
ต่อไป.

ใจความแห่งคริสต์ธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๖ —

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตระหว่างศาสนา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้
อาตมาก็ยังคงกล่าวไปตามหัวข้อเดิมที่กำหนดไว้ คือ ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธ-
บริษัทควรทราบ, และเฉพาะในวันนี้ จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ปัญหาเกี่ยวกับ
ปาณาติบาตในระหว่างศาสนา.

ทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

ความมุ่งหมายส่วนใหญ่ ก็เพื่อจะทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา. คนเรา
ล้วนแต่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดถือ เป็นเครื่องเกื้อหนุน และมักจะถือเอาศาสนานี้เป็นหลัก

สำหรับวัดมนุษย์พวกอื่น หรือสังคมอื่น ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกัน ว่าจะควรคบค้ากันหรือไม่ ? ก็ระอาศัยศาสนาเป็นหลัก. ศาสนามีอยู่มากศาสนาในโลกนี้ ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ มันก็เป็นผลร้ายแก่โลกนั่นเอง.

เมื่อมองดูในส่วนที่กว้างๆ ก็เห็นว่า **แต่ละประเทศ ก็มีศาสนาต่างกัน** เป็นประเทศๆ ไป, คือประเทศหนึ่งๆ จักยกเอาศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เป็นศาสนาประจำชาติ; นี่หลายๆ ประเทศก็มีศาสนาต่างกัน. ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ อย่างน้อยที่สุดก็จะรังเกียจกัน, ที่เป็นอย่างมากถึงกับจะลบหลู่ดูถูกกัน, แล้วก็เบียดเบียนกัน, หรือหวังที่จะให้เขาเปลี่ยนมาถือศาสนาของตน อย่างนี้ก็มี.

แม้ในประเทศเดียวกัน เช่นในประเทศไทยเรา ก็มีมหาชนที่ถือศาสนาต่างกัน; ถ้าเห็นว่าศาสนาเป็นของขัดแย้งกัน มันก็สามัคคีกันไม่ได้ ก็เสียหายแก่ประเทศชาติ. ถ้ามองเห็นว่า แต่ละศาสนาไปด้วยกันได้ กลมกลืนกันได้ ก็ไม่มีอุปสรรคอันนี้, ก็จะร่วมมือกัน สามัคคีกัน; อย่างน้อยที่สุดในประเทศไทยเรา ก็ยังมีผู้ที่ถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และก็ถือคริสต์ และถืออิสลาม และมีศาสนาอื่นๆ อีก. ถ้ามีสิ่งที่ทำให้เกิดการขัดขวางกัน มันก็ไม่สนิทสนมกัน เราจึงควรทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา ว่าไม่ต้องมีอะไรที่จะมารังเกียจกัน.

ที่นี้แม้ในบ้านเรือน **ในครอบครัว ก็ยังมีปัญหา** เกี่ยวกับเรื่องนี้ เพราะว่าบางทีสามีภักภรรยาถือศาสนาต่างกัน, มีความจำเป็นอย่างอื่น, มีเหตุผลอย่างอื่น ที่บังคับให้คนต่างศาสนาแต่งงานกัน, และศาสนาก็ไม่ได้ห้ามในเรื่องนี้. แต่เมื่อแต่งงานแล้ว จะกลมเกลียวกันได้อย่างไร ในระหว่างสามีภรรยาที่ถือศาสนาต่างกัน. นี่เราจึงหวังที่จะมีการทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา.

การบรรยายชุดนี้ ก็มีความมุ่งหมายส่วนใหญ่ในชั้นนี้ แต่อ้างเอาศาสนาคริสต์เป็นหลัก จึงให้หัวข้อไว้ว่า “ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ”.

ในการบรรยาย ครึ่งที่แล้ว ๆ มา ก็ได้ยก เอาเรื่องของพระเจ้าเป็นหลัก สำหรับการบรรยาย; เพราะว่าศาสนาบางศาสนา ถือว่าไม่มีพระเจ้า, บางศาสนาก็ถือว่ามีพระเจ้า. พวกที่ถือว่ามีพระเจ้ายกหัวว่า พวกที่ไม่มีพระเจ้านั้นไม่ใช่ศาสนา, และไม่มีศาสนาเลย. นี่มันเป็นคำกล่าวที่เหยียดหยามมาก หรือประณามกันมาก. ที่นี้พวกที่ไม่มีพระเจ้า ก็จะย้อนกลับไปว่า พวกที่มีพระเจ้านั้นมันคนโง่, ทำไมจะต้องมีพระเจ้าคอยควบคุมเราอย่างนี้. ต่างฝ่ายต่างก็ขัดกันว่าโง่ แล้วมันก็เลย ทะเลาะวิวาทกัน, ไม่เป็นผลดีแก่การที่จะอยู่ร่วมกัน.

แต่เรื่องที่เกี่ยวกับพระเจ้านั้น ก็ได้บรรยายมาหลายครั้งแล้ว พอจะทำความเข้าใจกันได้ ก็คือว่าใครอยากจะมีพระเจ้าอย่างเป็นบุคคล ก็ยอมให้ได้, ใครจะไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่ก็มีพระเจ้าชนิดที่เป็นธรรม ก็เป็นกฎของธรรมชาติ อย่างนี้ก็ต้อยอมให้ได้. เป็นอันว่า ต่างฝ่ายต่างก็มีสิ่งสูงสุด ที่จะต้องเคารพบูชา เชื่อฟังปฏิบัติตาม, อย่าให้เกิดอะไรขึ้นมาเป็นเรื่องเสียหายแก่มนุษย์, ให้เป็นว่า มีพระเจ้าด้วยกัน คือมีสิ่งสูงสุดด้วยกัน จะเป็นบุคคลหรือไม่ใช่บุคคลนั้นมันอีกเรื่องหนึ่ง.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี พวกที่กล่าวเป็นบุคคล ก็กล่าวลักษณะของบุคคลนั้นตรงกันได้ กับลักษณะของพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ; เช่นว่าเป็นผู้สร้างโลกนี้, พวกที่มีพระเจ้าอย่างคน ก็ว่าพระเจ้านั้นสร้าง, พวกที่ไม่มีพระเจ้ายกหัวว่า กฎของธรรมชาติมันสร้างโลกนี้. เป็นอันยอมรับตรงกันว่า มีผู้สร้างโลกนี้ ก็เลยไม่ต้องทะเลาะถึงกับจะโกรธเคืองกัน, โดยยอมรับว่า มีสิ่งที่สูงสุด หรือกล่าวไว้อย่างน่าอัศจรรย์ที่สุด คือมี

พระเจ้าผู้สร้างโลก, เพียงแต่เราเรียกชื่อไม่เหมือนกัน. พวกโน้นเรียกว่าพระเจ้าผู้สร้างโลก, ฝ่ายนี้ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติผู้สร้างโลก. กฎของธรรมชาติมีอำนาจเหมือนกันกับอำนาจของพระเจ้าของฝ่ายโน้น ที่เขาถือว่าไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล.

เรื่องการควบคุมโลก ก็เหมือนกันอีก; มันก็มีสิ่งที่ควบคุมโลก โลกจึงเป็นไปตามระเบียบ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ฝนฟ้าอากาศทั้งหลาย มันก็เป็นไปตามระเบียบที่ว่าพระเจ้ากำหนด หรือว่ากฎของธรรมชาติกำหนด มันก็ได้ทั้งนั้น.

และที่สำคัญที่สุดก็คือว่า เป็นสิ่งที่ต้องเชื่อฟัง จะเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล ผู้ถือพระเจาก็ต้องเชื่อฟังทำตามคำสั่ง ที่ถือกันว่าพระเจ้าได้สั่ง หรือได้ต้องการอย่างไร. ที่นี้พวกที่ไม่มีพระเจ้าอย่างคน แต่มีพระเจ้าเป็นกฎของธรรมชาติ เขาก็ต้องกันหาให้พบว่า กฎธรรมชาติต้องการให้มนุษย์ประพฤติกระทำกันอย่างไร จึงจะอยู่กันเป็นผาสุก, เรียกว่ากฎของธรรมชาติบังคับให้มนุษย์ ประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้อง สำหรับจะอยู่กันเป็นผาสุก. เราก็เลยมีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น แต่ว่าเรียกชื่อต่างกัน ทั้งที่ยกตัวอย่างมาให้เห็นนี้. ฉะนั้นเราไม่ต้องมีวามทะเลาะกัน เรื่องว่ามีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า, โดยที่ยอมรับว่า มันมีสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่อย่างพระเจ้า.

นี้พวกที่จะไม่มีพระเจ้าเอาเสียเลยนั้น เป็นไปไม่ได้, มีไม่ได้ แม้จะเป็นอันธพาลอย่างไร ก็ยังมีพระเจ้า ก็ยังมีสิ่งสูงสุด ที่เขาจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม. พระเจ้าของคนพวกนี้ ก็คือกิเลสของเขาตัวเอง. เขามีกิเลสเป็นพระเจ้าหรือว่าเขามีความอยากความต้องการเป็นพระเจ้า, ในที่สุดมันก็มาหยุดอยู่ที่เงิน ซึ่งเขาถือว่า จะช่วยให้สำเร็จประโยชน์ทุกอย่าง ตามที่เขาต้องการ. ฉะนั้น เขาจึงถือพระเจ้าเงิน, ถือเงินเป็นพระเจ้า กันอยู่จำพวกหนึ่ง นี้ก็มีอยู่มาก.

จะถือพระเจ้าเงิน หรือถือพระเจ้าจริง มันก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้โลกนี้มีความสุขด้วยกันทั้งนั้น; เพราะฉะนั้นมาพูดหาหรือกันให้เป็นที่น่าพอใจกันเสียดีกว่า. อย่าได้แหวกแนวทำไป ในลักษณะที่ผู้อื่นเขาทนไม่ได้, ผู้อื่นหรือสังคมนั้นก็จับตัวมาทำโทษทรมาน.

ตามความรู้สึกของ สิ่งที่มีชีวิต แล้ว จะมี พระเจ้ากันทั้งนั้น คือต้องการมีสิ่งสูงสุดสำหรับจะคุ้มครอง; นี่ขอให้เอาความหมายนี้ให้. พระเจ้านั้นคือสิ่งสูงสุดที่จะคุ้มครองเราให้ปลอดภัย, จะเป็นพระเจ้าชนิดไหน : แม้แต่สุนัขมันก็มีพระเจ้า, สุนัขของเราเช่นมานอนอยู่ข้างธรรมาสน์นี้ เพื่อให้เกิดการคุ้มครอง.

ที่สุนัขรักเจ้าของนั้น ความหมายอันแท้จริงมัน ต้องการความคุ้มครอง, สุนัขต้องการความคุ้มครองจากเจ้าของ เพราะฉะนั้นจึงรักเจ้าของและจะอยู่ใกล้เจ้าของ, พยายามจะอยู่ใกล้เจ้าของให้มากที่สุด จนเราพูดกันไปอีกทางหนึ่งว่า มันกตัญญูทเวที; แต่เอาตามสังเกตมาตลอดเวลา รู้สึกว่า ไม่เป็นเช่นนั้น. สุนัขรักเจ้าของ ติดตามเจ้าของ เพื่อให้อยู่ในความคุ้มครองของเจ้าของตลอดเวลา แต่มันมีความหมายแยกออกไปอีกทางหนึ่งว่า ถ้าใครมาทำอันตรายเจ้าของ มันสู้ มันออกหน้ารับ, บางทีมันจะสู้ด้วยชีวิตก็ได้. ข้อนี้จะจัดเป็นกตัญญูทเวทีของสุนัขที่คอยติดตามต้อยๆ, คอยอยู่ใกล้ๆ เรื่อยๆ นี้ มันต้องการการคุ้มครอง. ใครมีสุนัขก็ไปศึกษาดูใหม่, คู่มือก็เออะว่า สุนัขต้องการความคุ้มครอง เหมือนกับให้เราเป็นพระเจ้าของมัน เป็นผู้คุ้มครองเพื่อความปลอดภัย.

นี่ชวนให้เห็นว่า บรรดาสัตว์ชนิดไหนระดับไหน ที่มันมีความรู้สึกแล้ว คือ กลัวตายเป็นแล้ว มันก็ต้องการความคุ้มครอง; เมื่อสิ่งใดจะเป็นเกราะคุ้มครองได้ อันนั้นแหละก็เป็นพระเจ้าของสัตว์ตัวนั้น. แม้จะเป็นสัตว์เล็กๆ ไรๆ เละๆ อย่างไร มันก็ต้องการสิ่งที่คุ้มครอง พออะไรแสดงเป็นลักษณะคุ้มครอง มันก็รัก พอใจ

มันเอาใจใส่ผูกพันกันอยู่แค่กับสิ่งนั้น. สิ่งนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นบุคคลก็ได้ แม้แต่รู้หรือรังของมัน มันก็เป็นเครื่องคุ้มครอง; ฉะนั้นจึงยึดถือเป็นสิ่งสำคัญ หวงรู้หวงรัง หรือว่าจะวังหนี่เข้ารูเข้ารัง เพื่อความปลอดภัย.

สัตว์มีสรีระ เหมือนกับที่เรา มีสรีระ คือเครื่องระลึกแห่งจิตใจ ว่าเมื่อเกิดมีภัยอะไรขึ้น ก็วิ่งไปหาสิ่งนั้น, สิ่งนั้นก็ป็นสรีระ. เมื่อเรามีภัยเกิดขึ้น เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรีระ, จิตใจของเรา ก็แล่นไปสู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรีระ. สัตว์ที่มันทำอย่างนั้นไม่ได้ มันก็มีรูมีรังเป็นสรีระของมัน, มันก็นึกถึงรัง บินไปหารัง—วิ่งไปหารูอะไรต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย.

นี่คำแนะนำของพระเจ้า มันอยู่ที่สิ่งมีชีวิตต้องการสิ่งคุ้มครอง ความคิดนั้นมันวิวัฒนาการขึ้นมา ตามวิวัฒนาการของสัตว์ของมนุษย์ มันจึงนึกได้ไกลออกไป, ไกลออกไป จนถึงกับมีพระเจ้าเป็นเครื่องคุ้มครอง. ฉะนั้นเราอย่ามาโง่ อยู่เลย ที่รังเกียจว่ามีพระเจ้าไม่มีพระเจ้า, เราไม่มีพระเจ้า เขามีพระเจ้า. ที่จริงชีวิตทุกชีวิตมันจะต้องมีพระเจ้า ตามความรู้สึกอันแท้จริง, ที่เขาจะ ถือได้สูงต่ำมากน้อยอย่างไร นั้นมันก็ต้องให้อภัยกัน.

ฉะนั้นเราทำความเข้าใจกัน ในการที่ว่ามนุษย์ก็ต้องมีความรู้สึกที่จะมีพระเจ้า, แล้วก็ขอให้ทุกคน ได้มีพระเจ้าเป็นที่พอใจของตนก็แล้วกัน แม้จะเรียกชื่อต่างกัน ก็จะไม่เอามาเป็นเครื่องดูถูกดูหมิ่นรังเกียจกัน. นี่ความมุ่งหมายของการพูจาสามสี่ครั้งที่แล้วมา ล้วนแต่เกี่ยวกับเรื่องพระเจ้า, เพื่อให้เรามีพระเจ้าร่วมกัน ทั้ง ๆ ที่เราเรียกชื่อต่างกัน.

นี่ขอฝากไว้ให้ท่านทั้งหลายทุกคน บางคนเพิ่งจะมาฟังครั้งแรกในวันนี้ อาจจะฟังไม่รู้เรื่อง, ถ้าพูดคิกต่อไปตามลำดับ จึงต้องย้อนมาทบทวนเรื่องที่พูดมาแล้ว

แต่ทว่าหลังบ้าง. ขอให้เห็นใจหรือให้อภัยด้วย ว่าทำไมจึงมาพูดซ้ำอีก, ที่จริงก็เป็น การพูดซ้ำแต่ใจความ ในเรื่องอันเกี่ยวกับพระเจ้า ว่ามันเป็น ปัญหาระหว่างศาสนา เรามาจัดปัญหานี้ออกไป, อย่าให้มาเกิดเป็นสิ่งที่ขัดขวางสำหรับความรักความสามัคคี ของมนุษย์ บรรดาที่มี ที่จะอยู่กันในโลกนี้ แล้วก็ถือศาสนาต่าง ๆ กัน.

พิจารณาความต่างกันของคำสอน.

ทีนี้ก็จะมีพูดถึงเรื่องถัดไปจากเรื่องพระเจ้า ก็จะมีพูดถึงเรื่องปาณาติบาต ที่เป็นปัญหาระหว่างศาสนา เพียงแต่เอาความเอ่ยนมาอย่างนี้ ก็หวังว่าบางคนคงจะเข้าใจ แล้ว ว่ามันเป็นปัญหาอย่างไร.

โดยใจความสั้น ๆ มันก็มีปัญหาว่า บางศาสนา บัญญัติว่า การทำลาย ชีวิตสัตว์เป็นบาป, แต่บางศาสนาบัญญัติว่าไม่บาป เพราะว่าสัตว์นั้นพระเจ้าสร้าง มา สำหรับให้เป็นประโยชน์หรือเป็นอาหารแก่มนุษย์. คนหนึ่งว่าฆ่าสัตว์บาป, คน หนึ่งว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป. แล้วก็เผชิญมาเป็นสามัคคีรยากันแล้ว จะว่าอย่างไร, หรือแม้ จะไม่ถึงกับว่ามาเป็นสามัคคีรยากัน มาเป็นเพื่อนร่วมบ้านร่วมเมืองกัน มันก็คงจะรู้สึก ตะขิดตะขวงที่จะคบค้ากัน.

ฝ่ายที่เห็นว่าฆ่าสัตว์บาป ก็จะดูหมิ่นฝ่ายที่ว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป; แล้ว ฝ่ายที่พูดว่าฆ่าสัตว์บาปนั้น ก็พูดอย่างหลบหลับตากันเสียโดยมาก, ไม่คู่ให้ตี ว่าอย่าง ไรเรียกว่าฆ่าสัตว์, อย่างไรไม่เรียกว่าฆ่าสัตว์, แม้ทำให้สัตว์ตายไม่เรียกว่าฆ่าสัตว์, ไม่เรียก ว่าเจตนาฆ่าสัตว์นั้นก็ยังมี. แต่คนมักจะมีพูดอย่างหละหลวม, พูดอย่างเขลาๆ จนทำให้ ปฏิบัติลำบาก.

อาตมาจึงเห็นว่า ปัญหาข้อนี้ควรจะนำมาวินิจฉัย ดังนั้นจึงได้ตั้งใจว่าจะพูดกันในวันนี้ ว่าปาณาติบาตในฐานะที่เป็นปัญหาระหว่างศาสนา. และการบรรยายชุดนี้ ก็มุ่งหมายจะทำความเข้าใจถึง ใจความของศาสนาคริสต์เถียน เท่าที่พุทธบริษัทควรจะทราบ. ฉะนั้น ส่วนใหญ่ก็จะพูดกันถึง ปาณาติบาต ตามที่ได้บัญญัติไว้ใน คริสตศาสนา และ ในพุทธศาสนา นั้นเอง.

โดยทั่วไปที่รู้สึกกันอยู่ เราถือว่าพุทธบริษัทนี้ถือว่าฆ่าสัตว์ไม่ได้ เป็นบาป; แต่ฝ่ายคริสต์เถียนฆ่าได้ ไม่บาป โดยเฉพาะเพื่อเป็นอาหาร เพราะพระเจ้าสร้างมาสำหรับความเป็นอย่างนั้น; แล้วเราก็มองดูหน้ากันไม่ค่อยสนิท.

ทีนี้ก็จะได้พิจารณากันถึงใจความเรื่องนี้ มันก็ต้องพูดถึงเรื่องพระเจ้าอยู่ยี่, จะต้องพูดถึงเรื่องพระเจ้าสร้างโลกกันอีกทีหนึ่งอยู่ยี่. คัมภีร์เล่มแรกของคัมภีร์ของคริสต์เถียน คือคัมภีร์เยเนซิส ที่เรียกว่าเรื่องการสร้างโลกของพระเจ้า เบ็ดหน้าแรกก็จะพบเรื่องการสร้างโลก. พระเจ้าสร้างโลกตั้งแต่ยังไม่มีโลก โดยที่ถือว่า พระเจ้ามีอยู่ก่อนสิ่งใดหมด แล้วพระเจ้าย่เลยสร้างโลกในเวลา ๖ วัน, แล้ววันที่ ๗ วันสุดท้ายนั้น ก็หยุดพักผ่อน เป็นวันศักดิ์สิทธิ์สำหรับไม่ทำอะไร.

ที่นี้วันที่ ๑ พระเจ้าได้ สร้างสวรรค์และแผ่นดินโลก พุธง่าย ๆ คือสร้างฟ้าและดิน และสิ่งหนึ่งก็คือ *The light* ที่แปลว่าแสงสว่าง. นี่คอยกำหนดดูให้ดี ๆ เพื่อความเข้าใจ ว่าวันแรกพระเจ้าสร้าง *Heaven* สวรรค์, กับ *Earth* แผ่นดิน, และ *The light* คือแสงสว่าง.

ที่นี้วันที่ ๒ ถัดมา พระเจ้าสร้างที่ว่างระหว่างน้ำ, แยกน้ำเป็นส่วน ๆ, แล้วแยกน้ำให้มียู่ทั้งข้างบนและข้างล่าง. ที่ว่าง ระหว่างนั้นพระเจ้าย่เรียกว่า *Heaven* อีก คือสวรรค์อีก; นี่มันเป็นเรื่องซ้ำ สร้างสวรรค์ขึ้นในระหว่างน้ำ ในวันที่ ๒.

แล้ววันที่ ๓ พระเจ้าทำให้น้ำที่มีอยู่เป็นส่วน ๆ นั้น รวมกันเป็นผืนเดียว เรียกว่า ทะเล แล้วก็สร้างให้มีที่ดอน ซึ่งก็เรียกว่า *The earth* หรือแผ่นดินอีก มันก็ช้ากับวันที่ ๑ ที่สร้างทั้งแผ่นดินและสวรรค์อยู่แล้ว, แต่ในวันที่ ๓. นี้พระเจ้าเพิ่มการสร้างของเขียว คือพฤษชาติทั้งหลาย ที่มีเมล็ดพืช ให้มีเมล็ดพืชสำหรับสืบพันธุ์ไปตามชนิดของมัน. ในวันที่ ๓ นี้สร้างทะเล, สร้างแผ่นดิน, สร้างพฤษชาติให้เกิดบนแผ่นดิน.

ทีนี้พอมาถึงวันที่ ๔ พระเจ้าก็สร้าง *The light* อีกครั้งหนึ่งอีก, แสงสว่างชนิดที่ทำให้เป็นวันเป็นคืน คือสร้างแสงสว่างใหญ่สำหรับครองกลางวัน, สร้างแสงสว่างน้อยสำหรับครองกลางคืน, คือพระจันทร์และดวงดาวทั้งหลาย. นี่มันก็สะกดความคิดของเราตรงที่ว่า พระเจ้าสร้างแสงสว่างมาเสียเป็นวัฏเป็นเวร เพิ่งมาสร้างดวงอาทิตย์แล้วดวงจันทร์ต่อวันที่ ๔. แสงสว่างนั้นสร้างมาแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ แล้วก็มาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔. เด็กสมัยนี้มันก็ไม่เชื่อ หรือพวกนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายเขาก็ไม่เชื่อ ถ้าถือเอาตามความหมายตามตัวอักษร.

นี่คือสิ่งที่จะต้องระวัง ถ้าเรามัว ถือแต่ตามตัวอักษร มันก็เข้ากันไม่ได้ เรื่องราวมันก็เข้ากันไม่ได้ แล้วก็ดูหมิ่นดูถูกกัน ในข้อที่ว่า สร้างแสงสว่างไว้วันที่ ๑ แล้วมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔. นี่ใครมีปัญญาก็ลองคิดว่ามันจะเป็นไปได้อย่างไร ถ้าจะให้ข้อความเหล่านี้มันถูก ต่อไปอีกถึงวันที่ ๕.

วันที่ ๕ พระเจ้าสร้างสัตว์ไตรภพ, สัตว์เลื้อยคลานตามพื้นดิน, สัตว์มีปีกอยู่ในอากาศ, แล้วก็สัตว์ที่อยู่ในน้ำ คือสัตว์คิน สัตว์อากาศ และสัตว์น้ำ, แล้วก็สั่งให้มันเพิ่มจำนวนทวีขึ้นไป จนกว่าจะถึงสูงสุด.

นี้พอวันที่ ๖ พระเจ้าก็สร้างสัตว์บก ชนิดวัวควาย สัตว์เลื้อยคลานบนแผ่นดินให้ครบทุกชนิด แล้วก็สร้างมนุษย์. พระเจ้าเพิ่งสร้างมนุษย์ในวันที่ ๖ คือสร้างหลังเขาทั้งหมด พระเจ้าสร้างมนุษย์ให้มีความเหมือนกับพระเจ้าโดยรูปร่าง ข้อความมันเขียนไว้อย่างนี้. เขาจึงพูดกันว่า พระเจ้าก็มีรูปร่างอย่างเดียวกับมนุษย์ เพราะพระเจ้าสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่างเหมือนกับท่านเอง. พระเจ้าสร้างทั้งหญิงทั้งชาย แล้วก็สร้างด้วยความมุ่งหมายว่า ให้เป็นเจ้าของปกครอง ควบคุม จัดการกับสัตว์เครื่องนาคทั้งหลายเหล่านั้น : ให้ปราบปราม ให้ควบคุม ให้ครอบครอง ให้จัดแจง กับสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นในฐานะที่เป็นเหมือนกับสมบัติของมนุษย์ แล้วก็ให้ตรัสว่า ให้มีพสกนชาติ ให้นับอนผลไม้เหล่านั้นเป็นอาหาร.

ทีนี้ปัญหามีอย่างไร ที่พุทธบริษัทจะต้องเข้าใจ แล้วจะไม่ดูหมิ่นดูถูกเพื่อนคริสเตียนของเรา หรือเพื่อนร่วมโลกของเรา จะขอพูดถึงเรื่องที่ว่าสร้างโลกโดยส่วนใหญ่เสียก่อน ก็ว่าสร้างแสงสว่างกับดวงอาทิตย์ดวงจันทร์นี้เสียก่อน แล้วค่อยมาพูดถึงเรื่องปาณาติบาตทีหลัง.

ข้อที่ว่าสร้างแสงสว่างตั้งแต่วันแรก สร้างเป็นฟ้าเป็นดินเสียตั้งแต่วันแรก แล้ววันหลังก็มาพูดถึงแสงสว่างอีก, แล้วมาพูดถึงสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔ อย่างนี้. คนธรรมดาก็คำนวามันผิดแล้ว เพราะแสงสว่างมีแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ แล้วมีได้อย่างไร ก่อนที่จะมีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์. คนค่านั่นแหละมันจะโง่เอง.

อาตมาพูดแทนเพื่อนคริสเตียนเลยว่า คนค่านั่นแหละมันจะโง่เอง เพราะว่าแสงสว่างที่มีตั้งแต่วันที่ ๑ นั้น มันไม่ใช่แสงสว่างที่มาจากดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ มันมีแสงอื่นในความหมายอื่น ไม่ใช่แสงอาทิตย์แสงจันทร์. ถ้าววันที่ ๑ นั้น มีแสงสว่าง

ที่เป็นแสงดวงอาทิตย์ดวงจันทร์แล้ว ทำไมจึงต้องมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔, วันที่ ๑ นั้นก็สร้างฟ้าและดินมาแล้ว ทำไมต้องมาสร้างฟ้าและดินอีก.

ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท, ศึกษาอย่างพุทธบริษัท, เรามีความเข้าใจตามแบบวิธีของพุทธบริษัท ว่าแสงสว่าง ที่สร้างขึ้นในวันแรกนั้น มันไม่ใช่แสงแดดแสงจันทร์อะไร มันเป็นแสงแห่งอำนาจ อันหนึ่ง, เป็นอำนาจแห่งการปรุงแต่งที่จะปรุงแต่งสิ่งทั้งหลายให้เป็นไป, คืออำนาจบันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไป หยุคอยู่ไม่ได้. แต่ไปใช้คำว่าแสงสว่างเข้าเท่านั้น แล้วแสงสว่างนั้น ไม่ส่องเฉพาะโลกนี้, แสงสว่างนั้นไม่ได้ส่องเฉพาะสุริยจักรวาลนี้ เหมือนดวงอาทิตย์ดวงจันทร์.

ข้อนี้จะเข้าใจได้ ว่าแสงสว่างชนิดหนึ่ง มันส่องไปทั่วสากลจักรวาล อันไม่มีขอบเขต; อย่างนี้ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ส่องไปไม่ได้ ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์นั้นเป็นเหมือนของเด็กเล่น แล้วมันส่องกันอยู่ได้แต่ภายในจักรวาลนี้, สุริยจักรวาลนี้ซึ่งมีดาวไม่กี่ดวง.

ฉะนั้นก็พอยอมรับได้ ว่าวันที่ ๑ มันมีแสงแห่งอะไรไม่รู้ แต่มันเป็นแสงอันหนึ่ง ที่จะให้เกิดวิวัฒนาการ พระเจ้าได้สร้างขึ้นแล้วตั้งแต่ตอนแรก จึงจะสามารถสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์เป็นส่วนน้อย; เป็นแสงส่วนน้อยเฉพาะโลกนี้, เฉพาะแผ่นดิน แผ่นสวรรค์เล็กๆ นี้ อีกทีหนึ่ง. อย่าไปค้านเพื่อนคริสเตียนเลย ว่าทำไมสร้างแสงสว่างวันที่ ๑ แล้วมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ ซึ่งมีแสงสว่างอีกเหมือนกัน ในวันที่ ๔. นี่เพราะว่ามันคนละแสง; นั่นมันเป็นแสงที่ใหญ่เหลือเกิน จนส่องหมดทุก ๆ จักรวาล ไม่ใช่เฉพาะจักรวาลเล็กๆ นี้ ซึ่งอาศัยแสงดวงอาทิตย์และดวงจันทร์.

ทีนี้ข้อที่ว่าวันที่ ๑ สร้าง Heaven คือสวรรค์และ Earth แผ่นดินแล้ว ทำไมวันที่ ๒ ที่ ๓ จึงมาสร้าง Earth heaven แผ่นดินสวรรค์กันอีก? นี่มันเป็นเรื่องลำบากยิ่ง

ยากของภาษา ที่อาตมาเคยขอร้องให้สนใจว่า มันมีภาษาธรรม ภาษาคน. บางทีเขาพูดในภาษาธรรม แต่พิมพ์ในภาษาคนไปพูด คนก็เข้าใจไม่ได้. นี่คำว่า สวรรค์ กับแผ่นดินที่สร้างในวันที่ ๑ นั้น มันไม่ใช่สวรรค์และแผ่นดิน ในภาษาคนตามธรรมดาที่เรารู้จักกันดี, มันเป็นเพียงสิ่งตรงกันข้าม คู่ตรงกันข้าม จากสิ่งที่เรียกว่าแสงสว่างนั่นเอง ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าตรงกันข้าม.

อยากจะใช้คำที่เขาใช้ในภาษาเก่า ว่า *อิมเอียง* หรือ *อินยาง* แล้วแต่ภาษาไหนจะเรียก. คำนั้นเขาแปลว่าฟ้ากับดิน ตามภาษาอาซิมก็ท้องแปลว่าฟ้ากับดิน; แต่ถ้าภาษาผู้รู้ที่เป็นนักปราชญ์ มันต้องเล็งถึงสิ่งที่ตรงกันข้าม, แล้วก็ยังไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี, เคียงนี้เท่าที่เรารู้จัก *สิ่งตรงกันข้าม* ก็เช่นว่า ฟ้ากับดิน หญิงกับชาย ได้เสีย แพ้ชนะ บนล่าง สูงต่ำ อะไร, ล้วนแต่เป็นคู่ตรงกันข้าม. ขอให้ถือเอาความหมายของคำว่า คู่ตรงกันข้าม ซึ่งมีศัทธิยะต่างกัน คนละอย่าง. ถ้ามันมาใกล้กันเข้าเมื่อไร มันจะเกิดกำลังงาน เกิดอำนาจขึ้นมาทันที เหมือนที่เรียกกันว่า *positive* กับ *negative* สมัยนี้, ถ้ามันมาใกล้กันเมื่อไรสัมพันธ์กันเมื่อไร ก็จะเกิด *energy* คือกำลังงาน ขึ้นมาทันที.

คู่ตรงกันข้ามอย่างนี้แหละ มันเป็นธรรมชาติที่ไม่มีชื่อเรียก ไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี ก็เรียกว่าดินและฟ้าไว้ก่อน; แต่ถือว่าเป็นคู่ตรงกันข้าม สำหรับจะทำให้เกิดสิ่งต่างๆต่อไป. ฉะนั้นที่แรกมันก็ไม่มีอะไร ต่อมา มันก็มีสิ่งที่เป็นคู่ตรงกันข้าม สำหรับมาถึงกันเข้าแล้วจะเกิดอำนาจ เกิดกำลัง สำหรับวิวัฒนาการต่อไป ไม่มีที่สิ้นสุด.

ฉะนั้นคำว่าสวรรค์และแผ่นดิน ที่พระเจ้าสร้างในวันแรกนั้น ไม่ใช่สวรรค์และแผ่นดิน ตามความหมายของคณธรรมดา หรือตามความหมายของสิ่งที่สร้างในวันต่อมา ซึ่งมันเป็นสวรรค์และเป็นแผ่นดินตามธรรมดา. ที่พระเจ้าสร้าง สิ่งทีเรียกว่าฟ้าและดิน ในวันแรกนั้น เป็นเพียงสิ่งที่จะเรียกในภาษาเก่าว่า *อิมเอียง* นั่นเอง.

อิมเอียงยังไปไกลถึงกับว่า มีกับไม่มี. ก่อนหน้านั้นมีสภาพหนึ่ง ซึ่งเราไม่อาจจะเรียกว่ามีหรือไม่มี, ต่อมามันจึงมีสภาพที่เรียกว่า มีกับไม่มี ที่ตรงกันข้าม. ก่อนแต่จะมีภาวะเรียกว่ามีหรือไม่มีนั้น มันมีภาวะอะไร ใครสามารถจะเรียกชื่อได้ ก็จนปัญญา. แต่เขาก็มีชื่อเรียก เอามาพูดมันก็ไม่ว่าจะจับ มันเป็นความไม่มีอะไรก็ได้ แต่มันไม่ใช่ความไม่มีอะไรอย่างที่เรารู้จักกันที่หลัง. จากสิ่งนั้นแหละ มันทำให้เกิดความมีกับความไม่มี ขึ้นมาตอนหลังเช่นมีเงินหรือไม่มีเงินนี้.

ที่แรกนั้นมันมีอะไรอยู่ก็ไม่รู้ ซึ่งเราไม่มีคำจะเรียก อยากจะถือว่า ในคัมภีร์ไบเบิลนี้เรียกว่า *The light* นั่นเอง คือ กำลังแห่งวิวัฒนาการ นั่นเอง มันมีอยู่ก่อน, แล้วสิ่งนี้มีแล้ว มันก็ทำให้เกิดสิ่งที่มาเรียกกันที่หลังว่าความมีกับความไม่มี ของวัตถุที่เกิดขึ้นตามอำนาจแห่งการปรุงแต่ง ของอำนาจนั้น ๆ.

ก็เป็นอันว่า คำพูดในคัมภีร์ไบเบิลนี้ มีความหมาย มีเหตุผล ไม่ได้ขัดกัน อยู่ในตัว อย่างที่คนอ่านลวก ๆ ตามตัวหนังสือแล้วว่า นี่มันขัดกันอยู่ในตัว. อย่างที่คนอ่านลวก ๆ ตามตัวหนังสือแล้วว่า นี่มันขัดกันอยู่ในตัว, สร้าง *The light* แสงสว่างแล้ว เพิ่งสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔ นี้ มันไม่ขัดกัน เพราะมันคนละ *light* คนละแสง.

แล้วที่ว่าสร้างสวรรค์ฟ้าดิน ในวันที่ ๑ แล้ว ยังมาสร้างในวันที่ ๒ และวันที่ ๓ มาจัดระเบียบกันอีกในวันหลัง ๆ นี่มันก็ไม่ขัดกัน. เพราะว่าสวรรค์และแผ่นดินในวันหลัง ๆ นี้ มันเป็นสวรรค์แผ่นดินธรรมดา ๆ นี้เอง คือเป็นผลของคำว่าสวรรค์และแผ่นดินในความหมายที่ ๑ แห่งวันแรกนั้นเป็นเพียงเรื่องฟ้าและดิน, ฟ้าและดินเป็นเพียงคู่ตรงกันข้าม คือ ๒ สิ่ง ซึ่งมีศักยภาพหรือมีอำนาจต่างกัน เป็นฝ่ายบวกกับเป็นฝ่ายลบ.

ความเป็นบวกและความเป็นลบได้เกิดขึ้นแล้ว, ถ้ามันมาสัมพันธ์กัน มันก็จะเกิดสิ่งใหม่. ฉะนั้นความเป็นบวกหรือความเป็นลบ หรือเป็นอิมเมียนั้น มันได้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่วันที่ ๑, เรียกว่าพระเจ้าได้สร้างแล้วตั้งแต่วันที่ ๑, ฉะนั้นต่อมาจะมีสวรรค์หรือมีแผ่นดินอย่างธรรมดาๆ นั้นมันก็ได้ซี, แล้ว ข้อความนี้ก็ไม่ได้ขัดแย้งกัน ไม่ใช่พูดอย่างบ้าๆ เป๋อๆ อะไร. นี่แหละคือข้อที่จะต้องทำความเข้าใจ เพื่อไม่รังเกียจเพื่อนคริสเตียน ที่เขาถือพระคัมภีร์ไบเบิลเป็นหลัก.

มีประหลาดอยู่ที่ว่า มีที่ว่างที่แยกน้ำ ใต้ที่ว่างออกไปเสียจากน้ำที่อยู่บนที่ว่าง หมายความว่าที่ว่างนั้นมีน้ำทั้งข้างบนและข้างล่าง. ที่ว่างนั้น ตรงกลางนั้น ท่านทำให้มันเป็นสวรรค์ขึ้นมา นี่หมายความว่าสวรรค์นั้นมีน้ำทั้งข้างบนและข้างล่าง มีความหมายที่คို့อยู่, คล้ายๆ กับมันจะเป็นไปในทางเย็น มีน้ำทั้งข้างบนและข้างล่าง.

ที่นี้เกิดน้ำฝนใหญ่เรียกว่าทะเล แล้วพระเจ้าก็สร้างที่คอนขึ้นในทะเล บนที่คอนนั้นก็สร้างให้เกิดพฤษชาติ ของเขียวในวันที่ ๓, แล้ววันที่ ๔ จึงสร้างดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ นี่มันก็จะฟังยากสำหรับคนสมัยนี้ที่เชื่อว่าของเขียวต้องอาศัยแสงแดด.

ที่ท่านสร้างของเขียวได้ ตั้งแต่ก่อนสร้างแสงแดด มันก็แปลกอยู่. ฉะนั้นของเขียวนี้มันจะหมายถึงอะไรก็ตามใจ แต่มันต้องมีอยู่ได้ก่อนที่จะมีแสงแดด; ฉะนั้นจึงไม่ใช่ของเขียวธรรมดาสามัญ มันจะเป็นพืชแห่งของเขียวเท่านั้น เป็นพืชแห่งสิ่งที่จะเป็นของเขียวในเวลาต่อมาเท่านั้น, แล้วต่อมาเมื่อสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ขึ้นมาแล้ว มันจึงมีของเขียวธรรมดาที่มันต้องอาศัยแสงแดดเกิดขึ้น.

ที่นี้เมื่อสร้างพฤษชาติแล้ว ก็สร้างสัตว์ และให้พืชนี้เป็นอาหารของสัตว์, แล้วก็ทวีมากขึ้นทั้งพืชและสัตว์, แล้วก็สร้างคนให้เป็นเจ้าของพืชและสัตว์; มี

ประโยคกล่าวไว้ประโยคหนึ่งว่า “ให้คนเพิ่มจำนวนขึ้นมา ปราบปรามและครอบครองสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น” ก็เป็นเจ้าของสัตว์เหล่านั้น. เพราะฉะนั้นทางฝ่ายคริสเตียนจึงถือว่า การฆ่าสัตว์เหล่านั้นไม่บาป เพราะพระเจ้าทรงอนุญาตมอบหมายไว้ ให้เป็นทรัพย์สินสมบัติของมนุษย์, ให้มนุษย์ควบคุม จัดการควบคุม ปรับปรุง ไล่ตามพอใจ, ฉะนั้นตามหลักของศาสนาคริสเตียนจึงถือว่า ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหารหรือช่วยเหลืออะไรก็ตาม ไม่บาป, ผิดกับศาสนาอื่นบางศาสนา แม้เช่นศาสนาพุทธเป็นต้น.

แล้วก็มีอยู่ประโยคหนึ่งที่ว่า “ได้ให้หญ้าบนอนพฤกษชาติที่ทรงผลเป็นอาหาร” นี้ ไม่ได้ใช้คำนี้แพร่ออกไปถึงสัตว์, ไม่ได้มุ่งหมายว่าจะให้ใช้สัตว์เป็นอาหาร. สำหรับสัตว์นั้นทรงอนุญาตเพียงให้ปราบปราม ให้ครอบครอง ให้จัดการไล่ตามพอใจนั่นเอง เป็นการตีความกันที่หล้ง กว่า ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร, ให้ถือว่าสัตว์เป็นอาหารก็ถือว่า ไม่บาป ฉะนั้น คริสตศาสนิกชนจึงถือว่า ฆ่าสัตว์ฆ่าปลา ฆ่าอะไรก็ตาม เพื่อเอาใช้ประโยชน์หรือเป็นอาหารนี้มันไม่บาป. ที่นี้เรา พุทธบริษัทถือว่า บาป; แล้วเราจะ做朋友กันได้อย่างไร, เราจะอยู่ร่วมโลกกันได้อย่างไร โดยไม่ขัดขวางกัน. นี่คือเรื่องที่เป็นปัญหา ที่ต้องปรับปรุงความเข้าใจซึ่งกันและกัน.

วิจัยผลเรื่องกินเนื้อ ไม่กินเนื้อ.

ในตอนนี้ อยากจะพูดถึงเรื่องอาหารกัน เสียให้สิ้นกระแสความไปเสียสักเรื่องหนึ่งก่อน. คนที่ถือว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป ก็กินเนื้อสัตว์; ที่นี้คนที่ถือว่ากินเนื้อสัตว์บาป มันก็ไม่กินเนื้อสัตว์, มันก็ต้องกินพืช เช่นกินเมล็ดข้าวและผักและผลไม้ที่เรียกว่าพวก vegetarian มังสวิรัติ ไม่กินเนื้อสัตว์แต่กินพืช.

เมื่อวานนี้ มีอาคันตุกะของเรามาที่นี้คนหนึ่ง เขาบอกว่า เขาเป็น *fruitarian* กินแต่ผลไม้. ถ้ากินผักก็บาป เพราะมันต้องฆ่าผัก, กินข้าวก็บาป เพราะต้องทำลายชีวิตในเมล็ดข้าวทุกๆ เม็ด. การกินข้าวนี้บาป; เพราะว่าในเมล็ดข้าวเม็ดหนึ่งๆ มันมีชีวิต ฉะนั้นฉันไม่กิน. เรื่องไม่กินผัก, กินผักบาปนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาล. ฝ่ายศาสนาไหน เขาถือว่า ผักก็ยังมีชีวิต เขาไม่กินผักที่ไปทำลายด้วยตนเอง, คือศาสนา ไชนะนิครนถ์ คู่แข่งขันกับพระพุทธเจ้านี้เขาไม่กินผัก ที่ไปเก็บมาเอง เว้นไว้แต่อาหารที่ชาวบ้านเขาปลูกอยู่ตามธรรมชาติ.

นี่หนักขึ้นไปกว่านั้นอีก ว่ากินผักก็บาป, ข้าวสาร เมล็ดพืชต่างๆ กินเข้าไปแล้วก็บาป; เพราะฉะนั้นฉันกินแต่ผลไม้, กินแต่เนื้อของผลไม้. เมล็ดของผลไม้ฉันไปแกะทิ้งไม่ได้ ก็บาปเหมือนกัน คือไปทำลายเมล็ดผลไม้ก็บาปเหมือนกัน. ฉะนั้นต้องระมัดระวังกินแต่เนื้อผลไม้ แล้วเอาเมล็ดผลไม้ฉันไปวางไปทิ้งในที่ควร, ก็เลยกินแต่เนื้อผลไม้. นี่หนักขึ้นไปอีกอย่างนี้ เรื่องอาหาร.

แต่ว่าข้อนี้ก็ไปตรงกันกับเรื่องโบรมโบราณ พวกฤๅษีในป่าตั้งแต่คึกคักบรรพมาในอินเดีย เขาก็กินผลไม้ โดยเหตุที่เขาถือศีลว่า จะปรุงอาหารด้วยไฟไม่ได้. ฉะนั้นเขาจึงไม่อาจจะกินข้าวได้ เพราะข้าวมันต้องหุงด้วยไฟ. เขาไม่กินข้าว, กินไม่ได้เพราะข้าวต้องหุงด้วยไฟ. ฉะนั้นเขาก็กินผลไม้เหมือนกัน, แล้วก็ไม่ทำอันตรายเมล็ดผลไม้เหล่านั้น ไปเก็บผลไม้มาไว้มากๆ แล้วกินไปตลอดวันตลอดคืนตามที่มีมันหิว. นี่ไม่แปลก มีมาแล้วตั้งแต่ก่อนครั้งพุทธกาลนานไกล. แต่ภิกษุจะทำอย่างนั้นไม่ได้ อาตมาลองดูแล้วมันเกือบตาย ๒-๓ วัน ก็ทนไม่ได้ เพราะมันหิวจะขาดใจในตอนกลางคืน มันกินกลางคืนไม่ได้ แล้วมันหิว. พระเราจะถือว่า กินผลไม้เป็นอาหารนี้มันทำไม่ได้ มันหิวตอนกลางคืน. เว้นแต่เขาจะเป็นฤๅษี กินเมื่อไรก็ได้.

นี่กินเนื้อผลไม้, นี่ก็ยังกินในโลกอย่างคนที่เป็นอาคันตุกะมาเมื่อวานนี้, เขาเป็นพวกนี้. เขาซื้อผลไม้ที่ไหนก็ได้ ไม่ลำบากยากเย็นเลย, แล้วก็มากินแต่เนื้อ เมล็ดเขาก็ทิ้งในที่ควร เขาไม่ลำบาก, เขาสะดวกยิ่งกว่าเราเสียอีก. ก็คิดดูให้ดี.

นี่เรื่องอาหาร ทั้งแต่กินเนื้อ แล้วก็ไมกินเนื้อ, แต่กินข้าวกินผัก, แล้วก็ไมกินข้าวไมกินผัก, กินแต่เยื่อผลไม้ด้วยความระมัดระวัง, ทั้งเมล็ดให้ดี นี่เรื่องอาหาร มันเป็นอย่างนี้.

เรื่องฆ่าสัตว์ไม่บาป.

ที่นี้ หลักพุทธศาสนา ของเรา ก็มีอยู่ว่า จะต้องไม่ทำบาป ที่เกี่ยวกับอาหาร, ต้องไม่ทำบาปให้เกิดขึ้นเกี่ยวกับอาหาร, แล้วก็ไปดูเอาเอง ว่าอย่าทำให้บาปมันเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาหาร. ฉะนั้นเราจึงไม่ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร หรือว่าไม่ทำอะไรที่จะเป็นบาปอันเกี่ยวกับอาหาร ก็เป็นอันว่า คนมันต้องกินอาหาร.

ที่นี้ ศาสนา บางศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์เตียน หรือเครือเดียวกันนี้ เขาถือว่าปลาหรือสัตว์นี้ พระเจ้ามอบให้เป็นสมบัติเป็นกรรมสิทธิ์ให้เป็นอาหาร, เพราะฉะนั้น เขาจึงกินเนื้อสัตว์และฆ่าสัตว์โดยไม่มีบาป. ฉะนั้น บาทหลวงที่เป็นพระแท้ๆ ก็จับปืนยิงนกได้.

อาตมาอ่านประวัติของอนาคาริกธรรมปาละ ที่เล่าถึงเรื่องของตัวเองเมื่อยังหนุ่มๆ ที่เกิดความรู้สึกสะอิดสะเอียนเรื่องเกี่ยวกับศาสนานั้น ก็เพราะว่าได้เห็นบาทหลวงคริสต์ทั้งในลังกาก็บนชั้นยี่งนมมากินเป็นอาหาร, ในประเทศลังกาเดี่ยวนั้น. แต่หมายถึง

เรื่องสมัยที่หลายสิบปีมาแล้ว เขาจึงสละสังขารเกี่ยวกับศาสนา ว่ามันจะต้องทำความเข้าใจกันสักทีหนึ่งแล้วเรื่องนี้. ธรรมปาละจึงได้หันมาหาศาสนา แล้วก็ได้ปฏิบัติตัวเป็น ผู้ไม่กินเนื้อสัตว์, อนาคาริกธรรมปาละจึงเป็นคนไม่กินเนื้อสัตว์จนกระทั่งตาย อุทิศชีวิตทั้งหมดเพื่อกอบกู้ศาสนา, เรียกว่าพุทธศาสนาในอินเดียฟื้นตัวขึ้นมา จนกระทั่งมาอยู่ในกำมือของชาวพุทธ เพราะบุคคลคนนั้น อนาคาริกธรรมปาละควรจะรู้จักเขาไว้บ้าง.

ต่อมาก็ เกิดการต่อสู้หรือวิวาทกันเป็นการใหญ่ ระหว่างคริสตังกับ พุทธบริษัทในลังกา, ยังยึดเยื้อกันมาจนถึงทุกวันนี้ พุคกันไม่ได้ คือไม่ยอมกัน. ฝ่าย พุทธชาวลังกา ก็ไม่ยอมรับมติใดๆ ของฝ่ายคริสเตียน; อย่างจะพูดผ่นผั้นว่า พระเจ้าเป็นอย่างไรพระเจ้าเป็นอย่างนี้ เหมือนที่อาตมาพูดนี้ เขาก็ไม่ยอมรับ, แล้วพวก ลังกาหลายคน เขาก็ทำอาตมาอยู่ตลอดเวลา ที่ว่าไปอธิบายอย่างนั้นมันเป็นการให้เกียรติ ให้ความถูกต้องแก่ศาสนาคริสต์, แล้วก็คล้ายๆ กับว่า ขบถต่อศาสนาพุทธ, เขาทำ อาตมาอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา. นิยมทั้งหลายจะว่าอย่างนี้ด้วยก็ตามใจ, จะช่วยกันทำ อาตมาด้วยก็ได้.

แต่อาตมายังพูดอยู่อย่างนี้ ว่าเราอย่าไปรังเกียจเขาเลย เพราะว่าเรามี พระคัมภีร์อย่างนั้น, ในคัมภีร์ไบเบิลมันมีอย่างนี้ ให้มนุษย์จัดการกับสัตว์ได้ตามความ ประสงค์ เขาก็ถือบัญญัตินี้ จึงปฏิบัติไปตามความประสงค์. ฉะนั้นจะถือว่าเขาผิด บัญญัติผิดอะไรไม่ได้ เพราะเขาปฏิบัติถูกต้องตามบัญญัติแล้ว.

ผู้ถือศาสนาย่อมถือตามบัญญัติ.

เอ้า, ที่นี้ก็มาถึงข้อสำคัญหรือ ปัญหาสำคัญ อีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งจะไล่ขึ้นไป มาทันที ว่าศาสนาที่มนุษย์บัญญัติขึ้น จะเป็นของจริงของแท้สักเท่าไร, แล้วศาสนา

ที่เป็นตัวธรรมะ ที่ไม่เกี่ยวกับมนุษย์บัญญัติ คือมนุษย์จะบัญญัติอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้ เป็นกฎของธรรมชาติ เพียงแต่มนุษย์พบแล้วเอามาสอนแล้วก็ได้. นี่เรียกว่าศาสนาที่มนุษย์มิได้บัญญัติ คู่กันกับศาสนาที่มนุษย์บัญญัติ.

ศาสนานี้ก็ว่าเป็นศาสนาที่มนุษย์บัญญัติกันทั้งนั้นก็ว่าได้, แล้วบัญญัติไว้อย่างไร ใครถือศาสนาไหน ก็ถือตามบัญญัติอย่างนั้น. เมื่อเราถือตามบัญญัติในพุทธศาสนา ไม่ฆ่าสัตว์, ฆ่าสัตว์บาป ก็ยอมรับว่าฆ่าสัตว์มันบาป. พวกคริสเตียนเขาถือตามพระบัญญัติในคริสต์ศาสนาว่าไม่บาป, เขาก็ไม่บาป มันก็ต้องไม่บาป เพราะว่าเอาตามทีบัญญัติ ตามที่ศาสนาบัญญัติไว้อย่างไร. และเราสมัครถือศาสนาไหน มันก็กลายเป็นบาปหรือเป็นไม่บาปไปตามบัญญัติของศาสนานั้น.

ข้อนี้มันมีปัญหาลึกลับอยู่เบื้องหลังว่า อย่างไหนที่มันจะถูกตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่จะเอากฎของธรรมชาติมาเป็นผู้สนับสนุน มาเป็นแนวร่วมหาเสียง? ถ้าให้ธรรมชาติพูด ธรรมชาติจะพูดไปในทางว่า ให้ฆ่าสัตว์หรือไม่ให้ฆ่าสัตว์, แต่เนิ่นมันเป็นเรื่องที่ธรรมชาติบัญญัติ. เคียวนี้มนุษย์มันบัญญัติ เราถือกันได้แต่ตามทีมนุษย์บัญญัติ; ฉะนั้นเราอย่าไปว่าเขาเลย. เมื่อเขาต้องการจะถือศาสนานั้น เพราะเขาพอใจหรือเขาถือมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ก็ปล่อยเขาไป, อย่าไปคำ อย่าไปว่า อย่าไปตำหนิ อย่าไปวิพากษ์วิจารณ์เขาเลย ฉะนั้นศาสนาที่ เขาจะถือว่า ฆ่าสัตว์เป็นอาหารได้ไม่บาป, เราไม่ฆ่าก็แล้วกัน ถ้าเราไม่ถือศาสนานั้น แต่เราอย่าไปว่าอย่าไปดูหมิ่นเขาเลย.

พูดให้ตลอดเสียทีว่า ศาสนาที่มนุษย์บัญญัตินั้น ต้องเอาตามทีมันมีบทบัญญัติ จึงจะเรียกว่า เป็นผู้ซื้อตรงต่อศาสนานั้น ๆ. ทีนี้ ศาสนาที่ไม่ใช่มนุษย์บัญญัติ เป็นกฎของธรรมชาติ ก็ต้องใช้สติปัญญาว่า เราควรจะทำกันอย่างไร?

ฉะนั้นที่มีศาสนาหลายศาสนา บัญญัติว่าไม่ให้ฆ่าสัตว์นี้ ก็เพราะเล็งเห็นหลักที่ลึกไปกว่าที่มนุษย์จะบัญญัติได้ ว่าโดยกฎของธรรมชาตินี้; ถ้าเราฆ่าสัตว์ได้เป็นว่าเล่น เป็นเบือไปอย่างนี้ เราก็เป็นคนโหดร้าย, เราก็เป็นคนมีจิตใจที่หยาบคายที่โหดร้าย ไม่เหมาะ. ฉะนั้นเราควรจะต้องทำให้เราอยู่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย; แม้กับสัตว์เทไรจัน, แม้กับต้นไม้. ฉะนั้นจึงมีบางลัทธิศาสนาถือว่าฆ่าต้นไม้นี้ก็บาป ไม่ต้องมาถึงฆ่าสัตว์ฆ่าคน ฆ่าต้นไม้ก็บาป ในพุทธศาสนา นั้นวินัยเป็นชั้นวินัยของพระบัญญัติสำหรับพระ ว่าฆ่าต้นไม้ก็เป็นบาปเท่ากับสัตว์เทไรจัน, แต่ไม่ได้บัญญัติสำหรับฆราวาส. ฉะนั้นฆราวาสฆ่าต้นไม้ก็ไม่ได้บาป บาปเฉพาะที่เป็นพระ, แต่ว่าบางศาสนาเช่น ศาสนาโซณะนี้ เขาถือว่ามันเป็นบาป ฆ่าต้นไม้มันก็บาป.

นี่ ความประณีตละเอียด มันมีอยู่หลายระดับ อย่างนี้, ก็ถือเอาหลักที่ว่าอย่างไหนทำให้จิตใจของคนทารุณโหดร้าย อย่างนั้นควรจะหลีกเลี่ยงเสีย. ถ้าจะเป็นเรื่องของมนุษย์บัญญัติ ก็ขอให้บัญญัติให้ตรงตามกฎของธรรมชาติตามหลักของธรรมชาติ จะดีกว่า. แม้ว่าจะเป็นบทบัญญัติของมนุษย์ ก็ใช้ความกตัญญูลงไปถึงว่า อย่างนั้นมันจะตามหลักของธรรมชาติมากกว่า.

ถือว่าถ้ามนุษย์เรามาติดกัน ในทำนองที่จะไม่ฆ่า แม้แต่สัตว์ ซึ่งมันก็รู้จักกลัวตายหนีตายอะไรเหมือนกันแล้ว มนุษย์นี้ ก็จะมีจิตใจละเอียดอ่อน พอที่จะไม่ฆ่ามนุษย์ด้วยกันเองได้, ก็ถือว่าถ้ามนุษย์มันฆ่าสัตว์ก็อย่างไม่มี ความหมาย ฆ่าช้าง ฆ่าควาย ฆ่าสัตว์ตัวใหญ่ๆ ก็อย่างไม่มี ความหมาย ใจมันทารุณโหดร้ายอย่างนั้นแล้ว มันก็ง่าย ง่ายนิดเดียวที่จะฆ่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน. ฉะนั้นจึงวางขอบเขตไว้กว้างว่า อย่าฆ่าสัตว์มีชีวิตเลย, ฉะนั้นเราจึงมีศาสนาที่ว่าอย่าฆ่าสัตว์มีชีวิตเลย. แต่ยังถือว่าเป็นบทบัญญัติอยู่, เป็นศาสนาที่มนุษย์บัญญัติอยู่ คือบัญญัติโดยมนุษย์อยู่.

ถ้าต่างฝ่ายต่าง ถือศาสนาที่บัญญัติโดยมนุษย์อยู่ ก็อย่าเพื่อดำกันเลย แม้มันจะไม่ตรงกัน เพราะว่าต่างคนต่างมีสิทธิที่จะเลือกเอาตามพอใจ. แต่เราจะนึกไปถึงข้อที่ว่า ถืออย่างนี้ดีกว่า, ถือไม่อย่างนี้ดีกว่า มันจะมีผลไปถึงการทำจิตใจ, หรือเตรียมจิตใจไว้ สำหรับจะไม่ฆ่ามนุษย์. นี่เราอย่าไปดูหมิ่นใคร. ผู้ที่ถือศาสนาที่ว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป เพราะว่าพระเจ้าจัดไว้สำหรับมนุษย์เป็นอาหารอย่างนี้. แต่ว่าเราไม่เอาที่เดียวกัน, เราไม่ถืออย่างนั้นก็แล้วกัน แต่เราอย่าไปด่าดูหมิ่นเขาเลย เพราะเขาทำตามบัญญัติอย่างยั้งในศาสนานั้นแล้ว. ผิดหรือถูกมันอยู่ที่ระบบศาสนา หรือผู้บัญญัติระบบศาสนานั้น ว่าเขาจะเล็งลึกซึ้งถึงเท่าไร.

บทบัญญัติของโมเสสก่อนพระเยซูทรงสิ้นชีพินั้น ก็มีว่าอย่างเดียวกันคือห้ามแต่ฆ่ามนุษย์เท่านั้น ห้ามไม่ให้ฆ่ามนุษย์ ไม่พูดถึงสัตว์. นี่ก็มีครั้งแรกเดิมๆ แท้ๆ ก็พูดว่าสัตว์นี้มีไว้สำหรับมนุษย์ พระเจ้าสร้างสัตว์ไว้สำหรับมนุษย์ ให้มนุษย์จัดการกับสัตว์ได้ตามพอใจ, ก็แปลว่า เขาถือถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งศาสนาของเขาแล้ว. [เราไม่ลบหลู่ดูถูกเขา แม้ว่าเราจะต้องอยู่ร่วมโลกร่วมประเทศกัน หรือบางทีจะต้องแต่งงานเป็นผัวเมียกันก็ไม่แน่ ในระหว่างศาสนาที่มันต่างกัน.

ที่มันก็เหลืออยู่แต่ว่า เราจะทำอย่างไร, เราจะแก้ปัญหาละเฉพาะหน้าอย่างไร? เช่นยกตัวอย่างว่า เราปลูกผักขาย, ทำไร่นาปลูกผักขาย, แล้วตัวเพ็ญ ตัวสัตว์ที่เป็นศัตรูของผลไม้ นั้นมันลงระบาคอยู่ในพืชผลของเรา, เราไปซื้อยากำจัดศัตรูพืชมาพ่น มันก็ตาย เพื่อรักษาพืชผลของเรา, เราก็รู้สึกว่าเป็นบาป ก็มานอนเสียใจอยู่; อย่างนี้เราไปเป็นคริสเตียนเสียดีกว่า. เพราะว่าทำอย่างนั้นมันไม่บาปนี่, ไปเป็นคริสเตียนเสียดีกว่า. แล้วจะทำอย่างไร จึงจะเพาะปลูกหรือใช้ยากำจัดศัตรูได้?

นี้เป็น ปัญหาสำหรับพุทธบริษัทแล้ว ที่ทำอย่างไรจึงจะทำมาหากิน ด้วยกลสิกรรมได้ ซึ่งมันเต็มไปด้วยศัตรูพืชที่เป็นสัตว์มีชีวิต. ฉะนั้นไม่คิดถึงเรื่องนี้ แล้วคอยแต่จะตำว่าคนอื่น ตูถูกตู่หมิ่นคนอื่น จนตัวเองก็ทำไม่ได้ นี่มันไม่ถูกนะ, เป็น พุทธบริษัทไม่ได้ละ. พุทธบริษัทจะต้องไปหาทางออกเอาเอง ว่าทำอย่างไรเราจึงจะ ทำมาหากินได้.

เช่นว่าเป็นชาวนา ไถนา ไปตามรอยควายรอยไถที่ไถนา, มีสัตว์ตาย ตลอดรอยไถ. ปุณานี้ตายมากที่สุด ไถเหล็กมันบาดปุณาซากเป็นซีกๆ เสี่ยงๆ หรือ แมลงหรือหอยหรืออะไรก็ตาม. นี่ถ้าไถนาเป็นอย่างนี้ แล้วพุทธบริษัทจะทำอย่างไร จึงจะไถนาได้, มีทางออกอย่างไร?

หรือว่าถ้าเราเป็นโรคพยาธิ เราจะเอาโรคพยาธิออกจากท้องจากลำไส้ได้ อย่างไร ถ้าเราไม่กินยาถ่าย? ถ้าเรากินยาถ่าย มันก็ต้องมีสัตว์ตาย, แล้วเราจะทำอย่างไร ที่จะช่วยชีวิตเราได้? นี่มันเกี่ยวกับการบัญญัติ อย่างนี้ ท่านบัญญัติไว้อย่างไร ก็ไป ศึกษาดูให้ดี.

อาตมาอ่านหนังสือเรื่องปฐมสังคายนา ตอนสมัยแรกเรียนแรกอ่านพบก็ สะดุ้งเหมือนกัน. ว่าเข้าวันนั้นพระอาณนที่ต้องฉินยาถ่ายเพื่อทำร่างกายให้สบาย แล้ว จึงจะไปเข้าประชุมสังคายนา. ขนาคพระอาณนก็ที่ยังกินยาถ่าย, แล้วยาถ่ายนี้มันต้อง ทำลายพยาธิในท้องในลำไส้เสมอ, แล้วทำไมพระอาณนที่จึงกินยาถ่าย? ท่านกินยาถ่าย ด้วยจิตใจอย่างไร ด้วยความรู้สึกอย่างไร? กินแล้วมันขาดศีลข้อปาณาติบาตหรือเปล่า? นี่ยกตัวอย่างมาให้ศึกษาเท่านั้น ไม่ใช่ว่าจะมาขย่งให้ละเมิดให้อะไรต่างๆ.

มันก็กลายเป็นเรื่องของจิตใจ ว่าเราจะทำจิตใจอย่างไร จึงจะไม่ผิด บทบัญญัติ ข้อนี้. ศีลมีบทบัญญัติตายตัวว่า ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ, สิกขาบท

คือ เจตนาเว้นจากการกระทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง นี่เขามีบทบัญญัติชัด. ถ้าเป็นนักกฎหมายนักอักษรศาสตร์ก็ดูเอาตามตัวหนังสือเถอะว่า เจตนาที่สัตว์มีชีวิตให้ตกลง.

พุทธบริษัทมีทางออกตรงนั้นเท่านั้น ทางอื่นไม่มี, อย่ามีเจตนาที่จะทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง. เช่นว่าไถนา นี่ไม่ได้มีเจตนาจะทำสัตว์ที่ในรอยไถให้มันตาย, มันมีเจตนาจะทำนา จะเลี้ยงชีวิต. ถ้าไม่ศึกษากันให้ดี เราก็จะปฏิบัติไม่ได้, แล้วก็จะวิปัสสารเดือดร้อนใจ จนเราทำนาก็ไม่ได้, แล้วก็จะถูกพวกฝ่ายโน้น, ศาสนาอื่นพวกฝ่ายโน้นเขาหัวเราะเยาะหรือให้เอา ว่ามันหน้าไหวหลังหลอก ว่ามันจะไม่ทำสัตว์ให้ตาย ทำไมมันยังทำสัตว์ให้ตาย.

นี่ขอให้พุทธบริษัททุกคน รู้จักศึกษาปาณาติบาตนี้แหละให้ดีๆ, เป็นบทบัญญัติที่ศาสนาบัญญัติ มนุษย์บัญญัติก็จริง มันก็ต้องปฏิบัติให้ดีให้ถูกต้องจนไม่มีปัญหา. เมื่อทำบัญญัติว่า มีเจตนาทำสัตว์มีชีวิตให้ตาย เราก็ไม่มีเจตนาอันนั้น; ฉะนั้นเมื่อไถนา ก็เมื่อกินยาถ่ายก็ดี หรืออาจจะพูดว่า เมื่อจะปราบศัตรูพิษในผืนนา ก็ดี มันต้องมีเจตนาอย่างอื่น, อย่ามีเจตนาที่จะทำสัตว์มีชีวิตให้ตาย. ทางออกมีเท่านั้น ถ้าไม่ยอมออกก็ตามใจ, มันก็มานอนร้อนใจวิปัสสารอยู่ หรือมีฉะนั้นก็ต้องไม่ทำเท่านั้นเอง. แต่ถ้าทำต้องมีความรู้เพียงพอ ที่จะไม่ผิดบทบัญญัติเหล่านี้; ฉะนั้นเราเมื่อทำถูกต้องตามบทบัญญัติก็เป็นอันว่าไม่บาป เพราะว่าสิ่งที่บัญญัตินี้มันก็เอาตามทีบัญญัติ.

กฎเกณฑ์ที่มนุษย์บัญญัติยอมรับถือแล้ว มันก็ต้องเอาตามกฎเกณฑ์นั้น; เช่นกฎหมายเป็นต้น ที่มนุษย์บัญญัติยอมรับแล้ว มันก็ต้องถือตามกฎหมายที่บัญญัติ, ผิดถูกกันอยู่ตามที่กฎหมายบัญญัติ. วินัยในพระศาสนาก็เหมือนกัน เมื่อบัญญัติ

ไว้อย่างไร ก็ศึกษาให้ดี, 'อย่าให้ถึงกับว่า ทำตนให้ลำบาก, หรือว่าทำตนให้อยู่ในฐานะที่เขาให้ได้ ว่ามันไม่จริง.'

ที่ส่วน ธรรมะ นั้น ไม่ใช่วินัยนะ, วินัยนี้พระศาสดาบัญญัติ, แต่ธรรมะนั้น ไม่ใช่สิ่งบัญญัติ, พระศาสดาไม่ได้บัญญัติ ท่านทรงใช้คำว่าแสดง. ธรรมะที่แสดงแล้ว, วินัยที่บัญญัติแล้ว, ธรรมะที่แสดงแล้ว. ธรรมะที่ท่านบัญญัติไม่ได้ เพราะเป็นของธรรมชาติ, ธรรมชาติบัญญัติของตนเอง ท่านเป็นแต่ผู้ค้นพบๆๆ มองเห็นแล้วเอามาสอน นี่ก็ว่าเอามาแสดง ไม่ใช่คำว่าบัญญัติ, หรือไม่ใช่บัญญัติอย่างวินัย, มันคนละเรื่องกัน. จะใช้คำว่าบัญญัติก็ต้องบัญญัติอีกความหมายหนึ่ง ไม่ใช่บัญญัติอย่างวินัย, เอามาบัญญัติบอกให้รู้เท่านั้นเอง.

ฉะนั้นเราก็ถือให้ตรงตามความจริงตามของจริง เมื่อรับถือสิ่งบัญญัติ ก็ถือตามที่บัญญัติ, เมื่อรับถือสิ่งที่ เป็นกฎของธรรมชาติ ก็พยายามเข้าถึงหัวใจของธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วที่สำคัญที่สุด มันก็คือเจตนา. ถ้าเรือกโรเหาเดินอะไรมันมากนัก โยมก็ซื้อยาแก้จืดแก้จืดโรมาใช้ โรยไว้ที่ที่นอน อย่างนี้จะเป็นอย่างไร? ทำไปด้วยความรู้สึกว่าอย่างไร? ถ้าเจตนาจะฆ่า มันก็ต้องขาดศีลแน่นอน, เว้นไว้แต่จะทำด้วยเจตนาอย่างอื่น.

นี่รู้เรื่องกันให้พอสมควร, แล้วก็ปฏิบัติให้มันตรงตามความจริง, แล้วเราก็ไม่ต้องทะเลาะกัน. ฉะนั้นอย่าไปตูมมึนตูดถูก ศาสนาที่เขา มีบัญญัติเรื่องให้ฆ่าสัตว์กินได้, ก็ตามเรื่องของเขาเถอะ เราไม่ถืออีกแล้วกัน. แต่เราไม่ไปดำไปว่าเขา, หรือไม่ถึงกับทำตัวเป็นผู้วิวาทกับเขา. เรายังจะต้องอยู่ร่วมโลกกัน อยู่ร่วมบ้านร่วมเมืองกัน กระทั่งอยู่ร่วมชายคากัน อย่างนี้ก็มี.

ควรทำความเข้าใจกันในเรื่องที่ศาสนาบัญญัติ.

นี้อาตมาเรียกว่า ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ในระหว่างศาสนา. ศาสนา มีหลายศาสนา บัญญัติเกี่ยวกับปาณาติบาตไว้ในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน; ฉะนั้นเรา อย่าได้ทะเลาะกันด้วยเรื่องนี้เลย. ศึกษาของเขาให้เป็นที่เข้าใจ แล้วก็หาหนทางที่ว่า เราอยู่ร่วมโลกกันได้; เมื่อเราไม่ชอบอย่างนั้น เราก็ไม่ถือลัทธินั้น ไม่ถือศาสนานั้น, เราคงถือศาสนาอย่างของเรา. แต่แล้วก็ไม่ต้องไปทำบาป ในส่วนที่ไปดูหมิ่นดูถูกเขา. ช่วยจำไว้ด้วยนะ ไปดูหมิ่นดูถูกเขา มันก็บาปเหมือนกันนะ. ฉะนั้นอย่าไปดูหมิ่น ดูถูกเขา อันเกี่ยวกับศาสนา, เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติตามความพอใจของเขาด้วย.

นี่คือประโยชน์ แห่งการทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา ซึ่งอาตมา เห็นว่ามันเป็นเรื่องที่ควรจะต้องมาพูดกันบ้างแล้ว. พูดเรื่องอื่น ๆ มาหลายสิบปีเต็มที แล้ว นี่เพิ่งบันทึกเพิ่งพูดเรื่อง ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา.

คนที่เขาหวังว่าเขาไม่อยากให้อาตมาพูด เขว่ามันแกว้างเท้าหาเสี้ยน หา เรื่องให้ถูกคำ. แต่อาตมาว่าไม่เป็นไร ใครจะคำอาตมาผู้พูดก็ไม่เป็นไร, ก็จะต้องพูด พูดว่าเราจะต้องมองกันแบบนี้, มองกันแบบนี้, มองกันแบบนี้, ในระหว่างศาสนา แล้วก็ไม่ต้องกระทบกระทั่งกัน, จะได้เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน ตามที่เราจะ ทำได้.

อย่างว่าแมวมันจับหนูกิน เราก็คงจะเกลียดมัน ว่ามันเป็นสัตว์ที่ไม่มีศีล เสียเลย ไม่อยากจะทำเลย, แล้วถ้าไก่ไม่ได้จับหนูกิน เราก็จะเลี้ยงไก่; อย่างนั้นมันไม่ ถูก เพราะมันอยู่นอกขอบเขต ของการที่จะพิพากษากันด้วยเรื่องบทบัญญัติในระดับ อื่น เอามาใช้กับระดับอย่างนี้. แมวจับหนูกิน โยมว่ามันบาปไหม? แมวมันมีเจตนา จะฆ่าสัตว์ หรือเพียงเจตนาจะกินอาหาร, ลองคิดถึงข้อนี้.

แล้วเมื่อ แมวมันมีธรรมดาที่จะต้องกินหนูเป็นอาหาร อยู่แล้ว, มันก็ไม่ต้องมีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์. ถ้าว่ามีอำนาจทิพย์รู้ใจแมวได้ ก็รู้ได้ว่า แมวนี้ไม่ได้มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์หรือทำปาณาติบาต, แมวเจตนาแต่จะกินอาหารเท่านั้น. ฉะนั้น แมวไม่ขาดศีลปาณาติปาตาเวรมณี เหมือนกับที่คนบางคนเขาพูด, มีคนบางคนเขาพูดว่า แมวนี้เป็นสัตว์ที่มีบาป ล่วงศีลขาดศีลอยู่เรื่อย ก็ตามใจเขา. เขาพูดอย่างนั้นก็ตามใจเขา, แต่ถ้าพุทธบริษัทที่รู้เรื่องสิกขาบทดี รู้วินัยดี รู้ธรรมะดี คงจะไม่พูดอย่างนั้น.

ฉะนั้นต่อไปนี้ เราก็คงไปทำจิตใจเสียให้ดี อย่าให้วิปัสสนาเดือดร้อนกินแทนใจตัวเอง ว่าได้ทำบาปเสียแล้ว, อะไรนิดหนึ่งก็บาปเสียแล้ว, กระตูกกระติกก็ไม่ได้แล้ว ลงไปเดินนี่มันก็เหยียบอะไรตายแล้ว มันก็ไม่ต้องเดินกันละ, หรือว่าจะป้องกันตัวจากโรคพยาธิ อย่างนี้ก็ทำไม่ได้แล้ว. นี่มันจะตีเกินพระพุทธเจ้าไปแล้ว ถ้าอย่างนี้; ฉะนั้นเอาตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้ แล้วก็ได้สอนไว้อย่างไร เกี่ยวกับเรื่องนั้นก็ถือเจตนาเป็นใหญ่. ฉะนั้นเราอาจจะมีข้อต่อรอง ด้วยเจตนาอันนี้ เราไม่ต้องเป็นบาป เพราะไม่มีเจตนาจะฆ่า.

อาตมาเคยพูด ชนิดที่เขาหาว่ามันไม่ถูก คือว่าผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตัว ด้วยจิตใจบริสุทธิ์ แล้วไม่บาป; เช่น ผู้ที่ศึกษาสังคหิภาคนาประหารชีวิต อย่างนี้ เขาไม่ได้บาป เพราะเขาไม่ได้มีเจตนาจะฆ่าคนนั้น, เขามีเจตนาจะปฏิบัติตามความยุติธรรม ที่เรายอมรับและบัญญัติขึ้นไว้. ว่ากฎหมายได้บัญญัติขึ้นไว้อย่างนี้ หรือแม้แต่เพศฆราวาส ที่เขาจะต้องทำหน้าที่ของเขา ให้คนตายลงไป เพราะคนนั้นมันควรจะตาย โดยกฎหมายของสังคมหรือกฎหมาย. เพศฆราวาสเขาไม่ได้เจตนาจะฆ่าคนให้ตาย, เขามีเจตนาจะรักษากฎหมาย หรือความยุติธรรม หรือปฏิบัติหน้าที่ของเขา.

ในศาสนาโซณะ หรือเคียรติยนิกรนถันนั้น เขามีบัญญัติไว้เสียเลย เพื่อไม่ให้ต้องสงสัยลำบาก ไม่มีปาณาติบาตเพราะเหตุหนึ่งนี้, ไม่มีปาณาติบาตเพราะเหตุกระทำหน้าที่ เขาเขียนไว้ในบัญญัติในทางศาสนาเลย, เช่นชาวนาโถนาไม่มีบาปเพราะทำให้สัตว์ตาย, เช่นทหารไปรบเพื่อความเป็นธรรมเป็นการถูกต้องนั้น ทหารเหล่านั้นไม่มีบาปเพราะปาณาติบาต. มีมากข้อที่เขาเขียนไว้ชัด.

ทั้งนี้ใน ศาสนาพุทธ เราไม่ได้เขียนไว้ชัด ทั้งไว้เป็นปัญหา ที่ว่าจะตัดสินเอาเอง จะคิดเอาเอง ยังยุ่งยากลำบากอยู่. ฉะนั้นจึงแนะว่า ควรรู้จักพินิจพิจารณาเกี่ยวกับเจตนา นี้ให้ดีๆ จะป้องกันไม่ให้เกิดบาปขึ้น โดยที่มันไม่มีบาป, โดยที่แท้มันไม่ได้เป็นบาป, แล้วเราเียงไปเอง ว่ามันเป็นบาป, มันก็บาปเหมือนกันแหละ มันมาซ้อนใจอยู่ด้วยกัน.

ฉะนั้นช่วยกันปฏิบัติให้ถูกต้องในข้อนี้ อย่าไปยกบาปให้แก่ศาสนา ว่าเพราะถือพุทธศาสนานี้ที่เดียวจึงลำบากเหลือเกิน, อย่างนี้ไปยกบาปให้พระพุทธศาสนาแล้ว. ที่จริงมันไม่มี ที่พุทธศาสนาจะทำให้ใครลำบาก นั้นไม่มี นี่เรามันถือผิดๆ เอง, แล้วก็ไปยกบาปให้ว่า มันเพราะพุทธศาสนานี้ แล้วมันลำบากเหลือเกิน จะทำมาหากินอะไรก็ไม่ค่อยจะได้ โถนาก็ไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้เราพูดกันเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ในระหว่างศาสนา ให้ได้ใจความว่า ทุกศาสนาบัญญัติเรื่องนี้ไว้ต่างๆ กัน; เมื่อคนเขาปฏิบัติตรงตามบทบัญญัติ แห่งศาสนาที่เขาถือแล้ว เราอย่าไปวิจารณ์เขาเลย. ถ้าเราชอบอย่างไร เราชอบตามหลักของพุทธศาสนาอย่างไร, เราก็ปฏิบัติให้ตรงตามหลักของพระพุทธศาสนา. และถ้าจะถือให้มันมากกว่านั้น ก็ให้มีเหตุผลในทางพระธรรมทางธรรมะ ทางกฎของธรรมชาติ ว่าเราควรจะต้องให้ยิ่งขึ้นไป ถ้าทำได้.

พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ห้าม แต่ก่อนท่านไม่บัญญัติ ก็พระพุทธเจ้าจะไม่บัญญัติว่า จงกินแต่ผักอย่ากินเนื้อ, นี่ท่านก็ไม่บัญญัติ. แต่ถ้าใครจะทำได้ มันก็ดีเหมือนกัน. เรามานั่นเอาเอง เราจะไม่กินเนื้อ จะกินแต่ผัก, หรือเราจะกินแต่ผลไม้ หรือจะกินแต่ตามที่เราทำได้. เราใช้สติปัญญาของเราเองก็ได้, ไม่จำเป็นจะต้องบัญญัติตายตัวเป็นส่วนรวมสำหรับทุกคน.

นี่ต้องมองเห็นว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นพระพุทธเจ้าโดยแท้จริง ท่านจึงบัญญัติอะไรรอบคอบ ไม่มีช่องโหว่ให้มันผิดได้ หรือไม่ทำให้คนลำบาก, แล้วทำให้คนปฏิบัติได้. พุทธบริษัทเราก็ปฏิบัติให้ได้ แล้วก็อย่ายกตนข่มผู้อื่น ซึ่งเขาปฏิบัติไม่เหมือนเรา. นี่ความประสงค์ของอาตมาที่พูดเรื่องนี้ ก็มีเพียงเท่านี้.

เดี๋ยวนี้การบรรยายนี้ก็เห็นว่า สมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม สำหรับส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติพระธรรม สืบต่อไป.

ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้า กับ พระรัตนตรัย.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้
อาตมาก็จะบรรยาย เรื่อง ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไป
ตามเดิม; แต่ในวันนี้กล่าวโดยห้วนๆย่อย่อว่า ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระ-
รัตนตรัย.

ท่านที่ไม่เคยฟังมาแต่ก่อน คงจะลำบากบ้าง ในการที่จะทำความเข้าใจ
เรื่องที่กำลังจะบรรยายนี้, จึงขอทำความเข้าใจ เกี่ยวกับข้อนี้สักเล็กน้อย ว่าอาตมามี
ความประสงค์ จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาในโลก ซึ่งเป็นปณิธานที่ตั้งไว้
ประจำชีวิต ตลอดเวลามาจนบัดนี้ ว่าจะกระทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างศาสนา

เพื่อเป็นผลดีแก่ทุกคน, มันเป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ พร้อมกันไปในตัว; ผู้ที่เป็นนักศึกษาโดยแท้จริง ก็ถือเอาประโยชน์ แห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

เดี๋ยวนี้มีความเห็นว่า ถ้ามนุษย์ยังมีความรู้สึก ว่า ศาสนาแต่ละศาสนา ไม่อาจจะเข้ากันได้ หรือตรงกันได้ หรือไปด้วยกันได้ กับศาสนาอื่น มันก็หาความสามัคคี ในระหว่างมนุษย์นั้นไม่ได้ จะทำความยุ่งยากลำบากอยู่เรื่อยๆ ไป; และเดี๋ยวนี้ก็มีสมรสนหรือแต่งงาน ระหว่างคนที่ต่างศาสนากัน, เขาจะทำความเข้าใจอย่างไร จึงจะไม่มีข้อขัดข้อง ในเมื่อประกอบพิธีการแต่งงานก็ดี หรือว่าเมื่ออยู่กินเป็นสามีภรรยา กันต่อไปก็ดี จะมีความเข้าใจที่กลมกลืนกัน ไม่กระทบกระทั่งกันได้อย่างไร.

นี้เรียกว่าภายในครอบครัว ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างครอบครัว ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างพวกญาติซึ่งต่างศาสนากัน ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างประเทศชาติในโลกนี้ ก็จะเป็นผลดี, คือเป็นผลดีแก่โลกนั่นเอง.

ควรทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา.

พุทธบริษัทเราต้องไม่ใช่คนโง่, เป็นคนโง่แล้วก็อย่าเป็นพุทธบริษัทให้มันป่วยการเลย : ต้องมีความรู้ พอที่จะขจัดปัญหาต่างๆ ระหว่างบุคคล หรือระหว่างหมู่คณะ ระหว่างประเทศชาติ ที่เกี่ยวกับศาสนาได้.

เดี๋ยวนี้การเผยแผ่ศาสนา ก็กำลังขยายตัว และได้รับการปรับปรุง : ที่เป็นภายในของศาสนานั้นๆ ให้ดียิ่งขึ้น ให้สำเร็จประโยชน์แก่ศาสนานั้นๆ ยิ่งขึ้น, คือให้ผู้

พอใจนับถือศาสนานั้นมากยิ่งขึ้น, หรือถึงกับเปลี่ยนจากศาสนาหนึ่งไปยังศาสนาหนึ่ง
อย่างก็มี.

อาตมาเห็นว่า เราไม่จำเป็นจะต้องเปลี่ยนศาสนา, เพียงแต่เราทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา; หรือว่าเข้าใจศาสนาของตน ให้ถูกต้องแท้จริงเสียก่อน, แล้วก็เข้าใจศาสนาของเพื่อน ให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง. ถ้าถูกต้องแท้จริงต้องมีแง่ปมที่จะไปด้วยกันได้ ที่จะทำความเข้าใจด้วยกันได้.

บัดนี้ ก็ให้มีเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ ทางฝ่ายคริสตศาสนา พยายามจะอธิบายเรื่องต่างๆ ที่มันเคยขวางกันมาแต่ก่อนนั้น ให้มันกลายเป็นเรื่องที่หมกบังหายไป. เราจะต้อนรับได้หรือไม่? ท่านทั้งหลายก็ลองช่วยกันคิดดู; สำหรับอาตมานั้น อยากจะอวดอยู่สักอย่างหนึ่งว่า สามารถจะตีความให้เรื่องราว ไม่มี, ให้เรื่องราวกลายเป็นดี, และให้ทุกเรื่องเข้ากันได้ สำหรับมนุษยทุกคน.

ที่ว่า เจ้าหน้าที่ทางฝ่ายคริสตศาสนา ในชั้นผู้สั่งสอน ได้ตีความอะไรบางอย่าง ผิดพิงมาถึงพุทธศาสนานั้น ก็ตัวอย่างเช่น พยายามอธิบายในการที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวต่างศาสนากัน จะมาทำพิธีตักบาตรร่วมกัน ในพิธีแต่งงานนั้น พวกที่เป็นคริสเตียนจะต้องคิดอย่างไร. เขาก็สอนให้คิดว่า เป็นเพียงเรื่องการให้ทาน ให้ทานแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี; เมื่อเป็นอย่างนี้ แม้คริสตศาสนิกชนก็ทำได้. ฉะนั้นคู่สมรสก็สามารถที่จะตักบาตรร่วมกันซ้อนเดียวกันได้.

แล้วเขายังอธิบายว่า การกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย คือไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์นั้น ให้ถือในใจว่า ไหว้พระพุทธรองค์ ก็คือไหว้พระศาสดาที่สอนให้เราปฏิบัติดี, การไหว้พระธรรม คือการไหว้พระบัญญัติ ที่พระเจ้าจาริก

ลงไป ในจิตใจของมนุษย์ทุกคน, การไหว้พระสงฆ์ ก็คือไหว้ครูบาอาจารย์ ที่สืบทอดคำสั่งสอน. ดังนั้นจึง ไม่เป็นการขัดต่อบัญญัติทางพระศาสนา, และเมื่อเราไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์นั้น ให้ทำเป็นเหมือนกับการอนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ผู้ทรงนำพระรัตนตรัยมาให้มนุษย์เรา. นี่การไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ กลับเป็นการนมัสการพระเจ้าอย่างดี, ขอบคุณพระเจ้าอย่างดีที่สุด, เพราะว่าพระเจ้าได้ทรงนำพระรัตนตรัยนั้นมาให้มนุษย์เรา.

ท่านทั้งหลายฟังออกหรือไม่? จับใจความข้อนี้ได้หรือไม่? ก็ฝ่ายคริสเตียนจะให้ถือว่า พระรัตนตรัยนั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นให้มนุษย์ พระเจ้าสร้างพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นประทานแก่มนุษย์ ฉะนั้น การที่คริสเตียนจะไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ก็เป็นการขอบพระคุณของพระเจ้า อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่พระเจ้าได้นำพระรัตนตรัยมาให้แก่มนุษย์, ท่านทั้งหลายเป็นพุทธบริษัทเมื่อใดกันอย่างนี้ จะรู้สึกอย่างไร, จะรู้สึกในทางร้ายหรือในทางดี, หรือว่ามีความรู้ความเข้าใจ ว่ามันอาจจะเป็นอย่างนั้นได้จริง.

อาตมามีเจตนาที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ก็จะหยิบคำที่กล่าวว่า พระรัตนตรัยนั้นถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้า เพื่อประทานให้แก่มนุษย์ ข้อนี้ขึ้นมาพิจารณา กันก่อน.

วิจารณ์คำว่าพระเจ้าก่อน.

ตามหลักของศาสนาคริสต์นิกาย หรือศาสนาอื่นที่เกี่ยวเดียวกัน ก็ต้องถือเป็นหลักตายตัวว่า ทุกอย่างสร้างโดยพระเจ้า, พระเจ้าสร้างขึ้นทั้งนั้น, ไม่มีอะไรที่

ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้า. ฉะนั้นจะมีอะไรขึ้นมาในโลกนี้ ก็เป็นเรื่องที่พระเจ้าสร้าง ถ้ามีพระพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก ก็เป็นเรื่องพระเจ้าสร้าง, ถ้ามีพระธรรมขึ้นมาในโลก ก็พระเจ้าสร้าง, มีพระสงฆ์ขึ้นมาในโลกก็เพราะพระเจ้าสร้าง, เขาว่าอย่างนั้น. แต่ความสำคัญมันมีอยู่ที่ว่า ที่เรียกว่าพระเจ้านั้นคืออะไร? ในขั้นนี้จะยุติกันไว้ที่ก่อน ว่าเขาว่าทุกอย่างพระเจ้าสร้างขึ้น.

ทีนี้เราชาวพุทธบริษัทเล่า จะว่าอย่างไร ทุกอย่างใครสร้างขึ้น? ก็ทุกอย่างมันจะเกิดเองไม่ได้, มันมีเหตุปัจจัย, ตามหลักของพุทธศาสนานั้น มันมีเหตุมีปัจจัยที่จะให้อะไรเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย มันเกิดเองไม่ได้. ฉะนั้นการที่จะเกิดมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา ก็ต้องมีเหตุมีปัจจัย, แล้วเราจะกล่าวว่าอะไรสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา?

พูดกันอย่างตรงไปตรงมา ในทัศนะของพุทธบริษัท ก็ต้องยอมรับว่า ธรรมชาติ หรือธรรมะ หรือธรรมสัจจะ มันมีอยู่แล้ว, จะมีคนรู้หรือไม่มีใครรู้ก็ตาม, ธรรมชาติ, ชาติแห่งธรรมมันมีอยู่แล้ว. พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม, พระตถาคตจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม, ธรรมชาตินั้นมีอยู่แล้ว.

คือ ธรรมชาติที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง, สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์, ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา.

หรือว่า เพราะเหตุที่มีอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงเกิดขึ้น, เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงเกิดขึ้น, เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงเกิดขึ้น จนกระทั่งทุกข์เกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า อิทัปปัจจยตา. เราเรียกปฏิจสมุปบาททั้งหมดนี้ว่า กฎแห่งอิทัปปัจจยตา, กฎอิทัปปัจจยตานี้เป็นธรรมชาติ ทั้งอยู่แล้ว มีอยู่แล้ว จนกว่าพระพุทธเจ้าจะได้ตรัสรู้เรื่องนี้, แล้วก็นำมาสอน.

หรือว่า ธรรมชาติที่เป็นตถาทั้งสี่ คือความจริงเรื่องทุกข์, ความจริงเรื่องเหตุให้เกิดทุกข์, ความจริงเรื่อง ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ความจริงเรื่องหนทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ตถาทังสี่อย่างนี้เป็นตถาคือเป็นธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว; พระตถาคตจะเกิดขึ้น หรือจะไม่ได้เกิดขึ้น มันก็มีอยู่แล้ว.

เมื่อพระตถาคตเกิดขึ้น ก็เลยทำให้แจ้ง ซึ่งกฎแห่งตถตาเหล่านั้น, ครั้นทำให้แจ้งแล้ว พระองค์ก็ทรงนำไปบัญญัติ ไปสอน ไปจำแนกแจกแจง แก่สัตว์ทั้งหลาย, แล้วก็มีผู้ซึ่ง ธรรมชาติอันนี้ ซึ่งจะเรียกว่าพระธรรม. พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม แล้วก็นำพระธรรมไปเผยแผ่, แล้วก็มีคนรู้พระธรรม, แล้วก็มีคนปฏิบัติตามพระธรรม เพื่อจะดับความทุกข์ของตน, พระสงฆ์ก็เกิดขึ้น.

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร? เกิดขึ้นมาได้ตรงที่ไปรู้พระธรรมเข้า, ไปตรัสรู้พระธรรมที่เป็นธรรมธาตุเป็นนิรันตรอนันตกาลนั้นเข้า. พระพุทธเจ้าเพิ่งเกิดเมื่อมีบุคคลไปรู้ธรรมฐิติธรรมนิยามเหล่านั้นเข้า, เรียกว่าพระพุทธเจ้าเกิด เพราะการที่บุคคลไปรู้ธรรมะอันนี้เข้า คนนั้นก็กลายเป็นพระพุทธเจ้าไป.

ธรรมชาติซึ่งเป็นตัวพระธรรมนั้น ก่อนนั้นไม่ปรากฏ ไม่มีใครรู้; แต่ว่าเมื่อมีคนรู้ นำออกมาแสดง, ก็เป็นอันว่า พระธรรมได้เกิดขึ้น เพราะการนำมาแสดงของบุคคลผู้รู้ หรือผู้ตรัสรู้ซึ่งพระธรรมนั้น. พระธรรมเกิดขึ้น เพราะการนำมาแสดงของพระพุทธเจ้า.

ทีนี้เมื่อ มีผู้ปฏิบัติตาม ก็เกิดพระสงฆ์. พระสงฆ์เกิดขึ้นได้อย่างไร? เกิดขึ้นเมื่อมีผู้ปฏิบัติตามพระธรรมอันสูงสุด เพื่อดับทุกข์แห่งตน; นี่พระสงฆ์ได้เกิดขึ้น.

พระพุทธรูปเจ้าเกิดขึ้นอย่างนี้, พระธรรมเกิดขึ้นอย่างนี้, พระสงฆ์เกิดขึ้นอย่างนี้, จะเรียกว่าพระเป็นเจ้าช่วยสร้างขึ้นมาให้ หรือว่าพระเป็นเจ้าช่วยนำมาประทานแก่มนุษย์ อย่างนั้นมันจะผิดหรือจะถูก ก็ลองคิดดูให้ดี, แล้วมีทางจะประนีประนอมกันได้อย่างไร?

ถ้าเขาพูดว่า พระเจ้าสร้างขึ้น; เราก็ต้องดูให้ดีว่า ที่เรียกว่าพระเจ้านั้นคืออะไร? ถ้าหากว่า พระเจ้าเป็นบุคคลชนิดหนึ่ง มีอารมณ์อย่างบุคคล มีรูปร่างอย่างบุคคล รักก็ได้โกรธก็ได้; พระเจ้าอย่างนี้ เราจับไม่ได้, พุทธบริษัท จับไม่ได้ ว่ามีพระเจ้าอย่างนั้น. และพระเจ้าชนิดนั้น ไม่สามารถจะสร้างพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ได้; จะต้องมีการเจ้าอย่างอื่น ซึ่งมีใช้บุคคลแต่เป็นธรรม-สัจจะ เป็นสัจจะของธรรมชาติ ก็เป็นกฎอันเฉียบขาดของธรรมชาตินั่นแหละ พอที่จะรับว่าเป็นพระเจ้าได้. เพราะเหตุใด ก็เพราะเหตุว่ากฎของธรรมชาตินั้น สามารถสร้างทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมาได้จริง; แม้ที่สุดแต่ว่า ไปๆ มาๆ คนก็ได้เกิดรู้ธรรมขึ้น จนกลายเป็นพระพุทธรูป; นี่ก็เป็นไปโดยกฎของธรรมชาติ.

ท่านทั้งหลายลองทำความเข้าใจให้ดี ๆ ว่ามันมีโลกขึ้นมาแล้ว มีสัตว์มีมนุษย์ขึ้นมาแล้ว แล้วทำไม เมื่อวันหนึ่งเกิดมีคน ๆ หนึ่ง รู้ธรรมะซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติขึ้นมา?

ทำไมพระพุทธรูปเจ้าจึงตรัสรู้ได้? ตอบอย่างไม่มีทางผิดก็ว่า เป็นไปตามวิวัฒนาการ ของกฎของธรรมชาติ ซึ่งบุคคลคนหนึ่งนั้น วิวัฒนาการในทางสติปัญญา ถึงระดับสูงสุด แล้วก็ได้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธรูป. นี่เรียกว่า กฎของธรรมชาติสร้างพระพุทธรูปเจ้าขึ้นมา, เป็นคำกล่าวที่ไม่มีทางจะผิด.

ที่นี้ พระธรรม ก็เป็นกฎของธรรมชาติ อยู่ในตัวแล้ว, ไม่ต้องมีใครสร้างก็ได้ เป็นพระเจ้าอยู่ในตัว. ธรรมชาติที่เป็นกฎ กฎเรื่องสามัญลักษณ์ก็ดี, กฎเรื่องอริยสัจทั้ง ๔ ก็ได้, กฎเรื่องอิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปบาทก็ดี, มันเป็นกฎอยู่ในตัวมันเองแล้ว คือมันเป็นพระเจ้าอยู่ในตัวมันเองแล้ว, ไม่ต้องพูดว่ามีใครสร้าง. แต่ก็ต้องถือใจความสำคัญให้ได้ว่า มันเป็นกฎของธรรมชาติ. ถ้าจะให้มีการสร้างก็กฎของธรรมชาติ นั้นแหละมัน สร้างกฎของธรรมชาติได้.

พุทธบริษัทจะต้องจำไว้เป็นทุนสำหรับการศึกษา ว่าธรรมชาติที่เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุดนั้น อย่างน้อยก็มีสามเรื่องด้วยกัน คือเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรื่องหนึ่ง, เรื่อง อริยสัจ ๔ เรื่องหนึ่ง, แล้วก็ อิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปบาท อีกเรื่องหนึ่ง เป็นสามเรื่อง; นี่เป็นคัมภีร์ของธรรมชาติ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องอิทัปปัจจยตานี้ เป็นกฎที่ทำให้สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ทั่วไปอย่างครบถ้วน; อย่างที่เราเห็นอยู่ในสากลจักรวาล คือพูดกันอย่างเดียวกันว่า ไม่มีอะไรที่จะไม่เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎอิทัปปัจจยตา; เช่นเดียวกับ ฝ่ายโน้นจะพูดว่า ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นโดยไม่ใช่การสร้างสรรค์ของพระเจ้า. เราก็พูดว่า ไม่มีอะไรที่จะไม่เกิดขึ้นโดยการสร้างของกฎอิทัปปัจจยตา. ดังนั้นเราจึงมีกฎอิทัปปัจจยตา นั้นแหละ ในฐานะเป็นผู้สร้าง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมา, คือเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา, จึงเกิดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมาในโลกนี้. แล้วเราก็บอกได้ว่า มีพระเจ้าอิทัปปัจจยตาสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาสำหรับมนุษย์.

เมื่อทางฝ่ายคริสเตียน ถือว่าพระเจ้าสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา สำหรับมนุษย์. ปัญหามันจึงมีอยู่ตรงที่ว่า พระเจ้านั้นคืออะไร? ถ้าเขายอมรับว่า พระเจ้านั้นคืออิทัปปัจจยตา มันก็ไม่มีปัญหาอะไรที่จะต้องมาพูดกันแล้ว;

แต่ถ้าเขาพูดไปทำนองพระเจ้าคือบุคคลมีความรู้สึ้อย่างบุคคลรูปร่างอย่างคนอย่างนี้ เรา ยอมรับไม่ได้, ก็เสียใจที่จะพูดว่า ยอมรับไม่ได้. แต่ ถ้าจะพูดว่าพระเจ้าอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติเป็นผู้สร้าง เราก็คยอมรับได้.

เมื่อพระเจ้าเป็นอย่างกฎก็เข้ากันได้กับฝ่ายพุทธ.

ที่^๕ที่การที่ฝ่ายคริสเตียน อธิบายพระเจ้ากันแต่อย่างบุคคล, มีความรู้สึ้อย่าง บุคคล, มีรูปร่างอย่างบุคคลนี้; อาตมา^๕ทั้งที่เป็นพุทธบริษัทนี้ อยากจะพูดว่าไม่พอ ไม่ถูกต้อง ถ้าจะพูดกันแต่อย่างนั้น; เพราะว่าในคัมภีร์ของคริสเตียนนั่นเอง โดยเฉพาะคัมภีร์ใหม่ ตอนที่เรียกว่า คัมภีร์โยฮัน บรรทัดแรกของคัมภีร์นี้ ๓-๔ บรรทัด มีข้อความว่า **เมื่อทุกอย่างตั้งต้น พระคำได้มีอยู่แล้ว.** พระคำคือคำพูด, เป็นคำพูด ของใครเดี๋ยวก็น่าจะว่าต่อไปอีก ซึ่งเดี๋ยวนั้นก็ได้แปลคำนี้ว่าพระธรรมแล้ว แต่ตัวหนังสือเขาว่า พระคำ.

ข้อความนั้นว่า เมื่อทุกอย่างตั้งต้น พระคำได้มีอยู่แล้ว, พระคำอยู่กับ พระเจ้า และพระเจ้าเป็นอะไร พระคำก็เป็นอันนั้น. ดังนั้นพระคำอยู่กับพระเจ้ามา ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที, และโดยทางพระองค์นั่นเอง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงก็เกิดขึ้นมา, ไม่มี สิ่งใดแม้แต่สิ่งเดียว ที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยพระองค์. นี่คือข้อความที่เป็น เหมือนกับพระบาลี ของเรา, คือเป็นข้อความในกัณฑ์พระคัมภีร์โดยตรงว่า **“แรกเริ่ม เดิมที พระคำมีอยู่แล้ว”** นี่มันเกี่ยวกับตัวหนังสือ เมื่อตัวหนังสือมันว่า พระคำ เรา ก็ต้องว่าพระคำ.

พระคำในที่นี้คือคำพูด คำพูดในที่นี้คือคำพูดที่เจียบขาด เป็นโองการ เป็นบัญญัติว่าเป็นอย่างไร แล้วก็ต้องเป็นอย่างนั้น. เขาถือว่า แรกเริ่ม เดิมที พระคำนั้นมียอยู่แล้ว, แล้วก็อยู่กับพระเจ้า จนกระทั่งเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า แล้วก็สร้างทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร.

เรามีพระเจ้าอยู่สองความหมาย พระเจ้าที่เป็น God คือเป็นบุคคล มีความรู้สึก มีอารมณ์ นั้นก็อย่างหนึ่ง, แล้วก็พระเจ้าที่เป็น The Word คือเป็นพระคำหรือเป็นกฎ นั้นก็อย่างหนึ่ง. เมื่อคำว่าพระคำนี้เป็นเพียงกฎ ก็ต้องถามว่ากฎของอะไร? มันก็ต้องเป็นกฎของธรรมชาติ. ฉะนั้นเราจึงชี้ให้เพื่อนคริสเตียนของเราเห็นว่า ในคัมภีร์ของพวกท่าน ก็มีคำว่ากฎของธรรมชาติ อยู่ด้วยแล้ว และเป็นอันเดียวกันกับ God คือพระเจ้า.

มันน่าหัวที่ว่า ในภาษาไทยเราออกเสียงว่า กฎ : The Word คือกฎ, เรามีคำว่า กอด (God). นี่เราบอกเขาว่าคำว่ากฎนั้น คุณลองลากเสียงให้มันยาว คำว่ากฎ มันก็จะกลายเป็นกอด (God) ขึ้นมาเอง. นี่มันเป็น co-incident แล้วโดยบังเอิญมากกว่า, แต่มันก็น่าหัว แล้วมันก็มีเหตุผล, แล้วมันก็จริงอย่างนั้นด้วย. และ :—

เขาถือว่า มี The Word คือพระคำอยู่ก่อนแล้ว อยู่กับกอด จึงเป็นสิ่งที่เดียวกัน, แล้วก็สร้างสิ่งทั้งปวงโดยไม่ยกเว้นอะไร. ถ้าถือเอาประโยคนี้เป็นหลัก ก็กล่าวได้ว่ากฎนั้นมีอยู่ แล้วก็ได้สร้างสิ่งทั้งปวง. ฉะนั้นการที่จะถือว่า พระเจ้าสร้างพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ นั้นก็มีเหตุผล ก็ไม่ต้องแย่งอะไร เพราะว่าคำว่า “พระเจ้า” ในที่นั้นหมายถึงกฎอันสูงสุดของธรรมชาติ กลมกลืนกันกับหลักฝ่ายพุทธศาสนาที่ว่า *ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นได้เอง โดยไม่อาศัยเหตุปัจจัย คือกฎแห่งอิทัปปปัจจยตา.* เรามีกฎแห่งอิทัปปปัจจยตา ทำให้เกิดพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมา. ฝ่ายคริสเตียน

เขาก็อ้างถึงสิ่งที่เรียกว่า The Word เป็นอันเดียวกับกอต คือพระเจ้า. นี่เป็นผู้นับถือให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นมา; แล้วเราก็ก้าวไปได้.

ฉะนั้น ถ้าคริสเตียนจะมากล่าวคำนมัสการพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เขาจึงให้ถือว่า เป็นการขอบพระคุณ อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่พระเจ้าได้นำ หรือได้สร้างพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นสำหรับประทานแก่มนุษย์. มนุษย์ได้รับพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ประทานมาจากพระเจ้า. ถ้าคริสเตียนจะต้องไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ก็ทำได้, แล้วจะยิ่งกลายเป็นขอบพระคุณแก่พระเจ้า, อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่ได้ประทานสิ่งนี้ให้แก่มนุษย์. เคียนี่เขาเริ่มมีคำอธิบายอย่างนี้ขึ้นในหมู่คริสเตียน เจ้าหน้าที่ชั้นครูบาอาจารย์ เขาอธิบายกันอย่างนี้.

อาตมาเห็นว่า มันไม่ใช่เป็นเรื่องที่ไม่มีประโยชน์, มันเป็นเรื่องที่ควรจะทำเอาความเข้าใจกัน, มันเป็นเรื่องของวิชาความรู้แท้ ๆ ล้วน ๆ ก็ได้, หรือมันเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติทางสังคม เป็นสังคมจริยาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันและกันก็ได้, มันจึง ไม่เสียหายที่จะนำมาพูดจากัน. อาตมาจึงเอามาพูดในวันนี้ โดยใช้หัวข้อว่า ปัญหาระหว่างพระเจ้ากับพระรัตนตรัย.

เมื่อมีสิ่งสูงสุดทำนองเดียวกันก็เข้ากันได้.

เมื่อ คริสเตียนมีสิ่งสูงสุดคือพระเจ้า, พุทธบริษัทมีสิ่งสูงสุดคือพระรัตนตรัย; ต่างคนต่างมีสิ่งสูงสุดอยู่ด้วยกันอย่างนี้ แล้วใครจะดีกว่าใคร? ถ้าพูดอย่างเด็กๆ ก็จะตั้งปัญหาขึ้นว่า ใครจะเก่งกว่าใคร? ใครจะใหญ่กว่าใคร? แต่เราก็ก้าว

ปัญหานั้น. เราตั้งปัญหาว่า มันจะกลมกลืนกันได้อย่างไร, โดยที่ไม่ต้องกระทบกระทั่งกัน, หรือโดยที่ไม่ต้องรังเกียจกันแทนกัน.

ขอให้เข้าใจอย่างที่ว่ามานี้ ว่าพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ตามวิวัฒนาการโดยกฎของธรรมชาติ, วิวัฒนาการไปถึงระดับสูงสุด จึงเกิดระดับบุคคลที่เรียกว่า พระพุทฺธ เปิดเผยพระธรรม และมีผู้ปฏิบัติ คือพระสงฆ์. นี่คือพวกเราทุกคน ในภาวะปัจจุบันนี้ มีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์กันอย่างนี้, มีเหตุปัจจัยอยู่อย่างนี้.

ที่ฝ่ายคริสเตียนก็มีพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด จะเรียกว่าเขาอาจเอื้อม ก็พอจะถูกบ้าง ที่จะมาอธิบายว่า พระเจ้าสร้างพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่เราก็ยอมรับได้ ถ้าเขาจะยอมรับว่า พระเจ้านั้นคือกฎอิทัปปัจจยตา. คริสเตียนบางคนอาจจะไม่รู้และไม่ยอมรับเรื่องกฎอิทัปปัจจยตา เรายืนยันว่ามันได้แก่คำว่า *The Word* ในคัมภีร์โยฮันนบรรพตแรก นั่นเอง.

ถ้าเขายอมรับ ก็ยอมรับว่ากฎอิทัปปัจจยตา ช่วยสร้าง พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาให้มนุษย์ แล้วเขามาเกียยอมรับนับถือสิ่งนั้นขึ้นมา ก็กลายเป็นว่านับถือร่วมกันได้ หรือไปช่วยกันได้, ไม่ต้องรังเกียจเกลียดชังอะไรกัน. แม้ที่สุดแต่เมื่อมีการสมรสหนุ่มสาวระหว่างศาสนา ฝ่ายที่ถือศาสนาคริสต์ก็มีความชอบธรรม มีความถูกต้อง มีเหตุผลที่จะกล่าวว่า พุทฺธ สรรณ กุจฉามิ, ธมฺม สรรณ กุจฉามิ, สงฺฆ สรรณ กุจฉามิ. โดยไม่ต้องกระดาก ตะขิดตะขวงใจอะไรเลย; แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ทำคอก. ก็มีผู้สงสัยขึ้นมาแล้วตั้งปัญหาถาม จึงมีเจ้าหน้าที่ที่มีสติปัญญา อธิบายไปในทางประนีประนอมให้มันกลมกลืนกัน ว่าพระเจ้าประทานพระพุทฺธ พระธรรม

พระสงฆ์ มาให้สำหรับมนุษย์. เราอาจจะกล่าวคำมั่นสการพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ได้ ในฐานะเป็นการอนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า.

อาตมาจะไม่เล็งไปในทางร้าย จะไม่มองในแง่ร้าย แต่จะ มองในทางดี; แม้ว่าเขาจะมีเจตนาร้าย, เราจะมองในทางดี ที่ว่ามัน เป็นการทำให้มนุษย์เข้ากันได้, ศาสนาเข้ากันได้, กลมกลืนเข้ากันได้โดยเราพุทธบริษัทยอมรับว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เกิดขึ้นมาก็โดยมีเหตุปัจจัย เรามีกฎอภัยปัจจัยตาเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เกิดขึ้นมา. ฉะนั้นการที่เขากล่าวว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นมาโดยการสร้างของพระเจ้า ก็ได้เหมือนกัน. เอาพระเจ้านั้น เป็นเหตุเป็นปัจจัย, แล้วก็เอาพระเจ้าที่แท้จริง คือกฎของธรรมชาติ เช่นกฎ-อภัยปัจจัยตา เป็นต้น, และให้ใช้คำว่า *The Word* ในคัมภีร์โยฮันนั้นแหละว่า เป็น กฎของธรรมชาติที่สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นมา รวมทั้งพระรัตนตรัยด้วยแล้ว เราก็ไปด้วยกันได้.

ท่านทั้งหลายคงจะรู้สึกว่ ถ้ามันไปได้ถึงขนาดนี้ มันก็กลายเป็นเรื่องขึ้น ศักการาใหม่ แปลกออกไปอย่างกับพลิกแผ่นดินทีเดียว, มันได้แผ่นดินใหม่ ที่ทำให้ พุทธบริษัทกับคริสตังนั้นไปด้วยกันได้, เป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ แล้วถือหลักเกณฑ์ ที่ตรงกัน.

เราพูดอย่างนี้ มันดูคล้ายๆ กับว่าเป็นเรื่องสร้างวิมานในอากาศ คือหวัง ยากที่ว่า แต่ละฝ่ายจะยอมรับอย่างนี้ เพราะมันมีทุนเดิมเกลียดชังกันมา, ระแวงกันมา กล่าวร้ายกันมา จนจะเป็นธรรมคาไปเสียแล้ว. นี่ใครจะทำได้สักเท่าไรมันก็แล้วแต่. อาตมาก็พูด ตามที่มันมีความจริงอยู่อย่างนี้, มีเหตุผลอยู่อย่างนี้ ก็พูดไป ให้ปัญหา นั้นมันหมดไป; ถ้าให้พูดตรงๆ ก็ต้องพูดว่า เพื่อให้มีศาสนาเดียวกันทั้งโลก. เขา จะว่าบ้าหรือว่าก็ก็ตามใจเขา, แต่อาตมาต้องการอย่างนั้น, ต้องการจะทำความเข้าใจใน ระหว่างศาสนา จนถึงกับว่า เรามีศาสนาเดียวกันทั้งโลก.

ตรีมูรติของศาสนา.

นี้พูดถึงพระเจ้าต่อไปอีกนิต พระเจ้าฝ่ายคริสต์ทั้งนั้นเขามี ๓ เหมือนกัน, มี ๓ ส่วนเหมือนกัน : เช่นเดียวกับเรามีพระรัตนตรัยเป็น ๓ ส่วน, ฝ่ายคริสต์เขาก็มี ๓ ส่วน เหมือนกัน. เรียกว่าพระบิดา คือ *The God, The father, God The father, The God* พระบิดา, แล้วก็มีพระจิตเขาเรียกว่า *Holy ghost* นี่เป็นพระจิต ส่วนหนึ่ง ซึ่งฟังดู แล้วก็คือพระจิตของพระบิดา, แล้วก็มีพระบุตร คือพระเยซู, ก็ถือว่าเป็น *God* เหมือนกัน แต่ถ้อยคำอย่างพระบุตร จึงมี **พระบิดา พระจิต พระบุตร.**

พระบิดาอยู่ในสวรรค์นิรันดร์ เมื่อสร้างสิ่งต่างๆ เสร็จแล้ว ก็หยุดอยู่ในสวรรค์นิรันดร์ แล้วส่ง **พระบุตรคือพระเยซู** ลงมาเป็นผู้สั่งสอน ตามความประสงค์ของพระบิดา, แล้วมี **วิญญาณศักดิ์สิทธิ์** ที่จะวิ่งไปวิ่งมา ช่วยให้สิ่งนั้นสิ่งนี้เกิดขึ้น หรือเป็นไปโดยง่าย เหมือนกับเป็นที่ติดต่อกัน, เป็นการติดต่อกันระหว่างพระบิดากับพระบุตร **นี่คือพระจิต**; ก็เลยมีพระเจ้าที่ประกอบอยู่ด้วยส่วนทั้งสาม, จะพูดว่า ๓ องค์ก็ไม่ได้ถูกนัก. แต่ก็มีทางที่จะพูดได้ว่า ๓ องค์ แต่ต้องรวมเป็นองค์เดียวกันเราเรียกว่าพระเจ้าหนึ่งส่วนสามคือเป็นพระบิดา เป็นพระจิต และพระบุตร.

มันก็ไม่พ้นไปจากรูปแบบของธรรมชาติ ว่ามีต้นตอ แล้วก็มีสิ่งที่ออกมาจากต้นตอ แล้วก็มีสิ่งที่เชื่อมสัมพันธ์ ระหว่างต้นตอกับสิ่งที่ออกมาจากต้นตอ. ต่อเมื่อมีครบทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงจะทำอะไรได้ จึงจะทำอะไรให้เป็นเรื่องเป็นราวสำเร็จประโยชน์ได้. ต้นตอก็คือพระเจ้าที่เป็นพระบิดา ที่ออกมาจากต้นตอ ก็คือพระเยซูหรือพระบุตร แล้วสิ่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพระบิดากับพระบุตร ก็คือพระจิต. นี่ ศาสนาคริสต์นิกายหนึ่งจึงมีตรีมูรติ หรือ *trinity* เป็น พระบิดา พระจิต และ

พระบุตร, เช่นเดียวกับ เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นตรีมูรติ ในฝ่ายพุทธศาสนา.

ทีนี้จะให้ดูต่อไปถึงข้อที่ว่า พระบิดาพระจิตและพระบุตรนั้น ก็ไม่พ้นไปจากความหมายของคำว่าพระเจ้า, ทั้ง ๓ อย่างนั้นเรียกว่าพระเจ้า เรียกว่า God ได้เหมือนกันทั้ง ๓ อย่าง. ทีนี้เอามาเปรียบดูกับพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนา ถ้าท่านทั้งหลายเป็นพุทธบริษัทเข้าใจพุทธศาสนาของท่านดี, ท่านก็จะพบว่า ในส่วนที่ ๒ ที่เรียกว่าพระธรรม นั้นแหละ ได้รวบรวมเอาสิ่งเรียกว่าพระเจ้า ในทุกความหมายของทุกศาสนาไว้ ในคำๆเดียวว่าพระธรรม, เช่นคัมภีร์โยฮันว่ามิ The word อยู่ก่อนสิ่งอื่น นั่นก็คือพระธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ.

เป็นพุทธบริษัททั้งที่รู้จักพระธรรมให้สมบูรณ์ : พระพุทธเจ้า ก็เข้าใจง่าย คือพระองค์ หรือจิตที่รู้ธรรม เป็นพระพุทธเจ้า, ทีนี้ตัวพระธรรม นี้ความหมายสรุป ก็หมายถึง สิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านทราบ, และสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านทราบชนิดสูงสุด ก็คือกฎของตถตา ธัมมนิยามตา ธัมมัญญิตตา, แล้วแต่จะเรียกคำไหน. ในคำว่าอิทัปปัจจยตานั่นเอง คือสิ่งที่มีอำนาจเช่นเดียวกับพระเจ้า, พระเจ้าในความหมายไหน ก็ล้วนแต่เป็นตัวกฎหรือผลที่เกิดขึ้นจากกฎ. ฉะนั้นเราจึงมีสิ่งที่เบญกฎหรือสิ่งที่เกิดมาจากกฎนั้น รวมอยู่ในคำว่าพระธรรมหรือธรรมธาตุ.

พระพุทธเจ้าท่านทรงใช้คำว่า ธรรมธา-ตุ หรือ ธรรมธาตุนั้นมีอยู่ว่า พระตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด ธรรมธาตุนั้นมีอยู่, มีอยู่อย่างไม่มีจุดตั้งต้น แล้วก็อยู่อย่างที่ไม่ไม่มีจุดตั้งต้นคือไม่มีจุดสุดท้าย. ภาษาหนังสือเขาเรียกว่าเป็นทั้งตัว ก และเป็นทั้งตัว ข อย่างพวกฝรั่งเขาก็ว่าเป็นทั้งอัลฟา เป็นทั้งโอเมกา, พุทธอย่างไทยเราก็มันเป็นทั้งตัว ก. และทั้งตัว ข. นั่นแหละคือ กฎธรรมชาติที่เป็นอสังขตะ, มันเป็นกฎอยู่

ในตัวของมันเอง โดยบอกไม่ได้ว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไร เพราะมันไม่ต้องการเกิดขึ้น, มันเป็นกฎอยู่ในตัวมันเอง เรียกว่ามันตั้งกันมาตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่มีใครรู้, แล้วมันก็อยู่ไป ไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งไม่มีใครรู้. นี่จึงเรียกอย่างน่าหวั่นว่ามันเป็นทั้งตัว ก. เป็นทั้งตัว ข. เราเรียกว่าพระธรรม.

กฎของธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้^๕นี้ เราเรียกว่า พระธรรม, แล้วก็ สูงสุด จนพระพุทธเจ้าเองท่านก็ทรงเคารพ. ท่านเป็นนักเรียนนักศึกษา, อาจจะหยาบหรือสะเพร่าไม่ศึกษาคุณให้ดี, ไม่จับใจความให้ได้ ว่าพระพุทธเจ้านั้นท่านเคารพอะไร? ท่านเคารพใคร? ในหนังสือพระคัมภีร์ก็เขียนไว้ชัดแล้ว เมื่อพระองค์ทรงแสวงหาสำหรับเคารพ ในที่สุดก็พบว่าพระธรรม.

แต่คำว่า พระธรรม^๕นี้ มีความหมายกว้างเหลือเกิน คือ หมายถึงทุกสิ่ง โดยเราจะจำกัดความว่า ธรรมคือตัวธรรมชาติทั้งหมด^๕ อย่างหนึ่ง, ธรรมคือตัว กฎของธรรมชาติทั้งหมด^๕ อย่างหนึ่ง, ธรรมคือ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ^๕ อย่างหนึ่ง, ธรรมคือ ผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ^๕ อย่างหนึ่ง, เป็น ๔ ความหมาย รวมเป็นคำพูดคำเดียวว่า ธรรม.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม พระธรรมปรากฏออกมาแก่นมนุษย์ เพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า; แต่แล้วพระพุทธเจ้าก็ไปเคารพพระธรรม, ถือเอาพระธรรมเป็นสิ่งที่สูงส่งยิ่งกว่าพระองค์ จนถึงกับตรัสว่า พระพุทธเจ้าในอดีตก็ดี ในปัจจุบันก็ดี ในอนาคตก็ดี ทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพพระธรรม, เลยเป็นของสูงส่งกว่าพระพุทธเจ้า จนพระพุทธเจ้าต้องเคารพ.

ฉะนั้นคำว่า ธรรม ในที่นี้ หมายถึงกฎอันเฉียบขาดสูงสุดของธรรมชาติ; ฉะนั้น พระเจ้าชนิดไหน ในความหมายไหน ก็มารวมอยู่ในคำๆนี้ได้,

คือกฎของธรรมชาติ อันสูงสุด หรือคำว่าพระธรรม. ฉะนั้นพระเจ้าของทุกศาสนามีความหมายรวมอยู่ในคำว่าธรรม, ก็เลยมาเป็นส่วนน้อยส่วนหนึ่งหรือในความหมายส่วนหนึ่งของคำว่า ธรรม ในพระพุทธศาสนา. ซึ่งมีอยู่ถึง ๓ คำ ว่าพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์.

ในคำว่า พระธรรม นั้นเอง รวมเอาคำว่าพระเจ้าในทุกความหมายไว้ด้วย; เพราะพระเจ้า ในทุกความหมายนี้ จะไม่มีอะไรมากไปกว่ากฎแห่งอิทัปปัจจยตา, คือกฎที่ว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. กฎนี้คือ The word หรือคำ ประกาศิต คำโอองการ ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์โยฮันของคริสเตียน, อยู่กับพระเจ้าจนกลายเป็นพระเจ้าไปเอง เป็นอันเดียวกัน, ฉะนั้นเราก็เอามาบรรจุไว้ในตำแหน่งของพระธรรมในพระพุทธศาสนา.

นี่จึงขอร้องแล้วขอร้องอีก ว่าท่านทั้งหลายทุกคน อย่าได้ประมาทเลย, จงได้เข้าใจคำว่า ธรรม หรือพระธรรมในพระพุทธศาสนา ให้ถูกต้องและเพียงพอ. อย่ามองเห็นนึกเดียว เหมือนที่พวกเราว่าพระธรรมก็คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, นี่มันน้อยไป. พระธรรมต้องมีความหมายกว้างใน ๔ ความหมาย อย่างที่กล่าวมาแล้ว. ทั้ง ๔ ความหมายนั้น พระพุทธเจ้าเอามาสอน, แต่ที่สอนมากในความหมายข้อ ๓ คือหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ คือเราปฏิบัติแล้วบรรลุมรรค ผล นิพพาน. ฉะนั้นเรื่องที่ทรงนำมาสอนจึงกลายเป็นเพียงเรื่องบรรลุมรรคผลนิพพาน หรือเรื่องกับทุกข์ อย่างที่พระองค์ ได้ตรัสว่า การตรัสรู้นั้น มีสิ่งที่ตรัสรู้เท่ากับใบไม้ทั้งป่า; แต่สิ่งที่นำมาสอนเธอทั้งหลายนั้น เท่ากับใบไม้กำมือเดียว.

นี่อยากจะให้ทุกคนก็นึกนึกหรือว่าคำนวณดูสักนิด เพราะว่านี่อยู่ที่ตรงนั้นมันเหมาะแล้วว่าท่านทั้งหลายทั้งปวงจงลองคำนวณดูว่า ใบไม้ทั้งป่านั้นมันเท่าไร, แล้ว

ท่านลองหยิบใบไม้ขึ้นมาสักกำมือหนึ่ง, แล้วเปรียบเทียบกันดู มันจะผิวกันอย่างน่าใจหาย. นั่งอยู่ตรงนี้ก็ไต่ เหลียวไปดูทั่วไปทั้งวัด. นี่ใบไม้ทั้งป่า, แล้วที่ทรงนำมาสอนนั้น เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ก็หมายความว่า ทรงนำมาสอนเฉพาะเรื่องที่ปฏิบัติแล้วดับทุกข์.

ถ้าสิ่งใดเป็นอย่างนี้ พระพุทธองค์ตรัสเรียกมันว่า **อาทิพรหมจรรย์** คือเป็น **เงื่อนไขของพรหมจรรย์**, เป็นจุดตั้งต้นของพรหมจรรย์ คือการปฏิบัติที่ปฏิบัติแล้วมันดับทุกข์ได้.

ถามว่า อะไรเป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์? ก็ตอบได้ทันทีว่า เรื่อง **ปฏิจจสมุปบาท** เพราะพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างนั้นเอง. เรื่อง **ปฏิจจสมุปบาท** นั้นถ้าสมบูรณ์แล้ว ก็คือเรื่องอริยสัจจ์; เพราะว่าปฏิจจสมุปบาทส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นชัดละเอียกว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างไร, แล้วอีกส่วนแสดงให้เห็นชัดว่า ความทุกข์นั้นจะดับสนิทลงไปได้อย่างไร, เรื่องปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นเรื่องความทุกข์และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. นี่เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ เปรียบเทียบเหมือนกับว่าใบไม้กำมือเดียวเท่านั้นแหละ ที่นำมาสอน; เพราะว่าสอนมากกว่านั้นมันก็ไม่จำเป็นมันจะทำความลำบากให้กับผู้เรียนเปล่าๆ เดียวจะเหลือวิสัยในการที่จะสอนหรือจะเรียนจึงเหลือไว้เพียงกำมือเดียวว่า ทุกข์คืออะไร เกิดจากอะไร อย่างไร แล้วก็ทุกข์ดับสนิทไม่เหลืออย่างไร แล้วทำอย่างไรทุกข์นั้นจึงจะดับได้.

นี่คือเรื่อง **ธรรม** เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ที่ทรงนำมาสอน. แต่คำว่า ธรรม ๆ คำนี้ มันหมายหมดทุกสิ่งคือเท่ากับใบไม้หมดทั้งป่า, จะกล่าวกันในแง่ของธรรมชาตีกี่ได้, แ่งของกฎของธรรมชาตีกี่ได้, แ่งของหน้าที่ตามกฎของธรรมชาตีกี่ได้, แ่งถึงผลที่ได้รับตามกฎนั้นกี่ได้, มันก็เป็นธรรมทั้งนั้น. ฉะนั้นจึงมีความหมายกว้าง

ครอบคลุมหมดทุกสิ่งทุกอย่าง, แล้วกฎที่ทำให้อะไรเกิดขึ้น นั่นแหละ มีความหมาย
เป็นพระเจ้าคือเป็นผู้สร้าง.

ความหมายของพระเจ้าเป็นอย่างเดียวกับพระธรรม.

คำว่าพระเจ้า โดยความหมายใหญ่ ๆ ก็มีไม่กี่อย่าง คือว่าผู้สร้าง น้อย
หนึ่ง, ก็เป็นปฐมเหตุ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง. ที่นี้ ก็มีความหมายว่า อยู่ใน
ที่ทั้งปวง, แล้วก็มีมีความหมายว่า รู้สิ่งทั้งปวง อย่างครบถ้วน คือมีทุกสิ่งบรรจุอยู่ในนั้น,
แล้วคำว่า เป็นใหญ่กว่าสิ่งทั้งปวง, เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, มีอยู่ในที่ทั้งปวง
รู้สิ่งทั้งปวง, เป็นใหญ่เหนือสิ่งทั้งปวง. ถ้าพูดเป็นบุคคลก็เหมือนกับบุคคลที่เขา
กล่าวในพระคัมภีร์ ของศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล.

แต่ถ้ากล่าวอย่าง พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลมีพระเจ้าเป็นกฎ
ของธรรมชาติ ก็กฎของธรรมชาติ นั่นแหละ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, แล้วก็
เป็นสิ่งที่มิอยู่ในสิ่งทั้งปวง ธรรมชาตินี้เท่าไร กฎของธรรมชาตินี้มีอยู่ในธรรมชาตินั้น ๆ.
เช่นว่าในก้อนหินก้อนดินก้อนทรายนี้เป็นตัวธรรมชาติ, ในก้อนหินก้อนดินก้อนทราย
นั้นก็มิกฎของธรรมชาติ ก้อนหินก้อนดินก้อนทรายจึงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

พูดถึงเราเองดีกว่า เนื้อหนัง ร่างกายชีวิตจิตใจของเราเป็นตัวธรรมชาติ
แล้วในเนื้อหนังร่างกายชีวิตจิตใจของเรา มีกฎของธรรมชาติ บังคับอยู่ให้มันเป็นไปตาม
กฎของธรรมชาติ แล้วก็มีหน้าที่ที่ว่าคนนี้จะต้องปฏิบัติให้ถูก ตามกฎของธรรมชาติ
จึงจะมีชีวิตรอคอยอยู่ได้ หรือว่าได้รับสิ่งสูงสุด ตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ฉะนั้น ผล

อะไรที่ได้รับ นั่นก็คือผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ. นี่เรียกว่า ธรรมะในความหมายที่ ๔.

เป็นอันว่า ธรรมคำเดียวมี ๔ ความหมาย รวบรวมอะไรไว้เสร็จ, มีความหมายที่ ๒ คือ กฎของธรรมชาตินั้นเหมือนกับพระเจ้า, เทียบเท่ากับพระเจ้า; หรือว่ากล่าวพูดว่าเป็นพระเจ้าเสียเอง, กฎธรรมชาติเป็นพระเจ้าเสียเองเพราะว่าเป็นเหตุบันดาลให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้น.

ข้อนี้จะไปศึกษากันอย่างวิทยาศาสตร์อันละเอียดลึกซึ้งก็ได้ มันก็จะไปพบว่า กฎของธรรมชาติ บันดาลให้สิ่งต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติเกิดขึ้นและเป็นไป หรือจะศึกษาเอาอย่างความรู้ชาวบ้านก็ได้ว่า มันกฎของธรรมชาติที่เป็นเหตุให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นและเป็นไป ไม่มีใครเถียง.

ฉะนั้นความหมายนี้ก็เป็นอย่างเดียวกันกับความหมายของคำว่าพระเจ้า คือ ทำให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นและเป็นไป แล้วมันมีอำนาจ ที่ใครต้านไม่ได้, ต้านทานไม่ได้, จึงว่ามีอำนาจสูงสุด มีอยู่ในที่ทุกแห่ง. ที่ไหนมีสิ่งใด ในสิ่งนั้นก็มีกฎของธรรมชาติ หรือพระเจ้า จึงเรียกว่า มีอยู่ในที่ทุกแห่ง, แล้วก็ทรงทราบหมดทุกแห่ง. ทำไมจะไม่ทราบหมดทุกแห่งทุกเรื่อง เพราะว่ามันออกมาจากกฎของธรรมชาติ เพราะกฎของธรรมชาติมีสำหรับทุกเรื่อง ทุกสิ่ง ทุกคน ทุกที่ ทุกเวลา, เรียกว่ามันมีอยู่ในที่ทุกแห่ง, รู้ทุกแห่งเพราะว่ามันสร้างขึ้นมาจากตัวเอง.

พระเจ้าสร้างให้คุณนะ, คุณจะโกรธไหม? ถ้าคริสเตียนเขาว่า “พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น พระเจ้าของฉันช่วยสร้างให้แก่นุญชะ” คุณจะโกรธไหม? ถ้าคุณฟังแต่ ตัวหนังสือก็อาจจะโกรธ, แล้วคงจะไม่พอใจได้ชกต่อยกันก็ได้ เพราะฟังคุณแล้ว มันเป็นการหมิ่นประมาทกันมากเกินไป.

แต่ถ้าเราจะทำความเข้าใจกันด้วยความหวังดี ก็ไล่เรียงดูซิว่า พระเจ้า ของคุณนั้นคืออะไร? สามารถจะสร้างพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ได้อย่างไร? เราก็อธิบายตามแบบของเราว่า พระพุทฺธเกิดขึ้นอย่างไร, พระธรรมเกิดขึ้นอย่างไร, พระสงฆ์เกิดขึ้นอย่างไร, อย่างที่อาตมาได้อธิบายแล้วข้างต้น. แล้วคุณดูเอาเองซิว่า ใครสร้าง, คนสร้างนั้นมันรวมอยู่ในคำว่าพระธรรมใช่ไหม? เกี่ยวกับจะเข้าใจกันได้, จะรักใคร่กันได้, จะอยู่ร่วมโลกกันได้, แล้วก็ถึงทุกคนในโลกให้มาเคารพบูชา พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ได้, ไม่ว่าเขาจะเป็นคริสเตียนหรือไม่ใช่คริสเตียน ถ้าเขาเข้าใจคำว่าพระเจ้าถูกต้องแล้ว มันก็จะมารวมอยู่ในคำว่าพระธรรม ซึ่งเป็นรัตนที่ ๒ ในพระพุทธศาสนา.

พูดนี้พูดได้ พูดได้เป็นวัฏเป็นเวร แต่ที่จะให้ใครเชื่อนั้นคงจะลำบากเต็มที เพราะว่าเขายึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่นเป็นทิฏฐิอย่างแน่นแฟ้น, เป็นสัจจาทิณีสวนของเขา แต่ละคนทั้งนั้น, แล้วทั้งนั้น. **สัจจาทิณีสวน** นั้นหมายความว่า ยึดถือว่าจริงตามแบบนั้นเท่านั้น **อื่นไม่จริง**. ถ้ายึดถือว่า นี่เท่านั้นจริงอื่นไม่จริงแล้วละก็ เขาเรียกว่า สัจจาทิณีสวน.

ทีนี้คนที่รู้ศาสนาครึ่งๆ กลางๆ ที่เห็นว่า ถ้ามันจริงจริงนะ, ถ้ามันเป็นสิ่งที่จริงโดยแท้จริงแล้ว มันก็จะมีเพียงสิ่งเดียว, มันก็จะมีเพียงสิ่งเดียว. เราคิดตามไปเถอะ เทียบมันก็จะไปพบเงื่อนงำที่ว่า ไปรวมกันอยู่ได้โดยไม่ต้องพูดว่า นี่เท่านั้นจริงอื่นไม่จริง, นี่เท่านั้นจริง อื่นเท็จ, นั่นก็ไม่มี. ฉะนั้นจึงขอให้ศึกษาหลักพระศาสนา,

หลักของพระธรรมให้รู้จักจริงไปตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่ทำการแบ่งแยก ล้วงหน้าไว้ ว่าเราเท่านั้นถูก เขาต้องผิด. ถ้าเรามีหลักอย่างนั้นเสียตั้งแต่ที่แรกแล้ว มันก็จะพบอย่างนั้นจริงเหมือนกันว่าเราเท่านั้นถูก คนอื่นผิด, เขาผิด.

ทีนี้ อาตมาก็บอกแล้วข้างต้นว่า มีปัญหาคือจะทำความเข้าใจกันระหว่าง ศาสนา แล้วก็ทำมาเรื่อย ๆ, แล้วก็ได้ผลสมน้ำหน้า คือฝ่ายพุทธด้วยกันนี้ ก็หาว่า อาตมานั้นขบถแล้ว, เป็นขบถต่อพุทธศาสนาแล้ว, ยกเรื่องพุทธศาสนานี้ไปให้ศาสนาอื่นแล้ว. ทีนี้ พวกที่ถือศาสนาอื่น อยู่ เขาก็หาว่า อาตมานั้นชั่วร้าย, เป็นตัวศัตรู ที่จะกลืนศาสนาของเขา. ฉะนั้นการพูดยังนี้ จึงถูกทั้งชนทั้งสองอย่างนี้, แล้วก็เป็นอย่างนี้. บางคนเขียนจดหมายมาตำหนิเขาแรง ๆ แต่ก็ไม่เป็นไร ก็เพื่อความเข้าใจระหว่าง ศาสนาของมนุษย์ แล้วก็ทำไป โดยที่ไม่คิดว่าจะกลืนศาสนาไหน, และไม่ได้คิดที่จะเอา พุทธศาสนาของตนเองไปขายเสีย ให้เป็นของศาสนาอื่นไป ก็ไม่มี.

นี่ท่านทั้งหลาย จงเชื่ออาตมาในส่วนตัวอย่างนี้ก่อนแล้วใคร่ควรดูไปตาม ข้อความที่นำมากล่าว ซึ่งตลอดภาษามาขบขาน จะกล่าวแต่เรื่องอย่างนี้ทั้งนั้น, จะกล่าวแต่เรื่อง ทำความเข้าใจระหว่างศาสนาทั้งนั้น. สิ่งที่เราเห็นเป็นปฏิบัติกันอยู่ อาตมามุ่งหมายจะทำลายสิ่งนั้นเสียให้หมดไป, ให้เราเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ดีต่อกัน, และความจริงมันมีอยู่อย่างนั้นจริง.

ควรจะปฏิบัติตนเป็นพุทธที่ดี, คริสต์ที่ดี.

ถ้าเป็นพุทธบริษัทที่ดี ก็เป็นคริสเตียนที่ดี, ถ้าใครเป็นคริสเตียนที่ดี ก็เป็น พุทธบริษัทที่ดี; เพราะว่า มีพระเจ้าเป็นผู้สร้างด้วยกัน ทั้งนั้น เป็นไปตามกฎเกณฑ์

ของพระเจ้า ที่ประสงค์จะให้ทุกคนหมดตัวกู—ของกู, หมดความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตน แล้วเป็นอยู่ด้วยความสะดวก สว่าง สงบ เหมือนกับอยู่กับพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น. พระเจ้าต้องการให้มนุษย์ไปอยู่กับพระเจ้า อย่างเป็นสุขนิรันดร คือหมดตัวตน เป็นความว่างนิรันดร.

ว่างนิรันดรนั้น จะเรียกว่า พระเจ้าก็ตามใจ จะเรียกว่าเมืองพระเจ้า, สวรรค์ของพระเจ้า, ก็แล้วแต่จะเรียก. ผู้ที่ถือศาสนาให้มีพระเจ้าอย่างเป็นมนุษย์ เป็นบุคคล เขาก็ต้องว่าเป็นเมืองสวรรค์. นี่เราเป็น พุทธบริษัท ไม่มีความยึดถือว่าตัวตน, ต้องการจะทำลายความยึดถือว่าตัวตน, เราก็เป็นความว่างนิรันดร, ว่างไปจากความทุกข์นิรันดร, ไม่มีสิ่งที่จะมาเวียนว่ายให้เป็นทุกข์ ว่างไปอย่างนิรันดร. เขาจะว่าอยู่เป็นตัวตนอย่างนิรันดรก็ตามใจเขา ไม่มีทุกข์ก็แล้วกัน, เราก็ว่างนิรันดรไปตามใจเรา ไม่มีทุกข์ก็แล้วกัน. ทุกศาสนามุ่งหมายจะให้บุคคลไปสู่จุดเดียวกัน คือความไม่มีทุกข์เลย.

ขอให้ถืออันนี้เป็นหลัก แล้วก็ไปพบกันตรงนั้นคือตรงที่ไม่มีความทุกข์เลย, เป็นจุดหมายปลายทางของมนุษย์ทุกคน หรือสิ่งที่มีชีวิตทุกชีวิต มันจะต้องไปจบลง ตรงที่ไม่มีความทุกข์เลย. ทุกศาสนาก็มุ่งหมายอย่างนี้ แต่คำพูดมันเหมือนกัน ไม่ได้ เพราะพูดกันคนละยุค คนละสมัย คนละถิ่น แก่ผู้ฟังซึ่งต่างกันมาก.

ผู้ฟังแต่ละยุคๆ นั้น อยู่ในสภาพที่ต่างกันมาก. ฉะนั้น คัมภีร์ของพระศาสนาแต่ละศาสนา มันพูดเหมือนกันไม่ได้ เพราะต้องพูดให้ตรงกับมนุษย์บุคคล ที่เป็นผู้ฟังอยู่ในยุคนั้นๆ ซึ่งต่างกันทั้งหลายๆ ร้อยปี : อยู่ในแผ่นดินที่ต่างกัน, มีวัฒนธรรมต่างกัน, มีความคิดนึกศึกษาตั้งแต่ก่อนแต่อกโน้นต่างกัน ที่ต่างกันมาก ก็คือเรื่องว่า มีตัวตน กับ ไม่มีตัวตน นี่แหละ. ฉะนั้นเราทำลายสิ่งที่มาทำให้เกิดการ

กระทบกระทั่ง เกะกะกีดขวางเข้าสมาคมกันไม่ได้เสียให้หมด ให้มนุษย์ได้รับสิ่งสูงสุด
ที่มนุษย์ควรจะได้รับเป็นสิ่งเดียวกันให้กันได้.

วันนี้あたมาก็ไม่มีอะไรมาก นอกจาก ปัญหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัย กับ
สิ่งที่เรียกว่าพระเป็นเจ้า, และเชื่อว่าพระเจ้าได้สร้างพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้
มนุษย์. เราก็บอกว่า พระเจ้านั้นรวมอยู่ในคำว่าพระธรรม นั้นเอง. ใจความที่พูด
มันก็มีเท่านี้, แล้วถ้าใครเห็นและยอมรับตามนี้, ก็จะไม่มีการรังเกียจในระหว่างศาสนา
กันอีกต่อไป : มีการสมรสแต่งงานระหว่างศาสนาได้, และพิธีกรรมทางศาสนามีอยู่
อย่างไร คู่ผัวเมียนี้จะประพฤติปฏิบัติร่วมกันได้ โดยไม่มีอะไรกีดขวาง. มนุษย์นี้
จะดีขึ้น โลกนี้ก็จะดีขึ้น.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายไว้แต่
เพียงเท่านี้. เป็นโอกาสให้พระสงฆ์สวดคณสาธยายบทพระธรรม ส่งเสริมกำลังใจ
ในการปฏิบัติพระพุทธศาสนา สืบต่อไป.

ใจความแห่งคริสต์ธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๘ —

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

ชีวิตนิรันดร์.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๘ ในวันนี้ อาตมา
ก็ยังจะกล่าวเรื่อง ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม, และ
ในวันนี้จะกล่าวโดยห้วนๆย่อๆว่า ชีวิตนิรันดร์.

พุทธบริษัทควรรู้จักชีวิตนิรันดร์.

คำว่า ชีวิตนิรันดร์ คือชีวิตที่แท้จริง คือไม่รู้จักดับ ตั้งอยู่ตลอดอนันต-
กาล, นี่ก็ความหมายของคำว่า ชีวิตนิรันดร์. คำๆนี้ จะมีอยู่ในทุกศาสนา ที่ขึ้นมา
จนถึงระดับที่พอจะเรียกได้ว่า ศาสนา; แม้จะยังต่ำมากเช่นศาสนาของคนป่า เขาก็ยัง

กล่าวถึงสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นชีวิตนิรันดร์ คือไม่รู้จักตายด้วยเหมือนกัน ซึ่งหมายถึงพระเจ้าหรือสิ่งสูงสุด ที่เรารู้จักก็ไม่ได้นั่นเอง แต่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ แล้วมีอยู่นิรันดร์ ไม่มีการตั้งต้นและไม่มีการสิ้นสุด.

ในพุทธศาสนาเรา ก็เล็งถึงสิ่งที่เหตุปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ และเราก็ใช้คำพูดราวกับว่าเป็นเรื่องของบุคคลหรือของวัตถุ. เช่นพูดว่าเข้าสู่พระนิพพานอย่างนี้, ก็เหมือนกับว่ามีอะไรแล้วเข้าไปสู่พระนิพพาน แล้วก็เป็นที่รู้กันว่า อยู่อย่างนิรันดร์ ไม่กลับมาเกิดอีก, หรือไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นอีก. นี้เรียกว่าชีวิตนิรันดร์ในพระพุทธศาสนา. พุทธบริษัทที่ไม่รู้จักชีวิตนิรันดร์ ก็ไม่ควรจะเรียกว่าพุทธบริษัท ยังจะโง่หรือจะเลวกว่าผู้ถือศาสนาอื่น ซึ่งเขาพูดพว้างถึงชีวิตนิรันดร์อยู่เป็นประจำ เป็นของธรรมดา. เราไม่รู้ คือไม่เข้าใจ ก็เลยไม่สนใจ หรือเหมาๆเอาว่าไม่มี.

อาตมาเคยให้เขียนข้อความใต้รูปภาพของอาตมาเองว่า ทำกับฉันอย่างกับฉันนั้นคงอยู่ อยู่เป็นคู่กันชั่วฟ้าดินสลาย, ทำกับฉันอย่างกับฉันนั้นไม่ตาย ท่านทั้งหลาย ก็อยู่กันนิรันดร์.

พุทธบริษัทโง่ๆหลายคน เขาโง่หรือเขาหัวเราะว่าเป็นคำพูดที่บ้า, พระเถระก็มี เพราะไม่เข้าใจว่า จะอยู่กันอย่างนิรันดร์ได้อย่างไร, แล้วก็ไม่รู้ว่าจะไรที่สามารถจะกล่าวได้อย่างนั้น ใครดีถึงไหนมาที่จะมากล่าวว่า ฉันไม่ตาย และท่านทั้งหลายก็ไม่ตาย ก็อยู่กันอย่างนิรันดร์.

ถ้าเขาเข้าใจ, เขาก็จะต้องเข้าใจไปในทางว่าพระธรรมเท่านั้นแหละจะพูดอย่างนั้นได้, ธรรมที่แท้จริง หมายถึงที่แท้จริง อยู่เหนือเหตุเหนือปัจจัย เป็นอสังขตะ ธรรมะนี้ไม่รู้จักตาย; เพราะเป็นอสังขตะ ปัจจัยทำอะไรไม่ได้, ไม่มีการเกิด

ขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป. มันเป็นธรรมชาติ ที่พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิดก็มีอยู่. นี่เรียกว่ามันเป็นนิรันดร์.

นี้ ถ้าว่าใครได้บรรลุถึงธรรมในระดับนั้น จิตของผู้นั้นก็ถึงสภาพนิรันดร์ ไม่มีตัวกูสำหรับจะตายอีกต่อไป, ร่างกายมันจะดับก็ดับไป, แต่ตัวกูมิได้มีสำหรับจะตายอีกต่อไป ก็เรียกว่าเข้าสู่สภาพเดียวกันกับธรรมะ เป็นสภาพนิรันดร์, หมายความว่าธรรมะแท้เป็นนิรันดร์ ใครถึงธรรมนิรันดร์ คนนั้นก็อยู่อย่างนิรันดร์ด้วยกันกับธรรมะ. ถาลดลงมาก็คือเรื่องอนัตตา, เมื่อเข้าถึงอนัตตาได้ ก็ไม่มีตัวตนสำหรับจะตายอีกต่อไป เหลือแต่ธรรมชาติที่เป็นนิรันดร์.

ในพุทธศาสนาเรามีใจความเรื่องเกี่ยวกับนิรันดร์สั้น ๆ อย่างนี้. เกี่ยวก็จะอธิบายกันใหม่ ให้เห็นชัดว่า มันจะมีประโยชน์อะไร หรือว่าเอาไว้พูดเล่น ๆ กันอย่างสนุก ๆ. คำบรรยายนี้ต้องการจะเปรียบเทียบกับธรรมะในศาสนาคริสต์นิกายนี้. ทั้งนั้นก็จะพูดถึงเรื่องนิรันดร์ในฝ่ายคริสต์นิกายนี้ ตามที่ตั้งใจจะพูดกันเสียก่อน.

ศึกษา “นิรันดร์” ฝ่ายคริสต์.

ในคัมภีร์คริสเตียนกล่าวว่า เมื่อพระเจ้าสร้างโลกเสร็จแล้ว สร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกเสร็จแล้ว ก็ให้มนุษย์คู่แรกคู่หนึ่งแหละอยู่ในสวนสวรรค์, แล้วก็สั่งมนุษย์คู่หนึ่งว่า พืชพันธุ์ธัญญาหารผลไม้ทั้งหลายในสวนนี้ ให้แกกินได้ทั้งหมด เว้นแต่ผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้น, ซึ่งพระเจ้าชำระบูว่าต้นนั้น. แล้วผัวเมียคู่หนึ่งก็ปฏิบัติตาม ไม่กล้ากินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้น ซึ่งเรียกชื่อกันว่า ต้นไม้แห่งความรู้จักดีรู้จักชั่ว. ต้นไม้ที่มีลูกแล้วห้ามกิน, พระเจ้าห้ามไม่ให้กิน เขาเรียกว่าต้นไม้แห่งความรู้จักดีจักชั่ว โดยพระเจ้า

กำชับว่าอย่ากิน ถ้ากินแล้วจะต้องตาย นี่ผิวเผินก็น่าอยู่กันมาโดยไม่กิน. มาวันหนึ่งบังเอิญเรื่องราวมีว่า มี งู ซึ่งเป็นซาตานมาหลอกให้ผู้หญิงอ้วกกิน, โดยบอกว่ากินเถอะแล้วจะมีฤทธิ์มีอำนาจเหมือนพระเจ้า, อย่าไปมัวเชื่อพระเจ้าอยู่เลย, ผู้หญิงคนนั้นก็กินแล้วก็เอาไปให้สามีก็อ้วกกินด้วย, ก็เป็นอันว่าทั้งสองคนได้กินผลไม้ต้นที่ต้องห้ามเข้าไปแล้วทั้งสองคน.

วันหลังพระเจ้ามาตรวจสอบผลไม้^{นี้} รู้ว่าสองผิวเผินกินผลไม้ต้นที่ต้องห้ามเข้าไปแล้ว. เรื่องปลื้กย่อยอธิบายไว้ว่า พระเจ้ามาถึงก็ไม่เห็นผิวเผินสองคน^{นี้} มันไปซ่อนเสีย เพราะมันเกิดละอายขึ้นมาว่า ไม่มีผ้าห่ม ไม่ได้ห่มผ้าและไม่มีผ้าห่ม. ก่อนแต่จะกินผลไม้^{นี้} มันไม่รู้เรื่องห่มผ้าหรือไม่ห่มผ้า มันไม่ได้ละอาย, พอมันกินลูกไม้^{นี้} เข้าไปแล้ว มันก็รู้จักละอายว่าไม่ได้ห่มผ้า ก็เลยหลบไปซ่อนเสียในสมุทหม่มไม้. พระเจ้ามาไม่เห็น ก็ตะโกนเรียก มันก็ขานออกมาจากในพุ่มไม้. พระเจ้าถามว่า อ้าว, ทำไมไม่ออกมาเล่า? ผิวเผินก็นั้นเขาก็บอกว่า ไม่ได้ห่มผ้า ละอาย. นี่พระเจ้าย่รู้ได้ทันทีว่า^{นี้} มันกินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว ซึ่งทำให้รู้จักเปรียบเทียบดีชั่ว, รวมทั้งห่มผ้าไม่ห่มผ้า, เปลือยกายไม่เปลือยกาย ละอายไม่ละอาย, ไม่ต้องมีใครบอก พระเจ้าย่รู้ได้เองว่า ผิวเผิน^{นี้} กินผลไม้ต้นต้องห้ามเข้าไปแล้ว.

พระเจ้าย่เรียกตัวมาพูดจากัน ว่าบอกแล้วว่า กินเข้าไปแล้วจะตาย, เตียว^{นี้} แกก็ตาย มีบาป บาปตลอดกาล, จะต้องทนทุกข์ตลอดกาล แล้วก็เรียกบาป^{นี้}ว่า บาปดั้งต้น. การที่^{นี้}เข้าไปกินผลไม้^{นี้} รู้จักดีรู้จักชั่วขึ้นมา^{นี้} เรียกว่า บาป ดั้งต้น หรือ *original sin* เป็นบาปดั้งต้น, แล้วก็เป็นเรื่อยไป จนกว่าจะบรรลुชีวิตนิรันดร, เป็นบาปเรื่อย บาปตลอดกาล ก็เรียกว่า *perpetual sin* ^{นี้}หมายความว่าตาย.

นี่พระเจ้ารู้เท่าทันว่า มนุษย์นั้นไม่เชื่อเราแล้ว สิ่งอย่างไรมันไม่เชื่อแล้ว มันก็จะพยายามไปกินต้นไม้ที่อีกต้นหนึ่ง ซึ่งพระเจ้าต้องการไม่ให้กิน, ยิ่งไปกว่านั้นอีก ต้นไม้ที่สองต้นนี้เรียกว่าต้นไม้แห่งชีวิตนิรันดร์ ถ้าใครไปกินผลไม้ของต้นไม้ที่สองแล้วก็มีชีวิตนิรันดร์. นี่พระเจ้ายกตั้งอารักขา ด้วยเจ้าหน้าที่ถืออาวุธถือศาสตรา ห้อมล้อมไว้ ไม่ให้ใครเข้าไปถึงต้นไม้ต้นนั้นได้ คือเพื่อไม่ให้มนุษย์กินได้นั่นเอง. มนุษย์ก็ได้กินแค่ผลไม้ของต้นไม้ที่หนึ่ง มันก็รู้จักรู้จักชั่ว แล้วมันก็บาปถึงต้น และมีบาปตลอดกาล ก็จะต้องทนทุกข์ด้วยบาปนั้น; หมายความว่า ถ้าไม่กินผลไม้ต้นนี้ ไม่รู้จักดีรู้จักชั่วอะไรเลย, แล้วก็ไม่มีความทุกข์. นี่พระเจ้ายกให้หนังสือให้ไปมันนี้เป็นเครื่องนุ่งห่มแก่มนุษย์ ไม่ต้องให้มันเปลือยอยู่ตลอดไป.

เรื่องชีวิตนิรันดร์ในคัมภีร์เก่าของคริสเตียน ก็การอาศัยอยู่เพียงเท่านั้น, ก็มีต้นไม้ที่กินเข้าไปแล้วจะมีชีวิตนิรันดร์ แล้วมนุษย์กินไม่ได้เพราะพระเจ้าบ่วงกั้นไว้.

ที่นี้ก็มาถึงคัมภีร์ใหม่ เกิดพระเยซูแล้ว จนกระทั่งพระเยซูสิ้นพระชนม์ไปแล้ว สาวกในชั้นหลังก็สั่งสอนศาสนา, มีคัมภีร์สำคัญๆเกิดขึ้นมา โดยการคลบนันดาลของพระเจ้า ให้สาวกชื่อนั้นสาวกชื่อนั้นเขียนขึ้นๆ. แล้วก็สั่งให้เขียนไปถึงประชาชนที่นับถือศาสนาของพระเจ้า มาทางทวีปเอเชียนี้ แล้วก็มาพูดถึงชีวิตนิรันดร์อีก.

ที่พบเป็นครั้งแรกก็คือในคัมภีร์เรฟเวเลชั่น ที่สาวกชื่อโยฮันเขียน มีข้อความตอนหนึ่งว่า เราจะให้เขามีสิทธิรับประทานผลไม้ที่ให้ชีวิต ที่เจริญเติบโตอยู่ในพระอุทยานของพระเจ้า สาวกที่ชื่อโยฮันเขียนถึงสาวกที่เมืองๆหนึ่ง ว่าให้ฟังเขาจะสอนจะให้ได้รับผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร์. นี่คัมภีร์เรฟเวเลชั่น (Revelation) ตอนสอง ประโยคที่ ๗ มีอยู่อย่างนี้.

แล้วก็มาถึงคัมภีร์เรฟเวเลชัน ตอนที่ ๒๒ ประโยคที่ ๒ ก็มีว่า สองฟากแม่น้ำ มีต้นไม้ที่ให้ชีวิต ซึ่งออกผลปีละ ๑๒ ครั้ง คือออกผลทุกๆ เดือน ใบของต้นไม้นี้จะรักษาชาติต่างๆ ทุกชาติทุกภาษา, แล้วในประโยคที่ ๑๔, ๑๕ ยังมีว่า ผู้ที่ชกเสื้อคลุมของตนให้สะอาด มีความสุข เขาก็มีสิทธิที่จะได้รับประทานผลไม้ จากต้นไม้ที่ให้ชีวิต.

นี่ฟังดูให้คิดว่า เขาได้กล่าวไว้ อย่างนี้ ว่าเมื่อพระเยซูได้เกิดขึ้น มีคำสั่งสอนชนิดที่ฟังแล้ว เข้าใจแล้ว ปฏิบัติแล้ว จะทำให้ได้รับประทานผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร์. สาวกคนที่เชื่อโยฮันน์นี้จะประกาศสั่งสอนว่าอย่างนั้น, ก็พยายามชี้แจงให้คนเหล่านั้นได้กินผลไม้ต้นนั้น. แล้วข้อความตอนถัดมานั้นแสดงว่า มันมีอยู่สองฟากแม่น้ำแห่งนครนครพระเจ้านั้น, ออกผลปีละ ๑๒ ครั้ง คือทุกๆ เดือน. นี่เราต้องถือเอาใจความว่า มันออกได้ตลอดเวลา ไม่ใช่จำกัดเวลา ปีหนึ่งออกถึง ๑๒ ครั้ง ก็หมายความว่าออกไปเรื่อยๆ ฉะนั้น การที่มีโอกาสได้บรรลุชีวิตนิรันดร์นั้น มีเรื่อยๆ มีไม่จำกัดเวลาไม่ได้ตลอดเวลา.

ที่นี้ การปฏิบัติเพื่อให้ได้รับผลนั้น เขาระบุไว้เป็นอุปมาว่า ผู้ที่มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด แล้วก็จะเข้าไปในสวนนั้นได้ แล้วก็จะได้บริโภคผลไม้ชีวิตนิรันดร์. นี่เราก็จะเข้าใจเอาเอง คือความเอาเอง, อธิบายเอาเอง ตามความรู้สึกนึกคิดของพุทธบริษัท ในตอนแรกก่อนที่ว่า เพราะเขากินผลไม้ทำให้รู้จักศัตรูจักชู้ เขาจึงมีบาปและโทษทุกขติดต่อกันไป จนกว่าจะได้กินผลไม้แห่งต้นไม้ชีวิตนิรันดร์ จึงจะกลายเป็นผู้ไม่ตาย.

ศึกษาเทียบกับฝ่ายพุทธ.

ถ้าว่าเป็นพุทธศาสนบริษัทจริง ไม่อวดดี ไม่โอ่งแง ไม่พูดพาลาม, มันก็คงจะได้ศึกษามาจนถึงเรื่องของความยึดมั่นถือมั่น ในดีในชั่ว ในบุญในบาป ในกุศลในอกุศล. ความยึดมั่นนี้ มันต้องไปยึดมั่นในสิ่งที่มีความหมายสำหรับจะยึดมั่น

เช่นดีและชั่ว ซึ่งล้วนแต่เป็นของคู่, ของที่ไม่มีคู่มันจะไม่มีความหมาย. นี่ไปกิดคุเถอะ ถ้ามันมีแต่ชั่ว ดีก็ไม่มีความหมาย, ถ้ามีแต่ดี ชั่วก็ไม่มีความหมาย; ฉะนั้นเมื่อมีทั้งดีและทั้งชั่ว มันมีความหมายว่าอย่างนั้นชั่วอย่างนั้น เป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน. แล้วคนก็ไปยึดติดเรื่องดีเรื่องชั่ว ก็เกิดขัดเหวไปตามเรื่องนั้นๆ : ดีมันก็อยากได้, ชั่วก็อยากฆ่าเสียให้ตาย หรือว่าอยากทำลาย, โกรธแค้นเป็นวิวาท์ค้นหาอะไรไป.

นี่หมายถึงเรื่องของคนเราทั่วไปนี้ ไม่ต้องเป็นคริสเตียนดอก ไวกี้ได้ เมื่อไปยึดถือเรื่องชั่วเรื่องดี มันก็จะหนักรอกหนักใจ ทั้งเรื่องดีและเรื่องชั่ว : เรื่องดีเมื่อยึดถือแล้วมันก็หนักรอกหนักใจ ไปตามประสาทของเรื่องดี เป็นห่วง วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ไปตามประสาทของเรื่องดี กลัวจะหมดกลัวจะสิ้นกลัวจะเปลี่ยนแปลง, ไปยึดถือเรื่องชั่ว มันก็กลัว, ก็ไต่เป็นทุกข์. ไม่มีทางที่จะเข้าใจได้ว่า ธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้เอง มันก็เป็นทุกข์; ฉะนั้นทุกคนเป็นทุกข์ เพราะมันพ่ายแพ้แก่ความหมายของคำว่าดีว่าชั่ว; มันอยากจะได้มันกินนอนไม่หลับ, ที่มันกลัวชั่วเพราะมันกลัวจะไม่ได้ดี, เป็นห่วงความดีกินนอนไม่หลับ คือ จะสงบจิตสงบใจไม่ได้ เพราะมันเป็นห่วงสิ่งที่เรียกว่าดี.

นี่เราก็คือเป็นทุกข์เพราะความดีและความชั่ว; โดยเฉพาะที่เราเรียกกันว่า เรื่องบุญและเรื่องบาป ผู้ที่จะไม่มีความทุกข์เลย ต้องอยู่เหนือความหมายของคำว่าบุญและบาป, คือสิ้นบุญสิ้นบาป อยู่เหนือบุญเหนือบาป จึงจะไม่มีความทุกข์เลย. หรือถ้าว่าตามเรื่องของกรรม กรรมคำคือบาป กรรมชวา คือบุญ กรรมเจ็กกันคือทั้งคำทั้งชวาก็คือกรรมทั้งบาปทั้งบุญปนกัน, แล้วกรรมสุดท้ายคือกรรมไม่คำไม่ชว เป็นที่สิ้นที่จบแห่งกรรมคำกรรมชว. กรรมสุดท้ายนี้แหละระงับ เสียซึ่งบาปและบุญ ดีและชั่วทุกอย่างซึ่งเป็นเหตุให้หลุดพ้น ไปสู่พระนิพพาน หรือชีวิตนิรันดร์.

นี่ในหลักของพุทธศาสนามีอยู่อย่างนี้ ซึ่งมันเข้ากันได้สนิท กับข้อความในคัมภีร์ของคริสเตียน, คัมภีร์ที่หนึ่งเลย ที่เรียกคัมภีร์เยเนซีส สองสามใบแรกๆ นั้น ความลึกซึ้งมีอยู่ที่นั่น ในลักษณะอย่างนั้น.

แต่พวกคริสเตียนเขาไม่สนใจ และไม่เข้าใจ อย่างที่เรากำลังพูด เขา ก็ปล่อยไว้อย่างนั้นเอง, ทั้งไว้เป็นข้อความอย่างนั้นเอง ใครจะเชื่อก็ได้ไม่เชื่อก็ได้, เต็กๆ อยู่นั่นแหละ ไม่เชื่อ ทำให้ลำบากกันมากทีเดียว.

มนุษย์เป็นทุกข์เพราะความยึดถือ.

เราควรจะยอมรับในข้อที่ว่า มันมีหลักเกณฑ์เหมือนกัน ถ้าไปรู้จักดี รู้จักชั่ว สำหรับจะยึดถือแล้ว ก็จะเป็นทุกข์, เป็นจุดตั้งต้นของบาป ตั้งแต่วันหรือ วินาทีที่รู้จักชั่ว, แล้วก็จะไปเป็นบาปนี้ตลอดไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีหยุด จนกว่าจะถึงวันที่บรรลุนิพพาน. ฉะนั้นหลักเกณฑ์ทางศาสนา เขาก็กล่าวไว้ถูกต้องดีแล้ว ไม่เห็นขัดกันกับหลักในทางพุทธศาสนา เราก็คงจะรู้ไว้, อย่าให้เรา กลายเป็นคนโง่กว่าไปเสียอีก.

ถ้าเราไปคัดค้านข้อความนี้ จะกลายเป็นพุทธบริษัทโง่ขึ้นมา, ก็จะไปคัดค้านว่า อ้าว, ถ้ารู้จักดีรู้จักชั่วแล้วมันจะบาปจะทุกข์ทำไมละ. มันไขว่กันอยู่นิดเดียว, ทว่าไปรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะยึดถือ. ถ้าไปรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะไม่ยึดถือ แล้วมันก็ไม่บาป. เช่น พระอรหันต์นี้ ท่านรู้จักว่าดีก็ตามชั่วก็ตามนี้ มันล้วนแต่เป็นสังขารที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ท่านก็เลย ไม่ยึดถือทั้งกุศลและอกุศล ไม่ยึดถือทั้งบุญและบาป ไม่ยึดถือทั้งดีและชั่ว; ถ้าอย่างนี้เรียกว่า รู้จักดีรู้จักชั่ว

เพื่อจะไม่ยี่ดื้อ. แต่เดี๋ยวนี้มนุษย์ในชั้นต้นในที่แรกนั้น มันรู้จักตัวรู้จักชั่วสำหรับจะยี่ดื้อ คือจะรักให้มากๆในส่วนที่เป็นดี, จะเกลียดให้มากๆในส่วนที่เป็นชั่ว มันก็เลยได้มีความทุกข์.

ฉะนั้นรู้จักแยกแยะออกกันเสียเป็นสองอย่างว่า เรื่องรู้จักตัวรู้จักชั่วนี้ มันรู้จักอย่างไหนแน่. ถ้ารู้จักสำหรับจะยี่ดื้อ มันก็บ้าแหละ มันจะเป็นทุกข์แหละ, ถ้ารู้จักสำหรับรู้ว่าไม่ไหว, ปล่อยวางทั้งสองอย่าง. นี่ก็ดี ก็ถูก กับบรรลุนิพพาน. ไม่ยี่ดื้อทั้งบุญบาป ดีชั่ว สุขทุกข์ นี่ก็คือนิพพาน. นี่เรามันจะสะเพร่า ตามความรู้สึกนึกของคนที่ชอบคิดอะไรผลุนผลัน ไม่มีความละเอียดลออพอ, ก็จะไปหาว่าเป็นคำพูดที่ผิดๆ บ้าๆ บอๆ ว่ารู้จักตัวรู้จักชั่ว.

ที่นี้ย้อนมาดูซิ ก็พวกเราทั้งหลาย, พวกคุณทั้งหลายนั้นแหละ รู้จักตัวรู้จักชั่ว แต่สำหรับจะยี่ดื้อ, เป็นพุทธบริษัท แก่หัวหงอกแล้ว ก็ยังรู้จักตัวรู้จักชั่วสำหรับจะยี่ดื้อ, ไม่รู้จักสำหรับจะปล่อยวาง, ไม่ได้รู้จักตัวรู้จักชั่วสำหรับจะปล่อยวาง, จะสลัดออกไป โดยไม่ต้องยี่ดื้ออะไร, มันไม่เป็นอย่างนี้ แล้วมันจะยี่ดื้อหนักเข้า, ยี่ดื้อทั้งดีและชั่วหนักเข้าๆ แล้วก็ต้องเป็นบาปและเป็นทุกข์ จนลำบากทั้งชั้นทั้งล่อง.

ฉะนั้นขอให้สนใจไว้ เพื่อจะไม่ให้ขายหน้าพวกคริสเตียน ซึ่งเขาก็สอนให้รู้ว่า ไปยี่ดื้อดีและชั่วนั้น มันเป็นบาป เป็นทุกข์; แต่ใช้คำมากไปหน่อยว่า ตาย; ถ้าแก่ไปกินผลไม้ต้นนั้นเข้า รู้จักดี รู้จักชั่วแล้วแก่ก็ต้องตาย. คำว่าตายในที่นี้ คือหมายความว่า หหมดความหมายของความเป็นมนุษย์ที่จะมีความสงบสุข, จะมีแต่ความหมายของความทุกข์ ฉะนั้นจึงใช้คำว่าตาย.

ข้อความในคัมภีร์เก่าก็บอกไว้เพียงเท่านี้ แล้วอาตมัมนี้ก็มีลูกมีหลานสืบต่อมา ที่ชั่วคนจนเรียกว่าเต็มไปทั้งโลก ถ้าถือตามพระคัมภีร์นี้ เขาก็ถือว่ามนุษย์ทั้งโลกออกมาจากพ่อแม่อู้นั้น. นี่อาตมัมกับอู้นี้ก็มีลูกมีหลานออกมาเต็มโลก, ลูกหลานทุกคนล้วนแต่ยึดถือชั่วทั้งนั้น, เป็นทุกข์เหมือนพ่อแม่ทั้งนั้น. นี่บาปของพ่อแม่ นั้นจึงเรียกว่าเป็นบาปดั้งเดิม, บาปตั้งต้น แล้วก็รับช่วงต่อ ๆ กันมาถึงลูกหลาน จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ มันก็เดือดร้อนอยู่ด้วยเรื่องของความยึดถือในความคิดและความชั่ว.

เรื่องสั้น ๆ ที่ติดต่อกันว่า อาตมัมนี้เขามีลูก แล้วลูกก็มีลูก พี่น้อง ๒ คนนั้น น้อง พ่อรัก พี่ พ่อไม่รัก พี่ก็หลอกน้องไปฆ่าเสียในป่า เพราะความริษยา. นี่ลองคิดดูว่า ทำไมพี่จึงฆ่าน้อง ? เพราะพี่มันยึดถือในความคิดมากเกินไป : พ่อต้องรัก, พ่อรักแล้วดี, พ่อไม่รักก็ไม่ดี. มันยึดถือในความคิดนี้พ่อต้องรัก แล้วน้องมาขวางอยู่เลยฆ่าน้องเสีย.

นี่มนุษย์ทำบาปครั้งแรกก็เพราะความริษยา ความริษยาที่มีมูลมาจากยึดถือแน่นแฟ้นในเรื่องความคิดและความชั่ว อย่างนี้เป็นตัวอย่าง, แล้วต่อมามนุษย์ก็เบียดเบียนกันฆ่ากัน ด้วยความยึดถือในความคิดความชั่ว จนกระทั่งถึงทุกวันนี้. ที่รบราฆ่าฟันกันเพราะมันอยากจะได้, เพราะมันแย่งดี มันริษยาคนที่ได้ดี. นี่มหาสงครามโลกแล้ว ๆ ว่าอาจจะเกิดขึ้นเร็ว ๆ นี้แล้ว มันก็เพราะเรื่องยึดถือได้เสีย แพ้ชนะ ดีชั่ว. ถ้าไม่ ใจมันก็ไม่ยึดถือ, ไม่ยึดถือมันก็ไม่ต้องฆ่ากัน.

เอาละ, นี่ได้ความจริงเสียก่อนว่า กฎของความจริงตามธรรมชาตินั้น มนุษย์เป็นทุกข์เพราะความยึดถือ ในเรื่องดีและเรื่องชั่ว. ถ้าไม่ยึดในเรื่องดีเรื่องชั่วก็จะเป็นทุกข์.

พิจารณาคำสอนของคริสตสาวกเทียบดูบ้าง.

นี้ข้อความต่อมาที่ว่าสาวกซื้อโยฮันของพระเยซู ช่วยสั่งสอน แกล้งหลอมนักปราชญ์นั้น ก็เพื่อให้ประชาชนนี้ ได้กินผลไม้ต้นมีชีวิตนิรันดร์. *อาตมาอยากจะอธิบายว่า* ก่อนหน้านั้นเสียอีก คือ เมื่อพระเยซูได้ขึ้นมาสั่งสอนเรื่องไม่ให้ยึดถือชีวิตตัวตนของตน, แต่ให้เห็นแก่ผู้อื่น : กล้าเสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นให้หายโง่ เป็นเรื่องสอนให้ละวางตัวตน. ถ้าเขาละวางตัวตนได้จริง ก็เป็นอันว่าละความยึดถือในเรื่องดีเรื่องชั่วได้; เพราะเรื่องดีเรื่องชั่วนั้น มันต้องฝากไว้กับตัวตน. ถ้าไม่มีตัวตน ก็ไม่มีที่ทิ้งที่อาศัยของดีและชั่ว. ฉะนั้น ถ้าพยายามถอนตัวตนเสีย เอาตัวตนของตนออกไปเสีย เอาไปให้พระเจ้าเสีย หรือให้ว่างไปเลย, เหมือนพุทธบริษัทถือกัน มันก็ไม่มีที่ทิ้งแห่งดีชั่ว มัน ก็หมดปัญหาเรื่องดีชั่ว. พระเยซูก็สอนให้บริจาคตนให้พระเจ้าเสีย อย่าเอามาเป็นตัวของตน ก็ไม่มีที่ทิ้งแห่งดีชั่ว ก็เป็นหนทางไปสู่ชีวิตนิรันดร์ คือไปอยู่กับพระเจ้า.

นี่เราควรจะเข้าใจอย่างนี้กันมากกว่า แต่ตัวหนังสือมันไม่มียืนยัน, ตัวหนังสือมันมียืนยันว่าสาวกซื้อโยฮันเขาไปเที่ยวสั่งสอนประชาชนนั้น เขาสอนและอ้างว่าเป็นคำสั่งสอนของพระเจ้าให้สอนอย่างนี้, ให้บอกอย่างนี้. นี่ก็พยายามสั่งสอนประชาชนให้เชื่อว่า 'เขาได้รับมอบรับคำสั่งจากพระเจ้ามา ให้บอกอย่างนี้, บอกอย่างนี้. การมาบอกนี้ก็เพื่อจะทำให้พวกท่านทั้งหลาย ได้มีสิทธิที่จะรับประทานผลไม้ของต้นไม้ที่ให้ชีวิต คือต้นไม้ชีวิตนิรันดร์นั่นเอง. ถ้าประชาชนเหล่านั้นปฏิบัติตามที่โยฮันสอน ก็คือปฏิบัติตามที่พระเยซูสอนนั่นเอง. เพราะโยฮันก็สอนเหมือนกับพระเยซูสอน ให้บริจาคตน.

นี่ที่ข้อความในตอนต้นว่า พระเจ้าบ้องกันเค็ดซาต ไม่ให้มนุษย์เข้าไปถึง
ต้นไม่วิตนิรันดรได้ เทียนี่มันมีการเปิดประตูเปิดรั้วเปิดประตูให้คนเข้าไปถึงต้นไม้นั้น
ได้ โดยที่มีผู้มาแนะวิธีที่จะทำให้กินผลไม้ชนิดที่จะได้ชีวิตนิรันดร.

นี้สภาพของต้นไม่วิตนิรันดร มีข้อความว่า “ทุตสวรรค์องค์นั้นชี้ให้
ข้าพเจ้าคุณแม่ น้ำที่ให้ชีวิต, น้ำในแม่น้ำนั้นเป็นประกายดังแก้วผลึก, ไหลมาจากพระที่นั่ง
ของพระเจ้าและของลูกแกะ ไปสู่ถนนกลางนคร, สองฟากแม่น้ำมีต้นไม้วิตนิรันดร ซึ่งออก
ผลปีละ ๑๒ ครั้ง ก็ออกผลทุกเดือน.”

นี่ก็ดูเถอะเขาพูดโดยอุปมา ว่าให้เมืองของพระเจ้า หรือสวนของพระเจ้า
มีลักษณะอย่างนั้นให้เป็นแม่น้ำ, น้ำใสเหมือนแก้วผลึก, ออกมาจากใต้ที่นั่งของพระเจ้า
ไปตามถนนกลางนคร, สองฟากน้ำไหลนั้น มีต้นไม้ซึ่งออกผลตลอดปี มันก็เป็นเรื่อง
ของธรรมะ ที่จะต้องอาศัยความถูกต้อง ของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะเปรียบ
อุปมาอย่างนั้นอย่างนั้นอย่างโน้นก็ได้ แล้วแต่จะตีความ; เราจะไม่เสียเวลาตีความใน
ส่วนนี้ให้มากนัก.

เราจะตีความแต่ข้อที่ว่า ต้นไม้นี้มันออกผลได้ตลอดทั้งปี ตรงกับคำว่า
อกาลิโก ไม่ต้องรอนาน มันจะออกได้ตลอดปี, ก็คือ ปฏิบัติเมื่อไร ก็จะได้ผลเมื่อ
นั้น คือธรรมะที่จะไปนิพพานนั้นก็ไม่ว่าจะช้าเร็ว ไม่จำกัดฤดูกาล เป็นอกาลิโก ปฏิบัติ
เมื่อไรก็ได้ผลเมื่อนั้น แต่ที่เขาพูดเป็นอุปมาว่าต้นไม้ ออกผลออกลูก.

ที่นี้ข้อความต่อไปที่น่าสนใจ ก็คือว่า ใบของต้นไม้ใช้รักษาชาติต่าง ๆ ได้ ใช้
คำว่าชาติมนุษย์ ชาติ nation ชาติต่างๆจะชาติไหน ภาษาไหนก็ตาม ใบของต้นไม้ใช้
รักษาโรคร้าย, ความทุกข์ร้อน ความเลวทราม ความชั่วช้า ที่จะต้องแก้ไขได้ทั้งนั้น.

ใช้คำว่า *heal* หมายความว่า จะแก้ที่เจ็บปวดให้หาย แก้ที่ร้ายให้กลายเป็นดี, จะแก้ที่เดือดร้อนให้กลายเป็นสันติสุข. เพียงแต่โบของต้นไม้เท่านั้น ไม่ใช่ลูก เพียงแต่ใบรักษาภัยอันตราย, โรคภัยของมนุษย์ใต้ทุกชาติทุกภาษา เหมือนกับเรามีธรรมะในพุทธศาสนา แต่ธรรมะนี้สามารถจะรักษาโรคภัย หรือโรคกิเลสของคนทุกชาติทุกภาษา, ไม่ใช่เฉพาะของชาวอินเดีย ของคนไทย หรือคนที่ถือลัทธินั้นลัทธินี้. หมายความว่า ถ้าว่าชาติทุกชาติในโลกนี้ถือธรรมะนี้ มันก็ไม่มีอุปัทวภัยใดๆ ในโลกนี้, จะไม่มีวิกฤตการณ์ที่ต้องรบราฆ่าฟันกันในโลกนี้, แม้ว่าภายในส่วนบุคคลก็ไม่มีเรื่องที่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนเพราะกิเลส. *ใบแห่งต้นไม้ชีวิตนิรันดร์ สามารถแก้โรคภัยของคนทุกชาติ ทุกภาษา.*

ถ้าผลของมัน แล้วก็คือให้ไม่ตายเลย *ไม่ให้อายุก็ตายเลย.* ถ้าใครเข้าถึงพุทธศาสนา ก็บรรลุถึงนิพพานคือไม่ตายเลย, ถ้าเพียงแต่รู้จักใช้ข้อธรรมะ ที่ยังไม่ถึงนิพพานนั้น ก็จะช่วยบรรเทาความทุกข์ยากเดือดร้อนในสังคมได้ดี, สังคมก็จะกลายเป็นสังคมที่ดี ไม่มีการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น. นี่โบของต้นไม้ชีวิตนิรันดร์.

ที่นอกตอนหนึ่งที่ว่า *ผู้ที่ชักเครื่องนุ่งห่มของตนให้สะอาด มีความสุขอยู่นั้นแหละ ก็มีสิทธิที่จะได้รับผลไม่จากต้นไม้ชีวิตนิรันดร์.* เครื่องนุ่งห่มที่สะอาดก็ลองนึกดูเอาเองว่า ควรจะเปรียบด้วยอะไร? หรือว่าธรรมะอะไรที่เอามาเปรียบด้วยเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด. เมื่อเรามีเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด เรารู้สึกสบาย เมื่อสวมเครื่องนุ่งห่ม เหล่านั้น ก็หมายความว่าศีลธรรมในขั้นพื้นฐานรากฐานทั่วไป มันเหมือนกับเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด. ฉะนั้นขอให้เตรียมที่จะมีศีลเป็นพื้นฐาน, ให้ทุกคนเตรียมตัวสำหรับมีศีลเป็นพื้นฐาน แล้วก็จะเหมือนกับว่า ได้มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาดแล้วเป็นสุขอยู่. คนที่ขึ้นมาถึงขั้นระดับนั้นเท่านั้น ที่จะมีสิทธิที่จะได้กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร์.

นึกดูแล้วก็น่าหัว ที่ว่ามันเหมือนกับว่า เราละเมอเบาซม่อมกันอยู่ทุกวัน : สีเลน สุกติ ยนติ สีเลน โภคสมปทา สีเลน นิพหุติ ยนติ ตสฺมา สัลล วิโสธเย. เป็นนกแก้วนกขุนทองกันทั้งผู้พูดและทั้งผู้ฟัง ไปสุคติเพราะศีล สมบูรณ์ด้วยโภคะ เพราะศีล, ถึงนิพพานได้ด้วยศีล, ฉะนั้นจงทำศีลให้บริสุทธิ์ นี่ถ้าทำศีลให้บริสุทธิ์มัน ก็จะมีสุคติ มีโภคะ และมีนิพพาน. ศีลในกรณีอย่างนี้ เปรียบเหมือนกับเครื่อง นุ่งห่มที่สะอาด, นุ่งห่มแล้วก็สุข แล้วก็พร้อมที่จะได้กินผลไม้ชีวิตนิรันดร.

เครื่องนุ่งห่มที่สะอาดนี้ เปรียบเหมือนกับศีล, พอมีเครื่องนุ่งห่มสะอาด แล้ว ก็เป็นสุข นี่คือสมาธิ, ความสุขที่เกิดมาจากเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด นี่คือ สมาธิ, มันมีศีลมีสมาธิแล้ว ก็พร้อมที่จะกินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดรด้วยปัญญา มันก็มี ปัญญา, ศีล สมาธิ ปัญญา กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร, แล้วมันก็ไม่ตาย. มันก็เหมือน เรื่องที่เราพูดกันอยู่ ถอดกันอยู่ ปฏิบัติกันอยู่ หากแต่เข้าไปพูดในรูปอุปมาเป็นอย่างอื่น, ตามแบบวิธีพูดของคนที่นี่สมัยนั้น.

นี้อาตมาจึงเห็นว่า มันเป็น ใจความของคริสตธรรมฝ่ายคริสตศาสนา ที่พุทธบริษัทเราควรทราบ; ถ้าเราไม่ทราบ ก็แปลว่าเรากำลังอยู่เท่าที่เราไม่ทราบ, เราอาจจะเผลอไปตกถูกดุนมันเข้า แล้วก็จะทำให้เกิดเรื่อง ด้วยการดุนมันตกถูกกัน นั้นแหละ, ไปว่าเขาผิด ทั้งที่ตัวเองก็โง่เหลือจะโง่ มันน่ากลัวมาก. ฉะนั้นขอให้เรามีความเข้าใจกันให้ถี่ ๆ.

พิจารณานิรันดรของคริสต์เข้ากันได้กับพุทธ.

เราจึงใช้ศีลเป็นเครื่องนุ่งห่ม เหมือนกับเครื่องนุ่งห่ม ก็ทำให้เกิดสมาธิ ก็คือความสุข ซึ่งตามหลักธรรมต้องเป็นอย่างนั้น : ถ้าไม่มีสมาธิ ไม่มีปีสัสทธิ ก็

ไม่มีทางที่จะเกิดปัญญาได้. มันต้องมีปีติ, แล้วก็ต้องมีสุข, แล้วก็ต้องมีบໍสัทธิ แล้วก็มีสมาธิ, แล้วก็มียถาภูตญาณทัสสนะ; หมายความว่า ญาณเครื่องบรรลุมรรณนั้น จะมีขึ้นมาได้ ก็เฉพาะในขณะที่รู้สึกเป็นสุขสบายใจเท่านั้น. ต้องมีปีติในธรรม ปีติแล้วก็มีความสุข จิตที่เป็นสุขเท่านั้น ที่จะสงบรำงับและเป็นสมาธิ. จิตที่ไม่เป็นสุข ไม่มีทางจะรำงับและเป็นสมาธิได้, เป็นสมาธิแล้วมันก็มีปัญญาได้.

ฉะนั้น รักษาจิตให้เป็นสุขไว้เสมอนี้เป็นเคล็ดง่ายๆ ที่ควรจะต้องถือ. อย่าอวดดี ก็คือมีจิตชนิดที่หงุดหงิดๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่สงบไม่เป็นสุข, รู้สึกสะอึกอยู่ตลอดเวลา มีความรู้สึกไปในทางร้าย ในทางแง่ร้ายอยู่ตลอดเวลา ทั้งหลับและตื่น, ไม่มีสมาธิ, ใจไม่สงบ, ใจไม่มีความพอใจเลย, นี่มันเหมือนกับว่าตกนรกทั้งเป็น.

คำว่า **ธมฺมปีติ สุขํ เสติ** นี่เป็นพระพุทธานุสสติ, แล้วมีความสำคัญที่สุด ถ้าไม่มีปีติแล้วก็ไม่มีความสุข, จะต้องจำไว้ให้แม่นยำว่า ถ้าไม่มีปีติ ไม่มีทางที่จะมีความสุข.

ปีติ หมายถึง ความรู้สึกพอใจ เราพอใจในสิ่งที่เรามี ในสิ่งที่เราได้ ในสิ่งที่เราทำหรือแม้แต่สิ่งที่เราหวัง ก็รู้สึกเป็นสุข; นอนลงไปมันก็หลับสนิทเป็นสุข, ตื่นขึ้นมามันก็รู้สึกตื่นขึ้นมาอย่างเป็นสุข, เพราะตลอดเวลามันอยู่ด้วยความพอใจ, จิตมันรู้สึกพอใจ.

ถ้าไม่มีอะไรเป็นที่พอใจ มันเหมือนเหี่ยวแห้งกระหายน้ำ พร่องอยู่เสมออย่างนั้น, หลับก็ยาก ตื่นขึ้นมาก็โหย ไม่มีรสความสุข มีแต่ความทุกข์, จะนั่งนอนยืนเค็นก็ไม่มีความรู้สึกที่เป็นสุข คือไม่มีสมาธิในชีวิตนี้. ถ้ามีปีติ มันก็เป็นชีวิตที่อัมม นี่ก็เรียกว่าปีติ มันก็เป็นสุขทันที ที่นอนก็เป็นสุข หลับก็เป็นสุข

ฉันอยู่ก็เป็นสุข. ตื่นขึ้นมาอีกก็เป็นสุข. เคี้ยวข้าวใครบ้างที่มีความสุขอย่างนี้ ก็ว่ารู้สึกอยู่แต่ว่า ทุกอย่างมันถูกต้องหมด, ทุกอย่างมันเป็นไปแต่ในทางดีหมด, ไม่ต้องมีระแวงว่าจะอะไรจะไม่เป็นไปในทางดี.

นี่ขอรับรองให้ทุกคนไปสังเกต กำหนด ศึกษา พิจารณาตัวเอง ก็คือพิจารณาจิต คอยจับสังเกตอยู่ที่จิต ว่ามันรู้สึกอย่างไร? จิตมันมีธรรมชาติ คือพอใจในความถูกต้องของตัวเอง, รู้สึกตัวเองมีความถูกต้อง มีธรรมชาติพอใจ อิ่มอยู่ตลอดเวลาหรือไม่? หรือว่าเราขาดความพอใจในข้อนี้ ไม่รู้สึกว่าตัวมีธรรมชาติอะไร น้อยอย่างหนึ่ง.

แล้วมันยังมีแต่ความรู้สึกวิตกกังวล หวาดกลัว อยู่ภายใต้สำนึก ในส่วนลึกของจิตใจ, ไม่ใช่ความรู้สึกตามธรรมดา ที่กำลังคิดนึกอยู่. แต่มันลึกลงไปใต้ นั้น ไม่ทันจะเป็นความคิด ก็เรียกว่าใต้สำนึก, ใต้สำนึกมันมีความรู้สึกวิตกกังวลอยู่ว่าจะขาดทุนว่าจะวิบัติว่าจะล้มหายตายจากว่าจะถูกฉ้อโกงว่าไฟจะไหม้บ้านว่าโจรจะขโมย จะปล้นบ้าน หลายร้อยหลายพันอย่าง. ถ้ามีความรู้สึกอย่างนี้อยู่ภายใต้สำนึก ธรรมปฏิบัติมันมีไม่ได้, มันก็เลยเหี่ยวแห้ง เหมือนกับว่าเผาไหม้อยู่ตลอดเวลา มันมีความสุขไม่ได้.

ถ้าเขาถือพระธรรม ถือสุญญตา, ถืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ถืออิทัปปัจจยตา เขาจะไม่รู้สึกอย่างนั้น. อะไรๆ มันก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ต้องฝัน แล้วก็ไม่ต้องกลัว; กลัวก็ไม่มีประโยชน์อะไร ก็ใช้ธรรมะที่ไม่ยึดถือ ว่าดีว่าชั่ว ว่าไถ่ว่าเสียนี้ เข้ามาล้างหมด, จิตใจมันก็เกลี้ยง มันก็หยุด มันก็พอใจในตัวมันเอง, เรียกว่าเป็นชีวิตที่มันหยุด มัน พิจารณาในตัวมันเอง ว่าได้เป็นอยู่อย่างนี้ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา ที่ควรจะพอใจอย่างนี้ มัน ก็อิ่ม แล้วมัน ก็มีมีความสุข.

นี่เราเรียกโดยอุปมา อย่างพวกคริสเตียนเขาว่า มีเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด แล้วก็มีความสุข, มีความประพฤติกระทำทุกอย่าง ที่ทำให้จิตไม่วิตกกังวล ไม่หวาดกลัว, ไม่กิดอะไรชนิดที่เป็นเรื่องร้าย. จิตนี้ก็มีปิติ มีความสุข มีบໍสสัทธิ มีสมาธิ แล้วก็มีปัญญา. สังเกตดูก็รู้ ดูหน้าตา มันก็รู้, ดูลูกตามันก็รู้ว่าคนนั้นกำลังวิตกกังวล, ว่าคนนั้นกำลังมีปฏิมะ ไม่ชอบนั้นไม่ชอบนี่, เห็นคนนั้นคนนั้นแล้ว ก็มองด้วยสายตาที่แสดงว่าระแวงและสงสัย. อย่างนี้คือว่า จิตมันไม่ได้ว่าง ไม่ได้สงบ มันยึดในฝ่ายชั่ว แทนที่จะยึดในฝ่ายดี, มันระแวงในฝ่ายชั่ว ยึดในฝ่ายชั่ว คอยหาความอยู่แต่เรื่องที่จะเสียหาย จะเป็นทุกข์, จะเกิดขึ้นเป็นความเสียหาย, นี่ก็เรียกว่ามันยึดชั่ว แต่มันก็ต้องคู่กันกับยึดดี เพราะมันกลัวจะไม่ได้ดี มันจึงไปยึดในเรื่องชั่ว, ไปให้ความหมายในเรื่องชั่ว ไปกลัวชั่วว่าจะทำลายส่วนที่ดี.

ฉะนั้น ตีกับชั่วแยกกันไม่ออก ถ้าแยกออกไปได้สักอย่าง อีกอย่างก็พลอยทับไปด้วย ไม่ต้องกลัว. ถ้าไม่ยึดดีได้ ก็จะไม่ยึดชั่วเอง, ถ้าไม่ยึดชั่วได้ ก็จะไม่ยึดดีเอง เพราะสองอย่างนี้มันแฝงกันอยู่ สำหรับจะทำให้เกิดความหมายสำหรับจะยึดถือ.

ฉะนั้นไปศึกษาดูทุกๆ คู่ที่มนุษย์เขายึดถือกัน เรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องสุขเรื่องทุกข์ เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ อะไรก็ตามใจ ที่มันเป็นคู่ๆ นั้น มันจะต้องอยู่ด้วยกัน สำหรับให้เกิดค่า หรือราคา หรือความหมายขึ้นมา เพราะมีชั่วเป็นคู่เปรียบอยู่ ตีมันก็มีค่าขึ้นมา เพราะมีดีเป็นคู่เปรียบอยู่ ชั่วมันก็ลดค่าลงไป, แต่ทำให้มีความทุกข์ทั้งนั้น. ฉะนั้นถ้าอย่างจะมีชีวิตนิรันดร์ คือบรรลุนิพพานละก็ ศึกษาเรื่องนี้ให้มาก ว่าเรายังโง่อยู่สักกี่มากน้อย ที่ไปยึดถือเรื่องดีเรื่องชั่ว เขาจัดเป็นนิสัยไปก็มี. บางคนมีนิสัยยึดดี มองดีไปหมด บางคนยึดในเรื่องชั่ว มองอะไรไปในทางร้าย ระแวงไปในทางร้ายไปหมด.

แต่เข้าใจว่าในโลกนี้ มีคนที่ยืคชั่ว มองในแง่ร้ายนี้มาก มากกว่าที่คนจะมองในแง่ดี. คนที่จะมองในแง่ดีไปเสียหมด ดูจะหายาก, แต่คนที่มองในแง่ร้าย ที่ทำให้วิตกกังวลหวัหวัระแวง นั้นมันมีมาก แล้วมันก็น่าสงสารแหละ คือมันจะสะสมปฏิกิริยาชนิดอนุสัย ไว้ในใจมากขึ้นๆ.

ปฏิกิริยา คือ หงุดหงิดขัดใจไม่ชอบ, **อนุสัย** คือความเคยชิน คนคนนั้นพอที่นั้นนอนขึ้นมา เหลียวไปทางไหน ก็มองไปในแง่ร้ายทั้งนั้น เรื่องหนึ่งก็เพิ่มอนุสัยแล้ว คือปฏิกิริยานี้หน่วยหนึ่ง, เหลียวไปทางไหน ก็มองในแง่ร้ายทั้งนั้น ก็เพิ่มปฏิกิริยานุสัยหน่วยหนึ่ง แล้ววันหนึ่งๆ ก็เพิ่มปฏิกิริยานุสัยไม่รู้จักกี่หน่วย. ก็สิบหน่วย ก็ร้อยหน่วย จนกลายเป็นคนมีนิสัยแห่งปฏิกิริยา คือระแวงไปในทางร้าย จะลำบากมาก จะมีความทุกข์มาก จะทรมานมาก นี่เรียกว่าความยึดดีและยึดชั่ว มองในแง่ร้าย ก็เพราะว่ายึดดี ว่าจะมีร้ายมาทำลายที่ดีของเรา, ก็มองในแง่ร้าย.

คนเห็นแก่ตัว ก็จะมองกันไปในแง่ที่มากกว่าอย่างอื่น คือแทนที่จะมองในแง่ดี ก็มองในแง่ร้าย. เพราะยึดดีนั่นเอง. อย่างมีคนเดียวมา มันจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน ว่าจะเป็นคนอันธพาล หรือว่าคนเป็นแขกมาจะขอพักด้วย เขาจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน. ต่อให้พระพุทธเจ้ามาเอง ถ้าไม่รู้จัก มักจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน ว่านี่ต้องระวัง, มันจะอย่างนั้นอย่างนั้น ไม่อยากจะให้พักด้วย. ฉะนั้นก็ปฏิบัติไม่ได้ ในการที่จะมองในแง่ดี ว่าเพื่อนมนุษย์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันมาแล้วไว้อย่างไร เรารับดีต้อนรับท่าน, เชิญมาเถิด อย่างนี้, เชิญขึ้นเรือน เชิญกินข้าว, อย่างนี้ มันจะไม่มี มันจะหายาก. แต่สำหรับผู้ที่ประพฤติดุจธรรมโดยแท้จริง โดยเฉพาะบรรพบุรุษของเรา เขาเคยยึดถือกันมาอย่างนี้, เขาเคยทำกันมาอย่างนี้, ยึดถือธรรมะ ไม่ระแวงในแง่ร้าย สมัยนี้ไม่มีใครกล้ายึดถืออย่างนั้น เพราะเห็นว่า ศีลธรรมมันเลวร้ายเต็มทีแล้ว.

เอาละ, เป็นอันว่า พุทธบริษัทก็มีหลักปฏิบัติ สำหรับจะขว้างทิ้งออก

ไป ทั้งเรื่องดีเรื่องชั่ว, จะอยู่อย่างเป็นอิสระ เห็นอกเห็นใจความดีความชั่ว มีจิตไม่ยึดถืออะไร, แล้วก็นั่นแหละคือชีวิตนิรันดร์.

ฉะนั้นเมื่อจิตใจของเรา อยู่เห็นอกเห็นใจความหมายแห่งความดีความชั่ว เมื่อนั้นจิตใจของเรา ได้กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร์ ไม่ถึงขนาดนั้น. แต่พอจะเอามาเปรียบเทียบเป็นเครื่องวัดกันได้ เช่นที่เกยพุดอยู่เสมอๆว่า จิตที่คิดจะให้ สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. ถ้าไม่เข้าใจข้อนี้ แล้วละก็ไม่มีหวังที่จะไปเข้าใจชีวิตนิรันดร์. ที่จะไม่ยึดถือดีถือชั่ว เพียงเท่านั้นก็ยังไม่สังเกตเห็น และไม่รู้ลึก, หรือถ้าสังเกตเห็น มันก็เห็นไปในทางตรงกันข้าม ว่าที่ จะเอา สบายกว่าที่จะให้.

ฉะนั้นขอให้ไปสังเกตดูกันเสียใหม่ว่า จิตเมื่อคิดจะให้ออกไป มัน สบาย เป็นสุขกว่าจิตที่คิดจะเอา : จะเอานั้นจะเอานี้ จะเอาเงิน จะเอาของ จะไถ่ลาภ จะอย่างนั้นอย่างนี้, หรือเห็นเขาจะเอามาให้ นี่ก็อยากจะได้ เอา กับจิตที่เราคิดจะให้ พอใจที่จะให้, ให้เอง นี่สบาย.

จิตที่คิดจะให้มันใกล้ชีวิตนิรันดร์มากกว่าจิตที่คิดจะเอา. ฉะนั้นต้องเดินไปตามทางของจิตที่คิดจะให้ ก็จะสละ จะสละทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งบุญทั้งบาป ทั้งสุขทั้งทุกข์ ทั้งได้ทั้งเสีย ทั้งแพ้ทั้งชนะ, นี่ชีวิตนิรันดร์มันจะอยู่ที่นั่นอิสระ ว่าง เกลี้ยง ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร. สมกับที่ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา. หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร, พุดเป็นประโยคเต็มๆก็พุดว่า *ธรรมทั้งหลายทั้งปวง อันบุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่น โดยความเป็นตัวตนหรือของตน.*

ถ้าทำได้อย่างนั้น มันก็เป็นชีวิตนิรันดร์ เข้าถึงชีวิตนิรันดร์ขึ้นมาทันทีที่นั่น แต่ที่นั่นมันไม่ถาวร มันกลับหายไปเสียอีก เพราะไม่เป็นพระอรหันต์. ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร โดยประการทั้งปวง และตลอดไป. ฉะนั้นพระอรหันต์จึงเข้าถึงชีวิตนิรันดร์และตลอดไป ส่วนเรามันก็แค่แค่ชิมลอง.

เมื่อใดจิตว่าง ไม่ยึดถืออะไร เมื่อนั้นเราก็ได้ชิมลองรสของพระนิพพาน, คือเมื่อใดไม่มีตัวกู—ของกู เกิดอยู่ในจิต หมายความว่าไม่มีกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งเลย นี่ก็ไม่มีตัวกู—ของกูเลย, เมื่อนั้นจิตเป็นอย่างไร. อุตส่าห์สังเกตให้มาก จนพอใจในจิตชนิดนั้น แล้วนั้นแหละจะเป็นการตั้งต้นพอใจในพระนิพพาน มีจิตน้อมไปพอใจในพระนิพพาน. ฉะนั้นขอให้พบเงื่อนต้นอันนี้เสียก่อน คือ อุตส่าห์ศึกษาสังเกตอยู่ตลอดเวลา ว่าเมื่อจิตมัน ว่างจากตัวกู—ของกู จิตนั้นมันเป็นอย่างไร. พุทตรงๆ ก็ว่า มัน หยุด มัน เย็น มัน เป็นสุข มันสบายที่สุดอย่างไร, เราก็ถือเอาเป็นตัวอย่างสินค้า ซึ่งมีชื่อว่า พระนิพพาน. ที่นี้ก็เริ่มพอใจ ก็จะเริ่มติดตาม จะเริ่มชวนชวายเป็นขั้น แล้วก็ใกล้ชิดมากขึ้น.

เอ้า, ที่นี้ก็พูดสรุปให้มันสั้นเข้า ให้มันติดต่อกันไปเสียที ว่า คนตั้งต้นมีบาป เมื่อเกิดยึดถือ ในดีและชั่ว, ก่อนหน้านั้นไม่มีบาป. คนเริ่มมีบาปและมีทุกข์ เมื่อรู้จักยึดถือดีและชั่ว, แล้วเขาก็ทนทรมานอยู่ด้วยความทุกข์, ทุกข์เรื่อยไปทุกคราวที่ยึดถือดีและชั่ว จนกว่าจะค่อยๆ เข้าใจเรื่องนี้ คือได้รับคำสั่งสอนจากพระอริยเจ้า ด้วยถ้อยคำที่ว่ามาจากพระเจ้า. เรื่องดีๆ ถูกๆ นี่ ให้สมมติว่ามาจากพระเจ้าทั้งนั้น แล้วก็เข้าใจ แล้วก็เริ่มมีศีล สมาธิ ปัญญา.

ที่ว่า มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด มีความสุข และก็เข้าถึงจิตชนิดที่เป็นนิรันดร นี่ถ้าอย่างธรรมคาสამัญ ที่คนเขาชอบพูดกันมันอีกหลายชาติ อีกหลายสิบชาติ หลายร้อยชาติ หลายพันชาติก็ได้ ว่าจะไปถึงชีวิตนิรันดร. ที่นี้เราอยากจะพูดว่า ไม่ต้อง, ชั่วชาตินี้ชาติเดียว เด็กอยู่ในท้องของแม่ไม่รู้เรื่องดี—ชั่ว, เด็กคลอดออกมาแล้วใหม่ ๆ ก็ยังไม่รู้เรื่องดี—ชั่ว อีกมันถือมันไม่เป็น, เหมือนกับที่มันยังไม่หุงผ้า มันเข้ารูปกันเหลือเกิน, จนกว่าเด็กนั้นมันจะได้เริ่มรู้จักรสของความพอใจไม่พอใจ คือสุขเวทนา ทุกขเวทนา อายุสัก ๓—๔ ปีก็เห็นจะได้ พอมันรู้จักแยกสุขทุกข์ รู้จักของ

อร่อยไม่อร่อย น่ารักไม่น่ารัก วินาทีไหนที่มันเริ่มรู้จักแยกเป็นน่ารักไม่น่ารัก ตี—ชั่วบุญ—บาป สวย—ไม่สวย นั่นแหละ เมื่อนั้นแหละ คือนาทีที่มันได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว.

เหมือนกับอาดัมกับอีฟ มันได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว เริ่มรู้จักดีรู้จักชั่วขึ้นมาทันที : อ้าว, ไม่ได้นั่งผ้าเลยไม่กล้าออกมา ต้องจัดการ, มีปัญหาเรื่องนั่งผ้าเป็นอย่างน้อย นี่เหมือนเด็ก ๆ พอมันโตขึ้นมา ถึงขนาดรู้จักดีรู้จักชั่ว มันก็คือ ได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว กระทั่งว่ามันอยากจะนั่งผ้า มันรู้จักอยากจะนั่งผ้า อยากจะให้สวย อยากจะให้ดี อยากจะให้เด่น รู้จักแยก ว่าดี ว่าเสีย ว่าแพ้ ว่าชนะ ว่าดีกว่า ว่าเลวกว่า ว่าเสมอกัน. เด็กอายุสัก ๔ ปี ๑๐ ปี มันก็กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปเต็มที แล้วมันก็ทนทุกข์ไป กว่าจะเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นวัวลากเกวียนไปตลอดชีวิตนี้, จนกว่าจะถึงระดับสุดท้าย มันเริ่มเห็นว่า อ้าว, ใจนี้เอง ไปหลงลากแอกลากเกวียนของความดีความชั่วนี้เอง, ไม่เอา, ไม่เอา, ไปศึกษาวิชาความหลุดพ้นของพระพุทธเจ้าดีกว่า แล้วก็มาสู่พระศาสนา ศึกษาเรื่องความหลุดพ้น มันก็ได้หลุดพ้นจนมีจิตอยู่เหนือความดี—ความชั่ว ความสุข—ความทุกข์ ว่างเป็นพระนิพพานไป.

ฉะนั้นขอให้ถือว่า เรื่องในพระคัมภีร์ทั้งหมดนั้น มันก็คือเรื่องในชีวิตคนนั่นเอง. เด็ก ๆ เกิดมาไม่มีความทุกข์ ไม่มีปัญหา ไม่มีอะไรหมด เพราะไม่รู้จักดีไม่รู้จักชั่ว, พอรู้จักดีรู้จักชั่วก็มีปัญหา แล้วก็ทนทุกข์ปลุกปล้ำไป เพราะความดีความชั่ว. นี่เรียกว่ารู้จักดี รู้จักชั่ว สำหรับยึดถือ, ครั้นไปโน้นนั่นเลยแห่งชีวิต ได้ศึกษาธรรมะมากเข้า ก็รู้จักดี รู้จักชั่ว อีกครั้งหนึ่ง, แต่รู้สำหรับจะไม่ยึดถือ. ฉะนั้นจึงรู้จักสำหรับปล่อยวาง ไม่มีอุปาทานสำหรับจะยึดถือ กับบรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นพระอรหันต์ ก็เป็นชีวิตนิรันดร์โดยสมบูรณ์ ฉะนั้นข้อความในคัมภีร์คริสเตียนนั้น เมื่อจะเอามาปรับจัดกันเข้ากับคัมภีร์ในพุทธศาสนา มันก็เป็นอย่างนี้.

อาตมาจึงถือว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ เข้าใจว่าคงจะมีประโยชน์แก่สติปัญญา ของท่านผู้ฟังทั้งหลาย ที่จะรู้จักจักนึกให้มันกว้างขวางออกไป ให้มันถูกให้มันตรง ให้มันจริง ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม.

นี่เรารู้เรื่องชีวิตนิรันดร ว่าเป็นอย่างไร, รูปจักบาปดั้งเดิม, บาปดั้งเดิม คือรับถ่ายทอดมาแต่พ่อแม่ พอเกิดออกมา ก็จะรู้จักยึดถือชั่ว คือเหมือนกับกินผลไม้ต้นนั้นเข้าไป เกิดออกมาจากพ่อแม่ ยังไม่เคยกินผลไม้ต้นนั้น ไม่เท่าไรมันก็ต้องกินผลไม้ต้นนั้น แล้วที่เขาพูดไว้ว่า ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายยั่วให้ฝ่ายชายกิน นั้นมันก็มีปัญหาอยู่ มีความหมายอยู่ ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน.

ถ้าจะเอาประโยชน์จากเรื่องนี้ ก็ขอให้เข้าใจว่า ยึดมันถือมันดี — ชั่วมันมันเป็นทุกข์ รู้จักมันเสีย ปล่อยวางมันเสีย อย่ายึดมัน นั้นมันจะเป็นชีวิตนิรันดร.

คำว่า บาปดั้งเดิม คือบาปที่ตั้งแต่ต้นยึดถือ นี่บาปตลอดกาลนั้น คือความยึดถืออยู่ตลอดเวลา จนกว่าจะถึงวันที่วิมุตหลุดพ้น จากความยึดถือด้วยอุปาทาน. จิตไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานเมื่อใด เมื่อนั้นแหละเรียกว่า เข้าสู่ชีวิตนิรันดร, เข้าสู่ประตูอมตะไป.

การบรรยายในวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอให้นำไปคิดไปนึก ไปใช้ให้สำเร็จประโยชน์ยิ่งๆ ขึ้นไป อย่าให้ฟังแล้วก็เลิกกัน.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม สำหรับส่งเสริมการปฏิบัติ เพื่อชีวิตนิรันดรต่อไปอีก.

การไถ่บาป.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคามบูชา เป็นครั้งที่ ๙ นี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่องใจความสำคัญแห่งคริสตธรรม ที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม. แต่ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อย่อว่า *การไถ่บาป*.

ขอให้ท่านทำความเข้าใจอย่างถูกต้องไว้เสมอไป *ว่าเราจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา เพื่ออยู่กันเป็นผาสุก*, แม้จะอ้างตนเองว่าถือศาสนาต่างกัน. อีกอย่างหนึ่งซึ่งแคบเข้ามา ก็คือว่า เราจะต้องมองดูความสำคัญหรือเรื่องสำคัญ แห่งศาสนา นั้นๆ ซึ่งมีอยู่ร่วมกันในโลก, และที่ละเอียดไปกว่านั้น ก็คือว่า ถ้าเราไม่มองเราก็จะ

ไม่เห็น. ถ้าเรามองไม่เป็น เราก็เข้าใจผิด; เช่นคำว่า “การไถ่บาป”. พุทธบริษัทที่โง่ๆ ก็จะพูดว่ากรรมเป็นเรื่องเฉพาะตัว จะไถ่กันไม่ได้, แล้วทำไมจึงมาพูดถึงการไถ่บาป? ฝ่ายคริสเตียนเขามีการไถ่บาป. เราจะต้องรู้ว่า การไถ่บาปนั้นเป็นอย่างไร, เพื่อไม่ให้พุทธบริษัทโง่กว่าพวกคริสเตียน ขอให้ท่านตั้งใจฟังดูให้ดี.

พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป.

เรื่องมันมีอยู่ว่า พระเยซูคริสต์นั้นเขาถือว่า เป็นผู้ไถ่บาป, เรียกอย่างสูงที่สุดว่า พระมหาไถ่ ก็เป็นผู้ไถ่อย่างสูงสุด, ไถ่บาปของมนุษย์ ด้วยชีวิตของพระองค์เอง, เพราะเขาเห็นและยอมรับความจริงข้อนี้ เขาจึงยอมรับนับถือพระเยซู ด้วยชีวิตจิตใจ. คริสตศาสนิกชนมีความมั่นคงในศาสนาของเขา ก็เพราะมองเห็นความสำคัญ แห่งเรื่องที่สำคัญเช่นเรื่องนี้เป็นต้น อย่างแท้จริง มีใจความว่า พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของสัตว์ทั้งปวง ด้วยชีวิตของพระองค์, แล้วถ้าเราไม่รอดมาได้ เพราะการช่วยของพระองค์ เราจึงมอบความเชื่อ มอบความศรัทธาความนึก ความพยายามทุกอย่างในพระองค์.

พิจารณาคำว่า “ไถ่”.

ในชั้นแรกนี้ เราจะพูดกันถึงความหมายของคำว่า “การไถ่” นี้กันเสียก่อน. คำธรรมคำที่เราใช้กันในภาษาไทย ก็คือการไถ่ เช่นคนนี้ติดเงินของคนๆหนึ่ง เป็นทาสเขา แล้วมีคนเอาเงินมาให้นายตามหนี้สินที่มี, ก็ปลดปล่อยคนนั้นให้พ้นจากความเป็นทาส เป็นอิสระไป, นี่คือการไถ่ ในความหมายธรรมดา. และเป็นเรื่องทางวัตถุ แล้วก็ไถ่ด้วยเงิน, ก็เป็นเรื่องการไถ่ในทางวัตถุธรรม.

ถ้าเป็นเรื่อง ทางจิตทางวิญญาณ ก็หมายความว่า มันมีคนติดอยู่ในอำนาจของบาป ของความกึกเห็นผิด ใจอยู่ พุทเท่าไรก็ไม่เชื่อ, พุทเท่าไรก็ไม่ยอมฟัง, จนต้องมีคนสักคนหนึ่งมากระทำ จนตัวเองต้องเสียชีวิต, แล้วคนเหล่านั้นจึงยอมสนใจ ยอมพิจารณา เห็นแล้วก็เชื่อ, อย่างนี้เรียกว่าผู้ไถ่ในทางศาสนา อย่างที่พระเยซูทรงเป็นผู้ไถ่.

การไถ่บาปเรียกว่า *Redemption, redeem* ก็คือไถ่. คำว่า "ไถ่" ก็คือเอาอะไรไปใช้ทดแทน แล้วก็เอาอันนั้นออกมาได้, นี้เรียกว่าไถ่. คำว่า *Redemption*, ก็หมายถึงพระเยซูเสียชีวิต เพื่อให้โลกมนุษย์รอด. เครื่องหมายกางเขน ที่แขวนอยู่ที่คอของผู้ถือศาสนาคริสเตียน ก็คือเครื่องหมายของการไถ่. กางเขนนั่นคือไม้ที่เขาเอาพระเยซูไปตรึงเข้าที่นั่นจนตาย. พระเยซูก็ตายบนไม้กางเขน เพราะยืนยันคำพูดของตน ที่ไถ่พุทไปแล้วว่าอย่างนั้นๆ ไม่ยอมกลับคำ. **แขวนไม้กางเขน ก็คือการยอมรับพระมหาไถ่ว่าเป็นผู้ช่วยของตน.**

คำว่าไถ่หรือ *redemption* นี้ บางทีก็ใช้ไปในความหมายอื่นก็มี เช่นคำว่า *liberation* ทำให้หลุดออกไปจากข้อผูกพัน, บางทีก็ใช้คำว่า *deliverance* คือช่วยด้วย การส่งออกไปเสียให้พ้น พันปัญหาหรือพันธันตราย. ความหมายอย่างที่เราเรียกกันสมัยปัจจุบันว่า **ผู้ปลดปล่อย** นั่นเอง; แต่นั่นเป็นเรื่องทางการเมือง เทียบนี้เป็นเรื่องทางศาสนา **ผู้ปลดปล่อยหรือผู้ช่วยให้รอดในทางวิญญาณ.** แต่ผู้ปลดปล่อยสมัยนี้ เขาหมายถึงยกกองทัพไปตีบ้านเมืองให้ชนะ แล้วก็ปล่อยพรรคพวกของตน มันคนละความหมาย; แยกกันแล้วก็คือ ผู้ปลดปล่อยทางร่างกาย, กับผู้ปลดปล่อยทางวิญญาณคือ ทางจิตทางใจ. ถ้าเป็นเรื่องของศาสนา ก็เป็นเรื่องการปลดปล่อยในทางวิญญาณ.

ถ้าสังเกตดูให้ดี จะเห็นได้ว่า การปลดปล่อยทางวิญญาณนั้น มันเป็นการกระทำที่ซ้อนกันอยู่ ๒ ชั้น เพราะเรื่องทางวิญญาณเป็นเรื่อง บัจฉิตัง ก็เป็นเรื่อง

เฉพาะตัว. ผู้จะปลดปล่อยผู้อื่นทางวิญญาน ต้องไปทำให้เขาเข้าใจอย่างถูกต้อง ในทางวิญญาน แล้วเขาก็ทำตัวเขาให้หลุดออกมาได้. ไม่เหมือนกับการปลดปล่อยทาง วัตถุหรือทางเงิน เอาเงินไปไถ่ตัวมา มันก็ออกมาได้. แต่ในทางวิญญานทำอย่างนั้น ไม่ได้. มันต้องไปทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จนถึงกับคนนั้นมันรู้จักทำให้หลุดได้ด้วยตัวของ เขาเอง. นี่ก็เรียกว่ายังมีบุญคุณอยู่ เพราะว่าถ้าคนนั้น ไม่ช่วยชี้หนทาง ให้เกิดความ เข้าใจถูกต้อง คนนั้นมัน ก็หลุดไม่ได้. นี่เราเรียกว่า ผู้ไถ่นั้นก็คือผู้ช่วยให้เขารู้จัก ไถ่ตัวเขาเอง, ช่วย使他รู้จักมีจนาทิฐิ ว่าเป็นอย่างไร, แล้วถอนตัวออกมาเสียได้จาก มีจนาทิฐินั้นๆ นี่ก็เป็นผู้ไถ่ที่แท้จริง.

การไถ่มีอยู่ทั้งคริสต์และพุทธ.

มาคุยกันว่า คำว่าไถ่ นี้ เป็นเรื่องในศาสนาคริสต์อย่างเดียว หรือ ว่าแม้ในพุทธศาสนาก็มี. ต้องขอใช้คำพูดเดียวกันอีกว่า ถ้าพุทธบริษัทไม่มองเห็น การไถ่ให้พันบาปในศาสนาของคน มันก็เป็นพุทธบริษัทที่โง่กว่าคริสเตียน อยู่ต่อไป ตามเดิม.

การไถ่หรือการช่วยให้รอดนี้ เป็นอุดมคติของโพธิสัตว์; ถ้าใคร อ่านเรื่องเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ก็จะพบความหมายของการไถ่ คือ **พระโพธิสัตว์ต้องยอม** หลากๆ อย่าง, **กระทั้งยอมเสียชีวิต เพื่อจะช่วยเหลือผู้อื่น.** เราจะนึกถึงพระพุทธเจ้าบำเพ็ญ บารมี ชนิดที่เป็นปรมัตถบารมี อุปบารมี อะไรก็ตาม ซึ่งต้องเสียชีวิต ปรากฏอยู่ใน เรื่องนั้นๆ จึงจะสามารถเป็นโพธิสัตว์ช่วยโลกได้.

หรือแม้เมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มองเห็นว่า ธรรม ที่ตรัสรู้นี้ลึก ไม่มีใครเข้าใจ สอนก็เหนื่อยเปล่าไม่มีใครเข้าใจ. แต่แล้วมากลับมองเห็น

อีกทางหนึ่งว่า มันยังมีคนเข้าใจบ้าง แม้จำนวนน้อย, ถ้าเราไม่แสดงธรรม คนจำนวนน้อยนี้ก็จะเสียประโยชน์. พระองค์จึง ต้องทรงลำบากอย่างยิ่ง ในการประกาศพระศาสนา, ประสบการต่อต้านรอบคั้น, หรือแม้ที่สุดจะต้องเหน็ดเหนื่อยเหลือประมาณ. นี่คือการลงทุน เสียสละ หรือบริจาคเพื่อจะไถ่เอาสัตว์เหล่านั้น ออกมาเสียจากอำนาจของบาป ของกิเลส ของอวิชชา, นี้ไถ่สัตว์ออกมาเสียจากบาป จากกิเลส จากทรงของอวิชชาที่ว่า เป็นการช่วยให้รอดในทางวิญญาณ โดยการเสียสละ เจ็บปวดหรือเสียชีวิต ของใครคนใดคนหนึ่ง ก็เรียกว่าเป็นการไถ่.

ทำไมไม่มองดูให้ใกล้ตัวเข้ามาอีกว่า ผู้ที่เป็นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายนี้ก็ต้องทำการไถ่อยู่ตลอดเวลา; ถ้าไม่ใช้การยอมเสียสละ ยอมเจ็บปวด ยอมลำบาก ของบิณฑบาตแล้ว ทารกน้อยๆ มันก็รอกชีวิตไปไม่ได้ มันต้องตาย, พ่อแม่ต้องลงทุนด้วยความเหนื่อยยากลำบาก หรือเจียนตาย, หรือถึงกับตายไปก็มีในบางกรณี ก็เพื่อช่วยชีวิตทารกน้อยๆ ไว้, หรือว่าครูบาอาจารย์โดยทั่วไป ถ้ามีสัญญาตญาณแห่งความเป็นครูบาอาจารย์จะมีลักษณะเป็นผู้ไถ่เสมอไป, ก็มันจะยอมทนยากลำบาก ทนความยากลำบากเจ็บปวดทรมานแล้ว ก็ยอมเสียสละความสุข เพื่อให้เกิดผลดีแก่ลูกศิษย์. นี่เป็นการไถ่คนเหล่านั้น ออกมาเสียจากความโง่.

ทำให้เราเห็นได้ว่า การไถ่นั้นมันเป็นสิ่งที่มี และต้องกระทำกันอยู่ในโลก. ถ้าเราจะ ไถ่ตัวเอง ให้พ้นจากความยากจน เราก็ต้องลงทุนด้วยความเหนื่อยยากลำบาก, เพื่อจะไถ่เอาตัวเองออกมาเสียจากความยากจน, นี่มันเป็นการไถ่ทางวัตถุ.

การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้พ้นจากความทุกข์ ก็เป็นการไถ่ด้วยเหมือนกัน. แต่ถ้าไม่ระวังให้ดี มันจะกลายเป็นโทษ; เช่นเอาเงินเอาของไปช่วย

กันง่าย ๆ ให้คนที่อยากลำบากนั้นมันพ้นทุกข์มันก็ทำได้ ก็เรียกว่าได้เขาให้พ้นทุกข์, แต่มันจะกลายเป็นว่า ไปทำให้เขาขี้เกียจมากขึ้น, มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น, แล้วจะโง่มากขึ้น, มันจะไม่เป็นการได้กันตอนนั้น. ฉะนั้น การไถ่ในทางวัตถุ จึงไม่ใช่เป็นการไถ่ที่ปลอดภัย สู้การไถ่ในทางจิตทางวิญญาณไม่ได้ ซึ่งจะมีแต่การปลอดภัยอย่างเดียว.

พูดถึงการไถ่ในทางจิตทางวิญญาณ มันจะต้องมีความสามารถ หลายอย่างหลายประการ จึงจะทำได้; เช่นว่าคนนั้นต้องมีปัญญาถึงขนาด เช่นเป็นพระพุทธรเจ้า ก็มีปัญญาขนาดพระพุทธรเจ้า, เป็นพระสาวกก็มีปัญญาขนาดพระสาวก, ต้องมีปัญญารู้ว่าทำอะไร จึงจะออกมาจากความทุกข์ได้. นี่เขาต้องมีปัญญาอย่างนี้, มีปัญญาแล้วต้องมีความตั้งใจ, ที่เรียกว่าสัจจะหรืออธิฐาน บั๊กใจลงไปว่า เราจะช่วยไถ่เขาออกมา. เมื่อมีความตั้งใจแล้ว มันต้องมีความเสียสละ ความเมตตากรุณาอะไรก็รวมอยู่ในคำว่าเสียสละ, จะตั้งใจอยู่เฉยๆไม่ได้ ต้องลงมือกระทำ มันก็ต้องเสียสละ. พระพุทธรเจ้าทรงเสียสละ แล้วก็ทรงมีเมตตากรุณา เป็นรากฐานของการเสียสละ เมื่อเสียสละแล้ว ก็ยังจะต้องมีขันติ คือความอดกลั้นอดทน ให้ทำการไถ่นั้นลุล่วงไปด้วยดี, เพราะมันทำยาก, เพราะมันต้องทำในระยะยาว.

นี่การที่จะไถ่คนออกมาเสียจากบาป ผู้ไถ่ต้องมีคุณธรรมสูง คือมีปัญญา เรื่องนี้ก็มีสัจจะ ความจริง ความตั้งใจจริงที่จะไถ่, แล้วก็ ต้องมีการเสียสละทุกอย่างที่จะต้องเสียสละในการไถ่, แล้วก็ ต้องอดทน ตลอดเวลาของการไถ่.

การกระทำของพระพุทธรเจ้า ในพระพุทธรศาสนา นี้ก็มีลักษณะอย่างนี้ คือเป็นการไถ่สัตว์ออกมา เสียจากความทุกข์ หรือเหตุของความทุกข์, หรือพูดให้กว้างหน่อยกว่า ออกมาเสียจากทรงขังของอวิชชา ให้มาสู่แสงสว่าง. ถ้าไม่มีการไถ่

คือก็ช่วยผู้อื่นในทำนองนี้แล้ว ความเมตตาการุณาก็ไม่มีค่าอะไร ไม่มีความหมายอะไร มีเมตตาการุณาก็มีเปล่าๆ เพราะว่าไม่ได้ช่วยผู้อื่น คือไม่ได้ใช้ไปในการช่วยผู้อื่น, จะให้มีเมตตาการุณาดังไหนมันก็ไม่มีประโยชน์อะไร. พระพุทธเจ้าท่านจึงไม่ ทรงมีแต่เมตตาการุณา เฉยๆ. แต่ท่านมีการไถ่ คือการยกสัตว์ขึ้นเสียจากกองทุกข์.

นี้รวมความว่า การไถ่นั้นเป็นเรื่องของพระศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหน; ถ้าจะให้ประสบความสำเร็จ ตามความหมายของคำว่าศาสนา มันต้องเป็นศาสนาที่ช่วยสัตว์โลกได้, แล้วการที่จะช่วยสัตว์โลกโดยไม่มี การไถ่ ไม่มีการเสียสละเป็นเดิมพันนั้นมันไม่มีหนทาง. มันต้อง มีการเสียสละ เราลองคิดดูว่า เรื่องทางวัตถุ ช่วยกันให้รอดจากความอดอยากลำบากยากจน มันก็ยังต้องช่วยกัน คือไถ่ตัวเพื่อนมนุษย์ออกมาจากความลำบากยากจน แต่มันก็ไม่มีค่าหรือความหมายอะไรนัก, มันไปสูงสุดอยู่ที่ ไถ่ออกมาเสียจากความโง่เขลา. เมื่อเขาไม่โง่เขลาแล้ว เขาก็จะพ้นจากความยากจนเอง, เขายากจนเพราะโง่เขลา. เราไถ่เขาออกมาจากความโง่เขลา เขาก็พ้นจากความยากจนเอง. ฉะนั้น เราอยู่ในโลก นี้มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องมีการไถ่ คือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ออกมาเสียจากความทุกข์.

ทีนี้เรื่องของพระเยซูนี้มันสูงสุด คือท่านยอมเสียสละชีวิต เพื่อจะช่วยคนที่เห็นผิดเข้าใจผิด กลับมาสู่ความเข้าใจถูก นี่ก็มุ่งหมายอย่างเดียวกันกับพระพุทธเจ้า ที่จะทำให้คนละความเห็นผิดมาสู่ความเห็นถูก แต่ในกรณีของพระพุทธเจ้าไม่จำเป็นที่ถึงกับจะต้องเสียสละชีวิต เพราะว่าในประเทศอินเดียสมัยนั้น พอจะพูดกันรู้เรื่องด้วยปาก. ถ้าในประเทศปาเลสไตน์สมัยของพระเยซูนี้ ไม่อาจจะพูดกันได้ด้วยปาก, พูดกันไม่รู้เรื่องด้วยปาก, ต้องทำมากไปกว่านั้น จึงเกิดมีการเสียชีวิตกันขึ้น. ขอให้เข้าใจเรื่องราวของการไถ่บาป เป็นใจความสำคัญของคริสตธรรม ที่พุทธบริษัทควรทราบไว้อย่างคร่าวๆ อย่างนี้.

ศึกษาการไถ่บาปในศาสนาคริสต์.

ที่นี้อาตมาก็จะพูดถึง การไถ่บาปในศาสนาคริสต์นั้นให้ละเอียด หรือชัดเจน
 ยิ่งๆ ขึ้นไป. เมื่อพูดถึงการไถ่บาปตามหลักของคริสเตียน ผู้ที่ได้เคยอ่านคัมภีร์ไบเบิล
 มาแล้ว ก็จะต้องนึกถึงบาปอันแรกที่สุดคือ บาปดั้งเดิม ซึ่งเคยเอามาเล่าให้ฟังหลายหน
 แล้ว ว่ามันมีความหมายอย่างเดียวกันกับในทางพุทธศาสนา คือในสวนของพระเจ้านั้น มี
 ต้นไม้ต้องห้าม ไม่ให้ผิวเมียคู่แรกที่เฝ้าสวนนั้น กินลูกเข้าไป แล้วถ้ากินเข้าไปแล้ว จะ
 มีความรู้สึกตัวชั่ว แล้วก็จะตาย, *กินผลไม้แล้วจะรู้สึกตัวชั่ว แล้วก็ตาย.* นี
 หมายความว่าก่อนนั้นไม่รู้เรื่องดีเรื่องชั่ว เหมือนกับว่าสัตว์เคราะห์จាន ไม่รู้เรื่องดีเรื่องชั่ว
 พอมากินผลไม้ต้นนั้นแล้ว มันเขียนขึ้นมาถึงกับรู้สึกตัวชั่ว รู้จักอื่นๆ ไปทุกคู่ ซึ่งเรียก
 ว่ามันเป็นปัญหา เช่นรู้จักแพ้รู้จักชนะ รู้จักได้รู้จักเสีย รู้จักงมงมงาม ล้วนแต่
 เป็นคู่ๆ แล้วทำให้มีปัญหา เพราะว่ามันรู้สำหรับจะยึดมันถ้อมมัน คือว่ารู้สึกตัวชั่วใน
 ระยะแรกนี้ มันรู้สำหรับจะยึดมันถ้อมมัน. พอยึดมันถ้อมมัน มันก็เกิดทุกข์. นี่คือการ
 และความตายอันแรกของมนุษย์ เป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานชั้นหลัง จนกระทั่ง
 ถึงทุกวันนี้.

เราจะเปรียบคู่อีกทีหนึ่งว่า ลูกเด็กๆ ทารกเพิ่งคลอดออกมาจากท้องแม่ ไม่
 รู้จักเรื่องดีเรื่องชั่ว มันก็ไม่มีปัญหาอะไร เพียงแต่หิวก็กิน อิ่มแล้วก็นอน, หิวก็กินอีก
 ไม่ได้กินก็ร้องไห้เท่านั้นเอง มันไม่มีความหมายของคำว่าดีหรือชั่ว มันก็เลยยังไม่มีปัญหา
 จนกว่าจะเติบโตเป็นเด็กโต รู้เรื่องดีรู้เรื่องชั่ว กระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาว รู้จักสวยรู้จัก
 ไม่สวย รู้จักดี—ชั่ว ที่สูงขึ้นไป. นี่มันก็มีปัญหา แล้วมันก็มีทุกข์ เพราะ
 รู้จักดีรู้จักชั่ว นั่นเอง. มันต้อง เลื่อนขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง คือรู้จักดีรู้จักชั่ว ถึงขนาดที่
 เห็นว่ามันเหลวไหลทั้งนั้น แล้วก็ไม่ยึดถือทั้งดีและชั่ว นี่จึงจะดับทุกข์, จึงจะพ้นทุกข์.

ฉะนั้นการรู้เรื่องก็เรื่องชั่วนั้นมีอยู่สองตอน : ตอนแรกรู้เพียง ว่ามัน ดี
ว่ามัน ชั่ว มันต่างกัน, แล้วก็หลงไหลไปในทางดี มันก็มีปัญหา เรียกว่ารู้จักดี—ชั่ว
สำหรับจะหมายมันยืดยึดด้วยอุปาทาน. ที่นี้ต่อมา รู้อีกทีหนึ่ง รู้ทะลุลงไป อีกทีหนึ่งว่า
โอ, นี่มันเรื่องบ้า ก็เลย ไม่ยืดยึดทั้งดีและทั้งชั่ว. นี่เรียกว่า รู้ชั่วชั่วสำหรับจะไม่
ยืดยึด.

ผิวเมื่อก่อนกินผลไม้เข้าไปแล้ว รู้จักดีรู้จักชั่วเพียงสำหรับยืดยึด ก็เลย
มีความทุกข์ เรียกว่าบาปดั้งต้นเป็น original sin, เป็นบาปดั้งต้น ที่พ่อแม่ก่อนแล้วกลอด
ลูกออกมาเท่าไรๆ มันก็รู้จักยืดยึดดี—ชั่ว เป็นทุกข์สืบต่อๆ กันมา. แล้วเรื่องมันมีว่า
พระเจ้าบ่อกันไม่ให้ผิวเมื่อก่อนได้กินผลไม้ของต้นไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งจะทำให้มีชีวิตนิรันดร์
ผิวเมื่อก่อน ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์นี้ เลยไม่ได้กินผลไม้ของต้นไม้ชีวิตนิรันดร์
เลยไม่รู้จักปลดเปลื้องตัวเอง ให้พ้นไปจากบาปที่ยืดยึดดี—ชั่ว จนกว่าพระเยซูจะเกิด.

เรื่องแต่โบราณก่อนพระเยซูในคัมภีร์ของพวกยิวนั้น เขียนไว้อย่างนั้น
จะต่างกันก็พ้นปีก็รู้ไม่ได้ จนกว่าจะเกิดพระเยซู ซึ่งจะมาสั่งสอนกันใหม่ ให้รู้ละ
ให้ปล่อย ให้อ้าง แล้วก็จะได้ชีวิตนิรันดร์; จึงพูดได้ว่า พระเยซูเสียสละชีวิต เพื่อ
ไถ่มนุษย์โง่ๆ เหล่านั้น ให้พ้นจากบาปดั้งเดิม บาปที่แรก, แล้วก็มามีชีวิตนิรันดร์.

เรื่องชีวิตนิรันดร์ จึงมา มีอยู่ในตอนคัมภีร์ใหม่, ตอนคัมภีร์เก่า
มีแต่เรื่องบาปนิรันดร์, บาปดั้งต้นและบาปนิรันดร์ของมนุษย์ จนกว่าจะเกิดพระเยซู
จะมาช่วยไถ่ให้มนุษย์พ้นจากบาปนิรันดร์ คือให้พ้นจากการถือลัทธิผิดๆ ตามที่มีกล่าว
อยู่ในหัวข้อของธรรม เกี่ยวกับเรื่องการไถ่บาป.

ดูการไถ่บาปในคัมภีร์อื่น ๆ ของคริสต์เทียบฝ่ายพุทธ.

การไถ่บาปในคัมภีร์ลูคหรือที่เรียกกันว่าลูคา บทที่ ๒๑ ข้อที่ ๒๘ นั้น มีการกล่าวถึงพระเยซู จะมาปรากฏขึ้น ให้มนุษย์พ้นจากความกลัวหรือความทุกข์ ในวันพิพากษาโทษ ในวันพิพากษาโทษนั้น มันมีเรื่องที่น่ากลัวที่สุด เหมือนกับว่าจะเกิดมิถุนันอะไรทำนองนี้, วันเหล่านั้นจะเป็นวันที่น่ากลัวอย่างยิ่ง. หญิงมีครรภ์ หญิงแม่ลูกอ่อน จะมีความทุกข์อย่างใหญ่หลวง, พระเจ้าจะพิโรธคนเหล่านั้น. เขาจะถูกประหารด้วยดาบ จะถูกนำตัวไปเป็นเชลยยังประเทศต่าง ๆ. คนต่างชาติต่างศาสนาก็จะเหยียบย่ำกรุงเยรูซาเล็ม ทำให้คนเมืองนั้นสูญเสียอำนาจ นี่ตอนท้ายมีว่า กลัวจนสลบนี้ก็จะเกิดอาการบุตรมนุษย์มาในก้อนเมฆ แล้วก็จะ เป็นเครื่องแสดงว่า มนุษย์จะรอดพ้นจากความกลัว, เกือบจะให้เตรียมพร้อม สำหรับจะเข้าใจการมาของบุตรมนุษย์.

คำกล่าวตอนนี้จะพูดเป็นเรื่องวัตถุ, เป็นเรื่องบุคคลาธิฐานก็ได้, เป็นเรื่องธรรมาธิฐานก็ได้, คือว่าถ้ามีความกลัว อย่างกลัวไฟไหม้ กลัวน้ำท่วม กลัวแผ่นดินถล่ม กลัวอะไรก็ตาม, ถ้าพระเยซูปรากฏก็จะหายกลัว. ถ้ามองไปในเรื่องของจิตใจ หรือความทุกข์ระทมด้วยก็เลศด้วยความทุกข์ ถ้าพระเยซูมาปรากฏ ความกลัวก็จะหายไป. นี่หมายความว่า จะช่วยขจัดความกลัว, จะไถ่มนุษย์ให้ออกไปพ้นจากความกลัว, เป็นใจความกว้าง ๆ ที่จะช่วยระงับความน่ากลัว, แม้ความน่ากลัวสูงสุด ในวันพิพากษาโทษของมนุษย์.

ที่นี้มาถึงคัมภีร์ที่เป็นกิจการของพระสาวก คำสอนของเซนต์ปอลมีมากเกี่ยวกับเรื่องนี้; เช่นจดหมายถึงพวกโรม ตอนที่ ๓ ข้อ ๒๔ พระเยซูจะช่วยให้พ้นจากบาป ด้วยความศรัทธาในพระเยซู; เพราะว่าพระเยซูเป็นคนที่พระเจ้าประทานมาเพื่อวัตถุประสงค์อันนั้น. นี่หมายความว่า ใช้ความเชื่อ เป็นเครื่องแก้ปัญห, ถ้ามี

ความเชื่อ มันก็หมดความกลัว. ข้อความนั้นมีเป็นใจความสำคัญอยู่ว่า พระเจ้าทรงกำหนดวิธี ให้มนุษย์คืนดีกันกับพระองค์, พระเจ้าให้มนุษย์คืนดีกับพระองค์ โดยทางความศรัทธาในพระเยซูคริสต์. พระองค์โปรดให้เป็นเช่นนั้น แก่ทุกคนที่มีความเชื่อในพระเยซูคริสต์, ไม่ถือว่ามีใครดีกว่าใคร, เพราะทุกคนทำบาปเหมือนกัน. พระเจ้าทรงเมตตาให้เขาคืนดีกับพระองค์ โดยทางมีศรัทธาในพระเยซูคริสต์ แล้วให้คนที่ปวงเหล่านั้นหมดบาปได้, ความหมดบาปนี้เรียกว่าไถ่บาป.

เมื่อสัตว์โลกที่โง่ ๆ คืนดีกันได้กับพระเจ้า; นี่หมายความว่าคนทั่วไปไม่เชื่อพระเจ้า, ไม่ยอมรับคำสอนของพระเจ้า, คือไม่ถือพระเจ้านั้นแหละ, เรียกว่าทะเลาะวิวาทกับพระเจ้า. นี่พระเจ้ายิ่งไปพาพระเยซูคริสต์มา สำหรับสอนคนให้รู้จักว่าอะไรเป็นอะไร, แล้วคนก็เชื่อในคำสอนของพระเยซูคริสต์. นี่ก็เท่ากับว่า ทำให้มนุษย์ซึ่งเคยเป็นศัตรูกับพระเจ้านั้นเปลี่ยนไปเป็นผู้เชื่อฟังหรือคืนดีกัน, นี่ถือว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของมนุษย์เหล่านั้น แม้ว่าจะเป็นการจัดของพระเจ้า.

เราก็ลองคิดนึกถึงตัวเราเอง : คนบางพวกมนุษย์บางคนไม่ชอบพระพุทธรเจ้า เกลียดพระพุทธรเจ้า จนทำตนเป็นศัตรูกันกับพระพุทธรเจ้า. เรื่องราวก็ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ ว่าในอินเดียในครั้งกระโน้น ก็มีคนเป็นอันมาก ที่ไม่ยอมรับการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า, ไม่เชื่อและคัดค้าน, จนถึงกับมุ่งทำลายก็มี เป็นศัตรูกับพระพุทธรเจ้าก็มี. นี่ถ้ามีอะไรมาทำให้มันเปลี่ยน, จนคนเหล่านั้นคืนดีกับพระพุทธรเจ้าได้ มันก็เป็นการไถ่. แล้วเรื่อง ส่วนมากในคัมภีร์พุทธศาสนา ก็กลายเป็นการจัด หรือการกระทำของพระพุทธรเจ้านั่นเอง. แต่ถ้าเราจะ มองกันให้คล้าย ๆ กับเรื่องของคริสเตียนก็จะต้องพูดไปในทำนองว่า คนในโลกเกลียดพระธรรม พระพุทธรเจ้ามาทำให้คนในโลกเลิกเกลียดพระธรรม, แล้วก็ชอบพระธรรม ทำไมคนในโลกเกลียดพระธรรม?

เพราะว่า พระธรรมนั้นสอนไปในทางตรงกันข้ามกับกิเลสของคน คนมันชอบเรื่องกิเลส ชอบทำบาป ทำอกุศล เห็นแก่ความสนุกสนานทางเนื้อหนัง คนก็เกลียดพระธรรม นิสัยพระพุทเจ้าทำนอกคอกสำคัญพยายามไม่เห็นแก่เห็นคเห็นน้อย จนทำให้คนเหล่านั้นมีความเข้าใจถูกต้อง ก็คืนดีกับพระธรรม, แล้วก็ชอบพระธรรม. พระเยซูก็ทำหน้าที่อันนี้, คือทำให้พ้นจากบาป ด้วยศรัทธาในพระเยซู เพื่อคืนดีกับพระเจ้า.

ที่นี้ก็มาถึง **หนังสือโครินเธียนเล่มหนึ่ง** ตอนที่ ๖ ข้อ ๒๐ และตอนที่ ๗ ข้อ ๒๓ มีข้อความเหมือนกันว่า **พระเจ้าทรงซื้อท่านมา ด้วยราคาอันสูงลิ่ว คือชีวิตของพระเยซู.** คนโง่ๆ เหล่านี้ เขาไม่ยอมเชื่อพระศาสนา มันก็ต้องมีอะไรมาได้. พระเยซูก็ยอมเสียชีวิตเพื่อคนเหล่านั้นจะกลับใจ. เขาพูดเป็นสำนวนว่า พระเจ้ายอมซื้อคนเหล่านั้นมา ด้วยราคาอันสูงลิ่ว, คือชีวิตของพระเยซู, ซื้อให้พ้นจากความเป็นของคนโง่, เอามาเป็นของพระเจ้าเสีย, จึงใช้คำว่า ทรงซื้อมาด้วยราคาอันสูงลิ่ว. **นี่การที่พระเยซูเสียสละชีวิตเพื่อการซื้อ** เขาถือว่าเป็นการได้, พระเยซูเป็นผู้ได้ ให้คนพ้นจากความเป็นตัวของมัน มาเป็นตัวของพระเจ้า.

ในหนังสือ **โครินเธียน ฉบับหนึ่ง** ในตอนที่ ๑๕ ข้อที่ ๕๕ มีข้อความว่า **พระเยซูได้ทำให้ความตายหมดไปเกลี้ยงไป,** ใช้คำว่ากวาดความตายให้เกลี้ยงไปจากโลก, จะทำให้มันถึงข้อที่ว่า มนุษย์ผิวเผินๆ นั้น เขากินผลไม้ชั่วแล้วก็ต้องตาย, เคี้ยววันเขาก็จะพ้นไปจากความตาย. มีข้อความเป็นรูปอุปมา มีการทำหายกันกับความตาย ว่าเคี้ยววันความตายมันเหลืออยู่ที่ไหน, มันมีชัยชนะอยู่ที่ไหน, มันมีพิษสงอยู่ที่ไหน, เป็นอันว่าหาไม่พบ; เพราะว่าได้รับคำสั่งสอนใหม่ ที่ทำให้หลุดพ้นไปจากความยึดถือเรื่องดีชั่ว. **นี่ถ้าเราจะตีความกันตามวิธีของพุทธบริษัท** มันก็ต้องอธิบายอย่างนี้ ว่า **การเข้าใจธรรมะที่ทำให้ไม่ต้องตาย** นี่เป็นผลที่เกิดมาจากการได้ ของพระเยซู.

ที่หนังสือ โควินเขียน เล่ม ๒ ตอนที่ ๕ ข้อ ๑๕ กล่าวไว้ชัดว่า คน ๆ หนึ่ง ยอมตายเพื่อความอยู่รอดของคนทุกคน. นี่ก็หมายถึงพระเยซูนั่นเอง คน ๆ หนึ่ง คือ พระเยซู ยอมตาย เพื่อความรอดของคนทุกคน.

นี่ต่อไปก็คำสอนของเซนต์ปอลถึงพวกทิโมธี ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๘ มีข้อความว่า **ธรรมะมิได้สำหรับไถ่ผู้ละเมิดธรรม.** ธรรมะคือพระบัญญัติทางศาสนา, แล้วก็มิได้สำหรับไถ่ผู้ละเมิดธรรม. พูดอย่างน่าฟังว่า ธรรมะหรือบทบัญญัตินี้ มิใช่มีไว้สำหรับคนดี แต่มีไว้สำหรับผู้ละเมิดธรรม, ผู้ซัดขึ้น ผู้ไม่เกรงกลัวพระเจ้า มีไว้สำหรับคนที่ชอบทำบาป เป็นผู้ไม่ปฏิบัติศาสนา, ไม่มีสัมมาการะ, **ว่าบิดามารดาของตน, ประพฤติดีศีลธรรม.** ประพฤติวิถิตารในทางเพศ จับคนไปเรียกค่าไถ่ พุศุบต เป็นพยานเท็จ มากมายหลายอย่าง. นี่แสดงการไถ่ของพระเยซูว่าทรงกระทำผู้ที่ละเมิดธรรมนี้ให้หลุดละเมิดธรรม, ให้เห็นว่าธรรมะมิได้แก้ปัญหของผู้ละเมิดธรรม ส่วนคนที่ถืออยู่แล้วนั้นไม่ต้อง.

หนังสือข้อเดียวกัน เล่มที่ ๒ ตอนที่ ๒ ข้อ ๕๖ ว่าพระเยซูเป็นสื่อกลาง ผู้ทรงพลีชีวิตเพื่อให้มนุษย์เป็นอิสระ แล้วก็มีความเหมาะสมทุกรูปแบบ ของผู้ที่ทำการไถ่. เขาเขียนตัวอย่างไว้หลาย ๆ อย่าง เพื่อแสดงคุณสมบัติอันสูงสุดของพระเยซู ที่ว่าเหมาะสำหรับที่จะเป็นผู้นำที่อันสูง คือการไถ่. พระเยซูมีคุณสมบัติเหมือนกับทหาร ที่ชื่อตรงต่อหน้าที่ของทหาร, เหมือนนักกีฬาที่มีความสามารถสูงสุดในหน้าที่ของตน, เหมือนกับว่าพ่อเรือนที่ทำหน้าที่ของตนถึงที่สุดแล้ว, ก็มีความเหมาะสมที่จะเป็นใหญ่ในเรือน, หรือจะครอบครองทรัพย์สินสมบัตินั้น ๆ. นี่ก็เพื่อแสดงว่า ผู้ที่ทำการไถ่นั้นต้องอบรมตน ให้มีคุณสมบัติครบถ้วนหลาย ๆ อย่าง, อย่างที่เมื่อตะกั้นกับออกแล้วว่า จะต้องมียัญญา มีสัจจะ มีจาคะ มีขันติ เป็นต้น.

นี้คำสอนของเซนต์ปอลถึงไติตัส ตอนที่ ๒ ข้อ ๑๔ ว่าพระเยซูพลีชีวิตเพื่อเราออกจากความชั่วและเพื่อให้บริสุทธิ์. นี่ก็เป็นความหมายธรรมคา เหมือนกับข้อที่แล้วๆ มา ว่ามีคนยอมพลีชีวิต เพื่อให้คนส่วนใหญ่รอดจากความชั่ว แล้วกลายเป็นคนบริสุทธิ์.

นี้คำสอนของเซนต์ปอลถึงฮีบรูทั้งหลาย บอกให้รู้ว่าพระองค์ ในบทที่ ๙ ข้อ ๑๒-๑๔ นั้น มีข้อความว่าพระองค์ ใช้เลือดของพระองค์แทนเลือดแพะเลือดแกะหรือเลือดวัว, ก็หมายความว่าครั้งกระนั้น ก็มีคนบูชาด้วย ช้างฆ่าแพะ ฆ่าแกะ ฆ่าวัว เอาเลือดสังเวยพระเจ้าให้พระเจ้ายกโทษ แล้วคนเหล่านั้นก็ยังได้รับผลของการที่ทำการบูชาด้วย ทั้งที่ฆ่าทำด้วยเลือดแพะเลือดแกะเลือดวัว. เกี่ยวนั้น พระเยซูใช้เลือดของพระองค์ซึ่งเป็นเลือดของมนุษย์ มันก็ควรจะมีผลมากกว่าที่จะใช้เลือดแพะเลือดแกะเลือดวัว. นี่เขาปลุกศรัทธาในบริษัทให้มองเห็นอย่างนี้ ว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่อย่างสูงสุด.

เมื่ออาตมาไปที่อินเดีย ก็ได้ไปเห็นการฆ่าสัตว์บูชาญี่โถ่บาป เขาเอาหัวของทายกที่จะล้างบาปนั้นไปชนเข้ากับหัวแพะ เอาหัวคนกับหัวแพะแนบกันเข้า แล้วพระก็เอาดอกไม้แดงๆ มากวาดอะไรจากหัวคนไปใส่หัวแพะ กวาดหัวคนไปใส่หัวแพะ แล้วก็เอาแพะไปตกคอก. เขาเรียกว่าบูชาญี่โถ่คนหมดบาป นี่เหมือนกับข้อความนี้ที่เขาว่าบูชาด้วยเลือดแพะ เลือดแกะ และเลือดวัว แล้วมันจะมีค่าอะไร ในเมื่อไปเปรียบกับการใช้เลือดคน. พระเยซูได้ใช้เลือดของพระองค์ เพื่อจะล้างบาปของมนุษย์ในโลก.

ที่นี้ คำสอนของปีเตอร์ถึงผู้เลี้ยงย กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆ ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ คือพระเยซูทำให้มหาชนเป็นอิสระ จากความผิดพลาดเหลวไหล ที่ถ่ายทอดมา

จากบรรพบุรุษ. นี่ท่านลองคิดดูให้ดี ๆ ว่า บาปคือความผิดพลาดที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ. ข้อความนั้นหมายความว่า ท่านต้องใช้ชีวิตที่เหลือของท่าน ด้วยการแสดงความระต่อพระเจ้า เพราะท่านทราบว่าพระเจ้าทรงไถ่ท่านให้เป็นอิสระ พ้นจากการดำเนินชีวิตอย่างเหลวไหล กังที่ เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษของท่าน.

นี่จะ สำนึกถึงเราว่า เรามีอะไรอย่างนี้หรือเปล่า? เรามีอะไรที่เคยทำ ผิดพลาด โดยรับช่วงมาจากบรรพบุรุษ บรรพบุรุษโง่อย่างไร ลูกหลานก็โง่ทำตาม ทำตามกันมาอย่างนั้น, จนมาถึงสมัยหนึ่ง ที่คน ๆ หนึ่งมาชี้ให้เห็นว่านี่ต้องเลิก. แม้ในอินเดียใน สมัยพุทธกาลก็เหมือนกัน มันก็ มีคนที่ทำผิดต่อกันมา ตามขนบธรรมเนียม ประเพณีปรัมปรา อย่างที่พระองค์ทรงแนะให้เลิกเสีย ด้วยหลักกาลามสูตรเป็นต้น.

เอาละที่นี้เดี๋ยวนี้กันดีกว่า ในเมืองไทยนี้ดีกว่า, หรือที่ไซยานี้ก็ได้ ไม่ต้อง ไปถึงไหน ว่ามันมีอะไรบ้าง ที่ทำผิดกันมาอย่างโง่เขลา รับช่วงสืบทอดกันมาแต่ บรรพบุรุษ. เดียวนี้มันควรจะเลิกร้างเสียได้ ด้วยอะไร เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามา, พระพุทธศาสนาเข้ามาแทรกแซง ทำให้เราเห็นอะไรที่เคยทำมาผิดพลาด, โง่เขลาผิด มาแต่บรรพบุรุษ แล้วก็รีบเลิกเสียเถิด.

ในฝ่ายคริสเตียน เขาก็ให้พระเยซูเป็นผู้ทำหน้าที่อันนี้. อาตมารู้สึกมันเป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะมันมีอยู่จริง แล้วมันมีอยู่มาก แล้วมันทำให้ลำบาก. ฉะนั้น เราอย่าออกข้อกันดีกว่า ว่าทำอะไรบ้าง, จะเป็นเรื่องงมงายไสยศาสตร์ หรือเป็นเรื่องโง่เขลาเบาปัญญา นั่นแหละ ที่รับช่วงทอดกันมาอย่างเหนียวแน่น, แล้วบางทีก็อ้างว่าเป็นพุทธศาสนาเสียด้วย. นี่รีบล้างเสียเถอะ. ฝ่ายคริสเตียนเขาจัดให้พระเยซูเป็นผู้แก้ไขความผิดพลาด ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ.

ที่นี้ ตอนที่ ๒ ข้อที่ ๕ มีข้อความว่า ยอมให้พระองค์ใช้ท่านสร้างวิหารในจิตใจ, เป็นคำที่มีความหมายลึก. ถ้าท่านจะให้พระเยซูช่วยได้บาป ท่านจงยอมให้พระเยซูใช้ให้ท่านสร้างวิหารขึ้น ในจิตใจของท่าน, แล้วเราก็จะมีพระองค์คือพระเจ้าอยู่ในใจของเรา. มันเป็นการได้บาปอย่างเกลี้ยงเกลา, คือเอาอะไรที่เลวทรามชั่วช้าในจิตใจออกไปเสียให้หมด, จนจิตใจเกลี้ยง สะอาด สว่าง สงบ เป็นสถานที่ควรประทับอยู่ของพระเจ้า หรือของพระเยซู ก็แล้วแต่จะเรียก.

ถ้าอย่างพุทธบริษัท เราก็ทำให้จิตใจนี้สะอาด จนจิตใจนี้กลายเป็นวิหารสำหรับพระพุทธรูปเจ้าจะเสด็จมานั่งประทับอยู่. นี่มันเป็นอุปมาว่าอย่างนี้, ก็ลองตีความเอาเอง. ฝ่ายคริสเตียนเขามีใจความที่เป็นอุปมาอย่างนี้. นี่ระวังให้ดี ที่อาตมาพูดบ่อยๆ ว่า ถึงอย่างไรๆ ก็อย่าให้พุทธบริษัทโง่กว่าพวกคริสเตียนเลย, อยากรู้ก็มาเป็นเพื่อนเถล มีอะไรเสมอๆ ไปช่วยกันได้. เป็นผลแห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนั้นแหละจะดี.

ที่นี้ ในคัมภีร์ที่โยฮันเขียนขึ้น ว่าได้เห็นที่ประทับของพระเจ้า เขาเรียกว่า คัมภีร์เรฟเวเลชั่น ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๕๖ ว่าความตายของพระองค์ช่วยให้เราพ้นบาป และได้เป็นพลเมืองในอาณาจักรของพระองค์. ความตายของพระเยซู ช่วยให้นมนุษย์ทุกคนพ้นจากบาป เป็นคนสะอาด แล้วคนสะอาดเหล่านั้น ก็ได้เป็นพลเมืองในอาณาจักรของพระองค์. ถ้าคนยังมีบาปสกปรกอยู่ จะเป็นพลเมืองของอาณาจักรนั้นไม่ได้. นี่มันชัดมากพอแล้ว ว่าที่เราจะไปอยู่กับพระเจ้า ในโลกของพระเจ้า ต้องเป็นคนสะอาด พ้นจากบาป.

นี่ตอนที่ ๕ ข้อที่ ๙ สรุปความว่า พระเยซูเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด ที่จะได้รับมอบม้วนพระคัมภีร์, แกะตราออกมาแสดงแก่ชาวโลก เพราะว่าพระองค์ยอมได้

โลกด้วยชีวิตของพระองค์. ฉะนั้นโดยความยุติธรรม เราจึงถือว่าพระองค์เป็นผู้สมควรอย่างยิ่ง ที่จะได้รับมอบม้วนพระคัมภีร์ที่ม้วนห่อประจำตราไว้อย่างแน่นหนา พระเยซูมีสิทธิที่จะแกะตราคัมภีร์นี้ออกเผยแผ่แก่ชาวโลก เพราะเหตุผลว่า พระองค์ได้สละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่สัตวโลก.

ทั้งหมดนี้มันเป็นข้อความ ที่รวบรวมมาให้ท่านทั้งหลายฟัง ว่าเขาได้กล่าวไว้อย่างไร, สำหรับพระเยซูในฐานะที่เป็นผู้ไถ่บาป. ไถ่บาปคืออะไร? จะต้องทำโดยบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไร? ที่เราเอามาเปรียบกันดูกับพุทธศาสนาเรา ว่าผู้ที่ช่วยโลกให้พ้นให้รอดคนนั้น จะต้องทำอย่างไร, โดยบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไร.

เหตุผลเรื่องการไถ่บาปตามคัมภีร์คริสต์เทียบกับพุทธ.

ที่นี้ก็อยากจะพูดถึงข้อปลีกย่อย ที่ว่า พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป นั้นมันเป็นเรื่องบังเอิญ ว่าท่าน ไปถูกลงพระชนม์ แล้วสาวกทั้งหลายในชั้นหลัง ก็สมมติให้พระองค์ปลงพระชนม์เพื่อไถ่บาป ข้อความที่น่าสนใจ เกี่ยวกับเรื่องการสิ้นพระชนม์ของพระเยซู ก็มีอยู่ในคัมภีร์ที่สำคัญ ๔ เล่ม คือคัมภีร์มัทธิว มาระโก ลูกา และโยฮัน, เขากล่าวไว้ไม่เหมือนกัน.

ในคัมภีร์มัทธิว และ มาระโก กล่าวข้อความตอนที่พระเยซูจะสิ้นพระชนม์จะดับจิตนั้น. พระเยซูร้องขึ้นมาว่า “ทำไมพระบิดาจึงทอดทิ้งข้าพเจ้าถึงเพียงนี้” หมายความว่า พระเยซูน้อยใจหรือตกใจว่า พระเจ้าได้ปล่อยให้เป็นไปในลักษณะที่ พระเยซูก็ถูกฆ่าตาย.

ในคัมภีร์ลู่กา ข้อความตอนนี้มีว่า พระเยซูได้ตรัสขึ้นว่า ขอมอบดวงวิญญาณไว้กับพระบิดา. นี่ก็หมายความว่า แล้วแต่พระบิดาจะโปรด.

ส่วนในคัมภีร์โยฮัน คัมภีร์สุกท้าย พระเยซูได้กล่าวในตอนสิ้นพระชนม์ว่า สำเร็จแล้วไว้อย. ข้อความในคัมภีร์โยฮันนี้น่าสนใจมาก, เพราะพระเยซูได้ประกาศออกมาว่าสมประสงค์แล้วไว้อย คือการที่ได้ตายลงไปในลักษณะอย่างนี้, สมประสงค์ของเราแล้ว ในการที่จะมาไถ่มนุษย์ให้พ้นจากบาป.

ถ้าถือเอาตามคัมภีร์มัทธิว หรือ มาระโก นั้น แสดงว่า พระเยซูไม่ได้ตั้งใจจะทำอย่างนั้น. ถ้าเอาตาม คัมภีร์ลู่กา ก็ว่า แล้วแต่พระเจ้าจะโปรดให้ทำอย่างไร. ถ้าถือเอาตาม คัมภีร์โยฮัน ก็เป็นอันว่า พระเยซูมีแผนการ ที่จะไถ่มนุษย์จากบาป ด้วยชีวิต. เมื่อสิ้นชีวิตจึงร้องออกมาว่า สมประสงค์แล้วไว้อย, เราจึงยอมรับว่า พระเยซู นี้ก็เป็นผู้ที่ไถ่บาปจริง.

เราดูเรื่องการไถ่บาปในศาสนาคริสต์นิกาย เพื่อในบ้านของเราไว้ให้ดีๆ. เรา ก็รู้ว่า ในพุทธศาสนานี้ ก็มีอะไรๆ ที่มันเปรียบเทียบกันได้ หรือกลมกลืนกันไป, โดยจะตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่ว่า ในพุทธศาสนามีการไถ่บาปหรือไม่? อย่างที่พูดเมื่อตะกี้ว่า พวกคนโง่ มันก็จะคาดขึ้นมาเสียก่อนเป็นการคัดบทว่า กรรมนั้นมันได้กันไม่ได้ แทนกันไม่ได้. ทำไม่มันถึงข้อที่พระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงกรรมซึ่งเป็น ที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งหลายคือกรรมมี ๔ กรรมคำหนึ่ง กรรมขาวหนึ่ง กรรมปนกันทั้ง คำทั้งขาวหนึ่ง กรรมไม่ดำไม่ขาวเป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมดำกรรมขาวหนึ่ง พระองค์ทรงแสดงกรรมที่ ๔ ก็เพื่อจะให้พ้นจากกรรมดำกรรมขาวและกรรมเจือกัน.

นั่นมันมีวิธี ที่จะช่วยทำให้พ้นจากกรรม หรือพ้นจากบาป และเหนือไปจาก บุญด้วย, ก็คือพ้นจากความผูกพันของบุญและบาปนั่นเอง. ก็เข้าเรื่องกับตอนต้นของ คัมภีร์ไบเบิลที่ว่า กินผลไม้รู้ชั่วแล้ว ก็มีบาปตลอดกาล เรียกว่าเป็นบาปตาย. ใน พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงให้รู้จักกรรมที่เป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งหลาย ทั้งดีทั้งชั่ว, นัก เรียกว่าเป็นการไถ่บาป ไถ่ตัวให้หลุดพ้นออกไปจากบาป.

ยังมีการไถ่ให้หลุดออกไปจากมิจาทิฏฐิ มิจาทิฏฐินั้นมีมากสิงสถิตอยู่ใน จิตใจของคน ที่ไม่เห็นธรรมะ ไม่มีธรรมะ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เรื่องมีตัวมีตน เป็น อัตตา มีทิฏฐิ ทิฏฐิว่ามีตัวตน เป็นอหังการะ เป็นมมังการะ กระทำสำคัญ มั่นหมายว่า ตัวเรว่าของเรา; นี่เป็นเครื่องกักขัง ทำให้เป็นทาส ทำให้เป็นบ่าวเป็น ทาสของทิฏฐิ. พระพุทธองค์ทรงทนลำบาก เพื่อจะปลดปล่อยมนุษย์ออกมาเสีย จากทิฏฐิเหล่านี้ เรียกว่าไถ่ให้ออกไปเสียจากทิฏฐิ หรือจะว่า ไถ่ให้ออกไปเสียจากอำนาจ ของกิเลส. กิเลสมีอย่างไร คนยังไม่รู้จักชั่วเข้าไป แล้วทำไมจะไปรู้จักการออกไปเสียจาก อำนาจของกิเลส พระองค์ทรงสอนให้รู้จักกิเลส รู้จักการออกไปเสียจากอำนาจของกิเลส คือการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนานั้นเอง.

หรือว่าถ้าจะมองในวงแคบ ก็ไถ่ให้พ้นไปจากวิบากทั้งหลาย ทั้งวิบากเก่าวิบากใหม่ วิบากทั้งหลายจะถูกไถ่ให้พ้นออกไปเสียได้ เช่นความเกิด ความแก่ ความ เจ็บ ความตาย คนโง่มันก็กลัว, คนโง่มันก็รับเอามาเป็นของกู ความเกิดของกู ความ แก่ของกู ความเจ็บของกู ความตายของกู มันเอามาเป็นของกู แล้วมันก็ได้รับความ ทุกข์ มันเป็นทาสของวิบาก คติดอยู่ในวิบาก คติดะรางของวิบาก. นี่พระพุทธเจ้าตรัส สอนให้รู้เรื่องสุญญตา เรื่องอนัตตา สลัดความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ออกไปเสียได้, มีนิพพาน เป็นที่หมาย คือหลุดออกไปสู่นิพพาน นี่เป็นการไถ่ของพระพุทธองค์ ให้สัตว์หลุดออก ไปเสียได้จากการกักขัง พุทธให้สันติที่สุดในพุทธศาสนาก็คว่า ไถ่ให้หลุดออกจากอัตตา

ไปสู่พระนิพพานออกจากกรุงแห่งอัทธา, แล้วก็ไปสู่พระนิพพานที่พระพุทธรองค์ได้ทรงปลดปล่อยสัตว์, หรือว่าไถ่ถอนสัตว์ ออกไปเสียจากที่กักขัง ก็ออกจากอัทธาไปสู่พระนิพพาน.

ถ้าพุทธธรรมาสามีญ์ก็ต้องพูดว่า ให้ออกจากทุกข์ไปสู่ความไม่มีทุกข์ แล้วก็ไม่ต้องไปติดอยู่ที่สวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่ง, แล้วก็ไม่ต้องไปติดอยู่ในบ้านในเมืองของพระเจ้าด้วย. แต่ตอนนั้นจะไม่พูด เกี่ยวกับสร้างเรื่องขัดใจขึ้นมาอีก, ว่าถ้าหลุดจากอัทธาแล้วไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้า มันก็จะไปมีอัทธาใหม่ เราจะเอาแต่หลักเกณฑ์ว่า เขาจะบัญญัติเรียกกันอย่างไร, เราเรียกว่าหลุดจากโลกนี้แล้วก็ไปสู่พระนิพพานคือไม่มีอัทธาเหลือ. ส่วนพวกอื่นเขายังมีอัทธาเหลือ ไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้ายึดตามใจ เขาก็พูดได้, เขาก็ให้ความหมายเป็นอย่างอื่นได้ เราจะไม่นาทะเลาะกันในส่วนนี้. ขอแต่ชี้ให้เห็นว่า แม้พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงทำการไถ่ หรือปลดปล่อย หรือปลดปล่อย หรือส่งออก หรือทำให้หลุดออกไป ซึ่งสัตว์ทั้งหลาย จากความผูกมัด.

มันจะเหมือนกันอยู่ตรงที่ว่า การทำการปล่อยนี้ต้องลงทุน, พระเยซูลงทุนด้วยชีวิต. แต่ในประวัติของ พระพุทธเจ้าไม่จำเป็นจะต้องเป็นอย่างนั้น เพราะว่ามันพูดกันในประเทศอินเดีย ซึ่งพูดกันง่ายฟังรู้เรื่อง. แต่ถ้ายอมรับว่า ในชาติก่อนได้เสวยพระชาติเพื่อนำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้านั้น ก็ได้เคยสละชีวิตมามากมาย หลายชาตินับไม่ถ้วนเหมือนกัน ถ้าเอาอันนั้นมากล่าวก็แปลว่า พระองค์ก็ได้เคยใช้เดิมพันเป็นชีวิต เพื่อจะปลดปล่อยสัตว์ทั้งหลาย.

ฉะนั้นเราจึงรู้จักการไถ่บาป เพื่อปลดปล่อยมนุษย์ ของพระพุทธเจ้าว่ามีอยู่อย่างนี้ แล้วก็ไปเทียบกันดู กับการไถ่บาปของพระเยซู ในศาสนาคริสต์เห็นว่ามันมีอยู่อย่างไร, มันจะไปด้วยกันได้อย่างไร, ก็จะมีประโยชน์มาก. เพราะว่าคำสอน หรือว่าหลักการเรื่องการไถ่บาปนี้ เป็นหลักการที่สำคัญที่สุด ในฝ่ายคริสต์นิกาย

เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดในฝ่ายคริสเตียน ถ้าไม่มีการไถ่บาป แล้วก็ไม่ต้องมีศาสนา คริสเตียน, มันสำคัญถึงขนาดนั้น.

ฝ่ายพุทธศาสนา ทำไมไม่มองให้ดีว่า มันก็มีการกระทำอย่างนั้น, แล้วก็ เป็นสิ่งที่มีความหมาย ในข้อที่ว่า ถ้าพระพุทธรเจ้าช่วยใครไม่ได้ แล้วก็ไม่มีประโยชน์อะไร. ถ้าพระพุทธรเจ้าจะช่วยใคร ก็มีอาการเป็นไปในลักษณะที่เรียกว่าไถ่ ด้วยเหมือนกัน; เพราะว่าพระองค์ต้องทรงลงทุน ด้วยอะไรที่เป็นเดิมพันในการไถ่ด้วย กันทั้งนั้น, อย่างน้อยที่สุดก็คือความยากความลำบาก. แม้ว่าจะพูดว่าด้วยความเมตตา กรุณา มันก็ต้องทำอาการเหมือนกับการไถ่ คือใช้ความเมตตากรุณานั้นแหละ สำหรับ ให้ทนลำบาก, แล้วก็ปลดเปลื้องมนุษย์ออกมาจากกองทุกข์.

เราควรจะยอมรับ หลักการที่เรียกว่า การไถ่บาป แม้ในศาสนาคริสต์ เตียนว่า ก็มีอยู่ในพุทธศาสนา. นี่คือใจความสำคัญของคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธรบริษัท ควรจะทราบ อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาตมาเรียกว่าเรื่องการไถ่บาป. พระเยซูเป็นองค์พระ มหาไถ่ ก็เป็นผู้ไถ่สูงสุด โดยเอาชีวิตเข้าไถ่ เพื่อว่าให้มนุษย์หลุดออกมาเสียจากความ โง่ทั้งเดิม, หรือความโง่ ที่ได้รับมอบหมายตกทอดมาจากบรรพบุรุษ. ความโง่ของบรรพ บุรุษทั้งเดิม ก็เรื่องกินผลไม้ติดคีติชั่ว, แล้วมันทำกันมาอย่างนั้น เป็นความผิดพลาด. บาปที่รับมรดกตกทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ก็มาช่วยให้รู้จักปลดเปลื้องออกไป ก็เป็น สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ นับว่าเป็นสิ่งที่ควรสนใจ.

ถ้าเรารู้ว่า พระพุทธรเจ้ายังอยู่กับเรา ก็ทำเหมือนกับว่าอยู่ในจิตใจของเรา. ขำระชะล้างจิตใจของเราให้สะอาด สว่าง สงบ เป็นที่ประทับของพระพุทธรเจ้านั้น ก็จะเป็นการไถ่อย่างสูงสุดอยู่แล้ว แล้วก็ไถ่บาปหรือความผิดพลาดของบรรพบุรุษ ได้ โดยสิ้นเชิงด้วยเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้นจึงหวังว่าท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท คงจะไม่มีอะไรม่งายมากกว่าพวกคริสเตียน มันจะเป็นที่น่าละอาย ถ้าพุทธบริษัทมีความม่งายใจอะไรบางอย่าง ยิ่งไปกว่าพวกคริสเตียน อาตมาก็ยอมให้เขาต่ำ ก็เรียกว่ายอมได้, ยอมเป็นผู้ไถ่เหมือนกัน. ใครจะต่ำว่าอาตมาอย่างไรก็ได้ ก็จะได้ไถ่ซึ่งความที่พุทธบริษัทจะไม่ต้องตกไปเป็นคนไถ่กว่าพวกคริสเตียน มีเท่านั้นเอง.

อาตมาเห็นว่า การบรรยายในวันนี้ เป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้ ให้พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายสดกณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรม เพื่อความหลุดพ้นของตนต่อไป ณ บัดนี้.

ความรักพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๐ ในวันนี้
อาตมาก็ยังกล่าวถึง ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม
แต่ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อย่อว่า “ความรักพระเจ้า”.

การบรรยายชุดนี้ มีความมุ่งหมาย เป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ,
หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ว่า เป็นการทำความเข้าใจระหว่างศาสนานั้นเอง. ท่าน
ทั้งหลายเป็นพุทธบริษัท ก็ควรจะมีความรู้พอที่จะรู้ได้ว่า การทำความเข้าใจระหว่าง
ศาสนานั้น จะมีประโยชน์อะไร. บางคนจะโง่ออกไปถึงกับว่า มันเป็นเรื่องนอก
นอกทาง ไม่ใช่เรื่องของเรา เป็นเรื่องของพวกมิชชันนารี ไม่ควรเอามาพูดเอามาสนใจ

ถึงกับอย่างนั้นก็มี, เลยเห็นแก่ตัวจัด และก็ไม่ว่าเรื่องของเพื่อนมนุษย์เอาเสียเลย, ก็จะอยู่
ร่วมโลกกันโดยปกติสุขได้โดยยาก.

การรู้เรื่องศาสนาของผู้อื่น มีประโยชน์ที่จะผูกพันความรักความ
สามัคคีเป็นพื้นฐาน ในการคบหาสมาคมกันอย่างมนุษย์ ที่จะหลีกกันไม่พ้นเพราะ
อยู่ร่วมโลกกัน. เราจะต้องรู้เรื่องของผู้อื่น จนถึงกับใช้เป็นเครื่องมือ ทำความเข้าใจ
รักใคร่ผูกพันกัน, ยิ่งไปกว่านั้น บางเรื่องมันก็เหมือนกัน เป็นเรื่องเดียวกัน, โดย
เฉพาะอย่างยิ่ง คือเรื่องที่เรียกว่าความรักผู้อื่น.

รักผู้อื่นเป็นหลักธรรมสากล.

ความรักผู้อื่นสั้นๆ คำนี้ มีอยู่ในทุกศาสนา, และโดยเฉพาะศาสนา
คริสเตียนยิ่งถือว่า เป็นหัวใจอันเลิศ ชั้นเลิศของศาสนา, เน้นมากกว่าที่พวกเราชาว
พุทธจะเน้น กันเสียอีก ในพุทธศาสนาก็มีกล่าวถึงความรักผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น
หรือสรุปว่า เราจะประพฤติประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายตนเองและผู้อื่น, เป็นคำ
กล่าวค่อนข้างจะเป็นกลางๆ อย่างนี้. แต่ในศาสนาคริสเตียน นั้นอย่างมาก ถึงกับว่า
ความรักผู้อื่นนั้นคือความรักพระเจ้า, เลยกลายเป็นรักสามเส้า คือว่า **พระเจ้ารักเรา**
โดยให้เรารักผู้อื่นเท่ากับที่พระเจ้ารักเรา. ขอท่านทั้งหลาย ช่วยสนใจคำนี้ ให้เป็นพิเศษ
จะได้เป็นพุทธบริษัทที่ดี, จะได้เป็นเพื่อนที่ดี กับเพื่อนมนุษย์ที่เป็นคริสเตียน. เขา
มีหลักว่า **พระเจ้ารักเรา** เพื่อให้เรารักผู้อื่น เท่ากันกับที่พระเจ้ารักเรา. พระเจ้า
รักเราเท่าไรเราจะต้องรักผู้อื่นเท่านั้น, ใจความสำคัญมันก็อยู่ที่คำว่า **รักผู้อื่น.**

ถ้าจะมองกันในฐานะเป็นหลักธรรมะสากล สากลโลก สากลจักรวาล, ไม่
เกี่ยวกับศาสนาไหนโดยเฉพาะ. **ความรักผู้อื่น** นี้ก็เป็นหลักธรรมะสากล, เป็น

ไภวด้วยธรรมสากล ของสากลจักรวาลก็ได้ เรียกว่าถ้าไม่มีความรักซึ่งกันและกัน มันก็อยู่กันไม่ได้ มันก็วินาศ. สำหรับสิ่งที่ไม่มีความรู้สึกนึกคิด มันก็ยังต้องทำเหมือนกับว่ารักกัน; เช่นต้นไม้ต้นไม้^{นี้}ไม่มีความนึกคิด มันก็ยังอุทิศสำหรับทำเหมือนกับว่ามันรักกัน : สวะลอยมาในน้ำ มันพยายามที่จะเข้าหากัน จนติดเนื่องกันเป็นแพเป็นพืด, เห็นได้ชัดว่า การติดเนื่องกันเป็นแพเป็นพืดนั้น ดีกว่าที่จะลอยไปโคตเดียว, สัตว์ที่มีชีวิต มันก็พยายามที่จะรักกันและอยู่กันเป็นฝูง. การที่สัตว์บางชนิดไปกินสัตว์อีกบางชนิดนั้น มันเป็นเรื่องของการกินอาหาร แต่โดยเนื้อแท้แล้ว สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ต้องการจะอยู่ร่วมกัน หรือเป็นเพื่อนกัน, ไม่มีความจำเป็นอย่างใดแล้ว มันก็ไม่ฆ่ากัน, เว้นแต่ว่าสิ่งจำเป็นหรือกิเลสอย่างอื่นมันเกิดขึ้น มันจึงจะหมกความรักผู้อื่น แล้วก็ฆ่ากันเหมือนกับว่าไม่รัก.

ในทางธรรมะ^{นี้} ทุกศาสนาล้วนแต่หวังสันติภาพแก่มนุษย์ จึงมีกฎเกณฑ์สำหรับให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสันติภาพ. หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุด^{นี้} อาตมาก็รู้สึกว่ คำๆ^{นี้}สำคัญที่สุดคือคำว่า รักผู้อื่น. ขอร้องให้ท่านทั้งหลายเอาไปพิจารณาให้ละเอียดที่สุด, ว่าคำว่า รักผู้อื่น เพียงคำเดียวเท่านั้น จะแก้ปัญหาได้หมดสิ้น.

ในขั้นแรกก็ลองนึกดูว่า ถ้าเรารักผู้อื่นแล้ว เราจะฆ่าเขาได้อย่างไร, เราจะไปทำร้ายร่างกายเขาได้อย่างไร, ถ้าเรารักผู้อื่น มันก็ไม่มี การฆ่า ไม่มีการทำร้ายผู้อื่น. ศีลข้อที่หนึ่งคือปาณาติบาตกับบริบูรณ์.

^{นี้}เมื่อเรารักผู้อื่น เราจะไปขโมยเขาได้อย่างไร, จะไปฉ้อฉล ยักยอกหลอกลวงเขาได้อย่างไร, เพราะรักผู้อื่น ศีลข้อที่หกนันทานกับบริบูรณ์.

และเพราะรักผู้อื่น ก็ไม่ประพฤติผิดกาเม, ไม่ล่วงเกินของรักของใคร ของหวงของแหวงของผู้อื่น. เพราะรักผู้อื่น ศีลข้อสาม กาเมสุ มิจจาจารกับริสุทธี บริบูรณ์.

และเพราะรักผู้อื่น เราก็หลอกเขาไม่ได้ ใครบ้างที่ว่ารักเขาจริงๆ แล้ว ยังไปหลอกหลวงเขาได้ มันไม่มี, ถ้ามันรักผู้อื่นแล้ว มันก็หลอกหลวงเขาไม่ได้ มันก็ พุคฺจิง ศีลข้อมุสาวาท กับริสุทธีบริบูรณ์ เพราะว่าเขารักผู้อื่น.

ศีลข้อห้าหรือห้า매ทุกประเภท เมื่อรู้สึกรักผู้อื่นแล้ว ก็เกรงไปว่า ให้ความมีนเมานั้นจะกระทบกระทั่งผู้อื่น, จะประทุษร้ายผู้อื่นเพราะความมีนเมา, เขาก็ เว้นของเมาเสีย ด้วยเกรงว่าจะกระทบกระเทือนผู้อื่นเมื่อเมา, ฉะนั้นเขาก็เลยมีศีลข้อห้า บริบูรณ์.

ศีลทั้งห้าบริสุทธีบริบูรณ์ ยิ่งกว่าบริสุทธีบริบูรณ์ เพราะเหตุเพียงข้อเดียวคือการรักผู้อื่น.

เดี๋ยวนี้ พุทธบริษัท ทั้งหลายนั้นแหละ รักษาศีลห้า ข้อ บริบูรณ์หรือไม่? ถ้ารักษาไม่ได้ บริบูรณ์ ก็เรียกว่ายังเลวมาก, แล้ว ขาดเหตุปัจจัยเพียงอย่างเดียว คือ ไม่รักผู้อื่น เป็นแน่นอน, มันต้องไม่รักผู้อื่นเป็นแน่นอน, มันจึงไปล่วงละเมิดศีลห้า นั้นได้, มันก็เลวกว่าพวกคริสเตียน ที่ว่าเขารักผู้อื่น แล้วเขาทำล่วงละเมิดเหล่านี้ไม่ได้. นี่แหละมันมี ใจความสำคัญ ในข้อที่ว่าถือศีลกันเพียงข้อเดียวว่า รักผู้อื่น, แล้วมันก็มีศีลประดังเข้ามา ห้าข้อ สิบข้อ ก็สิบข้อ มันก็จะเป็นศีลขึ้นมาหมด เพราะความรักผู้อื่น. ฉะนั้นอย่าทำเล่นกับคำว่า รักผู้อื่น.

อาตมาจึงเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรเอามาพิจารณา และเอามาทำความเข้าใจให้
ประพจน์ปฏิบัติกัน สอนลูกสอนหลานมิตรสหายทั้งหลาย ให้ถือศีลข้อเดียวคือว่า
รักผู้อื่น แล้วศีลอื่นๆ ข้อก็จะตามมา. เกี่ยวกับบ้านนี้ เมืองนี้ ตำบลนี้ บ้านไหน
ตำบลไหนก็เหมือนกัน มันมีสิ่งเลวร้าย ไม่มีศีลธรรม อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะมัน
ขาดศีลข้อเดียวนี้คือ ไม่รักผู้อื่น ความรักผู้อื่นเป็นหัวใจของคริสตศาสนา มีบท
บัญญัติต่างๆ นานา ทัวไปในพระคัมภีร์ ซึ่งอาตมาก็จะเอามาเล่าให้ฟังบ้าง ตามที่จะทำ
ได้, ซึ่งวันนั้นก็เป็นหวัด เกือบจะไม่มีเสียงพูด. พวกนี้ก็เพื่อที่จะให้มันได้พูด คือให้มัน
ครบๆ ไปเท่านั้นเอง.

ขอเน้นหรือย้ำอีกทีหนึ่งว่า ศีลสามเล่ม เป็นความรักสามเล่ม คือรักพระเจ้า
ซึ่งต้องการให้เรารักผู้อื่น เหมือนกับที่พระเจ้ารักเรา. ท่านลองนึกดูเถิด ว่าถ้า
ใครทำอย่างนั้นคนนั้นจะเป็นอย่างไร, คนคนนั้นมันจะเป็นอย่างไร, มันจะก่อกิเลสขึ้นมา
ได้อย่างไร, รักผู้อื่นเท่ากับที่เขารู้สึกว่าพระเจ้ารักเขา.

ศาสนาที่ไม่มีพระเจ้าเป็นบุคคล ก็มีความรักกันได้.

ที่บัญญัติเหล่านี้จะมีขึ้นมา ในระหว่างการศึกษาเปรียบเทียบ คือศาสนาที่มี
พระเจ้า อย่างศาสนาคริสต์นิกายอื่นเขาก็มีพระเจ้า, และมีพระเจ้าอย่างชนิดบุคคล คือมี
พระเจ้าเป็นบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล, ก็รักก็ได้ไม่รักก็ได้, ให้รางวัลก็ได้ ลง
โทษก็ได้ เหมือนลักษณะของบุคคล.

ส่วน พุทธศาสนาเรา ไม่มีพระเจ้าอย่างนั้น, มีพระเจ้าอย่างชนิดที่ไม่ใช่
บุคคล ไม่เป็นบุคคล; แต่เป็นกฎของธรรมชาติ : กฎเรื่องอิทัปปัตติยตาจัตติ,

กฎเรื่อง กรรม กดี, กฎเรื่อง สามัญลักษณ์ะ กดี, เรื่อง อริยสัจจ์ กดี, ล้วนแต่เป็นกฎของธรรมชาติ. กฎของธรรมชาติ นั้นแหละ คือพระเจ้า หรือสิ่งสูงสุดในความหมายของคำว่าพระเจ้า, คือ สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้น ควบคุมสิ่งทั้งปวงไว้ บันดาลให้สิ่งทั้งปวงเป็นไป ตามกฎเกณฑ์อันนี้ เหมือนกับพระเจ้า.

เรามีพระเจ้า ที่มิใช่บุคคล, ไม่มีความรู้สึกนึกคิดอย่างบุคคล, เราจะพูดได้อย่างไรว่า พระเจ้ารักเรา? ใครนี่ก็ออกลองนึกดูว่า เรามีพระเจ้าอย่างนี้ แล้วพระเจ้าจะรักเราได้อย่างไร, แล้วเราจะรักพระเจ้าได้อย่างไร? ถ้าเป็นศาสนาคริสต์นิกายนี้ เขาก็อธิบายกันง่าย พระเจ้ามีความรู้สึกกับมนุษย์. มนุษย์ ก็มีความรู้สึก รักตอบต่อพระเจ้า มีศรัทธาในพระเจ้า, ปฏิบัติตามในพระเจ้า, มันก็ไม่ขัดข้องอะไร; แต่สำหรับพุทธบริษัทที่ไม่มีพระเจ้าอย่างนั้น.

ข้อนี้เราทำความเข้าใจกันมาเพียงพอแล้ว ว่าพุทธศาสนาก็มีพระเจ้า แต่มีอย่างมิใช่บุคคล; ฉะนั้นเราต้องมีอะไร ที่พินิจพิจารณา กันลึกซึ้งยิ่งกว่าธรรมชาตินั้นมองเห็นว่า เรามีพระเจ้า, แล้ว พระเจ้าก็รักเรา. เราก็ควรจะรักพระเจ้าให้เหมาะสมกัน. ถ้าเราถือว่ากฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า สำหรับพวกที่ถือหลักอย่างนี้ ก็มองดูให้ถี่เถอะว่า กฎของธรรมชาตินั้นมันมีอะไรใหม่ ที่มันเหมือนกับว่ามันรักเรา?

อาตมาก็ต้องถูกคำต่อไปนี้ตามเดิม ที่ว่าพูดอะไรเอาเอง; แต่เรื่องพูดเอาเองหรือพูดให้ผู้อื่น นั้นมันไม่สำคัญดอก, มัน สำคัญอยู่แต่ว่า มันมีประโยชน์หรือไม่? จะพูดเอาเองหรือให้ใครพูดก็ตาม ถ้ามันมีประโยชน์ แล้วมันใช้ได้, ถ้ามีการดับทุกข์ได้แล้วมันก็ใช้ได้, จะพูดเอาเองหรือไม่พูดเอาเองก็สุดแท้.

ที่นี้ ก็อยากจะให้ มองในแง่ที่มันมีประโยชน์ ว่ากฎของธรรมชาตินั้น เป็นกฎของวิวัฒนาการทั้งหลาย วิวัฒนาการทั้งหลายย่อมเป็นไปในทางที่ดีขึ้น สูงขึ้น, เจริญงอกงามมากขึ้น. ความมุ่งหมายที่จะให้มันดีขึ้น กว่าที่จะถึงที่สุด นี้เราจะเรียกว่า เป็นความรักของพระเจ้า, จริงไม่จริงก็ลองไปกิดดู. กฎของธรรมชาติที่มีความแน่นอน เป็นไปในทางสูงขึ้นดีขึ้น; ใครไม่ยอมสูงขึ้นดีขึ้น มันก็ตายไปแล้ว, มันก็สูญหายไปแล้ว, สลายไปแล้ว ไม่ไ้เหลืออยู่.

ฉะนั้น ใครที่ทำตนให้เหมาะสมกับกฎนี้ อย่างถูกต้องมันก็เหลืออยู่, แล้วก็ วิวัฒนาการเจริญขึ้นมาเรื่อยๆ, จนมีอะไร อย่างเป็นอย่างที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ ซึ่งเมื่อก่อนมัน ไม่มี. คนที่รูปร่างสวยงามอย่างนี้ ฉลาดอย่างนี้ เมื่อก่อนมันไม่มี, มันเพิ่งวิวัฒนาการ ขึ้นมาตามกฎของธรรมชาติ, แล้วมันยังจะมีดีกว่านี้ ดีเรื่อยๆไปกว่านี้, เรียกว่าความหวังดี ของกฎของธรรมชาติ, เรียกว่าความรักของพระเจ้าในภาษาธรรม ตามแบบ การกล่าวอย่างธรรมาธิฐาน. นี่คือข้อที่พระเจ้ารักเรา : กฎวิวัฒนาการต้องการให้ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายดีขึ้น ๆ ๆ.

ที่นี้ เราก็รักพระเจ้า, มีวิธีที่จะชอบใจพระเจ้าและรักพระเจ้า คือตอบสนองให้สมตามความมุ่งหมาย, คือทำตนให้เป็นมนุษย์ ที่มีวิวัฒนาการที่ดีขึ้น. อย่า ทำตนให้เป็นมนุษย์ที่เลวลง หรือขวาง : ขวางหน้า ขวางทะเล ขวางคลองอยู่. การที่ ทำตนให้เข้ากันกับเกลียวของความวิวัฒนาการ ไปสู่จุดหมายสูงสุดของปลายทาง, นั่นแหละคือความที่เรารักพระเจ้า. ฉะนั้น เราอาจจะใช้คำว่าพระเจ้ารักเรา และ ก็เรารักพระเจ้า แล้วเราก็ทำตามประสงค์ของพระเจ้า ให้สมกับที่พระเจ้ารักเราได้ เหมือนกัน.

แล้วเราก็ไม่ต้องเป็นปฏิปักษ์กันโดยคำพูด, ไม่ต้องมีวิวาทะ ก็ทะเลาะกันด้วยคำพูด ในระหว่างคริสเตียนและพุทธบริษัท, และเรายินดีที่จะเอาคำนั้น ๆ มาใช้ แลกเปลี่ยนกันใช้ เพื่อให้สะดวกตายแก่ประชาชนทั้งหลาย ที่ยังถือศาสนาต่างกัน, แต่ต้องมีความสัมพันธ์กัน.

ขอให้ยึดหลักที่เป็นกลางระหว่างศาสนา หรือว่าครอบคลุมไปทุกศาสนา ก็ได้, คือคำว่า “รักผู้อื่น” จะไม่ผูกขาดไว้ ว่าเป็นของศาสนาไหน, แต่ให้เป็นกฎเกณฑ์อันกลางที่สุดของธรรมชาติ คือว่ารักผู้อื่น นอกไปจากเรา. ถ้ารักผู้อื่นมันก็เห็นแก่ตัวไม่ได้, ถ้าเห็นแก่ตัวอยู่ มันก็รักผู้อื่นไม่ได้, ฉะนั้น พยายามรักผู้อื่นเถอะ ความเห็นแก่ตัวมันก็จะค่อยละลายๆ สูญหายไปเอง. ตั้งหน้าตั้งตารักผู้อื่นช่วยผู้อื่น ก็เป็นธรรมะที่เป็นหัวใจของศาสนา, แล้วมันก็จะละลายกิเลส คือความเห็นแก่ตัว จนไม่มีความเห็นแก่ตัว.

ถ้าไม่เห็นแก่ตัวจริงๆ ถึงที่สุดได้จริงๆ มันก็บรรลุมรรค ผล นิพพาน ได้จริงเหมือนกัน; เพราะว่าถ้าไม่เห็นแก่ตัวแล้ว มันก็เกิดโลภะ โทสะ โมหะไม่ได้, โลภะ โทสะ โมหะนี้ ชนิดไหนระดับไหนก็ตาม, ไปดูให้ดี โดยละเอียดแล้วจะพบว่า มันมีมูลมาจากความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น, ฉะนั้น ถ้าไม่มีตัวอันเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว มันก็เกิดกิเลสไม่ได้. ฉะนั้น เราจึงถือว่า เป็นอุบายในการปฏิบัติที่ลัดสั้น หรือ ทำให้ง่าย ใช้ได้แก่คนทุกคน : จะเป็นคนโง่ คนฉลาด คนมีสติปัญญาเฉียบแหลม หรือว่าไม่เฉียบแหลม ก็สามารถที่จะปฏิบัติได้ และมันง่ายดี.

เรามีความเชื่อในพระเจ้า ถ้าอย่างพุทธบริษัท ก็เชื่อในกฎของธรรมะ, ธรรมะที่เป็นกฎของธรรมชาติ แล้วก็ปฏิบัติตาม, ด้วยมองเห็นอยู่อย่างชัดเจนว่า แม้กฎของธรรมชาติ ก็ต้องการให้รักผู้อื่น คือให้เป็นอยู่อย่างชนิดที่ไม่มีมีการเกลียดชังกัน, ให้มันถึงกับเป็นความรักผู้อื่น.

เรื่องนี้อยากจะแนะไว้สักนึกหนึ่งว่า ที่พูดว่าไม่เบียดเบียนกันนั้น มันยังไม่พอเพราะ, พังकुไม่เพราะเท่ากับที่ว่รักผู้อื่น เพราะว่าไม่เบียดเบียนกันนั้น มันอาจจะอยู่เฉยๆก็ได้ ไม่รักใครแล้วไม่ช่วยใคร ก็ได้. ที่เรียกว่าไม่เบียดเบียนกัน มันอาจจะดูตายอยู่เฉยๆเสียก็ได้. ถ้าว่ารักผู้อื่นแล้ว มันจะดูตายไม่ได้, มันอยู่เฉยๆไม่ได้ มันต้องช่วย. ฉะนั้น คำว่ารักผู้อื่นนี้ มันพังकुแล้ว มันพอเพราะจับใจ, ดีกว่าที่จะพูดว่าไม่เบียดเบียนกัน จึงขอให้เลื่อนชั้น จากคำว่าไม่เบียดเบียนกัน ให้สูงขึ้นมาถึงเรื่องรักผู้อื่น แล้วมันก็ทนอยู่ไม่ได้ ในการที่จะไม่ช่วยเหลือกัน ก็เลยชวนขายทุกอย่างทุกประการ.

ให้ถือว่าหลักเกณฑ์ที่ว่า รักผู้อื่นนี้สูงสุดที่สุดในทุก ๆ ศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน หรือจะไม่พูดเป็นศาสนา, พูดกันอย่างเรื่องของมนุษย์ธรรมดา มันก็สูงสุดเหมือนกัน. หรือแม้จะพูดให้เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นกฎของธรรมชาติ การรักกันนั้นก็ดีกว่า ที่เพียงแต่ว่าจะอยู่เฉยๆไม่เบียดเบียนกัน. เมื่อเป็นดังนี้ พุทธบริษัทไม่ควรจะรังเกียจเด็ดฉันทันที หลักคำสอนในศาสนาคริสต์นที่ ว่า รักพระเจ้า, แล้วก็เชื่อพระเจ้า, แล้วรักผู้อื่น ตามที่พระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่น, แล้วให้รักมากๆ เท่ากับที่พระเจ้ารักเรา.

ตรงนี้อาจจะวินิจฉัยกันอีกสักนึกหนึ่งให้ละเอียดว่า มันอย่างไรรักกันระหว่างพุทธกับคริสต์ เมื่อฝ่ายศาสนาคริสต์นมีหลักว่า รักผู้อื่นเท่ากับที่พระเจ้ารักเรา ต้องการให้เรารักผู้อื่น มันก็ได้ความว่ารักผู้อื่นเท่ากับรักตัว. เรารักตัวเราอย่างไรเราก็รักผู้อื่นเท่านั้น นี่มันก็ไม่ใช่อะไรเลี่ยน้อยอยู่แล้ว.

ทั้งพุทธ - คริสต์ ไม่ควรถือมานะว่าใครดีกว่าใคร.

ทั้ง พุทธบริษัทก็จะพูดว่า รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว โดยถือกฎเกณฑ์ที่ว่า เป็นอุดมคติของพระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์ต้องรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว จึงยอมสละชีวิตของตัวเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นได้, นั้นมีน้ำหนักเพิ่มไปจนถึงกับว่า พุทธบริษัทนี้รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว, ในเมื่อฝ่ายคริสเตียนมีหลักว่า รักผู้อื่นเท่ากับรักตัว. แต่ดูไปให้ดี ทางฝ่ายคริสเตียนเขาก็อาจจะอ้างหลักได้เหมือนกันว่า ให้ดูตัวอย่างพระเยซู. พระเยซูรักผู้อื่น จนถึงกับยอมสละชีวิตของท่าน, เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไว้ นั้นก็มากลายเป็นว่า มีการรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว อยู่ในศาสนาคริสเตียนนั้นแล้ว.

ฉะนั้น เราจึงไม่มีทางที่จะมาพูดกันในทางให้แตกหักว่า ใครดีกว่าใคร. ขึ้นพูดพิสูจน์จนทำให้ใครดีกว่าใครมันก็เป็นเรื่องบ้า, ผิดหลักพุทธศาสนา ที่ว่า ให้เลิกสิ่งที่เรียกว่ามานะนั้นเสียเถิด. *มานะ* ที่สำคัญว่า *เราดีกว่าผู้อื่น* หรือว่า *เราเสมอกับผู้อื่น* หรือว่า *เราเลวกว่าผู้อื่น*. นี่เลิกเสียเถิด, เลิกเสียทั้งสามทิศทางเลย. อย่าไปกีดกันวินิจฉัยในทางว่าดีกว่าเสมอกันหรือเลวกว่า, แล้วถือหลักว่า ทำได้เท่าไร ทำได้อย่างไร, ก็ทำให้ดีที่สุดตามที่จะทำได้, แล้วก็อย่าเอาแพ้เอาชนะกัน. ที่ว่าดีกว่าหรือเลวกว่า ปิดเงียบ ไม่มีเรื่องดีกว่า, หรือเลวกว่า หรือเสมอกัน, เอาแต่ว่าทำให้ดีที่สุดได้เท่าไร ก็ทำให้ดีที่สุดเท่านั้น. นั่นแหละจึงจะเป็นผู้ที่ถือศาสนาจริง ๆ.

ถ้ายังไปหาแง่ที่จะดีกว่าเลวกว่าอยู่แล้ว ยังไม่ใช่เป็นผู้ที่ถือศาสนาจริงๆ; เพราะศาสนาคือการจะประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในหมู่สิ่งที่มีชีวิต. บรรดาสิ่งที่มีชีวิตต้องการจะประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้น จึงทำให้สุดความสามารถ ในการที่จะมีประโยชน์แก่กัน.

เป็นอันว่า เลิกพูดถึงเรื่องว่าดีกว่า เลวกว่า หรือเสมอกัน. ให้เป็นว่า พุทธบริษัทรักผู้อื่น อย่างน้อยก็เท่ากับรักตัว, อย่างมากก็ยิ่งกว่าตัว, ซึ่งฝ่ายคริสเตียนก็มี เพราะเห็นตัวอย่างอยู่ ว่าพระเยซูก็รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว, ยอมเสียสละชีวิตเพื่อความรอดของผู้อื่น, ก็ถ้าไม่ยอมเสียสละชีวิต แล้วพวกมิชชันนารีเหล่านั้นไม่กลับใจ, แล้วก็ไม่มีความที่จะเข้าใจและกลับใจ ให้เป็นสัมมาทิฐิได้. ฉะนั้นจึงเรียกว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป ของสัตว์โลกด้วยชีวิต, เขาก็อธิบายเลยไปถึงว่า พระเจ้าส่งพระบุตรคนเดียวลงมา ให้เสียสละชีวิต เพื่อไถ่ถอนบาปทั้งหลายของสัตว์โลก. เมื่อกล่าวอย่างนี้ พระเจ้าก็เป็นผู้ที่น่ารักยิ่งขึ้นไปอีก, พระเยซูก็เป็นผู้ที่น่ารักยิ่งขึ้นไปอีก เพราะว่าทำไปเพื่อช่วยผู้อื่น. ความศรัทธาในศาสนา ในพระเจ้า ในพระเยซู ในพระจิตวิญญาณก็เลยมีถึงที่สุด, และในความหมายสรุปแล้ว ก็คือรักผู้อื่น แล้วก็จะแก้ปัญหาได้หมดสิ้นอย่างที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นนี้ว่า ถ้าเพียงแต่ว่ารักผู้อื่น คำเดียวเท่านั้น ศีลทุกข้อก็จะสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ และทันที.

เปรียบเทียบเรื่องรักผู้อื่นในคัมภีร์คริสต์กับพุทธ.

ที่นี้ก็จะพิจารณาคูณบ้าง ถึงลักษณะ หรือน้ำหนัก มากน้อย อย่างไร ที่มีอยู่ในคัมภีร์ของคริสเตียนเกี่ยวกับรักผู้อื่น. คัมภีร์มัทธิว บทที่ ๑๑ ข้อ ๓๗, ๓๘ มันมีใจความว่า คนใดรักพ่อแม่ของตนยิ่งกว่ารักฉัน เขาก็ไม่สมควรรักกับฉัน. คนใดรักลูกชาย หรือรักลูกสาวมากกว่าฉัน เขาก็ไม่สมควรรักกับฉัน. นี่สองกิตติว่า พระเยซูท่านว่าอย่างนี้ คนใดรักพ่อรักแม่ของตัวมากกว่าฉัน เขายังไม่สมควรที่จะมาเป็นสาวกของฉัน, เมื่อคนใดรักลูกรักหลานของตัวยิ่งกว่าฉัน เขาก็ไม่สมควรที่จะมาเป็นสาวกของฉัน.

เกี่ยวถ้าจะผูกกลับกันเสียบ้างว่า ถ้าเป็นพระพุทธรเจ้าตรัส จะว่าอย่างไร. พุทธบริษัททั้งหลายนี้ รักพ่อรักแม่ของตัวมากกว่าพระพุทธรเจ้า หรือรักพระพุทธรเจ้า มากกว่าพ่อแม่ของตัว, หรือพุทธบริษัททั้งหลายนี้ รักลูกรักหลานรักเหลนอะไรของตัว มากกว่าที่จะรักพระพุทธรเจ้า. คำกล่าวในคัมภีร์คริสต์เดียนมีข้อว่า ถ้ารักพ่อรักแม่ ยิ่งกว่ารักพระเยซู, เขาก็ไม่ใช่คนของพระเยซู เขารักลูกรักหลานของเขา ยิ่งกว่าพระเยซู คนนั้นก็ไม่ใช่คนของพระเยซู คือไม่ได้นับถือพระเยซู ไม่ได้รักพระเยซู พุทกันตรงๆ. ถ้าเขาจะเป็นคนรักพระเจ้า เขาก็ต้องรักพระเจ้านั้น ยิ่งกว่าที่จะไปรักพ่อรักแม่ รักลูก รักหลาน รักเหลน. นี่ก็เป็นเครื่องเปรียบเทียบให้ดูว่า ความรักนั้น มันจะต้อง มีอย่างไร, มากน้อยกว่ากันอย่างไร. พุทธบริษัทก็เอามาใช้ทดสอบตัวเองดู, เทียวก็ไม่รู้ว่าเขาหน้าไปซ่อนไว้ที่ไหน ก็ไม่แน่.

คัมภีร์เดียวกัน บทที่ ๒๒ ข้อ ๓๗, ๓๘ เขียนว่า **ท่านต้องรักพระเจ้าของท่าน** **จนหมดจิตใจ** หมดใจ นี่แหละเป็นธรรมบัญญัติข้อยิ่งใหญ่ที่สุด บัญญัติที่สำคัญรองลงมา คือ ท่านต้องรักเพื่อนมนุษย์ **เหมือนรักตัวเอง**. ธรรมบัญญัติของโมเสส และคำสอนของผู้ประกาศทั้งหลายทั้งหมดนั้น ก็อาศัยธรรมบัญญัติสองข้อนี้แหละเป็นหลักฐาน.

ใจความมีว่า รักพระเจ้าจนหมดจิตใจ, นี่เป็นบัญญัติข้อแรกข้อใหญ่, ข้อรอง ก็คือ รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง, มีต้นตออยู่ที่ไปรักพระเจ้าหมดชีวิตจิตใจก่อน, แล้วพระเจ้าต้องการให้รักเพื่อนมนุษย์จึงมารักเพื่อนมนุษย์. นี่พระเยซู คริสต์อย่างทำทนายว่าคำสอนต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนพระเยซู เช่นของโมเสส และของศาสดาองค์อื่น ๆ ต่อๆ กันมานั้น ก็ล้วนแต่อาศัยรากฐานอยู่บนธรรมบัญญัติสองข้อนี้, ก็คือว่า รักพระเจ้า และรักผู้อื่น. คำว่ารักพระเจ้า มีค่าเท่ากับความรักผู้อื่น; เพราะพระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่นให้ใช้ความรักที่รักพระเจ้านั้นเอาไปรักคนอื่น. พระเจ้าไม่ต้องการอย่างอื่น, พระเจ้าต้องการให้คนที่รักพระเจ้านั้นรักคนอื่น.

นี้เราฟังแล้วอาจจะสับสน เอาตัวเอาตนไปไว้เสียที่ไหน? จะกลายเป็นว่า ตัวตนที่จะรักนั้นไม่มี เพราะเอาไปรักพระเจ้านั้นเสียหมด, แล้วการรักพระเจ้านั้น ก็ย้อนกลับมาเป็นรักผู้อื่น จะมารักตนไม่ได้. นี่ความเห็นแก่ตนมันก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ให้พูดอย่างภาษาอภิธรรมก็ต้องพูดว่า มันเหลือแต่จิตใจ, จิตใจมันจะต้องมีความสว่างไสว แล้วทำไปแต่ในทางที่จะต้องทำตามหลักเกณฑ์, แล้วมันไม่วกมาสร้างตัวกู—ของกู ขึ้นมาได้เพราะเหตุนี้.

ในคัมภีร์ที่ได้ชื่อว่า มารีค หรือ มาระโก บทที่ ๑๒ ประโยคที่ ๓๑ ก็มีข้อความเหมือนกับในคัมภีร์มัทธิว : ท่านต้องรักพระเจ้าของท่านจนหมดใจ, ทุ่มเทจิตใจความนึกและกำลังของตน รักพระเจ้าจนหมดสิ้น. พระบัญญัติที่สำคัญรองลงมา ก็คือรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง, ไม่มีพระบัญญัติข้อใดสำคัญกว่าพระบัญญัติสองข้อนี้. ใจความสำคัญมันอยู่ตอนหลังที่ว่า ไม่มีธรรมบัญญัติใดในโลกนี้จะสูงส่งยิ่งกว่าธรรมบัญญัติข้อนี้ ก็คือว่า รักพระเจ้าจนหมดใจ, และก็รักผู้อื่น ตามที่พระเจ้าต้องการให้รัก. มันเป็นคำสอนที่ง่ายเหลือที่จะง่าย, ชัดเจนตรงไปตรงมา, คนจึงรับนับถืออย่างปึกแผ่นแล้วเคยมีประโยชน์ ก็เคยเป็นประโยชน์ จนกว่ามันจะเลอะเลือนไปเป็นธรรมดาของสิ่งที่ไม่เที่ยง.

เราจะต้องมองให้เข้าใจ มองเห็นว่า ธรรมบัญญัติข้อนี้ มันสำคัญยิ่งกว่าธรรมบัญญัติข้อใด ๆ สำหรับมนุษย์เรา. รักผู้อื่นนี่อาศัยรากฐานอยู่บนรักพระเจ้า. การไม่รักผู้อื่น มันผิดกฎของพระเจ้า, หรือว่ามันผิดกฎของธรรมชาติ หรือของพระธรรมในพระศาสนา.

พระคัมภีร์ที่ได้ชื่อว่า ลูกา หรือ ลูกา นี มีข้อความในบทที่ ๑๐ ประโยคที่ ๒๖, ๒๗ ว่ามีคนเข้ามาลองภูมิพระเยซู, ถามพระเยซูว่า จะทำอย่างไรจึงจะได้ชีวิตนิรันดร์?

พระเยซูท่านไม่ตอบโดยตรง, รู้ว่า นี่มันลองภูมิ, ก็เลยถามแบบสวนกลับว่า คัมภีร์กล่าวไว้อย่างไรเล่า? ชายคนนั้นก็ตอบว่า รักพระเจ้าของเจ้าอย่างหมดหัวใจ, มีกำลังและความศรัทธาอยู่เท่าไร ก็ให้รักพระเจ้าจนหมดสิ้น, และจงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง. พระเยซูว่า ก็ถูกแล้ว ก็ดีแล้ว แกก็รู้อยู่แล้ว.

ข้อนี้มันกินความไปถึงชีวิตนิรันดร์; ชีวิตนิรันดร์คือ ไม่รู้จักตาย, ไปอยู่กับพระเจ้าอย่างไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป; เหมือนกับการบรรลุพระนิพพานในพระพุทธศาสนา. เขาถือว่าการที่จะได้ชีวิตนิรันดร์นั้น ก็คือ รักพระเจ้าจนหมดตัวเอง. รักพระเจ้าจนหมดความรักตัวเอง; เพราะไม่มีตัวเอง, มันก็เป็น การรักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ.

นี้ฟังดูให้คิด มันมีอะไรๆอยู่ บางคนอาจจะมองไม่เห็น. ถ้าเราไม่มีความรักตัวเอง, ไม่เห็นแก่ตัวเอง มันจะเป็นการรักผู้อื่นทันทีโดยอัตโนมัติ. ที่มันไม่รักผู้อื่นนั้น เพราะอำนาจความเห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุ, พอต้นเหตุนี้หมด มันก็รักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ นี่เรียกว่ารักพระเจ้า หรือรักผู้อื่นจนหมดตัว, หมดเต็มพื้นที่เป็นของตัว มันก็เลยเป็นชีวิตนิรันดร์ เพราะว่ามันไม่มีตัว.

นี้ช่วยอธิบายให้ตามวิธีของพุทธศาสนา ก็ว่ามันว่างไปจากตัวมันก็กลายเป็นสิ่งนิรันดร์. การรักผู้อื่นจริงๆมันไกลจนถึงกับว่า มันหมดเนื้อหมดตัว ของบุคคลผู้เป็นเจ้าของตัว, มันไปให้แก่ผู้อื่นหมด, แต่ทำได้อย่างนั้น เพราะอาศัยพระบารมีอันยิ่งใหญ่ของพระเจ้า. พุทธบริษัทของเราก็อาศัยพระธรรม เพราะเห็นแก่พระธรรม เพราะรักพระธรรม บูชาพระธรรม จนเอาพระธรรมเป็นตัว ตัวเดิมตัวแท้ของตนนั้นหมดเกลี้ยงไม่มีเหลือ ไปเอาพระธรรมมาเป็นตัว ถ้าจะมีตัวกันบ้างก็มีที่พระธรรม.

ที่นี้ คัมภีร์โยฮัน บทที่ ๑๕ ข้อ ๒๑ มีใจความว่า คนที่รับบัญญัติของข้าพเจ้า และทำตามนั้นแหละจึงจะรักข้าพเจ้าจริง. พระบิดาของข้าพเจ้า ก็ย่อมจะรักคนที่รักข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าเองก็จะรักเขาด้วย และจะเปิดเผยเรื่องของข้าพเจ้าให้เขารู้. นี่ พระเยซูอธิบายให้ฟังว่า คนที่ รู้จักคำสอน ของข้าพเจ้า แล้วทำตาม นั้นแหละ จึงจะเรียกว่ารักข้าพเจ้า, คือรักพระเยซู. พระเยซูท่านยืนยันว่า ใครที่จะรักท่านนั้น คือคนที่เข้าใจคำสอนของท่าน แล้วก็ปฏิบัติตาม แล้วพระบิดาของข้าพเจ้า คือบิดาของพระเยซูนั้น ก็จะรักคนนั้นด้วย, แล้วพระเยซูก็จะรักคนนั้นด้วย, แล้วก็รักกันรักกันๆ นั้นทั้งบิดาและทั้งพระเยซู, แล้วก็เปิดเผยเรื่องของข้าพเจ้าให้เขารู้, คือพระเยซูมีเรื่องอะไรที่จะเปิดเผยให้มนุษย์รู้ ก็สามารถเปิดเผยให้คนชนิดนี้เท่านั้นแหละรู้ได้, ก็คือรู้เรื่องรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัวอีกนั่นเอง จนหมดตัว.

นี่ข้อความในบทที่ ๑๕ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ มีว่า ข้าพเจ้ารักพวกท่าน เหมือนที่บิดาของข้าพเจ้ารักข้าพเจ้า. พวกท่านต้องทำตนให้ข้าพเจ้ารักเรื่อยไป トラバโดที่เชื่อฟังคำสั่งของข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าก็จะรักท่าน ดังที่ข้าพเจ้าเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระบิดา, และพระบิดาของข้าพเจ้าจึงจะรักข้าพเจ้า. นี่มันวนเวียนกันเป็นสามเส้าอย่างนี้.

ตอนแรกว่าข้าพเจ้ารักพวกท่าน เหมือนที่บิดาของข้าพเจ้ารักข้าพเจ้า, นี่เป็นคำปฏิญาณของพระเยซู ว่าพระเยซูท่านทำอะไรลงไป ก็เพราะว่ารักคนทั้งหลายนี้ เหมือนกับที่พระบิดาบนสวรรค์รักพระเยซูเอง. นี่ท่าน ขอร้องว่า พวกท่านต้องทำตนให้ข้าพเจ้ารักเรื่อยไป ตลอดเวลาที่เชื่อฟังคำสั่งของข้าพเจ้า. พระเยซูขอร้องว่า ถ้ายังเชื่อฟังคำสั่งของพระเยซูอยู่ ก็ขอให้ทำตนให้เป็นที่รักของพระเยซูตลอดไป. ข้อความนี้ใช้ได้กับกับพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนา ที่จะมีพระพุทธเจ้าเป็นเป้าหมายว่าเราจะปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า โดยหลักคำสอนเช่นเดียวกันนี้;

แล้ว พระเยซูก็ทรงยืนยันว่า พระเยซู จะรักคนเหล่านั้นเหมือนที่พระบิดารักพระเยซู มันเป็นคำกล่าวที่สูงที่สุด; เพราะว่าความรักของพระบิดานั้น มันเป็นสิ่งสูงสุด. พระเยซูเอาความรักนั้นมาต่อรองกับมนุษย์ทั้งหลาย ว่าให้มนุษย์ทั้งหลาย เชื่อฟังแล้วทำตาม, แล้วพระเยซูก็จะรักมนุษย์ทั้งหลายเหมือนกับที่พระบิดารักพระเยซู, และด้วยการทำดังนี้ จะทำให้พระบิดารักพระเยซู ด้วย เลยเป็นสิ่งที่ผูกพันกันไม่ต้องแยกออกจากกัน.

นี่คัมภีร์ที่เป็นชั้นพระเกียรติคุณก็หมดไปแล้ว ก็เหลือแต่คัมภีร์ที่เป็นกิจการของพระสาวก ส่วนมากก็เป็นจดหมาย ที่เขียนถึงสาวกในต่างประเทศ โดยสาวกคนสำคัญ คือ เซนต์ปอล เมื่อเขียนถึงพวกโรม. จดหมายฉบับหนึ่ง เซนต์ปอลเขียนว่า พระเจ้าประทานพระจิต ให้เปี่ยมอยู่ในจิตใจของเรา, ทำให้จิตใจของเราเต็มไปด้วยความรักในพระองค์.

นี่ต้องรู้ว่า ในศาสนาคริสต์ียนเรามีพระบิดา แล้วก็มี พระจิต แล้วก็มี พระบุตร. พระบิดา นั้น คือพระยะโฮวาห์ในสวรรค์. พระบุตร นั้น คือพระเยซู, พระจิต นั้นคือสิ่ง ๆ หนึ่ง ที่อธิบายยาก อะไรก็ไม่รู้ ซึ่งมีอำนาจมีอิทธิพลรุนแรง ที่แล่นไปแล่นมาจากพระบิดาถึงพระบุตร, หรือจะติดต่อกับพระบิดา ถึงสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง.

อาตมาเคยเปรียบเทียบพระจิตกับพระธรรม. พวกชาวสหายคริสเตียนเขาว่าไม่ถูก ไม่ถูกก็ไม่ถูก; แต่ว่าพระจิตนั้นมีอยู่ คือสิ่งที่จะไปมาหาสู่อย่างรวดเร็ว รุนแรงเฉียบขาด ระหว่างพระบิดากับพระบุตร, หรือระหว่างพระบิดากับมนุษย์ทั้งหลาย, เซนต์ปอลเขาบอกทายกทายิกาทั้งหลายของเขาว่า พระเจ้าประทานพระจิตให้มาเต็มเปี่ยมอยู่ในจิตใจของเรา, ทำให้จิตใจของเราเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักพระองค์.

เราจะมองดูตามสายตาของเราพุทธบริษัท ว่าปัญญาของเรามีอยู่อย่างไร. เรามองเห็นพระจิตนี้เป็นคุณธรรมอันหนึ่ง ซึ่งถ่ายทอดได้จากพระธรรมส่วนใหญ่, พระธรรมส่วนสากลนั้นมาประจำอยู่ในจิตของมนุษย์แต่ละคนๆ ทำให้จิตของมนุษย์แต่ละคนๆ สามารถ คือเหมาะสมที่จะรับเอาพระธรรมส่วนใหญ่ หรือจะเข้าใจในพระธรรมส่วนใหญ่ได้โดยง่าย, และโดยเหตุที่พระจิตนั้นมาจากพระบิดา พอมาสิงอยู่ในใจของใคร จิตนั้นก็รักพระบิดาได้ทันที. เราก็เหมือนกัน ถ้าพระธรรมประดิษฐานอยู่ในจิตใจของใคร, คนนั้นก็รักพระธรรมทันที, ฉะนั้น เราก็รักพระธรรมได้อย่างหมดชีวิตจิตใจได้, ก็ด้วยเหตุที่พระธรรมนั้นได้มาสิงสถิตอยู่ในจิตใจของเรา.

ในจดหมายถึงพวกโรม ตอนที่ ๘ หัวข้อที่ ๒๘ มีข้อความว่า เราทราบแล้วว่า เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้น พระเจ้าทรงบันดาลให้เป็นผลดีแก่ผู้ที่รักพระองค์. นี่ใจความนี้มันซับซ้อนอยู่, ฟังให้ดีๆ พระสาวกของพระเยซูองค์หนึ่ง เขาบอกทายาทายิกาทั้งหลายว่า เราทราบดีแล้วว่า เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้น พระเจ้าทรงบันดาลให้เป็นผลดีแก่ผู้ที่รักพระองค์. นี่มันเป็นเรื่องให้ปลุกผั่งศรัทธา อย่างเจ็บปวดลงไป ว่าอะไรๆ ที่เกิดขึ้นแก่เรา นี่มันเป็นการบันดาลของพระเจ้า ที่ทำให้มันเกิดขึ้นแก่ผู้ที่รักพระองค์. ฉะนั้นเขาจึงไม่มีความทุกข์ ไม่รู้สึกกลัว ไม่รู้สึกได้เสียอะไรหมด, เพราะถือว่า เป็นเจตนาของพระเจ้า ที่จะทำแก่บุคคลที่รักพระองค์.

ผู้ที่รักพระองค์ คือผู้ที่พระองค์ทรงเรียก ตามพระประสงค์ของพระองค์, เป็นผู้ที่พระเจ้าทรงเลือกเอาแล้ว, พระองค์ทรงแยกเขาเหล่านั้น ให้ออกมาเสียจากคนทั้งปวง ให้มาเป็นเหมือนกับบุตรของพระองค์ คือพระเยซู; เพื่อว่าบุตรของพระองค์ จะได้เป็นบุตรหัวปีในบรรดาบุตรทั้งหลาย. นี่ก็คือบอกให้ถือว่า ทุกคนเป็นลูกพระเจ้า, แล้วพระเยซูเป็นบุตร คนหัวปี. เราก็เป็นบุตรของพระเจ้าร่วมกับพระเยซู ต่างกันนิดเดียวแต่ว่า พระเยซูเป็นบุตรคนหัวปี.

ความข้อนี้ทำให้เรานึกถึงพระพุทธานุชาตที่ว่า พระองค์เป็นลูกไก่ตัวแรกที่ออกมาจากไข่ของอวิชชา แล้วต่อมาก็มีลูกไก่ตัวอื่นๆ ออกตามมา. พระพุทธเจ้าก็เป็นเหมือนกับบุตรหัวปีทรงใช้คำว่า เสฏโฐ เสฏโฐ อุกโก นี้ก็เหมือนกัน. หลักันก็ต้องการให้ทุกคนสนิทสนมกัน เหมือนกับว่าเป็นบุตรของพระเจ้าด้วยกัน แล้วก็รักกันได้ ง่ายที่จะรักกันได้, มันช่วยทำให้ง่ายขึ้นในการที่จะรักกัน. แล้วคนนั้นก็มีเกียรติมาก จนถึงกับได้เป็นลูกของพระเจ้าร่วมกับพระเยซู มีพระเยซูเป็นพี่ชายใหญ่เท่านั้นเอง ฉะนั้นการรักพระเจ้านั้นจึงมีได้โดยง่าย.

ทีนี้ ใครที่มันแตกแยกออกไปเป็นมิชฌาติภูฏิ ก็เป็นหน้าที่ของพระเยซูที่จะเรียกมา แล้วก็มาคืนดีกันกับพระเจ้า. ส่วนเวลานี้ก็เพราะดี แล้วก็แปลกดีควรจะจำไว้ว่าพวกมิชฌาติภูฏินั้นมันทะเลาะวิวาทกับพระเจ้า แล้วก็ทิ้งพระเจ้าไป มันไม่ยอมเชื่อฟังพระเจ้า จนกว่าเมื่อไรพระเยซูจะมาไถ่บาปให้พวกนี้หมดมิชฌาติภูฏิ. แล้วก็มาขอคืนดีกับพระเจ้า. อาการอย่างนี้มีได้แม้ในพุทธบริษัท. ลองคิดถึง, พุทธบริษัทบางคนเป็นมิชฌาติภูฏิ หรือเพิ่งจะกลายเป็นมิชฌาติภูฏิ มันก็เข้าไปพักหนึ่ง จนกว่าจะได้รับการตักเตือนแนะนำที่ดี, ก็เหมือนกับพระเจ้าเรียกคืนมาดีกันใหม่, ยังแถมให้รางวัลว่า ให้คนที่กลับมาคืนดีกันนี้ ได้มีส่วนในพระสิริของพระเจ้าด้วยความดี ความงาม ความประเสริฐ ความเลิศจะไรก็ตามของพระเจ้านั้น. คนที่ละจากมิชฌาติภูฏิ มาคืนดีกับพระเจ้า ก็จะมีส่วนที่จะได้รับด้วย. นี่คือการรักพระเจ้า.

ทีนี้ จดหมายของเซนตปอล ถึงชาวเมืองโคริน (โครินเธียน) จดหมายฉบับที่ ๑ ตอนที่ ๘ ประโยคที่ ๒ ที่ ๓ มีข้อความว่า คนที่คิดว่าตนรู้อะไร ที่จริงนั้นเขาไม่รู้ในสิ่งที่เขาควรจะรู้. แต่ถ้าเขารักพระเจ้า พระเจ้าก็จะยอมรับเขาไว้. นี่อาตมาอยากจะพูดว่า ให้ระวังให้ดี, พุทธบริษัทที่พูดอะไรได้เก่ง, จะเก่งกว่าอาตมาหรืออะไรก็ตาม มันพูดอะไรได้เก่งนี้ ที่จริงก็ยังไม่ว่าที่ควรจะได้รู้, คือไม่รู้จักรักพระเจ้า. ฉะนั้น

ถ้าว่าเขาจะมายอมรับพระเจ้า พระเจ้าก็ยอมรับคนโง่ ที่ตีแต่พวกเหล่านี้ไว้. ระวังให้ตื่น พุทธบริษัท ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา คนโง่ที่รู้อะไรพูดอะไรเก่งนั้น มันเป็นเรื่องนอกเรื่อง, ที่แท้แล้วมันไม่ถึงพระเจ้า, ยังไม่ถึงพระเจ้า, มันยังไม่รักพระเจ้า. แต่เอาเถอะจะให้ภัย ถ้าคนชนิคนั้นมันเกิดมารักพระเจ้า พระเจ้าก็จะยอมรับ, คือไม่เล่นตัว ไม่เกียจจนอะไร. ขอให้เปลี่ยนเป็นรักพระเจ้า แล้วสิ่งต่าง ๆ มันก็จะเข้ารูปตามที่ต้องการ.

ที่นี้ ในจดหมายฉบับเดียวกันนั้น ตอนที่ ๑๓ ข้อ ๑ ข้อ ๒ มีใจความว่า ถ้าไม่มีความรัก ข้าพเจ้าก็ไม่ดีไปกว่าฆ้องหรือฉาบ ที่ส่งเสียงอึกทัก. นี่เซนต์ปอล เขาพูดใคร ๆ เขาก็ยอมรับว่าเซนต์ปอลพูดเก่งสอนเก่ง เป็นชั้นเลิศ; แต่เขาพูดว่า ถ้าเขาไม่มีความรักในพระเจ้าเขาก็จะเป็นเหมือนกับ ฆ้องหรือฉาบ ที่เขาคีแล้วส่งเสียงอึกทักเท่านั้น, มันไม่มีความหมายอะไร. นี่แปลว่า ที่พูดเก่งดังลั่นไปหมดนั้น มันอาจจะ เป็นเพียงเหมือนฆ้อง หรือ ฉาบ ที่เขาคีเท่านั้น มัน ไม่มีความหมายอะไร, จนกว่า จะมีความรักพระเจ้า.

แม้ว่าข้าพเจ้าจะสามารถเทศน์เรื่องดีกลับทั้งปวงได้, หรือมีศรัทธามาก ขนาดที่ทำให้ภูเขาเคลื่อนได้, ข้าพเจ้าก็ไร้ค่า ถ้าไม่มีความรัก; แม้จะเก่งถึงขนาดนั้น มันก็ไม่มีค่า, ไม่มีคุณค่า ไม่มีอะไรดี ถ้าไม่มีความรัก. แม้กระทั่งยอมให้เขาเอาไฟมา เผาร่างกายของข้าพเจ้าเสีย มันก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ถ้าว่าข้าพเจ้าไม่มีความรัก, แม้จะเสียร่างกายไป แต่ถ้าไม่ใช่เพื่อความรักในพระเจ้า ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย. นี่หมายความว่าอย่ามัวแต่ส่งเสียงดัง, อย่ามัวแต่แสดงความคิดเด่น, บริจาคทำบุญทำทาน ใหญ่โตมโหฬารอะไร. ถ้าจิตใจไม่ถึงพระธรรมจริง, ไม่รักพระธรรมจริง ไม่รักพระเจ้าจริง มันก็ไม่มีค่าหมายอะไร. นี่รักพระเจ้าคืออย่างนี้.

จดหมายถึงพวกเอเฟซัส ตอนที่ ๔ ข้อ ๑ ข้อ ๒ มีข้อความว่า ขอให้ท่านดำเนินชีวิตขึ้นไป ให้ถึงระดับชีวิตที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้ เมื่อต้องการท่าน โดยการปฏิบัติเรื่องรักพระเจ้า หรือเรื่องปฏิบัติทุก ๆ เรื่องนั้น ขอให้มันสูงขึ้น/สูงขึ้นไป จนถึงระดับที่พระเจ้าต้องการ. ระดับที่พระเจ้าต้องการนั้น คือระดับที่ไปอยู่กับพระเจ้าได้. ถ้าพูดอย่างชาวพุทธเรา ก็คือระดับที่จะบรรลุนิพพาน. ขอให้เลื่อนขึ้นไป เพราะความรักพระเจ้า, เพราะความรักพระนิพพานก็ตามใจ. แล้วแต่จะใช้คำพูดอย่างไร ให้เลื่อนขึ้นไปจนถึงระดับที่พระเจ้าต้องการ, ให้รายละเอียดไว้ว่า จงถ่อมตน จงอ่อนโยน จงอดทน จงมีความรัก ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รักษาความสามัคคี ด้วยอำนาจของพระจิต อยู่กันอย่างสงบสุข มีอวัยวะร่างกายเดียวกัน, มีพระจิตองค์เดียวกัน. นี่คือข้อปฏิบัติ ที่เรียกว่ารักพระเจ้า.

ในจดหมายฉบับนั้น ตอนที่ ๕ ข้อ ๑ ข้อ ๒ เนื่องจากพวกท่านเป็นลูกที่รักของพระเจ้า, ท่านจึงต้องบากบั่นเป็นเหมือนพระองค์. จงให้ความรักควบคุมชีวิตของท่านไว้ เหมือนดังที่พระเยซูคริสต์ทรงรักเรา. นี่เซนต์ปอลเขาเตือนทายาททายิกาของเขาว่า เนื่องจากพวกท่านเป็นลูกที่รักของพระเจ้า จึงต้องบากบั่นเพื่อเป็นเหมือนพระองค์ เพื่อไปอยู่ในสวรรค์กับพระเจ้า, คือทำให้เป็นเหมือนกับไปรวมกันอยู่กับพระเจ้าได้, ทำให้เหมือนกับที่พระเยซูรักเรา ให้ความรักของพระเจ้าควบคุมชีวิตเรา, ให้มันมีแต่ในทางที่ถูกต้องไม่มีผิดพลาด ให้การเสียสละชีวิตของเรา เป็นเครื่องบูชาแก่พระเจ้า อย่างเป็นเครื่องบูชาที่มีค่ามากที่สุด. เขาใช้คำว่าหอมหวานที่สุด, ไม่มีเครื่องบูชาไหนจะหอมหวานที่สุดเหมือนกับที่เราพยายามทำ ให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า.

ที่นี้จดหมายถึงพวก เทสะโลนิกา บทที่ ๕ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ มีใจความว่า ข้าพเจ้าไม่จำเป็นจะต้องเขียนถึงท่าน ในเรื่องความรักต่อเพื่อนผู้ศรัทธาด้วยกัน, เพราะ

พระเจ้าทรงสอนพวกท่านทั้งหลายแล้วว่า พวกท่านควรจะรักกันอย่างไร. เซนต์ปอลเขาบอกทายาทายิกาของเขาว่า เรื่องที่จะรักเพื่อนทายาทายิกากันอย่างไหนนั้น จะไม่เขียนแล้ว; เพราะพระเจ้าได้ทรงสอนไว้แล้วอย่างชัดเจน. นี่ตัวรายละเอียดส่วนนี้ไม่เขียน ให้ถือว่าทุกคนต้องรับผิดชอบของตนเอง. การรักผู้อื่นหมายถึงรักทุกคน แม้ที่ยังไม่ใช่เพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ. เดียวนี้ในหมู่เพื่อนร่วมงานร่วมกิจการนั้น อย่าต้องผูกกันเลย. ก็แปลว่า อย่ามีการทะเลาะวิวาทแตกแยกกันเลย ในหมู่สาวกร่วมกันนี้, เอาจิตเอาใจไปไว้รักพวกอื่นตลอดทั้งโลกดีกว่า.

นี่คือตัวอย่างคำอธิบายของคำว่า รักพระเจ้านั้นเป็นอย่างไร. อาตมาเอามากล่าวให้ท่านทั้งหลายฟัง เพื่อให้ท่านทั้งหลายมองเห็นใจความสำคัญของคริสตธรรมในคริสต์ศาสนาในคัมภีร์ไบเบิล เท่าที่พุทธรบริษัทควรจะทราบ, แล้วเมื่อท่านทราบและเข้าใจแล้ว ท่านจะเห็นได้เองว่า ไม่มีอะไรที่จะต้องเป็นเรื่องกินแหนงรังเกียจกัน, เป็นเรื่องที่สามารถทำความเข้าใจซึ่งกันและกันให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป, แล้วจะเป็นการช่วยให้ง่ายเข้า ในการที่จะทำความสัมพันธ์สันถวไมตรี ในระหว่างเพื่อนมนุษย์ที่ถือศาสนาต่างกัน.

หวังว่าคำบรรยาย ที่เป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนี้ คงจะไม่เหนื่อยเปล่า คงจะไม่เป็นหมั่นเปล่า, คงจะช่วยให้พุทธรบริษัทเป็นพุทธรบริษัทที่ดีขึ้น, คือไม่เลกว่าพวกคริสเตียน ที่เขาเห็นแก่ศาสนาของเขา. พุทธยายคายไม่น่าฟังไปบ้าง ก็ขอให้อภัยว่า มันไม่มีอะไรอีกแล้วที่จะมาปรึกษากัน, หรือมาแนะนำอย่างที่เรียกว่าตรงไปตรงมา. สำหรับวันนี้ก็ผูกกันแต่ในข้อที่ว่า รักผู้อื่น ตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า ซึ่งใช้เป็นหลักสากลได้ในหมู่มนุษย์ทุกหมู่ทุกเหล่า, เป็นรากฐานของศีลธรรมสากล ไม่จำกัดว่าจะเป็นของศาสนาไหน. ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ลองถือศีลข้อนี้เถิด คือ

รักผู้อื่นเถิด แล้วศีลห้า ศีลแปด ศีลสิบ ศีลอะไรก็จะสมบูรณ์เองโดยอัตโนมัติในตัวเอง.

คำบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย ให้โอกาสแก่พระคุณเจ้าจะได้สวดคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจของบุคคลผู้จะปฏิบัติธรรมในพระศาสนา, เพื่อประโยชน์ตนเอง, เพื่อประโยชน์ผู้อื่น, และเพื่อประโยชน์ทั้งสองฝ่าย, จนกล่าวได้ว่า เรามีการรักผู้อื่น ไม่แพ้ชนชาติไหน ศาสนาไหน ในโลกนี้สืบต่อไป.

การสารภาพบาป.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้
อาตมาก็ได้กล่าวโดยหัวข้อที่ว่า ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อ
ไปตามเดิม, เป็นการบรรยายเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ และเป็นการทำความเข้าใจ
ระหว่างศาสนา ที่ได้ทำมาตามลำดับ และก็ยังไม่จบ. ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อโดย
เฉพาะว่า การสารภาพบาป.

[บทวนความมุ่งหมายในการบรรยาย.]

ความมุ่งหมายเฉพาะเรื่องนี้ ก็มีว่า พุทธบริษัทมักจะดูถูกดูหมิ่น พิธี-
กรรมอันหนึ่งของฝ่ายคริสต์ศาสนา คือพิธีที่เรียกว่า ล้างบาป หรือ แก้วบาป หรือ
สารภาพบาป. พุทธบริษัทหัวเงา คือโง่ บางคนมักจะดูหมิ่นผู้อื่น, เพราะมองเห็น

หยาบๆ ไม่ศึกษากันให้ถี่ แล้วก็เหมาเอาว่า บาปเป็นสิ่งที่ล้างไม่ได้, บาปเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้. ไม่สำเร็จด้วยการสารภาพ อย่างนี้ก็แปลว่า คนนั้นแม้จะเป็นพุทธบริษัทก็ยังไม่รู้เรื่องราวของตนเอง. ว่าแม้ในพระพุทธานุศาสน์ ก็มีพิธีกรรมที่มีความหมายอย่างเดียวกันนั้น. ฉะนั้นจึงหวังว่า พุทธบริษัทจะไม่มีความรู้สึกในทำนองดูหมิ่นดูแคลนฝ่ายคริสเตียน ในพิธีกรรมอันเกี่ยวกับการล้างบาป.

อาตมามุ่งหวังจะให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา, และให้เกิดความสมัคสมานสามัคคีระหว่างศาสนา เพื่อว่าโลกนี้มันจะอยู่รอด. ถ้าศาสนาต่างๆ มามั่วทะเลาะวิวาทกันเสียเอง โลกนี้ก็ไม่มีที่พึ่ง. ฉะนั้น การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ให้กลมเกลียวกันไปนั้น เป็นประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม, และยังมีประโยชน์ภายในประเทศชาติ; เพราะว่าคนไทย ประเทศไทยเรานี้ ก็มีคนถือศาสนาต่างๆ กันหลายศาสนา. บางทีก็คู่สมรสเป็นคนต่างศาสนาก็น่าจะมี. ฉะนั้นจึงไม่ควรจะมีอะไรที่จะเป็นเหตุกระทบกระทั่งขัดขวางกัน หรือถึงกับดูหมิ่นกัน. ไม่มีอะไรในทางศาสนาที่จะเป็นเช่นนั้น; เพราะเหตุว่า พระศาสดาหรือผู้มีปัญญาเหล่านั้น ได้กระทำไว้ดีแล้ว. คนโง่ๆ ที่หลังคางหาก ไม่เข้าใจความหมายของบทบัญญัติหรือพิธีกรรมนั้นๆ จึงได้ดูถูกดูหมิ่นกัน.

อาตมาได้พยายามมาเป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้ เพื่อทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะได้พยายามทำความเข้าใจ ให้สำเร็จประโยชน์, สามารถจะมองกันด้วยสายตาอันเป็นมิตร มีความร่วมมือกันในระหว่างศาสนา. เคียงวันยังมองกันด้วยความเข้าใจผิด มันก็เป็นผลร้ายสำหรับมนุษย์ สำหรับเรื่องที่จะพูดกันในวันนี้ มีหัวข้อว่า การสารภาพบาป.

เรื่องสารภาพบาปในคัมภีร์.

การสารภาพบาปนี้ เป็นใจความสำคัญข้อหนึ่งในศาสนาคริสต์นิกาย เช่นเดียวกับข้ออื่น ๆ ที่ได้อธิบายมาแล้ว เช่นความรักพระเจ้า หรือการไถ่บาป หรือชีวิตนิรันดร์ เป็นต้น.

เมื่อสำรวจดูในพระคัมภีร์ ก็พบเรื่องราวเกี่ยวกับการสารภาพบาป ว่าได้มีอยู่แล้ว ในคัมภีร์เก่า Book of Number บทที่ ๕ ข้อ ๗ มีข้อความที่พระเจ้าทำขั้บโมเสสว่า ให้บอกแก่ลูกเด็ก ๆ ลูกอิสราเอล คือสาวก ว่าผู้ใดหญิงชายก็ดี ได้ประทุษร้าย คือ กระทำบาป แล้วเขาก็จะต้องสารภาพบาป, และถ้าการกระทำนั้น เป็นเหตุให้เกิดการเสียหายของผู้อื่น เขาจะต้องใช้ทรัพย์สินนั้นเพิ่มอีก หนึ่งในห้าของจำนวนทรัพย์สิน ที่ได้ฉ้อฉลของเขามา คือให้ใช้เพิ่มมากกว่าเดิมอีก ๒๐ เปอร์เซนต์ พร้อมทั้งสารภาพบาป.

ผู้ที่ทำผิดจะต้องสารภาพบาป; ถ้าผิดเกี่ยวกับการจะต้องใช้ทรัพย์สิน ก็ต้องใช้ทรัพย์สินด้วย เหมือนกับภิกษุในพุทธศาสนานี้ เมื่อทำผิดก็ต้องสารภาพผิด. ถ้าสิ่งของหรือวัตถุใดๆ ได้มากินมาใช้ เนื่องจากการทำผิดนั้น ก็ต้องสละเสีย, เรียกว่านิสสัคคิยะ จะเอามากินมาใช้ไม่ได้.

ขอให้อ่านอีกดูว่า หลักการของการสารภาพบาปนั้น มีอยู่ในศาสนาคริสต์นิกายทั้งเก่าคัมภีร์เดิม, คือคัมภีร์ก่อนแต่พระเยซูเกิด โดยวางไว้เป็นหลักเช่นนี้ การสารภาพบาปจึงมีสืบต่อๆ มา จนถึงยุคคัมภีร์ใหม่ ก็ยุคที่พระเยซูเกิด. จะเห็นได้จากเรื่องราว ที่โยฮันผู้ให้ศีลน้ำบัพติศมาแก่พระเยซู ก็ได้ปฏิบัติหลักการอันนี้อยู่, อย่างที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มัทธิว บทที่ ๓ ข้อ ๕ ข้อ ๖ ว่า เขาเดินทางมาหาท่าน ต่างคนต่างสารภาพบาปของตน. โยฮันก็ให้คนเหล่านั้น รับพิธีใช้น้ำเข้าจาริต ในแม่น้ำ

จอห์น แคน คือให้คนเหล่านั้นรับนับถือพระเจ้า ตามแบบแห่งศาสนาคริสเตียน แม้แต่พระเยซูเองก็ไม่ยกเว้น ก็ได้รับศีลเบปติซึม (baptism) ว่ามานี้จากโยฮัน. พิธีรับศีลนั้นต้องสารภาพบาปกันเสียก่อน, สารภาพบาปของตนๆเสร็จแล้ว จึงรับพิธีรดน้ำ หรืออาบน้ำในแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์.

นี้หมายความว่า พิธีสารภาพบาป นั้นได้สืบทอดกันลงมา ตั้งแต่สมัยโมเสสลงมาจนถึงสมัยพระเยซู เป็นหลักการอันสำคัญอันหนึ่งของพระศาสนานั้น ว่าจะต้องสารภาพบาปเสียก่อน แล้วจึงจะได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกแห่งศาสนานั้น, และในที่สุดเมื่อพระเยซูจะจากไป ก็พระเยซูได้พินิจชีวิตรู้ขึ้นมาจากตาย สามวันหลังจากถูกตรึงไม้กางเขน ตอนจะจากไปอยู่สวรรค์เป็นการถาวร ก็ได้กล่าวแก่พระสาวก ที่ได้พบปะในวันนั้นว่า จงรับพระจิตเอิด ถ้าท่านยกโทษบาปให้คนใด คนนั้นจะได้รับการอภัย, ถ้าไม่ยกโทษบาปให้คนใด คนนั้นจะไม่ได้รับการอดโทษ. นี่เป็นข้อความในกัมภีร์โยฮัน บทที่ ๒๐ ข้อ ๒๓. ก็แปลว่า เมื่อพระเยซูจะจากไปจากโลกนี้ ก็ได้มอบหมายอำนาจแห่งการยกโทษบาป ให้แก่พระสาวก ซึ่งจะอยู่ในโลกนี้ต่อไป. ให้สาวกมีอำนาจที่จะรับสารภาพบาป, และยกโทษบาปให้แก่คนที่มาสารภาพ. ดังนั้นจึงได้กลายเป็นพิธีกรรมอันสำคัญในศาสนาคริสเตียน คือการสารภาพบาปและแก้บาป.

เรื่องได้เป็นมา จนกระทั่ง ถึงยุคหลังๆ เมื่อพระสาวกได้ออกไปทำการเผยแผ่ศาสนา หลังจากพระเยซูเสด็จไปสู่สวรรค์แล้ว มีคนที่เป็นศัตรูของศาสนาคริสเตียนเป็นอันมาก ผู้ได้พยายามจะทำลายล้างศาสนาคริสเตียน ด้วยการหลอกลวงต่างๆ นานา อ้างตนเป็นผู้ยกบาป หรือเป็นผู้ขับผี เป็นต้น. ในที่สุดก็มีเหตุการณ์ปรากฏขึ้น ว่าผีร้ายได้ทำอันตราย แก่คนหลอกลวงเหล่านั้น จนกระทั่ง คนเหล่านั้นเป็นอันมาก ได้พากันกลับใจ สารภาพเปิดเผยความบาป ที่ตนได้กระทำ ตนได้ยกกระทำการยกบาปล้างบาปโดยใช้เวทมนต์, ใช้สิ่งซึ่งไม่ใช่ศาสนาคริสเตียนมาเป็นอันมาก,

ก็ขึ้นเอาตำราเวทมนต์เหล่านั้นมาเผา ต่อหน้าเซนต์ปอล ผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในที่นั้น ๆ. นี่เป็นหลักฐานที่ว่า คนที่เคยเป็นข้าศึกศัตรูเป็นมิชฌาภิบาล มุ่งจะทำลายล้าง เมื่อต้องการจะเลิกถอนบาปอันนี้ก็ต้องการสารภาพบาปด้วยเหมือนกัน, สำเร็จได้ด้วยการสารภาพบาป.

การสารภาพบาปต้องสำนึกผิดก่อน.

ที่นี้เราจะวินิจฉัยกันถึงเรื่องบาป, และการสารภาพบาป ให้เป็นที่เข้าใจ และมีประโยชน์สำหรับมนุษย์เรา.

ข้อแรกก็ขอให้มองดูให้ดี ๆ ว่า เรื่องการกระทำผิด บาปนี้ มัน เป็นสิ่งธรรมดา มัน เป็นสิ่งที่จะต้องมีเป็นแน่นอน เพราะว่าคนไม่รู้ ก็ทำบาป, หรือเพราะว่ารู้ แล้วก็บังคับตัวเองไม่ได้ มันก็ต้องทำบาป. ดังนั้นก็คงมีการทำบาปมาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที จนกระทั่งบัดนี้; แม้ปัจจุบันนี้ทุกวันนี้มันก็ยังมีการกระทำบาป เพราะไม่รู้บ้าง เพราะไม่เชื่อคำแนะนำสั่งสอนบ้าง. แล้วบาปเหล่านี้ จะทำอย่างไรกัน จะเอาไปไว้ที่ไหน ที่จะไม่ให้โลกนี้มันเต็มไปด้วยบาป, หรือจะไม่ให้คนแต่ละคน มันเหนียวเหนอะหนะไปด้วยบาป, ก็ต้องมีบทบัญญัติ ที่จะเพิกถอนหรือล้างบาป.

ทำไมมันจึงสำเร็จประโยชน์ด้วยบทบัญญัติ และการกระทำตามบทบัญญัติ ?

ข้อนี้ตอบอย่างกำปั้นทุบดิน กันทีหนึ่งก่อนก็ได้ ว่า การที่จะเป็นบาปขึ้นมา ก็เพราะการบัญญัติ ว่ามันเป็นบาป; ถ้าไม่มีการบัญญัติว่าเป็นบาป ก็ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นบาป. ฉะนั้น บาปมันจึงมีขึ้นมาเพราะการบัญญัติ, เมื่อมีเพราะการบัญญัติ มัน ก็เพิกถอนได้ด้วยสิ่งที่บัญญัติ ซึ่งเป็นการแก้ไขกัน.

ที่นี้มานึกถึง การบัญญัติ ว่ามันเป็นการทำไปอย่างมง่าย หรือว่า มันเป็นไปอย่างมีเหตุผล? การที่มีบทบัญญัติเรื่องบาป และเปลื้องบาป ล้างบาปนี้ มันเป็นเรื่องว่าเอาเอง บัญญัติเอาเอง ด้วยความคตินึกของคนบางคน หรือว่าเขาได้อาศัยหลักเกณฑ์อะไร? มาใคร่ครวญดูให้ดี ก็พบว่า มันตรงกันหมดในทุกๆ ศาสนา ที่มีข้อหรือมีบทบัญญัติให้ล้างบาป. นี่เราจะไม่พูดเฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งก็ได้ คือว่าทุกศาสนา จะมีความมุ่งหมายที่จะทำให้อันหมดบาป; อย่างในอินเดียนี้มีคำพูดกันติดปาก ว่าล้างบาป และ หมดบาป และมันก็ต้องการกันเพียงเท่านั้น ไม่ต้องการมากกว่านั้น.

นี้มาถึง พิธีการล้างบาป จะต้องแยกออกเป็นสามระดับ จึงจะถูกต้อง หรือสมบูรณ์ : ข้อแรกจะต้องมีการสำนึกบาป สำนึกว่าตัวเรามีบาป. นี่ตรงกับคำว่า *repentance* สำนึกว่าเรามีบาป. เมื่อเราสำนึกว่าเรามีบาป เราก็ต้องเปิดเผย, เรียกว่าสารภาพบาป ซึ่งตรงกับคำว่า *confession*. เมื่อสารภาพบาปแล้ว ก็จะมีการเพิกถอนเลิกล้างบาปนั้น ซึ่งตรงกับคำว่า *forgiveness*, มันเป็นสามขั้นตอนกันอยู่ทั้งนี้.

คำว่าสำนึกบาปนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการที่จะล้างบาป. ถ้าคนนั้นไม่สำนึกว่ามีบาป หรือไม่ยอมรับว่ามีบาป ก็ไม่มีทางที่จะล้างบาป. นี่ใครมีบาปแล้วไม่รู้สึกรู้ว่ามีบาป มันก็ไม่ต้องนึกถึงการล้างบาป. แต่ถ้าไม่รู้สึกรู้ว่าที่เรากำลังทำอยู่นั้นมันเป็นบาป; อย่างนี้ก็จะเป็นเงื่อนไขสำหรับจะมีการล้างบาป. ฉะนั้นคนจะต้องมีความสำนึกบาปกันเสียก่อน ไม่ว่าใคร หญิงชายผู้ใดอยู่ที่ไหนในเวลานี้ ก็ลองใคร่ครวญดู ว่าตนมีบาปหรือไม่? มันมีอะไรที่เรียกว่าเป็นบาปอยู่? แล้วก็จะได้อามาเป็นตัวเรื่อง หรือตัววัตถุ สำหรับจะจัดจะทำ ในพิธีการล้างบาป.

ถ้าคนมีหิริ และ โอตตปปะ คงจะหาพบ, และสำนึกบาปได้โดยง่าย; ถ้าคนมันเป็นอันธพาล มันก็ไม่ยอมรับ, ไม่อยากจะยอมรับ ว่ามีบาป มันก็เป็นไปไม่ได้. ฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับความมีหิริและโอตตปปะ ซึ่งก็เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาและในศาสนาอื่น. หิริ แปลว่า *เกลียดบาป*, โอตตปปะ แปลว่า *กลัวบาป*.

คนมันต้องรู้จักบาป จนถึงกับเห็นเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่าขยะแขยง, และรู้ว่าบาปนั้นเป็นสิ่งที่น่ากลัว ยิ่งกว่าสิ่งใดๆ ที่เรียกว่าน่ากลัวในโลกนี้. เมื่อ หิริโอตตปปะ มีมากพอ ความรู้สึกสำนึกบาปก็จะค่อยๆ เกิดขึ้น, ความถือความกระต้างก็จะลดถอยลงไป, ความสำนึกบาปก็เกิดขึ้นมาแทน นี้เรียกว่า เป็นจุดตั้งต้นของการสารภาพบาป.

นี้เมื่อถึงคราวจะสารภาพบาป ก็คือเปิดเผยกออกมา แก่บุคคลที่ควรเปิดเผย. ตามพิธีของคริสต์, ก็ต้องไปเปิดเผยกับพระ ที่เขาดั่งไว้เป็นเจ้าหน้าที่สำหรับแก้บาปของคน, ไม่ใช่เป็นเรื่องทั่วไปแก่พระทุกคน. แต่เป็นเรื่องสำหรับพระบางองค์ ที่ตั้งไว้เพื่อหน้าที่อันนั้น. คนที่สำนึกบาป ก็ไปสารภาพบาปกับเจ้าหน้าที่นั้นๆ, แล้วก็ดำเนินการไปตามพิธีให้ถึงที่สุดว่าจะยกเลิกบาปนั้นได้อย่างไร.

ในฝ่ายพุทธศาสนาเราก็ มีการสารภาพบาป ที่เห็นได้ง่ายๆ ทั่วไป ก็คือการแสดงอาบัติ สิกขาบทมีมาก : ไปล่วงสิกขาบทใดเข้า ก็ต้องแสดงอาบัติ ก็ต้องเปิดเผยให้ผู้อื่นรู้, ถ้าเรื่องมันใหญ่โตมาก ก็จะต้องเปิดเผยให้คณะสงฆ์รู้ และถึงกับจะต้องประชุมสงฆ์ ประกอบพิธีกรรมการที่จะเปิดเผยโทษความชั่วอันนี้ แล้วก็ลงโทษ, แล้วก็ให้ประพฤติกว่าจะครบถ้วน แล้วรับรองกันใหม่ ว่าเป็นผู้หมดจากอาบัตินั้น. นี่คือการสารภาพบาปซึ่งมีอยู่ในพระพุทธศาสนา หรือแม้ที่สุดเราก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะขอขมาพระรัตนตรัย ว่าได้ล่วงเกินด้วยกายวาจาใจ เราก็ขอขมา. นี่ก็

เป็นเรื่องการสารภาพบาป เป็นเรื่องที่ต้องทำด้วยจิตใจ มีความหมายเฉพาะ, ไม่ใช่ทำแต่สักว่าพอเป็นพิธีต้อง.

ถึงแม้แต่ฝ่าย ศาสนาอื่นก็เหมือนกัน ชั้นแรก ที่เดียว เขามุ่งหมายให้ทำด้วยจิตใจ, ต่อมากันมันสะเพร่า มากขึ้นมันก็เหลือแต่พิธีต้อง, ตอนนั้นมันก็จะก็น่าหัวเราะ หรือน่าดูหมิ่นบ้างเป็นธรรมดา. เราถือเอาความหมายเดิมโดยสุจริตใจ ก็ขอให้เป็นเรื่องของจิตใจ ก็มันไม่มีทางออกอย่างใด ในการที่จะให้เกลี้ยงเกล่าไปจากบาป จึงต้องสำนึกบาป แล้วก็สารภาพบาป. ครั้นสารภาพแก่ผู้ที่ควรสารภาพแล้วก็ดำเนินพิธีต่อไป ถึงการที่จะเพิกถอนเลิกล้างบาปให้หมดสิ้น ให้สิ้นเรื่องเรื่องนั้น ๆ ไป. นี่แล้วแต่บทบัญญัติในศาสนาอื่น ๆ ซึ่งมันก็มีอยู่มากต่าง ๆ กัน มันเป็นยุคสมัยที่ยาวนาน, ในที่บางแห่งอาจจะเป็นเรื่องของพิธีต้อง กล่าวคาถาอาคม หรือพิธีบูชายัญ หรืออะไรก็ตาม มันแล้วแต่ว่าจะถือศาสนาอะไร.

การล้างบาปต้องทำด้วยจิตใจที่กลัวบาป.

เมื่อพูดถึง การเลิกล้างบาป ตอนนั้นก็จะต้องเข้าใจถึงคำว่าบาป บาปนั้นมันคืออะไร. ในทางศาสนาคริสต์ียน เขาถือเอาบาปที่สำคัญที่สุดเป็นสองพวก : บาปดั้งเดิม บาปที่แรก, แล้วก็บาปตามปกติ.

บาปดั้งเดิม ที่แรกที่เรียกว่า *original sin* นั้น มันเป็นบาปที่พ่อแม่คู่แรกในโลกเขาได้ทำผิด, คืออาตัมกับอีฟคือพระเจ้า ไปกินผลไม้ต้นที่ห้ามไม่ให้กิน. พระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ต้นไม้นั้นนั้น ซึ่งเป็นผลไม้ที่กินเข้าไปแล้ว จะรู้จักตัวรู้จักชั่ว แล้วก็จะต้องตาย. พังคุให้คิดมัน เป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง อย่างไม่แพ้เรื่องของพระพุทธรูปศาสนา ว่า

ไปกินผลไม้ต้นหนึ่งทำให้รู้จักศัตรูชั่ว แล้วจะต้องตาย แกล่อย่ากินเป็นอันขาด, ต้นไม้ต้นอื่นกินได้ แต่ต้นนี้ห้ามกิน. นี่ผิวเผินที่พระเจ้าสร้างมาอยู่ในสวนนั้น มันคือมันก็กิน, แล้วมันก็มีบาปเป็นจุดตั้งต้น ก็จะต้องตาย หมายถึงชนทุกซ์ทรมาน เพราะมันไปเกิดอีกมันคือมันเรื่องดีเรื่องชั่ว จนเกิดกิเลสตัณหา. มันไม่ใคร่รู้ชั่ว สำหรับจะปล่อยวาง, ไม่ใคร่รู้ชั่ว สำหรับจะอยู่เหนือคิเหนือชั่ว, แต่มันรู้ชั่ว สำหรับจะมุกไปอยู่ข้างใต้อำนาจของความคึกความชั่ว มันจึงต้องทนทรมานมาก เรียกได้ว่าเท่ากับตาย. ต่อเมื่อใดมันล้างจิตใจออกมาเสียจากความยึดมั่นถือมั่นนี้ได้ ก็จะหมดบาปอันร้ายกาจหรือรุนแรง.

ที่เรียกว่า บาปดั้งเดิม นี่ก็เหมือนกับที่พุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติจนเป็นพระอรหันต์ : ละความยึดมั่นถือมั่นเรื่องดีเรื่องชั่ว, เรื่องกุศลเรื่องอกุศลที่เป็นคู่ ๆ นี้ได้โดยสิ้นเชิง จึงจะหมดบาปส่วนนี้. ถ้าจะอธิบายเลยก็ว่า ไปอยู่กับพระเจ้าที่อยู่เหนือคิเหนือชั่วจึงจะหมดบาปอันนี้ ก็พยายามกันไปตามหน้าที่.

แต่เดี๋ยวนี้มันมีบาปอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่บาปดั้งเดิมเช่นนั้น คือบาปปัจจุบันที่ทำการอยู่เป็นปกติ และก็เหมือน ๆ กันแทบจะทุกศาสนา คือการฆ่า การลักขโมย การประพฤติดิถีประเวณี การโกหกหลอกลวง; สีขนนี้ตรงกันหมดทุกศาสนา; ส่วนข้อที่ว่าควายน้าเมาหรืออะไรบางอย่างนั้น บางศาสนาก็มี ในบางศาสนาก็ไม่มี. แต่ในพุทธศาสนาเราก็มี ยอมรับเป็น ข้อที่ห้าเรื่องไม่ดื่มสุราน้ำเมา นี่คือบาปที่ถ้าไปทำเข้าแล้ว จะต้องมีการล้างหรือการแก้ตามบทบัญญัติ. ศาสนาอื่นเขามีอย่างไร, เขาให้รับศีลล้างบาปอย่างไรก็ทำอย่างนั้น, แต่ต้องรู้ว่า ทำด้วยจิตใจที่เหมือน ๆ กัน ตรงที่ว่า : เกลียดกลัวบาป ไม่ยอมทำอีกต่อไป, แล้วก็จะทำสิ่งฝ่ายที่ตรงกันข้าม คือไม่บาป ทำความไม่บาป ทำบุญทำกุศลอยู่เป็นประจำ เลิกทำบาปโดยเด็ดขาด แล้วทำบุญกุศลอยู่เป็นประจำ, นั่นแหละคือ ล้างบาป.

ทันก่อนแต่ที่จะฉลาดถึงอย่างนี้ มันก็มีศาสนา บางศาสนา ที่มีการล้างบาปด้วยพิธีรีตอง : อาบน้ำเฉยๆ ลงแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์เฉยๆ ก็มี ไม่เกี่ยวกับจิตใจ. หรือว่าที่แรกเขามีเรื่องทางจิตใจโดยสมบูรณ์ สวากขันหลังมันโง่มันทำไม่เป็น, มันเหลือแต่พิธีรีตองอย่างนี้ก็ได้. หรือที่เคยโง่มากไปกว่านั้น ก็ล้างบาปด้วยการบูชาัญญ, เอาสัตว์มาฆ่า เช่นเอาแพะมาฆ่าเพื่อจะรับเอาบาปนี้ไป ให้คนผู้บริจาคเงินฆ่าแพะนั้นหมดบาป.

เมื่ออาตมาไปอินเดียก็ยังได้เห็น รู้สึกเศร้าและสังเวช บูชาัญญด้วยแพะเพื่อล้างบาป. เจ้าภาพเป็นผู้หญิงแก่ตัวสวย มาน้อยๆ อยู่ข้างลานบูชาัญญ แล้วเขาก็จูงแพะเข้ามา เอาหัวแพะกับหัวคนมาจกดกัน. พระเอากอดไม้แดงๆ มาเสกภาดา ชุบหัวคนที่ ชุบหัวแพะที่, ชุบหัวคนที่ ชุบหัวแพะที่ กว่าจะหมดพิธีตอนนั้น, แล้วก็เอาแพะไปใส่ถ้ำไม้ที่เป็นถ้ำ เอากอแพะพาดลงบนถ้ำไม้ ให้หัวโผล่ไปทางง่ามถ้ำโน้น, แล้วพระก็ถือไม้โค้งอย่างเกือบจะเป็นเคียวเกี่ยวข้าวอันใหญ่คมกริบ พันฉับลงไป. หัวแพะขาดกระเด็นเลือดสาด, แล้วยังเอาเลือดมาเจิมหน้าเจ้าของทาน ที่บูชาัญญในวันนั้นด้วย. นี่เขาก็เรียกว่า บูชาัญญเพื่อล้างบาป, ถ่ายบาปใส่แพะ แล้วก็เอาแพะไปฆ่าให้ตาย, ก็ยังมีอยู่จนกระทั่งบัดนี้กระทั่งถึงยุคนี้ นี่การที่จะเลิกล้างบาป เขาทำกันอย่างนี้ก็มี.

แต่ในพุทธศาสนาไม่มีอย่างนี้ แม้จะเรียกว่า บูชาัญญเหมือนกันกับบูชาอย่างอื่น คือ ไม่ได้บูชาด้วยสัตว์ที่มีชีวิต, แต่บูชาด้วยข้าวด้วยน้ำด้วยวัตถุสิ่งของด้วยวัตถุทาน หรือการประพฤติปฏิบัติต่างๆ เป็นการทำอยู่ในอินเดีย ก็ยังมีอยู่ในบัดนี้. สำหรับหลัก พระพุทธศาสนาโดยตรงนั้น ก็คือ การตั้งใจอธิษฐานจิตกันเสียใหม่ในการที่จะสังวรระวัง ไม่ทำบาปอย่างนั้นอีกต่อไป. นี่แหละเป็นใจความสำคัญในการเลิกล้างบาป. ถ้าจิตใจมันไม่มองเห็นอย่างนี้ ไม่ปลงลงไปอย่างนี้ การล้างบาปนั้น ก็ไม่มีความหมาย, ฉะนั้น จะต้องสำนึกบาปกันจริงๆ แล้วก็สารภาพบาปกันจริงๆ

แล้วจะเลิกล้างบาปด้วยตั้งใจอธิษฐาน ที่จะไม่กระทำบาปนั้นอีกต่อไป, แล้วก็ตั้งใจทำสิ่งที่ตรงกันข้าม คือที่เรียกว่าบุญ, ทำอยู่ตลอดเวลา จนบาปไม่มีโอกาสจะให้ผล.

การล้างบาปตามวิธีของพุทธศาสนา.

ข้อนี้ต้องเข้าใจว่า มันเป็นเรื่อง อาตัยกฎแห่งกรรม, ทำบาปนั้นมันก็เป็นกรรมอันหนึ่งแล้ว แน่แน่นอนแล้ว แต่บุญที่ทำใหม่ ทำกันใหม่หรือจากการเว้นจากบาปนั้นมันก็เป็นกรรมเหมือนกัน, มันเป็นกรรมฝ่ายบุญ. นี่กรรมมันก็มีอำนาจที่จะปะทะกัน, กรรมที่จะไปสนับสนุนกรรมเก่าก็มี, กรรมที่จะไปบรรเทาอำนาจกรรมเก่าก็มี, กรรมที่จะไปเลิกล้างกรรมเก่าเสียเลยก็มี.

เกี่ยวกันถึงหน้าทั้งตา ทำแต่กรรมดี ซึ่งจะไปตัดทอนอำนาจของกรรมชั่วแต่กาลก่อน, หรือว่าทำกรรมดีให้ถึงที่สุด เพื่อจะเพิกถอนอำนาจของกรรมเก่านั้นไปเสียก็ได้, หลักแห่งกรรมก็เป็นที่ยอมรับนับถือและเชื่อกันอยู่อย่างนี้. การปฏิบัติอย่างนี้คือวิธีล้างบาปตามกฎแห่งกรรม; บาปคือกรรมชั่ว บุญคือกรรมดี, ต่อแต่นี้มีแต่การทำกรรมดี จนกรรมชั่วไม่มีโอกาสที่จะให้ผล, เหมือนกับว่ากลบเสีย หรือว่าไถ่ถอนไปเสีย หรือบิ๊ตออกโอกาส ประตุ ช่อกรู ที่มันจะให้ผลเสีย. นี่เรียกว่าเป็นความหมายในการที่จะล้างบาป เท่าที่คนธรรมดาสามัญจะพึงกระทำได้.

ทีนี้ใครมีสติปัญญาอยากจะก้าวหน้า ก็ลองคำนึงดูซิว่าจะทำอย่างไร? จะทำอะไรที่มันจะดีกว่านี้; ถ้าไม่มีปัญญาจะทำอะไรให้ดีกว่านี้ ก็จะต้องทำอย่างนี้ไปก่อน. แต่ขอให้อธิว่า มันยังไม่ใช้ถึงที่สุด มันจะต้องศึกษาเรื่องทางจิตใจให้สูงขึ้นๆ ขึ้นไป, ถึงขนาดที่มีจิตหลุดพ้น จากความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตนและของตน เพิกถอนเสีย

ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว อยู่เหนือความมีตัวมีตน, ถึงขนาดที่เรียกว่า สิ้นไปแห่งกรรมทั้งหลาย นี่จึงจะเป็นการล้างบาปโดยสมบูรณ์. การทำถึงขนาดนั้น ก็คือการเป็นพระอรหันต์, การบรรลุคุณธรรมในขั้นพระอรหันต์นั้นแหละ คือการอยู่เหนือบาปเหนือบุญโดยประการทั้งปวง, จะเรียกว่าเป็นการล้างบาปก็ถูกต้องที่สุด เพราะไม่มีบาปเหลือ กระทั่งไม่มีบุญเหลือ เป็นการว่างไปทั้งบุญและบาป ในพุทธศาสนามีการเลิกล้างบาปถึงขนาดนี้.

ท่านทั้งหลายจงได้ทบทวนความจำ ถึงคำบรรยายเรื่องราวต่างๆ ที่เคยศึกษามาแล้ว ว่า จะเพิกถอนกรรมได้อย่างไร, จะทำความรู้สึกที่ไม่มีตัวไม่มีตนได้อย่างไร, แล้วก็ได้ถือว่า นั่นแหละคือการกระทำการเลิกล้างบาปกรรม อันแท้จริงและสูงสุด ในพระพุทธศาสนา. ส่วน การล้างบาป ในระดับต่ำๆ เช่นเรื่อง ทางวินัย การแสดงอาบัติ หรือการอยู่กรรม นั้นมันก็เป็นเรื่องการล้างบาปตามบทบัญญัตินั้นๆ, หรือว่าถ้าภิกษุทำอาบัตินักถึงกับหมดความเป็นภิกษุ มันก็เปิดเผยหรือสารภาพ ด้วยการลาสิกขาออกไปเสีย.

การลาสิกขาออกไปเสียจากความเป็นพระ ก็เป็นการสารภาพบาป อย่างหนึ่งด้วย, แล้วก็เป็นอันว่าหมดบาป เท่าที่มันเกี่ยวข้องกับความเป็นภิกษุ. นี่เป็นความหมายของคำว่า สารภาพบาป หรือเลิกล้างบาป ในระยะต่ำๆ ตื้นๆ ซึ่งเป็นเรื่องของวินัย. ถ้าเป็นเรื่องของธรรมะ ก็สูงขึ้นไปจนทำกรรมที่มีอำนาจจะครอบงำกรรมอื่น, และสูงขึ้น ไป ก็ถอนตัวตน ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งกรรมเสีย โดยประการทั้งปวง, ไม่มีที่ตั้งแห่งบาป แห่งกรรม แห่งบุญแห่งกุศลหรือแห่งอะไรอีกต่อไป มันก็ว่างไปเป็นนิพพาน หรือเป็นโลกุตระอย่างนี้. ถ้าเข้าถึงนิพพานได้ ก็เป็นอันว่าออกไปได้ โดยสิ้นเชิงจากโลกนี้ หรือจากกรรม จากบาป จากทุกอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

การล้างบาปมีทุกศาสนา, จำเป็นสำหรับมนุษย์.

จะนั้นขอให้สรุปความว่า การเลิกล้างบาป ในขั้นสุดท้ายนี้ มันมีอยู่หลายขั้นตอน สูงต่ำกว่ากันเป็นชั้นๆ ตามหลักแห่งศาสนานั้นๆ, ตามที่ผู้ใดเขาจะถืออยู่อย่างไร. เรามีเพื่อนมีญาติถือศาสนาอื่น เราก็พอที่จะทำความเข้าใจกันได้ ไม่ต้องดูถูกดูหมิ่นกัน, โดยเฉพาะพิธีสำนักบาป การสารภาพบาป และแก้บาป ตามวิธีของคริสเตียนนั้น ไม่น่ารังเกียจอันใด, เข้ากันได้กับหลักเกณฑ์ทั่วไปในพระพุทธศาสนา, คือให้สำนักบาป ให้สารภาพบาป, แล้วก็เลิกล้างความผิดที่จะทำบาป, จะเป็นผู้ตั้งอยู่ในโอวาทของพระเจ้าของพระศาสนา โดยตลอดไป. นี่เป็นสิ่งที่เข้ากันได้ ไม่น่ารังเกียจอะไร, แล้วเป็นสิ่งที่ไม่มีใครค้านได้, จะให้ผู้มีปัญญาในโลกปัจจุบันนี้หาแง่ที่จะค้าน ก็จะไม่ค้านได้ ไม่มีทางที่จะค้าน, เพราะว่ามันไม่มีทางอื่นใดที่ดีไปกว่านี้. วิธีไหนที่ดีไปกว่านี้ ดีไปกว่าการทำอย่างนี้ มันไม่มี จึงขอให้ทุกคนมุ่งหมายที่จะทำอย่างนี้ : คือสำนักบาป ที่มีอยู่แล้วก็ สารภาพบาป แล้วก็เลิกล้างบาป นั้นเสีย โดยการตัดเยื่อใย ชักสะพานกันเสียเลย ตั้งหน้าตั้งตาทำแต่สิ่งที่ตรงกันข้าม.

จะนั้นขอให้มองว่า เรื่องนี้มันเป็นเรื่องที่จำเป็นที่สุด สำหรับมนุษย์เรา. โลกนี้กำลังจะวินาศลงไปทุกที; นี่ไม่ใช่แกล้งพูด แต่ขอให้ทุกคนลองไปสังเกตดูให้ดี ว่าโลกมันเลวลงไปทุกที มันไม่มีคติในความดี มันไม่กลัวบาป มันไม่รักผู้อื่น มันเห็นแต่แก่ตัว. นี่ก็เพราะว่ามันไม่สำนักบาป, คนในโลกปัจจุบันนี้ไม่มีใครสำนักบาป, ไม่มีใครมาชักชวนใครให้สำนักบาป แล้วก็สารภาพบาป แล้วก็ล้างบาปกันเสีย, เขาจะอายุในการที่จะสารภาพบาป. นี่เขาไม่สำนักบาป เพราะว่าเขาไม่กลัวบาป เขาต้องการจะเอาชนะบาปตามวิธีของเขา, หรือเขาถือโดยเด็ดขาดว่า มันไม่มีบาปในโลกนี้มันไม่มีบาป, ในโลกไหนมันก็ไม่มีความบาป, ดังนั้นฉันจึงไม่ใช่คนมีบาป, ฉะนั้นฉันจึงไม่ต้องสำนักบาป แล้วก็ไม่ต้องสารภาพบาป.

นี่เราไปคว้ามันจริงหรือไม่? คนในโลกนี้ปัจจุบันนี้ แม้ในประเทศไทยเรานี้แหละ มันเป็นคนไม่มีบาปกันหรือเปล่า? มันต้องมีบาปไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง อยู่เป็นประจำ, แม้ที่สุกแต่มัน ไม่รู้จักเคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ นี่มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว. มัน ไปบูชา कामารมณ์ นี่มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว แล้วมันก็ปล่อยตัวไปตามเรื่องของกิเลสตัณหา มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว อย่างที่เราจะเห็นได้ว่า การกระทำที่มันเป็นบาป มันเต็มไปด้วยทุกหัวทุกระแหง.

ถือศีล “รักผู้อื่น” แล้วทำบาปไม่ได้.

สรุปความอยู่ที่ว่า มันไม่รู้จักรักผู้อื่น ถ้าคนรู้จักรักผู้อื่น ไม่มีทางจะทำบาปได้; ทางศาสนาจึงสอนให้รักผู้อื่น. พุทธศาสนาสอนมาก จนผู้ที่นับถือพุทธศาสนาแล้ว ทำบาปไม่ได้ ก็เพราะรักผู้อื่น, รักผู้อื่นแล้ว มันเป็นอย่างไบบ้าง?

นี่มองเห็นได้ง่าย ก็ว่ารักผู้อื่นแล้ว ก็ฆ่าใครไม่ได้. เทียนที่มันฆ่ากันอยู่โดยทั่วไป โดยตรงโดยอ้อม โดยทารุณโหดร้าย หรือโดยเล็ดเย็นอะไรก็ตาม การฆ่ามันมันเกิดขึ้นได้ เพราะมันไม่รักผู้อื่น, ถ้ามันรักผู้อื่นใครมันจะฆ่าใครได้.

นี่การลักขโมย ฉ้อฉล ก่อร้ายขึ้น นี่ก็เหมือนกัน ถ้ารักผู้อื่น หรือรักอีกฝ่ายหนึ่งแล้วมัน ทำไม่ได้ มันลักไม่ได้ ฉ้อฉลขโมยจับปล้น อะไรไม่ได้. เทียนนี้มันไม่รักผู้อื่น มันก็ขโมย ฉ้อฉล จับปล้นได้.

หรือว่าถ้ามัน รักผู้อื่นแล้ว ไม่ประพฤติดิฉิดในของรักของผู้อื่น, ไม่ประพฤติดิฉิดในทางกาม ในทางประเวณี ในของรักของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นศีลข้อที่สาม, เพราะมันไม่รักผู้อื่น มันจึงทำลงไปได้ ในการประพฤติดิฉิดในกาม หรือในประเวณี.

ข้อต่อไป ถ้ามันรักผู้อื่น มันก็โกหกไม่ได้ เพราะมันรู้ว่าการโกหกนั้น
ผู้อื่นเขาเสียหาย, ถ้ามันรักใคร่มันก็โกหกคนนั้นไม่ได้. ฉะนั้นถ้าคนมันยังรักผู้อื่นอยู่
มันก็โกหกไม่ได้ มันไม่มีช่องทางจะโกหกได้ มันก็มีศีลสมบูรณ์ ในข้อที่ว่าไม่พูดเท็จ.

ถ้ามันรักผู้อื่น ก็ไม่ทำตนเป็นคนมีนเมา ซึ่งจะไปกระทบกระทั่งผู้อื่น
โดยไม่รู้สึกตัว มันกลัวอย่างนี้ มันก็ไม่ไปแตะต้องของเมา, ก็เป็นคนที่มีศีลสมบูรณ์
ไม่มีบาป มีแต่บุญ.

จึงฝากไว้เป็นคำสั้น ๆ สำหรับท่านทั้งหลายทุกคนว่า จงถือศีลสักข้อหนึ่ง
เถิด คือ รักผู้อื่น; แล้วท่านก็ฆ่าใครไม่ได้ ขโมยใครไม่ได้, ประพฤติผิดในกามไม่ได้,
พูดเท็จไม่ได้, ต้มของมีนเมาไม่ได้, เพราะเรายังรักผู้อื่น ห่วงในความสุขของผู้อื่น.
ถ้าเราได้ไปทำผิดในข้อนี้ ก็รีบกลับใจเสีย สำนึกบาปเสีย แล้วก็สารภาพบาป
เสีย, แล้วก็ล้างบาป นั้นให้หมดไป โดยไม่มีการกระทำอีกต่อไป.

บาปหนา คือ “บูชาส่วนเกิน”.

เดี๋ยวนี้ บาปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งกำลังรู้สึกว่ หนาขึ้น ๆ ในแผ่นดินไทย;
นั่นก็คือ การบูชาส่วนเกิน : กินเกิน แต่งเนื้อแต่งตัวเกิน เครื่องใช้ไม่สอยเกิน
ทำอะไรล้วนแต่เกิน, เพื่อประโยชน์แก่กิเลส. นี่ก็บาปอย่างยิ่ง และเป็นบาปดั้งเดิม
เสียด้วย. บาปดั้งเดิม คือไปหลงดีหลงชั่วนั้น. เดิวนั้นมันมาหลงดีหรือหลงชั่ว
เป็นดี หลงว่าได้กินเกินแล้วก็ดี ได้แต่งตัวเกินแล้วก็ดี ได้มีเครื่องใช้ไม่สอย บ้านเรือน
รถยนต์เกินแล้วก็ดี อะไรเกินมันก็ดี. นี่ก็บาป มิจาติฏฐิทั้งเดิม ที่ได้ทั้งต้นขึ้นมา

เมื่อมนุษย์เริ่มเข้าใจผิด ไปหลงในเรื่องดี เรื่องชั่ว; ก่อนนั้นมันไม่รู้จักดีไม่รู้จักชั่ว มันก็ไม่มีปัญหา, พอมัน รู้จักดีรู้จักชั่วในแง่ผิด คือสำหรับจะยึดถือมันก็มีปัญหา.

ทำไมจะต้องกินเกิน? เพราะเข้าใจว่าดี อุดมสำหามากินจนเกิน : เกินโดยราคาที่ควรจะกิน, เกินโดยเวลาที่ควรจะกิน โดยคุณภาพโดยปริมาณอะไรก็ตาม ที่มันควรจะกิน, มันไม่กินแต่เท่าที่ควรจะกิน, มันก็กินเกิน เพราะมันอยากให้ได้, ไม่มีใครสรรเสริญ มันก็ยกยอตัวของมันเอง ว่ากูได้กินดี ดีที่สุด อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้นจึงมีการกินเกินกว่าที่ควรจะกิน ในโลกนี้ยิ่งๆ ขึ้นไปทุกที. คนที่จะประติษฐานขยายเอาประโยชน์ ก็ประติษฐานเก่ง มันก็ล่อหลอกให้คนกินเกินมากขึ้นทุกที, จนกลายเป็นมนุษย์ที่แปลกประหลาด เพราะการกินเกิน. มีโรคภัยไข้เจ็บอย่างใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน ได้เกิดขึ้น, นั่นมัน ก็เป็นบาปเหมือนกัน. ฉะนั้น เรื่องกิน นี้ ขอให้ถือว่าเป็นบาป เมื่อใดกินเกินแล้วก็ขอให้ถือว่าเป็นบาป.

แต่งตัวเกิน ก็เหมือนกัน   นั่นมัน ไม่จำเป็นจะต้องประติดประต่อยอย่างนั้นอย่างนี้ให้มันแพง, ให้มันเปลืองให้มันยุ่ง. มันควรจะเอาแต่อย่างๆ แล้วก็ไม่ต้องแพง ไม่ต้องเปลือง ไม่ต้องลำบาก หรือว่าไม่ต้องง้อ นั่นก็คือไม่บาป.

ที่นี้ เครื่องใช้ไม่สอย ทุกสิ่งทุกอย่าง บ้านเรือนรถยนต์ อะไรก็ตาม อย่าให้มันเกิน. เดียวนี้เขาไม่มีจุดจบ เขาอยากจะมีเพิ่มขึ้นๆ มีรถยนต์คันหนึ่งไม่พอ ต้องสองคัน สามคัน สี่คัน, รถยนต์ราคาแสนไม่พอ ต้องรถยนต์ราคาล้านอะไรทำนองนี้, มันก็เป็นเรื่องเกิน เห็นแก่ตัว จนไม่มีโอกาสเหลือสักคันหนึ่งซึ่งจะ ไปรักผู้อื่น.

ฉะนั้น ทางศาสนาจึงบัญญัติว่า ส่วนเกินนั้นคือบาป. ผู้ใดกินเกิน ใช้เกิน นั่นมันก็เป็นบาป, แม้แต่แสวงหาเกินเพื่อตัวเอง มันก็เป็นบาป. แต่ถ้าแสวงหา

มาให้มากเพื่อช่วยผู้อื่น เพื่อรักผู้อื่น นี่ไม่บาป. ฉะนั้นใครจะทำงานให้มาก ให้มี
รายได้มากให้เกิน นี่ก็ไม่เป็นไร, แต่ ส่วนเกินที่เกินไปจากที่ตัวจะต้องกินต้องใช้ จะต้อง
เอาไปช่วยผู้อื่น จึงจะไม่บาป, ชื่นเอาไว้ก็เป็นบาป, เป็นการสะสมบาป ที่อยู่ด้วย
ส่วนเกินและความเห็นแก่ตัว.

นี่ การหา เราทำได้เต็มสติปัญญา, แต่อย่าให้เกินกำลังสติปัญญา มัน
จะบ้า. ฉะนั้นมีสติปัญญาเท่าไร ก็ทำได้เต็มสติปัญญา, จะมีการงานมากมายใหญ่โต
เท่าไรก็ได้ แต่ไม่เกินสติปัญญา. ถ้าเกินสติปัญญาก็บาป, แล้วมัน จะเป็นบ้าด้วย.
ที่นั่นมันก็ได้ผลมากมาย แล้วก็อย่ากินให้เกิน อย่าใช้ให้เกิน, มันก็เหลืออยู่สำหรับจะ
ช่วยผู้อื่น, ความรักผู้อื่นมันก็จะเกิดขึ้น. ในโลกนี้มันก็จะเต็มไปด้วยมิตรสหาย เพราะมี
แต่คนที่ไม่เห็นแก่ตัว, แล้วก็ช่วยผู้อื่น. นี่ก็เป็นการทำให้โลกนี้ เต็มไปด้วยมิตร
สหาย, ไม่มีศัตรู, นั่นแหละคือ ความต้องการของศาสนา.

ถ้ามัน อยู่กันอย่างมิตร ทั่วไปแล้ว มันก็เป็นศาสนาอย่างพระศรีอารย-
เมตไตรย : เมตไตรย ก็แปลว่า ความเป็นมิตร, อารยะ แปลว่า สูงสุด, ศรี ก็แปลว่า
งดงามที่สุด. ศรีอารยเมตไตรย — ความเป็นมิตรที่สูงที่สุด ทั้งงดงามที่สุด ก็คือการที่ทุก
คนไม่เอาส่วนเกิน เพื่อตัวเองมีเหลือไว้สำหรับช่วยผู้อื่นเสมอ. จิตใจมันกว้างจน
ถึงกับคิดว่า ทั้งโลกมันเป็นคนของฉัน, มันไม่ใช่เพียงแต่บุตรภรรยาสามีของฉันเท่านั้น,
คนทั้งโลกมันก็เป็นของฉันด้วย. ฉะนั้นส่วนเกินมันจึงใช้ไปเพื่อทุกคนได้ ด้วยความ
สมัครใจ ไม่ใช่ว่ามันหายไป มันเสียไป, มันไม่รู้หายไปไหนหมด แต่มันไปอยู่ตรงที่
ทำให้ทุกคนนี้เป็นคนของฉันไป. เรามีสิทธิที่จะพูดได้ ว่าเมื่อเราได้ช่วยผู้อื่น ผู้นั้นมัน
ก็เป็นคนของเราคนของฉัน.

ฉะนั้นบาปนี้ คือบาปที่กำลังครอบงำโลกในปัจจุบัน ยิ่งกว่าบาปใด คือบาปที่เอาส่วนเกิน. ไปดูเถิดชาติไหนประเทศไหน มุมโลกไหนมันก็เต็มไปด้วย การกอบโกยส่วนเกิน, เมื่อไม่ได้มันก็โกรธ เมื่อโกรธมันก็ฆ่ากัน, ก็ไม่ยอมรับว่าเป็น บาป ไม่สารภาพบาป ไม่คืนดีกัน, มันว่ามันเสียหน้า, ถ้ามันจะต้องไปสารภาพบาป. ฉะนั้น ในองค์การระหว่างชาติ จึงไม่มีการยอมกัน ไม่มีการยอมเสียหน้า ไม่มีการสารภาพบาป, โลกนี้มันจึงเต็มไปด้วยบาป เหมือนกับว่ามันหมกอยู่ในกองบาป. นี่โลกทั้งโลกมันหมกอยู่ในกองบาป ไม่สำนึกบาป ไม่สารภาพบาป แล้วก็ไม่ล้างบาป.

ถ้าเรามองเห็นข้อนี้แล้ว เราจะพอใจในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ไม่ว่า ศาสนาไหน ที่มีระเบียบวินัย พิธีให้สำนึกบาป, ให้สารภาพและก็ให้ล้างบาป. ถ้าศาสนาคริสต์นิกาย ก็เน้นมากในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งไม่ขัดข้องกันกับพระพุทธศาสนาซึ่งก็ ประสงค์อย่างนี้ คือให้คนสำนึกบาป สารภาพบาป และล้างบาป, จึงหวังว่าทุกคนจะได้ พยายามจนสุดความสามารถของตน ตรวจส่องดูบาป ว่าถ้ามันมีอยู่แล้ว ก็ให้สะทึง, ให้สลด ให้สังเวช, ให้สำนึกกลับ คือให้หันหลังกลับจากบาป แล้วก็เปิดเผยบาป นั้น ๆ เสีย, จะเรียกว่าเปิดเผยกับตัวเอง ก็ได้เหมือนกัน.

ถ้าว่าตัวเองเป็นคนซื่อตรง ถ้าตัวเองเป็นคนอยู่ในศีลในธรรม เป็นคน ซื่อตรง สารภาพบาปกับตัวเองก็ได้; แต่ถ้าไว้ใจไม่ได้ ก็ไปสารภาพบาปกับ ผู้อื่นดีกว่า มันจะเป็นการประจานตัวเองบ้าง, เหมือนกับเป็นการลงโทษ แล้วมัน จะทำได้ง่ายกว่า. ถ้าพูดทางวินัย ทางศีลทางวินัย ก็ไปสารภาพบาปกับผู้อื่น, ถ้าพูด ทางธรรมะ อันสูงสุดลึกซึ้ง ก็สารภาพกับตัวเองได้; แต่ตัวเองมันต้องจริงจัง ยึดมั่น ในธรรมจริง มันจึงจะสารภาพบาปกับตัวเอง และล้างบาปให้ตัวเองได้, มันก็จะเป็นไป ในทางของการบรรลุมรรคผล หลุดพ้นจากตัวตน หลุดพ้นจากบาปทั้งปวง.

เรายังไม่หวังมากถึงอย่างนั้น ยังไม่แนะนำมากถึงอย่างนั้น เอาแต่เพียงว่า อยู่ในโลกนี้มันมีบาปอย่างชาวโลกอย่างไร ก็รีบชำระชะล้างกันเสีย, มาช่วยกันสร้างโลกเสียใหม่ ให้เป็นโลกที่ไม่มีบาป, ให้เป็นโลกที่สะอาดจากบาป, พุทเป็นภาษาธรรมะ สักหน่อยดีกว่า สร้างโลกที่มี หิริ โอตตัมปะ. เดียวนี้มันเป็นโลกที่ปราศจาก หิริและ โอตตัมปะ มีแต่ความกระต้างก้ายกิเลส, ไม่ละอายบาป ไม่กลัวบาป. มาช่วยกันพูดถึงเรื่องที่ว่า โลกนี้มันเป็นโลกคนบาป, โลกสัตว์ที่มีบาป มากเกินไปเสียแล้ว. ถ้าเราจะเห็นแก่ตัวเราเอง หรือเห็นแก่ผู้อื่น ก็มาช่วยกันแก้ไขโลกนี้ ให้มันเบาบางไปจากบาป เพื่อจะได้อยู่กันเป็นผาสุก.

ธรรมะทั้งหลายก็เพื่อประโยชน์อันนี้, เพื่อจะแก้ไขปัญหาของมนุษย์, จะต้องแก้ปัญหามนุษย์ ด้วยการชำระบาป ให้มันเบาบางไปจากโลก, จะได้เป็นโลกของมนุษย์ที่ไม่มีบาป, จึงควรให้เห็นโดยประจักษ์ด้วยกันทุกคนว่า การสำนึกบาปนี้เป็นของดี. การสารภาพบาปนี้เป็นของดี, และการล้างบาปนั้นเสียก็เป็นของดี, สำหรับจะทำให้โลกนี้ เป็นโลกทั้งดงาม ที่สะอาดน่าอยู่น่าอาศัย เป็นโลกของมนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง สมแก่คำว่ามนุษย์นั่นเอง.

โลกปัจจุบัน เขาจมบาป เพราะเขาไม่กลัวบาป, เขาก็ไม่สำนึกบาป มันก็จมลึกลงไปบาป, แล้วเขาก็ร้องตะโกนหาสันติภาพ. นี่มันเป็นเรื่องของคนที่โง่งนเกินกว่าโง่ ประชาธิปไตยก็ร้องหาสันติภาพ, คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ; แม้แต่คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ เป็นที่กล่าวได้ว่า ทุกคนในโลกร้องหาสันติภาพ. แต่ว่าการกระทำนั้นมันเป็นการกระทำบาป คือไม่รักกันเลย, ไม่รักผู้อื่นเลย. มันมีแต่การฆ่า การขโมย การประทุพติผิดในกาม การโกหกหลอกลวง และการมึนเมา, เต็มไปด้วยสิ่งมึนเมา. มันจมอยู่ในบาป แล้วก็เรียกหาสันติภาพ ก็เลยกลายเป็นคนบ้า.

....

ในที่สุกนี้ ขอให้นึกเห็นแก่ธรรมะเห็นแก่พระศาสนา ที่กำลังได้รับความไม่เป็นธรรม. ธรรมะกำลังได้รับความอยุติธรรม ไม่เป็นธรรม, เพราะ ธรรมะมีสำหรับช่วยโลก มีประโยชน์แก่โลก; แต่คนก็ไม่ให้คุณค่า ไม่ให้ความหมาย ไม่ยกย่องธรรมะ, ไม่นับถือธรรมะ ให้สมกับธรรมะมีสำหรับช่วยโลก. พระศาสนาก็เหมือนกัน สำหรับจะช่วยมนุษย์, แต่มนุษย์ก็ไม่รักศาสนา, นี้เรียกว่าส่วนมาก ที่กล่าวนี้กล่าวเป็นส่วนมาก. ในโลกนี้ไม่รักธรรมะ ไม่รักศาสนา รักแต่กิเลสของตัวเอง คือรักตัวกู ของกู. ฉะนั้นจึงทำบาป เพราะความรู้สึกว่าตัวกู ของกู มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว, ความเห็นแก่ตัวมันก็บาปอยู่แล้ว แล้วก็ทำตามความเห็นแก่ตัว มันก็บาปต่อไป มันก็มีแต่บาป.

นี่บาปที่ทุกๆ ศาสนาเขาเฟื่องเสียงกัน มันมีอยู่อย่างนี้ : มันมีตัวตน มันก็ยึดมันตัวตน ยึดมันสิ่งที่จะให้ความสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อยแก่ตัวตน โดยไม่ต้องนึกถึงความผิดหรือถูก ชั่วหรือดี, ควรหรือไม่ควร, เมื่อบาปปกคลุมมากเข้าแล้วมันก็เป็นอย่างนี้. ช่วยกันแกละบาป ช่วยกันทำลายเปลือกหุ้ม คือบาปนี้ ให้มันค่อยๆ หมด หมดไปจากจิตใจของเรา. บาปที่หุ้มห่ออยู่ที่จิตใจของเราจะค่อยหมดไป ขอให้ทำโดยวิธีที่ได้กล่าวแล้วว่า : สำนึกบาป สารภาพบาป แล้วก็เลิกล้างบาป ก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้นับถือพระศาสนาอันแท้จริง, ไม่นับถือศาสนากันแต่ปาก, พวกกันแต่ปาก ทำพอเป็นพิธี พอได้หลอกกันเล่นว่าเป็นคนทำดี เพื่อได้เขียนรายงานอะไรทำนองนี้.

ขอให้มองเห็น เจตนาของอาตมาว่า พยายามที่จะให้พุทธบริษัทนี้ไม่เลวกว่าคริสเตียน, ขอบอกภัยพุดหายบาปไปแล้ว เพื่อไม่ให้พุทธบริษัทนี้เลวกว่าคริสเตียน,

ก็ขอให้พุทธบริษัทนี้รู้จักสำนึกบาป สารภาพบาป แล้วก็เลิกล้างบาป, แล้วเราก็ไม่ดูถูกดูหมิ่นกัน โดยถ้อยคำที่เราเข้าใจไม่ได้. เช่นพวกหนึ่งจะถือว่าบาปล้างไม่ได้, พวกหนึ่งถือว่าบาปล้างได้, นี่มันก็เป็นการทะเลาะกัน ระหว่างคนที่เข้าใจผิด.

เดี๋ยวนี้เรามาเข้าใจกันให้ถูก ว่าสิ่งต่างๆ มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย. เราแก้ไขมันให้ถูกที่ตรงเหตุที่ตรงปัจจัย ก็ย่อมจะได้รับผล, ถ้าสิ่งที่บัญญัติมันก็เป็นไปตามที่บัญญัติ. ฉะนั้นเราจึงถือได้ตามที่บัญญัติ และการบัญญัตินั้นเล่า ก็มีใช้ว่าบัญญัติตามชอบใจของคนใจ, เป็นการบัญญัติของคนที่มีสติปัญญา ได้มองเห็นทั่วธรรมชาติ, ได้มองเห็นทั่วกฎของธรรมชาติ, ได้มองเห็นทั่วหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็มองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นมา จากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ. ท่านเป็นผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดต่อธรรมชาติอย่างนี้แล้ว ท่านจึงได้บัญญัติท่านบัญญัติขึ้นมา ให้เราปฏิบัติ, ในเมื่อท่านบัญญัติไว้อย่างไร มันก็ต้องเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตาม ทั้งเพื่อทำให้เกิดขึ้น หรือเพื่อทำให้หมดไป, หรือถ้ามันเป็นบาปขึ้นมา ก็จะต้องแก้ไขบาปได้ โดยการประพฤติกให้ถูกต้องตามบัญญัติท่านนั้นๆ มนุษย์เราก็จะอยู่กันในโลกนี้ โดยที่ไม่มีบาปรบกวน.

การบรรยายในวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว. อาตมาขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงนี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทธรรมะคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจให้กล้าหาญ ในการที่จะชำระบาปสืบต่อไป.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๑๒ —

๓๑ มีนาคม ๒๕๒๒

สรุปความทำความเข้าใจ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ ก็ยังคงกล่าวเรื่อง *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม; หากแต่เป็นครั้งสุดท้าย ของการบรรยายชุดนี้ จึงมีลักษณะเป็นไปในการสรุปความ และการทำความเข้าใจบางอย่าง เกี่ยวกับการบรรยายในทำนองนี้.

ถ้าท่านทั้งหลายยังจำได้ ก็จะจำได้ว่า การบรรยายนี้ มีความมุ่งหมายจะทำความเข้าใจ ระหว่างศาสนา ซึ่งอาทมาติชื่อว่า เป็นความสำคัญอย่างยิ่ง นั้นมันมีความเข้าใจที่ขัดขวางกันอยู่ในทางศาสนา. โลกนี้ก็ยากที่จะมีความเป็นอยู่กันอย่างสงบสุข ยิ่งปัจจุบันนี้ โลกมันแคบเข้าทุกที พุคะอะไรที่ไหนก็ได้ยินทั่วไปหมด แล้วก็โดยรวดเร็ว.

อย่างเมื่อสักวันที่ ๑๙ หรือ ๒๐ ที่แล้วมานี้ โป๊ปคือประธานแห่งคริสตังคาทอลิก ได้ออกหนังสือเวียนฉบับแรก และฉบับที่สำคัญที่สุดของท่าน. เราอยู่ที่นี้ก็ได้อ่านแล้ว หรืออย่างน้อยก็ได้ใจความสำคัญของหนังสือเวียนนั้น. ในหนังสือเวียนนั้น มีใจความตอนหนึ่งซึ่งต้องถือว่าเกี่ยวข้องกับหรือกระทบกระทั่งกัน กับการบรรยาย ที่อาตมา กำลังบรรยายอยู่เดี๋ยวนี้ หรือชุดนี้.

มติข้อหนึ่งของหนังสือเวียนนั้นมันว่า ต้องไม่มีนักศึกษาใดๆ ที่เปลี่ยนบทบัญญัติของพระศาสนจักร ให้กลายเป็นคำพูดเพื่อเจ้า ตามความคิดเห็นส่วนตัวของเขา. นี่อาตมาแปลอย่างลึกลับๆ สั้นๆ ตัวหนังสือนั้นมันมีว่า No scholar can turn the theology into a simple collection of his own personal idea. ถ้าแปลตามเด็กๆ แปลในโรงเรียน ก็ว่า ต้องไม่มีนักศึกษาคณใด ที่ได้เปลี่ยน theology บทเทวบัญญัติให้มากลายเป็นกองของรกรุงรังตามธรรมดา แห่งความคิดเห็นส่วนตัวของบุคคลนั้น.

เมื่อตะกี้ออกว่าเดี๋ยวนี้โลกมันแคบ พุทธอะไรกันที่ไหนก็ได้ยินทั่วโลกในเวลาอันสั้น. แม้แต่หนังสือเวียนของโป๊ป ที่ออกมาเมื่อราวสองสัปดาห์นี้ เราก็ได้ฟังแล้ว, และอาตมาก็ต้องเอามากล่าวกับท่านทั้งหลายด้วย เพราะว่ามัน กระทบถึงกันกับเรื่องที่เรา กำลังบรรยาย; แต่จะเป็นไปในทางร้ายหรือทางดีนั้นก็ลงวินิจจยดู. เรามีเจตนาที่จะให้พุทธบริษัท เข้าถึงใจความแห่งคริสตธรรม, ไม่ได้มีเจตนาจะทำหลักธรรม หลักพระศาสนาอันสูงสุด มากลายเป็นคำพูดตามธรรมดาๆ มากมายเพื่อเจ้าไปด้วยความคึกของบุคคลผู้กล่าว.

ข้อนี้หมายความว่า เรามองดูพระธรรมคำสอนของฝ่ายคริสเตียน ด้วยสายตาของพุทธบริษัท คือด้วยวิธีการที่ความตามแบบของพุทธบริษัท ที่เป็นชั้นลึกที่เรียกว่าภาษาธรรม. ทางฝ่ายศาสนาคริสต์นุญจะมีบทบัญญัติห้ามไม่ให้ศึกษาใดๆ

ไปจากตัวหนังสือที่มีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน, แม้ที่สุดแต่เป็นเรื่องที่ประชุมได้บัญญัติขึ้นว่าให้ยุติกันอย่างน้อยอย่างนี้, นี่ก็เป็นสิ่งที่แต่ละท้องถิ่นไม่ได้, ไม่ต้องพูดถึงข้อความที่มีอยู่ในพระคัมภีร์เดิม. แต่ฝ่ายพุทธบริษัทเรา มีหลัก เช่นหลักเรื่องกาลามสูตร เป็นต้น ให้วิพากษ์วิจารณ์ได้, ให้ใช้สติปัญญาได้, ยิ่งไปกว่าการแต่ละท้องถิ่น คือ ให้วินิจฉัยให้ไต่เรื่องไต่ราว จนกว่าจะเป็นที่พอใจว่าจะปฏิบัติได้อย่างไร.

ควรทำความเข้าใจกันเรื่องพระเจ้า.

นี่เมื่อพุทธบริษัทกับชาวคริสต์ มาเป็นมิตรสหายกัน, ร่วมมือกันทำอะไร ๆ ที่เป็นไปเพื่อความสุขสวัสดิ์ในโลกนี้ ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น, เราก็ต้องไม่ทะเลาะวิวาทกัน เกี่ยวกับหลักปฏิบัติเพื่อความสุขสวัสดิ์ของโลกนั่นเอง. ชาวพุทธต้องการจะให้โลกนี้ ยึดถือหลักธรรมอย่างไร ก็มีสิทธิที่จะทำได้; แต่เพื่อมิให้กระทบกระทั่งกัน กับฝ่ายหลักธรรมในคริสเตียน. เราละมัดระวังในข้อนี้ จึงมีการตีความ หรือการอธิบายความ ตามวิถีทางของพุทธบริษัท เพื่อจะขจัดปัญหานั้นออกไป, อย่างที่อาตมาได้ทำมาแล้ว และท่านทั้งหลายก็ได้ฟังมาตลอดเวลา.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องแรกที่สุด ก็คือเรื่องพระเจ้า, เราไม่ต้องทะเลาะกัน ในเรื่องมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า. เราทำให้มีพระเจ้าได้ด้วยกัน แม้ว่าจะมีลักษณะเป็นบุคคล หรือมิได้เป็นบุคคล ก็ยังไม่ต้องทะเลาะกัน; ด้วยมีสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งมีอำนาจสูงสุด ที่จะบันดาลให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป และควบคุมสิ่งทั้งหลายอยู่ เมื่อชาวพุทธก็ยอมรับ, ชาวคริสต์ก็ยอมรับ. เรื่องก็ไม่มีที่จะต้องทะเลาะวิวาทกัน ว่ามีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า, เพียงแต่ชื่อเรียกนั้นมันไม่มีประมาณ. เราจะเรียกว่า พระธรรม ในเมื่อเขาเรียกว่า พระเจ้า หรือนักวิทยาศาสตร์จะเรียกว่า กฎแห่งธรรมชาติ ก็ยัง

เรียกได้; ฉะนั้นจึงไม่ต้องเสียเวลาทะเลาะกันเรื่องพระเจ้า ที่จะไม่ทำความยุ่งยากให้แก่เด็ก ๆ ที่โตขึ้นมา ว่าเขาจะมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า.

นี่เรื่องมันมีใจความสำคัญอยู่ที่ตรงที่ว่า เราทุกคนหรือทุกคนเรา ต้องมีสิ่งซึ่งเป็นทั้งที่ทั้งแห่งความเชื่อ หรือความยึดถือก็ได้ ที่เป็นจุดที่สำคัญของตน ๆ, สำหรับจะไต่กลับบาปสำหรับจะไต่กลับบุญ, สำหรับจะไต่ทำสิ่งที่ดีที่สุดในที่สุด ที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะทำ. นี่เรามีพระเจ้าเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ทำ, หรือว่าเรามีพระธรรมเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ทำ, หรือว่าเรามีกฎความจริงของธรรมชาติเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ทำ. แล้วเราก็อยู่ร่วมโลกกันได้ ในการที่จะทำสิ่งที่สูงสุด ที่มนุษย์จะต้องทำ และร่วมกันในโลกเดียวกัน.

การ กล่าวอย่างนี้ ลองพิจารณาดูกันให้ดี จะไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงเทวบัญญัติของศาสนาหนึ่ง ให้มาเป็นคำพูดเพื่อเจ้าธรรมดาสามัญ ของบุคคลผู้มีความคิดเห็นส่วนตัว. พวกตรง ๆ ก็ว่า ที่อาตมาพูดไปบรรยายไปนี้ มิได้ขัดขวางกับข้อความ ในหนังสือเวียนของโบสถ์นั้นเลย, แม้เรื่องอื่น ๆ ก็จะเป็นไปในทำนองนี้.

ท่านทั้งหลายบางคนอาจจะไม่รู้ว่ คำว่า *theology* นั้นหมายถึงอะไร. ชาวคริสต์เขาเรียกศาสนา หรือตัวพระศาสนาของเขาว่า *theology* ในปัจจุบันนี้ *theo* นั้นแปลว่า เทพ, *logy* นั้นแปลว่า ความรู้. เทพในที่นี้หมายถึงพระเป็นเจ้า, เทวะ หมายถึงพระเป็นเจ้า, คำสั่งคำบัญญัติของเทพเจ้าองค์เดียว คือ พระยะโฮวาห์ นี่เป็น *theology*. ดังนั้น เขาจึงถือว่า ศาสนาคริสต์เดียนั้น มาจากข้างบน. นี่เป็นคำที่พวกลังกาเขาใช้เป็นบทสำหรับเปรียบเปรยว่า ของคุณมาจากข้างบน ของเรามาจากข้างล่าง แล้วมันจะเข้ากันได้ได้อย่างไร? ของคุณเป็นเรื่องของเทวดา, ของฉันเป็นเรื่องของมนุษย์,

แล้วมันจะเข้ากันได้อย่างไร, นี่มีแง่มุมที่จะกระทบกระทั่งเปรียบเปรยกันอยู่อย่างนี้. นั่นมันทำไปเพื่อไม่ให้เข้ากันได้, คือเพื่อไม่อยากจะร่วมมือกัน.

เดี๋ยวนี้เราอยากจะร่วมมือกัน ดังนั้นเราจึงไม่พูดอย่างนั้น; กลายเป็นพูดว่า แม้ว่าคุณจะว่าของคุณมาจากข้างบน ของฉันขึ้นไปจากข้างล่าง มันก็จะต้องพบกันอยู่ดี, และเมื่อมัน พบกันแล้วตรงไหน ก็ทำความเข้าใจกันให้ได้ที่ตรงนั้น, หรือว่าของคุณเทวดาพูด ของฝ่ายพุทธนี่มนุษย์พูด เทวดาพูดกับมนุษย์พูด มันก็ต้องดูกันก่อนว่า มันตรงกันหรือไม่ หรือมันขัดขวางกันอย่างไร.

หลักของศาสนาไม่ขัดขวางกันเลย.

เดี๋ยวนี้เราก็ไถ่เอามาวินิจฉัยกันโดยละเอียด ทั้งหลายต่อหลายครั้งแล้วว่ามัน ไม่ได้ขัดขวางกันเลย โดยเฉพาะหลักที่เป็นหัวใจของพระศาสนาแล้ว ไม่ได้ขัดขวางกันเลย. ให้มีสิ่งสูงสุด ที่ทุกคนจะต้องเชื่อฟัง ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์สำหรับปฏิบัติ ให้เกิดผลเป็นสันติสุข หรือสันติภาพของมนุษย์ โดยส่วนตัวก็ทำความดี, ถ้าทำความชั่ว ก็รู้จักสำนึกบาป แล้วก็ได้ออนคืน, อย่างนี้ก็มีกันทั้งฝ่ายคริสต์และฝ่ายพุทธ. ส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่นนั้น ให้ถือกันเป็นเรื่องสำคัญ จะต้องรักผู้อื่น.

นี่ท่านทั้งหลายฟังดูให้ดีๆ อาตมากำลังบอกท่านทั้งหลายว่า ถ้าถือหลักรักผู้อื่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแหละ ท่านก็จะเป็นคริสเตียนที่ดี และเป็นพุทธบริษัทที่ดี พร้อมกันไปในตัวขึ้นมาทันที. มันคงจะไม่ยากลำบากนักกระมัง ถ้าเราจะต้องถือหลักแต่เพียงว่า รักผู้อื่นเท่านั้นแหละ มัน เป็นหมดปัญหา.

พูดทางฝ่ายพุทธก่อน ถ้ารักผู้อื่น มันก็ฆ่าใครไม่ได้, หรือทำใครให้เจ็บปวดไม่ได้. ถ้ารักผู้อื่น มันก็ลักขโมยใครไม่ได้, เรารักเขา เราจะไปขโมยของเขาได้อย่างไร. ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็จะไปผิดลูกผิดเมีย ล่วงละเมิดของรักของใครไม่ได้ เพราะว่าเรารักเขา. ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็โกหกเขาไม่ได้ เพราะว่าเรารักเขา ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็ไม่กล้าทำตนให้เป็นคนเมามาด้วยของเมา เพราะมันจะไปกระทบกระทั่งผู้อื่น. มันก็พอแล้ว ในขั้นต้นมันพอแล้ว, รักผู้อื่นคำเดียว ศีลห้าก็บริสุทธิหมด. ที่นี้เมื่อรักผู้อื่น มันก็ไม่กอบโกยส่วนเกิน มันมีส่วนเกินเหลือที่จะไปช่วยผู้อื่น. ถ้าสูงขึ้นไปอีก รักผู้อื่น มันทำลายความเห็นแก่ตัว, ไปเรื่อยๆ ทำลายความเห็นแก่ตัวไปเรื่อยๆ ความเห็นแก่ตัวเบาบางลงไปจนหมด มันก็บรรลุมรรค ผล นิพพาน. นี่ความรักผู้อื่นตามหลักของพุทธศาสนา.

ที่นี้ถ้าว่าฝ่ายคริสต์เดียน เขาจะ รักผู้อื่น เป็นการทำตามคำสั่งของพระเจ้า นี่จะได้ไปอยู่กับพระเจ้าเป็นการถาวร แม้จะไม่ให้รายละเอียดอย่างที่อาตมาได้ให้ไปอย่างเมื่อตะกี้ มันก็มีผลอย่างเดียวกัน. เพราะเมื่อรักผู้อื่นแล้ว มันก็ทำผิดต่อผู้อื่นไม่ได้ ทุกอย่างมันก็พอแล้ว.

รักผู้อื่น^{นี้} ขอให้เข้าใจกันให้ดีๆ ว่า ไม่ใช่ของทำง่าย. ที่นี้ยังอยู่ที่นี้เอาว่าอย่าง^{นี้} ขออภัยนะพูดตรงๆ ว่าบรรดาที่นี้ยังอยู่ที่นี้ทั้งหมด ใครมีการรักผู้อื่นโดยจริงจังบ้าง? รักลูกรักเมียรักผัวนั้น มันไม่ใช่รักผู้อื่น, ไม่ใช่คำว่ารักผู้อื่นในที่นี้, หรือว่ารักเพื่อนกันเหล่าเมามา รักคู่ชาเล่นไฟ รักเพื่อนที่จะไปประกอบกิจการงานหากำไรอะไรกัน^{นี้} อย่าง^{นี้} ไม่ใช่รักผู้อื่น, มันเป็นเรื่องรักประโยชน์ของตัว. ที่จะไปแสวงหาจากผู้อื่น มันไปสุมหัวกัน มันตั้งพรรคตั้งพวก เพื่อจะหาประโยชน์, ไม่ใช่ความรู้สึกที่รักผู้อื่น.

รักผู้อื่น มันต้องรักเพื่อนบ้าน ที่มีอะไรอะไรผูกพันกัน มันจะมีจิตใจเมตตาตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่แผ่ใจกว้างขวาง ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน มองเห็นอย่างนั้นแล้ว ก็รักทุกคน ก็แผ่จิตที่ประกอบไปด้วยเมตตา, ไปในสุกกระแสนแห่งจิต ตลอดจนกาลจักรวาล, ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องขวา ทิศบน ทิศล่าง ทุกทิศทุกทาง แผ่จิตประกอบด้วยเมตตาไปยังสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น, นั่นแหละคือ รักผู้อื่น.

เตียวนี้ใครเป็นอย่างนั้นบ้าง? เตียวนี้ใครรักผู้อื่นโดยบริสุทธิ์อย่างนั้นบ้าง? ก็ลองไปทดสอบตัวเองดูเถอะ, แต่ละคนๆ ไปทดสอบจิตใจของตัวเองดู ว่าใครมันรักผู้อื่นบ้าง? มันเป็นเรื่องทางจิตใจ ไม่มีใครไปรู้ของใคร. ฉะนั้น ตัวเองแหละจะรู้ของตัวเอง ว่าเรารักผู้อื่น คนไหนบ้างที่เรารักเขา คุณจะมีแต่เรื่องเฉยๆ กันเสียมากกว่า, แล้วคอยแต่จะระแวงซึ่งกันและกัน, หนักเข้าก็คอยแต่จะเอาเปรียบ เอาเปรียบผู้อื่นเข้าไว้ นี่ก็มันรักผู้อื่นไม่ได้.

พูดให้จำง่ายเป็นอุปมา ก็ต้องพูดว่า ทุกคนกำลังติดตะรางแห่งการเห็นแก่ตน, ทุกคนกำลังติดคุกติดตะรางแห่งการเห็นแก่ตน ยังไม่หลุดออกไปจากการเห็นแก่ตน แล้วมันก็ไปรักผู้อื่นไม่ได้, ต่อเมื่อมันเป็นอิสระจากการเห็นแก่ตน หลุดจากคุกจากตะรางนี้แล้ว จึงจะไปรักผู้อื่นได้. เพราะฉะนั้นจะเป็นเรื่องของพระอริยบุคคล หรือของพระอรหันต์เสียมากกว่า. พระอริยบุคคลเป็นอิสระจากกิเลสจากตัวตน จึงไปรักผู้อื่นได้, ส่วนปุถุชนมันติดคุกติดตะรางแห่งตัวตน มันจะเอาใจไหนไปรักผู้อื่น. นั่นแหละขอให้ช่วยกันระมัดระวังให้ดี อุบาสก อุบาสิกา พระ เณร เณร ชี คนไหนก็สุดแท้เถอะ, ใครรักผู้อื่นได้, ใครเป็นอิสระถึงกับไปรักผู้อื่นได้ ในเมื่อมันติดคุกติดตะรางแห่งตัวตน.

จะเน้นคำว่ารักผู้อื่น น่ะ มัน ไม่ใช่ของเล็กน้อย, หรือไม่ใช่คุณธรรมต่ำต้อย, มันเป็นคุณธรรมของคน ที่มีจิตหลุดจากความเห็นแก่ตน. ถ้ายังเห็นแก่ตน มันรักผู้อื่นไม่ได้, ถ้ารักก็ไปรักเอามาเพื่อเป็นของตน เพื่อเห็นแก่ตนอีกแหละ, รักลูก รักเมีย รักเพื่อนกินเหล้าเมายา รักอะไรอย่างนี้. มันก็รักเพื่อผนวกเข้ามาให้ตน ไม่ใช่รักผู้อื่นออกไป.

จะเน้นเรามาพิจารณาดูเถอะว่า ถ้ารักผู้อื่นได้แล้ว ปัญหามันจะหมดไปสักเท่าไร. ศาสนาคริสต์เน้นก็เน้นในข้อนี้ คล้ายๆกับว่า เป็นหัวใจของศาสนาไปเลย ให้รักผู้อื่น. พระเจ้าไม่ต้องการอะไร ต้องการให้รักผู้อื่น, ส่งพระบุตรคือพระเยซูออกมา ก็ไม่ได้สอนเรื่องอะไร สอนให้รักผู้อื่น, เอาชีวิตมาได้ เพื่อให้คนในโลกนี้รู้จักรักผู้อื่น.

แม้ที่สุดแต่ศาสนาอิสลาม ก็เน้นในเรื่องรักผู้อื่น ก็อย่าอย่าไปเข้าใจผิดๆ เหมือนกับบางคน. เขาพูดด้วยความลำเอียงว่า ศาสนาอิสลามนั้นถือคาบมาเผยแผ่ศาสนา, อย่างนั้นมันว่าด้วยความลำเอียง อาตมาอยากจะว่าเสียใหม่ ว่าแม้ว่าศาสนาอิสลามจะถือคาบมา เขาก็ถือคาบมาเพื่อบังคับให้คนรักผู้อื่น. เพราะคนมันโง่เกินไป มันเป็นพาลเกินไป มันไม่ยอมฟังในเรื่องนี้, เพราะฉะนั้นต้องเอาคาบมา ถ้ามันไม่เชื่อไม่ฟัง ก็ฆ่านั่นเลย, ถ้ามันเชื่อมันฟังก็แล้วไป, มันจะได้รักผู้อื่นบ้าง.

ข้อความในคัมภีร์บางเรื่องของอิสลามมีว่า มีคนถามพระศาสดาโมหะหมัดว่า ผู้หญิงคนนี้ทำบุญทำทาน สมาทานศีลเคร่งครัด แสดงอาการเป็นผู้เคร่งครัดต่อทางศาสนา, แต่มันก็มีการกระทำ ทำเพื่อนบ้านให้เจ็บช้ำน้ำใจอยู่บ่อยๆ. กติของเขจะเป็นอย่างไร? พระศาสดาตรัสว่า มันต้องไปนรก, มันต้องไปนรก ทั้งที่มันถือศีลให้คนเห็นทุกวันทุกคืน, แต่มันกระทำความผิดอะไรที่เหยียบย่ำน้ำใจคนอื่น ให้เจ็บปวดอยู่บ่อยๆ.

ที่นี้ผู้หญิงอีกคนหนึ่ง ไม่เห็นเขาถือศีล ไม่เห็นเขาประพฤติอะไรที่เคร่งครัดในทางศาสนาเลย, ไม่ได้ให้ทานอะไรเลย นอกจากปลาแห้ง, ถ้าพูดอย่างบ้านเราก็คือปลาแห้ง คือ เนยแข็งที่มันแห้งขึ้นราแล้ว จะให้ผู้อื่นบ้าง ก็เขามีเท่านั้น แล้วเขาไม่เคยทำให้ใครเจ็บช้ำน้ำใจเลยแม้แต่คนเดียว, คดีของเขาจะเป็นอย่างไร? พระโมหะหมัตตรัสว่า เขาต้องไปสวรรค์, ตายแล้วหญิงคนนั้นต้องไปสวรรค์.

นี่ก็เป็นเรื่องที่จะต้องเอามาคิดใคร่ครวญดูให้ดี, เพราะมันก็ยังเกี่ยวกันอยู่ กับพวกชาวพุทธด้วยเหมือนกัน. คนที่ว่างทำว่างทางเป็นสัตบุรุษผู้เคร่งครัด แต่ก็ยังด่าคนนั้น กระหนาบกระเทียบคนนั้น, หรือทำอะไรที่ให้มีใครเจ็บใจอยู่บ่อย ๆ นั้น ก็ยังมี. อีกคนหนึ่งมันเฉยเหมือนกับไม่ได้ทำอะไร แต่มันก็ไม่ได้เคยทำใครเดือดร้อนเลย มันต่างกันอย่างนี้.

ข้อนี้ต้องการ ให้เล็งถึงหัวใจของเขา มันประกอบไปด้วยความอ่อนโยน เมตตากรุณาหรือไม่; เพราะว่าคนที่รักษาศีลเอาหน้า ภาวนาอวดคน, อะไรที่เขาเรียกกัน รักษาศีลเอาหน้า ภาวนาอวดคน มันก็มีอยู่, แล้วจิตใจมันก็ไม่ได้ประกอบไปด้วยศีลธรรม; อย่างนี้ไม่รู้จะไปอยู่ในศาสนาไหน. คนชนิดนี้ไม่รู้จะไปอยู่ในศาสนาไหน? หรือว่าถ้าตายแล้วจะไปอยู่ในสวรรค์ของศาสนาไหน? ก็คงจะหาไม่พบ เพราะว่า เขาปฏิเสธกันเสียแล้วทุก ๆ ศาสนา. พระโมหะหมัตก็ปฏิเสธคนอย่างนี้เสียแล้ว, ศาสนาคริสต์เขาปฏิเสธคนที่ไม่รักผู้อื่นเสียแล้ว, ถึงศาสนาพุทธก็เหมือนกันแหละ.

ฉะนั้นเราพิจารณาดู ให้เห็นใจความสำคัญของศาสนา ที่มันเป็นใจความจริง ๆ ที่เขาต้องการให้ปฏิบัติจริง ๆ, ปฏิบัติแล้วมันสำเร็จประโยชน์จริง ๆ. เช่นคำว่า รักผู้อื่น, เที่ยวนี้อาตมาจะเต็มเข้าไปอีกสักสองสามศาสนาก็ได้, ว่าถ้าเรา

เป็นคนรักผู้อื่น^๕เท่านั้นแหละ เราจะเป็นผู้ทบทวนชีวิตที่ดี, เราจะเป็นผู้คริสเตียนที่ดี, เราจะเป็นผู้มุสลิมที่ดี, เราจะเป็นผู้ลูกศิษย์ของอาจารย์ที่ดี, ลูกศิษย์เหล่าอาจารย์ที่ดี, หรือเป็นผู้ลูกศิษย์ศาสตราจารย์คนอื่น ๆ อีกมากมายที่ดี. ฟังแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อ ถือศีลหรือปฏิบัติเพียงข้อเดียว ว่ารักผู้อื่น กลายเป็นผู้ที่ปฏิบัติถูกต้องสูงสุด ในทุก ๆ ศาสนาไปเลย.

ฉะนั้นคนที่ เป็นพุทธบริษัทมาตั้งหลายสิบปีแล้วนั้น ตรวจสอบ ทดสอบ ตัวเองดูบ้าง ว่ามัน เคยมีการรักผู้อื่นโดยแท้จริงไหม? เมื่อให้อะไรเขากิน มันให้ ด้วยความรักผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจไหม? หรือว่าให้ไปโดยที่จะให้เขาชอบเรา, ให้เขาเป็น พวกของเรา, เขาจะได้ดีต่อเรา ประพฤติประโยชน์แก่เรา. ถ้าอย่างนั้น มันไม่ใช่รักผู้อื่น มันลงทุนเพื่อตน, เพื่อผูกมัดผู้อื่นมาเป็นพวกของเรา. ฉะนั้นจะเอากริยาอาการ ภายนอกเป็นหลักมันไม่ได้, ที่ว่าเราของให้อย่างนี้ มันให้ด้วยการคิดอย่างไร? ที่พูดจา เพราะๆ อย่างนี้ มันพูดจาเพราะๆ ด้วยความคิดอย่างไร? ไปดูที่จิตใจ มันรักเขาจริง ๆ หรือไม่? ถ้ารักเขาจริง ๆ แล้ว อะไร ๆ มันจะต้องดีกว่านี้, ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันจะน้อยกว่านี้, เรียกว่ามีจิตใจที่มีศาสนากันจริง ๆ.

ทีนี้ เราจะพูดเคล็ดเปิดเบิ่งไปถึงว่า เรายกเลิกศาสนาทั้งหมดนั้นเสีย
ได้ไหม? แล้วก็มาถือศาสนา รักผู้อื่น คำเดียวกันเท่านั้น มันจะได้ผลอย่างไร? ศาสนา
ชื่อนั้น ชื่อนี้ ชื่อโน้นที่มีอยู่ในโลก ทั้งสิบกว่าศาสนา เอาไปทิ้งทะเลเสียให้หมด ไม่ต้อง
พูดถึงกัน, แล้วก็มาถือศาสนา รักผู้อื่นนี้ ให้มันจริงๆเถอะ มันจะได้ผลอย่างไร? อาตมา
เชื่อว่ามันจะได้ผลอย่างที่ว่ามาแล้วว่า มันตรงตามหัวใจของศาสนาทุกศาสนา : รักผู้
อื่น แล้วมัน ไม่ฆ่า, รักผู้อื่น แล้วมัน ไม่ขโมย รักผู้อื่นแล้วไม่ประพฤติผิดในกาม,
รักผู้อื่นแล้วไม่พูดเท็จ, รักผู้อื่นแล้วไม่ทำตนให้เมาเมา เป็นอันตรายต่อผู้อื่น,
รักผู้อื่นแล้วมันก็จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จนความเห็นแก่ตัวเบาบางไป และหมดไป เท่านั้น
ก็ได้ มันก็กลายเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด. เชื่อว่าต่อไป

มนุษย์เขาอาจจะเลือกเอาอย่างนี้ก็ได้นะ อาตมาอยากจะเป็นอย่างนี้เหมือนกันนะ จะเชื่อไม่เชื่อก็ตามใจ ว่าในอนาคตนั้น มนุษย์ในอนาคตที่มีการเจริญอย่างวิทยาศาสตร์อย่างวิเศษๆ นั้น เขาอาจจะเอาศาสนาไปทิ้งทะเลหมกก็ได้, แล้วเขาก็ถือศาสนานี้ อย่างกำลังว่า เป็นตัวอย่างว่า รักผู้อื่นอย่างเดียวก็น่าพอ.

นี่การทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา ให้ไม่รังเกียจเกียดชังกันนั้น จะเป็นการป้องกันให้ศาสนายังคงอยู่ ต่อสู้กับเหตุการณ์อันผันผวนในอนาคตได้, ฉะนั้นเรามาทำความเข้าใจกันให้ดีๆ, เราเป็นมนุษย์กันทุกคนในสากลจักรวาล, แล้วก็มีอะไรๆ ร่วมกัน เป็นของแห่งมนุษย์ทุกคนในสากลจักรวาล ก็คือหลักการที่จะให้อยู่กัน อย่างสันติ โดยส่วนตัวก็ไม่มีกิเลสเผลา. รักผู้อื่นแล้ว ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นเผลา. แล้วก็ไม่กระทบกระทั่งใครให้เดือดร้อน.

ทรงนี้จะต้องอธิบายไหม? ชักจะสงสัยเสียแล้วว่า ถ้ามีการรักผู้อื่นแล้ว จะไม่มีกิเลสเกิดขึ้นเผลา. ไปสังเกตดูตัวเองก็แล้วกัน ถ้ารักผู้อื่นแล้ว ความโลภมันเกิดไม่ได้, ความโลภนั้นคือมันต้องการเกินจำเป็น, ต้องการมากเกินกว่าจำเป็น มันก็ต้องไปเอาของผู้อื่นมา. ถ้าเรารักผู้อื่น ก็ไม่คิดจะสะสมให้ตัว มันก็ไม่ต้องการมากเกินไป แล้วก็ไม่ได้ล่วงละเมิดของผู้อื่นมาเป็นของตัว, เมื่อรักผู้อื่นแล้ว มันก็โกรธใครหรือโกรธอะไรไม่ได้ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ แล้วมันก็ไม่มีความโมหะ เพราะมันมองเห็นถูกต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง ว่าเราต้องอยู่กันอย่างนี้. รักผู้อื่นแล้ว มันก็ระมัดระวังสังวร สำรวมเป็นอย่างดี, ไม่สะเพร่า ไม่หลงไหล ไม่มัวเมา เป็นต้น.

รักผู้อื่นแล้ว มันก็ไม่เกิดกิเลสขึ้นเผลาตัวผู้อื่น, แล้วก็ไม่มีอะไรที่จะไป ทำให้ตัวผู้อื่นเดือดร้อน, เราก็อยู่กันอย่างมีความสุข มันก็ควรจะพอแล้ว. อย่าหวังอะไรให้มันบ้าจี้เพื่อเจ้า เกินขอบเขตไปเลย, เอาแต่เพียงว่า ทุกคนอยู่เป็นสุข มีสันติสุข

ตลอดเวลาก็พอ. ^๕นั่นก็คือว่า จะไม่เข้าใจกันในระหว่างศาสนา, แล้วก็มีผู้อื่นสำหรับจะทะเลาะกันด้วยเรื่องศาสนา สำหรับจะคู่มั่นคูแกลนกัน, ไม่ไว้วางใจกัน ไม่ยอมให้เขาคิดว่าเราเป็นต้น.

ควรมองเห็นว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

การที่ทำความเข้าใจระหว่างศาสนานี้ มีความมุ่งหมายพิเศษอยู่อีกอย่างหนึ่ง ก็ตรงที่ว่า จะทำให้มองเห็นว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ไม่ว่าเขาจะถือศาสนาไหน, จะเป็นคริสต์ อิสลาม หรือถือศาสนาไหน เขาเหล่านั้นเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายของเราด้วยกันทุกคน ทั้งหมดทั้งสิ้น, นั่นมันจะก็อย่างนี้. ถ้าเราจัดเขาไว้เป็นพวกนอกศาสนาเป็นพวกอื่นมีอะไรอย่างอื่น ก็จะไม่นึกไปในทางที่ว่า เขาเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันกับเรา, ก็ช่วยคิดกันเสียใหม่ คิดในทำนองที่จะเห็นว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เรารักผู้อื่น, จนไม่มีผู้อื่น, ถ้าเรารักผู้อื่นรักหมดๆ มันก็ไม่มีผู้อื่น จริงไหม? เพราะว่าเราไปรักเขาเสียแล้ว เขาก็หมดความเป็นผู้อื่นต่อเราเสียแล้ว.

นี่เป็นวิธีที่จะหลอมคนทั้งหมด ให้เป็นคนคนเดียวกัน ตามความมุ่งหมายของศาสนา บางศาสนาก็จะพูดว่า ออกมาจากพระเจ้าองค์เดียวกัน, เป็นมนุษย์ทั้งหมดคนคนเดียวกัน. เขาก็มีวิธีพูดอย่างนั้น ก็เป็นเรื่องถูกแล้ว เขาชอบวิธีพูดอย่างนั้น เราไม่พูดอย่างนั้น เราก็มาพูดอย่างนี้ ว่าเรามันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน, เามาใส่รวมๆ กัน เรารักกัน จนไม่มีผู้อื่น จนไม่อาจแบ่งแยกเป็นเขาหรือเป็นเรา. เรามีวิธีหลอมสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง ให้เป็นตัวเดียวหน่วยเดียวคนเดียวกันเดียว ด้วยถือหลักธรรมะข้อนี้ ว่าเรารักผู้อื่น.

พอรักผู้อื่น มันก็จะหมกความเป็นผู้อื่น, จะมาเป็นเราก็อได้ จะเรียกว่ามาเป็นเราก็อได้. แต่ที่ถุกนั้นมันเป็นธรรมชาติกลางๆ, เรารักผู้อื่นอย่างสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี่ แล้วเราก็อินตัวเราเข้าไปในกลุ่มนั้นด้วย, เป็นสัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. มันก็เหลือแต่สัตว์ที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย, ไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีอื่น ไม่มีนี้. นี่คือ พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท : อย่าพูดว่าอื่นโดยเด็ดขาด, อย่าพูดว่านี้โดยเด็ดขาด, มันต้องเป็นไปตามความรู้สึกของคน ตามกฎที่ว่าจะให้มันเกิดความคิดนึกขึ้นมาอย่างไร, โดยความเป็นจริงแล้ว มันมีแต่กระแสแห่งธรรมะของธรรมชาติ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้ายังไม่ถึงพระนิพพาน ก็กระโจนลงไปในกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา กระแสเดียวกันหมด. นี่มันจะเป็นเหตุให้เป็นคนคนเดียวกันหมด คือสัตว์ผู้ไหลไปในกระแสแห่งธรรมจนกว่าจะหยุด จะจบจะสิ้น เพราะบรรลุถึงพระนิพพาน.

....

....

....

นี้อาตมาเอาเรื่องที่เคยบรรยายมาแล้ว มาสรุปความอีกทีหนึ่ง ให้เห็นง่ายขึ้นให้มันชัดขึ้น ว่า ความมุ่งหมายของการบรรยายนี้มุ่งหมายอย่างไร ไม่ได้มุ่งหมายจะทำตัวเป็นคนเก่งกว่า ดีกว่า, แล้วไปลบหลู่ศาสนาของผู้อื่น. อาตมาไม่มีเจตนาอย่างนั้น แล้วก็ไม่มีอันไหนที่ได้พูดไปในลักษณะลบหลู่ศาสนาผู้อื่น, มีแต่จะทำให้เข้าเป็นอันเดียวกัน, มีแต่จะถูกคำถูกเพื่อนพุทธบริษัทด้วยกันคำว่า นี่ขบถต่อพุทธบริษัทไปทำให้พุทธศาสนาถ้อยคำ คำคำลงไปเสมอกับศาสนาอื่น.

นี่ฟังดูเถอะ พวกหนึ่งเขาเคยด่าอาตมาอย่างนี้ เขียนคำในหนังสือต่างประเทศที่คนอ่านกันทั่วโลกด้วยซ้ำไป ว่าอาตมาเป็นพุทธบริษัทที่ขบถต่อพุทธศาสนา, โดยทำให้พุทธศาสนาที่มันลดต่ำลงไปเสมอกับศาสนาอื่น คนที่ว่ามันมันบ้าเอง. คนที่

ว่าไม่เคยมองเห็นอย่างที่อาตมามองเห็น ในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. คนพวกนั้นเขาไม่ยอมทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. เขาต้องการจะยกพุทธศาสนาให้ดี ให้สูงให้ประเสริฐ ให้เลิศกว่าศาสนาใดๆ หมด, เพราะว่าเขาเป็นพุทธบริษัท เขาประกาศตัวว่าเขาเป็นพุทธบริษัท; อาตมาไม่เห็นด้วย แม้ว่าเขาจะพูดเก่ง พูดเก่งมาก จนพิสูจน์ความที่พุทธศาสนาเหนือศาสนาอื่นได้, แต่มันก็เป็นเรื่องที่ไร้สาระ, ไม่ใช่สาระที่ควรเอามายึดถือ สำหรับสร้างความแตกแยกเหลื่อมล้ำต่ำสูง แล้วรักใคร่กันไม่ได้.

ขอให้มองให้เห็นหรือเชื่อเถิดว่า แม้พระพุทธรูปเจ้านั้นก็ประสงค์ที่จะให้คนทุกคนในโลกนี้มันรักกัน, ให้อยู่กันอย่างเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย, ไม่ให้คู่มินกัน เพราะท่านไม่ต้องการให้มีเรา ไม่ต้องการให้มีเขา, มีแต่กระแสแห่งธรรม ที่หมุนเวียนไปตามเหตุปัจจัย ตามกฎเกณฑ์นั้นๆ ตามสายนั้นๆ. อย่าแยกเอามาเป็นเราเป็นเขา สำหรับดีกว่า เลวกว่า สูงกว่า เสมอกัน อะไรเลย เพราะล้วนแต่เป็นเหตุให้แตกแยกเกลียดชัง และสร้างความทุกข์ขึ้นมาเป็นกิเลสตัณหาอุปาทาน.

ฉะนั้น เรามาทำจิตใจให้เป็นกลางๆ เห็นอกเห็นใจคนทุกคน ที่ถือศาสนาต่างๆ กันกับเรา, แล้วให้มองเห็นว่า ศาสนาทั้งหลายนั้นหัวใจเป็นอันเดียวกัน คือมุ่งหมายที่จะสร้างสันติสุขสันติภาพของโลก โดยหลักเกณฑ์ที่ว่า ให้รักผู้อื่นด้วยกันทั้งนั้น. ที่มันต่างกัน มันก็ต่างกันตรงวิธีพูด หรือเหตุผล หรือเรื่องอื่นๆ ที่เขาเอาไปใช้ในการสั่งสอน ว่าทำไมเราจะต้องรักกัน ศาสนาหนึ่งๆ มันก็มีเหตุผลหนึ่งอย่างหนึ่งๆ ไม่เหมือนกัน. แต่ว่าทุกศาสนาต้องการให้คนรักกัน, แล้วบางทีในหมู่คนที่โดยมากก็รักกันอยู่แล้ว, ศาสดาองค์นั้นก็ไม่ต้องพูดมาก ไม่เหมือนกับศาสดาที่เกิดขึ้นในหมู่คนที่ไม่รักกัน มันเห็นแก่ตัวมากเกินไป.

ขอยกที่จะพูดว่า ในดินแดนของยิว ดินแดนปาเลสไตน์นั้น คนคงจะไม่ค่อยรักกัน, เห็นแก่ตัว เหมือนกับที่พวกเราประมาณว่ายิวยิว นั้น เพราะเห็นแก่ตัวมาก. ฉะนั้น ถ้าพระศาสดาเกิดขึ้นที่นั่น จะสอนคนที่นี่ ก็ต้องเน้นมากที่สุด เน้นเกินร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ได้ ว่าให้คนรักกัน แล้วก็นั่นเป็นพยานอยู่ในตัวโดยอัตโนมัติ ว่าศาสนาคริสต์นิกายเกิดขึ้นในท่ามกลางชนชาติยิว ก็ต้องสอนเรื่องไม่เห็นแก่ตัว อย่างยิ่งเป็นพิเศษ.

ศาสนาอิสลามในดินแดนอารเบีย ก็จะมีปัญหาคล้ายๆกัน เพราะว่ามันเป็นดินแดนที่แห้งแล้ง อยู่กันด้วยความยากลำบาก มีธรรมชาติอันโหดร้าย, ยากที่คนจะเยือกเย็นรักกันได้ ฉะนั้น พระศาสดาก็มานั่งเน้นให้มาก ว่า พระเจ้าต้องการให้รักกัน, มันก็ดีและก็มีประโยชน์แก่คนที่อยู่ในดินแดนเช่นนั้น.

ส่วน พุทธศาสนา นี้เกิดในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมเก่ากว่านั้น สอนให้รักกันอะไรกันอยู่มากแล้ว, หรือว่าธรรมชาติก็ไม่ทารุณโหดร้าย มีกินมีใช้ สงเคราะห์กันได้ง่าย มันก็ไม่จำเป็นจะต้องเน้นมากถึงเท่านั้น. แต่ก็ยังเน้นอยู่นั่นเอง, เน้นเรื่องรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวอยู่นั่นเอง. ที่จริงต้องการให้ใช้ปัญญาสำหรับมองเห็น แล้วมันจะได้รักผู้อื่น ที่สำหรับคนที่ไม่มีปัญญาจะทำอย่างไร, คนโง่ไม่มีปัญญา มันก็มีอยู่มาก. ฉะนั้นจะหวังพึ่งหลักทางปัญญาอย่างเดียวมันก็ไม่พอ ก็ต้องพึ่งหลักทางศีลธรรม คือเน้นให้มันเป็นเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้รักผู้อื่น ให้ช่วยเหลือผู้อื่น เหมือนพระโพธิสัตว์ ที่จะต้องช่วยผู้อื่น.

กลายเป็นว่ามันตรงกันหมดทุกๆลัทธิ ที่ถือกันว่าเป็นลัทธิศาสนาหรือคริสต์ศาสนา, แม้ในเมืองจีน มีเต๋า มีขงจื๊อ เหล่าขงจื๊อ ในที่สุดมันก็ต้องการให้มนุษย์รักกันทั้งนั้น. ฉะนั้น ถ้าเรา ถือนิพพานรักผู้อื่น ก็คือถือศาสนาของสากลจักรวาล,

และศาสนาของอนันตกาล คือศาสนาที่ใช้อยู่ทั่วสากลจักรวาล. และศาสนาสำหรับอนันตกาล ไม่มีอดีตอนาคตปัจจุบัน ถือว่าต่อไปในอนาคต จะยาวนานสักเท่าไร ก็ยังต้องถือศาสนารักผู้อื่นนี้ อยู่เรื่อยไป ก็เลยเรียกว่าศาสนาสากลจักรวาล ศาสนาอนันตกาลรักผู้อื่น.

นี่การพูดอย่างนี้ ไม่ได้ลบหลู่ศาสนาไหน, ไม่ได้ทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาไหน แม้ว่าคำพูดนั้น มันจะได้ให้ความหมายเปลี่ยนแปลงถ้อยคำบางอย่างในบางศาสนา ก็ไม่ได้ทำไปด้วยเจตนาร้าย หรือตั้งใจจะลบหลู่ดูหมิ่นอะไร, ตั้งใจเพียงเพื่อจะสมัคสมานสามัคคีเป็นวิถีทางอันเดียว ที่จะให้คนในโลกนี้ มีความรักเมตตา กรุณา รวากับว่า ทุกคนเป็นคนคนเดียวกันอย่างนั้น.

มีศาสนา “รักผู้อื่น” จะเป็นโลกพระศรีอารย์.

ในอนาคตเมื่อเขาเบียดเบียนกันหนักเข้าๆ จนเดือดร้อนมากกว่านี้หลายร้อยเท่าหลายพันเท่า, มันก็ต้องเกิดความเอือมระอากันขึ้นเป็นแน่นอน ในการที่จะเบียดเบียนกัน. ความรักผู้อื่นก็จะค่อยๆ กลับมา แล้วก็มาประชุมปรึกษาหารือกันใหม่ ในระหว่างคนทั้งโลกที่เป็นเณรตาย ที่เหลือจากการฆ่าฟันกัน มันจะมาคิดนึกกันใหม่ มาตั้งศาสนาใหม่ คือ รักผู้อื่น, แล้วนั่นแหละ คือพระศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรย.

คำว่า เมตไตรย แปลว่า รักผู้อื่น, เมตไตรย แปลว่า เมตตา ประกอบอยู่ด้วยเมตตา คำว่า เมตไตรย คือ รักผู้อื่น, อารยะ ก็แปลว่า สูงสุด, ศรี ก็แปลว่า งดงามที่สุด, ศรีอารยเมตไตรย มีความรักผู้อื่นอย่างสูงสุด และ งดงามที่สุด. นี่ก็ศาสนาศรีอารยเมตไตรย หลีกไม่พ้น, ถ้ามันฆ่าฟันกัน ไม่ตายที่เดียวหมดไม่เหลือสักคนเดียวแล้ว

มันจะต้องดำเนินได้, ความกตัญญูก็จะเปลี่ยนไปทางศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย, ใช้สติ-
ปัญญาที่มีอยู่มากแล้ว ตลอดเวลาเหล่านี้ ช่วยกันสร้างโลกใหม่ ที่เต็มไปด้วยความรักผู้อื่น,
เราก็มีหวังในศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย.

อาตมาเคยพูดมาหลายหนแล้ว แต่ก็ไม่มีใครเชื่อ ว่าเราอาจจะสร้างศาสนา
พระศรีอารยเมตไตรย ขึ้นมาที่นี้และเดี๋ยวนี้ เดี่ยวนี้เลย ถ้าเราทุกคนเปลี่ยนหมด เปลี่ยน
มารักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัวหมดวูบไปเมื่อไร, ศาสนาพระศรีอารย-
เมตไตรย ก็จะเกิดขึ้นที่นั่นและเมื่อนั้น นี่เรายังทำไม่ได้ ก็ต้องรอไปก่อน นี่การพูดกัน
ไปเรื่อย ๆ พูดกันไปพลาง คือการรอกันไปก่อน สำหรับที่จะให้มันมีขึ้นมาได้ในอนาคต.

ฉะนั้น จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะพยายามเข้าใจศาสนาของเพื่อนมนุษย์
และอย่าไปดูถูกดูแคลนดูหมิ่นอะไร โดยใช้คำว่ามัน ศาสนาของมัน คือเมื่อพูดถึง
ศาสนาอื่น ก็ใช้คำว่ามัน. นี่เพราะว่าเราไม่รู้ ว่าศาสนานั้น ๆ เป็นอย่างไร; ฉะนั้น
เลิกใช้คำว่ามันกับศาสนาอื่น, หรือแม้แก่มนุษย์พวกอื่น, หรือแม้แก่สัตว์เดียรฉาน
ก็ยิ่งดี. แม้แก่สัตว์เดียรฉานเราก็จะถือว่า เป็นสัตว์ที่เราต้องรักเหมือนกัน คือรักผู้อื่น
เหมือนกัน, แล้วก็รักคนเหล่านี้, แล้วก็รักคนในศาสนาอื่น, นั่นมัน จะเร็วเข้า. ถ้าใน
ศาสนาอื่น ๆ เขาก็ทำความเข้าใจกันอย่างนี้ มันก็เร็วเข้า คือทุก ๆ ฝ่ายหรือ ทุก ๆ ศาสนา
มองเห็นหัวใจอันนี้ แล้วก็ยินดีที่จะผวเข้าหากัน, เข้าร่วมมือกัน ทำให้สำเร็จตาม
ความประสงค์ของพระเจ้า ของพระธรรม หรือของกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด ช่วยกัน
ไปทำความเข้าใจ ช้อนนี้.

เดี๋ยวนี้อาตมาก็รู้สึก ว่า หมดแรง แล้วก็เหนื่อยเหลือประมาณแล้ว ไม่อยาก
จะพูดอะไรกับใครแล้ว นอกจากจะพูดคำเดียวว่า รักผู้อื่น, รักผู้อื่น. ช่วยจำเอาไป
เถิดว่า อาตมาไม่ขอร้องอะไรแล้ว ไม่สอนอะไรแล้ว, สอนแต่ว่า ให้รักผู้อื่น, ให้ทุกคน

ไปทำคนให้รักผู้อื่นให้ไ้จริง ๆ, ไม่ใช่ดูถูกนะ เคียวจะหาว่าดูถูก. ไปสอบตัวเองดูเถอะ ว่ามันมีความรักผู้อื่นจริง ๆ ตรงไหนบ้าง? ถ้าไม่ใช่เพื่อลงทุนหาประโยชน์ มันรักผู้อื่นจริง ๆ ที่ตรงไหนบ้าง? จิตใจมันสูงถึงขนาดนี้แล้วหรือยัง? ถ้ายัง ก็ขอให้ทำไป จนมันเกิดความรักผู้อื่น.

อย่าคิดให้มันผิดกันเสีย ถ้าไปรักผู้อื่นแล้วเราก็กินเสียอะไรมากมาย เว้าแหง ไปจนเราไม่มีเหลือ, นั้นมันโง่ มันคิดอย่างนั้นมันโง่. เรารักผู้อื่น เราช่วยผู้อื่น เราให้แก่ผู้อื่น นั้นมันกลับมีมากขึ้นกว่าเดิม, เพราะที่เรียกว่าผู้อื่น ๆ นั้นแหละ มันก็กลายมาเป็นของเรา. นี่พูดกันอย่างภาษาโลก โวหารโลก เป็นกิเลสตัดเหาะเสียแล้วว่าที่ ยิ่งให้ออกไปนั้นแหละ มันยิ่งทำให้มีของเราเพิ่มขึ้น ที่เราให้อะไรออกไปให้เงินให้ของ ให้ ๆ ๆ ออกไป นั้นมันยิ่งทำให้มีอะไรเป็นของเราเพิ่มขึ้นกว่าเดิม. นี่เราไม่มองอย่างนั้น เราไปมองด้วยความรู้สึกของกิเลส ว่าให้ไปเราก็กินหมด, มีอยู่หนึ่งบาท ให้ไปเราก็กินหมด ไม่มี. แต่ถ้าว่าคิดอย่างไม่ใช่กิเลส คิดอย่างสติปัญญา บาทหนึ่งที่เราให้เขาไป มันก็ยังเป็นของเราอยู่, หรือถ้ามันจะออกจามออกไป มันก็ยังเป็นของเราเพิ่มขึ้นไปอีก.

เหมือนตรงหน้าวัดนี้เขาจะตัดถนน ก็มีปัญหายุ่งที่ว่าเขาปลุกมะพร้าวไว้ตรงนั้นเขาไม่ยอมให้, เพราะว่าเขาจะเสียแถวมะพร้าวนี้ไป. แต่ถ้าเขาคิดว่า แถวมะพร้าวที่เสียไปหรือให้มัน มันยังเป็นของเราอยู่ จะไปเป็นของเราในเมืองสวรรค์ด้วยอย่างนี้ เขาก็จะเห็นว่ามันไม่ได้เสียหาย, มันไม่ได้หาย คือมันไม่ได้ขาดไป, มันกลับจะมากขึ้น. ถ้าเขาคิดอย่างนี้เขาคงจะให้ ให้ที่ขยายถนน, ถ้าเขาไม่คิดอย่างนี้ เขาคิดเป็นเรื่องที่เสียไป เขาก็ไม่ให้. นี่มัน อยู่ที่วิธีคิดหรือวิธีมอง.

คิดอย่างนั้นตลอดไป, สอนให้คิดอย่างนั้น แต่ในเบื้องต้น ว่าเป็นไปแล้วยังมันกลับมากขึ้น มากขึ้น ๆ จนหมดตัว จนไม่เอาอะไร มันไปมองเห็นว่า มันไม่ควรจะเอาไว้ ความมากขึ้นนั้นแหละ มันยังสอนให้ว่า ไม่ควรจะเอาไว้ มันยุ่งยากลำบากเปล่า ๆ จึงค่อยสลесออกไป ให้ผู้อื่นไปเสีย. ในความหมายนี้มันกลายเป็นว่า ไม่มีอะไรเอาไว้เป็นของตน.

ฉะนั้น ศาสนารักผู้อื่น จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด ที่มนุษย์จะต้องมี นับตั้งแต่ชั้น ก ข กอ กา ที่จะอยู่กันฉันเพื่อนบ้านเรือนเคียง ประตูวัดต่อกัน อะไรต่อกันนั้น ก็จะต้องถือศาสนา รักผู้อื่น, แล้วก็ขยายออกไปเป็นเรื่องบ้านเรื่องเมือง เรื่องประเทศ เรื่องโลก เรื่องสากลจักรวาลทีหลัง. ฉะนั้นศีลข้อนี้มันถูกต้องอย่างยิ่ง ยิ่งพิสูจน์เท่าไร มันก็ยิ่งแสดงความถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ที่มนุษย์จะต้องอยู่กันอย่างนั้น, แล้วตามหลักของพระศาสนา ซึ่งไม่ว่าพระศาสนาไหน มันต้องมีหลักอย่างนี้. ฉะนั้น การเปรียบเทียบศาสนา, เามาทำความเข้าใจกัน ขอให้พบใจความสำคัญ ที่เป็นหัวใจของทุกศาสนา ว่าตรงกันในเรื่องที่ว่า รักผู้อื่น.

นี้อาตมาตีความอย่างนี้ อธิบายอย่างนี้ คงจะไม่ไปขัดกับความประสงค์ของไบ๊ป, หรืออาตมาคงจะไม่ตกไปอยู่ในพวกที่ว่า มีความคิดเห็นของตัว อย่างเพื่อเจ้า ไปทำพระศาสนธรรมของเขาให้สูญความศักดิ์สิทธิ์, กลายมาเป็นคำพูดที่เพื่อเจ้าและช่วยเอาไปกิดคุ้ย. อาตมาก็มองเห็นชัด แล้วก็แน่ใจ แล้วก็ไม่ว่าว่าการทำการอธิบายเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้ จะเป็นเรื่องเสียหายแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย. แต่มองเห็นว่าจะเป็นฝ่ายดีแก่ทุกฝ่าย, ก็จะยืนยันเช่นนั้นตลอดไป. ถ้าว่าทำได้ ก็จะพิมพ์โฆษณาข้อความนี้ ออกไปทั่วโลก ถ้าทำได้, จะพิมพ์ข้อความที่พูดทั้งหมดนี้ออกไปทั่วโลก ให้เขาวินิจฉัยกันดู ว่ามันเป็นอย่างไร มันมีผลอย่างไร มันมีผลอย่างไร มันควรจะทำ หรือไม่ควรจะทำ.

เอาคำว่า พุทธบริษัทเราเป็นพุทธบริษัทให้สมชื่อพุทธบริษัท แปลว่า ผู้
 ขึ้นจากหลักคือ กิเลส อย่างมัวหลับอยู่, อย่างมัวหลับอยู่, ขึ้นจากความหลับคือกิเลส, โดย
 เฉพาะอย่างยิ่งคือความเห็นแก่ตัว, แล้วก็ประพฤติปฏิบัติข้อนี้ให้ถูกต้อง อย่าให้พุทธ-
 บริษัทนี้เลวกว่าคริสเตียนเลย. ขออภัยพูดนี้มันหยาบคาย ว่าขออย่าให้พุทธบริษัทนี้
 มันเลวกว่าพวกคริสเตียนเลย, ในแง่ใด ในด้านใด ก็ขอให้อยู่ในระดับ ที่สามารถ
 ผดุงธรรมะสากลของโลกไว้ได้, เป็นภาคีหนึ่งในภาคีทั้งหลาย, ที่เป็นศาสนาจะก้าว
 โลกนี้ ให้ตั้งอยู่ได้ด้วยดี. ถ้าเราไปโง่หรือไปเลวเสียแล้ว เราจะทำได้อย่างไร. ถ้า
 เราโง่เราก็อำทำอะไรไม่ได้ เพราะเรามันโง่ ถ้าเราไปเลวไปเหลวไหลเสีย ก็ทำอะไรไม่ได้เหมือนกัน.
 ฉะนั้นจึงพูดไว้เสมอไป ในลักษณะที่จะต่อสู้ป้องกันพุทธบริษัททั้งหลายไว้ ว่าอย่าเลวอย่า
 โง่ กว่าคริสเตียนเลย.

อาตมาเห็นว่าการบรรยายครั้งนี้ เป็นการสรุปเท่านั้น มันก็ควรจะสมควร
 แก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านั้นก่อน ให้พระคุณเจ้าทั้งหลายได้สวดบทกณ-
 สาธยาย อันส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะต่อไป.

ภาคผนวก

ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมา ขอแสดงความยินดี ในการมาของท่านทั้งหลาย สู่สถานที่นี้ ในลักษณะอย่างนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือเพื่อจะฟังธรรม หรือศึกษาพระธรรม เพิ่มพูนยิ่งๆ ขึ้นไป. ท่านที่มาแต่ที่ไกล ได้รับความลำบาก ก็ขออนุโมทนา และขออภัย ถ้ามีความบกพร่องในการต้อนรับ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมันก็เป็นธรรมดา สำหรับวัดป่าพระเถื่อนอย่างนี้.

และมีความยินดีที่ว่า ได้มานั่งพูดจากันในลักษณะอย่างนี้ คือกลางดิน ใต้ต้นไม้; บางคนก็ทราบแล้วว่า มีความหมายอย่างไร แต่บางคนก็ยังไม่ทราบ ก็พูดกันได้ง่ายๆ กันลืมนว่า พระพุทธเจ้าประสูติกี่กลางดิน, พระพุทธเจ้าตรัสรู้กลางดิน, พระพุทธเจ้าสอนกลางดิน, พระพุทธเจ้าอยู่กลางดิน, และพระพุทธเจ้านิพพานกลางดิน.

ให้ดูที่แผ่นดินมีความหมายสำหรับพระพุทธเจ้าอย่างไร; เทียวนี้เราก็ได้มานั่งพูดกันกลางคืน ควรจะรู้สึกภาคภูมิใจ, แม้ศาสนาแห่งศาสนาอื่นก็เช่นเดียวกัน เข้าใจว่าคงจะมีลักษณะอย่างนี้บ้างไม่มากก็น้อย.

อีกอย่างหนึ่งก็ไต่ต้นไม้, ไต่ต้นไม้ เทียวนี้เรานั่งกันไต่ต้นไม้. พระพุทธเจ้าประสูติโคนต้นไม้, พระพุทธเจ้าตรัสรู้โคนต้นไม้, พระพุทธเจ้าสอนส่วนใหญ่โคนต้นไม้, ส่วนใหญ่ประทับอยู่โคนต้นไม้, และในที่สุดก็นิพพานโคนต้นไม้. อย่าเข้าใจว่า นิพพานที่โรงพยาบาล หรือบนศาลาบนกุฏิวิหารอะไร, นิพพานกลางคืนโคนต้นไม้.

เทียวนี้เราก็ได้มานั่งกันโคนต้นไม้ เป็นการง่ายที่สุด ที่จะทำใจให้เป็นพุทธานุสสติ ระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้ประสูติกกลางคืนโคนต้นไม้เป็นต้นดังที่กล่าวแล้ว. ขอให้ความรู้สึกอันนี้ติดใจท่านทั้งหลายไป เป็นเครื่องเตือนความทรงจำว่าเราได้มานั่งพูดกันในลักษณะอย่างนี้ ในสถานที่อย่างนี้ มีความหมายราวกับว่า ในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่สุด คือกลางคืนโคนต้นไม้, กลางคืนโคนต้นไม้ ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด เพราะเป็นที่ประสูติ ตรัสรู้ สั่งสอน อยู่ และนิพพานของพระพุทธเจ้า.

บางคนอาจจะสงสัยว่าพูดแก้ตัว, พูดแก้ตัว ไม่มีที่นั่น ที่อะไรให้เหมาะสมกันแล้วก็พูดแก้ตัว. เอาละ, ถ้าว่าจะแก้ตัวก็เป็นส่วนที่แก้ตัว; แต่จะขอร้องให้ทำความเข้าใจว่า ส่วนที่มันจะได้รับการยกย่องไปว่าการแก้ตัวนั้น มันมีอยู่มาก คือการที่เราจะได้มีจิตใจเหมาะสม ที่จะฟังหรือจะศึกษาพระธรรม.

เราเป็นอยู่ให้คล้ายธรรมชาติ ก็จะเข้าใจเรื่องของธรรมชาติได้โดยง่าย, เป็นเกลือกกับธรรมชาติ ก็รู้เรื่องของธรรมชาติได้โดยง่าย. เรื่องของธรรมะโดยเฉพาะใน

พระพุทธศาสนานี้ ไม่มีเรื่องอะไรนอกไปจากเรื่องของธรรมชาติ, เรื่องตัวธรรมชาติ, เรื่องกฎของธรรมชาติ เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, และเรื่องผลที่จะได้รับจากหน้าที่นั้น; มันเป็นเรื่องธรรมชาติถึงขนาดนี้ มันอยู่เป็นเกลอกับธรรมชาติ มันง่ายและสะดวกที่จะเข้าใจเรื่องธรรมชาติ. ขอให้ตระเตรียมจิตใจของท่านทั้งหลายให้เป็นไปเข้ารูปกันในลักษณะอย่างนี้ด้วย.

ที่นี้โดยส่วนตัว ก็เกือบจะมาพูดไม่ได้ ก็เป็นหวัค และต้องขอร้องที่จะต้องพูดเบาๆ ถ้าพูดดังแล้วมันก็ไอขึ้นมาทันที, ถ้าพูดเบาๆ ก็พอจะพูดไปได้บ้าง ฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องพูดเบาๆ ขอให้ตั้งใจฟังเขาก็แล้วกัน มันเป็นหวัค. อาตมาพยายามอย่างยิ่ง ต่อต้านอย่างยิ่ง นี่เอากระป๋องลูกอมแก้หวัค ยาอมแก้หวัคมาชูไว้รสไม่รู้มันจะกลั้วหรือไม่กลั้ว, มันอาจจะพูดไม่จบก็ได้ แต่ไหนๆ ก็ตั้งใจจะพูด แล้วก็พยายามจะพูด.

เปรียบเทียบพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์แก่โลก.

ที่นี้ เรื่องที่จะพูดในวันนี้ก็นั้นก็คือ หัวข้อที่ว่า “ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก”. ท่านจงทำในใจถึงศาสนาทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลก ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ บัจจุบันนี้ มันจะมีอยู่สักกี่ศาสนาก็สุดแท้, เราจะได้วินิจฉัยกันจะได้พิจารณากัน ด้วยการทำการเปรียบเทียบ.

การเปรียบเทียบนี้ มีได้ทั้ง ๒ อย่าง ก็เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน แล้วก็เกลียดชังกันก็ได้, อาตมาสังเกตเห็นว่า นักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนี้ Comparative study religion นี้ มักจะเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน

จนเข้ากันไม่ได้ หรือว่าเกลียดกันน้ำหน้ากัน, เราจะเปรียบเทียบกันอย่างนี้ก็ได้. ที่นี้
เปรียบเทียบ อีกอย่างหนึ่ง ก็เปรียบเทียบให้เห็นความที่มันคล้ายกัน หรือมัน เข้ากัน
ได้ในที่สุดก็พอใจที่จะร่วมมือกัน, อย่างนี้ก็มี. นี่คือการเปรียบเทียบ มีอยู่เป็น ๒ อย่าง
อย่างนี้.

เดี๋ยวนี้เราจะเปรียบเทียบ ในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์
คือ มองเห็นช่องทางที่เหมือนกัน และที่จะเข้ากันได้, แล้วก็ร่วมมือกันทุกฝ่าย ทำ
ประโยชน์ให้แก่โลก คือช่วยมนุษย์ในโลก. ถ้าศาสนาทุกศาสนาร่วมมือกัน เพื่อทำ
ประโยชน์ให้แก่โลก โลกจะดีกว่าอย่างที่มีอยู่ในปัจจุบัน, แล้วปัญหาเรื่องการกระทบ
กระทั่งระหว่างศาสนา ก็จะไม่มี. นี่เป็นสิ่งที่เราจะต้องระลึกรู้ถึง ประจำใจอยู่เสมอว่า
โลก มนุษย์โลก มนุษยชาติ กำลังต้องการความช่วยเหลือ จากศาสนาทุก
ศาสนารวมกัน; แต่มนุษย์ไม่รู้ มนุษย์ไม่รู้เรื่องนี้ มันหลับตา ไม่รู้เรื่องนี้, ไม่ส่งเสริม
เพื่อการกระทำอย่างนี้, แล้วบางทีก็กระทำเพื่อการแตกแยกกันเสียด้วย มันกลายเป็น
เพิ่มวิกฤตการณ์ เพิ่มความเลวร้ายขึ้นมาในโลก. ถ้าในทางโลกก็แตกกัน ในทาง
ศาสนาก็แตกกัน แล้วโลกนี้ก็เลวร้ายลงไปกว่านี้อีกมาก; ฉะนั้นจึง ควรหาทางทำความเข้าใจ
เป็นการบ้องกัน.

อีกทีหนึ่งกว่า จะขึ้นปีใหม่อายุรอมร่อแล้ว เราควรจะทำอะไรให้ดีกว่าปีเก่า;
ฉะนั้นเรามาทำความเข้าใจระหว่างศาสนานี้กัน ให้มากยิ่งขึ้นไปกว่าปีเก่า, ให้
ศาสนามีบทบาทเพื่อสันติภาพของโลกยิ่งขึ้น เหมือนกับยังขึ้นปีใหม่อีกปี มันก็เป็นการ
เพิ่มความหวัง เพิ่มความปลอตกัย ในการได้รับสันติภาพสันติสุขในโลกนี้, นี่เราควรจะ
ทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้.

อีกอย่างหนึ่งพูดตรงๆ ว่า เพื่อไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนา และไม่เกิดการกระทบกระทั่งภายในสังคมเดียว ที่มีศาสนาต่างกัน; เช่น ประเทศไทย สังคมนี้อิสลามศาสนาได้ตามชอบใจ ศาสนาไหนก็ได้ รัฐธรรมนูญอนุญาตให้อย่างนั้น. ดังนั้นแม้ ประเทศไทย ประเทศเดียว จะถือศาสนาทุกศาสนาก็ได้; แต่แล้วจะทำอย่างไร จึงจะไม่เกิดการกระทบกระทั่งกันในเรื่องศาสนา. อาตมาเห็นว่ามีความเดียวเท่านั้น คือการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ด้วยการทำการศึกษเปรียบเทียบระหว่างศาสนา นี่ก็ความมุ่งหมายที่จะพูดเรื่องนี้.

ขอให้ทุกคนทุกท่านที่มีศาสนา ศาสนาใดก็ตาม ใครมีศาสนาแล้วก็ขอให้ตั้งใจฟังว่า เราจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนากันได้อย่างไร จึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคมของเรา. เรายังจะต้องมีปัญหอย่างนี้กันไปอีก ทุกๆ ประเทศก็ได้หรือทั่วโลกก็ได้, คือว่าในโลกนี้มีศาสนาหลายศาสนาอยู่ในโลก จะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร. ที่นี้จะดูส่วนน้อยที่สุด ส่วนเล็กที่สุดนะ ในครอบครัวหนึ่งมันมีต่างศาสนาก็ได้ คือมีการสมรสระหว่างศาสนา : ฝ่ายอิสลามหนึ่ง ฝ่ายศาสนาหนึ่ง, แล้วจะอยู่กันได้อย่างไร ด้วยความสนิทสนมผาสุก สันติสุขร้อยเปอร์เซ็นต์ได้; มันก็ไม่มีอะไรคอก นอกจากการทำความเข้าใจระหว่างศาสนา.

ดังนั้นจึงเป็นการสมควร อย่างยิ่ง ที่ว่าจะทำความเข้าใจ ด้วยการศึกษเปรียบเทียบ ในลักษณะที่ให้มองเห็นความที่จะร่วมมือกันได้, ไม่ใช่ให้เห็นความแตกต่าง แล้วเกลียดชังกัน เหมือนที่เขาชอบกระทำกันโดยมาก ซึ่งอาตมาถือว่า นั่นเป็นการทำบาป, การเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างศาสนา เพื่อเข้าหากันไม่ได้ นั่นคือการทำบาปอย่างยิ่ง, ควรจะสังวรกันไว้.

ทุกศาสนามีส่วนดีเหมือนกัน.

ทีนี้ก็จะได้พูดต่อไป ในข้อแรก ประเด็นแรก ก็คือจะพูดว่า คำพูดหรือคำถามที่จะถามว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน ศาสนาไหนดีที่สุด; นี่ขอให้เข้าใจว่าเป็นคำถามที่บ๊อบที่สุด. คำถามที่บ๊อบที่สุด ก็คือคำถามที่ถามว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน.

ถ้าเรามองเห็นส่วนลึก แก่นแท้ของศาสนาแล้ว จะไม่เกิดคำถามอย่างนี้; เพราะว่าศาสนาหนึ่งๆ ก็น่าไปอย่างหนึ่ง เหมาะสำหรับคนพวกหนึ่ง ยุคสมัยหนึ่งในถิ่นที่แห่งหนึ่ง, มันเป็นอย่างนี้, แล้วมาถามว่าศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน มันก็เป็นการหลับตาถาม เป็นคำถามที่บ๊อบที่สุด เช่นเดียวกับจะถามว่า กินขนมปังอย่างฝรั่งดี? หรือว่ากินข้าวอย่างคนไทยกินดี? กินขนมปังกับการกินข้าวนี้ ไหนมันดีกว่ากัน หรือถูกกว่ากัน? นี่คำถามนี้บ๊อบที่สุดเลย.

ท่านทั้งหลายก็คงจะทราบได้ว่า มันเป็นคำถามที่บ๊อบที่สุดเท่าไร ที่จะถามว่า กินขนมปังดีหรือกินข้าวดี? สำหรับคนที่กินขนมปัง มันก็ดี มันก็ถูก มันก็มีเหตุผล มันก็เป็นปกติสุขไปแล้ว. คนที่กินข้าวมันก็มีความถูกต้อง มีปกติสุขไปแล้ว; มาถามว่า อันไหนดีกว่ากันนี้ มันตอบไม่ได้หรอก. ถ้าถามฝ่ายหนึ่ง มันก็ต้องตอบอย่างหนึ่ง; คนที่ถามนั้นเขาไม่รู้ เขาเป็นคนกินอะไร, ถ้าตัวเองกินข้าว มันก็ต้องตอบว่ากินข้าวดี; ฉะนั้นเป็นคำถามที่บ๊อบ ถ้าจะถามว่ากินขนมปังดีหรือกินข้าวดี.

ทีนี้แคบเข้ามา ในหมู่พวกที่กินข้าว ภาคเหนือภาคอีสานกินข้าวเหนียว ภาคใต้กินข้าวเจ้า ภาคกลางกินข้าวเจ้า แล้วเกิดถามว่า กินข้าวเหนียวดีกว่ากินข้าวเจ้า? หรือกินข้าวเจ้าดีกว่ากินข้าวเหนียว? มันก็เป็นคำถามที่บ๊อบที่สุดอยู่นั่นเอง. อาตมา

เคยไปลองกินข้าวเหนียวมาแล้ว มันกินไม่ได้, มันกินไม่ค่อยจะได้ มันฝืน ฝืนมาก
เกินไป; นี่เพราะว่าเรามันกินข้าวเจ้า; แล้วพวกที่กินข้าวเหนียวก็มากินข้าวเจ้า
แล้วกับว่า ว่าไม่เต็มท้องไม่อิ่มท้อง ไม่มีกำลังวังชาอะไรอย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นจึงเลิกคำถามอย่างนี้ ให้มันมีความถูกต้องของภูมิหลังเบื้องหลัง
เกิดมาอย่างไร เกิดมาในถิ่นไหน ในยุคไหน ในสมัยไหน มีเลือดเนื้อที่สร้างขึ้นมาจาก
ลักษณะอย่างไร, แล้วอย่างนั้นมันก็ต้อง; ฉะนั้นจึงมี หรือกินก็ได้. ถ้ามีก็มี
ศาสนา, ถ้ากินก็กินข้าว ให้มันถูกต้องกับเรื่องของตนเอง; ภูมิหลังของตนเป็น
อย่างไร, มีวัฒนธรรมอย่างไร, มันเกิดในถิ่นไหน, ในบ้านเมืองที่มีดินฟ้าอากาศอย่างไร;
มันมีอีกหลายอย่างหลายปัญหา ที่มันจะทำให้มองเห็นได้ว่าจะกินเนยดี หรือกินน้ำกระทิดี
เพื่อผลอย่างเดียวกัน มันก็ตัดสินไม่ได้หรอก, มันเป็นเรื่องของความเคยชินมากกว่า ที่
เรียกว่ารสนิยมหรืออะไรก็แล้วแต่.

ฉะนั้นเราจะไม่มีการถามกันว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน; เพราะ
ศาสนาหนึ่งย่อมดีสำหรับคนพวกหนึ่งโดยสมบูรณ์; ฉะนั้นเขาก็รับเอาศาสนานั้น
เป็นศาสนาประจำ สืบทอดกันมา จนกลายเป็นศาสนาประจำวงศ์ตระกูล หรือศาสนา
ประจำชาติก็แล้วแต่. ถ้ามองดูถึงความเหมาะสม ที่จะได้รับจากศาสนาแล้ว มันก็
ดีด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีคำ่ว่าดีกว่า แล้วก็ไม่มีคำ่ว่าดีที่สุดด้วย.

อาตมากลัวพูดว่า ไม่มีศาสนาไหนดีที่สุด; เช่น พุทธศาสนา อย่างนี้
ใช้กับคนโง่ไม่ได้, พุทธศาสนาจะดีที่สุดไปได้อย่างไร เพราะมันใช้กับคนทุกคนไม่ได้.
ศาสนาที่นิยมปัญญา รุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา มันใช้ไม่ได้สำหรับคนโง่; นี่คือข้อที่ว่า
มันไม่ดีที่สุดไปได้, ถ้าดีที่สุดจริง มันก็ต้องใช้ได้กับคนทุกคน ทุกพวกทุกชนิกจริง;
ฉะนั้นเราจึงไม่อาจจะพูดว่า มีศาสนาไหนดีที่สุด, แล้วก็ไม่ได้พูดว่า ศาสนาไหน

ดีกว่าศาสนาไหน เพราะว่ามันจะเหมาะสำหรับผู้ที่ถือศาสนานั้นๆ ตามภูมิหลังของคนที่มียุ. ฉะนั้นเราจะเลิกพูด คือเลิกถามชนิดนี้.

ทุกศาสนาย่อมมีผลดีเฉพาะของเขา.

ที่นี้ก็จะมากในแง่ที่ว่า แต่ละศาสนาก็มีส่วนดี มีแง่ดี ส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ศาสนิกของศาสนานั้นเต็มที เป็นศาสนาๆ ไปทุกๆ ศาสนา.

นี่ เคียวโนมาพิจารณากันถึงคำว่า “ศาสนา”, ศาสนานี้ก่อน. คำว่าศาสนา ศาสนา นี้ ไม่ได้หมายถึงลัทธิสำหรับเชื่อ, เพียงแต่เป็นลัทธิสำหรับเชื่อนั้น ยังไม่เรียกว่าศาสนา ต้องเป็นระบบของการปฏิบัติ ปฏิบัติอยู่ ปฏิบัติลงไปแล้ว เป็นระบบๆ ถูกต้องตามระบบแล้ว, นี่จึงจะเป็นตัวศาสนา. ถ้ายังเป็นแต่เพียงลัทธิของความเชื่อ มันยังเป็นของลมๆ แล้งๆ มันยังไม่เป็นตัวศาสนา; มันต้องมีการปฏิบัติ เมื่อมีการปฏิบัติลงไปแล้ว มันก็จะมีผลของการปฏิบัติ ก็จะเกิดผลขึ้นมาตามสมควร ดังนั้นจึงกับความทุกข์ หรือแก้ปัญหาก็ได้อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป.

หัวใจของทุกศาสนามันจึงอยู่ที่ความดับทุกข์ ปฏิบัติแล้วดับทุกข์ได้, จะเป็นแต่เพียงความรู้เฉยๆ ยังไม่พอ. เอาละ, หลักวิชาความรู้มันก็มี เพื่อจะปฏิบัติได้ถูกต้อง; ปฏิบัติอย่างเดียวมันยังไม่พอ ต้องได้รับผลของการปฏิบัติด้วย แล้วผลของการปฏิบัตินั้นก็คือการดับทุกข์ได้, มันก็เลยมีค่าอยู่ที่ความดับทุกข์ ซึ่งมีด้วยกันทุกศาสนา.

ศาสนานี้ดับทุกข์ ของคนในเอเชียได้, ศาสนานี้ดับทุกข์ของคนในยุโรปได้, ในแอฟริกาได้, ในที่ไหนได้ ส่วนที่มันดับทุกข์ได้นี้ มันเหมือนกัน; สำหรับ

ความทุกข์มันไม่มีทางชาติต่างศาสนาออก ตัวความทุกข์มันทุกข์เหมือนกันหมดเลย, แล้วก็มันดับทุกข์ได้ แล้วมันก็มีค่าเท่ากัน. ถ้าอธิบายเรื่อง จะดับทุกข์ข้ออย่างไหน มันเป็นส่วนพิเศษประจำศาสนา; แต่ว่าสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ, ครั้นปฏิบัติแล้ว ดับทุกข์ได้ ความดับทุกข์ได้นี้ คือค่าอันแท้จริง ซึ่งมีอยู่ในทุกศาสนา. ถ้าศาสนา ไหนไม่มีส่วนที่ดับทุกข์ได้ละก็ ชีตฆ่าออกไปได้เลย, ชีตช้อออกไปได้เลย จากบัญญัติของ ศาสนา; ถ้ามันยังมีอยู่ มันต้องดับทุกข์ได้ ในชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือระดับใดระดับ หนึ่งก็ตามเถอะ.

เพราะว่าคนในโลกมันมีหลายชนิกนั้ หลายระดับนั้ มันจึงต้องมีหลาย ศาสนา เพื่อพอเหมาะพอคักกับคนเหล่านั้น; ฉะนั้นศาสนาทุกศาสนา จึงมีส่วนดี ตรงที่ดับทุกข์ได้ ด้วยการปฏิบัติถูกต้อง จนดับทุกข์ได้; แม้จะมีรูปร่างของการ ปฏิบัติต่างกันบ้างก็ไม่ใช่ไร, ไม่ใช่ไรเหมือนกับกินข้าวเหนียวเข้าไป มันก็บำรุงร่างกาย ได้ กินข้าวจำวนมันก็บำรุงร่างกายได้, กินขนมปังมันก็บำรุงร่างกายได้ ไม่ใช่ไร, ขอแต่ ให้ดับทุกข์ได้. ดังนั้นจึงมองดูที่ส่วนลึกส่วนหัวใจ ที่เป็นจุดกลาง ใจกลาง เป็น นิวเคลียสของทุกศาสนา ว่ามันดับทุกข์ได้; ดังนั้นทุกศาสนาจึงเหมือนกันใน ส่วนนี้.

เปรียบเทียบข้อนี้ ก็จะเปรียบเทียบได้กับว่า น้ำ, น้ำของเหลว ของเหลว ที่เรียกกันว่าน้ำ มันมีมากชนิดเหลือเกิน มากชนิดนับไม่ไหว : น้ำฝน น้ำประปา น้ำบ่อ น้ำคลอง น้ำท่า น้ำในนา น้ำในคู น้ำในหนอง กระทั่งน้ำสกปรกใต้ถุนบ้าน มันเป็นน้ำ เหมือนกัน, กระทั่งว่า น้ำผึ้ง น้ำตาล น้ำส้ม น้ำปลา น้ำอะไรก็สุดแท้ ที่มันเหลว เป็นน้ำแล้วก็เรียกว่าน้ำ, จะเป็นเหม็นหรือหอม เปี้ยวหรือขม หรืออะไรก็สุดแท้. แต่ถ้ามีสติปัญญาจะรู้ว่า ในน้ำทุกชนิดมีน้ำบริสุทธิ์; ในน้ำโคลนก็แยกเอาน้ำ บริสุทธิ์ เป็นน้ำกลั่นออกมาได้ เป็นน้ำคลองก็ได้ น้ำฝนก็ได้ แม้แต่ในน้ำส้ม ในน้ำตาล ในน้ำอุจจาระ ก็อาจจะแยกเอาน้ำบริสุทธิ์ออกมาได้.

น้ำบริสุทธิ์ H_2O นั้นแหละเอาออกมาได้ จากทุกน้ำ จากทุกน้ำ : น้ำ เหนือ น้ำโคล น้ำปัสสาวะ น้ำอุจจาระ มันก็มีน้ำที่บริสุทธิ์อยู่ในนั้น แยกออกมาได้. แต่ที่คนเรานั้นก็เกลียด เกลียดน้ำเหม็น น้ำสกปรก จนถึงกับว่า มันเข้กันไม่ได้ โดย ที่ไม่รู้ ว่าน้ำเลือนน้ำหนองของตนนั่น มันก็มีน้ำที่บริสุทธิ์ อยู่ในนั้น; น้ำทั้งหลายมีหัวใจ เป็นน้ำบริสุทธิ์อยู่ด้วยกันทั้งนั้น มันแล้วแต่ใครจะรู้จักแยกออกมา หรือไม่รู้จักแยกออก มา. เราจึงมองให้เห็นว่า น้ำทั้งหลายมีน้ำบริสุทธิ์ อยู่เป็นแกนกลาง อยู่ข้างใน ทั้งนั้น, อย่าไปดูถูกดูหมิ่นมันเลย.

ฉะนั้น ศาสนาก็สืบศาสนาก็ตาม มัน มีส่วนที่ดับทุกข์ได้ ตามมากตาม น้อยอยู่ทั้งนั้น. ตั้งแต่มีโลกมา มีมนุษย์มานี้ มันมีศาสนาตั้งต้นมาหลายรูปแบบ เปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ, เปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ; ถ้าจะนับกันจริงๆ แล้ว ต้อง หลายสืบศาสนาแหละ. ในแต่ละศาสนานั้น เคยดับทุกข์ ของประชาชนที่นั่นมาแล้ว ทั้งนั้น ไม่มากนักน้อย, หมายความว่ามันเคยดับทุกข์มาแล้วทั้งนั้น. ฉะนั้นส่วนที่มัน ดับทุกข์ได้นี้ มันก็เป็นส่วนหัวใจของศาสนา เราจึงถือว่าทุกศาสนามีหัวใจ เหมือนกัน คือดับทุกข์ได้ เหมือนกับในของเหลวทุกชนิด มีน้ำบริสุทธิ์อยู่ในนั้นทั้งนั้น, แล้ว จะไปรังเกียจรังอนให้มัน .... พุดหยาบคายอีกแล้ว, จะไปรังเกียจกันให้มันโง่ทำไม. การ รังเกียจกันระหว่างศาสนามันจึงเป็นเรื่องที่โง่เขลาที่สุด ที่มัน ไม่ควรจะมีในหมู่ มนุษย์ เพราะว่าในแต่ละศาสนา มีคุณค่าที่ดับทุกข์ได้อย่างนี้ทั้งนั้น.

ทั้งนั้นเราจึงพบว่าในทุกศาสนามีค่า ดับทุกข์ได้ อย่างเดียวกัน เลย ไม่ ต้องเปรียบเทียบ เห็นไหม? นำหัวไหม? เมื่อมันดับทุกข์ได้โดยเสมอกัน อย่างใด อย่างหนึ่งแล้ว มันก็เป็นศาสนาแล้ว ก็ไม่ต้องเปรียบเทียบก็ได้, มีแต่จะเลือกๆเลือกๆ ให้เหมาะสมกับปัญหาของตน ให้เหมาะสมแก่ความทุกข์ของตน, แล้วก็เอาไปใช้ดับทุกข์ ได้ก็พอ; ฉะนั้นเราจึงไม่มีการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนา.

นี่คือการเปรียบเทียบ ชนิดที่ให้อันเข้ากันได้, ให้อันเป็นมิตรกันได้ ให้อันร่วมมือกันได้ แก่ไขปัญหาในโลกได้, ไม่ใช่มาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง แล้วก็เกลียดชังกัน; นั่นมันไม่ใช่เรื่องศาสนาแล้ว, ถ้าอย่างนั้นเป็นเรื่องของภูติผีปิศาจไปแล้ว ไม่ใช่เรื่องของพระศาสนาแล้ว. ถ้าเป็นเรื่องของพระศาสนา มันก็ต้องทำชนิดที่ให้อันมนุษย์ได้รับประโยชน์ โดยร่วมมือกันได้.

เดี๋ยวนี้เรามองเห็นหัวใจของศาสนาแต่ละศาสนา ดับทุกข์ได้ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง, อย่างนั้นมันเหมือนกันเสียแล้วไม่ต้องเปรียบเทียบโดยขนาด มันไม่มีความหมายดอก; เพราะความทุกข์ของคนใจเอาศาสนาของคนฉลาดมาจับไม่ได้, ความทุกข์ของคนฉลาด ก็เอาศาสนาของคนโง่มาจับไม่ได้, มันต้องมีถูกผิดถูกตัวกันไปทั้งนั้น มันก็เลยมีค่าเหมือนกัน ในข้อที่ว่า มันดับทุกข์ได้.

นี่เราจะมองกันในแง่นี้ ว่าทำให้อันมนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ของตนๆ มีแต่ความสุข มีแต่การทำให้ความเป็นมนุษย์นี้เป็นประโยชน์ อยู่ร่วมกันอย่างมีประโยชน์.. ทุกคนไม่มีความทุกข์ แล้วทุกคนกำลังผลิตประโยชน์ออกไปรอบตัว ให้เพื่อนมนุษย์กันพลอยได้รับ; นี่คือการสมบูรณ์ของศาสนา แม้อยู่ในระดับต่ำ มันก็มีความหมายเต็มทีของการดับทุกข์, จะอยู่ในระดับสูงเท่าไร มันก็มีความหมายเต็มทีของการดับทุกข์, เอาที่ไม่มีความทุกข์กันนั้นแหละเป็นเครื่องวัด.

นี่เรียกว่า เราจะเปรียบเทียบว่า แต่ละศาสนานี้มีส่วนดี; ไม่ใช่เพียงแต่พูดว่า มีสอนให้คนทำดี เหมือนที่เขาชอบพูดกันมาก. อาตมาพูดว่า พูดอย่างนั้นมันเป็นเด็กกอมมือเกินไป, เช่นพูดว่าศาสนาทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้คนทำดี แล้วก็เหมือนกัน อย่างนี้ก็ได้, ถูกที่สุดแหละ แต่มันถูกอย่างลูกเด็กกอมมือ. มันจะต้อง

พูดว่า ทุกศาสนามันดับทุกข์ได้, กับทุกข์ของมนุษย์ มนุษย์มีกิเลสขันธ์ มันก็มีศาสนาหลายร้อยชนิด เหมาะสมถูกฝ่าถูกตัว, กับทุกข์ของมนุษย์แต่ละชนิดได้ เราจึงพอใจ.

ในอนาคตอาจมีศาสนาเดียว.

เอ้า, ที่นี้ก็คู่ต่อไปในอนาคต ในอนาคตนี้ โลกมันอยู่ใต้อำนาจวิสัยของวิชาความรู้ทางวิทยาศาสตร์, ที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ ที่กำลังก้าวหน้า ก้าวหน้า ก้าวหน้าอยู่ในโลก แล้วโลกก็ยอมรับวิทยาศาสตร์ ยอมรับนับถือวิทยาศาสตร์ยิ่งๆขึ้นไป; โลกมันเปลี่ยนพื้นฐาน เปลี่ยนอุปนิสัย เปลี่ยนอะไรไปในทางที่จะยึดวิทยาศาสตร์เป็นหลัก. ดังนั้น ในอนาคต มันจะเหลืออยู่แต่ศาสนาเดียว คือศาสนาวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องเรียกว่าพุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ อะไรแล้ว ไม่ต้องเรียกแล้ว, มันจะเรียกว่าศาสนาวิทยาศาสตร์ คือศาสนาที่กล่าวถึง ความจริงอันเด็ดขาดของธรรมชาติ เรียกว่าศาสนาของความจริง. ความจริงของอะไร? ของธรรมชาติ ของธรรมชาติที่ศึกษาได้ เกี่ยวข้องได้ด้วยวิทยาศาสตร์ ด้วยวิถีทางวิทยาศาสตร์.

ในอนาคต เมื่อมนุษย์เข้าถึงระดับสูงสุดของวิทยาศาสตร์ ศาสนามันก็จะเหลืออยู่แต่ศาสนาวิทยาศาสตร์ ที่เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์. ที่ไอน์สไตน์เคยพูดไว้ว่า จะเหลืออยู่ศาสนาเดียว ที่สามารถจะ cope, can cope natural need. ศาสนาที่จะสามารถตอบคำถาม หรือสู้หน้าได้กับความต้องการของวิทยาศาสตร์ตามธรรมชาติ ศาสนานี้จะเหลืออยู่ จะเรียกว่าศาสนาอะไรก็ตามใจ เพราะมนุษย์เป็นลูกน้องของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว. เมื่อมนุษย์เป็นลูกน้องของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว มันก็เป็นศาสนาวิทยา-

ศาสตร์; แต่อย่าลืมว่า หัวใจของทุก ๆ ศาสนาแต่ละศาสนานั้น เข้าไปอยู่ที่นั่น คือมันดับทุกข์ได้; มันจะดับทุกข์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ก็ตามใจเถอะ มันก็ต้องตรงกับหลักของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่เป็นมาแล้วแต่ในอดีต, จะด้วยเชื่อพระเจ้า หรือว่าจะด้วยเชื่อการกระทำของตัวเอง ก็แล้วแต่.

เดี๋ยวนี้เขาแบ่งเป็นเหลือ ๒ ศาสนาแล้วในโลกนี้ ๒ ศาสนาแล้ว, เหลือเพียง ๒ ศาสนา แล้วในโลกนี้ คือพวก creationist เชื่อพระเจ้า พระเจ้าสร้าง, เชื่อพระเจ้า นี่เป็น creationist มีก็ศาสนาก็ไปนับดูเอาเอง. นี่ศาสนาอีกพวกหนึ่งเป็น evolutionist เชื่อวิวัฒนาการตามธรรมชาติ มีอยู่ก็ศาสนาก็ลองไปนับดูเอาเอง, เท่าที่มันเห็นชัด ๆ อยู่ พุทธศาสนาอยู่ในพวก evolutionist ก็คือความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติตามเหตุตามปัจจัยของธรรมชาติ.

พุทธศาสนาที่แท้จริงไม่ได้สอนว่า สุขหรือทุกข์นี้เป็นไปตามกรรม, ความสุขความทุกข์ของมนุษย์ไม่ได้เป็นไปตามกรรม; แต่พุทธบริษัทส่วนมากยังโง่อยู่ ว่า สุขทุกข์เป็นไปตามกรรม. แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุขทุกข์ไม่ใช่เป็นผลของกรรมเก่า แต่เป็นผลของอิทัปปัจจยตา นี่มันทำผิดหรือมันทำถูกที่นี้เดี๋ยวนี้, นี่คือวิทยาศาสตร์ละ เป็น evolutionist ไม่ต้องมีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง; แล้วก็ว่าสุขทุกข์นี้ ไม่ใช่เป็นเพราะว่าพระเจ้าบันดาล, ที่พุทธศาสนาเป็นอย่างนี้. ความสุขความทุกข์ของมนุษย์ ไม่ใช่พระเจ้าหรือสิ่งสูงสุดบันดาล และไม่ใช่ผลของกรรมเก่า แต่เป็นผลของอิทัปปัจจยตา ที่ทำลงไปผิดหรือทำลงไปถูก; เพราะว่าถ้ามันจะเกิดความทุกข์ร้อนเจียนตายขึ้นมา, แต่ถ้าปฏิบัติถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตาแล้ว มันไม่เป็นทุกข์เลย. ขอให้เข้าใจส่วนนี้ แม้จะเจ็บไข้ได้ป่วยเจียนตาย เป็นทุกข์เจียนตายอยู่แล้ว ถ้าดำรงจิตให้ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยตา แล้ว มันก็ไม่เป็นทุกข์เลย; ฉะนั้น จึงยกเลิกกรรมเก่า

หรือยกเลิกอำนาจของพระเจ้า ของเทพเจ้า ของภูติผีปีศาจ ของอะไรออกไปหมดสิ้น. นี่พุทธศาสนามีลักษณะเป็น evolutionist อย่างนี้ ไม่มีลักษณะ เป็น creationist.

เกี่ยว^๕ ศาสนาในโลกเหลืออยู่เพียง ๒ ศาสนาแล้ว ศาสนาหนึ่งเป็น creationist มีพระเจ้าผู้สร้าง ก็ทำไปตามแบบนั้น, ศาสนาหนึ่งเป็น evolutionist เป็นไปตามกฎของวิวัฒนาการ เหตุบังจย ก็ทำไปตามแบบนั้น.

แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ควรจะเอามาเปรียบเทียบว่า ศาสนาไหนดีกว่ากัน. อย่าให้มันโง่ไปอีก, มันจะเป็นคำถามที่โง่เง่าที่สุด ที่จะถามว่าศาสนาไหนดีกว่ากัน; เพราะว่าสำหรับคนบางพวก มันก็ต้องใช้แบบของตน แบบอื่นใช้ไม่ได้. พวกที่มีพื้นเพ นิสสัย สันดาน วัฒนธรรม จิตใจ มาตามแบบที่เหมาะสมกับศาสนา creationist ก็ต้องถือศาสนานั้น, ส่วนพวกที่ไม่เป็นอย่างนั้น เป็นไปตามแบบของธรรมชาติ ก็ต้องถือศาสนา evolutionist เป็นธรรมดา. แต่ว่าทั้ง ๒ ศาสนาจะเอามาเปรียบเทียบกันอย่างไร มันก็ยังเสมอกัน หรือได้ผลคล้ายกัน คือว่าดับทุกข์ได้ ตามแบบของตน ๆ.

ถ้ามันเหลือ ๒ ศาสนา มันก็ยังไม่มีทางที่จะมาพูดว่าอันไหนดีกว่าอันไหน อันไหนดีที่สุด อยู่กันเอง; เพราะประชาชน หรือสัตว์ทั่วไป มีปัญหาตามแบบของตน ๆ ตามลักษณะนิสัยจิตใจของตน, แล้วยังเป็นไปตามการศึกษา หรือวัฒนธรรม หรือประเพณีอะไรอีกมาก ซึ่งฝังแน่นอยู่ในสันดาน. เขาก็ต้องได้ศาสนาที่เหมาะสม เขาจึงจะดับทุกข์ของเขาได้ ก็ยังติไปตามแบบนั้น; ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น มันก็ต้องมาแบบอิตัปปัจจยตา คือว่าไปตามเหตุบังจย กฎของธรรมชาติอย่างไร ปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็ดับทุกข์ได้. เพราะฉะนั้นพวกที่กินขนมปังก็กินไปซิ, พวกกินข้าวก็กินไปซิ, มันจะมีปัญหาอะไร ที่จะถามว่า อันไหนจะดีกว่ากัน หรืออันไหนจะดีที่สุด.

แต่ที่นี้ถ้ามันมาถึงขั้นวิทยาศาสตร์ ขอบภัยที่จะพูดว่า ในอนาคตข้างหน้า อันนาไกลอนั้น ถ้าคนในโลกมันเป็นสมาชิกของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว น่ากลัวว่าจะเหลืออยู่แค่ศาสนาเดียว คือศาสนาวิทยาศาสตร์. ทุกศาสนาเอามาใส่กรก หลอมทำๆ ทำเกล้าเป็นอันเดียวกัน เหลือเป็นศาสนาวิทยาศาสตร์, นั่นแหละจะอยู่เป็นศาสนาเดียว แล้วไม่ต้องเปรียบเทียบกันแล้วที่นี้ มันมีเป็นศาสนาเดียวแล้ว จะเปรียบเทียบกับใคร ได้อย่างไร, มันก็ไม่ต้องเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบทางศาสนามีไม่ได้อีกต่อไปแล้ว เพราะมันเหลือศาสนาเดียวเสียแล้ว.

นี่ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก สากลจักรวาล มันมีเค้าเงื่อนอย่างนี้ มีเค้าโครงอย่างนี้ มีปัญหาอย่างนี้. เรามาพูดกันเหมือนกับพูดถึงอนาคต อนาคตนี้ไม่แค่นั้น ไม่เท่าไรก็กลายเป็นอดีตแหละ อีกไม่กี่พันปี, อีกไม่กี่หมื่นปี อนาคตนั้นก็กลายเป็นอดีต แล้วมันก็เป็นเรื่องธรรมดาไปอีก เพราะว่าอนาคตมันก็กำลังกลายเป็นอดีตอยู่เรื่อยไป. พรุ่งนี้มันก็จะมากลายเป็นวานนี้ของวันนี้อยู่ได้เรื่อยไปๆ; เพราะฉะนั้น อนาคตมันจึงอยู่ใกล้ๆ ใกล้ตัวเอง, สักวันหนึ่งมันก็จะถึงยุคหนึ่ง ซึ่งอะไรๆ มันก็ต้องเหมาะสมสำหรับยุคนั้น. นี่อาตมาจึงคิดว่า และเชื่อว่าด้วย มันจะมีเหลืออยู่ศาสนาเดียว ในยุคหนึ่ง คือศาสนาวิทยาศาสตร์ ที่มนุษย์ทุกคนในโลก เป็นสมาชิกของวิทยาศาสตร์ไปหมด. แต่ถ้ามันจะมีอะไรเกิดขึ้นมาอีก นอกจากวิทยาศาสตร์นั้นก็ค่อยพูดกัน; แต่เค้าเงื่อนที่มันเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ มันมองเห็นอยู่ว่า วิทยาศาสตร์ ความรู้ เหตุผล เหตุปัจจัย ตามกฎวิวัฒนาการนี้ มันจะครองโลก. เราเปรียบเทียบกันไว้ล่วงหน้า เปรียบเทียบกันว่า เพื่อจะให้ร่วมมือกันได้.

ถ้าเราจะถือเป็นศาสนา ศาสนานั้น ศาสนานี้ ก็ให้รู้ไว้เถิดว่า เราจะมีปัญหาอย่างเดียวกัน ปัญหาาร่วมกัน ก็จะต้องต่อสู้กับศาสนาวิทยาศาสตร์ อันจะมีมาใน

อนาคต. ศาสนาไหนก็ตามที่มีอยู่ในโลกเวลานี้ จะต้องเผชิญปัญหาในอนาคต คือต่อสู้กันกับศาสนาวិทยาศาสตร์; ถ้าศาสนาไหนเป็นวิทยาศาสตร์อยู่แล้วก็ไป. แต่ศาสนาที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์นั้น จะเป็นอยู่ได้ง่าย เป็นไปได้ง่าย. หรือเคลื่อนไหวได้ง่าย.

ที่นี้เปรียบเทียบกับอย่างนี้แล้วก็ จะทำให้เกิดความรู้สึกลักษณะอย่างหนึ่งว่า ต่อไปนี้ก็เตรียมตัว สำหรับจะมีความรู้เรื่องของธรรมชาติ, รู้เรื่อง กฎของธรรมชาติ, รู้เรื่อง หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, หน้าที่ผลของธรรมชาติ. แล้วผู้ที่เคยเรียกว่าพระเจ้า ก็จะต้องเปลี่ยนพระเจ้าเป็นธรรมชาติ ที่เคยเรียกว่าธรรมชาติ ก็จะต้องเปลี่ยนธรรมชาติเป็นพระเจ้า คือเป็นสิ่งสูงสุด แล้วแต่จะใช้ชื่อไหน แล้วแต่จะชอบชื่อไหน. คำว่าพระเจ้าหมายถึงสิ่งสูงสุดก็เหมือนกัน. สิ่งสูงสุดนั้นคืออะไร ก็ไปว่ากันข้างหน้า. แล้วการถือศาสนานั้นมันแล้วแต่คนในโลก. ถ้าคนในโลกถือศาสนาอะไร ศาสนานั้นมันก็อยู่ ถ้าคนในโลกไม่ถือศาสนาอะไร ศาสนานั้นมันก็ดับไป มันก็มีเท่านั้น.

ศึกษาให้รู้จักความจริงของธรรมชาติ.

วิทยาศาสตร์ในที่นี้ หมายถึงความจริงของธรรมชาติ, ตามธรรมชาติ, ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. เดียวนี้ก็อยากจะพูดถึงเค้าเงื่อนของธรรมชาติ ว่าเราพิจารณาแล้วเห็นเรื่อง ทุกเรื่องเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ในหลักของพุทธศาสนาจะเรียกว่าธรรมชาติเสมอทั้งหมด ไม่มีอะไรมากไปกว่าธรรมชาติ. การศึกษาใหม่ ๆ การศึกษาฝรั่งก็ตี ที่มีคำว่า super natural เหนือธรรมชาติ หรือผิทธธรรมชาตินั้นนะ เป็นคำพูดที่ไม่มีในพุทธศาสนา, ในพุทธศาสนาไม่มีคำว่า เหนือธรรมชาติหรือผิทธจากธรรมชาติ

มันจะเป็นธรรมชาติไปหมด. นี่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในโลก ยังไม่ทันพุทธศาสนา เพราะว่าคำวิทยาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในโลก มันยังมีคำว่า super natural ก็คือเหนือธรรมชาติ; แต่หลักพุทธศาสนาไม่มีอะไรที่จะเหนือธรรมชาติ หรือผิดจากธรรมชาติ เป็นธรรมชาติไปหมด.

รู้จักธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ, รู้จักตัวของธรรมชาติ จะเป็นร่างกายก็ได้ เป็นจิตใจก็ได้ เป็นความรู้สึกนึก เป็นการทำอะไรก็ได้ มันเป็นธรรมชาติ, แล้วมันก็มีกฎของธรรมชาติ บังคับให้เป็นไป, แล้วมันก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎนั้นๆ, แล้วก็ได้รับผลจากการกระทำนั้นๆ.

เช่น คนคนหนึ่งมีเนื้อหนัง ร่างกาย กระดูก โลหิต อะไรต่างๆ ทั้งหมดนี้คือธรรมชาติ จะเรียกว่า ประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๔ ก็ได้, หรือจะประกอบอยู่ด้วยธาตุอะไรก็ได้แต่จะเรียกด้วยวิชาอะไร; แต่ว่ามันเป็นธรรมชาติ มีมาตามธรรมชาติ สืบต่อกันมาตามธรรมชาติ เป็นตัวธรรมชาติ.

ทั้งในตัวของธรรมชาติ ในตัวธรรมชาตินี้ มันมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ มันจึงเปลี่ยนแปลง; เช่นเนื้อหนังของเรา เจริญเติบโตได้ เป็นผู้ใหญ่ได้ เป็นของขับถ่ายออกได้ เป็นของเกิดใหม่ได้ เป็นของสะสมไว้ได้ กฎของธรรมชาติทำให้เป็นอย่างนี้ ในตัวเรามีทั้งธรรมชาติ เป็นทั้งธรรมชาติ และมีกฎของธรรมชาติ.

แล้วเราก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ นับตั้งแต่ที่เราต้องกินอาหาร ต้องถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ต้องบริหารร่างกายให้ถูกต้อง มันจึงจะไม่ตายมันอยู่ได้; ถ้ามันมีความทุกข์เกิดมาจากอะไร ก็ต้องบริหารให้ถูกต้อง, ความทุกข์เกิดมาจากกิเลสตัวไหนข้อไหน ก็ต้องละกิเลสตัวนั้นข้อนั้น แล้วก็ไม่มีความทุกข์;

นักกฎของธรรมชาติ. กิเลสเกิดขึ้นมา เพราะความไม่รู้ความโง่ของมนุษย์นั่นเอง, ความโง่ของมนุษย์ นั่นเอง ประุงให้เกิดสิ่งที่เรียกว่ากิเลส แล้วสิ่งที่เรียกว่ากิเลสก็บังคับให้ทำไปผิดๆ แล้วก็เดือดร้อนเป็นทุกข์ ทั้งตัวเองและผู้อื่น. ถ้าศึกษาเรื่องนักรู้อย่างเพียงพอแล้ว กิเลสเกิดไม่ได้ คือโง่ไม่ได้นั่นเอง. เมื่อโง่ไม่ได้มันก็ไม่มิกิเลสเกิด มันก็ไม่มีทำอะไรผิด, แล้วมันก็ไม่มียั่วหา มันไม่มีความทุกข์.

เมื่อเราทำหน้าที่ตามธรรมชาติถูกต้องแล้ว ก็ได้รับผลเป็นที่พอใจ คือไม่ต้องเป็นทุกข์. มนุษย์เป็นอย่างนี้ มนุษย์เป็นอย่างนี้, แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็เป็นอย่างนี้, แม้แต่สุนัขตัวหนึ่งนี้, ทั้งหมดนั้นมันก็เป็นธรรมชาติ มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ทุกอนุทุกปรมาณู ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของมัน มันเลยมีหน้าที่ตามแบบของมัน : จะต้องกินอาหาร จะต้องถ่ายอุจจาระ บัสสวะ, จะต้องบริหารอย่างนั้น อย่างนี้ตามกฎของธรรมชาติ มันรอดชีวิตอยู่ได้ มันได้รับผลจากการปฏิบัติถูกต้องตามหน้าที่ของธรรมชาติ.

ต้นไม้ต้นไม้ก็เหมือนกัน มันมีตัวธรรมชาติ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นต้นไม้, จะเป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุอะไรก็ได้แต่จะเรียกตามภาษาอะไร วิชาแขนงไหน. ต้นไม้ แต่ละต้นทั้งต้นนี้มัน เป็นธรรมชาติ, แล้วมัน มีกฎของธรรมชาติ บังคับอยู่ ทุกๆ ปรมาณู มันต้องเปลี่ยนไปทุกๆ ปรมาณู กฎของธรรมชาติ. ดังนั้นต้นไม้จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ; เช่นว่ามันจะต้องดูดน้ำขึ้นไป ดูดแร่ธาตุขึ้นไป เมื่อมีแสงแดด มันก็ประุงให้เป็นอาหารทางใบส่งกลับมาเลี้ยงลำต้นงอกงาม แล้วมันก็รอดอยู่ได้ เพราะมันปฏิบัติถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ.

ฉะนั้นเราจึงพูดว่า สิ่งที่มีชีวิตในระดับมนุษย์ก็ดี ในระดับสัตว์เดรัจฉานก็ดี ในระดับต้นไม้ต้นไถ่ก็ดี อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อันนี้, เพราะมันเป็นตัวธรรมชาติ,

ได้, แล้วมัน ถูกควบคุมอยู่ด้วยกฎของธรรมชาติทุก ๆ ปริมาณ. นี่จะเรียกว่าเป็นสิ่งที่สูงสุด กฎของธรรมชาติเป็นสิ่งที่สูงสุด เข้าไปควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก; แม้แต่ในกองอุจจาระกฎของธรรมชาติก็เข้าไปควบคุมกองอุจจาระ ให้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นอย่างอื่นไปได้, กลายเป็นอาหารของหนอน กลายเป็นอาหารของแมลงอะไรก็ได้. นี่เรียกว่าไปควบคุมอยู่ทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก, นี่เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ ใครจะเรียกว่าพระเจ้า หรือใครจะเรียกอะไรก็สุดแท้ ไม่มีใครห้าม. แต่สำหรับ พุทธบริษัทที่เรียกว่า กฎของธรรมชาติ ควบคุมสิ่งสถิตอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นสากลจักรวาล, สากลจักรวาลจะมีกี่ปริมาณ กี่อะตอม จะมีกฎของธรรมชาติเข้าไปควบคุมอยู่ทุก ๆ ปริมาณ แล้วมันก็เป็นไปตามกฎนั้น.

ฉะนั้น สิ่งใดจะมีชีวิตรอด สิ่งนั้นต้องประพฤติกฎต้องตามกฎอันนั้น คือให้ถูกต้อง; อย่างกฎวิทยาศาสตร์ที่ว่า *The fittest the survival, the fittest the survival* — สิ่งใดเหมาะสมสิ่งนั้นจะรอดอยู่. นี่มันจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ที่ควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาลนี้. แม้แต่ก้อนหินนี้ ไม่มีชีวิตนี้ มันก็ยังเป็นธรรมชาติ มีกฎของธรรมชาติ ควบคุมอยู่ทุกปริมาณ ให้ทุก ๆ ปริมาณของก้อนหินนี้เปลี่ยนไปตามกฎเกณฑ์อันนั้น, และในที่สุดมันจะเป็นอย่างอื่น หรือมันจะเป็นอย่างไรก็สุดแท้ เพราะมันจะเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

นี่คือความเป็นวิทยาศาสตร์ ตามหลักแห่งพุทธศาสนา ซึ่งอาตมาได้กล่าวแล้วว่า พุทธศาสนานี้เป็นศาสนาประเภท evolutionist ไม่มีเค้าเงื่อนแห่ง creationist เหลืออยู่เลย; แต่การที่คนจะถือไขว้เขวกันนั้น มันห้ามไม่ได้มันแล้วแต่คน. แต่ถ้าถือหลักพุทธศาสนาโดยตรง โดยถูกต้องแล้ว มันจะมีลักษณะเป็น evolutionist เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ตามกฎของอิทัปปัตตยา, แล้วก็สามารถที่จะใช้กฎเกณฑ์อันนี้ทำอะไรได้

สร้างนั้นสร้างนี้ขึ้นมาได้ โดยถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ, สามารถที่จะสร้างอะไรขึ้นมาได้ สามารถที่จะเลิกร้างอะไรก็ได้ เพราะทำถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ.

ขอให้เรามองดูส่วนลึกที่สุด ของสิ่งที่เรียกว่าความจริง ๆ, ความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานของวิชาวิทยาศาสตร์ สำหรับจะค้นคว้า สำหรับจะรู้ สำหรับจะบัญญัติแต่งตั้งกฎเกณฑ์อะไรต่าง ๆ; นี่เป็นสิ่งที่ว่าเป็นใจกลาง เป็นแกนกลางของสากลจักรวาล สากลจักรวาล ของ cosmos, มันยิ่งกว่า ยิ่งกว่าทุกโลกอีกของสากลจักรวาล ทุกๆ จักรวาลรวมกันเป็นนี้, ไม่ใช่เพียงแต่ระหว่างชาตินะ มันระหว่างจักรวาล ประกอบอยู่ด้วยกฎเกณฑ์อันนี้, แล้วจะอยู่เป็นใจกลาง สำหรับที่ใครจะศึกษาให้รู้ แล้วก็ปฏิบัติ แล้วก็ได้รับผลตามที่ตนต้องการ; จึงถือโอกาสว่า พวกไหนวันที่ว่ามันจะขึ้นปีใหม่ ขอให้ความรู้ของเราก้าวหน้า ๆ ก้าวหน้า ไปตามคำว่า ปีใหม่ ๆ ปีใหม่เรื่อย ๆ ไป, แล้วมันจะถึงความสมบูรณ์เข้าสักวันหนึ่ง ถูกต้องตามความจริงทั้งหมดทั้งสิ้น, แล้วมนุษย์ก็จะหมดปัญหา. มนุษย์ก็จะถือความจริงข้อเดียวกัน, ความจริงสิ่งเดียวกันแล้วก็จะรักใคร่กัน เป็นมนุษยชนเดียวกันทั้งสากลจักรวาล.

เดี๋ยวนี้ยังเป็นไปไม่ได้ แม้แต่ในประเทศไทยนึกเดี๋ยวก็ยังรักกันไม่ได้; เว้นไว้แต่เมื่อไรเราจะเข้าถึงความจริงอันสูงสุดของสากลจักรวาล, แล้วทุกคนจะยอมปฏิบัติ เป็นสมาชิกของสากลจักรวาลเดียว, จะรักใคร่กัน จะเลิกเบียดเบียนกัน เลิกรบราฆ่าฟันกัน เลิกแย่งชิงกัน เลิกเอาเปรียบกัน อย่างที่กำลังกระทำอยู่บัดนี้; เพราะมันมีตัวกู มีของกู เกิดมาจากความโง่ของตน เห็นแก่ตน มีความเห็นแก่ตน.

เดี๋ยวนี้เพียงแต่ทุกๆ ศาสนา ช่วยกันทำลายความเห็นแก่ตนของมนุษย์ให้หมดไป กันนับว่าประเสริฐที่สุดแล้ว แล้วก็ป็นหน้าที่ด้วย. ไปศึกษาดูให้ดี โดย

ประวัติความเป็นมาของแต่ละศาสนา ดูจะตั้งต้นขึ้นมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ทั้งนั้น คือมนุษย์ไม่รักกัน แล้วก็เคียดแค้นกันไปหมด, หรือว่าเห็นแก่ตัวยึดถือตัวก็กลัวตาย อย่างนี้เป็นต้น มันก็เคียดแค้นเป็นทุกข์ส่วนตัว. นี่เห็นแก่ตัว เบียดเบียนผู้อื่น มันก็เป็นความทุกข์ส่วนสังคม, ความทุกข์ส่วนตัวหรือความทุกข์ส่วนสังคม มันเกิดมาแต่ความเห็นแก่ตัว; เป็นหน้าที่ของแต่ละศาสนา จะต้องช่วยกันกำจัด, แล้วศาสนาก็อย่ามาเห็นแก่ตัวเสียเอง จนเกิดการขัดแย้ง กระทบกระแทง ทะเลาะวิวาทระหว่างศาสนาเลย.

ศึกษาศาสนาให้เข้ากันได้แล้วจะช่วยมนุษย์ได้.

อาตมาเห็นว่า การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ในลักษณะที่จะให้เข้ากันได้ อย่างนี้ ในลักษณะที่จะรวมกันเหลือแต่เพียงศาสนาเดียวนี้ จะช่วยมนุษย์ได้ จึงขอถือโอกาสนำมาพูด ในลักษณะคล้าย ๆ กับว่า เป็นของขวัญวันปีใหม่ ที่จะมาถึงในวันมะรืนนี้แล้ว จะได้ช่วยกันเข้าใจไว้ ช่วยกันสืบทอดออกไปสืบทอดออกไป ให้มันมีสิ่งสูงสุด หรือความจริงอันสูงสุดนี้ มาช่วยโลก มาควบคุมโลก มาช่วยโลก ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ตามกฎของความจริง. นี่มี ธรรมะ ๔ ความหมายเป็นบทเรียน คือเรียนรู้เรื่อง ธรรมชาติ เรียนรู้เรื่อง กฎของธรรมชาติ เรียนรู้เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ แล้วก็เรียนรู้เรื่อง ผลอันเกิดจากหน้าที่นั้น ก็จะเป็นความจริงของสากลจักรวาล, ปฏิบัติเข้าถึงความจริงข้อนี้แล้ว จะประเสริฐที่สุด คือดับทุกข์ได้.

เมื่อดับทุกข์ได้ก็ต้องเรียกว่า เป็นทุกศาสนา ด้วยการปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้ นี่เราจะเป็นสมาชิกของทุกศาสนา มันจะมีกี่สิบศาสนาในโลก. เดียวนี้มาถือกัน

แต่ปาก : เป็นพุทธ เป็นคริสต์ เป็นอิสลาม เป็นฮินดู เป็นซิกข์ นี่มันว่าแต่ปาก, แล้วก็ไม่ได้เป็นด้วยซ้ำไป, เป็นเพียงศาสนาเดียวก็ยังไม่ได้ เพราะมันเป็นแต่ปาก. ถ้าปฏิบัติจริง ปฏิบัติจริง มันดับทุกข์ได้, ปฏิบัติความจริงจนดับทุกข์ได้ คนคนเดียวนั้นนะ จะถือหมดทุกศาสนา, มันจะมีก็สืบศาสนาก็ตามใจ เราคนเดียวสามารถถือได้ทุกศาสนา มีศาสนาทุกศาสนาในคนเดียว.

นี่คุณอย่างนี้เถอะมันดีหรือไม่ดี จะมีก็ศาสนาก็ลงว่ามาตุ ถ้าปฏิบัติความดีเพื่อดับทุกข์ได้ แล้วก็ไปทุกศาสนาแหละ, ผู้ทำความดีอยู่นั้นแหละ เป็นผู้ถือศาสนาทุกศาสนา โดยไม่ต้องเรียกชื่อ โดยไม่ต้องขึ้นทะเบียน โดยไม่ต้องไปจดบัญชี. เขาปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ ดับทุกข์ได้โดยถูกต้องอยู่นี้; นั้นแหละคือเขาถือทุกศาสนา, เขามีศาสนาจริง ๆ ทุกศาสนา, เป็นศาสนาจริงที่มาอยู่ในตัวบุคคลเดียวทุกศาสนา เลยไม่ต้องเปรียบเทียบ เห็นไหมไม่ต้องเปรียบเทียบ. คนเดียวสามารถเป็นสาสนิกได้ของทุก ๆ ศาสนาในโลก; ใครจะเอาหรือไม่เอานั้น มันอีกเรื่องหนึ่ง เที่ยวนั้นคนเดียวเป็นศาสนาเดียวก็ยังไม่ได้นี้ เพราะถือแต่ปากนี้, คนคนเดียวถือศาสนาเดียวยังไม่ได้อีก เพราะมันถือแต่ปาก, มันพูดแต่ปากนี้ มันดับทุกข์ไม่ได้. คนเดียวแท้ ๆ ยังถือศาสนาเดียวก็ยังไม่ได้อีก.

เที่ยวนั้นคนเดียวเป็นได้ทุกศาสนา, เป็นผู้มีศาสนาทุกศาสนา เพราะปฏิบัติถูกต้องตามความจริงของธรรมชาติแล้วดับทุกข์ได้ ตามความมุ่งหมายของสิ่งสูงสุด, ซึ่งจะเรียกว่ากฎของธรรมชาติ หรือจะเรียกว่าพระเป็นเจ้า หรือจะเรียกว่าไควล์ หรือจะเรียกอะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียกเถอะ, มันมีชื่อมากมายนะ สิ่งสูงสุดนี้, มีสิ่งสูงสุดที่แท้จริง ไม่สั่นไหวว่าชื่อสมมติ ก็จะใช้อำนาจของสิ่งสูงสุดนั้น ดับทุกข์ได้จริง แล้วคนนั้นจะมีศาสนาทุกศาสนาอยู่ในตัวเขา. นี่ไม่ต้องเปรียบเทียบ เรื่องก็จบ, เพราะไม่อาจจะ

เปรียบเทียบต่อไปแล้วเรื่องมันจบ. คนคนเดียวปฏิบัติชนิดที่เรียกว่ามีศาสนาทุกศาสนา อยู่ในตัวเขา แล้วเรื่องมันก็จบ.

นี้อาตมาเรียกว่า ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก หรือสากลจักรวาล. สากลโลกนี้แคบนิดเดียวนะ สากลจักรวาลนี่คือทุกโลก ทุกกลุ่มแห่งโลก; เรามีศาสนาแห่งสากลจักรวาล ครอบงำได้ทุกศาสนาที่ดับทุกข์ได้, ศาสนาที่ดับทุกข์ได้; ถ้าดับทุกข์ไม่ได้ไม่ใช่ศาสนา. ถ้าเป็นศาสนาต้องดับทุกข์ได้; ฉะนั้นเราก็มีทางที่จะช่วยกัน แก้ปัญหาของมนุษย์ในโลกที่กำลังไม่มีสันติภาพ เพราะมีแต่ความเอาเปรียบกัน ไม่รักกัน, ไม่รักกัน เอาเปรียบกันคอยช่วงชิง คอยกอบโกย, มีเครื่องมือเป็นการเมืองบ้าง เป็นการทหารบ้าง เป็นการอะไรบ้าง สำหรับจะแย่งชิงประโยชน์ของกันและกัน, แล้วก็ถูกลงโทษ; ถูกลงโทษโดยกฎของธรรมชาติ, ถูกลงโทษโดยกฎของธรรมชาติ ให้มันเป็นโลกที่เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์เลวร้าย ไม่มีความดีความงามเป็นผลเลย. ศาสนาทั้งหลายก็เป็นหมัน; ถ้าในโลกนี้มันยังมีแต่วิกฤตการณ์อันเลวร้ายก็ต้องพูดว่า ศาสนายังเป็นหมันอยู่, ทุก ๆ ศาสนายังเป็นหมันอยู่.

ขอให้ทุกศาสนาลุกขึ้นมาจัดการ ให้วิกฤตการณ์อันเลวร้ายในโลกนี้หมดไป แล้วก็จะเรียกว่าศาสนานั้นยังอยู่ และข้อนี้จะต้องสำเร็จได้ด้วยการร่วมมือ; เพราะว่าศาสนาเดียวทำไม่ได้ เพราะคนในโลกมันมีหลายสิบชนิด ชนิดหนึ่งมันต้องการศาสนาชนิดหนึ่ง, ชนิดหนึ่งมันต้องการศาสนาชนิดหนึ่ง. ดังนั้นศาสนาทุกโลก ลุกขึ้นมาร่วมมือกัน กำจัดความเลวร้ายในโลก ทำให้โลกนี้มีสันติภาพ. ทุกศาสนามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ คือดับทุกข์ได้ อยู่ด้วยกันทุกศาสนา, เช่นเดียวกับในน้ำหรือของเหลวทุกชนิด มีน้ำบริสุทธิ์อยู่ทั้งนั้น เอน้ำชนิดไหนมากก็ตามเถอะ เราเอามากลั่นเอามาแยกออกเป็นน้ำบริสุทธิ์ได้ทั้งนั้น. นี่คือข้อที่ว่าทุกศาสนา จะอยู่ในชื่ออะไร

อย่างไร ก็มีส่วนหนึ่งซึ่งจะเอามาใช้ดับทุกข์ได้, แล้วเอาส่วนนี้มาเทรวมกันเข้าด้วยกัน หลอมเข้าด้วยกัน รวมมือกันดับทุกข์ในโลก.

นี่คือการเปรียบเทียบศาสนา เพื่อเห็นความเข้ากันได้, ความร่วมมือกันได้, แล้วสามารถจัดวิกฤตการณ์อันเลวร้ายในโลกได้; ไม่ใช่เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างศาสนา แล้วเกลียดชังกัน เหมือนที่กระทำกันอยู่โดยมาก. ต้องขอพูดอย่างนี้ ว่าเหมือนที่กระทำกันอยู่โดยมาก; เพราะว่าศึกษาศาสนาเพื่อการเปรียบเทียบแล้วเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน, เปรียบเทียบให้เห็นความดีกว่ากัน ความเลวกว่ากัน มันโง่, มันโง่ เหมือนกับที่จะถามว่า กินขนมปังดีกว่ากินข้าว หรือว่า กินข้าวดีกว่ากินขนมปัง.

หวังว่าเราคงจะได้ต้อนรับปีใหม่นี้ ด้วยการเข้าใจในสิ่งที่จะช่วยเราให้รอด ยิ่งๆขึ้นไปกว่าทุกปี, แล้วพรุ่งนี้ก็จะพูดเรื่องปีใหม่อีกชีวิตใหม่ ให้ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก, ในวันนี้ก็ขอให้เตรียมตัวว่า จะเข้าถึงเครื่องมือ ที่จะช่วยโลกให้มีสันติภาพ ให้มากกว่าปีเก่า ก็เรียกว่า เราไม่บกพร่องในหน้าที่, เราไม่บกพร่องในหน้าที่ของมนุษย์.

นี่ อาตมาก็แพ้ พ่ายแพ้แก่ไวรัสแล้ว เจ็บคอแล้ว พุงไม่ไหวแล้ว ต้องขอโอกาสยุติการพูดในวันนี้.

ขอแสดงความยินดีอีกครั้งหนึ่ง ในการมาของท่านทั้งหลาย มาจากที่ไกล, มาจากที่ไกล มาทนความลำบากบางอย่างบางประการ เพื่อจะศึกษาสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ. ธรรมะใน ๔ ความหมาย : คือตัว ธรรมชาติ, คือตัว กฎของธรรมชาติ, ตัว หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ตัว ผลที่จะได้รับจากหน้าที่, แล้วนำติดตัวไปศึกษาปฏิบัติให้เกิดเป็นศาสนาขึ้นมา คือมีระบบการปฏิบัติเป็นตัวศาสนาขึ้นมา. อย่ามีแต่ความรู้

หรือความเชื่ออย่างเดียว มันไม่พอ, ต้องมีการปฏิบัติให้เกิดผลขึ้นมา.

หวังว่าคงจะมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นบ้างตามควร ในการที่จะปรับปรุงชีวิตใหม่
ชีวิตปีใหม่นี้ให้ก้าวหน้ากว่าปีเก่า ด้วยกันทุกๆ คน แล้วมีความสุขอยู่ทุกทิพาราตรี.

อาตมาขอยุติการบรรยาย.

---

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๕

พุทธธรรม สำหรับศาสนิกต่างศาสนา.

ท่านทั้งหลาย ที่มีความสนใจ และใคร่ศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา,

อาตมามีความยินดี ในความประสงค์ของการมาสู่สถานที่นี้ของท่านทั้งหลาย โดยหวังว่าจะศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา.

เดี๋ยวนี้ก็จะยกจะพูดเป็นเรื่องแรกว่า การนั่งกลางดิน เป็นสิ่งที่มีความหมายพิเศษสำหรับพุทธบริษัท หรือผู้ที่ศึกษาพุทธศาสนา. เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า ผู้ให้กำเนิดพุทธศาสนา หรือ พระพุทธเจ้า นั้น ประสูติกลางดิน จะด้วยเหตุบังเอิญ หรือเหตุอะไรก็ไม่ต้องวินิจฉัย. ตามข้อเท็จจริงก็คือ ท่านประสูติกลางดิน ได้ทันไม้ไผ่ต้นหนึ่ง ในขณะที่เดินทาง, แล้วท่านก็ตรัสรู้พระธรรมเมื่อนั่งกลางดิน โคนต้นไม้ ไกลๆ ลำธารแห่งหนึ่ง. เมื่อท่านสอนสาวก ก็เรียกว่าเกือบทั้งหมด สอนเมื่อนั่งอยู่กลางดิน,

จนกล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกนี้ มีกำเนิดกลางคืน. กฎของท่านก็พื้นดิน และในที่สุด ท่านปรินิพพานคือตาย ที่เรียกกันว่า ปรินิพพานนั้นก็กลางคืนได้ต้นไม้.

นั่นเป็นเรื่องที่ควรสนใจด้วยเหมือนกัน ก็มันเข้ารูปกันได้กับข้อที่ว่า พุทธศาสนาเป็นเรื่องของธรรมชาติ; ถ้าเรียกให้ถูกเรียกว่าพุทธธรรมดีกว่า, เป็นชื่อของธรรมะ. ฉะนั้นเราอยู่อย่างธรรมชาติ นั่งอยู่อย่างธรรมชาติ คือนั่งกลางคืนนี้ มันใกล้เคียงกับเรื่องหรือว่าตัวธรรมะ มากกว่าที่จะนั่งศึกษากันบนตึก บนอาคารเรียน มีราคาเป็นล้าน ๆ; เพราะว่าพุทธธรรมนี้ เกิดอยู่กลางคืน สอนกลางคืน เพื่อจะปลุกความสนใจว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ให้ท่านทั้งหลายเริ่มมีความสนใจมาแต่ต้นว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

พุทธธรรมเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

คำว่า พุทธศาสนา หรือ Buddhism นี่เป็นคำใหม่ ในครั้งพุทธกาลไม่มีคำว่า “พุทธศาสนา”, เรียกสั้น ๆ ว่า ธรรม เจย ๆ หรือ ธัมมะ หรือ ธรรม, เรียกกันแต่อย่างนั้น ไม่มีคำว่า พุทธศาสนา, คำว่า พุทธศาสนาเป็นคำใหม่. ถ้าจะรู้จักพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ให้สนใจคำว่า “ธรรม”, คำว่า ธรรมในที่นี้ มีความหมายในภาษาปัจจุบันว่า ธรรมชาติ; ดังนั้นคำว่า ธรรม จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ที่ธรรมชาตินี้เราไม่อาจจะแบ่ง หรือไม่ควรจะแบ่งว่าเป็นพวกนั้นพวกนี้เป็นคนชาตินั้น เป็นคนชาตินี้ หรือถือศาสนานี้ถือศาสนา; เพราะสิ่งที่เรียกว่าธรรมชาตินี้มันเป็นของธรรมชาติเอาเสียจริงๆ, เป็นธรรมชาติมาก จนถึงกับว่าไม่เรียกว่าคนตัวเข้าไป, ไม่เรียกคนว่าคน แต่เรียกคนว่าธรรมชาติ, หรือกลุ่มของธาตุต่างๆตามธรรมชาติ ประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่มๆ. นี่คือความหมายของคำว่าธรรมชาติ จน

ถึงกับว่าไม่ต้องเป็นสัตว์ ไม่ต้องเป็นคน, ไม่ต้องเป็นต้นไม้ต้นไม้, เป็นธรรมชาติ คือเป็นธาตุตามธรรมชาติ จับกลุ่มกันเป็นกลุ่มนั้นกลุ่มนี้; แล้วคนนี่เพิ่งสมมติให้เรียกว่าคนว่าสัตว์ ว่าต้นไม้, ยังมีเรียกชื่อเฉพาะออกไปเฉพาะสิ่งเฉพาะอันก็มี.

คำว่า “ธรรมชาติ” นี้ในภาษาไทยก็ยังคงแคบ ในภาษาบาลีกว้างมาก คือหมายถึงทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร คือไม่มีอะไรที่ไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติ. คำว่า ธรรม จึงมีความหมายมาก คือ ความหมายถึงสิ่งทุกสิ่ง เลยไม่รู้จะแปลเป็นภาษาอื่นว่าอย่างไร มีคนเคยพยายามแปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างนี้ อย่างนี้, อย่างนี้ อย่างนี้ ออกมาตั้ง ๓๐ กว่าคำ มันก็ยังไม่หมดความหมายของคำว่า ธรรม ในภาษาบาลี; เพราะว่า คำนั้นมันหมายถึงทุกสิ่งจริงๆ ไม่ยกเว้นอะไร. เกี่ยวก็จะพูดกันพอเข้าใจได้ คือว่าจะเป็นเรื่องที่มีอยู่ตามธรรมชาติ; เรื่องของคน เรื่องการกระทำของคน เรื่องความคิดนึก ความรู้สึกของคน มันรวมอยู่ในคำๆ นี้ ซึ่งมีความหมายกว้าง ว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ธรรมคือธรรมชาติแจกเป็น ๔ ความหมาย.

ธรรมชาติใน ๔ ความหมาย; ธรรมะ คือธรรมชาติแจกเป็น ๔ ความหมาย : ความหมายที่ ๑ คือ ตัวธรรมชาตินั้นเอง. ความหมายที่ ๒ คือตัวกฎ, กฎของธรรมชาติ ที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้นๆ. ความหมายที่ ๓ คือ หน้าที่ที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ นี้เรียกว่า หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ก็เรียกว่าธรรมเหมือนกัน. ความหมายที่ ๔ ผลอะไรเกิดขึ้นมา ก็เรียกว่าธรรมอีก. คำว่าธรรมมีความหมาย ๔ ความหมายอย่างนี้, ตามหลักพุทธศาสนาแยกธรรมออกเป็น ๔ ความหมายอย่างนี้.

ตัวธรรมชาติ ตามภาษาบาลี แล้วมันหมายถึงทุกสิ่ง ถ้าในภาษาไทย หรือในภาษาต่างประเทศ อาจไม่หมายถึงทุกสิ่งก็ยังมียกเว้นที่มันไม่ใช่ธรรมชาติ; เช่น ที่มนุษย์ทำเขาไม่เรียกว่า ธรรมชาติ แต่ภาษาทางธรรมะในพระพุทธศาสนานี้ก็ยังถือว่า เป็นธรรมชาติ, เพราะคนเองก็เป็นธรรมชาติ กระทำด้วยสิ่งเป็นธรรมชาติ มีผลตาม ธรรมชาติ. แต่เอาละเป็นอันว่า ธรรมชาติคือสิ่งที่เป็นอย่างอยู่เอง ก่อนแต่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ มีแต่ที่ว่างๆ หรือยิ่งกว่าว่าง จนกระทั่งมีดวงอาทิตย์มีดวงจันทร์ มีโลกมีอะไร ทุกอย่างในโลก ก็เรียกว่าธรรมชาติ.

ทีนี้ ในทุกสิ่งนั้นมีกฎ อะไรอันหนึ่ง กำกับอยู่ สิ่งอยู่ ควบคุมอยู่ นั้นเรียกว่า กฎของธรรมชาติ เช่นทำไมก่อนหน้านี้ไม่มีจักรวาล ไม่มี solar system ไม่มีอะไร แล้วทำไม มันมีขึ้นมาได้? มันก็เพราะกฎของธรรมชาติ มีดวงอาทิตย์ แล้วก็มีโลก, แล้วก็มี อะไรๆในโลก ตามลำดับ, ก็เรียกว่ามันเป็นไปโดยกฎของธรรมชาติ.

กฎนี้เรียกชื่อเป็นบาลีว่า กฎอิทัปปัจจยตา; พังยากหน่อย แต่อยาก จะขอร้องให้จำไว้ เพราะว่าอะไรๆทุกเรื่องมันจะมารวมที่เรื่องนี้. กฎอิทัปปัจจยตา คือ กฎ เรื่องเหตุปัจจัยว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี, ว่า อย่างนี้สักก็เตือนก็ปี มันก็มีเท่านี้ เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา, มีสิ่งซึ่งเป็นเหตุ แล้วก็ ให้เกิดสิ่งซึ่งเป็นผล, กลายเป็นเหตุให้เกิดผล, กลายเป็นเหตุให้เกิดผล, กลายเป็นเหตุ ให้เกิดผล, นี่กฎอิทัปปัจจยตา, จนกระทั่งเกิดสิ่งที่มีชีวิต ถือว่าโลกนี้ก่อนหน้านี้ไม่มีสิ่ง ที่มีชีวิต.

ต่อมามีสิ่งที่มีชีวิต จะเป็นคนก็ดี เป็นสัตว์ก็ดี เป็นต้นไม้ต้นใดก็ดี ก็ต้องมีชีวิต สิ่งที่มีชีวิตทุกสิ่งต้องประพบัติตามกฎ มิฉะนั้นมันจะต้องตาย, จะต้อง สิ้นหายไป อยู่ไม่ได้ นี่เรียกว่า กฎ.

แล้วก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎ; ครั้น ทำหน้าที่แล้วผลก็ออกมาตามสมควรแก่การทำหน้าที่ ที่ได้แก่นุญช์ ตรงตามประสงค์บ้าง ไม่ตรงตามความประสงค์บ้าง, แล้วแต่มันทำหน้าที่ผิดหรือทำหน้าที่ถูก.

ลองดูเถาะว่า ธรรม ๔ ความหมายนี้ มันหมายถึงทุกสิ่งจริง ๆ ไม่ไต่ยกเว้นอะไร, ธรรมชาติทั้งหมด ธรรมชาติในตัวเรา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อะไรในตัวเราทั้งหมดนั้นก็คือตัวธรรมชาติ. ที่กฎที่มันควบคุมธรรมชาติเหล่านั้นในตัวเรา ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติ. นี่ธรรมชาติก็อยู่ในตัวเรา, กฎของธรรมชาติก็อยู่ในตัวเรา แล้วที่เรียกว่า ตัวเรา, ที่สมมุติเรียกว่า ตัวเรา มันก็มีหน้าที่ต้องกิน ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องบริหาร ต้องอะไรต่างๆ เรียกว่าหน้าที่ มันก็อยู่ในตัวเรา. เกิดผลมาเป็นความสุข, ความทุกข์อะไร ก็อยู่ในตัวเรา นี่เรียกว่าที่อยู่ในตัวเราอย่างไร ที่นอกตัวเราก็ออย่างนั้นเหมือนกัน, ที่ผู้อื่นก็อย่างนั้นเหมือนกัน. ฉะนั้นจึงถือว่า เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องรักใคร่ ต้องไม่เบียดเบียนกัน. ถ้ามันมีชีวิตต่ำลงไปเป็นสัตว์เดรัจฉาน มันก็ต้องประพฤติกฎเกณฑ์เดียวกัน; สัตว์เดรัจฉานอย่างนี้ ก็มีคุณสมบัติเป็นธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ มีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็มีผลจากหน้าที่ สบายบ้าง ไม่สบายบ้าง ตามเรื่องของมัน.

ขอให้เข้าใจคำว่า ธรรมใน ภาษาไทย, ธมฺมใน ภาษาบาลี, ธรรมใน ภาษาสันสกฤต ที่เขาเอาไปเป็น ภาษาอังกฤษ เขาเอามาจากภาษาสันสกฤต จึงเรียกว่า Dharma. ถ้าบาลีก็ธมฺม, ถ้าไทยก็ธรรมเฉยๆ.

นี่ ธรรมคือธรรมชาติใน ๔ ความหมาย ช่วยจำไว้เป็นหลักให้ดีๆ จะสะดวกที่สุด ที่จะศึกษาสิ่งที่เรียกว่า ธรรม ต่อไปข้างหน้า. ธรรม คือ ตัวธรรมชาติ, ธรรมคือตัวกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือผลที่เกิดมาจากหน้าที่นั้น.

ในคริสต์ธรรมก็มีธรรม ๔ ความหมายนี้.

ท่านศึกษาดูให้ดีเถอะว่า ธรรมคือธรรมชาติ, ธรรมคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือผลที่ออกมาจากหน้าที่; ถ้าท่านเข้าใจ ธรรม ๔ ความหมายนี้ดี จะสามารถเอาไปเปรียบเทียบกับคำที่มีอยู่ใน Christianity มีครบทุกคำเหมือนกัน; แม้ว่ามันจะเทียบกันลำบากสักหน่อย แต่มันก็เทียบได้. ธรรมในความหมายไหนจะตรงกับสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น, ธรรมในความหมายไหนจะตรงกับตัวพระองค์เอง, หรือธรรมในความหมายไหนจะตรงกับหน้าที่ ที่คนทุกคนจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้า, ธรรมในความหมายไหน ที่เป็นสิ่งที่พระเจ้าโปรดประทานให้, มันเล็งถึงสิ่งนั้นด้วยเหมือนกัน. แต่เราเรียกชื่อต่างกัน ตามวัฒนธรรม ตามสายแห่งวัฒนธรรม, ตามวัฒนธรรมแห่งภาษา; ถ้าเราไม่รู้ เราได้ยินชื่อต่างกัน แล้วเข้าใจผิด แล้วก็ทุ่มเถียงกัน ก็ได้, ไม่มีประโยชน์อะไร.

ขอให้สนใจคำว่าธรรมใน ๔ ความหมายก่อน เข้าใจแล้วจะมองเห็นความหมาย ๔ ความหมายนี้ มีอยู่ใน Christianity ด้วยกัน; จะโดยเปรียบเทียบก็ได้, จะโดยมองเห็นจริง เป็นตัวจริง เป็นสิ่งเดียวกันก็ได้.

เช่น พุทธบริษัทเรา มองพระเจ้าในทุกๆศาสนา ที่มีพระเจ้า ว่าพระเจ้าเหล่านี้คือ สิ่งที่เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ, เรียกชื่ออย่างอื่นก็มี; แต่ที่เรียกกันตรงๆก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติ เพราะว่ากฎของธรรมชาติ โดยเฉพาะกฎอิทัปปัตติยคานี้ขอร้องให้ช่วยจำไว้. อิทัปปัตติยคานันแหละเป็นต้นเหตุ และมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, ฉะนั้น สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้น หรือปรากฏออกมาด้วยอำนาจของกฎอิทัปปัตติยคานี้ เมื่อเกิดออกมาแล้ว ก็ยังอยู่ใต้การควบคุมของกฎอิทัปปัตติยคานี้ แล้วก็มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง.

กฎอิตัปปัจจยตาเป็นเหมือนปฐมเหตุ เป็น The first course ของสิ่งทั้งปวง เพราะมันมีอยู่ก่อนสิ่งใด ๆ; ก่อนมีสากลจักรวาล มันมีกฎนี้ ซึ่งเราก็ไม่อาจจะถามว่ามันมาแต่ไหน, เช่นเดียวกับที่เราไม่อาจจะถามว่า ใครสร้างพระเจ้า มันไม่มีทางที่จะถาม ในฐานะที่มันมีอยู่ก่อนสิ่งใด เป็นกฎของธรรมชาติ เรียกว่ากฎของอิตัปปัจจยตาก่อนมีสิ่งใด สิ่งต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎนี้. ฉะนั้น กฎนี้เรียกว่าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงก็ได้, ควบคุมสิ่งทั้งปวงก็ได้, ทำลายสิ่งทั้งปวงก็ได้, อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่งก็ได้ เป็นใหญ่ในที่ทุกหนทุกแห่งก็ได้, รู้ครบทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะว่ามันมีอะไรที่ไม่ออกมาจากกฎอิตัปปัจจยตา.

ฉะนั้น เรื่องของพระเจ้าในทุก ๆ ศาสนา ที่มีพระเจ้า มีความหมายอย่างไรแล้ว ก็มันมารวมอยู่ในคำว่ากฎอิตัปปัจจยตา เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง—The Creator, เป็นผู้ควบคุมสิ่งทั้งปวง—The Preserver, เป็นผู้ทำลายสิ่งทั้งปวงบางคราว—The Destroyer, มีอยู่ในที่ทั้งปวง—Omnipresence, มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง—Omnipotent, แล้วก็รู้สิ่งทั้งปวง Omniscience. บางศาสนาก็แยกออกเป็นหลายพระเจ้า หลายพระองค์ บางศาสนาก็รวมไว้ที่องค์เดียว. ถ้าเป็นพุทธศาสนาก็รวมไว้ที่คำคำเดียวคือกฎอิตัปปัจจยตา ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ ทำหน้าที่สร้าง, ทำหน้าที่ควบคุม, ทำหน้าที่ทำลายตามโอกาส, แล้วก็อยู่ในที่ทั้งปวง.

คำว่า อยู่ในที่ทั้งปวง เข้าใจไม่ยาก เพราะว่า ปริมาณทุก ๆ ปริมาณในสากลจักรวาลเป็นไปโดยกฎอิตัปปัจจยตา. ในทุกปริมาณที่ประกอบกันเป็นสากลจักรวาลมีกฎของอิตัปปัจจยตาควบคุมอยู่ ปริมาณนั้น ๆ จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนั้นจนเกิดทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมา จนกระทั่งบัดนี้. ในทุก ๆ ปริมาณของคนที่มีชีวิตอยู่เช่นเราใน ทุก ๆ ปริมาณมันก็มีกฎอิตัปปัจจยตาควบคุมอยู่จนกระทั่งเดี๋ยวนี้, แล้วก็ไม่ว่าที่ไหน จึงน่าสนใจที่ว่า อะไรที่มันเข้าไปควบคุมอยู่ทุกหนทุกแห่ง เรียกว่าทุก ๆ

ปริมาณของทุกๆ สิ่ง จะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต จะอยู่ที่ไหน เมื่อไร ในทุกๆ ปริมาณนั้นก็มีกฎ^๕ที่ควบคุมอยู่ คือกฎของธรรมชาติที่ควบคุมอยู่ แล้วตัวปริมาณนั้นก็เป็นธรรมชาติ.

มีผู้พูดหยอกล้อกันเล่นว่า กฎนี้เข้าไปควบคุมอยู่ในที่ซึ่งมนุษย์เข้าไปอยู่ไม่ได้ เช่นว่าในทุกๆ ปริมาณของกองขี้หมาอย่างนี้. นี่ขอร้องที่พูดเล่าเรื่องตรงๆ ตามตัวอย่างที่เขาเคยพูดล้อกัน แม้ในทุกๆ ปริมาณของกองขี้หมาก็มีกฎ^๕นี้อยู่เต็มทีครบครัน ในฐานะอยู่ในที่ทั้งปวง.

เรารู้อะไรหนึ่งซึ่งควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง ปริมาณเหล่านี้ประกอบกันเข้าเป็นอนุ, ประกอบกันเข้าเป็น cell เป็นสิ่งที่มีชีวิตขึ้นมา. เมื่อในทุกๆ ปริมาณนั้นมีกฎ^๕ที่บีบัจจตาควบคุมอยู่ ก็แปลว่าในทุกๆ เซลล์ ในทุกๆ ชีวิตมันควบคุมอยู่ด้วยกฎ^๕ที่บีบัจจตา; เช่นทุกๆ ปริมาณในร่างกายของบิกามารคา ก็ถูกควบคุมอยู่ด้วยกฎ^๕นี้ ฉะนั้นความรู้สึกในการที่จะสืบพันธุ์ หรือสืบพันธุ์ออกมา หรือเป็นไปตามกฎ^๕นั้นๆ มันก็ล้วนแต่เป็นไปโดยกฎของอิที่บีบัจจตา.

หน้าที่ของพระเจ้าที่ว่า สร้างขึ้น ควบคุมไว้ แล้วทำลายลงเป็นคราวๆ; นี่ก็คือคำว่า เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป ซึ่งเป็นหลักสำคัญในธรรมะของพุทธศาสนา. ถ้าว่าเกิดขึ้นตั้งอยู่—ดับไป คือ บทบาทของกฎ^๕ที่บีบัจจตา, เราต้องรู้อะไรนี้ เราต้องปฏิบัติให้ถูกต้องต่อสิ่งนี้ จึงจะไม่มีความทุกข์.

เอาละ สรุปความกันเสียทีก็ได้ว่า มันมีกฎธรรมชาติที่เรียกว่ากฎ^๕ที่บีบัจจตา มีมาตั้งแต่คราวไหน ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครมีสิทธิที่จะถามว่า มีมาตั้งแต่เมื่อไร, เช่นไม่มีใครสามารถจะถาม, ไม่มีใครสมควรที่จะถาม หรืออาจจะถามว่าใครสร้างพระเจ้า,

หรือพระเจ้ามีมาตั้งแต่เมื่อไร. นี่ทำนองเดียวกัน ไม่มีใครมีสิทธิหรือมีอะไรที่จะถามว่า กฎอิตัปปัจจยทานมีมาตั้งแต่เมื่อไร หรือใครสร้าง. ถ้าถามก็ไม่มีที่สิ้นสุด เช่นว่าใครสร้างพระเจ้า ก็ไม่มีที่สิ้นสุด. ถามได้ไม่มีที่สิ้นสุด ก็ตอบได้ไม่มีที่สิ้นสุด, มันเป็นไปได้โดยกฎ หรือโดยพระเจ้านั่นเอง.

ฉะนั้น เราเลิกถามกันในส่วนนั้น ซึ่งจะเสียเวลาเปล่าๆ เพราะว่าสิ่งที่เราจะต้องรู้นั้น มันไม่ใช่จะรู้ที่ตรงนั้น, มันจะต้องรู้ที่ตรงนั้นว่าเราจะดับเสียซึ่งความทุกข์นั้นอย่างไร. ถ้าเรารู้สึกว่ามีความทุกข์ มันก็มีหน้าที่ที่จะรู้ว่า จะดับมันเสียอย่างไร เท่านั้นแหละ, ไม่ต้องถามอะไรให้มากไปกว่านั้นก็ได้ มันจะเสียเวลาเปล่า แล้วมันจะตายเสียก่อนที่จะรู้จนดับทุกข์ได้.

นี่ก็เป็นหลักพระพุทธศาสนา อันหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ฉันทุค แต่เรื่องความทุกข์กับความดับทุกข์ สองเรื่อง : เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์, เรื่องอื่นไม่พูด และเรื่องที่รู้ก็มากมายแต่ไม่พูด, เอมามาพูดเฉพาะเรื่องที่เป็นความทุกข์และเป็นการดับทุกข์. ข้อนี้ท่านเปรียบอุปมาเทียบให้ฟังว่า ในความรู้ที่รู้ ที่ตรัสรู้นั้น เหมือนกับปริมาณของใบไม้ทั้งป่า; ส่วนความรู้ที่เอามาสอนพวกเธอ เท่ากับใบไม้กำมือเดียว คือเรื่องความทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์เท่านั้น. ดังนั้นจึงไม่มีการถามเรื่องสร้างโลก เรื่องอะไรต่างๆ เรื่องตายแล้วเกิด, ตายแล้วไม่เกิด, อะไรไปเกิด เกิดอย่างไร นี่ไม่ต้อง, ต้องการแต่จะพูดกันว่า เดียวนี้มีความทุกข์ไหม? และจะดับทุกข์กันเสียอย่างไร? เพื่อจะให้มันสิ้นเข้า ให้ปัญหามันสิ้นเข้า จึงหยิบเอาความทุกข์ขึ้นมาเป็นตัวปัญหา และว่าจะดับมันเสียได้อย่างไร. ถูกแล้วละที่ว่า เราจะต้องดับมันให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ตามกฎอิตัปปัจจยทา หรือตามบัญญัติของพระเจ้า, เราจะต้องดับมันโดยวิธีนั้น. แต่เรารู้กันแต่เพียงว่า ดับมันอย่างไรก็แล้วกัน; ฉะนั้นจำต้องรู้ว่า ความทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นอย่างไร, โดยเหตุใด, โดยวิธีใด.

ในอินเดีย ก่อนพระพุทธเจ้า เขาเชื่อกันว่าความทุกข์หรือความสุข^๕เกิดมาจากกรรม กรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน. อีกพวกหนึ่งเชื่อว่ากรรม^๖นี้เกิดมาจากการสร้างของอิศวร, อิศวรคือคำว่าพระเจ้า อิศวรคือสิ่งสูงสุด เกิดมาจากการบันดาลของอิศวร.

ทีนี้พอมาถึงยุคของพระพุทธเจ้า ท่านปฏิเสธหมด; มันเป็นเพราะกฎของอิทัปปัจจยตา เราจึงมีความสุขหรือทุกข์. แม้ว่าเราจะมีกรรมเก่าชาติก่อน ผลกรรมเก่าตามมาทัน; แต่ถ้าเรารู้จักใช้กฎของอิทัปปัจจยตา กรรมเก่าเหล่านั้นจะเล็กจะยกเล็ก จะเป็นหมัน จะทำอะไรไม่ได้. ถ้าเรารู้จักใช้กฎของอิทัปปัจจยตา สามารถบังคับความรู้สึกในจิตใจนี้ ไม่ให้เป็นทุกข์ได้; เมื่อไม่เป็นทุกข์ได้แล้ว กรรมเก่ากรรมใหม่มันจะมีความหมายอะไร, ไม่ต้องพูดถึง. หรือประชาชนเขาจะเชื่อกันอยู่แต่ก่อนว่า เป็นการบันดาลของอิศวรคือพระเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมีหลักอย่างเดียวกันว่า ถ้าเราสามารถควบคุมจิตของเราไว้ได้ โดยกฎของอิทัปปัจจยตา เราก็ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์, แล้วอิศวรหรือพระเจ้านั้นจะทำอะไรได้. นี่ไป ๆ มา ๆ เรื่องมันสรุปอยู่ว่า ถ้าเรารู้จักดำรงจิตไว้อย่างถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วเราก็จะไม่มีความทุกข์, จะไม่มีความทุกข์, เห็นความทุกข์เป็นเรื่องตลกเล่นน้ำหัวเราะเยาะ เลิกกัน.

กฎอิทัปปัจจยตามีความหมายอย่างพระเจ้า.

เกี่ยวกับเรื่องพระเจ้านี้ อยากจะบอกให้ทราบว่าพุทธบริษัทคือเอากฎของธรรมชาติ หรือกฎอิทัปปัจจยตานั่นเอง มีความหมายอย่างพระเจ้า อย่างที่พูดแล้ว เมื่อตะกัณ^๗ว่าเป็นผู้สร้าง เป็นผู้ควบคุม, เป็นผู้ทำลาย, เป็นผู้อยู่ในที่ทุกแห่ง, เป็นใหญ่เหนือทุกสิ่ง, แล้วรอบรู้ไปทุกสิ่ง, เพราะไม่มีอะไรที่ไม่ออกมาจากกฎของอิทัปปัจจยตา.

ถ้าจะถามว่า ในพระพุทธศาสนามีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าไหม? เราไม่มีคำว่าพระเจ้าใช้ เราไม่มีคำพูดว่า “พระเจ้า” มาใช้ในการบูชา แต่เรามีสิ่งๆหนึ่งซึ่งมีความหมายเหมือนกัน มีสมรรถภาพ มีคุณสมบัติ มีอะไรเหมือนกัน ก็คือคำว่า “กฎของอิทัปปัจจยตา” ซึ่งบางทีก็เรียกว่าธรรมะเฉยๆ.

จะเล่าให้ฟังโดยสรุปเรื่องราว พอพระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า, ความรู้สมบูรณ์เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา ขณะนั้นไม่กี่นาที ท่านก็มีปัญหาเกิดขึ้นว่า จะเคารพใคร; เคยวันรู้สึกว้าวมืดมนหมดสติหมดความรู้สึก เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็มีปัญหามาขึ้นว่า จะเคารพใคร? ท่านก็ใคร่ครวญ ในที่สุดก็รู้ว่า เคารพธรรม, ใช้คำว่าธรรม ที่ค้นพบนั่นเอง. ธรรมที่ค้นพบก็คือกฎของอิทัปปัจจยตา. เคยวันเราเรียกว่าพระพุทธเจ้าค้นพบ หรือตรัสรู้อริยสัจบ้าง ปฏิจ্ঞาสุมุปาบทบ้าง อะไรบ้าง; นั่นแหละคือกฎของอิทัปปัจจยตา. เรื่องอริยสัจก็คือเรื่องกฎของอิทัปปัจจยตา ไปหารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องอริยสัจकुเถอะ จะพบว่านี่คือ *กฎของอิทัปปัจจยตา เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนั้นมี, เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี, ปฏิจ্ঞาสุมุปาบทก็คือเรื่องนี้.* ฉะนั้นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็คือการพบสิ่งนี้ คือพบกฎของอิทัปปัจจยตา, ธรรมะที่ตรัสรู้คือกฎของอิทัปปัจจยตา, ท่านเลยมองตรงหน้า หรือว่าแน่พระทัยว่า ต้องเคารพธรรมที่ตรัสรู้นั่นเอง.

นี่มันน่าประหลาดอยู่ว่า ธรรมะที่ค้นพบเอง ค้นพบขึ้นมาเอง กลายเป็นสิ่งที่ต้องเคารพเหนือสิ่งใด, เคารพสูงสุดเหนือสิ่งใด. พระพุทธเจ้าทรงเคารพกฎของอิทัปปัจจยตา ที่ตรัสรู้นั้นขึ้นมาเอง เหนือสิ่งอื่นใด, แล้วยังทรงยืนยันว่า พระพุทธเจ้าจะมีสักกียोगค์ในอดีต กียोगค์ในอนาคต พระพุทธเจ้าทั้งหมดทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพสิ่งนี้คือธรรมะ คือกฎของอิทัปปัจจยตา แปลว่าพระพุทธเจ้าก็มีสิ่งสูงสุดเหนือพระองค์ ที่พระองค์ทรงเคารพ และเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา ซึ่งมีลักษณะหน้าที่การงานอะไร

เหมือนกับพระเจ้า ในความหมายในศาสนาที่เขามีพระเจ้า คือผู้สร้าง ผู้ควบคุม ผู้ทำลาย ผู้อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งได้แก่กฎอิติปัจจยตา.

พูดได้โดยไม่ต้องกลัวใครค้ำัน พระพุทธเจ้าเคารพกฎอิติปัจจยตา ในฐานะเป็นพระเจ้า คือทรงพบธรรมะนั้น แล้วเคารพธรรมะนั้น แล้วเอาธรรมะนั้นมาประกาศ มาเผยแผ่ ให้ทุกคนรู้ แล้วก็ปฏิบัติตาม แล้วก็เอามาสอนเท่าที่ควรจะพูด ที่เหลือเพื่อ ไม่ต้องพูด เสียเวลา จึงว่า “มาสอนกำมือเดียว” เทียบเท่ากับไปไม้ทั้งป่า แล้วก็เอามาสอนเท่ากับกำมือเดียว ว่าดับทุกข์อย่างไร. นี่ก็สอนหน้าที่ สอนธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ ตัวธรรมชาตีก็นอนบ้างตามสมควร ตัวกฎของธรรมชาติก็สอนบ้าง แต่หน้าที่ตามกฎของธรรมชาตินี้สอนอย่างละเอียดลอออย่างทั่วถึง ฉะนั้นเนื้อหาของพระพุทธศาสนา จึงเป็นการบอกหน้าที่ ที่จะต้องทำอย่างนั้นๆ เพื่อจะดับทุกข์—ดับทุกข์—ดับทุกข์ ทุกชั้นตอนสูงขึ้นไป, สูงขึ้นไป จนหมดความทุกข์ โดยประการทั้งปวง.

พระพุทธเจ้าค้นพบพระเจ้า หรือกฎอิติปัจจยตา แล้วเคารพทันทีเลย เคารพเป็นสิ่งสูงสุดทันทีเลย แล้วก็เอามาเปิดเผย สอนให้มนุษย์รู้จัก และปฏิบัติตามกฎนั้นให้ถูกต้อง แล้วจะไม่มีความทุกข์ เพราะปฏิบัติถูกต้องตามกฎของอิติปัจจยตา.

ฉะนั้นคำว่า ธรรม, ธรรมนั้น, ธัมมะ หรือธรรมะ หรือธรรม์นี้ คำนี้แปลไม่ไหวเพราะว่าแปลเอามาสัก ๕๐ คำ ก็ยังไม่หมดความหมายของคำคำนี้. ฉะนั้นเราจึงไม่แปล, ใช้คำเดิม ใช้คำว่าธรรมหรือพระธรรมหรือธรรมะ ในภาษาไทยนี้ใช้คำคำเดิม, ในภาษาอังกฤษ เกียวนี่ก็ใช้คำว่าธรรม ไม่อาจจะแปล ใช้คำว่าธรรมแต่เอารูปสันสกฤต มาใช้มันจึงเป็น Dharma.

นี่ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรม อย่างนี้ก่อน ในทุกแง่ทุกมุม แล้วก็เอาไปจับความหมายได้เองว่า ในศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอื่นมีคำสอนอย่างไร, มีเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าอย่างไร, มันจะตรงกันกับข้อไหน ถ้าเราจะเอาคุณสมบัติ ความสามารถของพระเจ้า มาจรรไนกันให้ทั่วถึงแล้ว ก็ตรงกับคำว่า กฎของอิทัปปัจจยตาในพุทธศาสนา เป็นเช่นนั้น. ดังนั้นพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มีพระเจ้า.

พวกฝรั่ง, อาจจะใช้คำหยาบคายว่า เขาเข้าใจไปอย่างโง่เขลา, (atheistic) พวกฝรั่งเขาเขียนหนังสือก็เล่ม ๆ เขาก็จะ classify พระพุทธศาสนานี้เป็น atheistic คือไม่มีพระเจ้า นี่ฝรั่งเขาจัดพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า และเมื่อไม่มีพระเจ้า พุทธศาสนาจึงไม่ใช่ religion. นี่เรียกว่าบ้าเอามากถึงอย่างนี้ว่าพุทธศาสนาไม่ใช่ religion เพราะที่ไม่มี God. แต่มันมี God ชนิดที่ฝรั่งเหล่านั้นเขาไม่เห็นว่ามี, มีเหมือนกันทุกอย่าง, แต่เรียกชื่อต่างกัน แล้วเราไม่หมายถึงบุคคล ไม่ใช่เป็นคนที่มีความรู้สึก, ไม่เป็น sense conscious being, sense conscious being — สิ่งที่มีชีวิตที่มีความรู้สึก.

พระเจ้าในพุทธศาสนาเป็นเพียงกฎของธรรมชาติ ส่วนพระเจ้าในภาษาอินเดีย : พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ นั้นมีลักษณะเป็น sense conscious being, แม้จะสูงสุดอย่างไร ก็มีความรู้สึกอย่างคน. ฉะนั้นพระเจ้าเหล่านั้นก็มีความรู้สึก รักโกรธอะไรได้หลาย ๆ อย่างเหมือนกับคน ถ้าอย่างนั้นมันผิดหลัก ที่ว่าจะสูงสุดเหนือสิ่งใด.

นี่ขอให้ทราบว่า พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า แต่เป็นไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ personal, แต่เป็น non หรือ impersonal เพราะว่ามันเป็นกฎของธรรมชาติ และทำหน้าที่อะไรทุกอย่าง เหมือนที่พระเจ้าอย่างบุคคลที่กล่าวไว้ ซึ่งไม่มีใครไปเห็นหรือไป

พิสูจน์ได้ เพราะเราไม่มองเห็นตัวพระเจ้า. แต่ในพุทธศาสนามีตัวพระเจ้าชนิดที่เป็นกฎ ที่พอจะมองเห็นได้ตามวิธีทางวิทยาศาสตร์.

เช่นว่าในทุก ๆ ปริมาณมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่, ทุก ๆ ปริมาณจึงเป็นไป จึงเปลี่ยนแปลง จึงประกอบกันเข้า จึงแยกจากกัน หรืออะไรก็ตาม จนประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่มีชีวิต ในที่สุด เป็นคน, แล้วก็เจริญวัฒนา จนถึงกับมีปัญหาว่า คนนี้จะอยู่กันอย่างไรจึงจะไม่มีปัญหา. เคียงนี้คนในโลกไม่รู้เรื่องนี้ อยู่กันอย่างไม่ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า หรือตามกฎของ อิทัปปัจจยา จึงโง่เขลา รบราฆ่าฟันกันไม่มีที่สิ้นสุด, คงที่ कुछก็ทราบดี ไม่รู้เรื่องกฎอิทัปปัจจยา, ไม่รู้เรื่องการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยา, คนในโลกจึงทำไปผิด ๆ ก็อรบราฆ่าฟันกัน; พวกกันไม่รู้เรื่องจนกว่าความรู้เรื่องพระเจ้าที่ถูกต้องจะกลับมา แล้วคนก็จะหยุดรบหยุดฆ่าฟัน หยุดอะไรกันไปในทางที่ผิด ๆ, มาปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของกฎของธรรมชาติ ที่ว่าเราต้องทำกันอย่างนี้ เราจึงจะอยู่กันเป็นผาสก.

ฉะนั้น เราต้องรู้ธรรมะในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ เราต้องรู้ธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ ที่สิ่งมีชีวิตจะต้องรู้ และปฏิบัติให้ถูกต้อง. ฉะนั้นคำว่าธรรมะที่แปลว่าหน้าที่ ธรรมะในความหมายที่ ๓ ที่ว่าหน้าที่ มีค่านิยามที่ดีที่สุด ใช้กันอยู่ในหมู่พุทธบริษัท คือสมาคมพุทธบริษัทสมาคมนึง เขาเป็นผู้เสนอบทนิยามสำหรับคำว่าธรรมะ. ธรรมะคือระบอบปฏิบัติ, ระบอบปฏิบัติที่ถูกต้องต่อความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา.

เมื่อถามว่า ธรรมะคืออะไร? ก็ตอบอย่างนี้ ธรรมะคือชุด The course of conduct right for a man at every state of his evolution, ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการของเขา; นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ, แล้วก็

การปฏิบัติเป็น conduct ไม่ใช่เป็นคำพูด, ไม่ใช่เป็นคำสอนเฉยๆ ต้องเป็นการปฏิบัติ, แล้วก็เป็นระบบคือเป็น system, ไม่ใช่หนึ่งเดียวได้, เป็นระบบประพฤติปฏิบัติ ถูกต้องสำหรับความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา. ถ้าคุณอยากจะทราบหรืออยากจะเอาไปตอบคำถามของใครให้ถูกต้องตามความหมายของพุทธบริษัทแล้ว ก็ขอให้ตอบอย่างนี้.

ถ้าใครถามว่า **ธรรมะคืออะไร?** ธรรมะหลายความหมาย แต่ความหมายที่ ๓ นี้สำคัญที่สุด คือหน้าที่ของมนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติ, หรือถ้าพูดให้ถูกกว่านั้น ก็ว่าหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทุกสิ่ง ไม่เฉพาะมนุษย์คอก, จะเป็นสัตว์ไตร่จณาก็ได้, แม้ต้นไม้ต้นไม้ก็ได้ มันก็มีชีวิต มันต้องกินรนให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงจะรอดชีวิตอยู่ได้.

ฉะนั้น ธรรมะคือหน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอน วิวัฒนาการของตน; แล้วแต่ว่า เราจะมองวิวัฒนาการกันอย่างไร, มองในแง่ไหน, เพราะว่ามันมีหลายขั้นตอน. วิวัฒนาการของโลกก็หลายขั้นตอน, วิวัฒนาการของคนคนหนึ่งก็หลายขั้นตอน : ตั้งแต่อยู่ในท้อง, ออกมาจากท้องมารดา, เป็นทารก, เป็นเด็กเป็นเล็ก, เป็นวัยรุ่น, เป็นหนุ่มสาว, เป็นพ่อบ้านแม่เรือน, เป็นคนเฒ่าคนแก่, ล้วนแต่มีขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการทุก ๆ ขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ, ต้องมีการประพฤติกระทำที่ถูกต้อง สำหรับความเป็นมนุษย์ คือไม่เป็นทุกข์. แล้วระบบการประพฤติกระทำนั้นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ ในที่นี้. ช่วยระลึกไว้เสมอว่า ธรรมะคือธรรมชาติ, ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ, นี่ก็คือว่า, และธรรมะคือผลมาจากหน้าที่.

ฉะนั้นเราไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งที่เรียกว่าธรรมะได้ เพราะว่าเนื้อตัวของเราทุก ๆ ปริมาณนั้นเป็นธรรมชาติเรียกว่าธรรมะ, แล้วในทุก ๆ ปริมาณแห่งเนื้อตัวเรา มันมีกฎของธรรมชาติครอบงำอยู่ ควบคุมอยู่ เหมือนกับพระเจ้า, แล้วเราก็มีหน้าที่ มีหน้าที่อยู่ตลอดเวลา : หน้าที่หาเลี้ยงชีวิตนี้แหละเป็นใหญ่ แล้วก็หน้าที่บริหาร ต้องกิน ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องบริหารทุกอย่าง แม้แต่ว่าจะนั่งอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องยืน, ยืนอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องเดิน, เดินอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องนอน, นอนอย่างเดียวยังไม่ได้, คุณต้องโยกไปโยกมาอยู่อย่างนี้ เพราะว่ามันมีหน้าที่ ที่ต้องทำอย่างนั้น.

เพราะฉะนั้นในคนหนึ่ง ๆ มันก็มีธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่อยู่; นี้เรียกว่าหน้าที่เพื่อตัวเอง เป็นหน้าที่รอดชีวิต. ถ้าหน้าที่ที่จะให้ผลดีกว่านั้น ให้ชีวิตมันได้ผลดีกว่านั้น เราก็ต้องมีการศึกษา มีศาสนา มีการประพฤติตามศาสนา เพื่อให้ได้ผลดีกว่าเพียงว่ารอดชีวิต, รอดชีวิตอยู่อย่างเดียวยังมันยังไม่พอ มันต้องรอดชีวิตอยู่อย่างที่ได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้, จะเรียกว่าพระนิพพานก็ได้. นิพพานก็ถือว่าหมดปัญหา ไม่มีความทุกข์เหลืออยู่เลย เรียกว่านิพพาน, จะเรียกว่าไปอยู่กับพระเจ้าก็ได้ ต้องหมายความว่า ถ้าไปอยู่กับพระเจ้าแล้วต้องหมดปัญหา. ไม่มีความทุกข์เลย ฉะนั้น มนุษย์ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้ แล้วแต่ละจะเรียกชื่ออย่างไร ตามศาสนาของตน.

หลักในพุทธศาสนาคือปฏิบัติเพื่อไม่มีทุกข์เลย.

ถ้ามาศึกษาพุทธศาสนา อยากทราบเรื่องราวหรือคำบัญญัติในพุทธศาสนากับบอกว่าอันนี้. เมื่อเรามีพระเจ้า คือกฎของอิทัปปัจจยตา เราตอบสนองด้วยการ

ประพจน์ให้ถูกต้อง ตามกฎของอทิปปัจจยตา ไม่มีผิดเลย แล้วเราก็ไม่มีความทุกข์เลย. สภาพที่เรียกว่า ไม่มีความทุกข์เลยนั้นแหละคือนิพพาน; เมื่อได้อยู่กับพระเจ้า คือกฎอทิปปัจจยตา อย่างไม่มีทุกข์เลย เราก็มั่นมั่นและจุดสูงสุด ได้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้. คุณเหมือนจะเรียก ตรงๆ กันทุกศาสนา ว่า ความรอด จะเป็น emancipation ก็ดี, เป็น salvation ก็ดี, มันมีความหมายเป็นความรอด. รอดจากอะไร? รอดจากสิ่งที่เราไม่ต้องการ สิ่งที่เราไม่ต้องการคืออะไร? คือความที่ไม่น่าพอใจทุกๆ ความหมาย, ความทุกข์ในทุกๆ ความหมายคือสิ่งที่เราไม่ต้องการ. แม้ที่สุดแต่ปัญหา ความสงสัย ความโง่ ความอะไรก็เรียกว่าเป็นปัญหา คือความทุกข์ทั้งนั้น, ต้องหมดจากสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นชีวิตรอด เพราะเราปฏิบัติถูกต้องตามกฎแห่งความรอด, กฎแห่งความรอดนั้นคือพระเจ้า, ปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราทำพินันกันก็ได้ ถ้าคุณว่า คุณถึงความรอดตามหลักของคริสเตียนนี้. อาตมาก็ว่า ถึงความรอดตามหลักของพุทธศาสนา แล้วของใครจริงกว่า เป็นความรอดที่แท้จริง? ก็ดูซิ ใครไม่มีความทุกข์ นั้นแหละรอดจริง. ถ้าใครยังมีความทุกข์อยู่ไม่รอดจริงบอก ว่าแต่ปาก ต้องเอาตัวเป็นหลัก ว่าไม่มีความทุกข์จริง นั้นแหละคือความรอดจริง.

นี่บอกได้เลยว่า ตามหลักพุทธศาสนา ไม่ถือตาม logic, ไม่ถือตามปรัชญาอะไรบอก ถือตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับที่ว่ามันเป็นเรื่องธรรมชาติ. ดังนั้น คำว่าดี ของเรา ก็คือไม่มีทุกข์, คำว่าถูกต้อง ของเราก็คือไม่มีทุกข์, คำว่าบุญ ของเราก็คือ ไม่มีทุกข์, ถ้ายังมีทุกข์ ไม่ถูก ไม่ดี ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, รู้กันที่ตรงนั้น. ถ้าว่าดีจริง ถูกต้อง ก็คือไม่มีความทุกข์. ฉะนั้นไม่ต้องเชื่อใคร, ไม่ต้องเอาตามหลักปรัชญา, ไม่ต้องเอาตามหลัก logic อะไร อยู่ที่ใจ หัวใจรู้สึกก็แล้วกัน ไม่ต้องคำนวณ.

เดี๋ยวนี้นักปรัชญา นักจิตวิทยาเขาเขียน โอ๊ย, รกรุงรังไปหมดว่า คำว่าตี หมายถึงอย่างนั้น, คำว่าจริงหมายความว่าอย่างนั้น ตามวิธีพูดทางปรัชญา, มันเป็นเรื่องพูดไม่มีประโยชน์อะไร, ไม่มีความหมาย. จริงตามแบบปรัชญา หรือถูกตามแบบปรัชญาไม่มีประโยชน์อะไรในการที่จะจับทุกข์ได้; ต่อเมื่อมันจับทุกข์ได้จริง ปรากฏอยู่แก่ใจ ไม่มีทุกข์จริง นั่นแหละคือถูกต้องจริงตามแบบของพระศาสนา. อย่าเอาพระศาสนาไปทำเป็นปรัชญาเสียหมด; ทำได้ ถ้าต้องการเอาพระศาสนาไปทำให้เป็นปรัชญายืดยาวเท่าไรก็ได้ แต่ไม่มีประโยชน์. เอาพระศาสนาไว้เป็นศาสนาดีกว่า, ทำศาสนาให้เป็นศาสนาย่อยๆ ตลอดไป ทำศาสนาให้เป็นศาสนาย่อยๆ ตลอดไป. ในจิตใจมีความทุกข์ เอาความทุกข์ออกเสีย นั่นแหละคือตัวศาสนา ไม่ต้องคำนวณว่า เดี่ยวนี้เราพ้นแล้ว เรามีความสุขแล้ว, ซึ่งว่าเป็นเรื่องพูดทั้งนั้นแหละ แล้วก็พูดตามคำนวณ. ฉะนั้น เอาเรื่องจริงกันดีกว่า; เมื่อไม่มีความทุกข์เลยโดยประการทั้งปวง มัน ก็เป็นเรื่องเข้าถึงพระเจ้า หรือเข้าถึงนิพพาน แล้วแต่ใครใช้คำไหน ในวัฒนธรรมแห่งภาษาของตน.

ฟังทราบคำ “นิพพาน” ในพุทธศาสนา.

คำว่านิพพานในพุทธศาสนานี้ อยากจะให้ทราบความหมายกันไว้บ้าง เพราะ ว่าไหนๆ ท่านทั้งหลายก็ตั้งใจจะศึกษาพุทธศาสนาอยู่แล้ว. คำว่า นิพพาน นั้นมันแปลว่าดับหมด หรือ ไปหมด แห่งความทุกข์ และเหตุของมัน. ความทุกข์เป็นอย่างไร? สภาพที่ทนอยู่ไม่ได้ ที่ไม่น่าปรารถนา กับ ต้นเหตุของมัน, ความทุกข์และต้นเหตุของมันไปหมด ไปหมดไม่มีเหลือ นั่นแหละคือนิพพาน. นิพพานแปลว่าไปหมด ไม่มีเหลือแห่งความร้อน; เพราะว่าคำว่านิพพานนี้เขาใช้อยู่ก่อน เป็นคำชาวบ้านพูดใช้อยู่ก่อนพุทธศาสนา นานไกลทีเดียว, หรือใช้อยู่ก่อน ผู้รู้ มุนี นักปราชญ์ ทั้งหลาย

ออกไปอยู่ป่า ไปค้นหาสิ่งที่ดีที่สุด. เขาไปค้นพบ ที่แรกๆยังไม่ใช่นิพพานอย่างนี้ดอก เป็นนิพพานแบบแรกๆ นิพพานเล็กๆที่ทำสมาธิก็ได้มาน เป็นรูปฌานบ้าง อรูปฌานบ้าง, เป็นชั้นที่ ๑ บ้าง ชั้นที่ ๒ บ้าง ชั้นที่ ๓ บ้าง ชั้นที่ ๔ บ้าง, แล้วมันเย็น มันเย็นในใจผิปกติ ไม่เคยเย็นอย่างนี้มาก่อน. เขาค้นพบข้อปฏิบัติที่มันเย็นอย่างนี้ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร เขาไม่รู้จะเรียกสิ่งที่ค้นพบใหม่นี้ว่าอะไร. เขาก็นึกได้ถึงคำพูดที่ในบ้านในเมือง เขาเรียกว่านิพพานกันอยู่ก่อนแล้ว เล็กๆก็พูดเป็น, ใหญ่ๆก็พูดเป็น.

นิพพานนั้นแปลว่าเย็น เมื่อสิ่งที่มีความร้อนมันลดลงไป มันดับลงไป เราก็เรียกว่าเย็นใช่ไหมในภาษาไทย? แต่ในภาษาอินเดียสมัยนั้น เขาเรียกว่านิพพาน; เช่นว่าถ่านไฟแดงอยู่นี้เอาคีมคีบออกมาเสียจากเตาเผา วาง มันดำเย็น เขาว่าถ่านไฟก่อนหน้านี้มันนิพพาน, ไม่ใช่ภาษาธรรมะ ไม่ใช่ภาษาสูงสุดอะไร, ภาษาที่เล็กๆก็พูดอยู่ในครัว. หรือไม่ว่าข้าวหรือแกงหรือซूप มันร้อนอยู่กินไม่ได้, รอก่อนๆ, สักครู่หนึ่ง บอกคนข้างนอกว่า มา—มาเดี๋ยวนี้ ซูปนี้นิพพานแล้ว มากินเถิด. นั่นคำว่านิพพานๆเขาใช้กันอยู่ก่อน อย่างนั้น มันหมายความว่าเย็น.

นี่พวกฤๅษีมี ที่ในป่า ค้นพบวิธีทำจิตให้เย็นอันดับแรก เขาก็ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร, ก็จะเรียกว่านิพพาน, เอาคำนี้ไปใช้ มาบอกชาวบ้านในบ้านในเมืองว่า เอ๊ยนี่เรากันพบของเย็น ที่ดีกว่าเย็นอย่างที่เรารู้จัก จึงสอนเรื่องสมาธิกระทั่งเรื่องนิพพานอันแท้จริงในความหมายนี้, มีชีวิตอย่างเยือกเย็น, นั่นก็เรียกว่ามีชีวิตนิพพาน แล้ว. สัตว์ที่ไม่มีอันตรายก็เรียกว่าสัตว์นั้นนิพพานเหมือนกัน ฉะนั้นคำว่านิพพานก็แปลว่าปราศจากทุกข์.

เมื่อไรเราไม่มีความทุกข์ ซึ่งบางเวลาเราก็มี, บางเวลาพวกเราก็มี เมื่อจิตมัน ไม่เกิดกิเลส ชนิดผิปกกรรมชาติ ไม่มีร้อน เมื่อนั้นมันก็เป็นนิพพาน,

แต่เป็นนิพพานน้อยๆ, นิพพานชั่วขณะ, แล้วขอให้รู้เถิดว่า นี่คือนิพพานที่ล่องลอยชีวิตเราอยู่. ไกรก็ตาม คนไหนก็ตาม รวมทั้งคุณด้วย ถ้าไม่มีระยะเวลาที่จิตว่างจากไฟคือความทุกข์ ไม่มีเวลาที่จิตเย็น เพราะว่างจากไฟคือความทุกข์เสียเลย จะเป็นอย่างไร? มันบ้าตายหมดแล้ว. ทุกคนที่จิตไม่ว่าง ไม่รู้จักสงบเสียเลยนั่นแหละ มันก็เป็นบ้าและตายหมดแล้ว.

ฉะนั้นตามธรรมชาติ เราจะมีระยะเวลาที่กิเลสหรือไฟเหล่านั้นไม่เกิดขึ้นในจิต เราจึงมีอารมณ์ที่เวลานั้น, เราจึงพักผ่อนในเวลานั้น, เราจึงนอนหลับในเวลานั้น ชดเชยกันพอดี กับเวลาที่เราไปยุ่ง ไปมีความทุกข์ ไปวุ่นวาย, มันชดเชยกันพอดี. ที่จริงเวลาที่เราเย็นเพราะไม่มีกิเลสรบกวนมากกว่า; เพราะว่าเราอนอนมากทั้งหลาย ชั่วโมง แล้วเมื่อตื่นๆ อยู่นี้ไม่ใช่ว่ากิเลสหรือพญามารจะมารบกวนอยู่ตลอดเวลา. มันมีเวลาที่ว่างอยู่เหมือนกัน, รวมกันเข้าแล้ว เวลาที่จิตมันว่างจากการรบกวน มันมากกว่า. ฉะนั้นเราจึงนอนหลับ ไม่เป็นโรคนอนไม่หลับ, ไม่ปวดหัว ไม่เป็นโรคประสาทแล้วเป็นบ้า. นี่เรียกว่านิพพานชั่วขณะโดยบังเอิญ; ถ้าเรียกว่าเวลานั้นเราอยู่กับพระเจ้าก็ได้เหมือนกัน แต่ต้องถือว่าอยู่ระยะสั้นๆ น้อยๆ ไม่อยู่โดยเด็ดขาด. เวลาที่จิตไม่มีกิเลสเหมือนกับไม่มีความทุกข์ไม่มีมารบกวน เวลานี้เราอยู่กับพระเจ้า.

ฉะนั้นขอให้เราพยายามให้สุดความสามารถ ให้เวลาที่เรียกว่าเราอยู่กับพระเจ้านานๆ ให้มันนานๆ. ชาวมุสลิมเขาจะทำละหมาด วันละ ๕ ครั้ง ครั้งละหลายๆ นาที เป็นเวลาที่เขาอยู่กับพระเจ้า. ฉะนั้นเราชาวพุทธก็เหมือนกัน, หรือลัทธิไหนก็เหมือนกัน ก็มีเวลาที่เป็นอย่างนั้นที่สงบออกสงบใจอยู่กับพระนิพพาน หรือจะเรียกว่าอยู่กับพระเจ้ายกก็ตามใจ ให้พอ ให้มากพอ และให้มากเท่าที่จะมากได้. ฉะนั้นเวลาที่ปลีกจากเรื่องวุ่นวายในโลก มาอยู่ด้วยจิตที่สงบกับความสงบนี้ ให้มันมากเข้าไว้ แล้วเราจะไม่

ต้องเป็นโรคปวดหัว เราจะต้องเป็นโรคนอนไม่หลับ, แล้วก็จะไม่เป็นโรคประสาท, เราก็จะไม่เป็นบ้าและตาย.

เดี๋ยวนี้คนในโลก คุณเองก็ได้ ในโลกเกือบทั้งโลกมันไม่ทำอย่างนี้ เวลาที่มันยุ่งวุ่นไปด้วยปัญหามันมาก, คนมันก็เป็นอย่างนั้น, คนยากจนก็เป็นอย่างนั้น. ในที่สุดมันก็ไม่พอ. ระยะเวลาที่หยุดว่าง หรืออยู่กับพระเจ้า มันน้อยเกินไป มันไม่พอ; อยู่กับยักษ์ กับมาร กับกิเลส นี่มันมาก มันจึงนอนไม่หลับ, แล้วมันก็เป็นโรคปวดศีรษะ เป็นโรคประสาท ให้อะยายแมว เพราะว่าแมวไม่เคยเป็น. ไปดูซิ แมวตัวไหนเป็นอย่างนี้บ้าง มันไม่เคย แม้แต่สุนัขก็ไม่มี มันไม่เคยเป็นโรคนอนไม่หลับ จนปวดหัว จนเป็นโรคประสาท นี่มันไม่เคยมี, แล้วมันไม่ต้องกินยาสักเม็ดหนึ่ง แก้ปวดหัว แก้นอนไม่หลับ. นี่ไม่เห็นแมวตัวไหนต้องกิน แต่คนในโลกเดี๋ยวนี้ปวดหัวนอนไม่หลับมาก กินยากก็กินมากมาย, แล้วก็ยังเป็นอย่างนั้นอยู่อย่างนั้นเอง. ที่เราเรียกว่ามันน่าละอายแมว. มนุษย์อยู่ในสภาพที่น่าละอายแมว เพราะว่าระยะเวลาที่มันอยู่กับพระเจ้านั้นมันไม่พอ. ไปบอกเขาว่าให้รู้จักทำจิตใจให้เกลี้ยง เป็นเวลาที่เหมือนกับอยู่กับพระเจ้านั้นให้มากพอเถอะ, แล้วเขาก็จะหายจากโรคที่นอนไม่หลับ ไม่เป็นโรคประสาท ไม่เป็นบ้า ให้อะยายแมว; สัตว์เหล่านี้ไปดูเถอะ ไม่มีตัวไหนที่มันเป็นโรคประสาทนอนไม่หลับ แล้วเป็นบ้า. มนุษย์เกือบจะทั้งโลก สถิติใหม่ๆ นี้ปรากฏว่า เป็นมากขึ้น, ไม่ใช่คงที่. คนเป็นโรคประสาทเป็นบ้า ในโลกนี้กำลังทวีสถิติไม่ได้คงที่ เพราะไม่มีการหยุดอยู่ในความสงบ หรือว่าอยู่กับพระเจ้า หรืออยู่กับนิพพานชั่วคราวมันไม่พอ.

เราอย่าพูดภาษาศาสนา กันก็ได้, อย่าใช้คำว่าอยู่กับพระเจ้า, อย่าใช้คำว่าอยู่กับนิพพานเลย, แต่ใช้คำว่า อยู่ให้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ ที่จิตมันหยุด มันสงบ. จิตที่ไม่สงบเพราะความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัย อารมณ์ หึงหวง นั้นมันพล่าน แล้วมันทำลายชีวิตให้สั้น. วิชาการทางแพทย์เขาอธิบาย

ได้ดี ว่าพอมืออาการอย่างนั้นแล้ว อะไรๆ มันเสียไปเท่าไรในร่างกายนี้. ถ้าอย่ามีอาการอย่างนั้น ร่างกายนี้ก็ปกติ เป็นสุขและอายุยืน; ฉะนั้นเราอย่าอยู่อย่างนั้น แต่อยู่อย่างนี้ คือ อยู่อย่างที่มีมันสงบเย็น เพราะว่าอยู่ถูกต้องตามกฎหมายของ อิทัปปัจจยตา, เป็นกฎ อิทัปปัจจยตา ส่วนที่ไม่ปรุปร่งแต่ให้เกิดกิเลสตัณหาว่านวาย, เป็นกฎอิทัปปัจจยตา ส่วนที่ถูกต้อง ที่ทำให้มันหยุดเย็นลงไป; เวลานั้นจะมีจิตเกลี้ยง มีจิตสะอาด มีจิตสว่าง มีจิตว่าง ไม่วุ่น ไม่มีอะไรปั่นป่วน ไม่วุ่น. นี่เราใช้คำง่ายๆ แต่ก็ไม่วายที่จะมีคนเข้าใจผิด. เราใช้คำว่าจิตว่าง เพราะว่ามันไม่มีอะไรเข้าไปกวนให้วุ่น; จิตหยุดเพราะว่ามันไม่บ้า ไม่ปรุปร่งอะไร, จิตเย็นเพราะไม่มีไฟคือกิเลส, แล้วจิตปกติ ปกติไม่ผิดปกติ แล้วจิตก็เป็นไท เป็นอิสระ, จิตเป็นอิสระ, หลุดพ้นจากอำนาจบีบคั้นของสิ่งใดๆ.

อาตมาอยากจะทำว่า คุณอาจจะไปหาพบคำเหล่านี้ในคัมภีร์พระศาสนาของคุณ ว่าจิตที่มันว่าง มันหยุด มันเย็น มันเกลี้ยง มันเป็นอิสระ จิตที่อยู่กับพระเจ้า นั้นจะต้องมีในความหมายอย่างเดียวกัน เพราะเล็งถึงกฎของธรรมชาติ เพราะมันจะเป็นอย่างนี้ได้ ก็เพราะกระทำถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ. ฉะนั้นมันจะต่างกันอยู่แต่เพียงว่า เมื่อพวกหนึ่งเรียกว่ากฎของธรรมชาติ คุณอยากจะเรียกมันว่าพระเจ้าเท่านั้น, แล้วจะเป็นอะไรไป.

เปรียบพระเจ้ากับกฎของธรรมชาติ.

นี่คำว่าพระเจ้าให้หมายถึงสิ่งสูงสุดนี้แหละ ที่สูงสุดในการสร้าง, ในการควบคุม, ในการทำลาย, ในการอยู่ดูแลไปในที่ทุกหนทุกแห่ง, ไม่มีใครรอดสายตาของกฎนี้ไปได้ เพราะว่ามันเข้าไปอยู่ในทุกๆ ปรมาณู ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก. ที่เรา

เรียกว่าธรรมะที่จะต้องทราบ, ธรรมะเรื่องหน้าที่, ธรรมะหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ แล้วได้ชีวิตชนิดหนึ่ง ชีวิตชนิดใหม่ หรือชีวิตแท้ หรืออะไรแล้วแต่จะเรียก หรือจะเรียกชีวิตเฉยๆ ก็ได้ แต่ขอให้มันเป็นชีวิตจริง ในกัมภีร์ไบเบิลดูเหมือนจะเรียกแต่ว่า ต้นไม้แห่งชีวิตเท่านั้น, ไม่ได้เติมคำว่าแท้จริงอะไร. แต่ต้องหมายความว่าชีวิตจริง, ชีวิตไม่จริงก็คือชีวิตที่มีความทุกข์ โง่ หลงอยู่ในความผิดพลาด เพราะไปหลงในสิ่งที่ชั่วให้หลง.

สิ่งที่ชั่วให้หลงก็คือความดีและความชั่ว ไบเบิลหน้าแรกๆ ที่อาคัมกับฮัฟเฟ้สวอน พระเจ้าสั่งว่า อย่าไปกินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้นที่เรียกว่า The tree of knowledge of good and evil อย่าไปกินเข้า, กินแล้วรู้ชั่วรู้ชั่วแล้วมันจะตาย, ก่อนนั้นไม่รู้ชั่วรู้ชั่วมันก็ไม่ตาย. ที่นั้นผิวเมื่อก่อนนั้นก็คือ เขาไปกินเข้าแล้วเขาก็ตาย คือเขาจะต้องเป็นทุกข์ตลอดกาล ตลอดกาลนิรันดร์ มี original sin, มี perpetual sin มีบาปนี้มาจนถึงบัดนี้; นั่นแหละคือตาย, ตายในความหมายภาษาธรรม คือหาความสุขไม่ได้ อาคัมกับฮัฟเฟ้สวอนก็ตายเพราะกินผลไม้ต้นนั้น, แล้วลูกหลานทุกคนก็ยังคงเป็นอย่างนั้น มาจนกระทั่งทุกวันนี้.

แต่คุณสังเกตให้ดีเถอะ มีข้อความใน revelation หรืออีกตอนหนึ่งว่า มีต้นไม้ต้นหนึ่งอยู่ใกล้ๆ พระเจ้า ในแผ่นดินพระเจ้า เป็นต้นไม้แห่งชีวิต ไปได้กินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้นแล้วจะเลิกบาปหนหลังนี้หมด. พระเยซูคริสต์ ก็แสดงต้นไม้ต้นนี้ แล้วบางทีกระบุที่พระองค์เองว่าเป็นต้นไม้ต้นนี้ ถ้ากินแล้วมันไม่ไปหลงในเรื่องดีเรื่องชั่ว, คนเราไปหลงในความดีความชั่ว.

เมื่อก่อนก็ไม่รู้จักดีจักชั่วก็ไม่ใช่ไร ไม่รู้จะหลงอะไร พอไปรู้จักดีรู้จักชั่ว มันรู้ผิด รู้ในทางที่จะไปหลง หลงเกลียดชั่ว หลงรักดี ซึ่งทำให้เกิดปัญหา. รู้ชั่วชนิดนี้เป็นความรู้สำหรับหลง, ไปรู้สำหรับรัก, สำหรับเกลียด, ไม่ใช่รู้อย่างถูกต้อง.

ถ้ารู้อย่างถูกต้องจะไม่รักและไม่เกลียด, ความดีและความชั่วก็ไม่มีความหมาย. เราไปหลงรักหลงเกลียด ความดีความชั่วก็มีความหมาย, แล้วก็ทรมานใจเราอยู่ทุกเวลา เรื่องไม่ได้ดีเรื่องได้แต่สิ่งที่ไม่ปรารถนา หรือความชั่ว. นี่มนุษย์ว่าเอาเอง ทั้งนั้นแหละ, ตามกฎของพระเจ้าไม่มีอะไรดี ไม่มีอะไรชั่ว; มนุษย์กับบัญญัติที่ไม่ต้องการว่าความชั่ว ที่อยากได้ว่าความดี แล้วบัญญัติกันเองอีกมากมาย, ถ้าตามธรรมชาติมันไม่ชั่วไม่ดี. แต่ถ้ามมนุษย์ถูกใจส่วนไหนก็ว่าดี ไม่ถูกใจส่วนไหนก็ว่าชั่ว. ฉะนั้นสิ่งที่มีมันเป็นไปเองตามกฎของธรรมชาติ จึงถูกเอามาจัดให้เป็นดีเป็นชั่ว เป็นคู่—เป็นคู่—เป็นคู่สำหรับรักอันนั้นสำหรับเกลียดอันนั้น ด้วยความหลง, รักก็หลง เกลียดก็หลง จึงเป็นผู้มีความทุกข์ เพราะความหลง.

อันแรกที่สุดก็คือดี และชั่ว; ถ้ารู้จักพระเจ้าจริง รู้จักกฎอภิปิบัติจึงจะจริง ก็จรรู้จักว่า โอ้ มันเป็นแต่เพียงตามธรรมชาติ, กระแสตามธรรมชาติ, ไม่ควรจะถือว่าดีว่าชั่ว; แล้วก็ไม่ว่าอะไร ไม่เกลียดอะไร จิตก็ว่าง เป็นกลางอยู่ ไม่มีความทุกข์. เที่ยวนั้นมีปัญหารื่องดีเรื่องชั่ว, เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ, เป็นคู่ๆ คู่ๆ มากมายเหลือเกินในโลกนี้ เรื่องแพ้เรื่องชนะนี้ที่มันทำให้ยอมกันไม่ได้. สงครามนี่แหละ เรื่องได้เรื่องเสีย, กระทั่งเป็นคู่ๆ ชนิดที่เกิดปัญหาอีกมากมาย, เรื่องหญิง เรื่องชาย ที่เป็นคู่ๆ คู่ๆ มีอยู่หลายสิบคู่, เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือยึดถือชั่ว แล้วก็จะต้องเป็นทุกข์. ถ้าเห็นตามที่เป็นจริง เห็นว่าโอ้เหมือนกันหมด; เช่นว่ากลางวันกับกลางคืนนี้ไม่แปลกอะไรกัน เป็นเวลาด้วยกัน, แล้วก็ไม่ว่ากลางวันไม่เกลียดกลางคืน อย่างนี้เป็นต้น.

ถ้าเรารู้ตามที่เป็นจริงของธรรมชาติเราก็จะไม่รักและไม่เกลียดอะไร, อยู่เหนือความรักและความเกลียดความกลัวความอะไรหมด, ไม่มีเรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ, ไม่มีกระทั่งเรื่องบุญเรื่องบาป.

ไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มีบุญไม่มีบาป คำนี้ฟังยากนะ ถ้าฟังผิดแล้วอันตราย แต่ขอยืนยันว่า อย่างนี้แหละจริง, แต่ขอพูดเพื่อไว้ภัยว่า ถ้าเข้าใจผิดแล้วอันตราย. ที่ว่าไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มีบุญไม่มีบาป ไม่สุขไม่ทุกข์ ไม่รักไม่สวรงค์ ไม่อะไรนะ อันนี้เป็นความจริงที่สุด; แต่ถ้าฟังผิดแล้ว จะอันตราย จะปฏิบัติไปในทางผิดๆ. แต่รู้ไว้เถอะว่า เพราะเราไปหลงแบ่งแยกมันออกเป็นสองฝ่ายอย่างนี้; แล้วก็ฝ่ายหนึ่งสำหรับรัก, ฝ่ายหนึ่งสำหรับเกลียด, มีเท่านั้นแหละ. ฝ่ายหนึ่งสำหรับชอบ ฝ่ายหนึ่งสำหรับไม่ชอบ, ทั้งชอบและไม่ชอบนั้นมันสร้างปัญหาทั้งนั้นแหละ, ถ้าว่าเป็นเรื่องหลงแล้วก็สร้างปัญหาทั้งนั้น, เรื่องก็มันก็หลงอย่างดี เรื่องชั่วยกก็หลงอย่างชั่ว.

ถ้าเข้าใจเรื่องต้นไม้ต้นนั้น ความรู้รู้ชั่ว ก็นเข้าไปตาย, ถ้าว่าคริสเตียนทั้งหลายเข้าใจความชื่อน้อย่างถูกต้องแล้ว ก็คือเข้าใจพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพราะรู้รู้ชั่วจึงหลงคิดหลงชั่ว ก็สร้างความคิดนึกชนิดที่เป็นทุกข์ไม่รู้หยุดหย่อน ก็ลองอ่านไปอีกนิตหนึ่งเถอะ ไปหลังๆ นะ ฟัน้องคุณันที่มันผ่าน้องของมัน. บาปที่มนุษย์ทำครั้งแรก ก็คือฟ้อิจจาน้องแล้วผ่าน้อง ที่มันอิจจาน้องคืออะไร? เพราะมันรักดี มันยึดถือว่าพ่อแม่ พ่อรักน้อง ไม่รักเขา, นี่เขาอยากจะได้ เพราะความดีที่เขาอยากจะได้เขาจึงต้องผ่าน้อง. เรื่องต้นนั้นอย่าไปทำเล่นกับมัน ถ้าไปยึดถือผิดแล้วมันก็ให้โทษให้ทุกข์เหมือนกันแหละ; ฉะนั้นจึงว่ายึดถือไม่ได้. ฉะนั้นคัมภีร์จึงกล่าวไว้ถูกต้องแล้วว่า วิชาชีวิตแล้วก็ตาย เพราะว่ามันไม่ได้รู้สำหรับจะอยู่เหนือ, แต่มันรู้สำหรับจะไปยึดถือไปเอา มันก็เกิดกิเลสเกิดความทุกข์, เกิดอะไร จนได้ทำบาป.

ฉะนั้นเรื่อง อยู่เหนือความล่อหลอกของความดี ความชั่วนั้นแหละคือความหลุดพ้น. ถ้าอย่างนั้นแล้วจะต้องมีพูดถึงต้นไม้ต้นหนึ่ง เป็นต้นไม้แห่งชีวิต โดยแท้จริงทำไม? หรือว่าจะต้องพูดเรื่อง ความดีความชั่วให้เป็นที่ยึดถือ จนเข้ากัน

เพราะอยากได้ความดี, วิชานั้นก็เพราะอยากระแ่งเอาความดีเหลืออยู่ แต่นั่นก็ว่าจะอยู่เหนืออำนาจผูกมัจฉิใจของความชั่วความดี, ก็จะเรียกว่าขึ้นไปเหนือโลก. โลกนี้มีแต่ความชั่วและความดี ถ้าขึ้นไปเหนือโลก ก็อยู่เหนืออำนาจของความชั่วและความดีก็หมดปัญหา. นี่เรียกว่า ปัญหา เรื่องสำคัญของศาสนา. ถ้าตามหลักพุทธศาสนา ก็จะอยู่เหนือปัญหาจึงจะไม่มีความทุกข์.

รักผู้อื่น, ไม่เห็นแก่ตัว, มีในทุกศาสนา.

นี้จะอยู่เหนือปัญหากันอย่างไร เราคงจะอธิบายต่างกัน. อาตมาอยากจะพูดว่า เพราะศาสนาแต่ละองค์แต่ละองค์ของทุก ๆ ศาสนานั้น เป็นเหมือนปากพูดของพระเจ้า, พระศาสดาของศาสนาไหนก็ตาม เป็นปากสำหรับพูดของพระเจ้า, แล้วก็พูดเรื่องเดียวกันทั้งนั้นแหละ คือพูดเรื่องไม่เห็นแก่ตัว แล้วให้รักผู้อื่น พุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ซิกข์ อะไรก็ตาม มันจะมีหลักหัวใจว่ารักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว, นั้นเราเรียกว่าพระศาสดาทุก ๆ ศาสนาเป็นปากพูดของพระเจ้า เพื่อจะสอนเรื่องเดียวกันคือความรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว. ที่คำพูดที่ต่างกันบ้าง ก็คือวิธีที่จะไม่เห็นแก่ตัวนั้นต่างกันบ้าง, แต่เรื่องเดียวกันตรงกันหมด คือไม่เห็นแก่ตัว แล้วรักผู้อื่น เพราะพระเจ้าต้องการอย่างนั้น. ถ้าอยู่กันอย่างไม่รักผู้อื่น จะมีแต่ความทุกข์ยากลำบาก ถ้าเราไม่รักผู้อื่นเท่านั้นแหละ มันจะมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้นเต็มไปทั้งโลก จนไม่มีใครอยู่ได้, ไม่มีใครอยู่ได้ เพราะความไม่รักผู้อื่น เอาเปรียบผู้อื่น, ไม่รักผู้อื่น มันเหมือนกับว่าพิษร้ายมันเป็นเหมือนกับมลภาวะ pollution ทางวิญญาณ เต็มไปหมด, แล้วใครมันจะอยู่ได้. จะอยู่ท่ามกลาง pollution อันเลวร้าย คือความเห็นแก่ตัว มันก็อยู่ไม่ได้, มันก็เป็นบ้าตาย หรือฆ่ากันตายหรือฆ่าตัวเองตาย; ฉะนั้นเราจึงมี สิ่งที่จะกวาดล้างสิ่งเหล่านี้

ออกไปเสีย คือธรรมะ. นี่พระเจ้าซึ่งจะเป็นอะไรก็ตามใจ ต้องการให้ทุกคนรักกัน, แล้วมันก็ไม่มีส่วนที่เป็นมูลเหตุอันร้ายกาจเหล่านี้ มันก็เลยสบาย. ถ้าคนทุกคนเชื่อ พระเจ้าคือรักผู้อื่นปัญหาทั้งหมด.

ในพุทธศาสนาเรียกสภาพอย่างนี้ว่า พระศรีอารยเมตไตรย, ศาสนาของ พระศรีอารยเมตไตรย ชื่ออีกยาวฟังยาก. แต่คำว่า ศรีอารยเมตไตรย, นั่นคือคำว่า รักผู้อื่น; เมตไตรย แปลว่า เนื่องด้วยมิตรภาพ, เมตไตรย แปลว่า เนื่องด้วยมิตรภาพ คือรักผู้อื่น. พระพุทธเจ้าหรือศาสนาหรือแผ่นดิน ที่ดีที่สุดจะมาข้างหน้านั้น ก็เรียกว่าแผ่นดินหรือศาสนาหรือโลกของพระศรีอารยเมตไตรย. ความหมายนั้นมันก็คือว่า รักผู้อื่น; พอรักผู้อื่นมันหมดปัญหาจริงเหมือนกัน.

ฉะนั้นก็เป็นอันว่า ความรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวนี้ เป็นจุดสูงสุดของ คำสอน ในทุกศาสนา ซึ่งเดี๋ยวนี้มันยังไม่ประสบความสำเร็จ, คือคนยังไม่รักผู้อื่น คนยังรักแต่ตัวกู, ยังจะต้องช่วยกันไปอีกนาน เมื่อไรจะถึงก็ไม่ทราบ. แต่ว่า มันยังต้องทำกันไปอีกนาน กว่าคนทุกคนจะรักผู้อื่น, ก็เป็นอันว่า จะต้องมีการอันใหญ่ยิ่ง ที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว, ต้องทำลายความเห็นแก่ตัว, ต้องสละตัว เพื่อช่วยผู้อื่น. นี่ความกล้าหาญสูงสุดอยู่ที่นี้, ความเสียสละสูงสุดมันก็อยู่ที่นี้, ซึ่งผู้ที่แสดงให้ปรากฏชัดออกมาก็คือ พระเยซูคริสต์ ก็ท่านยืนยันยืนยัน จนต้องถูกจับ ตรึงกางเขน ก็จะเป็นอะไรไป, ไม่เห็นมีความหมายอะไร ที่ว่าจะถูกตรึงกางเขน. แต่ว่า มีความสำคัญว่า รักผู้อื่น รักผู้อื่น, จะต้องทำให้ผู้อื่นรักผู้อื่น จะต้องทำความเข้าใจข้อนี้, ให้เป็นที่เข้าใจแก่ทุกคนในโลก. ฉะนั้นจึงทำการเสียสละเพื่อให้เกิดผลขึ้นมา, เป็นว่า ทุกคนจะต้องรักผู้อื่น แม้ว่าจะต้องเสียชีวิตก็เอา.

เรื่องในพุทธศาสนา ก็มีเหมือนกัน แต่เป็นเรื่องชาดก คือเป็นเรื่องของผู้ที่ยังไม่เป็นพระพุทธเจ้า หรือยังไม่เป็นพระศาสดาเกี่ยวกับเรื่องใน Christianity นั้นเอาตัวพระศาสดาเสียเองเป็นผู้เสียสละชีวิต เพื่อประโยชน์ผู้อื่น. ฉะนั้นการไม่เห็นแก่ตัว การทำลายความเห็นแก่ตัวเสีย นั้นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา ของ Christianity หรือของศาสนาไหนก็ตามเถอะ; ถ้าเขาทำตรงตามคำของพระศาสดาแล้ว จะสละตัวหรือความเห็นแก่ตัว. ความเห็นแก่ตัวนั้นมันตั้งอยู่บนตัว; ถ้าไม่มีตัว มันจะเห็นแก่ตัวได้อย่างไร.

ฉะนั้น ถ้าทำลายความรู้สึกว่าตัวเสียได้ มันก็เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวเสียได้. นี่ก็เป็นหลักของพระพุทธศาสนา อย่าไปโง่หลงว่ามันมีตัว, มันมีแต่สิ่งที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, แล้วสิ่งนั้นมันคิดเอาเองว่าตัว ว่ากู แล้วก็เห็นแก่ตัวกู, แล้วก็เกิดปัญหาขึ้นมา เพราะความเห็นแก่ตัวกู.

ฉะนั้น จะถอนความเห็นแก่ตัวกูเสียได้โดยวิธีใด ถูกทั้งนั้นเลย. อาตมาอยากจะพูดยืนยันว่าถูกทุกวิธีแหละ ถ้าถอนความเห็นแก่ตัวกูเสียได้ จะเป็นวิธีพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือวิธีที่ไหนก็ตาม มันจะถูกทั้งนั้น. เพราะว่าเมื่อไม่เห็นแก่ตัวแล้วมันรักผู้อื่น; ฉะนั้นการถอนเสียซึ่งความยึดถือว่าตัว อย่ามีความรู้สึกว่าเป็นตัวกู และมีของของกู นั้นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา.

ที่นี้ก็กลับไป เครื่องหมายกางเขนมันก็แสดงว่าตัด, ตัดเสียซึ่งตัวกู. เครื่องหมายกางเขนมันมีอันอื่นเหมือนกับตัวฉัน The I, I คือฉัน, แล้วอีกอันตัดขวางเสีย ทัด I เสีย, คือตัดตัวกูเสีย. นี่แปลความหมายอย่างนี้เป็นพุทธศาสนาเลย. คุณคงไม่ยอมแปล เพราะจะกลัวว่าพุทธศาสนาจะไปแขวนอยู่ที่คอของคุณ; แต่ถ้ายอมแปล

อย่างนั้นแล้ว มันก็คืออย่างนั้น, คือว่าหัวใจพุทธศาสนาตัดตัวกูเสีย มันก็ไปแขวนที่คอของคริสเตียนทุกคนที่แขวนไม้กางเขน.

ที่นี้วิธีที่จะตัดเสียซึ่งตัวกูมีหลายแบบ หลายวิธี ตามหลักศาสนานั้น ๆ :
แต่พุทธศาสนานี้ถือว่า มันเป็นกิเลส ชนิดหนึ่ง ต้องระวังอย่าให้มันเกิดขึ้น.
นี้เวลาจะหมดแล้ว.

ก ข ก กา ของพุทธศาสนา.

พูดอีกนิตหนึ่งว่า ก ข ก กา ของพุทธศาสนา. ขอภัยที่จะพูดตรง ๆ ว่า ก ข ก กา ของคริสเตียนก็คงจะพูดถึงพระเจ้า พูดถึง dogma อะไรต่าง ๆ. แต่ถ้าเป็น ก ข ก กา ของพุทธศาสนา หมายถึงคำแรก ที่จะพูดมันก็พูด เรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่าง แล้วคู่ของมันก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ : ตาคู่กับรูป, หูคู่กับเสียง, จมูกคู่กับกลิ่น, ลิ้นคู่กับรส, ผิวกายคู่กับสิ่งที่มากระทบผิวกาย, แล้วจิตคู่กับความคิดที่จะผุดขึ้นมาในจิต เป็น ๖ อย่าง ๖ คู่. นี่คือตัวธรรมชาติแท้, แล้วเป็นไปตามกฎธรรมชาติ อยู่ตลอดเวลา.

ที่นี้พอมันจับคู่กัน เช่นตาคู่กับรูป ตาถึงกันเข้ากับรูป ก็เกิดการเห็น ทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาณ; เขียนเป็นสูตรตัวอย่าง ตาถึงกันเข้ากับรูปก็เกิดการเห็น ทางตา คือจักขุวิญญาณ มีอยู่ตลอดเวลาใช่ไหม? เพราะตาของเราเห็นอะไรอยู่ตลอดเวลาแล้วมีจักขุวิญญาณอยู่บ่อย ๆ. ที่นี้สามอย่างนี้ คือ ตา รูป และจักขุวิญญาณถึงกัน เข้าเรียกว่า ผัสสะ, สัมผัส หรือ ผัสสะ เราก็มีอยู่ตลอดเวลาบ่อย ๆ ที่สุด.

ขณะแห่งผัสสะ เป็นขณะที่สำคัญมาก; ถ้าเราไม่มีสติปัญญา ไม่มีความรู้เพียงพอ แล้วเราก็ผัสสะด้วยความโง่, สัมผัสอะไรขึ้นมา ก็จะเกิดผลคือความโง่, โง่ที่จะไปรักสิ่งที่น่ารัก, โง่ที่จะไปเกลียดสิ่งที่น่าเกลียด, ซึ่งที่จริงไม่มีอะไรที่น่ารักหรือน่าเกลียด, เราไปรู้สึกเพราะความยึดถือของเรา. ฉะนั้น เราต้องมีปัญญา หรือมีศรัทธา หรือแล้วแต่ แต่ให้เป็นความรู้ที่ว่า อย่าไปรักที่มันมาให้รัก, อย่าไปเกลียดที่มันมาให้เกลียด; ถ้าเราไปรักที่น่ารัก ไปเกลียดที่น่าเกลียด ก็เรียกว่ามันเกิดเวทนาที่ผิด, เวทนาโง่แล้ว เวทนาสำหรับจะไปหลงรักหลงเกลียด.

ทีนี้เกิดไปหลงรักหลงเกลียดในความรู้สึกที่เป็นเวทนา แล้วมันก็เกิดความอยากอย่างโง่ๆ อีก มันอยากจะเอาของที่มันรัก มันอยากจะฆ่าจะทำลายสิ่งที่มันเกลียด มันก็เป็นความอยากที่โง่ๆ ก็เรียกว่าตัณหา ความอยากที่โง่เขลา ที่เกิดอยู่ในคนเราทุกคนที่ปราศจากธรรมะ ที่ปราศจากความรู้ของธรรมะ. พอได้สัมผัสเวทนาน่ารักมันก็รัก, เวทนาน่าเกลียดมันก็เกลียด, มันก็อยู่ด้วยความรักและความเกลียด แล้วมันก็อยากไปตามนั้น แล้วก็ทำไปตามนั้น. ฉะนั้นในโลกนี้จึงเต็มไปด้วยคนที่ทำอะไรไปตามความรักและความเกลียด แล้วมันจะถูกไถ่ที่ไหนล่ะ, มันไม่ได้ทำไปด้วยความรู้สึกผิชอบชั่วดีของธรรมะของศาสนาเลย มันทำไปตามอำนาจของกิเลส ซึ่งเหมือนกับพญามาร. น่ารักมันทำอย่างนี้, น่าเกลียดมันทำอย่างนี้ ล้วนแต่เผาศั่วเองทั้งนั้น ด้วยความรักและด้วยความเกลียดกัน.

ทีนี้มันมีตอนที่สำคัญอยู่นิด ถ้าเราอยาก, เกิดความรู้สึกอยากขึ้นในใจตามธรรมชาติ ซึ่งมันเกิดได้ตามธรรมชาติ ตามกฎของอิทัปปัตติตามธรรมชาติ. พอเราเกิดอยาก ความรู้สึกอยากจะปรุงความรู้สึกอันที่ตามมาคือกู มีกูผู้อยาก, มีฉันผู้อยาก; นั่นแหละคือตัวกู แล้วเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว เพราะตัวกูนี้มันมาจากความโง่

ตามลำดับ ตามลำดับมาถึงแต่ต้น ว่าผัสสะใจ เวทนาใจ ตัณหาใจ มีตัวกูแห่งความใจ มันก็เห็นแก่ตัว มันก็ทำอะไรทุกชนิดตามที่เห็นแก่ตัว เมื่อมันต้องการอะไรขึ้นมา มันก็จะเอาให้ได้ มันก็ฆ่าเขา มันขโมยเขา มันล่วงละเมิดของรักของเขา มันโกหก มันดื่ม น้ำเมา มันทำทุกอย่าง ที่แล้วแต่ตัวกูอันใจเขลามันจะทำ. ความเห็นแก่ตัวมันก็ลุกลามออกไป จนทำผู้อื่นให้เดือดร้อนด้วย, ไม่เดือดร้อนแต่ตัวผู้มันแต่จะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วย.

นี่ถ้าจะศึกษาพุทธศาสนาแล้ว ก็ต้องศึกษาจากตัวจริง นั้นแหละ, ไม่ใช่ศึกษาจาก หนังสือหนังสือ คำรับตำราอะไร มันบอกได้เพียงเท่าเจื่อน, ให้ไปศึกษาจากของจริง. ฉะนั้นเราต้องศึกษาจากความรู้สึกภายใน ที่เกิดขึ้นมาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมีอะไรมากระทบจิต เมื่อมีอะไรเข้ามากระทบจิต เข้ามาทางตาก็ได้ ทางหูก็ได้ ทางจมูกก็ได้ เข้ามากระทบจิต; ถ้าเราใจตอนนั้น แล้วก็ก็ต้องเป็นทุกข์, ไม่มีใครช่วยได้. ถ้าเราฉลาดตอนนั้นได้ทันเวลา จะไม่เป็นทุกข์เลย; ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าผัสสะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางจิตใจเองมันสำคัญ ต้องรักษาไว้ให้ถูกต้อง อย่าให้กิเลสครอบงำ, อย่าให้ใจเมื่อผัสสะ แล้วจะไม่มีความสุข.

ฉะนั้นจำไว้เป็นหลักสั้น ๆ ไปได้เลยว่า ความทุกข์เกิดมาจาก เราใจเมื่อมีผัสสะ, ความไม่ทุกข์เกิดมาจาก เราฉลาดเมื่อมีผัสสะ. พุทกลั่นกันกว่า เมื่อมีผัสสะเราใจก็ต้องเกิดความสุข, เมื่อมีผัสสะเราไม่ใจก็ไม่มีความสุข. ฉลาดก็คือไม่ไปยึดถือเรื่องดีเรื่องชั่ว ตามความหมายอย่างอาตัมกับอีฟเขากินลูกไม้เข้าไปแล้วรู้ตัวชั่ว, อย่างนั้น นั่นแหละคือมันใจ. ฉะนั้นไม่ต้องยินดียินร้าย จนตกเป็นทาสของสิ่งนั้น ๆ. เรารักสิ่งไร เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น ในความหมายหนึ่ง, เราเกลียดสิ่งไร เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น ในอีกความหมายหนึ่ง; ฉะนั้นอย่าเป็นทาสโดยทั้ง ๒ ความหมาย

ทั้งโดยความรักและความเกลียด เราก็เป็นอิสระ; เป็นอิสระเราก็ไม่มีความทุกข์ คือเรายู่กับพระเจ้า. ภาวะที่ไม่มีความทุกข์คือภาวะที่อยู่กับพระเจ้า; ฉะนั้นเมื่อเราเป็นอิสระจากโลก จากความยินดีในร้ายในโลก จากอิทธิพลในโลก เราก็มีโอกาที่จะอยู่กับพระนิพพานกับพระเจ้า.

นี่พุทธศาสนามีเท่านั้นแหละ ตั้งต้น ABCD ตรงที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันคู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปะ ธัมมารมณ, เกิดวิญญาน แล้วเกิดผัสสะ ถ้าใจตรงผัสสะต้องได้รับโทษ คือความทุกข์, ถ้าไม่ใจก็ไม่ต้องรับโทษ คือไม่ทุกข์, แล้วไม่ทุกข์อยู่อย่างนั้น ทั้งวันทั้งคืน มันวิเศษเท่าไรก็ดู. ถ้าเราไม่ใจเมื่อผัสสะแล้ว เป็นไม่มีความทุกข์. วางจากความทุกข์อยู่ทั้งวันทั้งคืนทั้งเดือนทั้งปีเป็นชีวิตนิรันดร์ได้ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาได้ ด้วยการกระทำที่ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า คือกฎของอทิปปัจจยา.

นี้อาตมาก็ได้พูดโดยหัวข้อ ที่ควรจะทราบในเมืองต้น เรียกว่าเค้าโครงที่จะต้องมองดูทั่วไป, เป็นปริทัศน์ เป็น outline อะไรก็แล้วแต่จะเรียก ว่ามันมีอยู่อย่างนั้น.

ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ, เป็นตัวธรรมชาติด้วย, เป็นตัวกฎของธรรมชาติด้วย, เป็นตัวหน้าที่ตามกฎด้วย เป็นผลเกิดจากหน้าที่ด้วย. พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็คือตรัสรู้เรื่องนี้ พอตัสรู้ท่านก็เคารพ ยกเป็นสิ่งที่สูงสุดเลย, มาประกาศมาบอกให้กันทั้งหลาย จงประพฤติตามนี้ บုชาในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. ถ้าจะให้มีความอ่อนน้อม prayer ในพุทธศาสนา, อ่อนน้อมก็คือพยายามทำตามประสงค์ของกฎ; ถ้าเราจะอ่อนน้อมกฎ เพราะกฎไม่ใช่คน, ถ้าเราอ่อนน้อมกฎ ก็คือทำให้ตรงตามกฎ นั่นแหละคืออ่อนน้อมกฎ, เหมือนกับที่เราอ่อนน้อมพระเจ้าที่เป็นคน. ฉะนั้นเราต้องถือว่าแม้

จะมีพระเจ้าอย่างกฎก็เป็น religion อยู่ดี. แม้ว่าเราจะอ่อนน้อมโดยวิธีที่ทำให้ตรงตามกฎ ก็ยังเป็น religion อยู่ดี. อย่างมาหาว่าพุทธศาสนาไม่ใช่ religion.

ที่นี้ เรื่องทำให้ถูกตามหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือเมื่อมีอะไรเข้ามา กระทบจิต เข้ามาทางตา เข้ามาทางหู จมูก ทางลิ้น ทางไถทางหนึ่งก็ตาม, ระวัง ให้ต้อยอย่าทำผิดตอนนั้น, ตอนที่มีมันเรียกว่ามีผัสสะแล้ว อย่าทำผิดตอนนั้น. ถ้าทำผิดตอนนั้นแล้วก็จะมีความทุกข์ ขอบภัยที่จะพูดว่า ไม่ว่าคุณจะทำผิดอะไรในศาสนา ไหน ปฏิญาณตัวว่าอย่างไร ถ้าคุณทำผิดตอนนั้นแล้วคุณก็จะมีความทุกข์. ถ้าไม่ทำผิดตอนนั้นแล้วมีความทุกข์ไม่ได้ แม้ว่าผีสิงเทวดาจะมากด้นแกล้งให้มีความทุกข์ ก็มี ความทุกข์ไม่ได้เพราะเราไม่ทำผิดตอนนั้น ตอนที่มิอะไรมากระทบจิต. ฉะนั้นผลกรรม แต่หนหลังก็ยกเลิกกันไป เพราะว่าเราจะไม่เป็นทุกข์ แม้ว่ามันจะมีมา เป็นอันว่าหลุดพ้น เรียกว่าหลุดพ้น ตามหลักของพระพุทธศาสนา, หลุดพ้นจากความทุกข์โดย ประการทั้งปวง.

เรื่องโดยหัวข้อมีเท่านี้ เรื่องโดยรายละเอียดคนนั้นพูดกันไม่หวาดไหว ไปหาอ่าน หรือใครสนใจก็ไปหาอ่านเอาเอง; แต่อยากจะบอกว่า พุทธศาสนาก็เป็น religion พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า. พระพุทธเจ้าค้นพบแล้วก็เคารพทันที เอามาเบียดเผย เอามาแนะนำชี้แจงให้ประพฤติปฏิบัติ, คือประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎนั้น, กฎที่พระองค์ ได้ตรัสรู้ ซึ่งเปรียบเหมือนกับพระเจ้า เพราะอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงทุกอย่างทุกประการ อย่างที่ว่ามีมาแล้ว. และ ก็หลุดรอด; ใช้คำว่ารอด ทุกศาสนาใช้คำว่ารอด, รอดจาก สิ่งที่ไม่พึงปรารถนา คือปัญหาและความทุกข์. คุณเหมือนจะมีเท่านั้นแหละ เรื่องของมนุษย์ ถ้ามันหลุดรอดจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแล้ว ก็ควรจะพอใจ, มันไม่มีอะไรอีก แล้ว เพราะว่าเหมือนกับว่าได้อยู่กับนิพพาน, หรือว่าได้อยู่กับพระเจ้าตลอดกาลนิรันดร์.

เอาละอาตมาเห็นว่า การบรรยายนี้^{๕๔}ก็สมควรแก่เวลา คุณมันจะมีเท่านั้นแหละ เรื่องของมนุษย์ถ้ามันหลุดรอกจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแล้ว มันก็ควรจะพอใจ, มันไม่มีอะไรอีกแล้ว เพราะมันเหมือนได้อยู่กับนิพพาน, หรือว่าได้อยู่กับพระเจ้าตลอดกาลนิรันดร.

เอาละ, อาตมาเห็นว่า การบรรยายนี้^{๕๕}ก็สมควรแก่เวลา ก็จะต้องยุติการบรรยาย เอาหัวข้อ ข้อความนี้ไปคิดไปนึกไปศึกษาดู. ถ้าสงสัยไม่เข้าใจตอนไหนอยากจะถาม, ฟรังก์^{๕๖}ก็ยังมีเวลาบ้างสำหรับที่จะตอบ, และจะทำความเข้าใจกันต่อไป.

ส่วนเรื่องที่ว่าอยากจะรู้เรื่องการทำสมาธิบ้าง ก็มี, ช่วยอ่านหนังสือเล่มนี้ให้จบก่อน แล้วถึงจะพูดกันว่า จะทำสมาธิอย่างไร; ถ้าไม่รู้อะไรเสียเลย มันก็จะฟังไม่ถูก, พูดกันจะฟังไม่ถูก.

เอาละวันนี้^{๕๗}ขอยุติเพียงเท่านี้.

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๒๕

ภาษาคน ภาษาธรรม.

ท่านที่สนใจจะศึกษา ธรรมในพุทธศาสนา,

ในการพูดกันในเรื่องที่ ๓ นี้ จะพูดด้วยหัวข้อว่า ภาษาคน ภาษาธรรม
เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด แต่ไม่ค่อยจะมีใครมองเห็นความสำคัญ กำลังเป็นปัญหาที่
สุด ก็ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นปัญหา.

ปัญหาที่ว่านี้ ก็คือ เราฟังเรื่องราวในพระคัมภีร์ ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง ข้อความ
ในพระคัมภีร์ ก็ฟังไม่ค่อยจะรู้เรื่องที่เอามาพูดต่อ เอามาพูดกัน วิสัยชนากัน ถกเถียงกัน
อะไรกัน ก็ฟังกันไม่ค่อยรู้เรื่อง. ถ้าจะพูดสรุปก็ว่า เพราะพูดกันคนละภาษา คนหนึ่ง
พูดภาษาธรรมดา, คนหนึ่งพูดภาษาที่ลึกซึ้งของความจริง นี่จึงพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง.

[* ธรรมบรรยายแก่คณะซิสเตอร์ จากกรุงเทพฯ ณ ดานหินโค้ง]

ตัวอย่างความตายในภาษาธรรม.

อาตมาเห็นว่า ถ้าเรารู้ภาษากันทั้ง ๒ ภาษาแล้ว ก็จะได้รับประโยชน์มากกว่านี้. เรื่องมันก็ยาว แต่ถ้าจะยกตัวอย่าง เพื่อประหยัดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านทั้งหลาย ที่เชื่อว่าคุ้นเคยกับคัมภีร์ไบเบิล ก็จะง่ายขึ้น. ฉะนั้นจึงยกตัวอย่างด้วยการทำให้เข้าใจว่า ภาษานั้นคืออะไร มันก็หน้าแรกๆ ของคัมภีร์ไบเบิล. Book of Genesis ที่ว่าอาดัมกับอีฟ ถูกห้ามไม่ให้กินผลไม้ต้นนั้น ถ้ากินเข้าไปจะตาย แล้วก็อาดัมกับอีฟก็กิน แล้วก็ตายอย่างไร ทำไมไม่เห็นตาย? ทำไมจึงมีลูก มีหลาน จนมีเรื่องมีราว?

ฉะนั้นคำว่าตาย นั้น มันไม่ใช่ภาษาธรรมดา, ไม่ใช่ภาษาคนธรรมดาพูด, เป็นภาษาธรรมะโดยเฉพาะ, แล้วก็ตายจริงๆ ด้วย ตายอย่างน่ากลัว. ตายคือว่ามันสูญเสียความปกติสุขที่มนุษย์ควรจะได้รับ, แล้วตายแบบไปถึงลูกหลาน จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ กระทั่งทุกคนในปัจจุบันนี้มันก็ปามาแล้ว. ตายก็คือหมดปกติสุข หมดปกติภาวะเดิม, เดิมเขาไม่มีความทุกข์, เคยวันเขากลายเป็นคนมีปัญหา มีความทุกข์ ถูกสาปถูกแช่งให้ทนทุกข์นั้นเรียกว่าตาย. เคยสนทนากับคนคุ้นเคยที่เป็นคริสเตียน เขาก็ไม่ยอมที่จะให้อธิบายว่า มันคนละภาษา, เขาก็อธิบายว่ามันไม่เกี่ยวกับตาย. เขาต้องการจะแสดงแต่ว่าอาดัมกับอีฟ เป็นคนคือ, คือเท่านั้นเอง ไม่เกี่ยวกับตายหรือไม่ตาย ทั้งที่ข้อความมันมีอยู่ชัดๆ ว่าท่านจะต้องตาย.

นี่ ขอให้เอาเรื่องนี้ เป็นตัวอย่างเถอะ เอาภาษาพูด ที่พูดอย่างคนธรรมดาพูด มันก็มีความหมายไปตามแบบนั้น, เขาเรียกว่าโลกียะโวหาร โลกียะนิรุตติ โลกียะภาษา, ชาวบ้านพูด. เคยวันผู้ธรรมะพูด ตามความหมายของธรรมะชั้นลึกพูด มันเป็นอีกแบบหนึ่ง, ขอให้รู้อย่างนี้ไว้ก่อน แล้วเราก่อยๆ ถูกันทีละคำ.

ตอนปลายของคัมภีร์ไบเบิล ใน Book of Corinthian นั้น ก็มีคำที่ว่า ต้องที่ความอย่างเดียวกันแหละ, พูดได้ว่าทั้งเล่ม ทั้งคัมภีร์ไบเบิลมีข้อความในภาษารรรมะที่ท้องดีความ. แต่ว่าที่เห็นชัดๆ แล้วก็มาเข้ากันได้กับเรื่องในพุทธศาสนานี้ก็มีอยู่เป็นเรื่องๆ. เช่นว่า คำสอนของเซนตูปอล แก่พวกโครินเธียน “มีภรรยาก็จึงเหมือนกับไม่มีภรรยา มีทรัพย์สมบัติ ก็จึงเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ มีความสุขก็จึงเหมือนกับไม่มีความสุข ข้อของที่ตลาดแล้วก็ไม่เอาอะไรมา” คำพูดชนิดนี้มันไม่ใช่คำพูดที่คนธรรมดาพูด เป็นคำพูดของคนรู้ธรรมะความหมายหนึ่งพูด; แต่พุทธบริษัทเข้าใจได้ดี, เข้าใจได้ทันที. เราจึงไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นปัญหาอะไร.

ยกตัวอย่าง ข้อของที่ตลาด แล้วก็ไม่ได้เอาอะไรมา เพราะไม่มีความยึดถือว่ามีตัวเรา, เพราะไม่มีความยึดถือว่ามีตัวเรา, เราเป็นผู้ซื้อ เราเป็นผู้ไ้, เราเป็นผู้เอา เราเป็นผู้เอามากิน มันไม่มี, ไม่มีความรู้สึกอย่างนี้ มันไม่มีตัวบุคคลผู้ทำอย่างนั้น มันมีแต่ร่างกายของคน มันทำไปตามความรู้สึกในใจ. ที่รู้สึกไปตามธรรมชาติตามธรรมดา, ไม่ถือว่าเป็นบุคคล; ฉะนั้นจึงไม่มีบุคคล ที่จะมีภรรยา มีสามี มีทรัพย์สมบัติ มีความสุข, มันไม่มีบุคคล เป็นสิ่งที่ทำได้. มีการเป็นอยู่อย่างมีภรรยา แต่จิตใจไม่มีภรรยา ไม่รู้สึกว่ามีภรรยา, มีทรัพย์สมบัติมีความสุขก็เหมือนกัน มีอยู่ตามธรรมดา ที่คนทั่วไปเขามีกัน, แต่จิตใจมันไม่ได้รู้สึกว่ามีตัวเราผู้มี; นี้เรียกว่า มีโดยไม่ต้องมี เพราะฉะนั้น คำพูดเหล่านี้เมื่อตีความแล้ว มันเป็นอันเดียวกันกับพุทธศาสนา, เคยสำรวจดูมีคัมภีร์มากมาย.

ฉะนั้นจึงอยากจะแนะนำ ศึกษาพุทธศาสนา ด้วยข้อความในคัมภีร์ไบเบิล ที่รู้แล้วเข้าใจอยู่แล้ว ดี สะดวก, แล้วตีความให้มันเป็นไปได้ คือตีความให้มันเป็นเรื่องที่ว่า ที่พูดไว้นั้นถูก เช่นอาคมกับอ๊อฟกินเข้าไปแล้วก็ตาย, ก็ตายจริง ๆ ตายนิรันดร

ถึงไม่นิรันตร ก็กว่าจะพ้นจากกาย มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างตรงกันข้าม คือต้องกินผลไม้ แห่งต้นไม้ชีวิต Tree of Life. นี่ต้นไม้ชีวิต มันก็เหมือนกันแหละ คือว่าพระธรรม ที่ปฏิบัติแล้ว จะถึงความไม่ตาย.

ที่นี้ ความไม่ตายนี้ ก็มีความหมายไปตามลัทธินั้น ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน แล้วก็ในลัทธิเดียว พุทไฉนเป็นภาษาคนอย่างหนึ่ง, พุทไฉนเป็นภาษาธรรมอย่างหนึ่ง, อมฤตที่ว่ากินแล้วไม่ตาย ในอินเดียก็พูดกันในหลายลัทธิ เทวดา อสูร ชวนกันกวนมหาสมุทร ให้ขึ้นเป็นยา กินแล้วไม่ตาย ก็เป็นน้ำชนิดหนึ่ง ซึ่งกินเข้าไปแล้วไม่ตาย; นี่ภาษาเด็ก ๆ เป็นภาษาคน. ถ้าภาษาธรรม มัน หมายถึงธรรมะ ความจริงอันหนึ่ง ไปรวบรวมเอามาให้หมด, บรรดาความจริงทั้งหลาย เอามากวน ๆ กวนให้มันขึ้น ให้มันเป็นของขึ้นเข้ม กินเข้าไปคือปฏิบัติ, ปฏิบัติแล้วไม่มีความตาย ไม่มีตัวผู้จะตาย หรือไม่มีอะไรก็แล้วแต่เถอะ แต่ว่ามันไม่ตายในความหมายอื่น. แล้วน้ำอมฤตมันก็ในความหมายอื่น ไม่ใช่ว่าน้ำเหมือนกับเหล้า กินเข้าไปแล้วก็ไม่ตาย, ในความหมายอื่นก็คือธรรมะ ซึ่งเมื่อปฏิบัติแล้ว มันเกิดผลภายใน รู้แจ้งสว่างไสวแล้วไม่ตาย.

นี่คำว่าอมฤต หรือเหล้านั้น มันไม่ได้หมายถึงเหล้าที่กิน แต่มัน หมายถึงธรรมะที่ปฏิบัติแล้วมันไม่ตาย; แม้แต่ในหนังสือที่ชาวบ้านเขาอ่านกัน หนังสือโอมาคัยัม คำว่าไวน์นั้น มันก็ไม่ใช่เหล้าไวน์ คอก คือผลของการปฏิบัติธรรมะตามแบบที่โอมาคัยัมเขาต้องการ, แล้วมีความอร่อย มีความสุข กินเหล้าแบบนั้น มันไม่ใช่กินเหล้าแบบที่โรงเหล้า. แต่เขาจะเขียนลัทธิที่มันชอบเหล้าที่โรงเหล้า, หรือว่าลัทธิที่เคร่งศาสนา จนไม่แตะต้องเหล้า ก็เลยเอาคำนั้นมาล้อ มากินเหล้าดีกว่ามานั่งหมอบกราบ สวด อ้อนวอนอะไรอยู่; นี่ตัวอย่าง.

ฉะนั้นขอให้เห็นแก่เงื่อนว่า ภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในโลกนี้มี ๒ ภาษาอย่างนี้เสมอไป. เช่นเรื่องความตาย ภาษาชาวบ้านก็เอาใส่โลงไปฝัง ไปเผา; แต่ความตายในภาษาธรรมะ มันก็เหมือนกับที่อาตมกับอัฟกีนผลไม้ นั้นมันอยู่อย่างไร นั่นแหละคือมันตาย.

ความเกิดในภาษาธรรม.

ทั้งความเกิดก็เหมือนกัน เกิดจากท้องแม่ ที่เห็น ๆ กันอยู่ เรียกว่าความเกิด, แต่ความเกิดในภาษาธรรมะนั้น นั่น หมายถึงจิตใจเกิดรู้สึกขึ้นมาว่าตัวกูเมื่อไร เมื่อนั้นจึงจะเรียกว่ามีความเกิด. ในภาษาธรรมะชั้นลึก ก็เหมือนอธิบายแล้วในวันก่อน ยกตัวอย่างในเรื่องตาเห็นรูป เกิดจักขุวิญญาณ แล้วก็เกิดผัสสะ, แล้วเกิดเวทนาจากผัสสะแล้วมันไฉ่ มันก็ยึดถือเวทนา เป็นยินดียินร้าย มันก็เกิดความรู้สึกลึกซึ้งไป ตามความรู้สึกยินดียินร้าย. พอจิตมันรู้สึกอยากได้ตามเรื่องของจิต จิตมันก็ทำให้เกิดความรู้สึกอันหนึ่งว่า เราอยาก เราต้องการ ความรู้สึกที่เรา นั่นแหละ คือตัวตนที่เกิด. ฉะนั้นความเกิด ก็คือความเกิดแห่งความเข้าใจผิด ถือผิดว่าตัวเรา นี่คือการเกิดในภาษาธรรม.

เกิดในภาษาคนก็คือ เกิดจากท้องแม่, เกิดในภาษาธรรม ก็เกิดจากท้องของความโง่, นั่นมันท้องแม่ตามธรรมดา; สัตว์ไตรภพนั้นก็เกิดอย่างนั้น. แต่เกิดครั้งหลังนี้ เกิดจากท้องของความโง่ ของกิเลส. เมื่อพูดอย่างนี้ก็ต้องถือว่า ทารกเกิดมาจากท้องแม่แล้ว ร้องแหย ๆ อยู่ นี่เป็นเพียงเกิดส่วนหนึ่งเท่านั้น, เกิดส่วนร่างกายยังไม่ใช้ความเกิดที่สมบูรณ์, จนกว่าเมื่อทารกนั้นโตขึ้น ๆ รู้จักนั่นนี่ สัมผัสนั่นนี่ รู้จัก

ความคิดนี้ชอบไม่ชอบ แล้วก็อยากไปตามที่ชอบ แล้วก็เกิดตัวกู. ความรู้สึกตัวกู
ผู้อยาก กูอยาก กูอยากได้ ตอนนั้นเรียกว่าเกิดทางจิตนั้นสมบูรณ์. ความเกิดสมบูรณ์
เมื่อทารกนั้นมีความรู้สึกเกิดขึ้นว่า ตัวกู ตัวเรา ตัวฉัน.

นี่ความเกิดในภาษาคน กับ ความเกิดในภาษาธรรม แสดงให้เห็นว่า
มันเล็งกันคนละอย่าง; อันหนึ่งมันเล็งไปที่วัตถุ, อันหนึ่งมันเล็งไปที่ความหมาย. ถ้า
จะเรียกว่าวิธี วิธีการพูด อย่างมีวัตถุ คือเป็น physics, อีกอันหนึ่งเป็นวิธีการ
พูด อย่างวิธีเหนือ physics คือ metaphysics; นี่เรามาเรียกกันง่ายๆ เกี่ยวว่า
ภาษาคน กับ ภาษาธรรม ถ้าพูดภาษาคน มันก็เล็งไปยังตัววัตถุ เนื้อหนังร่างกาย,
ถ้าพูดภาษาธรรม มันก็เล็งไปถึงความหมาย ซึ่งไม่ใช่ตัววัตถุ ร่างกาย คือพูด
เหนือมันขึ้นไป.

จะยกตัวอย่างพูดภาษาคนสำหรับเด็ก ๆ พระพุทธเจ้าก็คือบุคคลคนหนึ่ง
เกิดที่อินเดีย เมื่อ ๒๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว มีเรื่องราวเป็นอย่างนั้น, สอนอยู่เท่านั้น แล้ว
ก็นิพพานก็ตาย แล้วก็เผาแล้ว เหลือแต่กระดูกแจกกันไป. นี่พระพุทธเจ้าในความ
หมายภาษาคน; แต่ถ้าพระพุทธเจ้าในความหมายภาษาธรรม ไม่เป็นอย่างนั้น
ไม่ใช่ร่างกายนั้น; แม้ว่าพระพุทธเจ้าประสูติ ก็ไม่ได้ประสูติจากท้องมารดา, คนที่
ข้อสิทธิ์ตะต๋องหาก เขาประสูติจากท้องของมารดา เขาเกิด.

แต่พระพุทธเจ้าประสูตินั้น เกิดโดยธรรมะ, เกิดโดยจิตใจ มีจิตใจ
ชนิดนี้เกิดขึ้น ก็เรียกว่าพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าอย่างนี้ตายไม่ได้, ทำอย่างไร ๆ
ก็ตายไม่ได้, แล้วก็อยู่มาจนถึงทุกวันนี้, แล้วใครมีความรู้สึกอย่างนั้น มีปัญญาอย่างนั้น
คนนั้นก็มีความรู้พระพุทธเจ้าอยู่ในตนด้วยกันทุกคน ๆ. พระพุทธเจ้ากลายเป็นอยู่ในหัวใจ

ของคนทุกคน, แล้วก็ตายไม่ได้ ก็ไม่ได้เผา, ก็ไม่ได้เอากระดูกไปแจกออก พระพุทธเจ้าฉันนั้น.

แล้วยังมีคำตรัสว่า พระพุทธเจ้าในความหมายอื่น เช่นคำสอน ธรรมวินัย ที่สอนไว้ ที่ตั้งไว้ ธรรมที่ตั้งไว้นั้นแหละ เป็นพระพุทธเจ้า อย่างนี้ก็มี, ก็ความหมายเดียวกันแหละ นั้นแหละคือพระพุทธเจ้าด้วย พระธรรมด้วย อยู่ที่นั่น. เด็กๆ เขารู้ว่า พระธรรมก็คือคัมภีร์ คือไบเบิล คือพระไตรปิฎก ที่อยู่ในตู้ ก็เรียกว่าพระธรรม, นั้นเรื่องเด็กๆ พระธรรมชนิดนี้ มอดกินได้ ปลวกกินได้ พุคภาษาคน. แต่พระธรรมที่แท้จริง ไม่มีทางคอก ที่มอด มอด จะกิน ปลวกจะกิน เพราะมันเป็นภาวะของธรรมชาติ ธรรมชาติใน ๔ ความหมาย ที่พูดกันแล้วในครั้งแรก. ธรรมะ คือ ธรรมชาติ, ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือผลเกิดจากหน้าที่, ปลวกจะกินได้หรือ? แล้วก็เอามาใส่ตู้ก็ไม่ได้, ถ้ามันจะอยู่ ก็อยู่ในสติปัญญาในจิตใจของมนุษย์นะ ไม่ได้อยู่ในตู้.

ถึงว่าพระสงฆ์ก็เหมือนกัน ไม่ใช่คนที่บวชแล้วเป็นพระสงฆ์, หมายถึงคุณสมบัติที่ทำให้เขาเป็นอย่างนั้น ก็เป็นเหมือนกับพระพุทธเจ้า, คุณสมบัติอย่างเดียวกับพระพุทธเจ้า ที่มาอยู่ในคนทั่วไป นั้นแหละคือพระสงฆ์ ก็ตายไม่ได้เหมือนกัน. ที่เป็นคนนั้นมันเป็นเปลือก มันตายได้ เผาได้ แต่เนื้อแท้มันตายไม่ได้. นี่ยกตัวอย่างว่า พระพุทธเจ้าในภาษาคนก็อย่างนั้น ในภาษาธรรมก็อย่างนั้น.

ถึงแม้คำว่าพระเจาก็เหมือนกันแหละ ถ้าในภาษาคนก็เหมือนที่บอกเด็กๆ เขียนรูปให้เด็กๆ ดู. พระเจ้าเหมือนกับคนแก่ถือไม้เท้า นี่พระเจ้าในภาษาคน; แต่ถ้าพระเจ้าในภาษาธรรม จะเป็นคนไม่ได้, จะมีเนื้อหนังอย่างคนไม่ได้, จะมีรูปร่างอย่างคนไม่ได้, มันก็ต้องเป็นอำนาจอะไรชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับกฎของธรรมชาติ,

เป็นอำนาจชนิดหนึ่ง ที่จะสร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง, นี่พระเจ้าในภาษาธรรม. พระเจ้าในภาษาคนมาอยู่ในใจเราได้หรือ? เพราะเป็นคนถือไม้เท้า. ถ้าว่าพระเจ้าในภาษาธรรมแล้ว มันเกินเสียอีกที่จะมาอยู่ในจิตใจเราได้; ฉะนั้นเราจึงมีพระเจ้า ในความหมายของภาษาธรรม พระจิต พระบุตร พระวิญญาณ พระอะไรก็สุดแท้เถอะ ทั้งในภาษาธรรม จึงจะละเอียดยิ่งกว่าละเอียดสุขุม พอที่จะมาอยู่กับเราได้.

นั่นมันเป็นตัวอย่าง ที่จะชี้ความหมายของภาษาคน และ ภาษาธรรม, แล้วก็ลองไปไต่กรวดดูเอาเองว่า มันต่างกันอย่างไร, หรือมันมีหลักเกณฑ์อย่างไร นี่ยกตัวอย่างเท่าที่ใช้พูดกันอยู่จะดีกว่า.

พิจารณาดูถ้อยคำที่เป็นภาษาธรรม.

ภาษาธรรม ซึ่งเชื่อว่าท่านทั้งหลาย อาจจะไม่เคยได้ยิน, ภาษาธรรมพูดว่า นกไม่เห็นฟ้า เคยได้ยินไหม? นกไม่เห็นฟ้า ทั้งที่ตามันติดอยู่กับฟ้า, ปลาไม่เห็นน้ำ ทั้งที่ปลา ตัวของมันก็ติดอยู่กับน้ำ, ไล่เดือนไม่เห็นดิน ทั้งที่มันไต่ดิน คำลงไปในดิน กินดิน, หนอนไม่เห็นฤดู หมายถึงหนอนที่เกิดในอุจจาระ มันก็กินอุจจาระอยู่แท้ๆ มันก็ไม่เห็นฤดู, แล้วคนก็ไม่เห็นโลก นี่คนในภาษาคนคือคนโง่ คนอยู่ในโลกไม่เห็นโลก ทั้งที่มันอยู่ในโลก.

ถ้าไปคิดดูที่ว่า นกไม่เห็นฟ้า ไม่มีนกตัวไหนสนใจในฟ้า เพราะมันเกิดมาอย่างนี้ ก็บินไปบินมาอยู่ในฟ้า ตัวของมันก็ลืม ลืม ก็ติดอยู่กับฟ้า, มันก็ยังไม่เห็นฟ้า; เพราะมันไม่มีเรื่องที่มีมันจะต้องเห็น หรือต้องดู หรือต้องสังเกต. พูดว่านกไม่เห็นฟ้านี้ คนธรรมดาเขาก็ไม่เชื่อ เพราะพูดภาษาธรรม. เมื่อพูดว่า นกไม่เห็นฟ้านั้นพูด

ภาษาธรรม นี่คนธรรมคามันเคยชินแต่ว่านกมันก็เห็นฟ้าซิ เคยเห็นฟ้าซิ, แล้วก็พูดกันไม่รู้เรื่อง. ที่นี้ปลาไม่เห็นน้ำ ตามันลึ้มอยู่ในน้ำ ถูอยู่กับน้ำ มันก็ยังไม่เห็นน้ำ เพราะมันไม่มีเรื่องที่จะต้องดูน้ำ หรือเข้าใจน้ำ หรือสนใจน้ำเป็นคำคำทั้งนั้น. ไล่เตียนไม่เห็นดิน ไล่เตียนอยู่ในดิน กินดิน กินทางปาก ถ่ายทางกัน กินดินอยู่เสมอ ก็ยังไม่เห็นดินทั้งที่กินอยู่. หนอนไม่เห็นคุณ ก็เหมือนกัน. แล้วคนโง่อยู่ในโลก ก็ไม่รู้จักโลกจึงประพฤติดิปฏิบัติผิดต่อโลก. นี่ก็พูดภาษากนก็พูดอย่าง, พูดภาษาธรรมก็พูดอย่าง, คนอยู่ในโลกมันก็เห็นๆ เห็น, แต่มันไม่ใช่รู้ ไม่ใช่รู้จักโลก มันจึงทำผิดต่อโลก.

เอ้า, ที่นี้มาจบอยู่ที่คำว่า คนไม่เห็นโลก ก็จะพูดต่อไปว่า โลกโดยภาษาคนก็อย่างหนึ่ง, โดยภาษาธรรมก็อย่างหนึ่ง. ในความหมายภาษาคนทั่วไป ทุกคนมันก็รู้ว่า โลกนี้ แผ่นดินนี้ เต็มไปด้วยอะไร, โลกทั้งโลกที่กำลังมีอยู่นี้ หรือโลกอื่นก็ตามใจ มันก็อยู่เป็นพื้น เป็นแผ่นดิน แล้วคนมันก็อยู่ในโลก แต่มันก็ไม่ใช่รู้จักโลก, นี่ภาษาคน คือโลกนี้ โลกแผ่นดินนี้ ภาษาคน.

โลกในภาษาธรรม.

ที่นี้ โลกในภาษาธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันกำลังรู้สึกอะไรอยู่ เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั้นแหละคือโลก. ขอให้ช่วยเอากำนีไปคิดเออะ แล้วจะรู้จักพุทธศาสนาดีกึ่ ขึ้นไปอีก ว่าโลกมันอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของคนนั่นเอง.

อธิบายอย่างที่เรียกว่า เห็นได้ง่ายๆ ก็ว่า ถ้าสมมติว่าเราไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วสิ่งเหล่านั้นมันก็จะมามีค่าเท่ากับไม่มีนะ, คิดดูซิ ถ้าคนเราไม่มีตา หู จมูก ลิ้น

กาย ใจ สิ่งที่เราารู้สึกนึกว่าเป็นโลกนี้ มันก็มีไม่ได้ เพราะไม่มีอะไรสัมผัสมัน. เคียวนี้ เพราะมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเครื่องสัมผัส มันจึงมีโลก; ฉะนั้นเมื่อกล่าวโดยภาษาธรรมะ โลกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ถ้าพูดภาษาคน โลกก็อยู่ที่โลกนั้นแหละ, แล้วแต่ว่าใครจะมองเห็นโลกที่ตรงไหน, แผ่นดินไหน เมืองไหน ประเทศไหนอะไร ก็อันไหน ตันไม้ เม็ดกรวด เม็ดทราย ทั่วโลก The globe มันก็อยู่ที่นั่นแหละ, นี่โลกในภาษาคนกับโลกในภาษาธรรม. ที่นี้จะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่บอกว่า เป็น ก ข ก กา จุดตั้งต้นของการศึกษาพุทธศาสนา อย่างที่พูดวันก่อน.

ที่นี้ท่านก็พูดว่า พูดต่อไปว่า นรกหรือสวรรค์ก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน; การกระทำผิด ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, นรกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, การที่กระทำถูกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, สวรรค์ก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันอยู่ที่ทำผิดหรือที่ทำความดี ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นเอง; ถ้าเข้าใจข้อนี้ จะเข้าใจพุทธศาสนาอย่างลึก ในชั้นลึก. ฉะนั้น นรกหรือสวรรค์ ก็เป็นสิ่งที่หาพบได้ที่ในบุคคล.

พุทธบริษัทแต่โบราณเขาก็พูดกันไว้นานแล้ว ตามความรู้สึกว่า สวรรค์อยู่' ในอก นรกอยู่ในใจ นิพพานก็อยู่ที่นั่นเหมือนกันแหละ; แต่ใช้คำว่า อยู่' ที่ตายเสียก่อนตาย คือจิตใจที่ไม่มีความรู้สึกทั่วๆ ทั่วเรา มันก็ไม่มีการ, ไม่มีเกิด ไม่มีตาย. จิตใจชนิดนั้นนะมันนิพพานอยู่, สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ.

มหาสมุทรในภาษาธรรม.

แล้วคำที่เนื่องกันก็คือคำว่า มหาสมุทร เเล็งถึงความลึกของปัญหา หรือความทุกข์ ที่ตกลงไปแล้วมันขึ้นไม่ได้และมันตายเหมือนตกกลางมหาสมุทร, เราก็จมและตาย. นี่เรียกว่ามหาสมุทร ภาษาคนธรรมคาพูด ภาษาคนพูด : มหาสมุทรอินเดีย

มหาสมุทรแปซิฟิก กว้างกันไป, แต่ในที่นี้ มหาสมุทรอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การตกลึกจมขึ้นไม่ได้ตายเลยนั้น อยู่ที่ตกจมลงไปที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ที่มันโง่เขลามหาสมุทรก็เลยอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มันกำลังทำผิด โง่ กำลังโง่, ถ้ามันไม่ตกมันกลายเป็นเกาะสูง ที่ฝั่ง ฝั่งน้ำ ไม่ตกมันก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อีกเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้นขอให้สังเกตให้ดี จะพบความหมายของคำ คำที่สำคัญ ที่เป็นหลักของพุทธศาสนา ที่ว่าอะไร ๆ ก็ให้ดูข้างใน, ถ้าจะเข้าใจอะไร ขอให้มองย้อนเข้าไปข้างใน; หาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือความจริง, แม้แต่ความทุกข์ ความคับทุกข์ ก็ให้มองเข้าไปข้างใน ในจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยความโง่ หรือประกอบอยู่ด้วยความฉลาด. นี้เรียกว่า ตัวอย่างที่จะช่วยให้เข้าใจ ภาษาคน ภาษาธรรม.

ดูความหมายที่ใช้ในภาษาธรรม.

แล้วยังเอาลักษณะนี้มาใช้เปรียบเทียบเพื่อให้คนรู้จักเลื่อนชั้น. ในบาลีก็มีคำกล่าว ที่พูดถึงเรื่องเปรียบเทียบ ระหว่างคนโง่กับคนฉลาด หรือบุรุษกับพระอรหันต์ คนโง่กับคนฉลาด. การหัวเราะ พอใจ มีค่าเท่ากับว่า เด็กอ่อนนอนเบา, ทำอะไรไม่เป็น นอนอึดแหยอยู่ มีค่าเพียงเท่านั้น. แต่คนเราชอบการหัวเราะ เล่นหัว สรวลเสเฮฮา, ไม่รู้ว่าเป็นเรื่องของเด็กอ่อนนอนเบา.

การร้องเพลงมีความหมายเท่ากับการร้องไห้; แต่เราชอบร้องเพลงกัน สนุกสนานที่สุดเมื่อร้องเพลง แต่ท่านจัดว่าเป็นการร้องไห้ เป็นการร้องไห้ในภาษาธรรม เพราะว่ามันใช้ emotion อย่างคล้าย ๆ กันแถมกับการร้องไห้, มีจิตใจที่แบ่งเติมที่. ดูเถะมันทำเสียงอย่างไร เส้นเอ็นที่คอ คอมีเส้นเอ็นอย่างไร การร้องเพลงกับการ

ร้องไห้; เพราะฉะนั้นไม่ควรจะหลงใหลในการร้องเพลง ซึ่งมันก็คือการร้องไห้ในภาษาธรรม.

แล้วการเดินรำคืออาการบ้า. เขาชอบเดินรำกันนัก บัลเลต์นั้นกลายเป็นวัฒนธรรม สำหรับแลกเปลี่ยนระหว่างชาติ เป็นของดีที่สุด; แต่ในภาษาธรรมเรียกว่าอาการของคนบ้า. การเดินรำคืออาการของคนบ้า เมื่อพูดอย่างเดิม ในความหมายเดิม มันก็คือภาษาคน, เมื่อพูดอย่างนี้ ในความหมายนี้ก็เป็นภาษาธรรม.

ขอให้ช่วยแยกกันเอาเองเถอะว่า ภาษาธรรมคืออะไร, ภาษาคนคืออะไร, รู้จักโลกที่ไหน, เรียนภูมิศาสตร์รู้จักโลกภาษาธรรม, ไม่รู้จักโลก มันต้องทุกข์ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มีอารมณ์มากกระทบนั้นแหละคือโลก, จะรู้จักโลกต้องดูเข้าไปข้างในที่ความรู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ความเกิดก็คือเกิดแห่งความรู้สึกว่าตัวเรา, ความตายก็คือหมดค่าของความเป็นเช่นนั้น.

ชีวิตก็คือความที่สควอยู่ สดชื่นอยู่ของจิต, ภาษาคน ชีวิตคือความสดชื่นอยู่ของร่างกายของเนื้อหนัง มันยังไม่ตาย มันยังสควอยู่ คนยังไม่ตาย มีร่างกายยังสควอยู่ พอมันเน่า มันแห้ง มันก็เรียกว่าตาย. แต่ภาษาธรรมนี้ ถือว่าตายเมื่อมันไม่มีความสดชื่นของธรรมชาติ ของความปกติสุข มันไม่มีความสดชื่น. ฉะนั้นมันจึงตายได้ทั้งที่ยังเป็น ๆ อยู่ ที่เขาเรียกว่าตายทั้งเป็น ก็คล้าย ๆ อย่างนี้; แต่ความหมายไม่ถึงอย่างนี้ เช่นที่เขาพูดว่า บางคนตายทั้งเป็น ก็มันหมดดี หมดสนุก หมดค่า, ถ้าว่ามันหมดค่าในชั้นลึกชั้นสูง เรียกว่าไม่มีหวังต่อนิพพาน หรือต่อพระเป็นเจ้า หรือต่ออะไร ก็มันตายแล้ว มันตายทั้งเป็น.

ความหมายเฉพาะในภาษาธรรมของบางคำ.

คำในฝ่ายพุทธหรือฝ่ายอินเดียนั้น เขามีนรก เเดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย เป็นชื่อของสภาพเลวร้าย ต่ำ ที่ไม่น่าปรารถนา. นรกก้อยู่ใต้ดิน เหมือนกับที่เขียนไว้ในคัมภีร์ในรูปภาพ เต็มไปด้วยความทรมานอยู่ใต้ดิน เรียกว่านรก. สวรรค์อยู่ข้างบนฟ้า เต็มไปด้วยความสุขที่มนุษย์ประสงค์ นั้นภาษาคน ภาษาคน ภาษาคน ธรรมดาหรือจะเป็นภาษาเด็ก ๆ เสียด้วย.

ในภาษาธรรม นรคคือความร้อนอยู่ในใจเหมือนกับไฟเผาอยู่ในใจ นั่นแหละนรก; แม้ว่าคนนั้นยังเป็นอยู่ ยังไม่ตาย แต่มันก็มีนรกที่รู้สึกจริง เสียจริง. สวรรค์เมื่อได้รับความพอใจ ยินดี พอใจในความดีของตัวเอง ว่าเต็มไปด้วยความดี ยกมือไหว้ตัวเองได้; พูดคำจำกัดความอย่างง่ายกว่า เมื่อโรมันยกมือไหว้ตัวเองได้ เมื่อนั้นมันมีสวรรค์อยู่ในใจของมัน ไม่ได้อยู่ข้างบนฟ้า.

เกี่ยวกันถ้าเอาเรื่องทางธรณีวิทยาอะไร มาพูดมาจับ มันก็กลายเป็นเรื่องน่าหัว เพราะซุกลงไปใต้ดินเท่าไร มันก็ไม่เคยพบนรก, จะบินขึ้นไปบนฟ้า บนสวรรค์เท่าไร มันก็ไม่เคยพบสวรรค์; แต่คนแต่ก่อนเขาพูดกันอย่างนั้น. นี่เราจะพูดตามแบบภาษาธรรม มันอยู่ที่จิต ที่มีความหมายแห่งนรก คือร้อน, และจิตที่มีความหมายแห่งสวรรค์คือความพอใจ; มันก็มีนรกจริง สวรรค์จริง.

ที่นี้เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นคำประณามอันหนึ่ง ว่าไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานนั้น ก็คือเลวมาก. เราหมายถึงความโง่, เมื่อโง่โง่ โง่เหลือจะโง่ เมื่อนั้นเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้ว ทั้งที่ร่างกายนี้ยังเป็นคนอยู่ รูปร่างเป็นคนยังนั่งอยู่ที่นี้, แต่ความคิดมันโง่เหลือประมาณแล้ว มันก็เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้ว. นี่เรียกว่าความ

หมายในทางภาษาธรรม การเกิดในทางภาษาธรรม เป็นคนรูปร่างอย่างคนนั่งอยู่ที่นี้, ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ เป็นนรกก็ได้ เป็นเปรตก็ได้.

คำว่าเปรต คือความรู้สึกที่หิว. เปรตมีความหมายว่าหิว เรื่องราวของมันก็เรื่องหิว หิวอย่างไม่มีเหตุผล หิวเกิน เกินกว่าที่เราเรียกว่า สร้างวิมานในอากาศเสียอีก, มันหิวอย่างโง่เขลา ก็เรียกว่าเปรต มันเป็นเปรต. ตัวมันเป็นคนนั่งอยู่ที่นี้ แต่มันได้เกิดเป็นเปรตโดยจิตใจแล้ว, นั่นแหละคือ เปรตในภาษาธรรม; ถ้าเปรตในภาษาคน ตามเรื่องราวในคัมภีร์ มันอยู่ในโลกที่ซ่อนอยู่ในโลกนี้ ที่คู่ด้วยตาไม่เห็น, มันเป็นคนผอม มันเป็นคนที่ว่าหิว ท้องเท่าภูเขาปากเท่ารูเข็ม, เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน มีรูปร่างอย่างคน. นั่นแหละเปรต, เปรตในภาษาคน. เปรตในภาษาธรรมก็คือความหิว จะเป็นมนุษย์อย่างนี้ก็ได้ จะเป็นราชา มหากษัตริย์ จักรพรรดิ ก็ได้, ถ้ามันมีความหิวอย่างนั้นมันก็คือเปรต อยู่ในโลกเปรต หรือเกิดเป็นเปรต.

มีคำพูดอีกคำหนึ่ง เรียกว่าอสุรกาย เป็นผีชนิดหนึ่ง เป็นคำคำเหมือนกัน นั่น คือความกลัว; เมื่อใดจิตใจมันเต็มไปด้วยความกลัว กลัวอย่างโง่เขลานั้นแหละ มันก็กลัว มันก็เลยเป็นอสุรกาย นี่ภาษาธรรมเป็นอย่างนี้.

ฉะนั้นขอให้เรารู้ว่า คำพูดนี้ทุกคำมันมีความหมายอยู่ ๒ ชั้นเสมอ; เช่นคำว่า "ที่พึ่ง หรือผู้ช่วย" ถ้าภาษาคนมันก็คนที่ช่วยกันด้วยเงิน ด้วยของ ด้วยเรี่ยว ด้วยแรง; ถ้าภาษาธรรมมันก็คือพระธรรม พระเจ้า คือพระเจ้าหรือพระธรรม ที่ช่วยด้วยความหมาย ช่วยด้วยการทำให้รอด โดยอำนาจของพระธรรม ที่พึ่งอย่างภาษากับที่พึ่งอย่างภาษาธรรม.

คำว่า กิณ ตามธรรมคากินทางปากภาษาคน; แต่ภาษาธรรมมันเต็มด้วยจิตใจ เรียกว่ากิน; ฉะนั้นมันจึงกินอะไรได้มากกว่า ลึกกว่า มีค่ากว่า.

คำว่า นอน ภาษาธรรมดาก็นอน นอนหลับบนที่นอน; แต่ภาษาธรรม
มันคือโง่ คือ อยู่ด้วยความโง่ อยู่ด้วยอวิชา, อวิชา—ปราศจากความรู้. เมื่อใด
คนนั้นมันมีจิตที่ถูกครอบงำอยู่ด้วยอวิชา ความไม่รู้ มันก็คือนอน คือหลับอยู่ มัน
กำลังเพ้อว่าฝันอยู่ก็ได้ หรือกำลังทำอะไรอยู่อย่างตึงตังอยู่ก็ได้ แต่ถ้ามันโง่ ภาษา
ธรรมะเรียกว่ามันหลับอยู่.

คำว่า พุทธ, พุทธะนี้ รากของคำแท้ๆ แปลว่า ตื่นจากหลับ. ปุ่ชุน
คนธรรมดา มันมีอวิชา มันหลับอยู่, พอมันมีอวิชา มีปัญญาเกิดขึ้น ตื่นจากหลับ
อาการนี้เรียกว่าพุทธะ; เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้า จึงมีความหมายหรือคำแปลว่า
ผู้ตื่น คือตื่นจากหลับ, หลับคือกิเลส หลับคืออวิชา. ท่านตื่นขึ้นมาจากหลับแล้ว
ตื่นเอง เรียกว่าสัมมาสัมพุทธะ คือพระศาสดา; ถ้าตื่นเพราะมีคนอื่นมาปลุก
ก็เป็น พุทธะ อนุพุทธะ เป็นสาวก พุทธะอย่างสาวก, พุทธะอย่างศาสดาก็คือตื่น
ได้เอง.

ที่นี่ยากจะพูดถึง การเล่น เล่นอย่างภาษาคนก็คือเล่นกีฬา เล่นอะไร
เล่นสนุก. การเล่นในภาษาธรรมก็คือเสวยความสุข รู้สึกความสุขแปลกๆ แปลกๆ
เฉยอย่างนั้นเฉยอย่างนี้, เฉยขุ่นนั้นเฉยขุ่นนี้, นี่คือการเล่น เพราะเราสามารถปรับปรุง
จิต อบรมจิต ได้หลายอย่าง ได้หลายชั้น. เหมือนกับพูดเรื่องสมาธิ ทำได้หลายๆ ชั้น
เฉยลงชั้นนั้น, เฉยลงชั้นนี้ เฉยลงชั้นนั้น ก็คือเป็นการเล่น, เป็นการเล่น
ของพระอรหันต์. แม้แต่ฤาษี มุนี คาสส ที่สูงไปกว่าธรรมดา ก็เล่นอย่างนี้เหมือนกัน;
ไม่ต้องเตะฟุตบอล เรียกว่าก็มีการเล่น เพราะว่าการเล่นนี่ก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต,
ไม่ใช่ว่ากินอาหารอย่างเฉยแล้วมันจะอยู่ได้, มันยังต้องการสิ่งที่พอใจด้วยการเล่น. ถ้า
ไปเล่นโง่ๆ ก็เป็นเรื่องเกิดความทุกข์ เกิดความเสียหาย เกิดความขาดทุน ไม่เป็นการ

เล่น; ถ้าว่าเล่นถูกต้อง ได้รับความพอใจแปลกๆ, แปลกๆ ออกไป ก็เป็นการเล่นที่น่าจะเล่น.

คำว่า สมรต, สมรต ภาษาธรรมคามาหมายถึงการที่แต่งงานกันระหว่างชายหญิง. แต่คำว่าสมรตในภาษาธรรมนั้น เขาถือว่าพอใจตรงกัน *ระสะ* แปลว่า *พอใจ* หรือ *ยินดี*, *สะมะ* แปลว่า *เสมอกัน เท่ากัน ตรงกัน*, *สมรต* จึงแปลว่า *มีความพอใจตรงกัน*, ตรงเป็นอันเดียวกัน; นั่นแหละคือการสมรตในภาษาธรรม. เพียงแต่จับตัวมาแต่งงานกันตามพิธีตองนั้น ถ้าเกิดความพอใจไม่ตรงกัน มันไม่เป็นสมรตออกเกี่ยวมันก็กักกัน, คิดคุเถอะ กระทั่งว่าแต่งงานแล้วสมรตกันแล้ว เกี่ยวมันก็กักกันออก เพราะว่าความพอใจความต้องการมันไม่ตรงกัน. คำว่าสมรต ที่แท้จริง มีความรู้ตรงกัน มีความต้องการตรงกัน ปฏิบัติตรงกัน อะไรๆ ก็ตรงกัน เรียกว่าสมรตในภาษาธรรม แล้วเราก็สมรตชั้นสูง, สมรตกับพระเป็นเจ้า สมรตกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อะไรก็ได้, ในเมื่อเราทำให้จิตใจของเราตรงกันเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน นั่นแหละคือสมรตในภาษาธรรม สมรตกับพระนิพพานก็ได้, สมรตกับพระเจ้าก็ได้ นี่ความหมายในภาษาธรรม.

ที่นี้ก็มีมาถึงคำว่า ชาย หญิง นี่ถ้าภาษาคน ก็คือเรื่องเพศที่ต่างกัน. ในภาษาธรรมก็หมายถึงหน้าที่ ที่มันแบ่งกันคนละอย่างคนละครั้ง เพื่อความสมบูรณ์; ฉะนั้นชายกับหญิงจะทำหน้าที่เหมือนกันไม่ได้. เกียวนี้โลกกำลังเป็นบ้าเป็นหลัง ที่จะให้ผู้หญิงทำอะไรเกี่ยวกับผู้ชาย ช่วยค่าใช้จ่าย ช่วยหารายได้ มันก็ไม่ใช่หญิงเป็นชาย, เป็นกะเทยหมดทั้ง ๒ ฝ่าย. ฉะนั้นผู้หญิงก็ต้องทำหน้าที่ถูกต้องตามความหมายของเพศสตรี, ผู้ชายก็ต้องถูกต้องตามความหมายของเพศบุรุษ ซึ่งมันไม่เหมือนกัน. ต่อเมื่อมันมารวมกันเข้าแล้วมันจึงจะสมบูรณ์.

นิทานของพวกกรีกเขาเล่าว่า สัตว์มนุษย์นั้น ก่อนนั้นมันรวมกันอยู่ เพศชาย เพศหญิงมันเป็นตัวเดียวกัน คือมันไม่มีเพศชายเพศหญิง, แล้วมันก็มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก, มันทำตายพระเจ้า พระเจ้าตามแบบกรีก. ที่นี้พระเจ้ายูโรป หรือเขาเห็นว่าไม่ได้การ เขาก็เลยผ่าออกเป็น ๒ ซีก มันก็ตกลงมาครึ่งหนึ่ง มันก็ไม่อวดดีเหมือนแต่ก่อน; เรื่องอย่างนี้ก็เป็นเรื่องที่ต้องตีความ นะ. เมื่อก่อนมันรวมเป็นกันเดียวกัน มีเท่าไร มันก็มีสิบซีก; เคี้ยวกันคน ๆ หนึ่งมันมี หัว มีมือ ๒ เท้า ๒ มันมี ๕ ปุ่ม แต่ก่อนนั้นมันมี ๑๐ ปุ่ม มันก็ฤทธิ์มันมาก. พระเจ้าเขาผ่าให้เป็น ๒ ซีก ก็เหลือคนละ ๕, ตัวเหลือคนละครึ่ง มันก็น้อยลง. ที่นี้สัตว์ที่ถูกผ่านั้นรู้ว่า มันถูกลดกำลัง มันก็ต้องการที่จะรวมเป็นอันเดียวกันอีก จะเข้ารวมเป็นตัวเดียวกันอีก; นี่คือความรู้สึกทางเพศ เพื่อให้มันสมบูรณ์เพื่อความสมบูรณ์. ที่นี้เรามันมาหลงเรื่องสมรสทางเนื้อทางหนัง จนเป็นกิเลสไปหมด มันก็เท่ากับเชือกคอตัวเอง, แทนที่จะทำอะไรให้ดีที่สุดได้, มันก็ทำไม่ได้.

คำว่า พ่อแม่ ก็เหมือนกัน พ่อแม่ในภาษามคธ มันก็สิ่งที่ให้เกิดทางสติปัญญา, สติปัญญาที่เกิดอะไรเป็นผลขึ้นมา นี่เป็นพ่อแม่. หรือถ้าจะให้ต่ำกว่านั้นเขามีความหมายอีกชั้นหนึ่งว่า ที่ทำให้เกิดเรื่องนั้นคือพ่อแม่ คือความโง่ก็เกิด. คนบางคนเกิดมาจากพ่อแม่คือความโง่ คืออวิชชา, คนบางคนมันเกิดมาจากพ่อแม่คือสติปัญญา หรือความเฉลียวฉลาด. แต่เราหมายถึงว่าพ่อก็คือพ่อ แม่ก็คือแม่ เป็นเพศหญิงเพศชายให้เกิด มันเกิดแต่ทางร่างกายเท่านั้น. ที่นี้เกิดทางจิตใจ เป็นคนอย่างไร ดีหรือชั่ว โง่หรือฉลาด, นั้นมันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง มันให้เกิดอีกทีหนึ่ง. ถ้าว่าความโง่ให้เกิด อวิชชาให้เกิด ก็เกิดเป็นคนโง่, สติปัญญาธรรมะให้เกิด ก็เกิดเป็นคนฉลาด. การที่จะเกิดใหม่จากธรรมะ จากศาสนา จากพระเป็นเจ้า จากอะไรก็ตาม มันเกิดใหม่ด้วยความฉลาด, ด้วยพ่อแม่ คือธรรมะ นั้นเอง, ความฉลาดนั้นเอง, มีพ่อ-

แม้อย่างนี้^๕ จึงจะเรียกว่ามีพ่อแม่ในภาษาธรรม. ถ้าพ่อแม่อย่างสัตว์ทั่วไป แม้แต่สัตว์ไตร่จัน ก็มีพ่อแม่อย่างนั้น มันไม่มีความหมายอะไร มันเพียงแต่เกิดทางร่างกาย.

ทีนี้คำว่า เพื่อนหรือศัตรู ทุกคนรู้จักดีว่า ใครเป็นเพื่อน ใครเป็นศัตรู ในภาษาโลก ภาษาชาวบ้าน แต่ถ้าเพื่อนในภาษาธรรมแล้ว มันก็คือธรรมะ นั่นแหละ เป็นเพื่อน, ความถูกต้องนั่นแหละเป็นเพื่อน, พระพุทธเจ้านั่นแหละเป็นเพื่อน, หรือพระเป็นเจ้าเองก็เป็นเพื่อน ไม่ใช่ศัตรู, ถ้าศัตรูคือคนที่ไม่ชอบเรา ที่ตรงกันข้าม. แต่ถ้าภาษาธรรมะ ศัตรูคือการกระทำผิด, เป็นกิเลส อวิชชาอีก. ความโง่ กิเลส อวิชชานั้นแหละเป็นศัตรู. ศัตรูที่ร้ายกาจ เรียกว่าพญามารก็ได้ เรียกอะไรก็ได้แล้วแต่, นั่นคือศัตรูภาษาธรรม.

ของสกปรก ของเหม็นคาว ก็รู้จักกันอยู่ ของสกปรกคืออะไร อุจจาระ บั้วสวะ ของเหม็นคาว เช่นปลาเน่าอะไรเป็นต้น ของเหม็นคาว. แต่ใน ภาษาธรรมะ ของเหม็นคาวคือกิเลส โดยเฉพาะ กิเลสที่เป็นเหตุให้ถือตัวถือตน ถือตัวถือตนว่ากูๆ กูนั่นแหละ, นั่นแหละคือกิเลสที่เหม็นคาวที่สุดแหละ ความเหม็นคาวที่สุดอยู่ที่ตัวกู. กนอย่าเกิดกิเลสว่าตัวกู กนนั้นยังไม่ค่อยจะเหม็นคาว, พอเขาเกิดกิเลสเป็นตัวกูขึ้นมา ก็เป็นคนthatเหม็นคาวที่สุดในภาษาธรรม.

ทีนี้ มันยังมีละเอียดลึกซึ้งไปกว่านั้น ซึ่งก็ในความหมายเดียวกันแหละ แต่ว่าจะไม่จำเป็นจะต้องเอามาพูดก็ได้; เช่นคำว่า เวลา. เดียวนี้ทุกคนรู้จักเวลากันในฐานที่น่ากลัว หรือเขาสั่งสอนกันว่ามันมีค่า, คำว่าเวลานี้ มันมีความหมาย ภาษาคนง่าย ๆ กับภาษาธรรมอันลึก ๆ ที่โง่ที่สุด ก็คือภาษาคนที่พูดว่า กลางคืนกับกลางวันต่างกัน. แต่ถ้าเรารู้ให้ดี กลางคืนก็เวลา กลางวันก็เวลา; ฉะนั้นกลางคืนกลางวันก็เหมือนกันแหละ อย่ามาหลอกเราว่าต่างกัน นี่เรียกว่ารู้จักคำว่าเวลาลึกกว่าธรรมดาหน่อย.

ทีนี้ เวลา ในภาษาธรรมทวภาษาโลก ก็เช่นแบ่งเอาสิ่งทีพอจะรู้จักได้. เรื่องการหม่นของควงอาทิตย์ ควงจันทร์ ควงควว ของโลกเอง แบ่งเป็นเวลาๆ เวลา. เอานาฬิกาเป็นเครื่องวัด นี่เป็นต้น. เวลาอย่างนี้ก็ยังเป็นเรื่องเด็กๆ เวลาในภาษาคน เป็นปี เป็นเดือน เป็นวัน เป็นชั่วโมงนี้ เวลาตามบัญญัติ, แล้วก็เห็นว่ามันก็เลื่อนไปๆ อย่างทีก็ว่าทำให้คนมันแก่ คือมันใกล้ควมแตกดับเข้าไป.

แต่เวลาในความหมายลิกซึ่ง มันหมายถึงจุด ๒ จุด ระหว่าง ๒ จุด คือจุดทีเกิดควมอยาก ว่าจะถึงจุดทีสมควมอยาก นั้นแหละคือเวลา. เราเกิดควมอยากเมื่อไรถือเป็นจุดตั้งต้น, แล้วก็ต้องกระวนกระวายอยู่ ้วยควมไม่ได้หรือยังไม่ได้ตามทีทัวอยาก จุดทีได้ตามทีทัวอยาก นั้น เป็นจุดหนึ่ง; ระหว่าง ๒ จุดนี้ คือเวลาที่แท้จริงในความหมายทางธรรมะชั้นสูง, เวลานี้มันกัก ขบกักมนุษย์ กักกินมนุษย์ รวมทั้งตัวมันเอง. ในบาลีคัมภีร์มีว่า เวลานี้กินมนุษย์ และตัวมันเอง ระหว่างควมอยาก เกิดควมอยาก ว่าจะถึงควมสมอยากนั้น มันกัก มันกักเอาเจ็บปวดตลอดเวลา แล้วตัวมันเองก็กร่อนไปๆ กร่อนไป. เวลากินสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเอง ธรรมะช่วยกำจัดควมอยากเสีย พอเราไม่อยากเท่านั้นแหละ เวลาทีกักเราไม่ได้ คุดไปกิดคุชิต เราเป็นทุกข์อยู่ เพราะเราต้องการอะไรอย่างหนึ่ง และยังไม่ได้ตามทีต้องการ กิดเป็นเวลาที่กักเรา และกักตัวมันเอง. ฉะนั้นปัญหาจะหมดไป เมื่อเราไม่ต้องการอะไร, เมื่อเราไม่ต้องการอะไร เวลานั้นเวลาไม่มี เวลาไม่มีสำหรับเรา; ฉะนั้นเราจึงสบายทีสุดเมื่อเราไม่ต้องการอะไร เพราะว่าเวลาทีไม่กักเรา. นี่ควมหมายของเวลาในภาษาธรรมลิกละเอียดนะ, เป็นปัญหาทีทำให้ต้องเกิดธรรมะหรือเกิดศาสนา ธรรมะหรือพระเจ้าก็ตาม จะช่วยเราไม่ให้ถูกเวลากักกิน, ก็เพราะช่วยทำให้เราหมดควมอยาก ไม่มีความอยาก ไม่ต้องการอะไร. นี่เรียกว่าเวลาในภาษาธรรม.

ตัวอย่างนี้ มันก็ค่อย ๆ ลึกขึ้นทุกที ๆ ก็ยกตัวอย่างมา เพื่อให้จับเอาความหมายได้เองว่า ภาษาคนคืออะไร. ภาษาธรรมคืออะไร. ประโยคที่น่าขันหรือน่าหัวเราะก็เช่นว่า คนธรรมดาจะพูดว่า ยิ่งเดิน รีบเดิน มันจะถึง, รีบเดินยิ่งเดิน หรือรีบเดินมันจะถึงเร็วเข้า. ในภาษาธรรมว่า ยิ่งรีบเดินยังไม่ถึง; เพราะว่าความอยากมันเพิ่มมากขึ้น มันยิ่งไกลต่อความถึง ฉะนั้นยิ่งรีบเดินยังไม่ถึง, ไม่รีบเดินนั้นแหละมันจะถึง. พูดกันคนละภาษาเห็นไหม? นี่ รู้ภาษาคน รู้ภาษาธรรม. อย่ามีความอยากมันก็ถึงแล้ว. พอมีความอยากมันคือไม่ถึง ยังไม่ถึง; ฉะนั้นเราจึงไม่ปกติ.

ถ้าเรามีความอยากอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็จะมีการไปหรือการมา. ที่มานี้ก็ตีหรือจะกลับไปก็ตี, การไปการมานี้ มันมีมูลเหตุมาจากความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง. ถ้าเราไม่ต้องการอะไร แม้จะมาที่นี้หรือไปที่ไหน มันก็ไม่มี; ไม่มีการมา ไม่มีการไป คือสบายดี, ถ้ารู้สึกเป็นต้องมาหรือต้องไป, หรือยังท้อความจำใจด้วยแล้วยังเป็นทุกข์. ฉะนั้น เรื่องมันอยู่ที่ความอยาก.

เอาละเป็นอันว่า รู้เรื่องภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ โดย ๒ ภาษา แล้วจะไปอ่านข้อความในพระคัมภีร์ เข้าใจดีกว่าเดิม, และจะรู้จักพูดจาให้ถูกต้องกว่าเดิม. ฉะนั้นเราจึงสังเกตในข้อนี้ให้มาก ที่เขาพูดไว้แต่ก่อน ๆ นั้น ถ้าเขาพูดไว้ในภาษาธรรม เรามาตีความในภาษาคน ไม่ได้ประโยชน์อะไร มันกลายเป็นว่า เขาพูดไว้สำหรับให้เราโง่. คิดดูเถอะว่า มันน่าเจ็บปวดแหวะ กลายเป็นคำที่เขาพูดไว้สำหรับให้เราโง่. ข้อความในพระคัมภีร์ก็ตี หรือเขาพูดกันอยู่ทั่วไปก็ตี เมื่อเขาพูดไว้ในภาษาธรรม เราไปตีเอาความหมายในภาษาคน เราก็ไม่เข้าใจอะไรได้, บางทีเราก็เข้าใจผิด แล้วก็ให้โทษไม่ได้รับประโยชน์.

ฉะนั้น ขอให้ถือเป็นหลักทั่วไปก็ได้ว่า พระคัมภีร์ทั้งหลายนั้น ของศาสนาไหนก็ตามเถอะ เขาไม่ได้พูดไว้อย่างโจ่งแจ้งชัดออก, พูดไว้อย่างถูกต้องทั้งนั้น. แต่กลัวว่าคนอ่านทีหลัง มันโจ่งแจ้งชัด มันเอาใจความไม่ได้, ถ้านักวิทยาศาสตร์ชอบคัมภีร์ไบเบิลไม่ได้ ก็เพราะนักวิทยาศาสตร์โจ่งเอง เขามุ่งความหมายแต่ภาษาคน ไม่เอาความหมายถูกในภาษาธรรม ก็ไม่รู้จักพระเจ้า, ก็เกลียดพระเจ้า. ฉะนั้นถ้านักวิทยาศาสตร์ยุคนี้ปัจจุบันนี้ ที่ความหมายของถ้อยคำเหล่านั้นให้ถูกต้องโดยภาษาธรรมแล้วจะไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับรังเกียจสำหรับไม่เห็นด้วย.

นี่ จึงเห็นว่า ภาษาธรรมจำเป็น, เอามาใช้ให้สำเร็จประโยชน์แล้วจะไม่มีอะไรผิด. ข้อความในพระคัมภีร์ จะไม่มีอะไรผิด เรื่องปาฏิหาริย์เรื่องอะไรต่างๆ ก็ตามเถอะ ไม่มีทางที่จะผิด; เพราะเขาพูดไว้อย่างภาษาธรรม. ศาสนาพุทธก็มีเยอะ, ศาสนาคริสต์นิกายก็มีเยอะ, ศาสนาพราหมณ์ฮินดูอิสลามอะไรก็มีเยอะ, ที่พูดไว้เป็นภาษาที่ต้องตีความ เรื่องปาฏิหาริย์ เรื่องไม่น่าเชื่ออะไร, เขาพูดไว้ในลักษณะที่ต้องตีความ; ถ้าไม่ตีความมันก็เป็นเรื่องบ้าที่สุด. ฉะนั้นคนโจ่งเข้าใจว่าเป็นอย่างนั้น ก็เกลียดคัมภีร์ศาสนาที่ว่าเต็มไปด้วยปาฏิหาริย์ เพราะว่ามันตีความของปาฏิหาริย์ไม่ได้.

เอาละเป็นอันว่า เราทำความเข้าใจ ในความลับของภาษา; ภาษาเป็นภาษาคน ภาษาธรรม. ถ้าเราฉลาดเป็นบัณฑิตเป็นนักปราชญ์ เราจะถือเอาความหมายได้ทั้ง ๒ ภาษา. นี่ในทางพุทธศาสนามีข้อความกล่าวไว้อย่างนี้ อปฺปมตฺโต อฺโง อตฺเต อธิคฺคฺหาติ ปญฺหิโต — ถ้าเขาเป็นบัณฑิต ไม่โจ่ง ไม่ประมาท เขาจะถือเอาอรรถาธิบายได้ทั้ง ๒ อย่าง, อรรถาธิบายคือความหมาย. ถ้าเขาเป็นบัณฑิต ไม่เป็นคนประมาทอวดดี เขาจะถือเอาความหมายได้ทั้ง ๒ : อฺโง อตฺเต — ความหมายทั้งสอง คือ ภาษาคนก็ได้ ภาษาธรรมก็ได้.

ฟังก์ชันความหมายทั้งภาษาคนภาษาธรรม.

เราลองเป็นอย่างนี้กันบ้างซิ อย่าเป็นคนโง่ ถือเอาความหมายของภาษาให้ได้ทั้ง ๒ ภาษา เราก็ได้ประโยชน์ ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์. เราจะใช้ภาษาธรรมนี้ ไปแก้ไขคำพูดที่ผิด ๆ ของภาษาคนพูด ให้กลายเป็นมีประโยชน์ก็ยังทำได้นะ ถ้าเราต้องการจะทำ. เขาพูดไว้ผิด ๆ ไม่มีประโยชน์ เราจะทำให้กลายเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ ก็ยังทำได้, โดยการตีความหมายทางภาษาธรรม. ฉะนั้นขอให้ฉลาด ให้รู้ความหมายที่เราเข้าถึง ทั้งโดยภาษาคนและภาษาธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุกคำที่สำคัญที่สุดในศาสนาของตน ๆ; ในพุทธศาสนาก็เช่น คำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือคำว่า นิพพาน, ในศาสนาอื่นก็มีคำว่า พระเจ้า หรือว่า โลกของพระเจ้า ซึ่งที่แท้แล้วมันไม่มีทางที่จะผิดหรือน่าหัวเราะเยาะออก; ถ้าตีความถูก มันก็เป็นเรื่องที่มีค่าสูงสุดด้วยกันทั้งนั้น.

ในวันแรกก็ได้พูดแล้วว่า พุทธบริษัทมีพระเจ้า คือกฎของธรรมชาติที่เรียกว่า กฎอภิปัจจยตา แท้กลายเป็นกฎแห่งกรรม กฎแห่งสภาวะธรรม กฎแห่งอะไรก็ได้ กฎอภิปัจจยตาเป็นพระเจ้า; ซึ่งในศาสนาที่มีพระเจ้าเป็นอย่างบุคคล ก็อธิบายไปตามแบบนั้น; แต่อย่าลืมว่า ไปดู ไปดูหน้าที่ ไปดูสมรรถภาพ หรือความหมายของพระเจ้า ก็คือทำอย่างเดียวกันกับกฎอภิปัจจยตา คือสร้างขึ้นมา คือควบคุมไว้ คือทำลายลงไป คอยดูคอยควบคุมอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง นี่เหมือนกันเลย. ฉะนั้น พระเจ้าที่เป็นภาษาคน เอาคนเป็นหลัก ก็คือภาษาคน, พระเจ้าที่เอาธรรมเป็นหลัก ไม่เอาคนเป็นหลัก ก็คือพระเจ้าในภาษาธรรม เช่นกฎอภิปัจจยตาเป็นต้น. ดังนั้น ไม่จำเป็นดอกที่จะต้องทะเลาะกันด้วยเรื่องพระเจ้าอย่างไร มีหรือไม่มี, เข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้, นั้นมันอยู่ที่ตีความภาษาคนหรือภาษาธรรมเท่านั้น.

ฉะนั้นจึงขอให้เราหวังกันไว้ว่า ในอนาคตข้างหน้า คนจะมีความรู้ดีในเรื่องภาษาคน ภาษาธรรม แล้วก็ตีความหมายของแต่ละคำ ในของแต่ละศาสนาจนไม่มีทางที่จะขัดขวางกันเลย, เรียกว่ามีศาสนาเดียวกันได้. นี่คือประโยชน์ของภาษาคน และภาษาธรรม.

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา หรือหมดเวลาที่กำหนดไว้ ขอให้เอาไปศึกษาใคร่ครวญจนเข้าใจ, ครั้นเข้าใจแล้ว ทำให้เห็นแจ้งอีกทีหนึ่ง. เคี้ยวมันไคยมันได้ฟังเพียงแต่จำไว้จัดไว้ มันเป็นความรู้เท่านั้น ยังไม่เข้าใจก็ไค้ละ. ขออภัยที่จะพูดที่จัดไว้เป็นความรู้เท่านั้น ไปทำให้เข้าใจอีกทีหนึ่ง, ครั้นเข้าใจแล้ว ก็ปฏิบัติ หรืออะไรๆ ให้มันเห็นแจ้งอีกทีหนึ่ง.

ใบแก้คำผิด

หนังสือ“ใจความแห่งศีลธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ”
(การนับบรรทัดให้นับลงมาจากบรรทัดบนสุดคือบรรทัดของเลขหน้า
ถ้ามี (จล.) ให้นับขึ้นมาจากล่างเพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๑๓	๕	สัตว์โลก	สัตว์โลก
๑๕	๒	แบ่ง	แบ่ง
๑๘	๘	คริสต	คริสต์
๓๑	๔ (จล)	อบก็ไ้	ชอบก็ไ้
	๒ (จล)	เหมือนนก	เหมือนกัน
๓๓	๔ (จล)	คุณ	คุณ—
	๖ (จล)	พุทธ	พุทธ—
๓๔	๑๐	พระ	พระ—
๔๐	๘ (จล)	พระเจ้า	พระเจ้า
๕๔	๒	พุทธ	พุทธ—
๕๖	๔ (จล)	ภูติผี	ภูติผี
๖๐	๑ (จล)	ที	ที่
๘๔	๑ (จล)	ั้ง	ทั้ง
๑๑๑	๘ (จล)	existence	existence
๑๕๓	๗ (จล)	ระวง	ระวัง
๒๑๒	๘	ชอน ^๕	ชอน ^๕
	๔ (จล)	ทอง ^๕ ผ่น	ทอง ^๕ ผ่น
๒๒๓	๒ (จล)	วาม	ความทุกข

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๒๒๔	๕ (จล)	นี้ติ	นี้ศ
๒๓๔	๔ (จล)	เขาได้	เข้าได้
๒๕๑	๗	สัตว์โลก	สัตว์โลก
๒๕๒	๔ (จล)	บุญญติ	บัญญัติ
๒๕๓	๕	จิตใจ	จิตใจ
๒๕๕	๑ (จล)	กันนี้;	กันนี้.
๒๙๘	๓	ประนาม	ประณาม
๓๐๐	๒	สต-	สติ-
๓๐๑	๑๐	เงิน	เงิน
๓๐๖	๗	ต้นไม้	ต้นไม้
๓๑๐	๗ (จล)	มันก็มี	มันก็มี
๓๑๓	๑๐ (จล)	ว่ามัน	ว่ามัน
๓๑๕	๔	ภูติผี	ภูติผี
๓๑๘	๒	ภูติผี	ภูติผี

คำชี้แจง

ข้าพเจ้ายินดีแสดงปาฐกถาชุด ทอมป์สันอนุสรณ์ครั้งที่ห้านี้ เพราะเป็นการทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และภายในศาสนานั้นๆ พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน, เนื่องจากมีผู้ฟังทั้งที่เป็นพุทธบริษัทและคริสตศาสนิกชนนั่นเอง.

มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าชาติใดภาษาใดหรือกำลังแสดงตนเป็นผู้นับถือศาสนาอะไร ล้วนแต่มีปัญหาลักษณะเดียวกัน คือเอาชนะบาป หรือกิเลสของตนไม่ได้ สิ่งที่เราเรียกว่าบาป หรือกิเลสนั้น มีเหมือนกันทุกคน และไม่เป็นของศาสนาใด หรือขึ้นอยู่เฉพาะศาสนาไหน จึงมีเหมือนกันแก่คนทุกคนในโลก, ดังนั้นสิ่งที่เราจะกำจัดบาปหรือกิเลสนั้น จะมีอยู่โดยแท้จริงเพียงอย่างเดียว และใช้ได้แก่ทุกคน. เมื่อเราเรียกสิ่งที่เป็นเครื่องมือกำจัดบาปว่า “ศาสนา” ทั้งนี้แล้ว ศาสนาโดยเนื้อแท้ ย่อมมีอยู่เพียงศาสนาเดียวเท่านั้น และเป็นของสากลด้วย. ถ้ามีหลายศาสนา ก็เป็นเพียงในสายตาของผู้ที่มองศาสนาแต่ส่วนเปลือกๆ หรือมองกันในแง่ของมนุษย์ มิได้มองกันในแง่ของพระเจ้า นั่นเอง. ข้อนี้ทำให้เข้าถึงตัวแท้ของศาสนาไม่ได้. เมื่อเข้าไม่ได้ก็ไม่อาจเอาชนะบาป หรือความทุกข์ของตนได้.

การที่จะตัดสินว่า ศาสนาไหนผิดถูก หรือจริงหรือไม่จริงนั้น ตัดสินไม่ได้ด้วยการศึกษาหรือเหตุผล แต่ต้องตัดสินด้วย “ผลที่ได้รับจริงๆ แก่ใจของตนจริงๆ” เท่านั้นเอง. ดังนั้นก่อนแต่จะพูดกันถึงเรื่องผิดถูก ต่างฝ่ายต่างควรจะพยายามให้เข้าถึงผลแห่งศาสนาที่ตนพอใจนั้นเสียก่อน, แล้วปัญหาต่างๆ ก็จะหมดไปเองทันที และศาสนาทุกศาสนาในโลก จะปรากฏออกมาว่า มี “หัวใจอย่างเดียวกัน”. ทำนองเดียวกับที่มนุษย์ทุกคนในโลก มีบาปและความทุกข์เหมือนกัน อย่างไม่มีผิดกันเลยนั่นเอง.

ศาสนา คือ “ระบบแห่งการสังเกต แล้วปฏิบัติ เพื่อทำมนุษย์ให้ผูกพัน
กันกับสิ่งสูงสุดที่มีไว้สำหรับมนุษย์ทุกคน” นั่นเอง. ความโง่หรือฉลาดของเราต่าง
หาก ที่ทำให้เราไม่รู้จักสิ่งสูงสุดที่แท้จริง ดังนั้นอย่าไปยกโทษให้แก่สิ่งที่เรียกว่าศาสนา
นั้นเลย จงพยายามเปิดหูเปิดตา หาวิธีที่จะรู้จักสิ่งสูงสุดอันแท้จริงเสียก่อนเถิด แล้วก็
จะรู้จักว่าอย่าเข้าไปหาสิ่งนั้นเอง โดยไม่ต้องสงสัย. การแสดงปาฐกถานี้ ก็หวังเพียง
แจกแจงสิ่งที่ช่วยให้ท่านรู้จักสิ่งสูงสุดให้ยิ่งขึ้นไป ไม่มากก็น้อยเท่านั้นเอง.

พุ่มพวง อินทจันทร์

โมกษพลาราม ไชยา

๑๐ ม.ก. ๒๕๑๐

สารบัญ

ปาฐกถา คริสตธรรม — พุทธธรรม พ.ศ. ๒๕๑๐

	หน้า
คำชี้แจงขององค์ปาฐก	ก
ตอนหนึ่ง ว่าด้วยความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา	
๑. พระพุทธเจ้าและพระเยซูเป็นผู้ทำให้โลกสมบูรณ์	๓๘๗
๒. สำนวนในคัมภีร์ศาสนา มี ๒ ชนิด	๓๘๙
๓. การผ่อนสั้นผ่อนยาวระหว่างศาสนา	๓๙๒
๔. คริสตศาสนาในทัศนะของพุทธบริษัท	๔๐๑
ตอนสอง ว่าด้วยพระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ	
๑. พระเจ้าในความหมายทั่วไป	๔๓๒
๒. พระเจ้าในภาษารธรรมของพุทธบริษัท	๔๓๗
๓. พระเจ้าในภาษาคน	๔๔๖
๔. พระเจ้าในภาษาคนมีความหมายภาษารธรรมทั้งชั้น	๔๕๐
๕. พระเจ้าในฐานะเป็นพระบุตร	๔๖๑
๖. พระเจ้าในฐานะเป็นพระวิญญาณ	๔๗๓
๗. พระเจ้าในฐานะเป็นศรีมูรติ	๔๗๕
ตอนสาม ว่าด้วยการไถ่บาปและการประสบความสำเร็จ	
๑. การไถ่บาป	๔๗๘
๒. ผลสุดท้ายจากศาสนา	๔๘๕
สรุปปาฐกถาทั้งสาม	๔๘๘

ปาฐกถา

เรื่อง

คริสต์ธรรม และ พุทธธรรม

แสดง ณ ศูนย์ศิลปวิทยาจารย์พระคริสตธรรมแห่งประเทศไทย

ที่จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๑๐

การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

การทำการศึกษเปรียบเทียบระหว่างศาสนาด้วยเจตนาดีต่อกัน ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน, ความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน ย่อมนำไปสู่การมีความคิดนึกและการกระทำที่ไม่กระทบกระทั่งกัน, ความไม่กระทบกระทั่งกัน ย่อมนำไปสู่การรวมกันเป็นหน่วยแห่งสันติสุขหน่วยเอกของโลก, ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีเป็นอันมาก ที่ได้มาแสดงปาฐกถาในลักษณะที่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาในที่นี้.

สิ่งแรกที่จำต้องนำมาทำการเปรียบเทียบ ก็คือ ทั้งพระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ ล้วนแต่เกิดมาในโลกนี้ เพื่อทำสิ่งที่ยังพร่องอยู่ให้สมบูรณ์. พระเยซูคริสต์

---

* แสดงที่ศูนย์ศิลปวิทยาลัยพระคริสต์ธรรม ในประเทศไทย ที่ จ.เชียงใหม่

ได้ตรัสว่า “เรามีได้มาเพื่อยกเลิกคำสอนและบรรดาศาสดาอื่น ๆ เหล่านั้น แต่เรามาเพื่อให้สำเร็จตามนั้น, — (มัทธิว ๕/๑๗) และยังมีคำของเยเรมีย์กล่าวถึงพระเยซูคริสต์อีกว่า “พระองค์จะทรงประกาศการพิพากษาระหว่างชาติต่าง ๆ พระองค์จะไม่ขึ้นสู้ใคร, “พระองค์จะไม่ส่งเสียงดัง, จะไม่มีใครได้ยินเสียงของพระองค์ตามท้องถนนหลวง, พระองค์จะไม่ทรงกระซอกไม้้อแม้มันที่หักแล้วให้ออกจากกันเป็นท่อน, พระองค์จะไม่ทรงบีบไล่ตะเกียงที่เหลือนแต่วันกรุ่นให้ดับสนิทลงไป. จนกระทั่งทรงนำความเป็นธรรมไปสู่ชัยชนะได้. ชาติต่าง ๆ จะฝากความหวังไว้ในพระองค์.” — (มัทธิว ๑๒/๑๘ — ๒๑). ข้อความนี้เห็นได้ชัดว่า : เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมายครอบคลุมทั่วโลก หรือระหว่างนานาชาติ, สมตามที่ศาสนาเป็นของนานาชาติ มิได้เฉพาะชาติใด ดังนั้นขอให้ถือไว้เป็นหลักตายตัวว่า คำกล่าวของพระเยซูคริสต์ หรือของศาสดาองค์ใดในคัมภีร์ไบเบิลก็ตาม เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมายเพื่อโลกทั้งโลก มิใช่มุ่งหมายเฉพาะดินแดนปาเลสไตน์ โดยเฉพาะ.

สำหรับพระพุทธเจ้านั้น ท่านได้ตรัสว่า “ตถาคตเกิดขึ้นในโลก เพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งของเทวดาและมนุษย์.” — (ม. ม. ๑๒/๓๗/๔๖). ใจความสำคัญอยู่ที่ตรงที่มิได้เกิดมาเพื่อการกระທប់กระทั่งกับผู้ใด หรือลัทธิใด หากแต่เพื่อทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยวัตถุประสงค์แห่งการมีโลก, ดังนั้นพระองค์จึงมิได้ทรงกระທប់กับศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีอยู่ก่อน หากแต่ได้ทรงสอนสิ่งซึ่งในศาสนาเหล่านั้นยังขาดอยู่ พร่องอยู่, หรือทรงอธิบายเสียใหม่ ในแง่ที่สูงขึ้นไปเป็นการแสดงให้ครบทุกแบบ และทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเลือกเอาตามพอใจ ไม่มีการบังคับ. ตัวอย่างเช่นเรื่องนรกและสวรรค์ที่สอนกันอยู่ก่อนอย่างไร ก็ไม่ทรงเลิกถอน แต่กลับทรงแสดงในลักษณะที่น่าสนใจกว่า, จำเป็นกว่า ใกล้ชิดกว่า เห็นได้ชัดกว่า, ก็อนรกหรือสวรรค์ที่กำลังเกิดอยู่ในใจของคนจริงๆ ในโลกนี้, มิใช่เรื่องหลังจากตายแล้วเป็นต้น.

เมื่อทำการเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ เรา
จะเห็นว่าพระศาสนาของแต่ละศาสนา มิได้เกิดขึ้นเพื่อกระทบกระทั่งกันระหว่างลัทธิ
ใดๆ เพราะพระศาสนานานๆ มิได้ทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่ทำเพื่อมหาชนทั้งโลก,
พวกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น ที่ทำการต่อสู้และกระทบกระทั่งอยู่ฝ่ายเดียว.
พระเยซูคริสต์ก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ตาม มิได้ทรงมีเจตนาที่จะทำลายผู้ใด มีแต่การเสีย
สละเพื่อความสมบูรณ์ของสิ่งที่มนุษย์จะได้รับเท่านั้น. แม้การกระทำของพระองค์ จะมี
ลักษณะเป็นการปฏิบัติ ก็เป็นการปฏิบัติที่มีสัจธรรมเป็นเครื่องมือ สำหรับหว่านโปรย
ไปในโลกเท่านั้นเอง. เราจึงควรถือเป็นหลักว่า พระศาสนาทั้งหลายในโลก เกิด
ขึ้นมาเพื่อร่วมมือกัน ทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้รับ. สวาทของ
พระศาสนาองค์ใดทำไปอย่างผิดความประสงค์อันนี้ เช่นทำไปเพื่อกวาดล้างกันเป็นต้น
แล้ว ให้ถือว่าเป็นการกระทำที่นอกคอก.

สิ่งที่สอง ที่จะต้องสนใจกันต่อไป คือ สำนวนภาษาที่ใช้อยู่ในคัมภีร์
แห่งศาสนานั้นๆ มีอยู่สองชนิด คือภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ตามธรรมดา ซึ่งในที่นี้ขอ
เรียกว่า “ภาษาคน”, ชนิดหนึ่ง, อีกชนิดหนึ่งนั้น เป็นภาษาของฝ่ายศาสนาโดยเฉพาะ
มีความหมายพิเศษเล็งถึงเรื่องทางนามธรรม คือทางฝ่ายจิตหรือวิญญาณ ซึ่งในที่นี้จะ
เรียกว่า “ภาษาธรรม”. ในพระไตรปิฎกก็ดี ในไบเบิลก็ดี เต็มอยู่ด้วยภาษาทั้งสอง
ชนิดนี้ และมีความยุ่งยากเกิดขึ้นเนื่องจากคนส่วนมากไม่เข้าใจในส่วนที่เป็น “ภาษาธรรม”
แล้วถือเอาความหมายอย่างกะว่าเป็นภาษาคน เลยเข้าใจผิด หรือเข้าใจไม่ได้เลย เป็น
เหตุให้เกิดความยุ่งยากขึ้นนานาประการในวงการของศาสนานั้น หรือที่เนื่องกันกับศาสนา
อื่น ในเมื่อจะมีการศึกษาเปรียบเทียบ ดังที่เรากำลังกระทำกันอยู่. เพราะเหตุนี้เอง
ข้าพเจ้าจะต้องขอรื้องานทั้งหลายให้ออกทนทำความเข้าใจกันในส่วนนี้ มากเป็นพิเศษ.
เพื่อเป็นการประหยัดเวลา ข้าพเจ้าจะอธิบายด้วยการให้ตัวอย่างต่างๆ ที่มีอยู่ในไบเบิลเอง.

ใน เยเนซิส ๒/—๑๗ มีคำกล่าวของพระเจ้า ห้ามอาดัมไม่ให้กินผลไม้ต้นนั้นว่า “ถ้าชนกินจะต้องตาย” คำว่า “ตาย” ในที่นี้ เป็นภาษาธรรม คือมิได้หมายถึงการตายธรรมดา แต่เป็นการตายทางวิญญาณ. พระเจ้าเองก็ดี หรือจะเป็นผู้เขียนคัมภีร์เยเนซิสเองก็ดี ย่อมรู้อยู่แล้วว่าอาดัมในขณะนั้น ยังไม่มีความหมายของคำว่าตายด้วยซ้ำไป, แม้จะรู้ ก็ต้องรู้อย่างมีความหมายในภาษาคน คือตายตามธรรมดา. ออาดัมยังไม่ได้กินผลไม้ต้นนั้น ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับของเป็นคู่ๆ เช่นความตายกับความมีชีวิต, ความเป็นหญิงเป็นชาย, ความดีความชั่ว ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น. อย่างมากที่อาดัมจะรู้ก็คือความตายธรรมดา ในภาษาคนตามธรรมดา. ส่วนพระเจ้า หรือผู้กล่าวคัมภีร์เยเนซิส นั้นรู้ดีว่า คำว่าตายในที่นี้ หมายถึง “ตายทางวิญญาณ” ซึ่งในกรณีนี้ย่อมหมายถึงการเกิดบาปดั้งเดิม (Original Sin) ขึ้นมาทำให้มนุษย์ต้องเป็นทุกข์อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง มาจนกระทั่งทุกวันนี้. คำว่า “ตาย” ในกรณีเช่นนี้ เราเรียกว่าเป็น คำพูดในภาษาธรรม, ไม่ใช่ภาษาคน แต่ประการใด.

ใน โยฮัน ๓/—๓ มีคำกล่าวว่า “ถ้าผู้ใดไม่บังเกิดใหม่แล้ว จะเห็นแผ่นดินของพระเจ้าไม่ได้.” คำว่า “เกิดใหม่” ในที่นี้ เป็นภาษาธรรม คือเกิดได้ในชีวิตนี้ โดยไม่ต้องสิ้นชีวิตเสียทีหนึ่งก่อนแล้วจึงเกิด, แต่อาจเกิดด้วยการเปลี่ยนใจเป็นอย่างตรงกันข้ามจากที่เคยเป็นมาก่อน. และในข้อถัดไปอีกเล็กน้อย คือข้อ ๓/—๖ ก็มีคำกล่าวอยู่ชัดแล้วว่า “สิ่งซึ่งบังเกิดทางเนื้อหนัง ก็เป็นเนื้อหนัง, สิ่งซึ่งบังเกิดทางวิญญาณ (spirit) ก็เป็นวิญญาณ,” นี่ชี้ให้เห็นว่า เกิดทางเนื้อหนัง นั้นเป็นการเกิดตามภาษาคน, การเกิดทางวิญญาณเป็นการเกิดในภาษาธรรม.

ในมัทธิว ๒๐/—๒๘ มีคำกล่าวว่า “ทรงประทานชีวิตของพระองค์ ให้เป็นค่าไถ่เพื่อคนเป็นอันมาก”, และในข้อ ๑๙/—๑๗ มีคำกล่าวว่า “ถ้าประสงคจะเข้าในชีวิต ก็ให้ถือปฏิบัติตามพระบัญญัติไว้”, คำว่า “ชีวิต” ในข้อความสองแห่งนี้ต่างตรงกันข้าม คือชีวิต

ในข้อความประโยคแรก หมายถึงชีวิตตามธรรมดา ในภาษาคน, ส่วนชีวิตในประโยคหลัง หมายถึงชีวิตที่ไม่รู้จักตายในภาษาธรรม หรือภาษาพระเจ้า.

ในที่บางแห่งได้มีการกล่าวในสำนวนภาษาธรรม ตามแบบ คำ—เต็—กิง ของเล่าจื๊อ เช่นใน มัทธาย ๑๐/-๓๔ มีคำกล่าวว่า “ผู้ใดพยายามจะให้ชีวิตของตนรอด จะต้องเสียชีวิต, ส่วนผู้ที่ยอมเสียชีวิต จะรอดชีวิต” ทั้งนี้ ท่านจะเห็นได้เองแล้วว่า คำว่าชีวิตมีความหมายสองอย่าง คือภาษาคนอย่างหนึ่ง ภาษาธรรมอีกอย่างหนึ่ง. ข้อความส่วนนี้ ถ้อยคำที่เป็นภาษาธรรมนั้นยังแถมมีสำนวนเป็นสำนวนภาษาธรรมอีกด้วย, คือสำนวนที่คนธรรมดาซึ่งไม่เคยได้ศึกษามาก่อน จะฟังเข้าใจไม่ได้เลย. ทั้งนี้เป็นเพราะคำว่าชีวิตเป็นคำที่มีความหมายสองอย่าง อย่างตรงกันข้ามนั่นเอง.

ตัวอย่างเพียงเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว ที่จะแสดงให้เห็นว่า มีภาษาซ้อนกันอยู่ถึงสองภาษา และมีวิธีพูดต่างกันอย่างไร ในพระคัมภีร์ของเรา ทั้งของพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา. สิ่งที่จะต้องสังเกตให้เห็น เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อไปอีกก็คือ เพราะไม่เข้าใจภาษาธรรมในศาสนาของตนนั่นเอง คนจึงละทิ้งศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่น. ถ้าเขาเข้าใจข้อความในภาษาธรรมแห่งศาสนาของตนเองแล้ว เขาจะรักศาสนาของเขาอย่างชีวิตจิตใจทีเดียว. สำหรับศาสนาคริสเตียนนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่า เป็นเพราะพวกยิวสมัยนั้น ไม่เข้าใจความหมายในภาษาธรรมของพระเยซูคริสต์อยู่หลายประการ เขาจึงไม่ยอมเชื่อว่าพระองค์เป็นบุตรของพระเจ้า ทั้งที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์หลายอย่างหลายประการก็ไม่ยอมเชื่อ แล้วสิ่งที่เรียกว่า ริเค็มปชั่น หรือการไถ่บาปด้วยชีวิตเป็นเดิมพันจึงเกิดขึ้น. ทั้งหมดนี้คือ ความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า “ภาษาธรรม”. ถ้าเราจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสองศาสนา เราจะต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะตีความหมายแห่งภาษาธรรมในศาสนาของตน ๆ ให้ถูกต้อง จึงจะนำมาซึ่งผลดี. ถ้าต่างฝ่ายต่างยืนยันข้อความในพระคัมภีร์ของตน ๆ

อย่างเป็นทางการคนตรงตามตัวหนังสือไปหมดแล้ว ไม่มีทางที่ศาสนาใดจะลงรอยกันกับศาสนาอื่นได้แม้แต่นิดเดียว จะวิวาทและคูหมีนกัน จนเกิดเป็นผลร้ายขึ้นแก่โลก เพราะปัญหาระหว่างศาสนานั้นเอง. สำหรับพุทธบริษัทนั้น จะยอมรับข้อความในศาสนาคริสต์นได้ทั้งหมด ว่าลงรอยกันกับพุทธศาสนา ถ้าหากว่ายอมให้มีการตีความในภาษาธรรมตามแบบของพุทธบริษัท ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นในการบรรยายตอนต่อไป.

ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจไว้เถิดว่า มหาชนส่วนใหญ่ที่ยังเลาต่อภาษาธรรมนั้นแหละคือ ศัตรูอันร้ายกาจของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์นหรือศาสนาพุทธ. เราไปมัวหลงเห็นสิ่งอื่นเป็นศัตรูของศาสนา จึงไม่ได้จัดการไปในทางที่เป็นผลดีแก่ศาสนา และมีปัญหาใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่นคนพากันละทิ้งศาสนาบ้าง, ถือศาสนาอย่างเลาๆ เป็นเพียงพิธีตองบ้าง, หรือเปลี่ยนศาสนากันไปมาบ่อยบ้าง, เผยแผ่ศาสนาไม่เป็นผลสำเร็จบ้าง ทั้งนี้เป็นต้น. ถ้าท่านพิจารณาให้ดี ๆ ในข้อนี้ ท่านจะเห็นได้ทันทีว่าการทำความเข้าใจกันและกันเกี่ยวกับภาษาคนและภาษาธรรมนี้ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างไร และทำไมข้าพเจ้าจึงได้รับกวนเวลาของท่าน เกี่ยวกับเรื่องนี้เสียอย่างยืดยาวเช่นนี้. การแตกแยกเป็นนิกาย ๆ ในศาสนาเดียวกัน ก็มีมูลมาจากการตีความหมายเกี่ยวกับภาษาธรรมต่างกันนั่นเอง นับว่าเป็นผลร้ายแก่ศาสนานั้น ๆ โดยไม่จำเป็นเลย. ความประสงค์ของพระศาสดาทั้งหลาย ในการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นผลดีแก่มนุษย์ให้สมบูรณ์เกิดชะงักงันเป็นไปไม่ได้ ก็เพราะสาวกแห่งศาสนานั้น ๆ ตีความหมายในทางภาษาธรรมแห่งพระศาสดาของตนอย่างผิด ๆ รักษาไว้อย่างผิด ๆ และสอนกันไปอย่างผิด ๆ จนโลกมีวิกฤตกาลบางอย่างเกิดขึ้น เพราะปัญหาทางศาสนาระหว่างศาสนาด้วยกัน ทั้งที่กล่าวแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจในเรื่องนี้ให้มากเป็นพิเศษ.

เรื่องที่สาม ต่อไป. ในตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวถึง การยินยอมผ่อนสั้นผ่อนยาวกันในระหว่างศาสนา โดยยอมรับหลักการที่ว่า “มีผู้ประกาศัจจธรรมของ

พระเป็นเจ้า ในหมู่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา” —(กูรอาน บท ๑๐ ตอน ๕ โสลกที่ ๔๗) เป็นข้อแรกเสียก่อน, แล้วจึงจะถึงการผ่อนสั้นผ่อนยาวอย่างอื่น ซึ่งมีความสำคัญรองๆ ลงไปตามลำดับ, แล้วการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา จักเกิดผลดีที่สุดที่จะพรรณนา.

คำว่า “ผู้ประกาศสัจธรรมของพระเจ้า” หรือ APOSTLE นั้นมีอยู่จริงในทุกศาสนา แม้กระทั่งพุทธศาสนา. ข้อนี้หมายความว่า คำว่า “พระเจ้า” นั้นเป็นภาษาธรรม อาจจะได้ความหมายได้ต่าง ๆ กันตามความรู้สึกของศาสนานั้น ๆ. ข้าพเจ้าผู้ที่กำลังพูดอยู่กับท่านทั้งหลายในที่นี้ ได้ใช้สรรพนามเรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า”, คำคำนี้หมายความว่า “ผู้ที่พระเจ้า” แต่เราพูดเร็ว ๆ สั้น ๆ ว่า “ข้าพเจ้า” เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านที่เป็นคริสเตียนทั้งหลายจะมีความตึงเครียดถึงกับไม่ยอมให้ข้าพเจ้ามีพระเจ้าเหมือนกับท่านทั้งหลายได้อย่างไรกัน. ถ้าท่านไม่ผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน แม้ในลักษณะเช่นนั้นแล้ว เราจะมาพูดกันให้เสียเวลาทำไม. พุทธบริษัทก็มีพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้าก็ตาม ตามแบบของตน และมีความหมายอย่างเดียวกันกับพระเจ้าของพวกอื่น. ข้อนี้จะเป็นไปได้อย่างไร ข้าพเจ้าจะชี้แจงให้ท่านฟังอย่างละเอียดในปาฐกถาตอนที่สองพุ่มนี้. ในขณะนี้ขอร้องแต่ให้มีการผ่อนสั้นผ่อนยาว เพื่อปรับความเข้าใจกันได้โดยสะดวก และเป็นธรรมเท่านั้น. ถ้าท่านเผยแพร่คริสต์ธรรมในประเทศไทย ไม่ประสบความสำเร็จ มันก็ต้องเป็นเพราะท่านทั้งหลายไม่ยอมรับว่าพวกพุทธบริษัทก็มีพระเจ้าของเขายู่แล้วด้วยเหมือนกัน นั่นเอง. ดังนั้น เราจะต้องมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวกันถึงกับว่า ไม่ว่ามนุษย์ชาติไหนภาษาไหน ย่อมจะมีสิ่งที่มีความหมายในลักษณะที่เป็น “พระเจ้า” ของเขายู่แล้วด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าอารยธรรมของเขายู่ในระดับต่ำ เขาก็จะมีความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า” ของเขา ในลักษณะที่แคบหรือเพี้ยนจะออกมา มิใช่ว่าจะอยู่ในลักษณะที่ผิด หรือถึงกับไม่มีเอาเสียทีเดียว. แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เราเรียกว่า “พระเจ้า” ของเขา ก็จะวิวัฒนาการขึ้นไปจนกว่าจะ

สมบูรณ์, พวกเราก็มีหน้าที่ช่วยเหลือเขาในข้อนี้ โดยอนุโลมตามคำตรัสของพระเยซูคริสต์ที่ว่า “เรามาเพื่อช่วยให้สิ่งเหล่านั้นสมบูรณ์” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น.

สำหรับผู้ประกาศนั้น จะเป็นพระศาสดา (PROPHET) ก็ได้, เป็นสาวกที่จบกิจส่วนตนแล้ว (APOSTLE) ก็ได้, ย่อมสามารถที่จะประกาศสัจธรรมเกี่ยวกับพระเป็นเจ้าได้ ตามความเหมาะสมแห่งกาละ และเทศะ, ไม่จำเป็นจะต้องมีคำพูดในภาษากนอย่างตรงกันทุกตัวอักษรเสมอไป ขอแต่ให้มีความหมายในภาษาธรรม ตรงกันโดยใจความก็พอแล้ว แม้จะมีความเหลื่อมล้ำค่าสูงกันอยู่ในวิธีพูดจา หรือถ้อยคำที่ใช้ เนื้อแท้ของสิ่งที่จะประกาศนั้นย่อมมีความมุ่งหมายตรงกันหมด คือการเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์จะพึงเข้าถึงได้ในตอนท้ายที่สุดนั่นเอง. แม้ว่าคนบางคนกำลังกระทำผิดอยู่ในบัดนี้ เราต้องถือว่านั่นคือบทเรียนที่พระเจ้าโปรดประทานแก่เขา เพื่อเขาจะทำถูกต้องไปนั่นเอง. ถ้าฟังความเข็ดหลาบของเขา ก็มีกำลังผลักดันมากพอที่จะทำให้เขาเปลี่ยนใจและเสาะแสวงหาเรื่องใหม่ ๆ ที่จะไม่ทำให้เขาเจ็บปวดอีกต่อไป. พวกผู้ประกาศสัจธรรมทั้งหลายช่วยเขาให้หาพบสิ่งนั้นได้เร็วเข้า ก็เป็นการคุ้มค่าแล้ว, และเราจะทำอะไรให้มากหรือเร็วไปกว่านี้ไม่ได้เลย เพราะคนทุกคนต้องเป็นไปตามกฎนี้ เพราะพระเจ้าหรือธรรมชาติดำตามสร้างเขาเพื่อให้รักอิสรภาพในการคิด การตัดสินใจเป็นต้น ของเขาเอง. ดังนั้นขอให้เรามีสมมติฐาน (hypothesis) ในเรื่องนี้อย่างตรงกันหมดว่า “มีผู้ประกาศสัจธรรมของพระเจ้าในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา” ดังที่กล่าวแล้ว.

ข้อที่เราจะต้องมีการผ่อนผันสันนิษฐานกันต่อไปอีก ก็คือการที่คนในโลกแห่งสมัยนี้มีการศึกษาศาสนาของตน ๆ อย่างที่เรียกว่า “ขึ้นต้นไม่ลงมาจากทางปลาย”, ไม่เหมือนกับคนในสมัยพระพุทธเจ้าหรือพระเยซูคริสต์ก็ตาม ซึ่งทำการศึกษาอย่าง “ขึ้นต้นไม่ไปจากทางโคน” ข้อนี้หมายความว่า พวกเราสมัยนี้ พอเกิดมา ก็มีพระคัมภีร์อันมากมาย ทั้งที่เป็นตัวบทเดิม (text) และคำอธิบายตัวบทนั้น ๆ (commentary) กอง

ร่อยอยู่แล้วเป็นภูเขาเลากา และเราก็เรียนกันอย่างคาบิแยกคาและ จนมีความรู้ท่วมหัว ทั้งในแง่ของศาสนา, ปรัชญา, วรรณคดี และอื่นๆ จนเราไม่รู้ว่าจะเลือกเอาข้อไหนเป็นที่พึ่ง. ยิ่งเรียนพระคัมภีร์มากเท่าไร ก็ยิ่งไม่รู้ตัวแท้ของศาสนา ยิ่งขึ้นเท่านั้น, เพราะเหตุว่าตัวแท้ของศาสนานั้น เป็นสิ่งที่จะรู้จักได้ด้วยการปฏิบัติลงไปจริงๆ เท่านั้น. นี่เรียกว่าเรากล้าหาตัวศาสนาเหมือนกับขึ้นต้นไม้ลงมาจากทางปลายกันอยู่ทั่วไปในสมัยนี้ และในทุกๆ ศาสนา. ส่วนคนในสมัยโบราณโน้น เขาไม่มีตำราและความรู้ท่วมหัวเหมือนคนสมัยนี้ หรือแทบจะกล่าวได้ว่าทั้งต้นขึ้นมาโดยไม่มีความรู้อะไรเลย แล้วรับเอาคำสอนเพียงทีละข้อสองข้อไปปฏิบัติสูงเรื่อยขึ้นมาตามลำดับๆ เขาจึงเข้าถึงตัวแท้ของศาสนาได้ ในขณะที่เหมือนกับขึ้นต้นไม้ขึ้นไปจากทางโคน ดังที่กล่าวแล้วนั่นเอง. ดังนั้น พวกเราในโลกสมัยนี้ทั้งหมดจะต้องมีความผ่องแผ้ว สันนิยาวิกกัน เห็นใจกันในเรื่องที่ตกอยู่ในภาวะแห่งความเขลาโดยไม่รู้สึกรู้สึกันเช่นเดียวกัน. การตีปัญหาวงศาสนาในเรื่องความใดๆ ย่อมเป็นการง่ายที่จะแตกต่างกัน และเดินกันคนละทางห่างกันออกไป จนกระทั่งเห็นเป็นศัตรูกัน เพราะความรู้ที่ต่างคนต่างมีอย่างท่วมหัวของตนไปคนละแนวๆ แล้วมาตีปัญหาหัวข้อเดียวกันเช่นนี้.

ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเรานำคริสต์ธรรม เข้าไปสู่อินเดียในสมัยพุทธกาลก็จะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ในฐานะที่เป็นเพื่อน หรือเป็นพี่น้องกันทีเดียว เพราะคนทีนั้นในสมัยนั้น มีใจกว้างจนถึงกับกล่าวไว้เป็นหลักว่า มนุษย์มีหนทางที่จะรอดพ้นได้โดยหนทางสามอย่าง คือ ปัญญาริกะ เอาปัญญาขึ้นเป็นเบ้องหน้าก็ได้ สัทธาธิกะ เอาความเชื่อเป็นเบ้องหน้าก็ได้ และ วิริยาริกะ เอาการกระทำด้วยกำลังใจอันเข้มแข็งเป็นเบ้องหน้าก็ได้, รวมเป็นสามทางด้วยกัน แล้วแต่ใครจะเลือกเอาวิธีไหนให้เหมาะอุปนิสัยแห่งตนๆ. และพุทธบริษัทในทุกวันนี้ ก็ยังยอมรับหลักการอันนี้ซึ่งเป็นของที่ธรรมชาติ หรือพระเจ้าได้กำหนดมาให้อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้นั่นเอง. และเมื่อพิจารณา

กันคู่ด้วยใจอันไม่ลำเอียง ทุกคนอาจจะลงความเห็นพ้องต้องกันว่า พระพุทธศาสนา
 เอียงไปในทางที่จะเป็นพวกปัญญาธิกะ, คริสตศาสนาเอียงทางสัทธาธิกะ, อิสลาม-
 มิกศาสนาเอียงไปในทางวิริยาธิกะ, หรือต่างก็ได้ถือเอาสิ่งนั้น ๆ ตามลำดับ ขึ้นเป็น
 ลักษณะเฉพาะแห่งศาสนาของตนๆนั้นเอง แต่เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้ว จะมีศาสนาใดถือ
 หลักแต่เพียงข้อเดียวเช่นนั้น ไม่ได้เป็นอันขาด ก็จะต้องมีครบถ้วนกันทั้งสามอย่าง
 หากแต่ว่าศาสนาหนึ่ง ได้ถือเอาหลักข้อหนึ่งขึ้นเป็นหลักสำคัญ ดังเช่นคริสตศาสนาได้มี
 หลักเรื่องความเชื่อเป็นหัวข้อสำคัญตั้งนี้เป็นต้น. คริสตธรรมประกอบอยู่ด้วยปัญญา
 และความเพียรอย่างไร ข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นชัดในตอนถัดไป, ในที่นี้มุ่งหมายแต่จะชี้ให้
 เห็นว่า ทุกศาสนาจะต้องมีหลักที่ครบถ้วนทุกๆ หัวข้อแห่งธรรม อันมนุษย์จะพึงมี
 เช่นความเชื่อ ความเพียร ปัญญา เมตตา การเสียสละ ความไม่เห็นแก่ตนและความไม่มีตน
 เป็นของตน ฯลฯ เหล่านี้ด้วยกันทั้งนั้น. ศาสนาไหนจะยกเอาข้อไหนขึ้นเป็นเบื้องหน้า
 นั้นย่อมแล้วแต่ว่าศาสนานั้นตั้งขึ้นเพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ใคร ในถิ่นไหน และยุคไหน
 ตามควรแก่อุปนิสัยของคนในถิ่นนั้นและยุคนั้นนั่นเอง. ดังนั้นขอให้เราช่วยกันระมัด
 ระวัง อย่าให้ความรู้ชนิดที่เราได้มาจาก “การขึ้นต้นไม่จากทางปลาย” นั้น มาปิด
 บังข้อเท็จจริง ที่เราทุกศาสนาจะต้องมีความเห็นอกเห็นใจกันและผ่อนผันสันนิยาแก่กัน
 ในการที่ร่วมมือกันทำหน้าที่ของตนๆในโลก ตามความมุ่งหมายอันถูกต้องของศาสนา
 นั้นเอง.

ในสากลจักรวาลและระยะกาลอันยาวยืกันนั้น, ในถิ่นหนึ่งและยุคหนึ่ง คน
 ที่นั่นต้องการ หลักเรื่อง ความเชื่อ. อีกถิ่นหนึ่งยุคหนึ่ง ต้องการ การใช้เหตุผล,
 อีกถิ่นหนึ่งยุคหนึ่งต้องการวิธีบังคับจิตหรือใช้กำลังใจอันเข้มแข็ง. ครั้นมาถึงอีก
 ยุคหนึ่ง ที่หลักธรรมทั้งสามนั้นมาพบกันเข้าเพราะการคมนาคมที่ทำให้โลกแคบเข้าทุกที
 แล้วเราจะมามัวทะเลาะกันตั้งนั้นหรือที่เป็นความประสงค์ของธรรมชาติ หรือของพระ-

เป็นเจ้าก็ตามข้าพเจ้ามองเห็นข้อเท็จจริงไปในทำนองที่ว่า ทุกศาสนาจักเข้ากันได้อย่างสนิทสนมถ้าหากว่ามีการผ่อนผันสั้นยาวแก่กันและกัน แล้วแต่ว่าศาสนาไหนจะยกเอาธรรมะข้อไหนเป็นเบื้องหน้าและใช้ธรรมะพวกไหนเป็นส่วนประกอบ ได้โดยสมควรแก่สิ่งแวดล้อมของตนๆ. ครั้นมาพบกันเข้าก็สามารถทำให้ทั้งสามสายกลมกลืนเป็นสายเดียวกัน, ถึงแม้ว่าหลายๆ สายในแถบภูเขาไฮลมาบรรจบเป็นสายเดียวกัน ย่อมจะมีปุ๋ยที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ได้ครบถ้วนแก่ทุ่งนาที่ไหลผ่านไป ยิ่งกว่าแม่น้ำสายเดียวโดดๆ โดยแน่นอน. ศาสนาทุกศาสนาในโลกมีการผ่อนผันสั้นยาวกันมากขึ้นเพียงใด ก็จะเป็นผลดีหรือพรอันประเสริฐของพระเจ้าแก่โลกมากขึ้นเพียงนั้น.

สิ่งที่ต้องการความผ่อนผันสั้นยาวต่อไปอีกก็คือ การตีความในถ้อยคำทางศาสนา เช่นคำว่า พระเจ้า คำว่า ธรรม, ศาสนา, กรรม, ความรอด, กระทั่งคำว่า มรรค ผล นิพพาน, แม้ที่สุดแต่คำว่า โลก เป็นต้น ทั้งหมดนี้ จะต้องยอมให้ตีความกันในลักษณะที่เป็นภาษาธรรม, ไม่ใช่ภาษาคนตามตัวหนังสือ. การตีความหมายของคำในทำนองภาษาธรรมนั้น จะเป็นไปแต่ในทางที่จะเป็นโชคดีแก่มนุษยในโลกอย่างเดียวกันเท่านั้น. หรือถ้าจะถือให้เป็นหลักที่แคบเข้ามา ก็ให้รัดกุมยิ่งขึ้น เราควรจะถือว่าการตีความหมายของคำคำใด ในศาสนาใด ถ้าเป็นไปเพื่อความแตกร้าง ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษยเป็นส่วนรวมแล้ว การตีความแห่งคำนั้นเป็นของผิดหรือไม่ตรงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า หรือเป็นการกระทำของชาดานหรือพญามารนั่นเอง. ข้าพเจ้าขอยืนยันไว้ในที่นี้ว่า การตีความแห่งคำใด แห่งศาสนาใดในที่ประชุมโคกก็ตาม ถ้ายินยอมกัน ให้ตีไปในทางที่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่มนุษยเป็นเบื้องหน้า โดยไม่ต้องคำนึงถึงประเพณี (tradition) ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้แล้ว การตีความนั้นไม่มีทางที่จะผิด, หรือพลากไปจากพระประสงค์ของพระเจ้าไปได้เลย. แต่เรามักจะไม่ค่อยยอมกัน ต่างฝ่ายต่างจะถือเอาตามประเพณีของคนที่น่าสืบๆ กันมา

ชำนาญ จนกระทั่งไม่ทราบความหมายอันแท้จริงไปแล้วก็มี. และนั่นก็คือ การตีความหมายของคำว่า “ความเชื่อ” อย่างไม่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า และนับว่าเป็น ตัวอย่างที่ควรสังวร.

ถ้าทางฝ่ายศาสนามีการผ่อนผันสั้นยาวกัน เพื่อการตีความหมายทางศาสนาให้ถูกต้องโดยลงรอยกันได้ทุกศาสนาแล้ว การตีความชนิดนั้น จะเป็นการต่อต้านสิ่งที่ปฏิบัติกับศาสนาได้อย่างถึงที่สุด. ในปัจจุบันนี้ เราถือกันว่า ลัทธิ *dialectic materialism* เป็นข้าศึกต่อศาสนา. ข้อนี้เป็นเพราะสถาบันทางศาสนาตีความข้อความบางอย่างในศาสนาอย่างผิด ๆ ทำให้ศาสนาต่าง ๆ กลุ่มกันไม่ติด หรือทำให้ประชาชนไม่สามารถใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเพียงพอ หรือทุกแบบ ลัทธิวัตถุนิยมเช่นนั้นจึงเกิดขึ้นมาในโลกนี้ได้ และเป็นข้าศึกที่จะทำลายศาสนาต่าง ๆ ให้หมดไป. แต่ถ้าหากว่าสถาบันทางศาสนาตีความข้อความที่สำคัญ ๆ อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นภาษาธรรม, แล้ว ศาสนานั้นแหละจะกลับเป็นข้าศึกของลัทธิวัตถุนิยมทุกชนิด จะต่อต้านลัทธินั้น ๆ ให้กระจัดกระจายไปอย่างรอน้ำไม่ติด หรือถึงไม่อาจจะเกิดขึ้นในโลกได้เลย. ดังนั้นศาสนาทุกศาสนาในโลกนี้ จะต้องมีการผ่อนผันสั้นยาวต่อกันและกันในการตีความหมายของหลักที่สำคัญ ๆ เพื่อจะกลมกลืนกันได้ทุกศาสนา ทำให้มีคำตอบหรือวิธีการที่จะแก้ปัญหาชีวิตทุกชนิดและทุกแบบ ของคนทุกชาติทุกภาษาได้จริง สมตามความมุ่งหมายของสิ่งที่เราเรียกกันว่า “พระเจ้า” : เราจะต้องถือกันอย่างแน่นแฟ้นว่า พระเจ้าได้ทรงประทานหลักที่ถูกต้องมาให้อย่างครบถ้วนแล้ว แต่เรามาตีความหมายอย่างผิด ๆ กันเสียเอง ผลจึงเกิดขึ้นในทำนองที่อาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าจะต้องทกลงมนุษย์อีกต่อไป ด้วยการเปิดโอกาสให้ลัทธิวัตถุนิยมครองโลกกันเสียสักพักหนึ่ง จนกว่ามนุษย์จะเข็ดหลาบนั้นเอง. ขอให้ นักศาสนาทั้งหลายอะลุ่มอะหล่วยกัน ในการตีความข้อธรรมในศาสนา ให้เป็นไปในทางที่ศาสนาทั้ง

หลายในโลก จะประสานกัน กำจัดวิกฤตการณ์โลกให้หมดไป เพราะประชาชนสามารถรับเอาหลักทางศาสนาไปแก้ปัญหาวีติของมนุษย์ได้ ทั้งในทางการเมือง การเศรษฐกิจ และอื่นๆ กระทั่งปัญหาทางจิตทางวิญญาณ ทุกประการนั่นเอง.

การผ่อนสั้นผ่อนยาวที่ข้าพเจ้าจะนำมาเป็นตัวอย่างข้อสุดท้าย ก็คือการเกียจจนกันเพื่อจะไม่ใช้คำบัญญัติทางศาสนาร่วมกัน. ตัวอย่างเช่นพุทธบริษัทเกียจจนที่จะไม่ใช้คำว่า *religion* กับศาสนาของตน โดยกล่าวหาสิ่งที่เรียกว่า *รีลิจัน* นั้น ใช้กับระบบศาสนาที่มีพระเจ้าและการอ้อนวอน พุทธศาสนาไม่มีสิ่งเหล่านั้น, โดยที่หารู้ไม่ว่า คำว่า พระเจ้าในทางภาษาธรรมนั้น หมายถึงอะไรได้ก็อย่าง, และคำอ้อนวอนนั้น มีความหมายที่ตื้นลึกอยู่หลายชั้น ซึ่งแม้ที่สุดแต่อาจจะหมายถึงระบบวิธีที่จะต้องใช้กับตนเองโดยไม่ต้องเกี่ยวกับใครอื่นก็ยังได้. เพราะคนๆ หนึ่งย่อมแบ่งความรู้สึกของตนออกได้เป็นสองส่วนหรือสองคน อยู่เสมอไป ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า คนที่รู้สึกฝ่ายดี และคนที่รู้สึกฝ่ายชั่ว ที่มี การต่อสู้ทางภายในใจอยู่เสมอ. ถ้าเราใช้คำว่าบังคับตัวเอง หรือหลอกตัวเองก็ได้แล้ว เราก็มีทางที่จะใช้คำว่า “อ้อนวอน” กับตนเองได้เหมือนกัน และนั่นแหละ คือการอ้อนวอนพระเจ้าในอีกแบบหนึ่ง ซึ่งจะต้องใช้สำหรับคนส่วนใหญ่ด้วยซ้ำไป เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น โดยทั่วไปเราหมายถึงความดี.

ทางฝ่ายคริสเตียน ก็คงไม่ยอมใช้คำว่า “นิพพาน” ในพุทธศาสนา ต่อสิ่งที่ตนเรียกว่า ความรอด (*salvation*) โดยเด็ดขาดก็เป็นได้ และจะหาทางขัดแย้งโดยประการต่างๆ ว่าไม่มีทางที่จะลงรอยกันได้เลย เพราะความรอดนั้นจะต้องมาจากพระเจ้า มิใช่มาจากการปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปดประการของพุทธบริษัท. แต่ข้าพเจ้าอยากจะชี้ว่า มรรคมีองค์แปดประการนั้น คือตัวสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”, และ “ธรรม” นั้น คือตัวพระเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าจะได้อธิบายให้เห็นชัดในครั้งต่อไปพูนนี้.

คำที่สำคัญที่สุดอีกคำหนึ่ง คือคำว่า สิ่งที่พระเจ้าเปิดเผยให้ หรือประทานลงมา revelation เช่นที่โมเสสได้รับจากพระเจ้ก็ติ หรือแม้แต่วิวรณ์ต่างๆ ที่เซนต์โยฮันได้รับจากพระเจ้าโดยผ่านทางพระเยซูคริสต์ก็ติ ทางคริสเตียนถือว่าเป็นสิ่งที่ประทานลงมาจากสวรรค์โดยตรง. พุทธบริษัทบางพวกไม่ยอมรับคำว่า revelation นี้มาใช้ในพุทธศาสนาโดยถือเสียว่าเป็นสิ่งที่มิได้โดยเด็ดขาด. แต่โดยที่แท้แล้วสิ่งๆ นั้นมีทั่วไปในพุทธศาสนา ปรากฏชัดอยู่ในบาลีต่างๆ เช่นในพุทธอุทานว่า “เมื่อใดธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มัวเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยของพราหมณ์ก็สิ้นไป” ทั้งนี้เป็นต้น. ข้อนี้หมายความว่า เมื่อผู้ใดก็ตาม เพ่งหาความจริงข้อใดข้อหนึ่งอยู่ด้วยสมาธิอย่างแรงกล้าเป็นเวลานานพอและเหมาะสม ธรรมที่มีลักษณะเหมือนแสงสว่างจะปรากฏแก่เขาในลักษณะผิตรรรมา จนถึงกับต้องเรียกว่าเป็นของเหนือวิสัยมนุษย์ตามปกติ และเรียกว่า divine หรือมาจากสวรรค์ได้เช่นเดียวกัน เพราะเป็นที่น่าอัศจรรย์เกินไปนั่นเอง. อย่างไรก็ตามคำว่า revelation นี้ ก็มีความหมายแต่เพียงว่า ปรากฏออกมาอย่างผิจิตวิสัยธรรมดาเท่านั้น, ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่มิได้ในทุกศาสนา ไม่ควรจะเป็นที่รังเกียจในการที่จะนำมาใช้ในความหมายที่ตรงกันทุกๆ ศาสนา. ข้อนี้เป็นอันว่า เมื่อคำที่สำคัญๆ อันสงวนไว้เฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งมาแต่เดิมนั้น ก็เป็นคำที่ใช้เป็นคำกลางได้ทั้งนี้แล้ว คำที่มีความสำคัญน้อย หรือที่รองลงมาก็สามารถใช้เป็นคำธรรมดาระหว่างศาสนาได้ โดยไม่ต้องสงสัยเลย เว้นเสียแต่จะมัวตั้งข้อเกียงงอนแก่กันและกัน เพื่อข่มขีลล้างกัน โดยฝืนต่อบัญญัติของพระเจ้าอย่างซึ่งหน้าเท่านั้น.

สรุปความในตอนนี้ ที่ว่าด้วยการผ่อนสั้นยาวแก่กันเสียขึ้นหนึ่งก่อนว่า การที่เจ้าหน้าที่ทางศาสนา ตีความในศาสนาของตนๆ อย่างเห็นแก่ตัว ปราศจากการผ่อนผันสั้นยาวเพื่อให้ประสานกลมเกลียวกันได้นั่นเอง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นในใจของมนุษย์ว่า มีศาสนาหลายศาสนา แทนที่จะมีแต่ศาสนาเดียวเป็นสากล,

และรู้สึกว่า มีพระเจ้าต่าง ๆ กันหลายองค์ แทนที่จะรู้สึกว่าโดยเนื้อแท้แล้ว มีเพียงองค์เดียว, และรู้สึกเกิด ความคิดที่เป็นพวกเขาพวกเราเป็นฝักเป็นฝ่าย แทนที่จะรู้สึกไปในทำนองว่าโดยเนื้อแท้แล้ว มนุษย์ทั้งโลกเป็นคนคนเดียวกัน หรือมาจากรบรพบุรุษคนเดียวกัน ทั้งนี้เป็นต้น. พระเยซูคริสต์ก็มีได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่า ศาสนาคริสต์, พวกเราเพิ่งจะมาตั้งชื่อเองทีหลัง แล้วมุ่งจะแยกตัวออกจากศาสนาอื่น. พระเยซูคริสต์พร่ำบอกแต่หนทางที่จะเข้าถึงแผ่นดินของพระเจ้าได้อย่างไรเท่านั้น และสำหรับทุกคนในโลก. พระพุทธเจ้าก็มีได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่าศาสนาพุทธ, พระองค์ทรงเรียกการปฏิบัติระบบนั้นว่า พรหมจรรย์ ดังบอกว่า พรหมจรรย์ประกาศเป็นต้น ไม่ได้เรียกว่าศาสนาเลย. พวกเราที่หลังต่างหาก เพิ่งจะตั้งชื่อให้ว่าศาสนาพุทธ แล้วก็มุ่งจะแยกตัวออกจากศาสนาอื่น ๆ เป็นศาสนา ๆ ไปอย่างทรงไว้ซึ่งอำนาจ (authority) ว่ามีอะไรเป็นของตัวโดยเฉพาะ. พระพุทธองค์ตรัสว่า “จงประกาศพรหมจรรย์ (การประพฤติที่ดี) ให้ดังงามทั้งเบื้องต้น (สำหรับคนมีสติปัญญาอ่อน) ทั้งท่ามกลาง (สำหรับคนมีสติปัญญาปานกลาง) ทั้งเบื้องปลาย (สำหรับคนมีปัญญาสูงสุด) ให้สมบูรณ์ทั้งอรรถและพยัญชนะ (คือทั้งหัวข้อและคำอธิบาย), ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่เทวดาและมนุษย์.” เมื่อเป็นดังนี้แล้วจึงเกิดคิดว่า มันเป็นความผิดของใคร ที่ทำให้เกิดความแตกแยกทางศาสนาเป็นศาสนาต่าง ๆ ต่างก็ความไปในทางที่จะข่มขีลปล้ำกัน จนกระทั่งอ่อนแอไปด้วยกัน ไม่มีกำลังพอที่จะต่อต้านสิ่งที่ป็นข้าศึกต่อศาสนาเป็นส่วนรวมได้เลย.

เรื่องที่สี่. เรื่องที่อยากจะทำความเข้าใจเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบเป็นเรื่องที่สี่นั้น มีหัวข้อว่า “ศาสนาคริสต์ในทัศนะของพุทธบริษัท”.

ข้อแรกที่สุด ที่จะต้องปรับความเข้าใจกันเสียก่อน ก็คือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ว่า ศาสนาทุกศาสนา มีส่วนที่เป็นเปลือกห่อหุ้มอยู่ด้วยกันทุกศาสนา. ข้อนี้

หมายถึงพิธีรีตองต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นตามสิ่งแวดล้อมในชั้นหลัง จนกระทั่งเกิดมี สิ่งที่สำคัญกว่าทำสืบ ๆ กันมา (traditional teaching) รวมทั้ง DOGMA ต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์ (CHURCH) นั้น ๆ ตังเพิ่มขึ้น ๆ ตามมติของหมู่คณะของตน ๆ และนำไปสู่พิธีรีตองต่าง ๆ ในที่สุดก็กินันเอง. นานเข้า ๆ เปลือกเหล่านี้หุ้มห่อเนื้อแท้เสียจนมิคมองไม่เห็น มหาชนส่วนใหญ่จึงมีศาสนาของตน ๆ แต่เพียงชั้นเปลือก ๆ และที่เข้ากันได้กับความต้องการตามสัญชาตญาณของตนคือความโลภ. ตัวอย่างเช่นการกำกัไรเกินควร ด้วยการทำบุญเพียงไม่กี่บาท ก็ได้ไปสวรรค์มีวิมานมากมายเป็นของตนดังนี้. เมืองมงายหนักเข้าก็กลายเป็นปนเปกันไปหมดจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นไสยศาสตร์ (superstitious) และอะไรเป็นศาสนา. ข้าพเจ้าเอง เคยได้ยินผู้สอนศาสนาคริสต์เียนบางคนทางวิทยุและอัดแผ่นเสียง พูดว่าศาสนาพุทธ คือการสอนให้ไหว้ศาลพระภูมิ และห้ามมิให้ลอดราวตากผ้า เป็นต้น. พึงดูก็ชัด ที่สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทำนทั้งหลายผู้ที่นั่งอยู่ที่นัย่อมทราบได้ดีว่า มันไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาแต่ประการใดเลย, แล้วทำไมมันจึงถูกจัดเป็นพุทธศาสนาไปได้. นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่า “เสียยิ่งกว่าเปลือก” ที่ผู้ที่เรียกว่าพุทธบริษัทบางคนจะได้ปฏิบัติอยู่จริง จนทำให้ผู้อื่นเข้าใจไปว่า นั่นเป็นพุทธศาสนา, หรือยิ่งกว่านั้นก็คือ พุทธบริษัทที่ปฏิบัติอยู่เช่นนั้นเรื่อย ๆ ไป นานเข้าก็เกิดขังพุทธศาสนาของตนเอง หันไปนับถือศาสนาคริสต์เียน ที่เป็นของมาใหม่และไม่มีการปฏิบัติทั้งมงายเช่นนั้น โดยไม่มีโอกาสที่จะรู้จักพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาเดิมของตนอย่างถูกต้องเลย. นี่แหละคือเปลือก และ โทษของเปลือก ของศาสนา. ดังนั้นเมื่อเราจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา เราต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ต้องเป็นศาสนาที่แกะเปลือกออกหมดแล้ว จึงนำมาเทียบกัน หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะนำมาคล่าวต้องเป็นข้อความที่อยู่ในระดับบาลี (text) ของศาสนานั้น ๆ หรือถ้าจะเป็นชั้นอรรถกถา (commentary) บ้างก็ต้องเป็นอรรถกถาที่ถูกต้อง ไม่ขัดกับบาลีนั้น ๆ เสมอไป.

ก่อนแต่ที่จะกล่าวถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคริสเตียนอย่างไรนั้น ควรจะทำความเข้าใจกัน ถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคำว่า “ศาสนา” ล้วนๆ โดยไม่ต้องระบุดังศาสนาชื่ออย่างใดกันเสียก่อน.

คำว่า “ศาสนา” ตามความเข้าใจของคนทั้งหมดในโลก ย่อมมีมากมายหลายแง่หลายมุมหลายระดับ จนนำมากล่าวไม่ไหว. ดังนั้นในที่นี้ เราจะกล่าวกันเฉพาะในแง่ที่จะเกิดความเข้าใจอันดี ระหว่างคริสตศาสนิกและพุทธบริษัท ที่คงแก่เรียนในศาสนาของตนๆ และยึดเอาหลักวิชา (scientification basis) เป็นเครื่องมือสำหรับศึกษาและพิจารณาเพื่อทำการเปรียบเทียบเป็นต้น เท่านั้น. และเราจะต้องยอมรับว่า เราใช้คำว่า religion ร่วมกัน ในเมื่อเรากล่าวถึงถึงสิ่งที่เรียกว่าศาสนาในที่นี้, และเราควรจะวินิจฉัยกันถึงคำ คำนี้ ว่าเราอาจจะใช้ร่วมกันได้อย่างไร เป็นข้อแรกก่อน.

พวกนักศาสนาฝ่ายตะวันตกเอง ก็ถกเถียงกันมาก ว่าคำว่า religion นั้นมีรากศัพท์ (root) ว่าอย่างไร. ประมวลดูแล้วได้ความว่า วรรณกรรมเก่า ก่อนสมัยซีเซโร (CICERO) ขึ้นไป ดูเหมือนจะถือว่า คำนี้มีรากศัพท์ว่า lig ซึ่งแปลว่า to observe ได้แก่การสังเกตและปฏิบัติให้ถูกต้องตามสัจธรรมที่เปิดเผยโดยพระเจ้า (GOD'S REVELATION), ดังนั้นศาสนาก็คือ การปฏิบัติระบอบหนึ่ง อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของมนุษย์นั่นเอง. แม้พุทธศาสนาก็มีลักษณะเช่นว่านี้ คือการปฏิบัติระบอบหนึ่งซึ่งนำคนไปสู่ภาวะแห่งความไม่มีทุกข์สิ้นเชิง.

ครั้นต่อมาถึงสมัยเซอร์วิอุส (Servius) นักวรรณกรรมถือกันว่าคำว่า religion นั้น มีรากศัพท์มาจากคำว่า leg ซึ่งแปลว่า “ผูกพัน” (to bind) หมายความว่า เป็นเครื่องผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้านั่นเอง. ถ้าเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือเครื่องมือที่ผูกพันมนุษย์กับภาวะสูงสุดที่เป็นเครื่อง หรือเป็นแดนดับทุกข์สิ้นเชิง

ซึ่งชาวคริสต์ียนเรียกว่าแผ่นดินแห่งพระเจ้า และชาวพุทธก็เรียกว่า อมตนคร เป็นต้น, พุทธศาสนาจึงยังคงเป็นริลิจยัณชนิดหนึ่งอยู่นั่นเอง.

ครั้นต่อมาถึงสมัย เซนต์ ออกัสตัส (Saint Augustus) วรรณกรรมแห่งสมัยนั้นถือว่า รวมรากศัพท์ทั้ง *lig* และ *leg* เข้าด้วยกันนั้นแหละเป็นการถูกต้องและสมบูรณ์ ทั้งนี้ความหมายของคำว่า ริลิจยัณ จึงขยายออกไปว่า “การปฏิบัติตามบัญญัติที่ทำให้เกิดการผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดคือพระเจ้า เมื่อเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือ ริลิจยัณที่สมบูรณ์ด้วยเหมือนกัน กล่าวคือเป็นการปฏิบัติที่สมบูรณ์ระบอบหนึ่ง ซึ่งเมื่อปฏิบัติครบถ้วนแล้วทำผู้ปฏิบัติให้เฝ้าอยู่ภวะที่ไม่มีทุกข์เลย ซึ่งจะเรียกว่านิพพาน หรือบรมธรรม หรือธรรมชาติอันไม่ตาย หรืออะไรอื่นอีกมากมาย ล้วนแต่มีความหมายอย่างเดียวกับ *สวรรค์ของพระเจ้า* นั้นเอง.

พุทธบริษัทสามารถยอมรับความหมายของคำว่า ริลิจยัณในลักษณะเช่นนั้นได้โดยไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่ประการใด, และทั้งยังหวังว่า แม้ศาสนาไหนในโลกนี้ทุกศาสนา ก็จะมีคามมุ่งหมายอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าระเบียบปฏิบัติจะแตกต่างกันบ้าง เพราะสิ่งแวดล้อมบังคับ, โดยอนุโลมกาลเวลา ตามดินที่จะมีการปฏิบัติ ให้ตรงกับอุปนิสัยของมนุษย์ที่นั่น. เราอาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าองค์เดียวกันนั้นแหละ ถ้าต้องตรัสกับ *มนุษย์ในอินเดียเมื่อ ๒๕ ศตวรรษมาแล้ว*, และตรัสกับมนุษย์ตาม *เซกปาเลสไตน์เมื่อ ๒๐ ศตวรรษมาแล้ว*, และตรัสกับหมู่ชนในแคว้น *อาหรับเมื่อ ๑๕ ศตวรรษมาแล้ว* จะตรัสให้เหมือนกันไม่ได้โดยแน่นอน แล้วเราจะไปหวังอะไรที่จะให้คำภีร์ของแต่ละศาสนา ตรงกันทุกตัวอักษร สำหรับพุทธบริษัทก็ต้องพูดว่าสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” อันจะปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เฝ้าเพ่งอยู่นั้น ก็จะต้องปรากฏแตกต่างกันบ้างเป็นธรรมดาในข้อปลีกย่อย ในเมื่อพราหมณ์นั้นไปนั่งทำการเพ่งอยู่ที่ดินแดนอันต่างกันและยุคสมัยอันต่างกันเป็นศตวรรษ ๆ ดังที่กล่าวแล้ว, แต่เมื่อก้าวโดยใจความแล้ว จะต้องตรงกันหมด

กล่าวคือ ความไม่เห็นแก่ตัว แต่ให้เห็นแก่ “ธรรม” หรือพระเจ้านั่นเอง. ความไม่เห็นแก่ตัวนี้เป็นของจริง เป็นสิ่งประเสริฐ จนไม่ว่าจะกล่าวว่าเป็นพุทธ หรือเป็นคริสต์ หรือเป็นอิสลามก็ได้ เพราะว่า ความไม่เห็นแก่ตัวอย่างคริสต์ ก็ต้องเป็นอันเดียวกันแท้กับความไม่เห็นแก่ตัวอย่างพุทธหรืออิสลามด้วยกันเหมือนกัน, ดังนั้น จึงได้เรียกสิ่งชนิดนี้ว่า “ความจริง” และจริงไปในที่ทุกสถาน ทุกกาลเวลา. ความไม่มีตัวเป็นของตัวสำหรับจะให้เห็นแก่ตัว นั้นแหละคือเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา เมื่อคนเราไม่มีตัวที่จะเห็นแก่ตัว แล้วก็ต้องมีตัวเป็นของธรรม หรือของพระเจ้าอยู่เอง ไม่หนีไปไหนเสีย, มนุษย์จึงเข้าถึงพระเจ้า หรือธรรมอันแท้จึงได้ช่วยเหลืออย่างเดียวกันทั้งหมคน.

ทั้งหมดนี้ คือสิ่งที่เราเรียกรวม ๆ กันว่า “ศาสนา” ในทัศนะของพุทธบริษัท หรือผู้ที่มีการศึกษาตามแนวของพุทธบริษัท ที่มอบความกตัญญูไว้กับเหตุผล หรือปัญญาที่ทนต่อการพิสูจน์ของตนเอง.

ที่นี้เราจะได้พิจารณากันถึง คริสตธรรม หรือศาสนาคริสต์ ในทัศนะของพุทธบริษัทกันต่อไป. และเพื่อเป็นการประหยัดเวลา เราจะได้พิจารณาถึงสิ่งที่เรียกว่า ไบเบิล ตามในทัศนะของพุทธบริษัท พร้อมไปด้วยกัน, ในฐานะที่เป็นบันทึกทั้งหมดของคริสตธรรม และเนื่องกันอยู่อย่างแยกกันไม่ค่อยจะได้, และจะได้เริ่มด้วยการพิจารณาสิ่งที่เรียกว่า ไบเบิล ก่อน.

แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าอยากจะระบุสิ่งที่ควรสังเกตุอย่างยิ่งสักอย่างหนึ่งว่า ถ้าถือตามหลักการของพุทธบริษัทที่ใช้อยู่กับศาสนาของตนแล้ว พระคัมภีร์ส่วนที่เรียกว่า คัมภีร์เก่า หรือ OLD TESTAMENT นั้น เราอาจจะเว้นเสียก็ได้ โดยไม่ต้องเอาพูดถึงเลยก็ได้. ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุใด? ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุว่า

ในคัมภีร์เก่า นั้น มีแต่เรื่องสร้างโลก กับความเป็นมาของโลก จนกระทั่งพระเยซูคริสต์ได้เกิดขึ้น. ไม่มีคำสอนของพระเยซูคริสต์ในคัมภีร์เก่า ดังที่ท่านทั้งหลายก็ทราบที่อยู่แล้ว. ที่นี้ ในคำสอนของพระเยซูคริสต์เท่าที่มีอยู่ในคัมภีร์ใหม่ (NEW TESTAMENT) นั้น ย่อมเป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าการเพียงพอที่เราจะปฏิบัติตามแล้วเอาตัวรอดได้. เมื่อเป็นดังนี้แล้ว เราเว้นคัมภีร์เก่าเสีย ก็ยังได้ จะได้เอาเวลาและจิตใจทั้งหมด มาใช้ปฏิบัติตามข้อความที่เป็นคำของพระเยซูคริสต์ได้โดยสมบูรณ์. ตามความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า เห็นไปในทำนองว่า คริสตศาสนิกชนในสมัยที่พระเยซูยังมีพระชนม์อยู่ สามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระเยซูอย่างสมบูรณ์ ได้รับผลถึงที่สุดโดยไม่ได้อันใดกับคัมภีร์เก่าอันยืดยาวนั้นเลย. ข้อนี้เป็นอย่างเดียวกันกับที่ในครั้งพุทธกาล มีผู้คนในอินเดียปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์จนบรรลุผลไปเป็นอันมาก โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า “พระไตรปิฎก” ซึ่งเพิ่งจะรวบรวมกันขึ้นในตอนที่พระพุทธองค์ปรินิพพานแล้วนั้นเลย. แต่ความแปลกกันยังมีอยู่ในข้อที่ว่า พระไตรปิฎกทั้งหมด ซึ่งมีปริมาณมากกว่าพระคัมภีร์ไบเบิลทั้งหมดทั้งหลายเท่า นั้น ล้วนแต่เป็นบันทึกเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์โดยตรง ส่วนใดส่วนหนึ่ง แบบใดแบบหนึ่ง เป็นส่วนๆไป. ส่วนคัมภีร์ไบเบิลนั้น มีบันทึกเรื่องการปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดโดยตรงเฉพาะในคัมภีร์ใหม่ ซึ่งมีอยู่ประมาณ หนึ่งในสี่ ของไบเบิลทั้งหมด. แม้จะมีอยู่น้อยเพียงเท่านั้น ก็เป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าพอที่จะปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดได้. ข้าพเจ้าจึงกล้าคาดคะเนออกไปอีกว่า พระเยซูคริสต์เอง ก็คงจะได้ห้ามไม่ให้สาวกของพระองค์ลงมือตั้งต้นการศึกษา หรือการปฏิบัติโดยข้อแหวะคัมภีร์เก่าเท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้น แม้จะไม่มากเท่าที่ปรากฏ อยู่ในเวลานี้ก็ตาม. ข้าพเจ้ามีเหตุผลอย่างไรในข้อนี้ จะได้ทำการเปรียบเทียบให้ท่านเห็นสืบไป.

ข้อนี้เป็นเช่นเดียวกับที่พระพุทธองค์ทรงสามารถห้ามสาวกของพระองค์ไม่ให้ตั้งต้นการศึกษาด้วยการตั้งคำถามว่า คนตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด? อะไรมิเกิด? เกิด

อย่างไร? โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่? ทั้งที่ปรากฏอยู่ในมาลุงกโยวาทสูตรแห่งมัชฌิมนิกาย, แม้กระทั่งปัญหาว่า เทวามีจริงไหม? สวรรค์มีจริงไหม? อยู่ที่ไหน? นี่ก็ให้รอไว้ก่อน, และเรียกว่า “ปัญหาที่จะไม่ทรงตอบ.” แต่พระองค์ทรงขียนขอให้ทั้งปัญหาว่าความทุกข์ต่าง ๆ ที่บีบคั้นจิตใจของเราอยู่นั้นมันตั้งขึ้นมาจากอะไร? มันงอกออกมาจากอะไร? มันเกิดออกมาจากอะไรโดยตรง? ให้หาคำตอบเอาจากความรู้สึกที่ได้ผ่านมาแล้วในใจของตนเอง (spiritual experience) โดยตรง จนกระทั่งพบว่า ความทุกข์ หรือความตายทางวิญญาณของคนเราทุก ๆ ชนิด เกิดมาจากการที่ผู้นั้นยังไม่เข้าถึงธรรม ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า คือยังไม่เข้าถึงความจริงอันเด็ดขาดของสากลจักรวาล ที่มีอยู่ว่า “มีความรู้สึกว่ามีตัวเป็นของตัว แล้วเห็นแก่ตัวขึ้นที่ไหน ย่อมมีความทุกข์เกิดขึ้นที่นั่น และเมื่อนั้น, ต่อเมื่ออย่ามีตัวเป็นของตัว คือมีตัวเป็นพระเจ้าหรือของธรรมเสีย ความทุกข์ก็จะดับไปหรือไม่เกิดขึ้น”. เมื่อผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติไปจนทำลายความรู้สึกว่ามีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้ เขาก็หมดความทุกข์ และพอใจจนไม่อยากจะรู้อีกว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด สวรรค์อยู่ที่ไหน? ดังนั้นเป็นต้น อันเป็นปัญหาที่มีอยู่ก่อน. เพราะว่า ความสุขที่เกิดจากการดับความรู้สึกว่ามีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้นี้ สูงกว่าความสุขในสวรรค์ตามที่กล่าว ๆ กันนั้น อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้ทีเดียว. บัดนี้เขาหมดความรู้สึกที่เป็นอัตตา (egoism) อย่างสิ้นเชิง จึงไม่มีตัวที่จะตายหรือเกิด, มีแต่ธรรมชาติบริสุทธิ์ล้วน ๆ มีอยู่ได้เองตลอดกาล โดยไม่ตายไม่เกิด อันเป็นความรู้สึกที่มีความหมายอย่างที่เราเรียกกันในภาษาคนว่า “เข้าถึงพระเจ้า” หรือ อมตธรรม นั้นเอง. ทุกคนจะต้องมองให้เห็นความจริงข้อนี้ว่า “เวลาใด (นาที่ หรือชั่วโมง หรือวัน ก็ตาม) ที่เราปราศจากความรู้สึกที่มีตัวเราเป็นของเรา เมื่อนั้นเป็นเวลาที่เราเข้าถึงพระเจ้า”, ทั้งนี้เพราะว่า อวิชชา หรืออุปาทานที่ว่ามีตัวเรา อันเป็นเหมือนเปลือกหุ้ม ได้ถูกทำลายไปในขณะนั้น รัศมีแห่งพระเจ้าหรือบรมธรรม ก็ส่องลงยังจิตใจของเรา (หรือที่แท้เป็นของธรรมชาติสากล) ทำให้มีการเกิดใหม่ หรือเข้าสู่ชีวิตอีกชนิดหนึ่งในขณะนั้น, ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิต

ธรรมคาโดยสิ้นเชิง. ถ้าทำได้อย่างนี้ เป็นการเกิดขาดตายตัวไป ก็เรียกว่าความรอด หรือวิมุตติ หลุดพ้นจากโลกียธรรมฝ่ายเนื้อหนังโดยตลอดไป เป็นอันจบกิจในทางฝ่าย ศาสนาสำหรับผู้นั้น. นี่แหละคือวิธีที่จะไม่ต้องไปเสียเวลาในการศึกษาสิ่งที่ไม่จำเป็น, คงศึกษาแต่ส่วนที่จำเป็น และเป็นปัญหาค่่วนเฉพาะหน้า แล้วรีบปฏิบัติให้ลุล่วงไปโดย เร็ว. เราศึกษากันเพียงข้อเดียวว่า ทำอย่างไรจะเปลื้องความรู้สึกทางฝ่ายเนื้อหนัง (flesh) ที่ทำให้รู้สึกว่า “ตัวกู—ของกู” ออกไปเสียจากจิตใจได้ ให้เป็นจิตบริสุทธิ์ เท่านั้นเอง. ข้าพเจ้าจึงกล้าเชื่อว่า ไม่ว่าพระศาสนาองค์ไหน ย่อมจะ ทรงหวังดีต่อ สาวกของตน โดยช่วยประหยัดเวลาให้ ด้วยกันทั้งนั้น. แม้แต่ข้อความในเทศนา บนภูเขาในคัมภีร์มัทธิว เท้าที่มีอยู่ไม่กี่หนานั้น ก็เป็นการเพียงพอแล้วอย่างสมบูรณ์ ที่จะปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวกับส่วนที่เหลือของคัมภีร์ใหม่ และยืดอก ไปถึงคัมภีร์เก่าอีกทั้งหมด. ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า เจ้าหน้าที่ซึ่งประกาศศาสนาคริสต์-เตียนอยู่ตามโบสถ์ ตามข้างถนน หรือตามสถานีวิฑูญก็ตาม ไม่รู้จักคัดเลือกเอาหัวใจของ ศาสนามาเผยแพร่ทำนองเดียวกับภิกษุในพุทธศาสนาเองก็มิว่สอนกันแต่ส่วนที่เป็นเปลือก หรือกะพี้ของพุทธศาสนา อยู่ทั่วไป ไม่ถึง เนื้อในของพระธรรม คือ ความไม่ยึดมั่น ถือมั่นในสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนหรือของตน นั้นเอง. ในบาลีมหาสาริปปมสูตร มุลบัณฑิตสก์ มัชฌิมนิกายระบุไว้ชัดว่า แก่นแท้ของพรหมจรรย์หรือศาสนานั้น คือความ รอดพ้น หรือวิมุตติ ซึ่งตรงกับคำว่า *salvation* นั้นเอง, ปัญญาเป็นกะพื้นนอกแก่นออกมา, สมาริเป็นเปลือกนอกออกมาอีก, สีสเป็นเพียงผิวเปลือกแห้ง ๆ ชั้นนอกสุด, ส่วนฉภา สักการะเสียงสรรเสริญหรือแม้แต่สวรรค์เป็นใบแห้ง ๆ เท่านั้นเอง. ทั้งนั้นสิ่งที่สอนหรือ สนใจกันอยู่ทั่วไปนั้น ไม่ค่อยเกี่ยวกับแก่นแท้ หรือถึงแก่น จึงพากันกระจัดกระจายไป หมด. นี่เป็นการ เปรียบเทียบ อย่างตรงไปตรงมาที่สุดโดยไม่ต้องเกรงใจผู้ใด. หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้สนใจเป็นพิเศษ.

พระไตรปิฎกก็ดี พระคัมภีร์ไบเบิลก็ดี มีส่วนเกิน คือที่ทุกคนไม่
ต้องสนใจก็ได้ อยู่เป็นอันมาก เว้นแต่บางคนที่เป็นเจ้าหน้าที่สั่งสอน หรือประสงค์จะ
เป็นผู้แตกฉานทางวิชาการเช่นวรรณคดีเป็นต้น เท่านั้น. เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระพุทธ-
เจ้าตรัสว่า สิ่งที่เกิดจากตรู นั้นมีปริมาณมากเท่ากับใบไม้ทั้งป่า, ส่วนสิ่งที่นำมาสอน
นั้น มีปริมาณเท่ากับใบไม้กำมือเดียว. ลักษณะการเช่นเดียวกันนี้ ย่อมมีแก่พระเยซู
คริสต์ด้วย ดังเราจะเห็นได้ว่า พระเยซูคริสต์ไม่ได้ตรัสอะไรก็ตาม แม้กับสาวกชั้นนำ ๑๒
คนของพระองค์. ถึงแม้พระเจ้าเองก็เหมือนกัน สิ่งที่ทรงเปิดเผยแก่โมเซสก็ดี แก่
อับราฮัมและคนอื่นๆ ตลอดจนถึงพระเยซูคริสต์เองก็ดี มีปริมาณเป็นคำพูดเพียงไม่กี่คำ
และดูเหมือนจะทรงประสงค์เพียง ความเชื่อและปฏิบัติตาม เท่านั้น. ส่วนพระคัมภีร์
ซึ่งเพิ่งรวบรวมและร้อยกรองกันขึ้นภายหลังเรื่อย ๆ มานี้ มีมากขึ้นจนเวียนหัว.
ผู้ศึกษาชั้นหลังจึง หลงทางอยู่ในดงของพระคัมภีร์ทั้งที่มีความรู้ท่วมหัวทั้งที่กล่าวมา
แล้ว. นี่เรียกว่า คัมภีร์ไบเบิลก็ดี พระไตรปิฎกก็ดี ล้วนแต่ตกอยู่ในภาวะเช่น
เดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดการล่าช้าขึ้นแก่บุคคลที่ต้องการจะเข้าถึงแก่นของศาสนาโดยเร็วที่สุด,
นับว่าเป็น สิ่งที่ต้องประชุมเพื่อปรึกษากันเสียใหม่, เพื่อทำสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตอันมี
อยู่ในศาสนานั้น. ให้ออกมาสู่มนุษย์ในลักษณะที่เข้มข้นและทันแก่เหตุการณ์เหมือน
หรือเทียมทันกันกับความก้าวหน้าทางวัตถุแห่งโลกสมัยนี้.

ที่นี้ เราจะได้พิจารณาถึงตัว, คริสตธรรม โดยเปรียบเทียบกับพุทธ-
ธรรม ต่อไป.

ปัญหาอันแรกที่จะเกิดขึ้นก็คือ คริสตศาสนากับพุทธศาสนานั้น มีแตก
ต่างกันที่ตรงไหน? สิ่งแรกที่สุด ที่พุทธบริษัทจะตั้งข้อสังเกตต่อคริสตศาสนาก็คือ
เป็นศาสนาสอนการช่วยตัวเองหรือให้ผู้อื่นช่วย? และถ้าการที่จะให้ผู้อื่นช่วยนั้น คือ

การที่ตนต้องกระทำทุกอย่างตามที่ผู้อื่นต้องการให้ทำดังนี้แล้ว นี่จะเรียกว่าเป็นการช่วยตัวเอง หรือผู้อื่นช่วย.

เท่าที่เราได้ยินได้ฟังกันมานั้น พอจะสรุปได้ว่า ศาสนาคริสต์นิกายนี้ถือว่าทุกอย่างต้องแล้วแต่พระเจ้าจะประสงค์ เราไม่มีทางที่จะช่วยตัวเอง โดยที่พระเจ้าไม่ช่วย หรือไม่ทรงโปรดให้เป็นไปตามความประสงค์ของเรา. ส่วนศาสนาพุทธนั้นถือว่า เราต้องช่วยตัวเอง โดยการกระทำของเราเอง แล้วเราก็จะได้รับผลแห่งการกระทำของเราเอง โดยไม่ต้องเกี่ยวกับพระเจ้านอกไปจากกฎแห่งกรรม ถ้าจะมีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยว ก็คือกฎแห่งกรรม นั้นแหละคือพระเจ้า ไม่ใช่พระเจ้าที่เป็นบุคคลสภาพที่อยู่สวรรค์พร้อมกับคอยควบคุมมนุษย์อยู่ที่ท้งปวง. นี่ถ้าพูดกันอย่างภาษาคน หรือ *conventional mode of speaking* ก็ต้องถือว่า คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาที่ต้องให้ผู้อื่นช่วย, ส่วนพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ต้องช่วยตัวเอง แตกต่างกันอย่างไม่มีทางที่จะลงรอยกันได้. แต่ถ้าจะพูดกันอย่างภาษาธรรมคือภาษาแห่งความจริง โดยเล็งเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวหนังสือ หรือเสียงที่พูดแล้ว ก็กล่าวได้เหมือนกันว่า พระเจ้ากับสิ่งที่เรียกว่า "กฎแห่งกรรม" ในพุทธศาสนานั้น เป็นของสิ่งเดียวกันทั้งนี้แล้ว ก็ถือได้ว่า ศาสนาทั้งสองนี้ลงกันได้สนิทโดยใจความ ขัดกันเพียงตัวหนังสือ หรือเสียงที่ใช้เรียกว่า พระเจ้า หรือกรรมนั่นเอง. พุทธบริษัทถือว่ากรรมมิใช่บุคคลที่ช่วยเรา เราทำสิ่งที่ควรทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรมนั้น และได้รับผลโดยสมควรแก่กรรมเสมอไป; หรือเราจะเลือกทำชั่วและรับผลชั่วก็ได้, หรือแม้เราจะเข้าใจผิดเอาดีเป็นชั่ว เอาชั่วเป็นดีแล้วทำลงไป ก็ยังจะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมอยู่นั่นเอง หามาสับกันเสียอย่างความหลงผิดของเราไม่. ดังนั้นถือว่าเราช่วยตัวเองตามกฎแห่งธรรมชาติหรือ กฎแห่งกรรมซึ่งตรงแท้แน่นอน มีอำนาจเด็ดขาดควรแก่การที่จะเรียกว่าพระเจ้าได้เหมือนกัน. และเมื่อเรามองไปยังคริสต์นิกายนี้ เราก็มองไปในแง่ที่ว่า พระเจ้าที่ช่วยให้การกระทำของมนุษย์

มีผลนั้น ก็คือกฎแห่งกรรมอย่างเดียวกันแท้กับที่เราถืออยู่ ดังนั้นเราจึงยกน้ำหนักทั้งหมดให้แก่สิ่งที่เรียกว่า “กรรม” ซึ่งหมายถึงกฎแห่งกรรม อันเป็นกฎของธรรมชาติที่ครองจักรวาลนี้อยู่ และเรียกพุทธศาสนานี้ ว่า “ศาสนาแห่งกรรม” หรือ “ศาสนาแห่งการช่วยตัวเอง.”

ส่วนศาสนาคริสต์นิกายนั้น ผู้สั่งสอนหลายคนได้ย้ำหนักแน่นเด็ดขาดลงไปในเรื่องที่ว่า การกระทำของมนุษย์จะมีผล ก็ต่อเมื่อเป็นที่ถูกพระทัยพระเจ้า และพระเจ้าทรงให้เป็นอย่างนั้นเท่านั้น. ผู้สอนบางคนถึงกับกล่าวว่า แม้จะทำอย่างไร ถ้ามิได้ทำไปด้วยความเชื่อในพระเจ้าแล้ว เป็นไม่มีผลเลย, มนุษย์รอดไม่ได้ด้วยการเชื่อกฎแห่งกรรมที่ตนกระทำเอง รอดได้แต่เพราะความเชื่อในพระเจ้าเท่านั้น และพระเจ้าเป็นผู้ช่วยให้รอด, หาใช่กฎแห่งกรรม หรือกรรมที่ได้กระทำไปตามกฎนั้นไม่. เมื่อให้หลักดังนี้ พุทธบริษัทก็มองคริสตศาสนาไปในทางที่เป็น “ศาสนาแห่งความเชื่อ” หรือ “ศาสนาแห่งการช่วยของผู้อื่น” ไปทันที. พุทธศาสนาย่อมให้ใช้ความคิดของตนอย่างเป็นอิสระพุทธบริษัทจึงยอมรับได้โดยสนิทใจและทันทีว่า พระเจ้าก็คือกรรมนั่นเอง ส่วนคริสตศาสนิกชนนั้น ไม่กล้าหรือไม่มีอิสระที่จะใช้เหตุผลของตนเองเช่นนั้น ก็ไม่สามารถจะยอมรับว่า สิ่งที่เรียกว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” ในพุทธศาสนานั้นคือสิ่งที่เรียกในศาสนาของตนว่า “พระเจ้า”. เมื่อเป็นดังนี้ ผลจึงเกิดขึ้นในทำนองที่ว่า พุทธธรรม และคริสตธรรมเดินกันคนละทาง คือพุทธธรรม มีหลักช่วยตัวเอง, คริสตธรรมมีหลักให้ผู้อื่นช่วย. แต่แล้วก็จะขึ้นเป็นสิ่งที่น่าขบขันที่สุดยิ่งกว่าสิ่งใดในโลกก็ถ้าปรากฏว่า สิ่งที่เป็นความจริงอยู่เบื้องหลัง ที่ทำให้มนุษย์ได้รับผลแห่งการกระทำของตนนั้น เป็นสิ่งเดียวกัน!

อีกแง่หนึ่งนั้น เรามักจะตั้งปัญหากันในหมู่พุทธบริษัทว่า ศาสนาที่สอนและปฏิบัติกันอยู่ ไม่ว่าศาสนาใด ย่อมมีอยู่สองระดับ ตามระดับของบุคคลที่เรา

แบ่งแยกกันว่า เป็น “พวกทาสีทาส” พวกหนึ่ง, และเป็นพวก “ปัญญาชน” อีกพวกหนึ่ง, แล้วเราจะถือเอาพวกไหนเป็นมาตรฐาน หรือวงการที่ทรงอำนาจโดยถูกต้อง? ถ้าศาสนาคริสต์นจะสงวนสิทธิถึงกับไม่ยอมให้ผู้ฟังใช้สติปัญญาของตนแล้วให้เชื่ออะพิดไปโดยส่วนเดียวแล้ว จะมีมีแต่สาวกที่เป็นพวกทาสีทาสไปเสียหรือ? เราได้ยินเจ้าหน้าที่สอนศาสนาคริสต์นทั้งตามข้างถนนและทางสถานีวิทย์โพ้นทะเล พูดย้ำแต่เรื่องความเชื่ออย่างเดียว บิดประทุของการใช้การกระทำของผู้ช่วยตนเองเสียหมดสิ้น. อย่างนี้เราไม่เชื่อว่าเป็นหลักของพระเยซูคริสต์อย่างถูกต้อง เพราะเราได้ฟังว่าพระเยซูคริสต์ได้ตรัสว่า *พระองค์เป็นทาง และให้ทุกคนเดินตามทาง* เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ทุกคนเดินตามทาง คือปฏิบัติให้เหมือนพระองค์นั่นเอง. แต่อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาที่สอนกันอยู่บนธรรมาสน์สวยๆ บนศาลาสวยๆ นั้น ก็พูดกันแต่เรื่องความเชื่อในเรื่องสวรรค์วิมาน หาได้พูดกันถึงเรื่องการเดินตามมรรคมืองค์แปดซึ่งเป็นตัวแท้ของพุทธศาสนาไม่ ไม่มีการสอนให้ใช้สติปัญญาหาเหตุผล ผู้ฟังส่วนมากก็เป็นผู้เชื่อเต็มทีจนถึงกับหลับบ้างฟังบ้างไปจนจบ. ดังนั้น เมื่อจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นธรรม หรือถูกต้องกันจริงๆ แล้วก็ยอมจำเป็นอยู่เอง ที่จะต้องทำการจับคู่กันโดยเอาศาสนาคริสต์นตามข้างถนนหรือตามสถานีวิทย์โพ้นทะเล เข้าคู่กันกับพุทธศาสนาบนธรรมาสน์สวยๆ บนศาลาสวยๆ, แล้วอีกทางหนึ่งก็จับคู่กันระหว่างผู้ที่พยายามพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งหลักธรรมจากคัมภีร์ไบเบิลและพระไตรปิฎกเอง และ มีการตีความหมายกันให้ถูกต้องทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นด้วย.

อย่างน้อยที่สุด เราควรจะวาง กฎเกณฑ์อันจะแสดงถึงลักษณะของศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นที่แน่นอน ว่าถ้ามีลักษณะอย่างไร ก็จะเรียกว่าศาสนาอะไรเป็นต้น. เมื่อกล่าวโดยคร่าวๆ เราอาจจะกล่าวได้ดังต่อไปนี้ :—

- (๑) ศาสนาแห่งอิทธิปาฏิหาริย์ สำเร็จได้ด้วยความกลัวหรืออ่อนแอของสาวก.
- (๒) ศาสนาแห่งความเชื่อ สำเร็จได้โดยลำพังความเชื่อและอันวอนผู้อื่น.
- (๓) ศาสนาแห่งกรรม สำเร็จได้ด้วยการกระทำที่เป็นการช่วยตัวเอง.
- (๔) ศาสนาแห่งปัญญา สำเร็จได้ด้วยการใช้เหตุผลอย่างอิสระ.
- (๕) ศาสนาแห่งศานติ สำเร็จได้ด้วยไม่มีการเบียดเบียนตนและผู้อื่น.
- (๖) ศาสนาแห่งเมตตาหรือความรัก สำเร็จได้ด้วยเสียสละสิ้นเชิงทั้งเป็นต้น. เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนหรือทุกฝ่าย ก็พอจะมองออกได้เองว่า ควรจะจัดศาสนาไหนในโลกนี้ว่าเป็นศาสนาอะไร, และจะมีศาสนาใดศาสนาหนึ่งซึ่งมีลักษณะเพียงอย่างเดียวแล้วเป็นการเพียงพอ ได้หรือไม่? และคุณสมบัติข้อไหน เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องมีทั่วไปในทุกศาสนา.

เมื่อกล่าวมาถึงตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องท่านทั้งหลายให้อ่านไปประลึกถึงคำแปล และความหมายของคำว่า religion กันอีกครั้งหนึ่ง. ดังที่ไควินิจนัยกันมาแล้วว่าวลียัน คือ “ระบบแห่งการสังเกตและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการผูกพันกันระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับมนุษย์”, เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่เรียกว่า การสังเกตและปฏิบัติ นั้นเอง เป็นคุณสมบัติทั่วไปที่จะต้องมียู่ในทุกศาสนา, หรือทุกระบบแห่งการเคลื่อนไหวที่เรียกตัวเองว่าศาสนา. การสังเกตนั้นคือปัญญา, การปฏิบัตินั้นคือการกระทำหรือกรรม, ดังนั้นทุกศาสนาในโลกนี้ ก็จะเรียกว่าวลียันได้ก็จะต้องมีคุณสมบัติทั้งปัญญา และ กรรม รวมอยู่ในลักษณะที่เป็นพื้นฐาน หรือ back ground เสมอไป. เมื่อเป็นดังนี้ เราจะเรียกศาสนาไหนโดยนามว่าอย่างไรใน ๖ ชื่อนี้ได้เล่า? คำตอบก็คือ ส่วนที่เป็นพื้นฐานหรือ back ground นั้น ไม่ต้องพูดถึง, คงฟังถึงเฉพาะแต่คุณสมบัติที่เด่น

จนออกหน้า แล้วเรียกชื่อศาสนานั้น โดยชื่อนั้นก็เป็นการถูกต้องแล้ว. ถ้าหากศาสนาใด มีกรรมหรือบัญญัติออกหน้า ก็ต้องถือว่าศาสนานั้นมีกรรมหรือบัญญัติก็ตาม เป็นสองเท่าตัว หรือสองชั้น คือชั้นพื้นฐานชั้นหนึ่ง และชั้นที่เป็นตัวแท้จนออกหน้านั้นอีกชั้นหนึ่ง ดังนี้.

บัดนี้เป็นที่กระจ่างชัดแล้วว่า ทุกศาสนาต้องมี บัญญัติ และ กรรม เป็นพื้นฐานเหมือน BASE หรือ LAYER อยู่ด้วยกันทั้งหมด, ดังนั้นจึงไม่อาจจะมีศาสนาใด มีอะไรเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีรากฐานสองประการนี้นั่นย่อมเป็นไปไม่ได้ โดยแน่นอนตามที่คุ้นทั่วไปจะสังเกตเห็นโดยปัญญาสามัญ หรือ common sense ก็เห็นได้ว่า ศาสนาแห่งอิทธิปาฏิหาริย์ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนาแห่งความเชื่อ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนาแห่งศานติ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนาแห่งเมตตาและความรัก ก็ต้องมีการกระทำ, และการกระทำนั้นต้องอาศัยการสังเกตเสมอไป และการสังเกตเองนั้น ก็ยังเป็นการกระทำอยู่นั่นเอง, การกระทำนั้นเรียกว่ากรรม, เราจึงควรถือเป็นหลักที่ตรงกัน ในที่นี้เสียเลยว่า ศาสนาทุกศาสนาในโลกนั้น เป็นศาสนาเดียวกัน อยู่โดยส่วนเล็ก และโดยส่วนเนื้อแท้, คือมีกรรมหรือการกระทำนั้นแหละเป็นตัวศาสนา. และการกระทำนั้นก็เพื่อให้เกิดการเนื่องถึงกัน ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า, และสิ่งที่เรียกว่าพระเป็นเจ้านั้น จะเป็นบุคคล หรือเป็นสภาวะ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ขอแต่ให้มีคุณสมบัติเป็นที่ดับแห่งความทุกข์เพียงอย่างเดียว ก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพราะถ้ามากเกินไป ก็นั่นจะเป็นส่วนเกิน หรือเพื่อเป็นธรรมดา.

ที่นี้ก็มาถึงปัญหาที่ว่า เมื่อทำการเปรียบเทียบ, ระหว่างศาสนาคริสต์ียน กับพุทธศาสนาแล้ว จะมีความแตกต่างกัน หรือเหมือนกันในลักษณะไร? คนเราจะสามารถเป็นคริสต์ียน และเป็นพุทธบริษัทพร้อมกันไปในคราวเดียวใน

บุคคลคนเดียวนั้น ได้หรือไม่? คำตอบสำหรับปัญหานี้ จึงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่า ศาสนาไหน เป็นศาสนาแห่งอะไร ใน ๖ อย่างนั้นนั่นเอง.

ถ้าเอาความรู้สึกในระดับที่เรียกว่าของ “ศาสนาสา” เป็นประมาณกันแล้ว ศาสนาทุกศาสนา ก็ต้องเป็นศาสนาแห่งความเชื่อ ไปทั้งหมด. แต่ถ้าเอาข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล และตามความรู้สึกของพุทธบริษัทเมื่อได้อ่านข้อความนั้นแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลตามวิธีของพุทธบริษัทเองแล้ว เรามีความรู้สึกว่า คริสตธรรมนั้น เป็นศาสนา ปัญญาและกรรม เช่นเดียวกับพุทธศาสนา นั้นเอง. และเราสามารถเข้าถึงเนื้อหาแท้ของศาสนาทั้งสองแล้ว เราสามารถเป็นทั้งพุทธบริษัทและคริสเตียนได้ ในเวลาเดียวกันโดยบุคคลคนเดียวกัน. และยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คืออาจที่จะเป็นอิสลามิก หรือพราหมณิกที่แท้ พร้อมกันไปด้วย. เหตุผลหรือข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร ข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไป ตามทัศนะของพุทธบริษัทตามวิธีของพุทธบริษัท ที่ถือเอาปัญญาหรือเหตุผลเป็นที่ตั้งนั่นเอง.

เราไม่รู้สึกว่า คริสตธรรม จะเป็นศาสนาแห่งความเชื่ออย่างเดี่ยวโดด เหมือนที่ได้ยินจากสถานีวิทยุ หรือใบปลิวตามข้างถนนหรือบนรถไฟ ไปได้เลย. แต่เรารู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ, แห่งปัญญา, แห่งเมตตา และแห่งการพึ่งตนเอง ไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้.

ที่รู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งกรรมนั้น เกิดมาจากการอ่านข้อความดังต่อไปนี้:—

ข้อแรกที่สุด มีคำของเปโตร ทูลพระเยซูคริสต์ ในโยฮัน ๖/๖๘ ว่า “คำของพระองค์ เป็นคำแห่งชีวิตนิรันดร์” ดังนี้. พวกเราพุทธบริษัทรู้สึกว่า ชีวิตนิรันดร์นั้น ไม่อาจจะถึงได้ด้วยลำพังความเชื่อว่าเป็นเช่นนั้น. แต่ถึงได้ด้วยการปฏิบัติ

ตามคำที่พระเยซูคริสต์สอนด้วยความระมัดระวังสุขุมรอบคอบด้วยสติปัญญา เพื่อรูสของชีวิตนิรันดร์นั้นแล้ว จึงจะเรียกว่า “เชื่อ” ได้โดยสมบูรณ์. ก่อนหน้านั้น ยังมิใช่ความเชื่อที่สมบูรณ์. นอกไปจากนี้เรารู้สึกว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ชีวิตนิรันดร์นั้นเป็นภาษาธรรม มีความหมายลุ่มลึก รู้จักหรือเข้าใจได้ แต่ด้วยสติปัญญาอันเพียงพอเท่านั้น. ชีวิตนิรันดร์ ลึกเกินไปกว่าที่จะรู้จักได้ด้วยความเชื่อล้วน ๆ. เมื่อไม่รู้จักโดยแท้จริงแล้ว จะปรารถนาและยกย่องสรรเสริญสิ่งนั้นได้อย่างไร. แม้เปโตรจะเป็นชาวประมงมาก่อน ก็ต้องมีปัญญาที่จะรู้จักสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิตธรรมคา ๆ ที่ท่านเคยผ่านมาแล้ว, และรู้สึกว่าไม่มีสาระอะไรในชีวิตชนิดนั้น ความรู้สึกอันนี้ต้องแจ่มแจ้งชัดเจนใสแจ๋วอยู่ในใจของท่าน จึงจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนิรันดร์นี้ได้. ลักษณะอย่างนี้ ไม่ใช่ลักษณะของความเชื่อโดยสักว่าบอกให้เชื่อ แต่เป็นลักษณะของปัญญาอันจะนำไปสู่การกระทำอย่างสูงส่ง.

ในโยฮัน ๖/๖๓ มีคำกล่าวของพระเยซูคริสต์เองว่า “วิญญาณ (spirit) ให้ได้แต่ชีวิตอย่างเดียว, เนื้อหนังเป็นสิ่งที่ไร้สาระ, คำที่เราได้กล่าวแก่ท่านทั้งหลายนั้น เป็นทั้งวิญญาณและชีวิต” ดังนี้. คำกล่าวเช่นนี้ ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรโดยลำพัง ความเชื่อเฉย ๆ โดยไม่มีความเข้าใจอะไรเลย เพราะเป็นภาษาธรรม อย่างสูงของคนมีปัญญาชั้นสูง, ต่อเมื่อมีสติปัญญาเพียงพอจึงจะเข้าใจเป็นเรื่องเป็นราว และนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องในที่สุด. ถ้าใครจะถือเอาข้อความนี้อย่างภาษาคนธรรมดา แล้วท่องและเชื่อไปตามนั้นทุกตัวอักษร ก็จะกลายเป็นความเชื่อที่มลายเหลือประมาณไปทันที และไม่เป็นคริสต์ธรรมให้แก่ประการใด. การที่ถ้อยคำใดๆ จะเป็นได้ทั้งวิญญาณและชีวิตนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ยิ่งกว่าวิชาเทคนิคแห่งสมัยนี้ไปเสียอีก. วิญญาณในที่นี้มิใช่ใจตามธรรมดา, ชีวิตในที่นี้มิใช่ชีวิตตามธรรมดา. แต่เป็น สิ่งประเภทนิรันดร์ หรือไม่รู้จักตายไปทั้งนั้น. ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่าคำกล่าวชนิดนี้ มิใช่ได้ในศาสนาแห่งความเชื่อล้วน ๆ หรือการอ่อนน้อมล้วน ๆ.

สิ่งที่เรียกว่าความเชื่อนั้น เล็งถึงสมมติฐานที่เกิดแต่การกระทำด้วยความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง, และเพื่อการกระทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนั่นเอง. คำกล่าวในมัชฌาย ๒๑/๒๑ ที่ว่า “ถ้าเชื่อก็คเลือนภุเขาลงทะเลได้” กัตติ, ในมัชฌาย ๑๗/๒๐ ที่มีคำกล่าวอย่างเดียวกันกัตติ, และในมัชฌาย ๑๕/๓๒ ที่กล่าวถึง เปโตรผู้เชื่อไม่พอ และจมทะเลจนพระเยซูคริสต์ต้องอุด กัตติ, ล้วนแต่แสดงว่าความเชื่อนั้น หมายถึงสมมติฐานอย่างรุนแรงทั้งนั้น ดังนั้น ความเชื่ออย่างหลับลูบลัษถานั้น จะมาเป็นความเชื่อชนิดที่พระเจ้าต้องการ นั้นย่อมเป็นไปได้. การบอกให้เชื่ออย่างเดียว โดยไม่มี ความเข้าใจอันถูกต้อง ในเรื่องอันเกี่ยวกับพระเจ้านั้น คงจะมีในคริสตธรรมไม่ได้. เราจะรักผู้อื่นอย่างยิ่ง และทำลายความเห็นแก่ตัวของเราโดยเชื่อคำของผู้อื่น แต่ไม่ทราบว่าจะทำไปทำไมและมีประโยชน์แก่ใครอย่างไหน จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในลักษณะอย่างไร? และจะมีกำลังมากพอถึงกับจะเคลื่อนภุเขาได้เสียหรือ? คำว่า “ภุเขา” ในลักษณะเช่นนี้ พุทธบริษัทย่อมตีความว่าเล็งถึง ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นอุปสรรคอันสำคัญของมนุษย์ ในการที่จะเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง. ภุเขานิดนี้หนักกว่าภุเขาหินที่ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ซึ่งเคลื่อนตัวเองอยู่เป็นนิจเป็นไหน ๆ, และความเชื่อของพุทธบริษัทก็คือความเชื่อในการที่จะเคลื่อนภุเขาเหล่านั้นเสียด้วยเหมือนกัน, เพราะต้องการจะเข้าถึง “พระเจ้า” ในลักษณะหนึ่งด้วยเหมือนกัน. ระบบเช่นนี้เราไม่ควรจะเรียกว่าระบบแห่งความเชื่อ แต่ควรเรียกว่า ระบบแห่งการกระทำด้วยสติปัญญาอันสูงสุด ชนิดที่เป็นของพระเจ้า.

คำในมัชฌาย ๖/๑๕ มีว่า “ท่านอดโทษความผิดที่ผู้อื่นทำแก่ท่าน แล้วพระเจ้าจึงอดโทษของท่านให้แก่ท่าน” นี้แสดงชัดอยู่ที่เดียวว่า ไม่ใช่ระบบแห่งการอ้อนวอน, หรือระบบแห่งการเชื่อแล้วจะรอด แต่ประการใดเลย. เราต้องทำกรรม คือการอดโทษผู้อื่น เราจึงสามารถถอนตนออกมาได้จากความผิดของเรา หรือถึงกับสามารถบังคับพระเจ้าให้ทำหน้าที่ของท่านให้แก่เราได้. ระบบอย่างนี้ พุทธบริษัทเรียกว่า

ระบบแห่งการกระทำความผิด มิใช่ระบบอ้อนวอน คือต้องช่วยตัวเองแล้วพระเจ้าจึงจะช่วยทีหลัง. ข้อที่เรายอมอดโทษผู้อื่นตามความต้องการของพระเจ้านั้น เป็นเพราะเราต้องการที่จะได้ประโยชน์ที่เราต้องการต่างหาก, หากได้มีใครทำไปเพราะประสงค์แต่จะให้ถูกพระทัยของพระเจ้าแต่อย่างเดียวนั้น. พุทธบริษัทเรียกการกระทำเช่นนั้น ว่าเป็นการช่วยตัวเองโดยแท้จริง, และมีความรู้สึกว่าการช่วยตัวเองเช่นนี้มีอยู่ในคริสต์ธรรมอย่างมั่นคง หากแต่มีการตีความหมายไปต่างๆ กันตามยุคตามคราว จนกระทั่งยกให้เป็นเรื่องของความเชื่อและการอ้อนวอนไปในที่สุดก็ว่าได้. ขอให้เราเอาข้อความในไบเบิลเองเป็นหลัก แทนที่จะถือเอา traditional church teaching เป็นต้น เป็นหลัก, เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบกันสืบไป.

ในมัทธิว ๗/๑๘-๒๐ มีคำกล่าวว่า “**คุณใดคนชั่ว ที่การกระทำของเขา**” นี่คือหลักอย่างเดียวกันกับหลักกรรม ในพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์, ทุกคนกระทำตามที่เขาคต้องการ.

มัทธิว ๖/๓๓ มีคำกล่าวว่า “**มอบใจของท่านไว้ในแผ่นดินของพระเจ้าและในความยุติธรรมของพระองค์ ก่อนสิ่งอื่นใดทั้งหมด, แล้วสิ่งนอกนั้น ก็จะมาหาท่านเอง.**” ข้อนี้ ฟังดูอย่างผิวเผินก็คล้ายกับเป็นเรื่องของความเชื่อ หรือการมอบชีวิตจิตใจด้วยความเชื่อ. แต่ความรู้สึกของพุทธบริษัทที่มีความเคยชินตามวิธีของพุทธบริษัทหาเป็นอย่างนั้นไม่. คำว่ามอบ หมายถึง การสละสิ้นเชิง เรียกเป็นภาษาบาลีว่า ปฏิ-นิสสัคคะ แปลว่า การสละคืน. อธิบายว่า ก่อนนี้ เราไปเอาอะไรของธรรมชาติหรือของพระเจ้ายึดตาม มายึดครองไว้ว่าเป็นตัวเรา หรือของเรา ซึ่งถ้ารุนแรงหนักเข้าก็เป็น “ตัวกู” หรือ “ของกู”, บัดนี้เราจะต้องสละสิ่งเหล่านั้น คืนให้พระเจ้า หรือธรรมชาติก็ตาม ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา หรือของเราอีกต่อไปโดยสิ้นเชิง. เมื่อเราทำได้เช่นนั้น ความรอดหรือสันติสุขทั้งหมดยกทั้งสิ้นจักเกิดขึ้นแก่เราโดยครบถ้วน ไม่มีขาดตก

บอกพร่องอีกต่อไป. เราเรียกพระเจ้าว่า “ธรรม” หรือธรรมชาติอันยุติธรรม และเจียบขาด, พอเราสละสิ่งที่เคยคิดว่าเป็นตัวเราและของเราเสีย นั่นคือการกระทำที่ถูกต้อง และยุติธรรมที่สุด, เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ของเรา. แม้ตัวเรา หรือใจของเราที่แท้ก็ไม่ใช่ของเรา แต่เป็นของธรรม หรือพระเจ้านั่นเอง. จิตใจที่ไม่มีความรู้สึกว่าอะไรเป็นตัวของเรา ย่อมเป็นจิตใจที่ถึงพระเจ้า หรือถึงธรรมในอันดับสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่า โลกุตตรธรรม. ดังนั้นเราจึงรู้สึกว่า คำกล่าวในมัทธายข้อนี้ คือธรรมะในชั้นโลกุตตรธรรมในคริสต์ศาสนานั้นเอง, และถือว่าการกระทำเช่นนั้นไม่เรียกว่า “ความเชื่อ” แต่เรียก “กรรม” หรือการกระทำขั้นสุดยอดที่จะระงับเสียซึ่งความทุกข์ทั้งปวง ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยสำหรับต้องปฏิบัติอีกต่อไป.

คำกล่าวในมัทธาย ๗/๒ ที่ว่า “ท่านจงให้เขาด้วยทานใด เขาจะจงให้ท่านด้วยทานนั้น” นั้น พวกพุทธบริษัทรู้สึกว่าเป็น หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนาอย่างเต็มที่, และคำว่า “เขา” ในที่นี้ เรามิได้เสด็จถึงเพื่อนบ้านที่แลกเปลี่ยนสิ่งของกัน แต่เราหมายถึง พระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎแห่งกรรม ด้วย.

คำในมัทธาย ๗/๑๒ ที่ว่า “อยากให้เขาทำแก่ท่านอย่างไร จงกระทำอย่างนั้นแก่เขาก่อน” นี้ก็คือ หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนา เราอยากจะให้พระเจ้ารักเรา เราต้องรักพระเจ้าก่อน เราอยากให้พระเจ้าทำให้ลูกใจเรา เราต้องทำให้ลูกใจพระเจ้าก่อน. นี่หมายความว่า ให้ถูกกฎแห่งกรรม ในฐานะที่เป็นพระเจ้าอันเจียบขาด นั่นเอง. แม้เราเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่เราทำตามนั้นผลย่อมเกิดขึ้นตามนั้นโดยยุติธรรมเสมอ. และถือว่านี้เป็นหลักแห่งการช่วยตัวเองด้วยเหมือนกัน.

ข้อความในมัทธาย ๗/๗ ที่ว่า “จงขอแล้วจะได้, จงหาแล้วจะพบ, จงเคาะแล้วจะเปิด” ทั้งนี้ พุทธบริษัทถือว่าเป็นเรื่องกรรม คือเราเอง ต้องขอ, ต้องหา

ต้องเคาะ, พระเจ้าจึงจะเคลื่อนไหวนั่นเอง. ถ้าพึ่งความเชื่อเฉยๆ คงเป็นไปไม่ได้, แม้จะมีการนั่งอ้อนวอนอยู่ ก็คงจะเป็นไปไม่ได้เหมือนกัน. คำว่า “ขอในที่นี้” ต้องถึงถึงความพยายามจะเอาให้ได้จริงๆ ค่ะ คือเรา ขอกะกฎแห่งกรรมด้วยการกระทำของเรา ไม่ใช่ขอความช่วยเหลือ.

มัถาย ๒๑/๒๔ มีข้อความกล่าวไว้เป็นคำของพระเยซูคริสต์ว่า “จงเอาเอกของเราไปแบกไว้” อย่างนี้ แสดงชัดเหลือเกินว่า ให้ทนายภาระแห่งการกระทำเพื่อให้ออก, ไม่ใช่ให้แบกความหนักอึ้งหนักใจเกี่ยวกับความเชื่อไว้เฉยๆ แต่ให้เป็นการกระทำอย่างยังด้วยความออกถนัดออกทน. นี่ก็คือเรื่องกรรมในพุทธศาสนา.

มัถาย ๑๒/๓๓ มีคำตรัสว่า “จงทำต้นไม้ให้ดีเถิด แล้วผลของมันจะดีเอง, จงทำต้นไม้ให้ชั่วเถิด แล้วผลของมันจะชั่วเอง.” นี่คือหลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และในทุกศาสนาที่สอนเรื่องกรรม. (คำแปลของประโยคข้างบนนั้น ตรงกันทั้งฉบับอังกฤษและฉบับอเมริกัน). พุทธบริษัทจึงมอง คริสตศาสนา ในฐานะเป็นศาสนาแห่งกรรม เช่นเดียวกับพุทธศาสนา, ไม่อาจจะมองเป็นศาสนาแห่งความเชื่อไปได้เลย.

ในมัถาย ๑๒/๕๐ มีคำตรัสว่า “ผู้ใดกระทำตามพระประสงค์ (do the will of) แห่งพระบิดาของเราในสวรรค์ ผู้นั้นเป็นพี่ชายน้องชายของเรา, พี่สวณ้องสาวของเรา, เป็นมารดาของเรา” ข้อความนี้ ใช้คำว่า “กระทำ” (do) แทนที่จะใช้คำว่าเชื่อ คือเชื่อในพระเจ้าที่เป็นบิดา, นัยหมายความว่า พระเยซูคริสต์ก็ทรงเน้นที่การกระทำ ยิ่งกว่าจะเน้นที่ความเชื่อ. ถ้าพึ่งความเชื่อล้วนๆ คงไม่ทำให้ใครเป็นพี่ หรือน้อง หรือมารดาของพระองค์ได้. พระองค์ทรงปฏิเสธพระนางมาเรียว่ามีใช้มารดา และปฏิเสธพี่น้องอีกหลายคนว่ามีใช้พี่น้อง แต่ทรงรับเอาผู้ที่กระทำตามพระประสงค์ แห่งบิดาของ

พระองค์ ว่าเป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ แล้วแต่กรณี. สิ่งที่มีน้ำหนักมากมายเห็นปานนี้ ก็เน้นความหมายที่การกระทำ หาได้เน้นที่ความเชื่อ หรือการอ่อนวอนไม่.

มัธย ๑๘/๓๕ มีข้อความว่า “ถ้าท่านไม่อภัยความผิดให้แก่พี่น้องของท่าน จากหัวใจของท่าน, พระบิดาในสวรรค์ ก็จะทรงกระทำอย่างเดียวกันกับที่ท่านกระทำ, แก่ท่าน” นี่แสดงว่า สิ่งที่เราเรียกว่าเมตตา หรืออภัยนั้น ไม่ใช่เรื่องของความเชื่อ แต่เป็นการกระทำด้วยใจจริง หรือเจตนา จัดเป็นเรื่องกรรมแท้.

มัธย ๑๙/๑๗ “ถ้าท่านประสงค์จะเข้าถึงชีวิต ก็จงปฏิบัติตามพระบัญญัติทั้งหลายเถิด.” (คำว่าปฏิบัติในที่นี้ ภาษาอังกฤษคือคำว่า keep). ปฏิบัติตามพระบัญญัตินั้น ยิ่งกว่าเชื่อตามพระบัญญัติ หรือเชื่อในสิ่งอื่นใด, ดังนั้นหลักแห่งคริสตธรรม จึงเหมือนกับหลักแห่งพุทธศาสนาในข้อที่ถือมีการปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงแค่เชื่อหรือเลื่อมใส หรือภักดีเฉยๆ โดยไม่มีการกระทำด้วยสติปัญญา.

เท่าที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านผู้ฟังทั้งหลายคงจะสังเกตได้เองแล้วว่า แม้แต่ในคัมภีร์มัธยาย ซึ่งมีอยู่ไม่กี่หน้า ก็มีคำสอนเรื่องที่ตรงกับหลักกรรมในพุทธศาสนา มากมายถึงเพียงนี้ แล้ว, ดังนั้นถ้ารวมหมดทุกๆ คัมภีร์แห่งพระคัมภีร์ใหม่ (new testament) แล้วหลักที่เกี่ยวกับเรื่องกรรม จะมีมากสักเท่าไร ขอให้ลองคำนวณดูเถิด.

ตามความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น คำสอนแห่งศาสนาคริสต์นิกายอันว่าด้วยความอดกลั้นอดทน ความให้อภัย ความรักศรัทธ การช่วยเหลือผู้อื่น การรักผู้อื่นเท่ากับตัว หรือยิ่งกว่าตัวเหล่านี้ เป็นเรื่องกระทำทั้งนั้น หาใช่ความเชื่อไม่. ใครจะรู้เรื่องพระเจ้า

หรือไม่รู้จักตาม ถ้าประพฤติไปในสิ่งเหล่านี้แล้ว ผลก็จะเกิดขึ้นอย่างเดียวกัน ตามกฎแห่งกรรมซึ่งพุทธบริษัทถือว่านั่นแหละคือพระเจ้า. แม้ที่สุดแต่การอธิษฐาน อ้อนวอน ก็ถือว่าเป็นกรรมหรือการกระทำชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุที่ต้องกระทำด้วยกายวาจาใจ ครอบงำทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม นั้นเอง. แม้ที่สุดแต่สิ่งที่เรียกกันว่า “ความเชื่อ” นั้น ถ้าเป็นความเชื่อที่ถูกตั้งและประกอบอยู่ด้วยปัญญาเป็นรากฐานแล้ว ความเชื่อนั้น ก็ถูกจัดเป็นมโนกรรมที่เป็นกุศลชนิดหนึ่งได้ เพราะเหตุว่า ความเชื่อนั้นมีมูลมาจากเจตนา หรือเป็นตัวเจตนาอย่างหนึ่ง ในการที่จะทำสิ่งซึ่งเกื้อหนุน ด้วยปัญญา หรือ อโมहनั่นเอง. แต่ถ้าเป็นความเชื่ออย่างงมงาย ที่น่าข่าเป็นต้นแล้ว หากจัดว่าเป็นกรรมในที่นี้ไม่.

ที่นี้เราจะได้คุยกันต่อไปในแง่อื่นๆ เพื่อให้รู้ว่า หลักแห่งคริสต์ธรรมนั้นยังมีอะไรที่ลงรอยกันได้กับหลักแห่งพุทธศาสนาอีก, นอกไปจากหลักแห่งกรรม และการช่วยตัวเอง. แง่สำคัญที่ถดถอยไป ที่ควรยกมากล่าวก็คือ ความเป็น “ศาสนาแห่งปัญญา”.

มัถราย ๑๘/๗ มีข้อความว่า “โลกนี้ต้องเป็นทุกข์ เพราะการถูกล่อลวงให้ทำบาป.” (หรือบางฉบับก็ว่า ถูกล่อลวงให้เดินพลาก). ข้อนี้ย่อมแสดงว่าต้องการปัญญาหรือแสงสว่างมาเป็นเครื่องแก้ไขให้เดินถูกทาง. หรือถ้าจะพูดว่า มีผู้นำที่ดีและเชื่อผู้นำนั้นเสีย ผู้นำนั้นก็ต้องเป็นแสงสว่างหรือปัญญานั้นเอง. พระเจ้าตั้งอยู่ในฐานะเป็นแสงสว่างอย่างเต็มที่ในกรณีนี้. ความเชื่อในพระเจ้านั้น ก็คือการเดินตามแสงของพระเจ้านั่นเอง. ความเชื่อนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลที่ส่งไปจากตนเป็นส่วนใหญ่, ถ้าเกิดไปเชื่อตนเองเข้าเมื่อไร ความเชื่อนั้นก็แปรรูปไปเป็นแสงสว่าง. ส่วนแสงสว่างหรือปัญญานั้น ขึ้นอยู่กับตนเองเป็นส่วนสำคัญ. การไม่ถูกล่อลวงอันแท้จริงและสูงส่งนั้น ขึ้นอยู่กับความมีแสงสว่าง ที่ตาของเราจะมองเห็นได้เอง ยิ่งกว่าที่จะ

ขึ้นอยู่กับความเชื่อในผู้ฟัง. พุทธบริษัทจึงถือว่า มีหลักเรื่องการใช้บัญญัติอยู่ใน คริสตธรรมอย่างเต็มที่.

มัถราย ๑๓/๒๓ มีคำกล่าวว่า “พืชของผู้ที่ได้ฟังถ้อยคำนั้นแล้วเข้าใจ หว่าน ไปแล้วย่อมเกิดผลร้อยเท่าบ้าง หกลิบเท่าบ้าง สามสิบเท่าบ้าง” นี่ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า มีคำตรัสว่า “ฟังแล้วเข้าใจ” หาใช่ฟังแล้วเชื่อไม่. พุทธบริษัทถือว่า พระเยซูคริสต์ ทรงต้องการสาวกที่ฟังแล้วเข้าใจ หาต้องการสาวกที่ได้ฟังแล้วเชื่อไม่, เพราะมีคำ กล่าวปรากฏชัดอยู่ในข้อ ๑๓/๒๐-๒๑ ว่า “พืชที่หว่านลงบนหินไม่เกิดผลนั้น คือผู้ที่ หอได้ฟังถ้อยคำนั้น ก็รับเอาถ้อยคำนั้นทันทีด้วยความยินดี, แต่รากไม่มั่นคงในตัวเอง จึงทนอยู่ได้ชั่วคราว พอเกิดการคุกคามข่มเหงเนื่องด้วยถ้อยคำนั้น เขาก็ผละไปเสียทันที.” นี่แสดงว่า ผู้ที่มีความเข้าใจในพระวจนะจริง ๆ นั้น ไม่มีทางที่จะเป็นเช่นนั้นได้, ส่วนผู้ที่ เชื่อตะบันไปนั้นย่อมเป็นเหมือนพืชที่หว่านลงบนก้อนหิน ถูกแดดเหี่ยวไปไม่ออกผล เลย. พุทธบริษัทรู้สึกว่ แม้ศาสนาคริสต์นิกายก็เป็น “ศาสนาแห่งบัญญัติ” แม้เพราะเหตุนี้. เจ้าหน้าที่สอนศาสนาผู้สอนคริสตธรรม เน้นแต่เรื่องความเชื่อตะพึด, จึงมีผู้ที่สมัครบัพฐเป็นคริสเตียนจำนวนหนึ่งได้ละจากศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่น หรือไม่มีถือศาสนาใดเลย. ข้าพเจ้าได้ทราบจากการสนทนากับคนเหล่านั้น ซึ่งมีอยู่หลาย คนด้วยกัน และรู้สึกว่เป็น เรื่องที่ไม่ควรจะมี.

ในมัถราย ๗/๔ มีคำตรัสว่า “ให้เขียนลงในตาตัวเองออกเสียก่อน แล้วจึง ค่อยเขียนในตาผู้อื่น” ข้อนี้ตรงเป็นอันเดียวกับพุทธภาษิตที่ว่า “สอนตัวเองเสีย ก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่น จึงจะไม่เป็นบัณฑิตสกปรก” — (ธ.ข. ๒๕/๓๖) คำว่าสอน ตัวเอง นี่หมายถึงตนประพฤติปฏิบัติประกอบด้วยคุณสมบัติที่จะสอนผู้อื่นแล้วจึงสอน. คำว่าเขียนผงออกจากตา เป็นเรื่องของบัญญัติโดยเฉพาะ ยิ่งกว่าเรื่องของความเชื่อ. ถ้า อันนี้เป็นหลักใหญ่ในคริสตธรรม คริสตธรรมก็เป็นศาสนาแห่งบัญญัติ โดยมีพระเจ้า

เป็นผู้เขียนผองออกจากตา เช่นเดียวกับที่พุทธศาสนามีสิ่งที่เรียกว่า “บัญญัติ” ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าอยู่ภาคหนึ่ง.

ต่อไปนี้เราจะได้พูดถึงถึง ความมีอิสระในการที่จะใช้เหตุผล หรือ บัญญา ทำนองกาลามสูตร ของพุทธศาสนา.

มัถราย ๑๒/๑๓ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “ดังนั้น จึงเป็นการถูกต้อง (LAWFUL) ที่จะกระทำความดีในวันชะปาโต.” เมื่อพวกยิวและประชาชนที่ถือศาสนาเดิม ถือวันชะปาโตเป็นวันหยุดทำอะไรไม่ได้ พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงยอมถือ แต่ทรงกระทำสิ่งที่พระองค์เห็นว่าดี. นี่คือการไม่ยอมถือตาม ๆ กันมาอย่างปรัมปรา (มา ปรมุปราย) ตามที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้ในกาลามสูตร อังกุตรนิกาย อันเป็นสูตรหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา. และเมื่อถกเถียงกันกับพวกพระและผู้ที่ถือศาสนาเดิม พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “ฉันขอบอกแก่ท่านทั้งหลายว่า ที่นี้มีสิ่งที่เป็นใหญ่กว่าไบเบิลเสียอีก” — (มัถราย ๑๒/๖) และว่า “บุตรมนุษย์เป็นเจ้าเหนือวันชะปาโต.” — (มัถราย ๑๒/๘). พระองค์ทรงถือว่า พระองค์มีเหตุผลที่จะไม่ปฏิบัติตามศาสนาเดิมที่ถือกันมาอย่างมมาย และทรงประสงค์ที่จะเพิกถอนความมมายนั่นนั้น จึงได้ตรัสถ้อยคำเช่นนี้ ทั้งที่วันชะปาโตก็เป็นวันของพระเจ้า และอุทิศเพื่อพระเจ้าโดยเฉพาะให้เป็นวันศักดิ์สิทธิ์เหนือวันอื่นใด. พระเยซูคริสต์มุ่งจะใช้อำนาจพระเจ้าลบล้างสิ่งที่เขาอุทิศพระเจ้ายกเพื่อจะลบล้างความมมาย และสอนให้มนุษย์รู้จักใช้เหตุผลนั่นเอง. แต่คนพวกหนึ่งมมามากเกินไปกว่าที่จะเข้าใจได้ จึงได้คิดกำจัดพระองค์เสีย. พุทธบริษัทได้ศึกษาเรื่องนี้แล้วก็นิยมชมชอบในความเป็นผู้อยู่ในเหตุผลอย่างยิ่งของพระเยซูคริสต์ และถือว่า คริสตธรรมก็เป็นศาสนาแห่งเหตุผล เช่นเดียวกับพุทธศาสนา.

ในมัชฌาย ๑๕/๒ มีกล่าวถึงพวกเจ้าหน้าทีที่สั่งสอนในศาสนาเดิมเข้ามาท่อกว่า พระองค์ว่า สวากของพระองค์ไม่ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร เป็นการลบล้างประเพณีเดิม (tradition of the Elders), พระองค์ตรัสตอบแก่เขาว่า “ไม่ใช่สิ่งที่ติดเข้าไปในปากที่จะทำให้มนุษย์มีมลทิน แต่สิ่งที่ออกมาจากปากต่างหากที่จะทำให้มนุษย์มีมลทิน” — (มัชฌาย ๑๕/๑๑). และว่า “สิ่งที่ออกมาทางปากนั้น ออกมาทางใจ, สิ่งนั้นแหละที่ทำมนุษย์ให้มีมลทิน. ความคิดชั่วร้าย ความเป็นผู้ร้ายช้าคน การประพฤติดิฉินของรักของผู้อื่น การลวงประเพณีในทางผิดเมีย การขโมย การเป็นพยานเท็จ การกล่าวคำร้ายต่อผู้อื่น เหล่านี้ออกมาจากใจ, และทำมนุษย์ให้มีมลทิน. ส่วนการรับประทานอาหารโดยไม่ล้างมือ นั้น หากทำมนุษย์ให้มีมลทินไปไม่ได้ไม่,” มัชฌาย ๑๕/๑๘—๑๙—๒๐). ข้อนี้เป็นเครื่องแสดงว่า คริสตธรรม มิใช่ศาสนาแห่งพิธีรีตอง ซึ่งยึดถือในสิ่งภายนอก หรือการกระทำทางภายนอกเป็นประมาณ อย่างเกี่ยวกับพุทธศาสนา. แต่เป็นที่น่าเห็นใจที่ว่า พิธีรีตองต่างๆ ได้ค่อยๆ เกิดขึ้นเกลือบคลุมศาสนาตัวจริงอย่างมากมาย จนกระทั่งน่าขยะแขยง. พระเยซูคริสต์ไม่ทรงถือประเพณีเรียกพ่อแม่พี่น้องอย่างที่คนธรรมดาเขาเรียกกัน แต่ทรงเรียกผู้ที่ปฏิบัติตามประสงค์ของพระเจ้า ว่าเป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ ดังที่กล่าวไว้ในมัชฌาย ๑๒/๕๐ นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงก้าวไปไกลจนประเพณีตามไม่ถึง. เพื่อเข้าถึงความจริงอันสูงสุดของศาสนานั้นเอง. ข้อนี้ตรงกับหลักในพุทธศาสนาที่ว่า “เกิดใหม่เสียแล้วโดยอริยาชาติ” จึงได้มีพ่อแม่พี่น้องอีกแบบหนึ่งต่างหาก นับว่าเป็น การอยู่ในอำนาจแห่งเหตุผลและสติปัญญาในชั้นสูงสุด.

ทีนี้จะได้พิจารณากันต่อไปถึงลักษณะอื่นๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นหลักอันสำคัญควรแก่การสนใจ.

มัถาย ๑๙/๒๑ มีคำตรัสของพระเยซูคริสต์ว่า **“ถ้าท่านต้องการเป็นผู้มีสิ่งที่มีสมบัติก็จงกลับไปบ้าน ขายทรัพย์สินสมบัติทั้งสิ้นเอาเงินแจกคนจนหมดแล้ว.... จงกลับมาไปด้วยกันกับเรา”**. การกระทำอย่างนี้หมายความว่า เป็นการครองชีวิตแบบอนาคาริกไม่มีบ้านเรือน ไม่มีครอบครัว ไม่มีทรัพย์สินสมบัติ ซึ่งพระเยซูคริสต์เองได้ทรงกระทำ และต้องประสงค์ให้สาวกกระทำ ให้สุดความสามารถของตน เพื่อไม่ห่วงหน้าห่วงหลังในการทำกิจเพื่อความรอด ทั้งที่พระองค์ได้ตรัสไว้ในที่อีกแห่งหนึ่งว่า **“ไม่มีบ้านคนใดที่จะรับให้นายถึงสองคนในคราวเดียวกัน.”** — มัถาย ๖/๒๔). ข้อนี้หมายความว่า แผ่นดินของพระเจ้าก็อยากจะได้, ความร่ำรวยในเมืองมนุษย์นี้ก็อยากจะได้ แล้วจะทำพร้อมกันได้อย่างไร เพราะว่า **“การจงอุรูลอดครุเข็มน่ายกว่าการจงคนมั่งมีเข้าไปสู่แผ่นดินของพระเจ้า”** — (มัถาย ๑๙/๒๔) แม้คนที่มั่งมีจะทำบุญกุศล ก็เพื่อประดับความมั่งมีของตนมากกว่าเพื่อนิพพานหรือแผ่นดินของพระเจ้า. ข้อความทั้งสามแห่งที่เป็นคำตรัสของพระเยซูคริสต์เหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันว่า ในคริสต์ธรรมก็สรรเสริญการเป็นอยู่แบบอนาคาริกคือผู้ไม่ครองเรือน หลีกออกจากกามคุณโดยสิ้นเชิง เพื่อเข้าถึงธรรม หรือภาวะที่สมบูรณ์และเรียกโดยชื่อในภาษาบาลีว่า เนกขัมมะ หรือ เนกขัมมบารมี. พระเยซูคริสต์เอง ทรงเป็นผู้นำในเรื่องนี้.

สิ่งที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งในพุทธศาสนานี้ คือสิ่งที่เรียกว่า มัชฌิมา-ปฏิบัติ, ได้แก่ การปฏิบัติธรรมในสายกลาง, ไม่หย่อนคือไม่หลงไหลอยู่ในกามคุณทางเนื้อหนัง, ไม่ถึงคือไม่ทรมาณกายให้ลำบากเจียนตายหรือตายไปครั้งหนึ่งตามแบบของผู้บำเพ็ญตะบะบางชนิด, แต่ให้อยู่ในระดับที่พอดีๆ มีกำลังกายและกำลังใจพอเพียงที่จะทำหน้าที่นั้นๆ. พระเยซูคริสต์ทรงนิยมอย่างนี้ และทรงกระทำเองอย่างนี้ และทรงสอนหรือชักชวนให้สาวกทำอย่างนี้, ดังคำตรัสของพระองค์ว่า **“จงรับเอาแอกของเราไปแบกไว้, จงเรียนจากเรา, ใจของเราสุภาพอ่อนโยน, ท่านจะได้รับความพักผ่อนในวิญญาณ**

ของท่าน, เพราะแอกของเราคล่องแคล่ว, และของบรรทุทของเราก็เบา.” — (มัทธิว ๑๑/๒๙ — ๓๐). ข้อนี้แสดงว่า คริสตธรรมมีหลักแห่ง การกระทำด้วยสติปัญญา ที่พอเหมาะพอดีไม่หย่อนไม่ตึง, ตรงกับหลักสำคัญแห่งพุทธศาสนา. (บางฉบับแปลว่า “แอกของเราเบาแบก” *my yoke is good to bear*).

ที่นี้มาถึงหลักที่ประณิสังขึ้นไป คือหลักของ ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องรู้อย่างเห็นเอง” เรียกว่า บัณฑิตตั้ง; หรือเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาและรู้อย่างภายในตน จากภายในตน, เรียกว่า อชิตตั้ง. พุทธศาสนายึดหลักอันนี้ในฐานะเป็นของจริง ของสติปัญญา ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่นว่า “แม้แต่ผู้ที่เป็นครูของตน, แม้แต่ท่านมีอยู่ในพระคัมภีร์, หรือแม้แต่ผู้กล่าวเป็นผู้อยู่ในฐานะทศวรรเชอดอ, — (กาลามสูตร ทิณินบาต อังกุตรนิกาย). คริสตธรรมก็มีหลักที่นิยมสิ่งที่รู้สึกได้ด้วยตนเอง จากภายในตนเอง เพราะพระเยซูคริสต์ตรัสว่า “ถ้าธารทั้งหลายแห่งแม่น้ำชีวิต จะไหลออกมาจากตัวเขาผู้เชื่อเรา ตามที่พระคัมภีร์ได้กล่าวไว้” — (โยฮัน ๗/๓๘). ข้อนี้หมายความว่า ผู้ใดเชื่อโดยปฏิบัติตามพระองค์เขาจะได้ดื่มน้ำแห่งชีวิตอมตะที่ไหลออกมาจาก ภายในแห่งตัวเขาเอง. การปฏิบัติในที่นี้ ต้องเป็นอย่างเดียวกันกับการปฏิบัติในพุทธศาสนา คือ การไม่มีตัวทางฝ่ายเนื้อหนังเป็นของตัว แต่มีตัวฝ่ายวิญญาณ ซึ่งเป็นของธรรมชาติหรือของพระเจ้านั่นเอง. เมื่อเป็นเช่นนั้น จะได้รับรสแห่งความรู้สึกรู้สึกเป็นความสงบเย็นเหลือที่จะเย็นออกมาจากภายในของตนเอง. ถ้ากล่าวโดยสำนวนพุทธศาสนาอย่างตรง ๆ ก็กล่าวว่า พบนิพพานอันเป็นที่ดับแห่งทุกข์ซึ่งมีอยู่แล้วในตน. พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นสูตรลงไปว่า “โลกก็ดี, เหตุให้เกิดโลกก็ดี, ความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ตลาคตบัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณวาหนึ่ง ซึ่งยังมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ.” (โรหิตัสสสูตร จตุกกนินบาต อังกุตรนิกาย) ข้อนี้หมายความว่า เราจะหาพบได้ทุกอย่างจากภายในตัวเรา ตามแต่เราจะปฏิบัติมันอย่างไร, แม้ที่สุดแต่พระเจ้า

หรือพระเยซูคริสต์ หรือพรของพระเจ้าเช่นน้ำแห่งชีวิตอมตะเป็นต้นนี้ก็ดี ย่อมหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการกระทำของเรา. ในทางที่ตรงกันข้าม คือซาตาน หรือความทุกข์นานาชนิดซึ่งเรียกว่านรกเปลวไฟก็ดี เราจะหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการปฏิบัติของเราอย่างเดียวกัน. ถ้าเราปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ถึงที่สุด เราจะพบแผ่นดินแห่งพระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา เช่นเดียวกัน, มันอยู่ที่ว่าแล้วแต่เราจะปฏิบัติอย่างไรเท่านั้นเอง. **เชื่อหรือไม่เชื่อ? ดอนตัวตนทางเนื้อหนัง หรือไม่ดอน?** นั่นคือปัญหาทั้งหมด ที่จะทำให้เกิดใหม่ในแผ่นดินของพระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา, หรือจะยังคงจมอยู่ในนรกต่อไปตามเดิม ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเราเหมือนกัน ดังนั้น หลักเรื่อง บัณฑิตตั้ง และอัครฉัตรตั้ง ในพุทธศาสนา ก็มีอยู่ในคริสต์ธรรมด้วยเหมือนกัน.

คำว่า “เกิดใหม่” ในโยฮัน ๓/๓ ก็ดี, และคำว่า “เข้าสู่ชีวิต (enter life)” ในมัทธิว ๑๙/๑๗ ก็ดี, ล้วนแต่เป็นเรื่อง การกระทำทางใจ ภายในใจ ที่นี้ ในโลกนี้ด้วยกันทั้งนั้น. แม้ก็คือ ลักษณะแห่ง บัณฑิตตั้ง และอัครฉัตรตั้งในพุทธศาสนา. ถึงแม้คำอื่น ๆ ที่มีอยู่ทั่วไป เช่นคำว่า “เข้าถึงแผ่นดินของพระเจ้า” เป็นต้น นั้น ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน.

สิ่งที่น่าอัศจรรย์ที่สุด ที่จะนำมาทำการเปรียบเทียบก็คือการที่ บัณฑิตมาจาหรือคำตรัสในวันสุดท้ายแก่สาวกนั้น เหมือนกันทั้งของพระเยซูคริสต์ และพระพุทเจ้า ข้อหนึ่งคือ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “จงสอนเขาให้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่เราได้สอนท่านทั้งหลายไว้ และเราย่อมอยู่กับท่านเสมอไปจนตลอดกาลปาวสาน.”—(มัทธิว ๒๘—๒๙). พระพุทเจาก็ได้ตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราได้บัญญัติไว้แสดงไว้แก่ท่านทั้งหลายนั้น นั่นคือศาสนาของเธอทั้งหลาย ตลอดกาลที่ล่วงไปแห่งเรา.”—(มหาปริณิพพานสูตร มหา. ที.) และว่า “สิ่งทั้งปวงเปลี่ยนแปลงเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำ ความไม่ประมาทให้เต็ม.”—(สูตรเดียวกัน). พระศาสดาทั้งสองทรงเป็นฐานะในการที่

จะให้สาวกมีความขยันขันแข็งในการปฏิบัติธรรมในศาสนา ในวันที่จะจากไปโดยร่างกาย, และทรงยืนยันการอยู่กับสาวกเสมอไป โดยธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของเหล่าสาวกที่มีการปฏิบัติจริง ตลอดกาลปาวสาน. ศาสนาคริสต์เคยอ้างเรียกว่า เป็นการอยู่โดยจิตใจหรือโดยวิญญาณ ในขณะที่เดียวกันกับที่พุทธบริษัทเรียกว่าเป็นการอยู่โดยธรรมวินัย ที่มีอยู่ในใจของสาวกผู้มีจิตใจสะอาด สว่าง และสงบอยู่เสมอ คำกล่าวที่ว่า “พระศาสดายังคงมีชีวิตอยู่ตลอดกาล” นี่เป็นคำกล่าวอย่างภาษาธรรม ซึ่งจะต้องแปลความหมายกันอย่างแยกกายที่สุด. ถ้ามีการแปลที่ถูกต้องแล้ว ทุกคนจะเห็นว่า พระศาสดาได้ยังคงอยู่กับพวกเราตลอดกาลเสมอไปจริงๆ. ขอให้สนใจเป็นพิเศษ แล้วจะเห็นว่าเป็น สิ่งที่มีได้ด้วยกันทุกศาสนา.

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ในปัจฉิมวาจาของพระเยซูคริสต์ก็คือทรงย้าให้สาวกหรือคนทั่วไป ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระองค์ ใหได้ทรงย้าในเรื่องความเชื่อไม่. ข้อนี้ทำให้เราเข้าใจได้ว่า ความเชื่อ ก็คือการปฏิบัติตามนั่นเอง เพราะถ้าไม่ปฏิบัติตามแล้วก็ไม่มีผลอะไรเกิดขึ้น และพระเยซูคริสต์ก็คงจะไม่ทรงย้าด้วยคำว่า “ให้ปฏิบัติ” สิ่งที่เราเรียกว่า “ความเชื่อ” นั้นเป็นเพียงบุรพภาคของการปฏิบัติโดยตรง, เพราะตัวความเชื่อเองนั้น ก็เป็นการปฏิบัติอยู่แล้วส่วนหนึ่ง.

พระเยซูคริสต์ได้ทรงย้าให้สาวกช่วยกันเผยแผ่คริสต์ธรรมให้ทั่วทุกประเทศชาติ คือทั่วโลกในวันที่จะทรงจากไปนี้. ส่วนพระพุทธเจ้าได้ทรงย้าเรื่องนี้แล้ว ตั้งแต่เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ เมื่อทรงมีสาวกแล้วเพียงหกสิบองค์. ความหวังที่จะให้โลกทั้งหมดได้รับแสงสว่างนั้น เป็นสิ่งที่เหมือนกันในระหว่างพระศาสดาทั้งสอง. พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “ดังนั้นเธอทั้งหลายจงไป. และจงทำให้เกิดผู้ปฏิบัติตามทั่วทุกประเทศชาติ, จงให้ศิลาบัดิศาณาแก่เขาเหล่านั้น ในนามของพระบิดา พระบุตรและพระวิญญาณอันประเสริฐ. —(มัธยาย ๒๘/๑๙). ส่วนพระพุทธเจ้าตรัสว่า “พวกเธอ

ทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก, เพื่อประโยชน์เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. อย่าไปทางเดียวกันสองรูป.” — (มหาวิค. วิ. ๔/๓๙/๓๒). เมื่อใดสาวกปฏิบัติตามอย่างครบถ้วนแล้วก็ได้อันกล่าวไว้ว่า ทั้งศาสนาคริสต์และพุทธศาสนา ย่อมเป็น ศาสนาแห่งสากลโลก ตรงตามความมุ่งหมายของพระศาสดาแห่งศาสนานี้ ๆ. ทั้งหมดนี้สำเร็จด้วยการกระทำที่ซื่อตรง ของบรรดาสาวก ต่อพระศาสดา หรือต่อพระธรรมที่เป็นตัวศาสนา หรือแม้ที่สุดต่อตัวเอง ที่ได้มอบให้แก่ศาสนาของตนเสียแล้ว ไม่มีตนสำหรับจะเห็นแก่ตัวเองอีกต่อไป.

ทั้งหมดนี้ คือ การเปรียบเทียบระหว่าง คริสต์ธรรมกับพุทธธรรม ในแง่ต่าง ๆ กัน อย่างที่จะให้ได้รับการพิจารณาทุกแง่ทุกมุม แม้ในแง่ที่ไม่เคยมีใครสนใจมาก่อนเลย เพื่อความถูกต้องและเที่ยงตรง ในการทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้เอง.

สรุปความ เราอาจสรุปความแห่งการบรรยายทั้งหมดของตอนที่หนึ่งนี้ ได้อย่างสั้น ๆ ว่า (๑) พระศาสดาทุกองค์เกิดขึ้นในโลก เพื่อให้สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ปรารถนาได้ลุถึงความสมบูรณ์, (๒) ในคัมภีร์ของทุกศาสนา มีถ้อยคำอยู่สองชนิด คือภาษาคน และภาษาธรรม, ถ้าตีความหมายไม่ถูกต้องตามภาษานั้นแล้ว ศาสนาต่างๆ จะขัดกันร่วมมือกันไม่ได้, คนบางคนอาจจะยึดมั่นในศาสนาเดิมของตนหันไปหาศาสนาใหม่ หรือถึงกับไม่มีศาสนาเลย และข้อปฏิบัติบางอย่างไม่สามารถจะปฏิบัติได้, (๓) การผ่อนสั้นผ่อนยาว เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมี จึงจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นผลดีแก่โลกได้, เช่นยอมรับว่า มีผู้ประกาศธรรมของพระเจ้า ในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา, คนสมัยนี้เรียนศาสนาอย่างขึ้นต้นไม่จากทางปลาย มัวหลงอยู่ในดงคัมภีร์ที่มากมาย, การตีความในหลักศาสนาข้อใด ต้องตีไปในทางที่เป็น

ประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม, การพยายามใช้คำบัญญัติทางศาสนาให้ร่วมกันได้ทุกศาสนา เพื่อคนในโลกจะศึกษาได้โดยง่ายและรวดเร็ว, (๔) เมื่อจะเปรียบเทียบคริสต์ธรรมกับพุทธศาสนานั้น จะต้องยอมรับกันว่า ศาสนามีทั้งส่วนที่เป็นชั้นเปลือกและชั้นเนื้อในต้องจับคู่เปรียบกันให้ถูกต้อง, สิ่งที่เราเรียกว่า “ศาสนา” ต้องจำกัดความลงไปว่า “ระบอบแห่งการสังเกตและการกระทำชนิดที่ทำให้เกิดการผูกพันกัน ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด ซึ่งจะเรียกว่าพระเจ้าหรือนิพพานก็ตามที, ข้อความในคัมภีร์ใหม่ (new testament) มีหลักตรงกับหลักในพุทธศาสนาหรือพระไตรปิฎกอย่างมากมาย ซึ่งทำให้เกิดทัศนะแก่พุทธบริษัทว่า คริสต์ธรรมนั้น เป็น “ศาสนาแห่งการกระทำ การช่วยตัวเอง ด้วยการใช้สติปัญญาและเหตุผล” หากใช้เป็นศาสนาแห่งความเชื่อโดยส่วนเดียว เหมือนที่กล่าวกันไม่ ด้วยข้อพิสูจน์เพียงสั้น ๆ ว่า ถ้าคริสต์ธรรมเป็นศาสนาแห่งความเชื่อล้วน ๆ ไม่มีอะไรอื่นที่เป็นหลักสำคัญแล้ว พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงย้ำเรื่องการกระทำ หรือการปฏิบัติตามพระบัญญัติไปเสียทั่วทุกหนทุกแห่งในคำสอนของพระองค์, และไม่ทรงย้ำเป็นคำสุดท้ายเมื่อจะทรงจากไปว่า “จงสอนเขาให้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่ได้อธิสอนไว้” เป็นแน่. (๕) ดังนั้น ศาสนาทั้งสองนี้จึงเป็นศาสนาแห่ง การกระทำด้วยตน รับผลด้วยตน และจากตน ในเมื่อได้ประพฤติตาม ธรรม หรือตามสิ่งที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระประสงค์ของพระเจ้า” หรือ “พระเจ้า” เฉย ๆ ก็ตาม, อย่างที่ลงรอยกันได้ในระหว่างศาสนาทั้งสอง ทุกข้อทุกกระทงทีเดียว คงจะได้พิจารณากันอีกในตอนต่อไป.

จบตอนที่หนึ่ง

(อันว่าด้วยการทำความเข้าใจอันดีระหว่างคริสต์ศาสนาและพุทธศาสนา)

พระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

การบรรยายครั้งที่สองนี้ จะได้พิจารณากันถึงเรื่องพระบิดา พระบุตร และพระวิญญาณ เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบสืบไป. พระบิดาในที่นี้ เล็งถึงพระเจ้า ในฐานะที่เป็นผู้สร้างโลก ปกครองโลก และทำลายโลกในที่สุด, ซึ่งเราจะได้อธิบายกัน ทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม, เพื่อความสมบูรณ์ดังต่อไปนี้.

๑. พระเจ้าในความหมายทั่วไป.

คนไทยที่เป็นพุทธบริษัท มีพระเจ้าของตนมาแล้วตั้งแต่ก่อนการได้รับพุทธศาสนา จนกระทั่งได้รับพุทธศาสนา และสืบมาจนทุกวันนี้. ข้อนี้เป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ดี จึงจะสามารถทำการศึกษาเปรียบเทียบได้ถูกต้อง.

คำว่า “พระเจ้าเป็นภาษาไทยแท้ หมายถึงสิ่งที่ต้องอ้อนวอนหรือประจบตามความรู้สึกแห่งสัญชาตญาณแห่งสัตว์ทั่วไปที่มีความรู้สึกนึกได้. ก่อนแต่ได้รับศาสนาพราหมณ์คนไทยก็ถือพระเจ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง ในลักษณะที่เป็นผี หรือเทวดาตามธรรมชาติของชนชาติที่เรื้อน. ครั้นลงมาพบกับศาสนาพราหมณ์ในแผ่นดินไทยปัจจุบันก็รับวัฒนธรรมอินเดีย มีพระเจ้าอย่างชาวอินเดีย เช่นพระศิวะ พระนารายณ์ เป็นต้น. ครั้นพวกพราหมณ์บางยุคสอนว่า พระเจ้าแผ่นดินคืออวตารของพระเจ้า จนถึงกับพอสวรคตลงก็สร้างเทวาลัยหรือเทวสถานอุทิศเฉพาะ, คำว่าพระเจ้า ก็ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดินด้วย; ทำให้เกิดสรรพนามว่า “ข้าพเจ้า” หรือ “ข้าพเจ้า” ในเมื่อพูดเร็ว ๆ สั้น ๆ ขึ้นมาใช้สำหรับพูดจากัน. ครั้นถึงสมัยที่คนไทยได้รับพุทธศาสนาก็มีการสอนขยายออกไปจนถึงสมมติพระเจ้าแผ่นดินเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ๆ ทำนองเดียวกับพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์; ทำให้มีคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” เกิดขึ้นเป็นคู่กัน, แต่บางทีก็พูดเร็ว ๆ หรือสั้น ๆ เพียงคำว่า “ข้าพเจ้า” เช่นเดียวกันอีก. ทั้งนี้คำว่า ข้าพเจ้านั้นเองเป็นสัญลักษณ์อันแสดงว่า ชนเหล่านั้น มีการถือพระเจ้า, ซึ่งจะหมายถึงมนุษย์ก็ได้ เทวดาก็ได้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสูงสุดไปกว่านั้นก็ได้, หรืออาจเล็งถึงอำนาจอะไรอันหนึ่งซึ่งยังเข้าใจไม่ได้ก็ได้ แล้วแต่ว่าการศึกษา หรือวัฒนธรรมนั้น ได้เจริญสูงขึ้นไปถึงเพียงไร, หรือประสงค์จะใช้ในกรณีเช่นไร. แต่ความหมายย่อมตรงกันหมด คือเล็งถึงสิ่งสูงสุดที่ต้องกลัว หรือต้องอ้อนวอน ดังกล่าวแล้วนั่นเอง. เด็ก ๆ ก็ต้องมีพระเจ้าไปอย่างหนึ่ง, คนโต ๆ แล้วก็อย่างหนึ่ง, คนเรียนมากก็อย่างหนึ่ง, แล้วแต่เขาจะพอใจหรือมีการอบรมกันอย่างไรนั่นเอง; ทั้งนี้ สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้านั้น มิใช่ของแปลกหรือของใหม่สำหรับคนไทย แม้จะมีของใหม่เข้ามาโฆษณาให้น่าสนใจอย่างไร ความรู้สึกก็ยังคงเป็นไปในแบบเดิม หรือความหมายเดิม.

เมื่อคำว่า God หรือพระยโฮวา หรือพระเยซูเป็นเจ้า ถูกนำเข้ามาสู่คนไทย ที่มีพระเจ้าตามแบบของตนอยู่แล้ว จึงไม่เป็นที่สนใจถึงกับตื่นเต้น. ทั้งนี้จึงต้องมี

ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นของทันตาเห็นเข้ามาช่วยในการแผ่ศาสนาใหม่นั้นเช่น การศึกษา การรักษาความเจ็บไข้ การช่วยเหลือในการทำมาหากิน เป็นต้น จึงมีคนจำนวนหนึ่งสนใจและยินดีที่จะรับศาสนาใหม่ เพราะนอกจากจะได้รับประโยชน์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ทันสมัย มีเกียรติ และเข้ารูปกันได้กับการนิยมฝรั่งซึ่งถือว่าเป็นชาติที่เจริญกว่า ดังนั้น เป็นต้น. ดังนั้น คำว่า “พระเจ้า” ของบุคคลประเภทนี้ ยังมีความหมายอย่างเต็มเพียงแต่เปลี่ยนชื่อเสียใหม่เท่านั้น. คนเหล่านั้น ยังรู้จักพระเจ้าแต่ชนิดที่เป็นบุคคลในภาษาคน, ยังไม่รู้จักพระเจ้าในความหมายที่แท้จริง คือพระเจ้าที่ไม่ใช่คน ไม่ใช่จิต ไม่ใช่วิญญาณ, แต่เป็น “ธรรม” หรืออำนาจของ “ธรรม” ซึ่งเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ, ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า พระเจ้าในภาษาธรรม.

ตลอดเวลาที่ สิ่งที่เราเรียกว่า “พระเจ้า” ยังเป็นพระเจ้าอย่างบุคคลในภาษาคนอยู่เพียงใด ก็กล่าวได้ว่า มนุษย์ยังไม่เข้าถึงพระเจ้าที่แท้จริงอยู่เพียงนั้น, ยังจะต้องมีการขัดเยียดให้แก่กัน, กระทบกระถังกัน, และจะถูกปฏิเสธโดยปัญญาชนยิ่งขึ้น ๆ จนกระทั่งไม่มีพระเจ้าเหลืออยู่ในจิตใจของผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างใหม่ ๆ ในอนาคตอันใกล้นี้เอง. แม้จะมีคนที่มีการศึกษาศรีสมัยนี้ เอย์ถึงพระเจ้ายกนั้บ้าง ก็เป็นเรื่องปลั่งปากเสียมากกว่า, ในการสงครามก็ตี การงานที่สำคัญ ๆ ก็ตี, แม้แต่การค้นพบทางวิชาการก็ตี, มีคนเอย์ถึงพระเจ้า ในเมื่อมีการจนตรอกเข้าบ้าง, หรือประสบความสำเร็จ เพราะเหตุที่ตนอธิบายไม่ได้บ้าง, หรือมีอะไรเกิดขึ้นอย่างอธิบายไม่ได้ด้วยเหตุผล (เพราะเหตุผลนั้นอยู่ลึกเกินไป) บ้าง, อย่างนี้เป็นเพียงพระเจ้าที่ริมฝีปาก และมาจากความเคยชิน. หาใช่พระเจ้าที่แท้จริงไม่ และมีได้ด้วยกันทุกชาติทุกศาสนาทุกภาษา. แม้ใครจะเชื่อผี เทวดา โชค พรหมลิขิตหรืออะไรก็ตามที่กลั่นแกล้งจะเอย์ถึงพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น หรือสิ่งเหล่านั้นกลายเป็นพระเจ้าไป. ถ้ายังเป็นอยู่เช่นนี้ สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้า ก็จะค่อย ๆ หมดความหมายลงทุกที และเหลือแต่พิธีรีตองในที่สุก. นี่คือนิพพานของพระเจ้าอย่างบุคคล ในภาษาคน, ที่กำลังเกิดแก่บุคคลผู้คือพระเจ้าชนิดนี้.

การศึกษาเรื่องพระเจ้า จะต้องวิวัฒนาการจากระดับต่ำขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด จนกระทั่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ในฐานะเป็นธรรม, ไม่ใช่คน ไม่ใช่จิตหรือวิญญาณ, แต่เป็นสิ่งที่พิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องมีร่างกายและจิตใจ ไม่มีรูปร่าง ไม่อยู่ใต้อำนาจของกาลและเทศะ (time and space) อธิบายไม่ได้ด้วยภาษาคน หรือตามวิธีของภาษาคน, แต่ต้องใช้ภาษาธรรม และวิธีพูดอย่างภาษาธรรม, ที่ใช้กันอยู่แต่ในวงการศาสนาชั้นลึก. ถ้าทำได้เช่นนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า “พระเจ้า” จะยิ่งเป็นที่พอใจของปัญญาชนสมัยนี้ และอยู่กับมนุษย์ได้อย่างที่ไม่ต้องมีการยึดเยื้อให้แก่กัน, และจะเป็นสิ่งคุ้มครองโลกได้จริง. ส่วนพระเจ้าในภาษาคนนั้น ก็ยังคงมีไว้สำหรับเด็กๆ หรือคนที่ยังไม่อาจจะเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรมไปพลาง จนกว่าเขาจะสามารถรับเอาพระเจ้าในภาษาธรรมได้ในกาลข้างหน้า.

สรุปความเฉพาะตอนนี้ว่า พระเจ้าในความหมายทั่วไป นั้นเป็นพระเจ้าในภาษาคนยังไม่สูงถึงพระเจ้าในภาษาธรรม. เราจะต้องยอมรับกันเสียก่อนว่า แม้สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า ก็ยังมีอยู่เป็นสองระดับ หรือสองความหมายเช่นนี้ด้วยกันทุกศาสนา.

เพื่อสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบ จะได้วางหลักเบื้องต้นให้ชัดเจนลงไปเสียชั้นหนึ่งก่อนว่า พระเจ้าในภาษาคนนั้นคือ พระเจ้าที่ถูกกล่าวว่ามีรูปร่างอย่างนั้น อย่างนี้ รักก็เป็น พิโรธก็เป็น ต้องการนั้นก็เป็น ทำผิดทำถูกก็ได้ ดังนั้นเป็นต้น ส่วนพระเจ้าในภาษาธรรม นั้น ไม่มีรูปร่างเป็นเนื้อเป็นตัว เป็นองค์ปรกติคงที่อยู่เสมอไป คือรักไม่เป็น โกรธไม่เป็น อยู่เหนือความต้องการสิ่งใดๆ, ไม่มีการทำผิด หรือทำถูก ดังนั้นเป็นต้น. แต่อย่างไรก็ตาม พระเจ้าในภาษาคนนั้น อาจจะแปลความหมายให้เป็นพระเจ้าอย่างภาษาธรรมได้ ทุกเรื่องทุกราว. ปัญหาที่มีอยู่ตรงที่ว่า จะสามารถแปลหรือไม่เท่านั้นเอง. ถ้าไม่มีการแปล ก็ยังคงเป็นพระเจ้าสำหรับเด็กๆ หรือคนแรกเรียนอยู่รำไป ไม่มีการถึงพระเจ้าที่แท้จริงด้วยสติปัญญาอันสูงสุดได้, ไม่ถึงจุดสูงสุดแห่ง

ความมุ่งหมายของพระคัมภีร์ หรือของศาสนานั้น ๆ. ดังนั้นท่านทั้งหลายจะเห็นได้ชัดแล้วว่า การศึกษาถึงพระเจ้าในภาษาธรรม นั้น มีความสำคัญเพียงใด, และเราควรพยายามกันให้มากเท่าใด.

สิ่งที่ต้องสังเกตและเข้าใจกันอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเท่ากันก็คือ ศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่มีสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า” ทั่วกันทั้งนั้น. หากแต่ศาสนาพวกหนึ่ง ได้กล่าวถึงพระเจ้านั้นในภาษาธรรมอย่างเดียว จึงถูกรวบรวมว่าเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า และถูกจัดให้เป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า (ATHEISM) ไปเสีย. พุทธศาสนา และศาสนาโซเนเป็นต้น อยู่ในพวกนี้. ส่วนศาสนาอีกพวกหนึ่งนั้น กล่าวถึงพระเจ้าในภาษากนเป็นส่วนใหญ่ พึงเข้าใจได้ทันที จึงถูกจัดให้เป็นศาสนาที่มีพระเจ้า (THEISM) ไปเสียอีกพวกหนึ่ง. ศาสนาคริสต์ียน, ศาสนาฮินดู, ศาสนาอิสลาม เป็นต้น อยู่ในจำพวกหลังนี้, ทั้งๆที่มีการกล่าวถึงพระเจ้าโดยภาษาธรรม เป็นส่วนสำคัญ จูจ้งเนื้อในที่ซ่อนลึกอยู่ในเปลือก อยู่ด้วยอย่างลึกซึ้ง. นี่เห็นได้ว่า การที่แบ่งศาสนาในโลกออกเป็นสองพวก ก็คือมีพระเจ้ายกกับไม่มีพระเจ้านั้น เป็นการกระทำที่ผิวเผิน ไม่ถึงแก่นแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาเลย. การที่ต้องทำเช่นนั้น ก็เพราะคนส่วนใหญ่ในโลก สามารถมองเห็นอะไรได้ผิวเผินนั่นเอง จึงเข้าไม่ถึงส่วนลึกของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา แล้วพากันดูหมิ่นศาสนายิ่งขึ้นทุกที โดยเฉพาะก็คือดูหมิ่นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั่นเอง, และพากันประกาศตัวเป็นผู้ไม่มีศาสนาหรือพระเจ้าไปในที่สุด. ในตอนนี้จะได้กล่าวถึงพระเจ้าที่มีอยู่ในพุทธศาสนา ก่อน เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระเจ้าในภาษาธรรมนั้นมีอยู่ในพุทธศาสนา ในลักษณะเช่นไร.

๒. พระเจ้าในภาษาธรรม ของพุทธบริษัท.

ในพุทธศาสนานั้น กล่าวถึง พระเจ้าผู้สร้างโลก โดยนามว่า “อวิชา” คือเป็น อำนาจธรรมชาติอันหนึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็นมูลเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง, จนกระทั่งมีความทุกข์เกิดขึ้นในโลก.

กล่าวถึง พระเจ้าผู้ส่านึกตัวว่าการสร้างโลกนั้นเป็นสิ่งที่ทำผิดเสียแล้ว (อย่างที่ปรากฏอยู่ใน เยนซิส ๖/๖-๗) โดยนามว่า “วิชา” คือ ธรรมชาติแห่งความรู้ในทางที่ตรงกันข้ามจากอวิชา ว่าการสร้างสิ่งใดๆ ขึ้นนั้นเป็นการสร้างทุกข์นั่นเอง.

กล่าวถึง พระเจ้าที่ควบคุมโลก, พระเจ้าที่ลงโทษหรือให้ประโยชน์แก่สัตว์โลก โดยนามว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” ในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติอันหนึ่งซึ่งมีอำนาจหน้าที่อันสูงสุดในกรณีนี้.

กล่าวถึง พระเจ้าที่ทำลายโลก โดยนามว่า “วิชา” อีกครั้งหนึ่ง, ในฐานะที่จะทำให้ความทุกข์ทั้งปวงระงับไปในที่สุดจริงๆ.

กล่าวถึง พระเจ้าที่สิงอยู่ในที่ทั่วไป เพื่อไม่ให้การกระทำใดๆ ของมนุษย์ พ้นไปจากสายตาของพระองค์ได้ โดยนามว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” อีกนั่นเอง, ทั้งนี้เป็นต้น.

แต่อย่างไรก็ดี สิ่งที่เราเรียกว่า อวิชา, วิชา, กรรม, เหล่านี้ อาจจะเรียกรวมลงได้ในคำเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” เหมือนกันหมด. ยิ่งกว่านั้นอีกก็คือ ความเมตตา, ความดีงาม, ความยุติธรรม, ความจริง, ฯลฯ และอะไรอื่น ที่ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าหนึ่งๆ หรือส่วนหนึ่งก็ตาม ล้วนแต่รวมเรียกลงไปได้ในคำคำเดียว

กันว่า “ธรรม” ทั้งนั้น. ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า “ธรรม” คือพระเจ้า ในพุทธศาสนา, และสามารถแบ่งออกไปได้เป็น ๔ ส่วนคือ ๑. ตัวธรรมชาติโดยตรง เรียกว่าสภาวะธรรม, ๒. ตัวกฎของธรรมชาติ เรียกว่าสังขธรรม ๓. ตัวหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎหมายธรรมชาติ เรียกว่าปฏิบัติธรรม หรือนิยทานิกรรม, และ ๔. ตัวผลที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ตามกฎหมายธรรมชาติ นั้น เรียกว่า วิปាកธรรม หรือปฏิเวธธรรม เป็นต้น. ทั้งสี่อย่างนี้ รวมเรียกว่า “ธรรม” เพียงคำเดียว. อย่างที่สอง ที่เรียกว่า “กฎแห่งธรรมชาติ” นั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายว่า ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าโดยตรง แต่แม้ส่วนที่เหลืออีก ๓ อย่าง คือส่วนที่ ๑ ที่ ๓ และที่ ๔ นั้น ก็ตั้งอยู่ในฐานะที่ต้อง เคารพเอื้อเฟื้ออย่างยิ่งคล้ายเหมือนกัน, กล่าวคือ:—

สำหรับตัว สภาวะธรรม (NATURE) นั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าได้บันดาลขึ้นมา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ พระประสงค์ของพระเจ้านั่นเอง, เราจะต้องเคารพด้วยการ เอื้อเฟื้อเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพื่อให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งที่แท้ก็เป็นการเข้าถึง พระเจ้าในความหมายหนึ่ง นั่นเอง. อีกอย่างหนึ่งก็คือ ทำให้สามารถต้อนรับสิ่งที่เรียก กันในวงของคริสเตียนว่า “พระประสงค์ของพระเจ้า” แม้จะออกมาในรูปแห่ง น้ำท่วม, แผ่นดินไหว, โรคระบาด, ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ได้โดยไม่รู้สึกเสียใจหรือเป็นทุกข์เลย, หรือแม้ที่สุดต่อสิ่งที่เรียกว่าความตาย. สภาวะธรรมทั้งหมด ย่อมแสดงเจตนารมณ์ของ พระเจ้าได้ดีกว่าสิ่งอื่นใด ซึ่งก็ย่อมจะเป็นการแสดงถึงตัวพระเจ้าเองอยู่แล้วในตัว.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ปฏิบัติธรรม หรือหน้าที่ (DUTY) นั้น เราเคารพ ด้วยการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เท่ากับเป็น การทำตามพระประสงค์ของพระเจ้าอย่าง เคร่งครัด เพื่อการเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง. การพยายามปฏิบัติตามอย่างสุดกำลังนั้น เป็น การอ้อนวอนที่แท้จริง อยู่ในตัวมันเองแล้ว สำหรับพระเจ้าที่มิใช่เป็นบุคคล. หรือแม้แต่พระเจ้าที่เป็นบุคคล ก็คงประสงค์การทำตามความต้องการจริง ๆ ยิ่งกว่าการ พุจฉอ้อนวอนแต่ปาก.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า วิปាកธรรม หรือผลดีที่มนุษย์จะพึงได้รับนั้น เราทำความเข้าใจวิธีอย่างที่เราเรียกในฝ่ายคริสเตียนว่า “อนุโมทนาในพระคุณของพระเจ้า” นั่นเอง. สิ่งนี้หมายถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้รับ ดังนั้น ความปรารถนาอย่างยิ่งของเราในสิ่งนั้น ย่อมแสดงว่าเป็นความเคารพอย่างยิ่งอยู่แล้วในตัวมันเอง ด้วยเหมือนกัน. การเคารพอย่างนี้มีความหมาย หรือเป็นเกียรติยิ่งกว่าเพียงแค่ทำท่าทางหรือกล่าววาจาตามธรรมเนียม อย่างที่จะเปรียบกันไม่ได้เลย.

สิ่งทั้งสี่ ที่รวมลงคำพูดเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” นี้ ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น ไม่ในแง่ใดก็แง่หนึ่ง, และเรียกว่า พระเจ้าในภาษาธรรม ดังที่กล่าวแล้ว. บางคนอาจจะสงสัยว่า สิ่งที่ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล จะเรียกว่าพระเจ้าได้อย่างไร? ข้อนี้ถ้าพิจารณาถี่ถี่แล้ว ก็จะเห็นว่า สิ่งชนิดนี้ควรแก่การเรียกว่าพระเจ้า ยิ่งกว่าสิ่งที่มีความรู้สึกอย่างบุคคลไปเสียอีก. การมีความรู้สึกอย่างคนนั้น ทำให้มีความรู้สึกรัก โกรธ เป็นคนขึ้นมาได้ ทำให้พระเจ้าชนิดนั้นตกอยู่ภายใต้อำนาจของคนไปทันที, และไม่เป็นการคงที่, ทำให้มีรูปร่าง, ทำให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการเวลาเป็นต้น ซึ่งทำให้มีความหมายเป็นตัวแทนคนอย่างคนธรรมดาไปในที่สุด, ซึ่งทำให้เกิดมี “พระเจ้าในภาษาคน” ในระดับที่ต่ำลงไปดังที่กล่าวมาแล้ว ในคริสตธรรม ก็มีพระเจ้าในภาษาธรรมดังที่กล่าวแล้วข้างต้น, ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า “พระคำ” หรือ THE WORD ดังที่ปรากฏอยู่ในโยฮัน ๑/๑-๒ ว่า “พระคำนั้นมีมาแล้วแต่เดิมที, อยู่กับพระเจ้า, และพระคำนั้นเป็นพระเจ้า”. คำว่า “พระคำ” ในที่นี้ คือกฎธรรมชาตินั่นเอง จะเรียกว่า “อยู่กับพระเจ้า” หรือ “เป็นพระเจ้าเสียเอง” ก็เป็นการถูกต้องทั้งนั้น. เมื่อสิ่งที่เรียกว่า “พระคำ” ก็เป็นพระเจ้าได้แล้ว ทำไมสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” จะเป็นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าไม่ได้เล่า. อันที่แท้ก็คือสิ่งเดียวกัน! เพราะเหตุที่เป็นสิ่งที่มีมาแต่เดิมก่อนสิ่งอื่นทั้งหมดด้วยกัน ซึ่งในพุทธศาสนาก็มีกล่าวเช่นเดียวกันนั้นว่า “ธมฺโม หเว ปาตุร-

โทสี ปุพเพ” -ธรรมแล ได้ปรากฏอยู่แล้วก่อน, — (กาลิงควัณณนาชาติกัตถกถา ภาค ๔ น. ๒๖๑). คำว่า “พระเจ้า” นั้นเล็งถึงอำนาจ และคำว่า “พระคำ” นั้นเล็งถึงกฎ, ส่วนคำว่า “ธรรม” นั้นเล็งถึงอำนาจและกฎรวมกัน และยังเล็งถึงสิ่งอื่นได้อีกทุกสิ่ง นับว่าเป็นคำพูดที่แปลกประหลาดที่สุดและไม่อาจจะแปลเป็นภาษาอื่นได้เลย.

เพื่อเข้าใจคำว่า “ธรรม” ยิ่งขึ้นไปอีก เราอาจเทียบสภาวะธรรมเท่ากับ โลก หรือสัวโลก, เทียบคำว่าสัจธรรมเท่ากับพระเจ้า, คำว่าปฏิบัติธรรม หรือ นิยานิกธรรมเท่ากับพระสมัย หรือศาสนาที่เป็นระบบแห่งการปฏิบัติ, เทียบคำ วิปាកธรรมหรือปฏิเวธธรรมเท่ากับ CONSUMATION หรือ SALVATION ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้สิ่งทั้งสี่ในคริสต์ธรรมนั้น ก็รวมลงในคำพูดเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” และมีความหมายมากเกินกว่าที่จะเรียกว่า “พระเจ้า” ไปเสียอีก.

สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในลักษณะทั้งสี่นี้ เป็นสิ่งที่อาจหาพบได้ทั้งหมด ในมนุษย์ที่มีชีวิต หรือในชีวิตของมนุษย์นั่นเอง ดังพระพุทธภาษิตว่า “โลกก็ดี, เหตุ ให้เกิดโลกก็ดี, ความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ตถาคต บัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณวาหนึ่ง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ” — (โรหิตัสสสูตร จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย). สิ่งที่เรียกว่าโลกในที่นี้ หมายถึงโลกในความหมายที่เต็มไปด้วยบาปหรือทุกข์ ทำนองเดียวกับที่กล่าวไว้ในคัมภีร์คริสเตียนนั้นเหมือนกัน. โลก เท่ากับ Creation, เหตุให้เกิดโลกเท่ากับ CREATOR ความดับเย็นแห่งโลก เท่ากับ Consumation และ ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลก ก็เท่ากับ Redemption นั่นเอง. และ สิ่งทั้งสี่นี้ ก็ยังรวมเรียกด้วยคำเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” อีกที่หนึ่ง. “ธรรม” ในที่นี้ มีความหมายเท่ากับ “พระเจ้า” ดังที่กล่าวมาแล้ว และอธิบายได้ว่าโลกก็คือพระประสงค์ ของพระเจ้า พระองค์จึงได้สร้างมันขึ้น, เหตุให้เกิดโลก ก็คือพระเจ้าโดยตรงอยู่แล้ว, ความดับเย็นแห่งโลก ก็คือพระประสงค์ของพระเจ้าในอันดับสุดท้าย, ทางให้ถึงความ

กับเอ็นแท่งโลกก็คือ การกระทำของพระเจ้าในการช่วยสัตว์โลกนั้นเอง. ดังนั้นสิ่งทั้งสี่นี้ จึงคือพระเจ้า โดยตรงบ้าง, โดยอ้อมบ้าง แต่ก็จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้. แม้พระเจ้า โดยนัยนี้ก็เป็น “พระเจ้าในภาษาธรรม ของ พุทธบริษัท” อีกนั่นเอง, และแม้จะหา พบได้ทั้งหมด ในภายในบุคคลที่ยังมีชีวิต โดยบุคคลที่มีสติปัญญา และได้รับการอบรม สั่งสอนมาแล้วอย่างเพียงพอ.

พุทธบริษัทถือว่า “ธรรม” คือ “ทุกสิ่ง” และถือว่า “พระเจ้าที่สมบูรณ์” ก็คือ “ทุกสิ่ง” ด้วยเหมือนกัน, เพราะธรรมกับพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกัน. พุทธบริษัท ถือว่าแม้แต่สิ่งที่เรียกว่า มาร หรือซาตาน ก็รวมอยู่ในคำว่า “ธรรม” หรือ “พระเจ้า” ด้วยเหมือนกัน, เพราะถ้าพระเจ้าไม่สร้างซาตานขึ้นมาแล้ว อะไรเล่าจะสร้างซาตานขึ้นมาได้, และมารหรือซาตานนั้นก็ไม่ใช่อะไรอื่นมากไปกว่า “ข้อสอบไล่” ของพระเจ้า ที่มีไว้สำหรับมนุษย์นั่นเอง. เรากล่าวได้ว่าไม่มีอะไร ที่ไม่หลุดตอออกมาจาก “ธรรม” หรือจากพระเจ้า ตามที่เรียกกันในหมู่ชนที่ได้รับการสั่งสอนให้เรียกเช่นนั้นมาแต่ก่อน. ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นว่า “ทำไม จึงได้เรียกสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาว่า “พระเจ้า” ด้วยเล่า?” คำตอบคือ “เพราะมันรวมอยู่ หรือมีอยู่แล้ว ในสิ่งที่เราเรียกว่า พระเจ้านั่นเอง.” เพื่อให้เข้าใจชัดจะได้แยกให้เห็นเป็นข้อๆ อีกครั้งหนึ่ง ดังต่อไปนี้.

ถ้าตัวธรรมชาติแท้ๆ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ มิได้รวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้าด้วยแล้ว พระเจ้าจะมีอะไรมาสร้างสิ่งที่เรียกว่า จักรวาล หรืออะไรๆ ทั้งหมดทั้งสิ้น. ถ้ามีอะไรที่เหลืออยู่ ก็มิได้รวมอยู่ในพระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็จะเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ไปไม่ได้. ดังนั้น ตัวธรรมชาติแท้ๆ ก็รวมอยู่ในคำว่า “พระเจ้า” หมดด้วยกันทุกอย่าง กระทั่งสิ่งที่เรียกว่า “ซาตาน” หรือ “มาร” แล้วแต่ศาสนาไหน จะเรียกว่าอะไร. นี่แสดงว่าสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้านั้น คือสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า ธรรม.

สำหรับตัว กฎของธรรมชาตินี้ ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็น “พระเจ้า” อย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุด. ถ้าพระเจ้านี้ได้มี หรือเป็นอำนาจชนิดนี้แล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาสร้าง, มาบันดาลหรือควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง. พระเจ้าเป็นสิ่งที่น่าเกรงขามที่สุดก็เพราะเป็นดังนี้. แต่ พุทธศาสนา ก็ยังเรียกสิ่งนี้ ด้วยคำพูดคำเดียวกันอีก ว่า “ธรรม”, ในฐานะที่เป็นสังขารธรรม หรือกฎธรรมชาติ.

สำหรับ หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ นั้นก็คือหน้าที่ของพระเจ้านั่นเอง. กฎธรรมชาติ ทำให้เกิดหน้าที่ตามธรรมชาติ. ถ้าพระเจ้านี้ได้มี หรือเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติแล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาช่วยมนุษย์ มารักมนุษย์ มาลงโทษมนุษย์ เป็นต้นได้เล่า? มนุษย์จะถ่ายแบบหรือเอาอย่างระเบียบปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ มาจากใคร. ดังนั้น หน้าที่ (function) สำหรับช่วยโลก ก็คือพระเจ้าอีกความหมายหนึ่ง หรือส่วนหนึ่ง, ที่มอบหมายให้มนุษย์กระทำในฐานะเป็นหน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาติ. ผู้ใดรับเอาพระเจ้าในความหมายนี้มานับถือหรือยึดถือ ก็เป็นการกระทำที่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้ายิ่งกว่าความหมายอื่น. สำหรับพุทธบริษัท ก็ยังคงเรียกหน้าที่นี้ ด้วยคำคำเดียวกันอีก คือคำว่า “ธรรม”, ในฐานะที่เป็นปฏิบัติธรรมหรือนิยานิกธรรมดังที่เคยกล่าวมาแล้ว.

สำหรับ ผลที่จะได้รับตามกฎหมายแห่งธรรมชาติ หรือ Consumption นั้น เป็นสิ่งรวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้ามาแล้วด้วยเหมือนกัน, ถ้ามีดังนี้แล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรที่ไหนมาคลอออกมาเป็นการตอบแทนการทำตามความประสงค์ของพระเจ้า ให้แก่มนุษย์ได้เล่า. ถ้ายกให้เป็นเรื่องของธรรมชาติอย่างอื่น ซึ่งมีใช้พระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็ขาดความเป็นสิ่งสมบูรณ์และล้มละลายลงทันที. พุทธบริษัทก็ยังคงเรียกผลแห่งการกระทำตามกฎหมายชาตินี้ว่า “ธรรม” คำเดียวกันอีกนั่นเอง. แม้จะเรียกโดยชื่อต่าง ๆ

กันว่า วิปาการธรรม, ปฏิเวธธรรม, หรือแม้แต่โลกุตตรธรรม ก็ยังคงเป็นเพียงคำว่า “ธรรม” อย่างนั้นเอง.

รวมความว่า “ธรรม” ในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติดีดี, ที่เป็นตัวกฎแห่งธรรมชาติดีดี ที่เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติดีดี, ที่เป็นผลเกิดตามกฎธรรมชาติดีดี, ล้วนแต่เป็นคำว่า “ธรรม” เหมือนกันหมด เพื่อเป็นสิ่งที่มีความหมายครบถ้วน เหมือนกับสิ่งที่เรียกโดยพวกอื่นว่า “พระเจ้า” นั้นเอง. “พระเจ้า” ในภาษาธรรมของพุทธบริษัทมีลักษณะดังที่กล่าวมานี้ เพราะเหตุว่าเป็นการบรรยายตามแบบ ธรรมาธิฐาน คือ การมองทะลุบุคคลไปยังสิ่งที่ เป็นเพียงธรรมชาติ หรือ “ธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วอย่างซ้ำซากนั่นเอง. บุคคลประกอบอยู่ด้วยร่างกายกับจิตหรือวิญญาณก็มี, และที่บัญญัติว่าประกอบอยู่ด้วยร่างกายอย่างเดียว เช่นอสัญญีพรหม ก็มี, และที่ประกอบอยู่ด้วยจิตหรือวิญญาณอย่างเดียว เช่น อรูปพรหม ก็มี, ถ้ากล่าวบรรยายไปในลักษณะที่เป็นบุคคลเหล่านั้นแล้ว เรียกว่าการกล่าวตามแบบ ปุคลาธิฐาน, เรียกว่า การกล่าวอย่างภาษาคนมิใช่ภาษาธรรม, และถือกันว่า การกล่าวอย่างปุคลาธิฐานเช่นนั้น เป็นการกล่าวอย่างสมมติ คือกล่าวอย่างชาวบ้านธรรมดาที่ไม่รู้ธรรมเป็นผู้กล่าว. ไม่ถือว่าเป็นความจริงแท้หรือเด็ดขาด (ultimate truth) อย่างในภาษาธรรม. ด้วยเหตุนี้พระเจ้าในภาษาธรรมของพุทธบริษัทนั้น มิใช่บุคคล, มิใช่จิตหรือวิญญาณ, มิใช่ร่างกายล้วนๆ, และมิใช่จิตร่วมกันกับร่างกาย เป็นต้น, หากเป็นธรรมชาติที่ไม่มีตัวตน ไม่มีลักษณะ ไม่มีรูปร่างหรือขนาด ไม่อยู่ได้อำนาจเวลา นับไม่ได้ว่าองค์เดียวหรือหลายองค์ เพราะไม่มีอะไรให้เป็นที่ตั้งแห่งการนับ ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น, หากแต่เป็นสิ่งที่มียู่จริง และเป็นที่ยอมรับแห่งทุกสิ่งจริง ในความหมายที่ต่าง ๆ กัน ในอำนาจหน้าที่ที่ต่างกัน มากมายจนเหลือวิสัยแห่งการนับ ดังนี้ เป็นต้น, พระเจ้าที่กล่าวไว้ในรูปของบุคคลหรือในภาษาคนนั้นจะเป็นเพียงฝุ่นละอองเม็ดหนึ่ง ที่นำเข้าไปเปรียบกับสากลจักรวาลทั้งหมด,

ในเมื่อนำเข้าไปเปรียบกับพระเจ้าในภาษาธรรม ซึ่งมีขนาดหรือปริมาณที่คำนวณไม่ได้, จนต้องเรียกว่า “สิ่งที่คำนวณไม่ได้” ขึ้นมาอีกชื่อหนึ่ง. ถ้าพระเจ้าเป็นบุคคล หรือแม้แต่เป็นจิตเป็นวิญญาณ ก็อยู่ในฐานะเป็นสิ่งที่คำนวณได้โดยมาตรการ หรือมิติ แห่งหลักวิชาใดวิชาหนึ่งไปทันที, และร่างกาย หรือจิตหรือวิญญาณก็เป็นเพียงผืนผืนละของ อดหนึ่งของพระเจ้าในภาษาธรรมเท่านั้น, เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ พุทธบริษัทจึงไม่ถือว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น เป็นจิตหรือเป็นวิญญาณ, แต่เป็นธรรม หรือธรรมชาติ ประเภทอสังขตธรรม อันมีลักษณะนอกไปจากภาวะที่จะพุดกันเข้าใจได้ด้วยภาษา พุคตามธรรมคา.

ตัวอย่างแห่ง **ลักษณะของ อสังขตธรรม** เช่นไม่มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป, ไม่ถูกบัญญัติว่าดีหรือชั่ว, ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรปรุงแต่งได้, ไม่อาจจะยินดียินร้ายได้ด้วยการ กระทำของผู้ใด, ไม่อยู่ในฐานะที่จะรับการอ้อนวอนของใคร ก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไป จากเดิม เพราะการอ้อนวอนของใคร, ไม่มีรูปร่าง เพราะไม่กินเนื้อที่ไม่และไม่เกี่ยวกับเวลา, ไม่ให้อะไรแก่ใคร ไม่รับอะไรจากใคร ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งพรรณนาไม่ไหว, หากแต่คง ที่ตายตัว แน่นนอน สม่่าเสมออยู่ในความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกประการจนเราถือว่ามิอยู่ใน ทุกหนทุกแห่ง. ส่วนธรรมหรือธรรมชาติอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามจากที่กล่าว มานี้เรียกว่า **สังขตธรรม**, ได้แก่ วัตถุ ร่างกาย จิต วิญญาณ การกระทำ และผลของ การกระทำ ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ด้วยการยกย้ายเปลี่ยนแปลงนานาชนิดที่เรียกกันว่า ปราภฏการณ์ หรือ phenomenon ของโลกนั้น เป็นเพียงมายา หรือสิ่งลวงตาที่มาจาก ส่วนที่เป็น อวิชชา ในตัวมันเองปรุงแต่งกันขึ้น อย่างไม่มีที่สิ้นสุดอีก เช่นเดียวกัน. อากาเรเหล่านี้ถูกบัญญัติเป็นดีเป็นชั่ว แล้วเป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นหญิงเป็นชาย และเป็น อะไรๆ ที่จัดเป็นคู่ๆ จนนับหรือทำบัญชีไม่ไหว, แต่เนื้อแท้ของมันมิได้เป็นอะไรเช่นนั้น เลย, และนั่นแหละคือ ความเป็นอสังขตธรรม ซึ่งมีซ่อนอยู่ในสิ่งที่ป็นเหตุการณ์, อย่างลึกลับและตามธรรมดาตามองเห็นไม่ได้. เพราะมองเห็นสิ่งที่ป็นความจริงแท้

ไม่ได้ ก็ต้องไปรู้จัก และยึดถือแต่สิ่งที่เป็นผิวนอกซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงต้องเป็นทุกข์.

กฎแห่งกรรมนั้นเป็น อสังขตธรรม, และ มีอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง หรือใน ทุกปรमाणูของสิ่งทั้งปวง ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวกาย และทางใจของมนุษย์เรา, และในทุกๆ ปฏิภาณใด ๆ ที่เกิดอยู่กับสิ่งเหล่านั้น. ความเป็นอสังขตธรรมนี้ ที่ซ่อนอยู่ในสิ่งทั้งปวงก็ดี ที่เป็นกฎแห่งกรรมก็ดี เป็นสิ่งที่ต้องศึกษาด้วย การปฏิบัติตามวิธีของศาสนา จนกระทั่งเห็นชัดแล้ว ก็จะมีค่าเท่ากับการเห็นพระเจ้า การถึงพระเจ้า หรือการปลดปล่อยตนออกมาได้จากสิ่งที่เป็นเพียงมายาชั่วคราวเสียได้, แล้วอยู่กับพระเจ้า หรือในแผ่นดินของพระเจ้าอย่างไม่มีวันตายเลยอีกต่อไป. ข้อนี้เมื่อกล่าวโดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือ ไม่มีตัวตนของตน สำหรับจะเป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่นอีกต่อไป นั่นเอง, แต่เรากล่าวกันอย่างภาษาคนว่าเราเข้าไปอยู่ในแผ่นดินของพระเจ้า เช่นนี้เป็นต้น.

ในวัตรธรรมชาตีกิติ, ในตัวกฎแห่งธรรมชาตีกิติ, ในตัวหน้าที่ตามธรรมชาตีกิติ, ในตัวผลที่เกิดขึ้นตามหน้าที่นั้นกิติ, ล้วนแต่มีสิ่งที่เรียกว่า อสังขตธรรม, คือเป็นอะไรก็ไรไม่ได้ นอกจากตัวมันเอง, ซ่อนอยู่อย่างมิดชิดทั้งนั้น และตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นตัวจริง ของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเพียงสิ่งเดียว; นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในฐานะที่เป็น “พระเจ้า” ในภาษาธรรม ของพุทธบริษัทในที่นี้.

ส่วน คำว่า “ธรรม” ในฐานะที่เป็นคำสั่งสอนแห่งพระพุทธเจ้า ดังที่เราได้ยินกันทั่วไปในแบบเรียนเบื้องต้นนั้น หมายถึงบันทึกคำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ในลักษณะที่จะศึกษาแล้วปฏิบัติตาม แล้วก็จะเข้าถึงตัว “ธรรม” ที่มีความหมายเท่ากับคำว่า “พระเจ้า” ในภาษาธรรม ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง. นอกจาก

นี้ เรายังมีคำว่า ธรรม คำเดียวกันนี้ในความหมายอื่นอีกบ้าง, ทำนองเดียวกับคำว่า พระเจ้าในคริสต์ศาสนา ซึ่งบางทีก็หมายถึงพระบุตร หรือพระจิต เป็นต้น ได้อีกด้วย. แต่อย่างไรก็ดี เมื่อได้ปฏิบัติจนเข้าถึงตัวจริงของสิ่งเหล่านั้นแล้วก็จะมาอยู่ที่สิ่งเดียวกันอีกนั่นเอง.

เมื่อวินิจฉัยกันถึง พระเจ้าในภาษาธรรม กันอย่างแจ่มแจ้งแล้ว ก็ควรจะพูดกันถึงพระเจ้าในภาษาคน อีกสักหน่อยเท่าที่จำเป็น คือเท่าที่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในทางศาสนานั้นเอง.

๓. พระเจ้าในภาษาคน.

พระเจ้าในภาษาคน เป็นที่ตั้งแห่งความยุ่งยากนานาประการ คือต้องแปลความหมายของคำ หรือข้อความเหล่านั้นให้ถูกต้อง. ถ้าแปลผิด หรือไม่แปล ก็จะเกิดขัดขวางกันขึ้นกับวิชาการอื่น ๆ บ้าง, ต้องปฏิบัติตาม ๆ กันไปอย่างมงายบ้าง, ทำให้คนทั้งศาสนาเดิมของตน ไปมีศาสนาอื่น หรือไม่มีศาสนาไปเลยบ้าง, ทำให้ศาสนิกชนแห่งศาสนานั้นเข้ากับศาสนิกชนแห่งศาสนาอื่นไม่ได้บ้าง, กังวลเป็นต้น.

ขออภัยที่จะต้องขอยกตัวอย่างที่ฟังดูแล้วค่อนข้างจะหยาบคาย เช่น เราจะบอกกับเด็ก ๆ ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า พระเจ้านั้นสิ่งสถิต (pervade) อยู่ในสิ่งทุกสิ่ง และในที่ทุกแห่ง. เด็กก็จะสงสัยและถามว่า แม้ในสุนัข และแม้ในมูลอุจจาระของสุนัขด้วยหรือ? เมื่อเป็นดังนี้ เราจะอธิบายว่าอย่างไร เพราะเด็ก ๆ รู้จักพระเจ้าแต่ในภาษาคนเท่านั้น จึงไม่อาจจะเห็นด้วยได้ว่า พระเจ้าจะสถิตอยู่ในสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร. ถ้าจะตอบว่ามีได้สถิตอยู่ในสิ่งเหล่านั้น ก็ยังผิดไปใหญ่ จนพระเจ้าหมดความหมาย เพราะมิได้มีอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

พระเจ้าในภาษาคน ที่มีบุคลิกภาพ และความรู้สึกอย่างคน คือ โกรธได้, รักได้, เป็นต้นนั้น ย่อมอยู่ในสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ เพราะเหม็นและสกปรก, หรือเป็นของที่ต่ำทรามเกินไปกว่าที่สิ่งสูงสุดกว่าสิ่งใดจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับได้. ส่วนพระเจ้าในภาษาธรรมที่เรียกว่า “ธรรม”, เช่น กฎแห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่งการสร้างและการทำลาย, เป็นต้นนั้น ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, รักไม่เป็น, โกรธไม่เป็น, จึงรู้สึกเหม็นหรือหอมไม่ได้, รู้สึกสะอาดหรือสกปรกไม่ได้. ดังนั้นจึงสิ่งอยู่ได้ในทุกสิ่ง แม้แต่ในมูลอุจจาระของสุนัข เป็นต้น.

ถึงตอนนี้ ควรจะกล่าวเสียด้วยว่า คำกล่าวของพุทธศาสนาบางนิกาย ที่ว่าพุทธภาวะก็ตาม สุนฺณตา ก็ตาม ทถาทา ฯลฯ อะไรในชื่ออื่นอีกหลายอย่างก็ตาม มีในทุกสิ่ง แม้แต่สุนัข หรือมูลสุนัข นั้นเหมือนกัน. นี่เป็นเพราะไม่เล็งถึงบุคคลนั่นเอง เช่น พุทธะคือความว่าง, หมายถึงว่างจากตัวตนบุคคลที่เรียกว่าพุทธะ พุทธะที่แท้จริงเป็นเพียง “ธรรม” หรือธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งเป็นพีชพันธุ์แห่งความรู้เพราะว่างจากความ รู้สึกว่า “ตัวกู—ของกู”, ที่อยู่ในระดับต่าง ๆ กัน, เช่นในระดับที่ยังเป็นเหมือนเมล็ดพืชที่ยัง “นอนหลับ” อยู่, หรือกำลังผลิหน่ออยู่, หรือที่กำลังเจริญอยู่, หรือที่เจริญเต็มที่ เบิกบานเต็มที่แล้ว คือที่มีในมนุษย์ที่มีการตรัสรู้แล้ว. ทุกอันดับเรียกว่า “ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ” ได้ด้วยกันทั้งนี้, และมีความว่าง หรือ สุนฺณตา เป็นลักษณะประจำเสมอกัน อยู่ในส่วนลึก, ไม่ใช่ที่ผิวนอก หรือที่กิริยาอาการ, ดังเช่นที่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดเห็น “ธรรม” ผู้นั้นเห็นตถาคต” — (อิติ.ข. ๒๕/๓๐๐) ซึ่งหมายความว่า การเห็นองค์พระพุทธรูป ยังไม่เชื่อว่าเห็นพระองค์ ต่อเมื่อเห็นธรรมที่แท้จริง ซึ่งมีอยู่ในร่างกายนั้นและในทุกสิ่งอย่างถูกต้องตลอดถึงในตัวเองด้วย จึงจะชื่อว่าเห็นพระพุทธรูปอย่างที่พระองค์ทรงรับรอง. ดังนั้นจึงเป็นอันกล่าวได้ว่า เห็นร่างกายของพระองค์นั้นคือเห็นพระพุทธรูปอย่างภาษาคน, ส่วนการเห็น “ธรรม” นั้นคือเห็น

พระพุทธรูปอย่างภาษาธรรม นั่นเอง, และเป็นพระพุทธรูปที่แท้จริงด้วย. พระพุทธรูปอย่างภาษาคน จะมีอยู่ในที่ทุกแห่งและตลอดอนันตกาลนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้, ส่วน พระพุทธรูปในภาษาธรรมนั้นมีอยู่ได้ในที่ทุกแห่ง และตลอดอนันตกาลด้วย, ทำนองเดียวกับสิ่งที่เรียก “ธรรม” ในฐานะที่เป็นพระเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปกฎแห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่งการปรุงแต่งให้มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป, ดังนั้นเป็นต้นนั้น มีอยู่ในที่ทุกแห่ง แม้แต่ในมุลอุจจาระแห่งสุนัข ดังที่กล่าวแล้ว. ดังนั้นเราจึงสรุปความได้อีกครั้งหนึ่งว่า พระเจ้าในภาษาคน นั้นเป็นเพียงคำพูดที่สมมติพูดกันอย่างภาษาชาวบ้าน เพื่อให้ฟังง่ายสำหรับเด็กๆ หรือผู้มีความรู้สึกอย่างเด็ก มีความรู้ อย่างเด็ก มีความคิดอย่างเด็ก ทั้งที่เป็นผู้สูงอายุแล้วไปพลางก่อน จนกว่าจะมีความเจริญทางสติปัญญา สามารถเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรม ได้ในที่สุคนั่นเอง แล้วก็เป็นพระเจ้าองค์เดียวกันไปในตัว.

ในคัมภีร์ไบเบิล มีการบรรยายพระเจ้าอย่างสำนวนภาษาคนมากมาย และไม่มีการศึกษาความเป็นภาษาธรรมอย่างเป็นทางการ แต่บังคับให้เชื่อตามตัวอักษรเช่นนั้น ไปก่อนจนกว่าจะมีความเข้าใจด้วยตนเองในภายหลัง. ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการที่จะไม่ให้บางคนเกิดความเห็นขัดแย้ง เพราะทนเชื่ออย่างยาวนานไม่ได้ ดังนั้นเป็นต้น. การศึกษาที่เป็นภาษาคนออกมาเป็นภาษาธรรม อาจจะไม่เหมาะสมสำหรับสมัยโบราณในดินนั้น เพราะจะทำให้หมดความศักดิ์สิทธิ์ และขัดต่อความรู้สึกของคนสมัยนั้น. ครั้นตกลมาถึงสมัยปัจจุบันนี้ เหตุผลเช่นที่กล่าวนั้น ควรจะหมดไปแล้ว และควรจะศึกษาความเป็นภาษาธรรมกันได้ทุกๆ ประโยค หรือแม้ทุกตัวอักษรด้วยซ้ำไป. ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าบางคำเป็นต้นเหตุแห่งความยุ่งยาก ที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นระหว่างศาสนา อย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคำว่า spirit หรือวิญญาณ. ทางคริสต์เคยบัญญัติว่า พระเจ้าที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่คนหรือบุคคล แต่เป็นวิญญาณ หรือจิต (spirit) ส่วนคำว่า

“วิญญาณ” นั้น ในภาษาไทย หรือภาษาบาลีก็ตาม เป็นเพียงสิ่งที่ไม่คงที่ถาวร มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงได้ และเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของบุคคล, ดังนั้น พวกพุทธบริษัทจึงเข้าใจพระเจ้าชนิดที่เป็นจิตหรือวิญญาณ นั้นไม่ได้. ยิ่งเมื่อในคัมภีร์เยเนซิสได้กล่าวถึงพระเจ้าผู้สร้างโลก ในลักษณะที่เป็นบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดอย่างคนไว้ค้วยแล้ว ก็ยังไม่เข้าใจใหญ่ว่าสิ่งที่เรียกว่า “วิญญาณ” หรือ “จิต” ที่เป็นพระเจ้านั้นเป็นอะไรกันแน่. ยิ่งมีคนบางคนใช้คำว่า *character* เข้ากับพระเจ้าด้วยแล้ว ก็เลยเข้าใจไม่ได้เอาเสียทีเดียว. ดังนั้น คำเช่นนี้ทุกคำ ต้องมีการจำกัดความ หรือตีความหมายเป็นภาษาธรรมให้รัดกุม จึงจะมีช่องทางที่พุทธบริษัทจะทำความเข้าใจกันได้ และร่วมมือกันทำสิ่งที่ประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม โดยไม่มีอะไรที่กระทบกระทั่งกัน หรือกีดขวางกันได้เป็นอย่างดี. ตามความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น พระเจ้าจะเป็น, หรือจะมี, บุคลิกภาพ (*personality*) หรือปัจเจกภาพ (*individuality*) ไม่ได้ เพราะมิใช่บุคคล หรืออะไรๆ ที่มีลักษณะ (*character*) อันจะให้กำหนดได้ว่าเป็นอย่างไร หรือมีจำนวนเท่าใด, แม้แต่จะกล่าวว่ามีจำนวน “หนึ่ง” ก็กล่าวไม่ได้เสียแล้ว. สิ่งที่เป็น อภาวะ เช่นนี้ พุทธบริษัทใช้คำว่า “ธรรม” หรือ “ธรรมชาติ” เป็นคำสามัญนามสำหรับเรียกเป็นกลางๆ ซึ่งจะใช้เรียกอะไรก็ได้ แต่ไม่ว่าจะเรียกว่าเป็นจิต หรือวิญญาณได้เลย. ดังนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำว่า “วิญญาณ” นี้เอง เป็นตัวการที่ทำให้เข้าใจกันไม่ได้. และอย่างที่จะเข้าใจได้ ก็เข้าใจว่า “วิญญาณ” นั้น เป็นพระเจ้าในภาษาคน หรืออย่างปุจฉาวิสัชนา อยู่ทั่วไป หากใช้พระเจ้าตามความหมายที่แท้จริงไม่ จึงได้เรียกว่า “พระเจ้าในภาษาคน” และถือว่า “พระเจ้า” ตามที่กล่าวถึงในไบเบิลทุกๆ ไปนั้น จะต้องตีความเป็นภาษาธรรมอยู่เสมอ.

๔. พระเจ้าในภาษาคน มีความหมายใน ภาษาธรรมซ่อนอยู่ด้วยเสมอ.

ข้าพเจ้าอยากจะยืนยันว่า ทุกแห่งในพระคัมภีร์ของศาสนาไหนก็ตาม ที่กล่าวถึงพระเจ้าอย่างในภาษาคน นั้นอาจจะแปลความหมายเป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น. เพื่อเป็นการประหยัดเวลา จะขอยกตัวอย่างด้วยเรื่อง พระเจ้าผู้สร้างโลกอย่างที่กล่าวไว้ในเยเนซิสโดยตรง.

เรื่องพระเจ้าทรงสร้างโลก ใน เยเนซิส บทที่หนึ่งถึงบทที่สามนั้น เป็นเรื่องสร้างโลกฝ่ายวิญญาณ, หรือฝ่าย “ธรรม” ตามที่เรียกกันในหมู่พุทธบริษัท. ข้อนี้หมายถึงการที่มนุษย์ได้วิวัฒนาการทางความรู้สึกนึกคิด ขึ้นมาถึงระดับที่ไม่เหมือนสัตว์เครื่อง जानอีกต่อไป, คือเป็นมนุษย์ทั้งทางกายและทางใจนั่นเอง, หมายถึงอารยธรรมอย่างมนุษย์ได้เกิดขึ้นแล้วในจิตใจของสัตว์ที่แต่ก่อนก็มีรูปร่างอย่างมนุษย์ แต่จิตยังอยู่ในระดับเดียวกับสัตว์เครื่อง जान หรือครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์เครื่อง जानนั่นเอง. มนุษย์ทางร่างกาย คือสัตว์ที่มีรูปร่างอย่างมนุษย์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วทั้งสองแสนปี เป็นอย่างน้อย, และโลกหรือพื้นแผ่นดินทางฟิสิกส์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วไม่น้อยกว่าพันล้านปี, ส่วนเรื่องพระเจ้าสร้างโลกตามที่กล่าวไว้ในไบเบิลนั้น เมื่อคำนวณดูจากเรื่องราวนั้น ๆ แล้วจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องที่เพิ่งจะเกิดเมื่อสักแปดพันปีหรือหมื่นปีเป็นอย่างมาก ดังนั้นคำว่า “โลก” ที่ถูกสร้างนั้นจะเป็นโลกทางวัตถุหรือฟิสิกส์ ไปไม่ได้, แต่ต้องเป็นโลกทางเมตา—ฟิสิกส์ (meta physic), คือโลกในภาษาธรรมทางฝ่ายจิตใจหรือวิญญาณนั่นเอง. ข้อที่น่าขบขันอย่างหนึ่ง ก็คือข้อที่เจ้าหน้าที่คริสตศาสนิกบางคนไม่ยอมให้สมาชิกของตนเชื่อตามที่นักวิทยาศาสตร์สมัยนี้กล่าวว่า คนมาจากลิง หากพระเจ้าสร้างไม่. เรื่องนี้มันไขว่กันอย่างน่าหัว. คนมาจากสัตว์ที่ครึ่งคนครึ่งลิง สัตว์ครึ่งคนครึ่งลิง มาจากลิง

นี้เป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง หากแต่ถ้าเป็นเรื่องเก่าแก่ทั้งล้าน-ล้านปีมาแล้ว หาใช่เรื่องเมื่อประมาณหมื่นปีมาแล้วเหมือนที่กล่าวไว้ในเยเนซิสไม่. เรื่องสร้างโลกในเยเนซิส เป็นโลกทางวิญญาณ หรือในภาษาธรรม เป็นโลกในใจของคน ที่เจริญขึ้นมาพอที่จะแยกตัวจากสัตว์เครื่องจ้านมาเป็นมนุษย์ได้ ตามความหมายของคำว่า “มนุษย์” ซึ่งจะแปลว่า “เชื้อสายแห่งพระมनुเป็นเจ้า” หรือแม้แต่จะแปลว่า “สัตว์ที่มีใจสูง” ก็ตาม พุทธบริษัทยอมรับในข้อนี้ โดยพุทธภาษิตที่ว่า “โลกก็ตาม เหตุให้เกิดโลกก็ตาม ความดับสนิทแห่งโลกก็ตาม หนทางที่โลกจะดับสนิทก็ตาม ตถาคตบัญญัติว่ามีอยู่ในร่างกายของคนอันยาวาวหนึ่งพร้อมทั้งสัญญาและใจ” —(โลหิตคัสส สุตตรก. อ.) ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “โลก” ในภาษาธรรม หรือภาษาศาสนา นั้นหมายถึง โลกที่มีอยู่ในใจของคน, หาใช่โลกทางวัตถุ หรือทางฟิสิกส์ ซึ่งเป็นโลกในภาษาคน ซึ่งอยู่นอกตัวคนไม่เลย, พระเจ้าที่แท้จริง ต้องสร้างโลกในใจคน จึงจะสมกับความเป็นพระเจ้า, ถ้าไปสร้างโลกทางวัตถุ หรือเนื้อหนังแล้ว พระเจ้าก็จะลดค่าตัวเองต่ำลงไปจนหมดความหมายทีเดียว. แม้ที่เกี่ยวกับสัตว์และวัตถุธาตุ พระเจ้าก็ต้องสร้างหรือยุ่งเกี่ยวกับส่วนที่เป็นสปีริต หรือเจตนารมณ์ ของสิ่งเหล่านั้น เช่นความรู้สึกในใจ หรือกฎแห่งกรรม, กฎแห่งความหมุนเวียนไปตามเหตุผล ฯลฯ ซึ่งมีประจำอยู่ในสิ่งเหล่านั้นด้วยเหมือนกัน และเราจะเรียกมันว่า สปีริต หรือวิญญาณ ของสิ่งเหล่านั้น แม้ที่เป็นวัตถุธาตุ เช่นก้อนกรวดก้อนหินเป็นต้น. พระเจ้าเป็นอำนาจลึกลับเหนือการบรรยายด้วยภาษามนุษย์ จึงสามารถสร้างและควบคุมสิ่งทุกอย่างได้จริง. แต่ข้อความเกี่ยวกับการสร้างมนุษย์ในคัมภีร์เยเนซิสนั้น หมายถึง “สร้าง” มนุษย์ในทางจิตใจตามภาษาธรรมโดยตรง รู้ได้จากรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้.

ในเยเนซิส สาม/๒๔ มีข้อความกล่าวถึง การที่พระเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการที่จะห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความรู้สึกรู้ชาติ (Tree of Knowledge

of Good and Evil) แต่ประสบความสำเร็จในการป้องกันมิให้มนุษย์ได้กินผลไม้แห่งชีวิต (Tree of Life). นี่แสดงว่า ก่อนหน้านั้น มนุษย์ไม่มีความเป็นมนุษย์ถึงขนาดที่จะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว, เป็นหญิงหรือเป็นชาย, นุ่งผ้าหรือเปลือยกาย, เป็นสามีหรือภรรยา เป็นต้น อันเราทราบกันดีอยู่แล้วว่าสัตว์แม่ที่เป็นครั้งแรกครั้งมนุษย์ หรือ ape man นั้น ไม่มีความรู้สึกเหล่านั้น, แม้จะทำการสืบพันธุ์กันระหว่างตัวผู้กับตัวเมีย ก็หาไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสามี—ภรรยา เหมือนที่มนุษย์สมัยที่ “กินผลไม้แห่งความรู้ชั่ว” ของพระเจ้าแล้วไม่. การที่มนุษย์มีจิตใจสูงขึ้นมาถึงขนาดที่รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วนั้นเอง คือความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์. ข้อนี้ก็ได้ทำให้มีปัญหาวางจิตใจเกี่ยวกับความที่ความชั่วมากขึ้น จนมีความทุกข์เกิดขึ้นใหม่อีกแบบหนึ่งสำหรับมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งสัตว์เคี้ยว जानจะไม่ค่อยได้, และนี่แหละคือโทษถึง “ตาย” ที่มนุษย์ได้รับจากพระเจ้า เนื่องในการกินผลไม้ต้องห้ามต้นนั้น. มนุษย์มีภาระหนัก ที่จะต้องแก้ไขสถานการณ์ของมนุษย์เกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะเหตุที่ไม่ได้กินผลไม้ของต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ต้นไม้แห่งชีวิต” คือผลไม้แห่งอมตะ คือกินแล้วจะไม่ตายอีกต่อไปจะอยู่ถาวรเหมือนพระเจ้า.

อยากจะขอล่าวแทรกไว้เสียที่ตรงนี้สักหน่อยว่า โบเบิลฉบับภาษาไทย แปลคำ tree of life ว่า “ต้นไม้ที่ให้ชีวิตเจริญ” ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นคำแปลที่ไม่ตรงความหมายเดิม อันจะต้องแปลว่า “ชีวิต” เฉยๆ ซึ่งมีความหมายอยู่ในตัวแล้วว่า “ไม่ตาย” เพราะสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น คือความไม่ตาย. ถ้ามนุษย์ได้กินผลไม้ต้นนั้นแล้วจะไม่ตาย คือมีความรู้อย่างที่ในพุทธศาสนาเรียกว่า “อมตธรรม” ไม่รู้สึกว่ามีตัวคนสำหรับตาย, รวมทั้งไม่มีเกิด แก่ และเจ็บ, ตัวย ซึ่งหมายถึงการบรรลุความเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนานั้นเอง, นี่มีลักษณะที่กล่าวได้โดยสำนวนภาษาคัน ว่า ถึงความไม่ตาย, หรือเข้าสู่อมตมหานคร คือนิพพานได้ในชีวิตนี้ ที่คนรู้สึกอยู่ด้วยใจเอง. ข้อนี้

หมายความว่า ในเเนซิสแห่งคัมภีร์ไบเบิลนั้นก็มีการกล่าวถึงสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า โลกุตตรธรรมหรืออมตธรรม, ถ้ามีการแปลเป็นภาษาไทยอย่างถูกต้องแล้ว พุทธบริษัทก็必将มีความรักและนับถือคัมภีร์ไบเบิล เท่ากับพระปิฎกของตนด้วยเหมือนกัน. น่าจะมีการชำระคำแปลไบเบิลฉบับภาษาไทยกันเสียใหม่ เพราะคำว่า “ให้ชีวิตเจริญ” นั้นในทางพุทธศาสนามีความหมายว่า ยังมีความทุกข์ชนิดที่สูงประณีตละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม, และไม่มีที่สิ้นสุด, ถ้าแปลว่า “ชีวิต” เฉยๆ กลับเล็งไปถึงชีวิตอีกชนิดหนึ่ง ในภาษาธรรมคือชีวิตนิรันดร์ อย่างที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงกล่าวถึงอยู่บ่อยๆ นั่นเอง และเรียกในพุทธศาสนาว่า “อมตธรรม”, หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “อนันตชีพ” หรือ *eternity* หรือ *immortality* เป็นต้น.

เท่าที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นการแสดงว่า คำว่าพระเจ้าที่ดี โลกที่ดี ต้นไม้แห่งความรู้จักชั่วและดี ก็ดี, ต้นไม้แห่งชีวิตที่ดี ล้วนแต่เป็นคำที่อาจจะแปลความหมายจากภาษาคน มาสู่ภาษาธรรม ได้ด้วยกันทั้งนั้น. และเมื่อแปลแล้ว จะทำให้เราเข้าถึงแก่นความหมายของคำเหล่านั้น และเห็นว่าเป็นการแสดงธรรมะชั้นสูงในระดับโลกุตระ หรือ *ultra mundane* เช่นเดียวกับพุทธศาสนา และศาสนาอื่นๆ ที่มีหลักธรรมะในระดับนั้น, หาใช่เป็นเพียง “นิทานโบราณของพวกเขมร” ดังที่บางคนชอบเรียกกันไม่เลย. ข้อละเอียดปลีกย่อยเล็กๆ ลงไปที่ควรสนใจ หรือแปลความเป็นภาษาธรรม ยังมีอยู่อีกมากมาย เช่น :—

ในเเนซิส หนึ่ง/๒๖ มีว่า “ลำดับนั้น พระเจ้าได้ตรัสว่าเราจะสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่าง อย่างรูปร่างของเรา ให้เหมือนเรา,” ทั้งนี้ ข้อนี้นำมาซึ่งความขบขันอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้สอนศาสนาคริสต์เถียงกันว่าท่านแม่ที่เป็นเจ้าน้ำที่ชั้นสูง ยินยอมอยู่ในหนังสือของท่านว่าพระเจ้าไม่มีรูปร่าง แล้วก็อ้างเหตุผลต่างๆ นานา พวกเด็กๆ ที่ข้าพเจ้าเอาหนังสือนั้นให้อ่านก็ยังไม่เชื่ออยู่นั่นเอง เพราะถ้อยคำในไบเบิลกล่าวไว้ชัดว่า มนุษย์กับพระเจ้า

มี likeness ที่เหมือนกัน และเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าโดยตรง. ข้อนี้เกิดขึ้นเพราะไม่ตีความหมายในภาษาธรรมของคำๆ นี้ ให้ถูกต้อง. พระเจ้าสร้างมนุษย์ด้วย “ความเหมือน” กับพระเจ้านั้น ควรจะหมายความว่า สามารถที่จะเป็นเช่นเดียวกับพระเจ้า คือเข้าถึงความเป็นอันเดียว (unity) กันกับพระเจ้า เช่นถ้าได้กินผลไม้แห่งชีวิตเข้าไป ก็จะกลายเป็นพระเจ้าอย่างเดียวกัน ในกาลข้างหน้าโดยแน่นอน หากแต่พระเจ้าทรงประวิงเวลาอันนี้เอาไว้ก่อน ดังที่กล่าวไว้ใน เยเนซิส สาม/๒๔ ว่าทรงพิทักษ์ต้นไม้ต้นนั้นไว้เป็นพิเศษ ไม่ให้มนุษย์เข้าถึงมันได้นั้นเอง การไปเถียงกันด้วยเรื่องรูปร่างทางร่างกาย หรือทางฟิสิกส์ของพระเจ้านั้น น่าขบขัน.

ในเยเนซิส สอง/๗ มีว่า “ถ้าคัับนั้น พระเจ้าได้ทรงสร้างรูปของมนุษย์ขึ้นด้วยฝุ่นจากพื้นดิน และได้ทรงหายใจลมหายใจแห่งชีวิตลงไปในรูจมูกของมนุษย์นั้น แล้วมนุษย์นั้น ก็ได้กลายเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตขึ้นมา.” คำว่ามนุษย์ที่สร้างขึ้นจากดินนั้นหมายถึงร่างกายของมนุษย์ในสมัยที่ไม่มีความรู้สึกนึกคิดกันอย่างมนุษย์ยังเป็นเหมือนสัตว์ที่ปราศจากสติปัญญา จึงมีค่าเท่ากับก้อนดินที่ปั้นขึ้นมาเป็นรูปคน. ครั้นมาถึงสมัยที่มนุษย์มีความรู้สึกสูง จนแยกตัวเองออกมาจากความเป็นสัตว์เหมือนสัตว์เร่ร่อนจนทั่วไปแล้ว นั่นคือการที่พระเจ้าได้หายใจ “ลมแห่งชีวิต” ลงไปในรูจมูกของเขา. ข้อนี้เป็น การสร้างมนุษย์กันใหม่อีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นการสร้างทางวิญญาณหรือทางจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุให้เราถือว่าการสร้างโลกที่กล่าวในเยเนซิสนั้น เป็นการสร้างโลกฝ่ายวิญญาณทั้งที่กล่าวแล้ว.

ในเยเนซิส สอง/๒๑-๒๒ มีว่า “ดังนั้นพระเจ้าจึงบันดาลความหลับสนิทให้เกิดแก่มนุษย์ผู้ชายนั้น, เมื่อเขากำลังหลับอยู่ได้ทรงดึงซี่โครงของเขาออกมาซี่หนึ่ง แล้วทรงปิดแผลนั้นเสียด้วยเนื้อ. ด้วยซี่โครงนั้น พระองค์ได้ทรงสร้างให้เป็นผู้หญิง แล้วมอบให้แก่ผู้ชายนั้น.” ถ้าพูดทำนองนี้ คงไม่มีใครยอมรับได้ตรงๆ ตามตัวหนังสือ

เหล่านั้น และคิดว่าคงจะมีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งแฝงอยู่ และหาทางตีความหมาย
 กันต่อไป, ความหมายนั้น ตามความรู้สึกของพุทธบริษัท รู้สึกว่าหมายถึง การที่ผู้หญิง
 ไม่มีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันกับผู้ชาย นั่นเอง. ทั้งนี้เพราะมีคำกล่าวไว้ในที่อีก
 แห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกคนหนุ่มว่า “บุตรของพระเจ้า” และเรียกหญิงสาวว่า “บุตรของ
 มนุษย์” — (เยเนซิส หก/๒) ซึ่งหมายความว่ามิอะไรไม่เท่าเทียมกันนั่นเอง. ผู้ชายนั้น
 สร้างขึ้นจากดิน ซึ่งหมายถึงลักษณะเข้มแข็ง และเรียกว่า man. ส่วนผู้หญิงนั้นสร้าง
 ขึ้นมาจากส่วนหนึ่งแห่งร่างกายผู้ชาย จึงได้เรียกว่า woman, ซึ่งหมายถึงส่วนหนึ่งของ
 ผู้ชายนั่นเอง. ผู้ชายมีฐานะเป็นถึงลูกของพระเจ้า ส่วนผู้หญิงมีฐานะเพียงบุตรของ
 มนุษย์ ทั้งนี้แล้วจะเป็นผู้ที่มิสิทธิและหน้าที่เสมอกันได้อย่างไร, และพึงเข้าใจต่อไปอีกว่า
 พระเจ้า หรือธรรมชาติก็ตาม, ไม่ได้ต้องการ ให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีอะไรเท่ากัน
 และเหมือนกัน เพราะอย่างน้อยผู้หญิงจะต้องคลอดบุตร และเลี้ยงลูกด้วยเลือดในอก
 ของตัว. การที่คนสมัยนี้ พยายามให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกัน นั้น
 เป็นการฝืนความประสงค์ของพระเจ้าโดยตรง หรือฝืนธรรมชาติอย่างหลบหลับบิดา.
 ถ้าผู้หญิงคนใดอยากจะทำอย่างผู้ชาย ก็ควรทำการผ่าตัดต่อมเกลนด์ต่างๆ ของผู้หญิงออก
 เสีย แล้วปลูกต่อมเกลนด์และอื่นๆ ของผู้ชายลงไปแทน ให้เป็นผู้ชายเต็มตัวเสียก่อนจะ
 เป็นการดีกว่าการคบหา โดยข้างนอกเป็นอย่างหนึ่ง ข้างในเป็นอีกอย่างหนึ่ง และไม่เป็น
 การฝืนกฎของพระเจ้าด้วย. ข้อนี้เป็นการยืนยันว่า คริสตธรรมไม่ยอมรับว่าผู้หญิง
 มีสิทธิหน้าที่เท่ากับผู้ชายเช่นเดียวกับพุทธศาสนาเหมือนกัน. พระพุทธเจ้า
 ตรัสว่า “ข้อที่สตรีจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้, แต่การ
 ที่บุรุษจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้” — (อัฐฐานปาติ เอก. อ. ๒๑/
 ๓๖/๑๖๔) และยังมีการกล่าวถึงการที่สตรีเป็นอะไรๆ ไม่ได้อีกหลายอย่าง เช่นเป็น
 จักรพรรดิ ไม่ได้ เป็น พรหม ไม่ได้ ทั้งนี้เป็นต้น. และในบาติ จตุก. อ. ๒๑/๑๐๗/๘๐
 มีข้อความอันแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงรับรองข้อที่ปฏิบัติกันอยู่ในอินเดียสมัย

นั้นอันมีอยู่ว่า สตรีไม่นั่งในรัฐสภา, สตรีไม่ทำการงานที่สำคัญพิเศษ, สตรีไม่ไป
 รัฐกัมโปซ (ซึ่งเทียบเท่ากับไปเรียนเมืองนอกกันสมัยนี้), แล้วได้ตรัสเหตุผลที่ว่าทำไม
 จึงควรเป็นเช่นนั้น ซึ่งสรุปความว่า เพราะสตรีไม่ได้ประกอบไปด้วยกำลังกายกำลังใจ
 ที่กับมันเข้มแข็งพอ, เพราะธรรมชาติสร้างสตรีมาเพื่อวัตถุประสงค์อันต่างจากผู้ชาย.
 ถ้าสตรีขึ้นไปทำหน้าที่ของผู้ชายเสียแล้ว หน้าที่ของสตรีในโลกนี้ก็จะไม่สมบูรณ์ และปัญหา
 ใหม่ๆ อย่างอื่น ๆ จะเกิดขึ้นอีกเป็นอันมาก ซึ่งเท่ากับการลงโทษของพระเจ้าแก่มนุษย์
 อีกนั่นเอง สรุปความข้อนี้ว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่า สร้างผู้ชายด้วยดิน สร้างผู้หญิงด้วย
 ซี่โครงของผู้ชายนั้นเป็นการถูกต้องแล้ว, เป็นความจริงแท้ของธรรมชาติแล้ว. ถ้าเรา
 เข้าใจไม่ได้ ก็ควรจะถือเสียว่า เขาเขียนไว้เพื่อให้พวกเราในยุคนี้กลายเป็นคนโง่
 ไปนั่นเอง, ไม่ควรเห็นเป็นเรื่องเหลวไหล หรือเป็นเพียง “นิทานโบราณของพวก
 เฮบราย” ดังที่บางคนเข้าใจ.

ในเยเนซิส สอง/๑๖ — ๑๗ มีข้อความว่า “และพระเจ้าได้ทรงบังคับผู้ชาย
 นั้นว่า เจ้ากินผลไม้จากทุกๆ ต้นได้ตามใจชอบ เว้นแต่ต้นไม้แห่งความรู้จักดีและชั่ว เจ้า
 ต้องไม่กิน, เพราะในวันที่เจ้ากินนั้นเอง เจ้าจะต้องตาย.” ข้อความนี้ ถ้าถือเอาตรง
 ตามตัวอักษรอย่างล้นหลามแล้ว ก็เป็น เรื่องตลกสิ้นดี และไม่มีใครเข้าใจได้ว่า
 ทำไมพระเจ้าจึงตรัสเช่นนั้น. พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมา และรักเขาอย่างยิ่ง แล้วทำไม
 จึงไม่ยอมให้เขาเจริญด้วยความรู้เป็นต้นเล่า. เราต้องตีความในภาษาคน ที่กล่าวไว้
 ลึกซึ้งนัยนัยเสียก่อนแล้วจะเข้าใจ. ข้อนี้หมายความว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาในใจมนุษย์
 ก็เพราะมนุษย์ไปยึดถือความดีและความชั่ว ตามความเข้าใจของตน. กลัวความชั่วจน
 ทำอะไรไม่ถูกก็มี, ห่วงความดีจนนอนไม่หลับก็มี, ฆ่าตัวเองตายเพราะกลัวจะถูกหาว่า
 เป็นคนชั่วก็มี. ความยึดถือในเรื่องดีชั่ว เป็นเหตุให้เกิดคึดหาความอยาก, อุปาทาน
 ความยึดถือในขั้นที่เป็นตัวความทุกข์โดยตรง, หรือให้เกิดความโลภ โกรธ หลง โดยทั่วๆ

ไป และเป็นทุกข์เพราะเหตุนี้. ต่อเมื่อใด ระวังความดีความชั่วเสียได้, เพิกถอนบุญและบาปเสียได้, อยู่เหนือกรรมดีกรรมชั่วโดยประการทั้งปวงแล้ว จึงจะเป็นพระอรหันต์ หรือนิพพานตามหลักแห่งพุทธศาสนา. การที่พระเจ้าห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความรู้ชั่วนั้น มิได้หมายความว่าต้องการให้มนุษย์เป็นสัตว์โง่เขลา, แต่มีความหมายว่าต้องการไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกันเข้ากับรากฐานของความทุกข์ ซึ่งมีค่าเท่ากับความตายทางวิญญาณ พระเจ้าจึงกล่าวว่ากินในวันใด จะตายในวันนั้น. ข้อนี้ เล็งถึงยุคโตสมัยโต ที่มนุษย์รู้เรื่องความดีชั่วและยึดถือกันแล้ว ยุคนั้นสมัยนั้น มนุษย์จะมีความทุกข์ชนิดใหม่ ที่ร้ายกาจลึกซึ้งกว่าความทุกข์อย่างอื่นหมด เกิดขึ้นทันที, และจัดว่าเป็นความตายทางวิญญาณเกิดขึ้นเป็นปัญหาอันใหม่ สำหรับจะต้องรักษาเยียวกันต่อไปอย่างใหญ่หลวงกว่าปัญหาอื่นทั้งหมด. การที่เรียกการกินผลไม้เข้าไป ว่าเป็น การสร้างบาปดั้งเดิม (original sin) ของมนุษย์นั้นเป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มแรกที่มนุษย์เริ่มถลำเข้าไปในบาป และติดเนื่องสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้อย่างไม่ขาดสาย. บางคนไม่ยอมรับว่า บาปของมนุษย์คนแรกที่กินผลไม้เข้าไป จะติดมาถึงลูกหลานสมัยหลังๆ ได้อย่างไร เพราะบาปกรรมนั้น เป็นของเฉพาะตัวผู้ทำ. แต่ที่แท้ข้อความนี้ เล็งถึงการที่มนุษย์ในโลกได้ทั้งต้นทำผิดอย่างใดหรืออย่างสูงมาแล้วในยุคนั้น และสืบเนื่องกันมาด้วยการถ่ายทอดความหลง (โมหะ) อันนี้ ให้แก่กันและกันสืบมาอย่างไม่ขาดสาย และอย่างไม่รู้สีก้าว. ถ้าตีความหมายในภาษาธรรมกันอย่างนั้นแล้ว หลักเรื่องบาปดั้งเดิม ในศาสนาคริสต์นิกายก็เป็นที่เข้าใจได้ และยอมรับได้สำหรับพุทธบริษัททั่วไป เพราะมีใจความอย่างเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ให้ยึดเรื่องความดีและความชั่ว จนเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมานั่นเอง.

สำหรับเรื่อง ต้นไม้แห่งชีวิต ที่กินแล้วไม่ตายนั้น แม้จะไม่ได้กล่าวถึงโดยตรงอีกต่อไป ก็เป็นการกล่าวอย่างยังอยู่แล้วในตัวคือ ข้อความทุกๆ แห่งที่พระเยซู

คริสต์ได้ตรัสถึงการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงชีวิตนิรันดร์นั่นเอง เป็นการกินผลไม้แห่งชีวิตที่พระเจ้าทรงแหวน ถึงกับขับไล่อาคามกับอีฟให้ออกไปเสียจากสวนนั้นเลย. แต่ในที่สุดพระเยซูคริสต์ก็ได้เปิดโอกาสให้ลูกหลานของอาดามในสมัยของพระองค์ ได้กินผลแห่งต้นไม้ชีวิตนั้นจนได้. สำหรับพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวเป็นอุปมาทำนองนั้น แต่กล่าวตรง ๆ ถึงการปฏิบัติธรรมจนกระทั่งหมดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ถึงอมรรตธรรมที่ทำให้ผู้ใดบรรลุให้กลายเป็นผู้ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความตายอีกต่อไป, ไม่เห็นว่ามีใครเกิดและใครตาย, มีแต่สภาพที่เรียกว่า “ธรรม” หรือ “พระเจ้า” ปรากฏแก่ความรู้สึกอยู่ตลอดไป. นี่คือการตีความหมายเรื่องพระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ ที่กล่าวไว้อย่างภาษาคน ออกมาเป็นภาษาธรรม แล้วลงรอยกันได้ในระหว่างคริสต์ธรรมกับพุทธศาสนา.

ตัวอย่างอันสุดท้าย คือข้อความใน เยเนซิส ทก/๕-๖-๗ มีว่า “พระเจ้าได้ทรงเห็นแล้วว่า ความชั่วของมนุษย์ในโลกนี้แน่นหนาขึ้น, และว่าความคิดผิดๆ ของมนุษย์นั้น เป็นไปแต่ในทางชั่วโดยส่วนเดียวอย่างไม่ขาดสาย, และพระเจ้าได้ทรงเสียพระทัยว่าพระองค์ได้ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้, และมันได้ทำให้พระองค์รู้สึกสลดใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นพระเจ้าจึงตรัสว่า เราจะทำลายมนุษย์ที่เราได้สร้างขึ้นให้หมดไปจากพื้นผิวโลกนี้, ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ หรือสัตว์เลื้อยคลาน หรือนกในอากาศ, เพราะว่าเราเสียใจในการที่เราได้สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา,” ดังนี้.

ข้อนี้ถ้าแปลเป็นภาษาธรรม ก็อาจจะแปลได้หลายนัยเช่นว่า พระเจ้าก็ทำผิดได้เหมือนกัน เพราะในพระเจ้านั้นเป็นที่รวมแห่งสิ่งทุกสิ่ง คือรวมอยู่ทั้ง วิชชา และ อวิชชา. การสร้างโลกขึ้นมา จัดเป็นอวิชชา. การคิดจะเลิกล้างเสียไม่สร้างนั้นเป็นวิชชา. เราจะถือว่า พระเจ้าในที่นี้ เป็นบุคคลที่รู้จัก รัก โกรธ ตีใจ เสียใจ เป็นต้นอย่างนี้ ไม่ถูกแน่, เพราะในข้อความนี้มีกล่าวอยู่ชัดว่า พระเจ้าจะทำลายเสีย

กระทั่งสัตว์เลื้อยคลาน กระทั่งนกในอากาศ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ไม่ได้ทำอะไรเลย. ดังนั้น ความสนใจของพระเจ้าในทึ้นย่อมจะหมายถึงความรู้สึกของมนุษย์ ที่สูงขึ้นมาจนถึงกับมองเห็นว่า การสร้างหรือการปรุงแต่งต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่น่าสลดใจ น่าสังเวช น่าเกลียดน่าระอา. การหยุดสร้าง หมายถึงการทำความสงบ, และการเลิกถอนหรือทำลายเสีย นั้น ก็คือการทำลายอุปาทาน ความยึดมั่นว่าตัวว่าตนเสียให้สิ้นเชิง. และมนุษย์เริ่มมีความรู้สึกขังต่อการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเรียกในพุทธศาสนาว่าวัฏสงสาร นั้นเป็นส่วนใหญ่. ในที่นี้ กล่าวไว้ในฐานะเป็นความรู้สึกของพระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชา หรือความรู้ในทางที่จะไม่สร้างไม่ปรุงแต่ง. แต่ในที่สุดพระเจ้ายกให้ทำลายโลกเสียตรง ๆ ดังที่ตัวหนังสือกล่าวไว้ เพราะเป็นคำพูดภาษาธรรมอีกนั่นเอง เช่นเดียวกับที่กล่าวว่าถ้าอาตามกินผลไม้แล้วจะต้องตายทันที แต่อาตามก็หาได้ตายไม่ ทั้งนี้เป็นตัวอย่าง. ดังนั้นคำที่ว่าจะทำลายโลกเสีย นั้น เมื่อแปลตามภาษาธรรม ก็คือเริ่มเห็นโทษของการสร้างสิ่งต่าง ๆ อย่างจริงจัง แต่แล้วมนุษย์ตามธรรมคาทั่วไป ก็หาอาจหยุดสร้างนั้นสร้างนี้ด้วยกิเลสตัณหาของตนได้ไม่ จึงต้องทนทุกข์อย่างมนุษย์ธรรมดา. แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกเบื่อต่อการสร้างนั้น ก็เป็นเหมือน รุ่งอรุณแห่งโลกุตตรธรรม ซึ่งจะผลิตกอออกผลต่อไปในกาลข้างหน้า. ในจิตใจของมนุษย์บางคนเป็นลำดับไป. ความรู้สึกที่สูงขึ้นมาขึ้นนี้ ก็คือ พระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชาของมนุษย์ นั่นเอง. หลักธรรมของพุทธบริษัท ก็คือการกระทำให้เกิดวิชชาชนิดนี้ด้วยเหมือนกัน และลุลถึงความสงบหยุดสร้างหยุดปรุงแต่งที่เรียกว่านิพพาน ได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่าวิชชา นั้นโดยตรง.

โดยเนื้อแท้ นั้น สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้าอันแท้จริงนั้นย่อมอยู่เหนือความผิดและความถูก ทั้งที่ความผิดและความถูกมีครบถ้วนเต็มที่อยู่ในพระเจ้านั่นเอง. พระเจ้าไม่อาจจะถูกกล่าวว่าเป็นดีหรือชั่ว ทั้งที่ความดีและความชั่วมีอยู่เต็มทีในพระเจ้า. ทั้งนี้ก็เพราะว่า สิ่งที่เราเรียกว่าความผิดหรือความถูกก็ตาม ความดีหรือความชั่ว เป็นต้นก็ตาม เป็น

เพียงความรู้สึกของมนุษย์เอง หาใช่ของพระเจ้าไม่. สำหรับพระเจ้านั้น ไม่มีอะไรที่มีความหมายว่าอะไร, คือจะมีโรคระบากเกิดขึ้น หรือไม่เกิดขึ้น แต่อยู่สบาย กันดี ก็มี ความหมายเท่ากัน หรือเป็นสิ่งที่สิ่งเดียวกัน, แต่สำหรับมนุษย์นั้น มันมีความหมายมาก จนถึงกับต้องการอย่างหนึ่ง และไม่ต้องอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้าม ทั้งนี้เป็นต้น. เพราะเหตุนี้เอง จึงมีคำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดว่า น้ำท่วมหรือไม่ท่วม ไฟไหม้หรือไม่ไหม้ มีโรคระบากหรือไม่มี แม้ที่สุดแต่ความมีชีวิตอยู่หรือความตาย ฯลฯ และอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งเป็นคู่ ๆ ตรงกันข้าม ก็ล้วนแต่เป็น “พระประสงค์” ของพระเจ้า โดยเท่ากัน ไม่มีอะไรแตกต่างกันสำหรับพระเจ้า. แต่สำหรับมนุษย์ ที่ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า ยังไม่เป็นอันเดียวกันกับพระเจ้านั้น ย่อมทนไม่ไหว, ย่อมจะเลือกเอาแต่ส่วนที่ถูกใจตน และไม่ยอมรับส่วนที่ตรงกันข้าม. แต่ผู้ที่ถึงพระเจ้า หรือถึง “ธรรม” แล้วจริงก็ไม่รู้สึกว่ามีอะไรที่ตรงกันข้าม เห็นเป็นของที่ไม่มี ความหมายเสมอกันไปหมด และไม่ยินดียินร้ายต่อส่วนไหนเลย การที่กล่าวว่า พระเจ้าพอพระทัย หรือพระเจ้าทรงพิโรธ นั้นเป็นภาษาคน ที่ต้องแปลความหมายเป็นภาษาธรรม โดยทำนองนี้ทั้งนั้น. และเมื่อสามารถเข้าใจความหมายอันถูกต้องนี้แล้ว คนนั้นจะชอบใจ เลื่อมใส นับถือ และรักพระเจ้าอย่างไม่กินคลาย และยอมรับว่าพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดเหนือสิ่งทั้งหลาย ไม่มีอะไรสูงไปกว่า, และคือ สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในพุทธศาสนา นั่นเอง. ในศาสนาอื่น ๆ อาจจะเรียกอย่างอื่น, แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า “คำ” ในลัทธิคำว ก็ต้องมีความหมายเช่นนี้ด้วยเหมือนกัน.

เป็นอันกล่าวได้ว่า พระเจ้า และเรื่องราวของพระเจ้าทุกข้อทุกกระทง ที่มี การกล่าวไว้อย่างภาษาคนนั้น อาจจะแปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น และ จะสำเร็จประโยชน์แก่คนในโลกได้จริง ก็ต่อเมื่อได้มีการเข้าใจความหมายในภาษา ธรรมอย่างถูกต้องแล้วทั้งนั้น. การที่เราเรียกพระเจ้าว่าพระบิดา หรือเรียกว่า ปฐมเหตุ,

(The cause) เป็นต้นก็ตาม ก็เนื่องจาก พระเจ้า เป็นที่รวมแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นที่ไหลออกแห่งสิ่งทั้งปวง, ทั้งที่เป็นวิสัยโลก และเหนือวิสัยโลก, ราวจะว่าเป็นผู้สร้างโลก และทำลายโลกด้วยพร้อมกันไปในตัว ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน นั่นเอง. และคำว่า “โลก” ในที่นี้เล็งถึงโลกที่มีอยู่ในใจของมนุษย์โดยตรง, ซึ่งเป็นโลกในภาษาธรรม แต่นำมากล่าวอย่างภาษาคน.

ต่อไปนี้จะพิจารณาแก่นถึง พระเจ้าในนามว่า “พระบุตร” ซึ่งเล็งถึงพระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็นผู้ประกาศคำสอนแทนพระบิดา และเป็นผู้ไถ่บาปของมนุษย์ทั้งหลายด้วยชีวิตของพระองค์ เพื่อให้มนุษย์พ้นจากบาปดั้งเดิมจนกระทั่งเข้าถึงพระเป็นเจ้า หรือชีวิตนิรันตรได้ในที่สุด กันต่อไป.

๕. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร.

พระบุตรซึ่งเล็งถึง พระเยซูคริสต์นั้น มีความหมายที่จำต้องศึกษาถึง ๔ ความหมาย ด้วยกันคือ ๑. พระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็น บุตรดาวิด, ๒. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น ศาสดาพยากรณ์, สองความหมายนี้ เป็นอย่างภาษาคน. ๓. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น บุตรพระเจ้า, และ ๔. พระเยซูในฐานะเป็น พระเจ้าเสียเอง. สองความหมายนี้เป็นภาษาธรรม.

ในไบเบิลที่มีข้อความเกี่ยวกับพระเยซูคริสต์นั้น ไม่มีข้อความที่เป็นการเล่าประวัติของพระองค์เองโดยพระองค์เองเลย มีแต่ที่อยู่ในถ้อยคำของผู้เขียนบันทึกในเวลาต่อมาทั้งนั้น. ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะระยะเวลาของพระองค์เป็นเวลาสั้นเพียงสามปี, มีการบันทึกได้น้อย และผู้บันทึกก็เรียงความอย่างย่อ, และอาจจะเป็นเพราะไม่มีการทำ

สังภาษนาคำสอนกันทันทีที่พระองค์ดับขันธ เหมือนการทำสังภายนาในพุทธศาสนา. สำหรับพุทธประวัติในพระไตรปิฎกอันมากมายของพุทธบริษัทนั้น มีข้อความมากมายที่ทำให้พระองค์ได้ตรัสเล่าถึงความเป็นไปของพระองค์เองโดยทั่วไป ตั้งแต่ยังทรงเป็นกุมาร จนกระทั่งนิพพาน. เมื่อรวมข้อความเหล่านี้เข้าด้วยกันทั้งหมดแล้ว มีปริมาณมากเกือบเท่ากัมภีร์ *new testament* ทั้งหมดทีเดียว. ดังนั้นเราจึงต้องถือเอาประวัติของพระเยซูคริสต์ไปตามเท่าที่มีผู้บันทึกไว้. กัมภีร์มัทธิว, มาร์โก, ลูคา, และโยฮัน, ๔ กัมภีร์ มีปริมาณมากเกือบครึ่งหนึ่งของ *new testament* นั้นเอง. และจากกัมภีร์ทั้ง ๔ นี้ เราจะพิจารณากันถึงประวัติของพระเยซูคริสต์ทั้งสี่ความหมายนั้น.

(ก) พระเยซูในฐานะเป็นบุตรดาวิด. ข้อนี้เป็นการกล่าวอย่างภาษากนตามธรรมดา เช่นพุทธศาสนาถือว่า พระพุทธองค์เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ดังนั้นเป็นต้น, ซึ่งถือว่ามีความหมายน้อยมากในภาษาธรรม. พระเยซูเอง ก็ทรงปฏิเสธฐานะอันนี้ ดังที่กล่าวไว้ใน มัทธิว สิบสอง/๔๔, มาร์โก สาม/๓๔ ว่าผู้ที่เป็นมารดาและพี่น้องของพระองค์ คือผู้ปฏิบัติตามประสงค์ของพระบิดาของพระองค์เท่านั้น ไม่ใช่ผู้ที่ให้กำเนิดทางร่างกาย. เมื่อเป็นดังนี้ การที่จะสืบสาวไปถึงกษัตริย์ดาวิด ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของโยเซฟ ซึ่งที่แท้ก็มีใช้บิดาของพระองค์อยู่แล้ว และถึงลงมาเป็นบรรพบุรุษในนามว่าบิดา ของพระองค์นั้น เป็นสิ่งที่เพี้ยนจะกระทำกันในภายหลัง เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแก่พระเยซู ดังเช่นที่ในหลวงรัชกาลที่ ๖ กล่าวไว้ในหนังสือเทศนาเสื่อบ้านนี้ โดยแน่นอน. แต่อีกทางหนึ่งนั้นดูกลับจะตรงกันข้าม คือเป็นคำสบประมาทอยู่ในที่ว่า มิใช่บุตรพระเจ้า ดังเราจะสังเกตเห็นได้ในข้อความบางแห่ง แห่งพระกัมภีร์นั้นเอง. ข้อนี้เช่นเดียวกับที่ถ้าใครเรียกพระพุทธรองค์โดยชื่อบรรพบุรุษที่เป็นต้นโคตรว่า “พระสมณโคตม” ดังนี้ ก็ถือว่าเป็นการไม่เคารพและสบประมาทอยู่ในตัว. ดูปรากฏจะเป็นครั้งแรกในมัทธิว แก้ว/๒๗ ที่มีการเรียกพระเยซูว่าบุตรดาวิด โดยคนตาบอดสองคน

ที่มาให้พระองค์ช่วยรักษา. นี่เป็นการประหลาดที่ว่า ถ้าเขาเชื่อว่าพระเยซูเป็นบุตรพระเจ้าจึงจะสามารถรักษาเขา แล้วทำไมจึงไปเรียกว่า บุตรดาวิด. ดังนั้นทำให้เข้าใจว่า เรื่องบุตรดาวิดนี้อาจจะพลัดเข้ามาในชั้นหลัง คือเมื่อถึงสมัยที่ต้องการจะเทอคหุณพระเยซูให้ยิ่งขึ้นไป แม้ในทางการกำเนิดฝ่ายร่างกาย. ข้อนี้ เช่นเดียวกับที่หนังสือชั้นหลังๆ ในพุทธศาสนา เช่นปฐมสมโพธิเป็นต้น เทอคหุณพระพุทธรองค์ ด้วยการสืบสายบรรพบุรุษของพระองค์ขึ้นไป จนถึงพระเจ้าสมมุตราช ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของโลกนั่นเอง ซึ่งข้อนี้ไม่มีกล่าวถึงในพระพุทธรูป หรือแม้ในพระไตรปิฎกเองเลย. ข้อนี้สรุปความว่า เราต้องยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ข้อความต่างๆ เกี่ยวกับประวัติของพระศาสนาแห่งพระศาสนาไหนก็ตาม ต้องมีส่วนเกินอยู่บ้างเป็นธรรมดา, แต่เราก็ต้องยอมรับนับถือ และนำมาใช้กันจนเป็นธรรมเนียม และมันคงขึ้นเองในชั้นหลัง.

(ข) พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นศาสดาพยากรณ์. คำว่า ศาสดาพยากรณ์ หรือ prophet นั้นเป็นคำที่ใช้แก่พระเยซูคริสต์ด้วย ดังที่ปรากฏอยู่ในถ้อยคำของพระองค์เองใน มัทธิาย สิบสาม/๕๗ ว่า “ศาสดาพยากรณ์ ย่อมเป็นผู้มีเกียรติ เว้นเสียแต่ในประเทศของตน และในบ้านเรือนของตน.” ข้อนี้เช่นเดียวกับพระพุทธรเจ้าที่เป็นพระศาสดาองค์หนึ่งในบรรดาศาสดาทั้งหลาย และในที่บางแห่งยังทรงจัดพระองค์เองเป็น “เกียรติ” ลัทธิหนึ่งด้วยเหมือนกัน. เมื่อพูดถึงพวกอื่น ก็ตรัสเรียกว่า อัญญเกียรติ. แต่ในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ เรามีหลักอย่างนั้นไม่ คือเอาคำว่าเกียรติไปให้พวกอื่นหมด รวากะว่าตนเองมิใช่เกียรติ. ดังนั้น แม้พระเยซู ก็เป็นเกียรติหนึ่งด้วยเหมือนกัน และไม่ควรเข้าใจว่าเป็นคำค่า ถ้ามีใครกล่าวเช่นนั้น เพราะศาสดาหรือศาสดาพยากรณ์หนึ่งๆ ก็เป็นเกียรติหนึ่งนั่นเอง. การที่นำข้อนี้มากล่าวไว้ในที่นี้ ก็เพื่อกันความเข้าใจผิด, เพราะมีพุทธบริษัทที่ยังโง่เขลา ใช้คำว่าเกียรติแก่พระเยซู ในความหมายที่เป็นคำสบประมาทอยู่บ่อยๆ.

สำหรับ การที่พระศาสดาไม่ได้รับความนับถือในถิ่นของตน นั้น ข้อนี้จะเป็นของธรรมดาทั่วไป. ในพุทธศาสนาก็ปรากฏว่า พระญาติวงศ์ของพระพุทธองค์ ก็แสดงความกระต้างกระเถียงต่อพระองค์ ไม่ยอมรับนับถือเต็มที่เหมือนในถิ่นอื่นทั่วไป แม้ในตอนหลังก็ยังมิญาติบางหมู่ที่ไม่ยอมรับนับถือพระองค์เลย.

สำหรับ ความที่เป็นพระศาสดาสมบูรณ์ นั้น เราทราบได้จากคำของพระเยซูเองในมัทธิว ยี่สิบแปด/๑๘ ว่า “อำนาจครอบครอง (authority) ในแผ่นดินสวรรค์ก็จัด ในโลกนี้จัด เราได้มอบแล้วทั้งหมด.” นี่หมายความว่าตามทัศนะของพุทธบริษัทก็คือ ชัยชนะที่พระองค์ได้รับ หรือประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานของพระองค์ และส่วนตัวพระองค์เองด้วย. ส่วนตัวพระองค์ก็คือไม่ได้ตกจมอยู่ในโลก, หรือวิสัยโลก, ส่วนผู้อื่นก็คือทรงกระทำให้เขากลับใจ โดยทรงเอาชีวิตของพระองค์เป็นเดิมพัน. ข้อนี้หมายความว่า ทรงชนะกิเลสที่เป็นเหตุให้ถูกผูกพันอย่างเด็ดขาด, มีความหมายทำนองคล้าย ๆ กันกับพุทธศาสนา แม้จะมีคำกล่าวที่ต่างกัน จนทำให้เห็นว่าตรงกันข้าม. พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์, แม้เราทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์” — (มหา.วิ.). ทั้งหมดนี้ ก็ถึงถึงชัยชนะ เหนือสิ่งทั้งปวง อย่างเดียวกันนั่นเอง, ทำให้เรากล่าวได้ในแง่ที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เป็นศาสดาคือ “ศาสดาแห่งชัยชนะ” เหมือนกันทุกองค์. พุทธบริษัทยอมรับพระเยซูคริสต์ได้ในฐานะเป็นผู้ชนะอีกเหมือนกัน.

สำหรับ วิธีการแห่งการสั่งสอนเพื่อประกาศพระศาสนานั้น น่าประหลาดใจที่ว่า พระเยซูคริสต์มีวิธีการเช่นเดียวกับที่ใช้กันอยู่ในบรรดาศาสนาในประเทศอินเดีย ทั้งที่ระยะเวลาห่างกันถึงห้าศตวรรษ และคนละท้องถิ่น. ข้อนี้คือการสอนโดยใช้อุปมาอันลึกซึ้ง. ธรรมเทศนาบนภูเขา ของพระเยซูที่มีสำนวนอย่าง คำว่า เต้ กิง ของ

เล่าอีกด้วย, ธรรมชาติที่เปรียบด้วยการหว่านพืช(มัธยสิบสาม/๓-๔) ก็ดี มีลักษณะเหมือนที่พระพุทธรองค์ทรงใช้อยู่ทุกประการ. คำตรัสของพระเยซูที่คนธรรมคาฟังแล้วตกใจ เช่นว่า *คนเศร้าคือคนมีความสุข, คนหิวคือคนอิ่ม, คนถูกเบียดเบียนคือคนได้รับการประศาสน์พร* ทั้งนี้เป็นต้น ซึ่งปรากฏอยู่ในมัธยส ห้า/๔-๖-๑๐ นั้น พระพุทธรองค์ก็มีการใช้วิธีการที่ตรัสคำอันน่าตกใจทำนองเดียวกันนั้นว่า “*จงมาบิดามารดาเสีย*”, “*จงเป็นคนนอกตัญญู*” — (ธ.ข.) ทั้งนี้เป็นต้น. คำเหล่านี้ มีคำอธิบายพิเศษโดยเฉพาะ และเป็นคำอุปมาในภาษาธรรมเหมือนกัน.

สำหรับคำสอนที่เป็นหลักสำคัญของคริสต์ธรรม คือเมตตา นั้น ในเมื่อพระเยซูตรัสสอนว่า “*ถ้าเขาตบแก้มขวาของท่าน ก็จงให้เขาตบแก้มซ้ายด้วย, ถ้าเขาฟ้องศาลเพื่อจะปรับเอาเสื้อของท่าน ก็จงให้เสื้อคลุมแก่เขา เสียด้วย*” — (มัธยส ห้า/๓๙-๔๐) ซึ่งนับว่าเป็นความอดกลั้นและเมตตาอย่างสูงสุด. ส่วนพระพุทธรองค์ตรัสในกรณีนี้ว่า “*ถ้าโจรจับเธอมัด แล้วเอาเธอปล่อยจากหนึ่งถึงเนื้อ จากเนื้อถึงกระดูก จากกระดูกถึงเขื่อในกระดูก ก็บุญใดมีความรู้สักซัดแก่นต่อโจรนั้น ก็บุญนั้นมิใช่ของคนเรา*” — (กกจุมสูตร ม.ม.) ทั้งนี้, ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบกันดู ว่ามีความแตกต่างกันเท่าใด นาน้อย มากกว่ากันอย่างไร. อย่างไรก็ตาม เราอาจกล่าวได้โดยไม่กลัวผิดว่า ทั้งสองศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเมตตา, เสียแต่ว่า ศาสนิกแห่งศาสนาที่มีความเจริญแล้วแห่งสมัยนี้ ได้ย้อนกลับไปหาลัทธิ “*ฟันต่อฟัน, ตาต่อตา*” กันเสีย โลกจึงระอุด้วยสงคราม อย่างเป็นวิฤตกาลถาวรอยู่ในทุกวันนี้. คำสอนของศาสนาในข้อนี้ จะเป็นหมิ่นมากกว่าข้ออื่น เท่าที่เกี่ยวกับมนุษย์เราทั่วโลกปัจจุบัน.

วิธีการให้บรรพชา หรือการบวช นับว่าเป็นสิ่งที่น่าขน้อย่างยิ่ง ในเมื่อได้ทราบว่ ทั้งพระเยซูคริสต์ และพระพุทธรองค์ได้ทรงใช้วิธีเดียวกัน คือ วิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทานนั่นเอง. เมื่อพระเยซูตรัสกับซีโมนว่า “*จงตามเรา*” — (มารโก หนึ่ง/

๑๗) หรือที่ตรัสกับเลวีอย่างเดียวกัน ในมารโก สอง/๑๔ เพียงเท่านั้นก็เป็นอันว่า การบวชเป็นสาวกของพระองค์ สมบูรณ์แล้ว. พระพุทธองค์ก็ได้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรด้วยพระองค์เอง ด้วยถ้อยคำสั้นๆ เพียงเท่านั้นเหมือนกัน คือว่า “จงมา เพื่อประพฤติกการทำความดีแห่งทุกข” หรืออุปสมบทอันนี้ยาว เหมือนที่ทำกันอยู่ในตอนหลังนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้เคยทรงใช้เลย. เรื่องนี้แม้ก่อนข้างจะเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด แต่ก็น่าสนใจมากที่ไปตรงกันอย่างไม่น่าเชื่อว่าเป็นเพียงการบังเอิญ หรือ *co Incident* ไปทีเดียว.

ที่^๕นี้อาจจะกล่าวถึงเรื่องที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์.

เรื่องปาฏิหาริย์นี้ นับว่าเป็นปัญหายุ่งยากที่สุดเกี่ยวกับศาสนา. พวกที่มีความฉลาดและยังไม่เข้าถึงธรรมนั้น สิ่งที่เราเรียกว่าปาฏิหาริย์มีความจำเป็นมากสำหรับเขา, มิฉะนั้นแล้วเขาจะไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาเอาเสียทีเดียว. “ปาฏิหาริย์” มีความหมายแต่เพียงว่าสิ่งที่น่าอัศจรรย์จนครอบงำใจคนให้คล้อยตาม, แต่มิได้หมายความว่าเพียงการกระทำฤทธิ์เดชที่น่ากลัว หรือประหลาดจนอธิบายไม่ได้นั้น หากแต่หมายถึงวิธีการธรรมใดๆ เช่น การพูดจาสั่งสอน จนคนยอมกลับใจอย่างไม่น่าเชื่ออีกด้วย. พระพุทธองค์ทรงใช้ และแนะนำให้ใช้แต่ปาฏิหาริย์อย่างนี้, และทรงกีดกันและห้ามปาฏิหาริย์การกระทำฤทธิ์เดชอย่างที่เขาทำกัน และทรงอธิบายว่า ปาฏิหาริย์แบบนั้น พวกมายาวิทย์ทั่วไปก็ทำได้ เดียวกันจะหาว่าพระองค์ก็เป็นพวกมายาวิทย์พวกหนึ่ง ดังที่พระเยซูถูกกล่าวหาว่าขบผีได้ ก็เพราะเป็นนายแห่งพวกผี หาใช่เพราะเป็นบุตรพระเจ้าไม่.

อิทธิปาฏิหาริย์ ชนิดที่กล่าวว่า ทำคนตาบอดให้หาย คนหูหนวกได้ยิน คนใบ้พูดได้ คนง่อยเดินได้ ลูกแกะเล่นกะเสื่อหรือราชสีห์ได้เป็นต้น นั้น ในหนังสือชั้นหลัง เช่นนิทานกาถาแห่งอรรถกถาชาดก กล่าวว่าได้ปรากฏขึ้นเองในโลกนี้ ในขณะ^๖ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ. แต่แม้กระนั้น พุทธบริษัททั่วไป

ก็ยังถือว่าเป็นปาฏิหาริย์ที่ต้องแปลความหมายจากภาษาคนเป็นภาษาธรรมอีกนั่นเอง เช่น คนตาบอดแลเห็นได้ นั้น ความหมายว่ามนุษย์ตาบอดเพราะมีอวิชชา, พอพระพุทธองค์ตรัสรู้ขึ้นในโลกนี้ ก็หมายความว่ามนุษย์อย่างน้อยคนหนึ่ง คือพระองค์เอง ทำลายอวิชชาเสียได้ กลายจากตาบอดเป็นตาดี, แล้วพระองค์ก็ทรงสั่งสอนให้คนอื่นอีกเป็นอันมากหายจากตาบอดด้วยอำนาจวิชชาอันนั้น จนกล่าวได้ว่า ทำโลกนี้ให้หายจากตาบอด คือมองเห็นทางรอด หรือความดับทุกข์นั่นเอง. ที่ว่า คนหูหนวกหายจากหูหนวก นั้น หมายความว่าก่อนหน้านั้น เขาฟังอะไรไม่รู้เรื่องอันเกี่ยวกับความดับทุกข์หรือนิพพาน พอพระองค์ตรัสรู้ขึ้นมา สามารถ สั่งสอนให้เข้าใจได้ นั่นเอง. คนง่อยเดินได้ หมายความว่ามนุษย์ตามธรรมดาเดินข้ามจากความทุกข์ไปสู่ความดับทุกข์ไม่ได้ เคียงวันเขาเดินได้เพราะการนำของพระองค์. คนใบ้พูดได้ หมายความว่ามนุษย์พูดเรื่องความทุกข์หรือนิพพานไม่เป็น เคียงวันพูดเป็น. ลูกแกะ ลูกเนื้อ เล่นกับเสือหรือราชสีห์ได้นั้นหมายความว่า ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้น ทำให้เกิดเมตตากรุณากัน จนกระทั่งคนแข็งแรงไม่เบียดเบียนคนอ่อนแอ ดังนี้ เป็นต้น. คำพูดเหล่านั้น ต้องแปลความหมายเป็นภาษาธรรมเสียก่อน สิ่งที่เราเรียกว่าปาฏิหาริย์จึงจะเป็นปาฏิหาริย์ คือนำอัสจรรยีสู่สัจจริง ๆ. ท่านทั้งหลายลองกำหนดดูเถิดว่าการรักษาคนตาบอดให้หายสักคนหนึ่งกับการทำคนที่มีอวิชชาให้หมดอวิชชาอันนั้น อันไหนเป็นปาฏิหาริย์กว่ากัน? อันไหนนำอัสจรรยีกว่ากัน? อันไหนทำยากกว่ากัน? เพราะเหตุอันนี้เอง ในพุทธศาสนาจึงนิยม อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ คือ การทำคนให้เข้าถึงอมตธรรม ว่าเป็น ปาฏิหาริย์ที่แท้จริง ยิ่งกว่าปาฏิหาริย์ใดๆ. แม้ว่าเราจะสามารถทำคนตายให้กลับเป็นขึ้นมาได้ แต่ถ้าเขายังโง่เท่าเดิม ยังเป็นทุกข์เท่าเดิม แล้วการกระทำนั้นจะมีประโยชน์อะไร. ดังนั้นปาฏิหาริย์ชนิดที่ว่า ทำคนตายให้กลายเป็นคนเป็นขึ้นมา นั้น มีความหมายอันแท้จริงคือ ทำคนที่ตายเพราะกินผลไม้ต้นที่อาตามกินเข้าไป ให้กลับเป็น คือให้เข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้นั่นเอง, ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่าพระเยซูคริสต์ทำคนที่

ตายให้เป็นไถ่นั้น ควรจะมีความหมายอย่างนี้, หากแต่การกระทำเช่นนั้น มีค่าหรือหมาย
ลึกเกินไป พวกฟารีเซายหรือข้าศึกของพระองค์ไม่อาจจะเข้าใจได้ จึงไม่เชื่อพระองค์
และทำการกำจัดพระองค์เสีย.

ปาฏิหาริย์ทั้งหมดของพระเยซูคริสต์ เป็นสิ่งที่กล่าวได้ว่าเป็นหมัน
ต่อพวกฟารีเซาย พระองค์จึงไม่ทรงประสงค์จะแสดงปาฏิหาริย์แก่คนพวกนี้อีก เพราะ
ทำให้เขาไม่เชื่อพระองค์ยิ่งขึ้นไปอีก ๑ เท่า ดังคำตรัสของพระองค์ว่า “เมื่อผีถูกขับออก
มาจากคนคนนั้นแล้ว มันก็เที่ยวไปตามที่แห้งแล้งต่าง ๆ เพื่อหาที่พำนักอาศัยแต่ก็ไม่ได้,
ดังนั้นมันจึงพูดว่ากลับไปทีเรือนของคนที่เราเพิ่งออกมา, เมื่อไปถึงเรือนนั้น มันได้พบว่า
เรือนว่างสะอาดเป็นระเบียบดี มันจึงไปพาผีอื่นที่ชั่วร้ายยิ่งกว่ามันมาอีกเจ็ดผี แล้วเข้าสิง
อยู่ในเรือนนั้น. ดังนั้นสภาพของคนคนนั้นในตอนนั้น ก็กลับเลวร้ายลงไปยังกว่าตอนแรก
เสียอีก.” — (มัทธิว สิบสอง/๔๓-๔๕). พระองค์ทรงรู้สึกว่ามีประโยชน์อะไรที่จะ
ทำปาฏิหาริย์กะคนที่ไม่เชื่อพระองค์, มิหนำซ้ำจะกล่าวหาพระองค์ว่าขับผีออกได้เพราะ
ฤทธิ์ของนายผี ดังที่กล่าวไว้ในมัทธิว สิบสอง/๒๔ ยิ่งขึ้นไปอีกเท่านั้นเอง.

จากข้อความในมัทธิว สิบสอง/๔๑ และสิบหก/๕ ทำให้เราทราบได้ว่า
บรรดาปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ของพระเยซูทั้งหมดนั้น ปาฏิหาริย์คือการที่พระองค์สิ้น
พระชนม์แล้วสามวันสามคืนก็กลับคืนชีพใหม่ นี่เป็นปาฏิหาริย์สูงสุกว่าปาฏิหาริย์ใด.
แม้ปาฏิหาริย์ข้อนี้ ก็ยังต้องแปลความหมายจากภาษาคนเช่นนั้น ไปสู่ภาษารธรรมอยู่
นั่นเอง. ข้อนี้หมายความว่าเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว “สามวันสามคืน” ซึ่ง
อาจจะเล็งถึงกาลเวลาสมัยหนึ่ง ซึ่งจะเป็นสามปีหรือสามสิบปี หรือสามร้อยปีล่วงมา
คำสั่งสอนของพระองค์จะรุ่งเรืองขึ้นในโลกและครองโลก ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า
ฟื้นคืนชีพขึ้นมา; เช่นเดียวกับ พุทธศาสนาเพิ่งจะรุ่งเรืองเด่นขึ้นมา ก็ต่อเมื่อถึง
ศตวรรษที่สามหลังจากปรินิพพาน คือสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงนับถือและเผยแผ่

พุทธศาสนานั่นเอง. อีกอย่างหนึ่งควรจะมีถึงข้อความในหนังสือชั้นหลังที่กล่าวว่า ถึงเวลาหนึ่งพระอภิวชิราศุของพระพุทธองค์ที่มีอยู่ในโลก จะรวมตัวกันเข้าเป็นพระพุทธองค์ที่พันกัณชัพพะขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง จะทรงแสดงธรรมอันรุ่งเรืองยิ่งกว่าคราวที่แล้วมา แล้วจึงนิพพานโดยแท้จริง. ข้อนี้ชวนให้คิดว่า ความคิดที่ว่าพระศาสนาซึ่งดับขันธแล้ว กลับพันกัณชัพพะขึ้นมาอีกนั้น เป็น คติที่มีต้นตอมาจากอินเดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาลด้วยซ้ำไป และเป็นสิ่งที่ต้องตีความหมายในภาษาธรรม เช่นเดียวกับ “นิทานโบราณของโลกเขมร” นั้นเหมือนกัน; หรือว่าใครจะยืมของใครมา เป็นสิ่งที่ต้องกันควักกันต่อไป. สรุปความว่า สิ่งที่เรียกปาฏิหาริย์นั้น ในศาสนาพุทธก็ตาม ในศาสนาคริสต์ก็ตาม ที่มีข้อความอันกล่าวไว้อย่างภาษาคน สำหรับเด็ก ๆ หรือผู้ใหญ่ที่ยังมีความรู้สึกอย่างเด็ก ๆ นั้น เป็นสิ่งที่ต้องตีความหมายออกเป็นภาษาธรรมเสมอไป. ขันเข็ดตรงตามตัวอักษรแล้ว จะต้องไถ่ไปอีกเจ็ดเท่าตัว รวบรวมเข้าสังเพิ่มขันเข็ดเจ็ดฝนนเอง.

ที่นี้มาถึงเรื่อง สาวกทรยศ. เรื่องสาวกทรยศนี้ มีด้วยกันทั้งแก่พระเยซูคริสต์ และแก่พระพุทธรองค์, กล่าวคือ ยูดาสอิสคาริโอต และพระเทวทัตต์นั่นเอง.

สิ่งที่แปลกประหลาด ก็คือ พระเยซูคริสต์ก็ทรงทราบที่ว่ายูดาจะทำเช่นนั้น ทั้งที่เราทราบได้จาก โยฮัน เจ็ด/๖๔-๗๐ พระพุทธองค์ก็ทรงทราบว่า พระเทวทัตจะต้องทำเช่นนั้น ทั้งที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาชาดกมากมายหลายสิบแห่ง. แต่แล้วทำไมพระศาสดาทั้งสอง จึงยอมรับคนสองคนนี้เข้ามาเป็นสาวกของพระองค์? สำหรับยูดาสนั้น ปรากฏว่าพระเยซูทรงเลือกเขาเองด้วยซ้ำไป, ทำไมจึงทรงทำอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ต้องอธิบายกันตามแบบภาษาธรรมอีกนั่นเอง. คำตอบอาจจะรวม ๆ กันไปได้ว่า เป็นเพราะเป็น ความประสงค์ของพระเจ้าที่จะให้เป็นเช่นนั้น เพื่อให้สิ่งที่เรียกว่า

“การไถ่มนุษย์จากบาป” (redemption) เป็นไปได้สำเร็จตามความประสงค์ของพระเจ้า, หรือเป็น การกรุณาแก่คนชั่วอย่างสูงสุดทั้งที่รู้อยู่, ทั้งนี้เป็นต้น. แต่สำหรับพระพุทธรองค์นั้น อาจจะทรงถือว่าเป็น เรื่องที่ต้องเป็นไปตามกรรมของพระเทวทัตต์เอง, หรือกล่าว อีกอย่างหนึ่งก็ว่า เป็น เรื่องธรรมดา ไม่มีความหมายอะไรเป็นพิเศษสำหรับผู้หลุดพ้นแล้วจากอุปาทาน จึงทรงปล่อยให้สิ่งต่างๆ เป็นไปตามกฎของมันเอง. ไม่มีการทรมาน ไม่มีการไม่ทรมาน สำหรับพระองค์, หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่มีความหมายสำหรับพระองค์ผู้ไม่ประสงค์อะไรจากใคร, ไม่มีการได้การเสีย, การอยู่หรือการตาย อีกต่อไป. ถ้าจะมองกันในแง่ของการไถ่บาป ก็พอจะมองได้บ้างว่า การรับคนที่โลกเรียกว่าคนทรมานเข้ามาเพื่อเบียดเบียนพระองค์เองนั้น เป็น สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนทั้งปวงเกิดความสนใจในธรรมของพระองค์เป็นพิเศษ และบูชาการเสียสละของพระองค์, เป็นผลดีแก่คนเหล่านั้นในการที่จะเข้าถึงธรรมด้วยเหมือนกัน. และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ จะต้องเป็นที่ยอมรับกันว่า การทรมานของสาวกบางคนนั้น เป็น สิ่งหนึ่งซึ่งพระศาสดาทุกๆ พระองค์จะต้องเผชิญ หาใช่เฉพาะแต่พระเยซูคริสต์และพระพุทธรองค์แต่เพียงสองพระองค์ไม่. ปัญหาเหลืออยู่แต่เพียงว่า ผลแห่งการทรมานนั้น จะแตกต่างกันน้อยกว่ากันอย่างไรเท่านั้น และย่อมจะขึ้นอยู่กับมติของมหาชนที่นั่นส่วนหนึ่งด้วย.

ค. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นบุตรพระเจ้า. ผู้ที่ไม่ยอมเชื่อหรือนับถือพระเยซูคริสต์ ย่อมสบประมาทพระองค์ว่าเป็นบุตรที่ไม่มีบิดา. แต่ในมัทธิว หนึ่ง/๒๐ มีข้อความกล่าวว่า “เมื่อโยเซฟกำลังไถ่ครองอยู่นั้น ทูตของพระเจ้าได้ปรากฏแก่เขาในความฝัน และบอกเขาว่า โยเซฟผู้บุตรแห่งดาวิด, ท่านอย่ากลัวในการที่จะรับมาเรียภรรยาท่าน, เพราะว่าบุตรที่ปฏิสนธิในครรภ์ของมาเรียแล้วนั้น เป็นบุตรแห่งวิญญาณบริสุทธิ์. มาเรียจะคลอดบุตรเป็นชาย และท่านจงขนานนามนั้นว่า เยชูส เพราะว่าท่านจะช่วยคนทั้งปวงให้พ้นจากบาปของเขา.” ข้อนี้หมายความว่า พระเยซู

คริสต์ เป็นบุตรของพระเจ้า, ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน. สำหรับพระพุทธรองค์
ก็มีเรื่องราวที่แสดงว่าเป็นบุตรพระเจ้าในทำนองนี้ ปรากฏอยู่ในหินสลักพุทธประวัติยุค
พ.ศ. ๔๐๐ เศษ เช่นหินสลักการหุดเป็นต้น ที่กล่าวว่า มีช้างเผือกลงมาจากสวรรค์
วนรอบพระกายพระนางมหายาสาหมอบแล้ว เข้าไปในอุทร และตั้งปฏิสนธิพระสิริธัตถ-
กุมารในเวลานั้น อันเป็นเวลาที่จะมารดา กำลังอยู่ในอุโบสถศีลไม่ข้องแวะด้วยผู้ชาย
และบรรทมหลับทรงพระสุบิน. ข้อความนี้มาปรากฏอยู่ในหนังสือรุ่นต่อมา เช่นคัมภีร์
ปฐมสมโพธิเป็นต้น มีข้อความตรงกัน. นี่แสดงให้เห็นว่า คติที่ว่าพระศาสดาที่
สำคัญ ๆ จะต้องเป็นบุตรพระเจ้า, ไม่ใช่บุตรมนุษย์นั้น, มีในอินเดียแล้วตั้งแต่
ก่อนการกำเนิดของพระคริสต์ตั้ง ๑-๒ ศตวรรษ, ดังนั้นการที่พระเยซูคริสต์จะถือ
กำเนิดจากพระเจ้าองค์หนึ่งนั้น ย่อมไม่เป็นของแปลกสำหรับพุทธบริษัท และทั้งยัง
จะถือว่าคติหรือลัทธิเช่นนี้มีแล้วในอินเดีย ในฐานะเป็นต้นตอด้วยซ้ำไป. ปัญหาเหลือ
อยู่แต่ว่าเราจะถือเอาตามตัวหนังสือเช่นนั้น, หรือว่าเราจะต้องตีความในภาษาธรรมกัน
เสียก่อนว่าอย่างไรเท่านั้นเอง. นี่เรียกว่า *ความเป็นบุตรพระเจ้าอย่างภาษาคน.*

สำหรับ ความเป็นบุตรพระเจ้าในภาษาธรรม ซึ่งตีความหมายออกไปจาก
ภาษาคนนั้นมีได้หลายอย่าง เช่นว่า พระเยซูคริสต์เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า ที่แยก
ออกมาเป็นคราวๆ เพื่อช่วยสั่งสอนโลกเช่นเดียวกับศาสดาพยากรณ์องค์อื่นๆ ตามยุค
ตามสมัยไป. สิ่งที่เราเรียกว่า “พระเจ้า” นั้นไม่ใช่รูปธรรมนามธรรม ไม่มีเนื้อตัว ไม่มี
ปากหรือเสียงจะพูด อย่างที่เราพูดกัน, แต่สามารถบันดาลให้เกิดมีเนื้อตัว มีปากมีเสียง
ที่จะพูด โดยทางบุคคลที่ถือกันว่าเป็นบุตรของพระองค์ เพราะเขาพูดสิ่งที่พระเจ้าทรง
ประสงค์จะให้พูด. คติมหายานในฝ่ายพระพุทธศาสนา บัญญัติขึ้นไว้ว่า มีพระพุทธร-
เจ้าชั้น “อาทิพุทธ” อยู่องค์หนึ่ง มีลักษณะเป็นอนันตกาลหรืออนันตชีพทำนองเดียว
กับที่กล่าวไว้สำหรับพระเจ้า. จากพระพุทธรเจ้าองค์นี้ มีพระพุทธรเจ้าอย่างที่เป็นมนุษย์

ในประวัติศาสตร์ เช่นพระโคตมพุทธ หรือพระเยซูเป็นต้น แยกตัวออกมาเป็นยุคเป็นคราว แล้วแต่เหตุการณ์จะเป็นไป. นี่เห็นได้ว่าเป็นเรื่องทำนองเดียวกันแท้. ถ้าทำนองหลายยอมรับว่า พระเจ้านั้นคือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ทั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็เป็นอันกล่าวได้ว่า ทุกสิ่งคลอเคลียออกมาจากธรรม รวมทั้งผู้ที่จะเป็นพระศาสดาค้วย. ผิดกันอยู่ก็แต่ว่า ส่วนมากนั้นไม่พูด หรือไม่แสดงสิ่งที่ “ธรรม” ต้องการให้แสดงในฐานะเป็นสิ่งกับทุกข์, แต่กลับไปแสดงสิ่งที่เบียดทุกข์หรือเป็นบาปกันเสียหมด จึงไม่ได้นามว่า บุตรพระเจ้า. จะเป็นบุตรพระเจ้าได้ ก็เฉพาะแต่ผู้ที่สามารถแสดงสิ่งที่ทำมนุษย์ให้เข้าถึง “ธรรม” นั้นเท่านั้นเอง.

บุตรพระเจ้า ในภาษาคนก็ดี ในภาษาธรรมก็ดี, เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในหมู่พุทธบริษัท โดยไม่มีข้อรังเกียจแต่ประการใด.

(ง) พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง. มีข้อความในไบเบิล ส่วน *New Testament* นั้นเอง ที่แสดงร่องรอยให้เห็นว่า พระเยซูก็มีทุกสวรค์ และมีแผ่นดินสวรค์. ข้อนี้ย่อมแสดงว่า คำว่าพระเยซูในกรณีเช่นนั้น เล็งถึงพระเจ้าโดยตรง, เพราะว่าเราอาจจะกล่าวได้ว่า ในองค์พระเยซูนั้น มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. เราอาจจะไล่ขึ้นไปตามลำดับโดยภาษาคนว่า ในร่างกายของพระเยซู มีวิญญาณที่มาจากพระเจ้า, ในวิญญาณนั้นมีคุณสมบัติแสดงลักษณะ หรือ *qualificative faculty* ของพระเจ้าอยู่โดยแน่นอน. ดังนั้นเมื่อเราจะระบุหรือชี้องค์พระเจ้า เราจะชี้ที่ร่างกาย หรือที่วิญญาณ หรือที่ “สิ่ง” ซึ่งมีอยู่ในวิญญาณนั้น หรือเป็นคุณสมบัติของวิญญาณนั้นกันดีเล่า? พระพุทธองค์ตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเรา แม้ว่าเขาจะจับมุมจีวรของเราถืออยู่” — (อิติ. ข. ๒๔/๓๐๐). ข้อนี้หมายความว่า ผู้ที่เห็นพระองค์นั้น ก็คือผู้เห็นธรรมอันมีอยู่ในใจของพระองค์, มิใช่เห็นที่ร่างกาย หรือใจของพระองค์, แต่เห็นที่ สิ่ง ที่มีอยู่ในใจ, สิ่งที่มีอยู่ในใจนั่นเอง คือ “ธรรม” หรือ

พระเจ้า. ดังนั้น สิ่งนั้นจะเป็นบุตรของพระเจ้า หรืออะไรของพระเจ้าไม่ได้อีกแล้ว นอก
จากจะเป็นพระเจ้าเสียเอง. พุทธก็คือ “ธรรม”; “ธรรม” ก็คือพระเจ้า. ดังนั้น
พระเยซูคริสต์ ในกรณีที่เสด็จถึงสิ่งที่มีอยู่ในวิญญาณของท่าน ก็คือพระเจ้าเสียเองนั่นเอง.
ร่างกาย และวิญญาณ เป็นเพียงเปลือกที่รองๆ ออกไป. นี่คือ พระเยซูคริสต์ในฐานะ
ที่เป็นพระเจ้าเสียเอง ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาธรรม.

บัดนี้ เราหาพบพระเยซูคริสต์ได้ครบแล้วทั้ง ๔ สถาน คือ พระเย
สุคริสต์ในฐานะเป็นบุตรดาวิด ๑, พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นศาสดาในประวัติศาสตร์ ๑,
พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นบุตรพระเจ้า ๑. และพระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้า
เสียเอง ๑, และเราสามารถรู้จักพระพุทธรองค์ได้ในลักษณะ ๔ สถานเช่นเดียวกัน.

๖. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณ.

เมื่อจะกล่าวกันถึง พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณแล้ว
ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องให้ทุกคนระลึกถึงข้อความใน โยฮัน หนึ่ง/๑-๕ กันอีกครั้งหนึ่ง.
ข้อความนั้นมีว่า “พระคำมีอยู่แล้วตั้งแต่เดิมที, และพระคำนั้นได้อยู่กับพระเจ้า, และ
พระคำนั้นเป็นพระเจ้า. พระองค์ (คือพระคำ) ได้อยู่กับพระเจ้าตั้งแต่เดิมที;
สิ่งทั้งปวงได้ถูกสร้างขึ้นจากพระองค์ (พระคำ). ไม่มีอะไรที่สร้างขึ้นแล้ว เป็นสิ่งที่สร้าง
ขึ้นได้โดยปราศจากพระองค์ (พระคำ). ในพระองค์ (พระคำ) มีชีวิต, และชีวิตนั้นเป็น
แสงสว่างของมนุษย์. แสงสว่างนั้น ส่องลงในความมืด และความมืดนั้นมิได้ครอบงำแสง
สว่างนั้น,” ดังนี้. สิ่งที่เราเรียกพระคำ (The Word) หรือพระวจนะ นี้คืออะไรกันแน่.
ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพระคำนั้นเอง คือสิ่งที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Spirit ที่มาแปลกันเป็น
ภาษาไทยว่า จิตหรือวิญญาณ, ซึ่งเป็นคำแปลที่ทำให้คนไทยเข้าใจผิดต่อสิ่งนั้น เป็น

อย่างยิ่ง, เมื่อเข้าใจผิดต่อคำว่า *spirit* แล้ว ก็ย่อมเข้าใจคำว่าพระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือพระวิญญาณ ผิดไปอีกต่อหนึ่ง, คือทำให้มีความหมายไปในทำนองที่เป็น *consciousness* หรือ *soul* ไปเสีย. สิ่งที่เราเรียกว่า พระคำ นั้นแบ่งถึงชีวิต (*life*) และแสงสว่าง (*light*) อย่างชัดเจนอยู่ในข้อความแห่งโยฮันนั้น. สิ่งที่เราเรียกว่า *spirit* นั้น มีความหมายของคำว่า *life* และคำว่า *light* อยู่อย่างเต็มที่, ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าจิตหรือวิญญาณในภาษาไทย. ถ้าจะใช้คำว่าจิตหรือวิญญาณก็ตามก็ต้องให้ความหมายแก่คำคำนี้เสียใหม่ ซึ่งมีใช้ความหมายที่ใช้กันอยู่ในภาษาไทยตามธรรมดา หรือแม้แต่ในภาษาบาลีซึ่งเป็นต้นกำเนิดของคำสองคำนี้ในภาษาไทย.

สำหรับ คำว่า *The Word* หรือพระคำ นั้น เห็นได้ชัดว่าเล็งถึง ธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ หรือที่เรียกกันในพุทธศาสนาว่า “สัจธรรม” นั้นเอง. สิ่งนี้มีแล้วแต่เดิมที, สิ่งนี้อยู่กับพระเจ้ามาแต่เดิมที, สิ่งนี้เป็นอันเดียวกับพระเจ้า, สิ่งนี้เป็นชีวิตและเป็นแสงสว่างของมนุษย์. ดังนั้นจึงเป็น *spirit* หรือใจกลางของทุกสิ่ง. สิ่งที่เป็นใจกลางของทุกสิ่งนั้น ในพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรม” ไม่มีคำอื่นที่ตีไปกว่าคำคำนี้. ดังนั้นเมื่อกล่าวกันตามภาษาธรรมดาแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า *spirit* นั้นก็คือ ธรรม ในพุทธศาสนานั้นเอง, มีความหมายเป็นได้ทั้งชีวิต และแสงสว่างพร้อมกันไปในคราวเดียว. ผู้ที่เชี่ยวชาญทางศัพทศาสตร์ (*etymologist*) ควรจะสอบสวนรากคำของคำว่า *spirit* ซึ่งอยู่ในรูปของภาษากรีก หรือละติน คุณันเสียใหม่ เพื่อจะได้แปลคำว่า *spirit* นั้นออกมาเป็นภาษาไทยโดยถูกต้อง ทั้งโดยคำ และโดยความหมาย (คือทั้งโดยพยัญชนะและโดยอรรถ) เพราะเป็นคำที่สำคัญที่สุดคำหนึ่งในคริสต์ธรรมในฐานะที่เป็นพระเจ้า. ข้อนี้จะเป็นการดี ใน การที่ชาวไทยจะได้เข้าใจคำว่าพระจิตหรือพระวิญญาณอย่างถูกต้อง ถึงกับยอมรับได้ว่าทั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าได้จริงแล้วมีความสนิทสนมกับคริสต์ธรรมได้เต็มที่. สำหรับคำว่า *holy ghost* นั้น คนไทย

ฟังแล้วสะดุ้ง แต่แล้วก็อธิบายไม่ได้ว่าเพราะเหตุไร. เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้นไป เราอาจลองพิจารณาคำทั้งสามคำนี้ดูพร้อม ๆ กัน โดยอาศัยคำว่า ตรีมูรติ หรือ *trinity* นั้นเอง.

๗. พระเจ้าในฐานะสิ่ง ๓ สิ่งรวมกัน (TRINITY).

ถ้าจะอธิบายให้เด็ก ๆ เข้าใจถึง *trinity* ได้โดยง่าย หรือโดยเร็วแล้ว ควรใช้อุปมาในภาษากัน คือ :-

พระบิดา บนสวรรค์ เท่ากับเจ้าของบ่อพลอยมีเพชรพลอยมาก.

พระบุตร คือพระเยซู เท่ากับผู้อะพาเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.

พระจิต หรือพระวิญญาณ เท่ากับเพชรพลอยนั้นเอง.

สิ่งทั้งสามนี้เป็นสิ่งเดียวกัน โดยมีเพชรพลอยด้วยกัน ทำงานรวมกัน ไม่อาจจะแยกจากกันได้ เช่นเดียวกับ *trinity* ในพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.

พระพุทธองค์ คือผู้ค้นพบบ่อพลอยอันมหาศาล.

พระธรรม คือเพชรพลอยเหล่านั้น.

พระสงฆ์ คือผู้นำเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบ ตรีมูรติของพุทธบริษัท กับตรีมูรติของคริสตศาสนิก徒เองเถิดว่า อะไรคืออะไร และจะมีอะไรแตกต่างกันที่ตรงไหนหรือไม่. แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ คำว่า *God the spirit* ในที่นั้นนั้น ควรจะแปลคำว่า *spirit* นั้นออกมาเป็นภาษาไทยว่าอย่างไรดี จึงจะตรงกับความหมายดั้งเดิมในภาษา

เขบราย, ภาษากรีก, และภาษาละติน ที่เขาใช้กันอยู่ในกาลก่อน. บางที่เราอาจได้คำแปลในภาษาไทย ที่ดีกว่าที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ก็ได้.

ในที่สุด เราจะเห็นได้ว่า เมื่อเอา trinity เป็นหลักแล้ว พุทธบริษัทกับคริสตศาสนิกชน ย่อมประสานงานกันในการทำสิ่งที่ เป็นสันติสุขในโลก ให้แก่กันและกันได้เป็นอย่างดี อย่างที่ไม่เคยพบเห็นกันมาก่อน เป็นแน่ทีเดียว.

สรุปความ แห่งปาฐกถาที่สองนี้ว่า ผู้อยากจะเข้าถึงพระเจ้า จะต้องพยายาม ศึกษาสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้นให้ครบทุกแง่ทุกมุม เพื่อทำพระเจ้ที่แท้จริงในภาษาธรรมให้เกิดขึ้นในใจของตน และมีชั่วโมงที่พระเจ้าอยู่กับตน นั้นให้มากขึ้นทุกทีๆ จนกระทั่งกลายเป็น ผู้อยู่กับพระเจ้าตลอดเวลา ไม่มีระยะว่างเว้น, แล้วก็จะมีผลเช่นเดียวกับพุทธบริษัทผู้เข้าถึงธรรมโดยแท้จริง มีแต่จิตใจที่ สะอาด — สว่าง — สงบอยู่ตลอดเวลาฉันใดฉันนั้น.

พระเจ้าในความหมายทั่วไป คือสิ่งที่ทุกคน ต้องเชื่อ ต้องกลัว ต้องอ่อนน้อม และต้องประจบด้วยการประพฤติตนให้ตรงตามที่พระองค์ประสงค์. พระเจ้าในภาษาธรรม ของพุทธบริษัทนั้น เป็นสิ่งที่ต้องแยกออกเป็นส่วนๆ คือส่วนที่เป็นวิชาหรือค้นหาผู้สร้างสรรปรุงแต่งนั้น ต้องทำให้กลายเป็นวิชา หยุดสร้างและปรุงแต่ง เพื่อเกิดเป็นความสงบขึ้นมาแทน. ส่วนที่เป็นกรรมหรือกฎแห่งกรรมนั้น ต้องสังเกตและกระทำไปจนถึงกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว แต่เป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมก็กรรมชั่ว ก็จะลุถึงการหยุดเวียนว่ายและเป็นความสงบไปอีกเช่นเดียวกัน. พระเจ้าในภาษาคน มีไว้สำหรับสอนคนที่ยังมีความรู้สึกอย่างเด็กๆ และกล่าวไว้ในรูปของนิยาย หรือ mythology เพื่อจำง่าย เชื่อง่าย, พระเจ้าในภาษาคนทุกเรื่องทุกราว สามารถแปลออกไปเป็นพระเจ้าในภาษาธรรมได้ทั้งสิ้น และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำเช่นนั้น,

มีฉะนั้นแล้วมนุษย์จะไม่ถึงพระเจ้าที่แท้จริงได้ แต่จะจมปลักอยู่ในความเชื่อที่มลายไปในที่สุด. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร กล่าวคือพระเยซูคริสต์นั้น ในฐานะที่เป็นบุตรทาวีกก็ เป็นศาสดาในประวัติศาสตร์ก็ เป็นบุตรพระเจ้ายกก็ หรือเป็นเพียงคุณธรรมอันประเสริฐที่มีอยู่ในใจของท่านเองก็ ล้วนแต่มีเรื่องราวที่อาจจะทำให้กลมกลืนกันกับความเป็นไปในประวัติของพระพุทธรองค์ ได้อย่างน่าประหลาดใจ. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต ในคริสตธรรม ควรจะเล็งถึงสิ่งที่เรียกว่า นิษานิกธรรม ในพระพุทธรศาสนา เป็นของขวัญอันสูงสุดของสัตว์โลก อย่างกะเป็นเพชรพลอยทางวิญญาณ (spiritual gem) น่ายินดีปรีดาอย่างยิ่ง. ส่วน พระเจ้าในฐานะที่เป็นตรีมูรติ หรือ trinity นั้นเป็น ของกลางสำหรับโลก และมีอยู่แล้วด้วยกันในทุกๆ ศาสนา ที่ปรากฏแล้วแก่มนุษย์ในโลกนี้ หรือโลกอื่นๆ ถ้าหากจะมี.

จบตอนที่สอง

(อันว่าด้วยการสร้างโลก พระบิดา พระบุตร และพระจิต)

เรื่องการไถ่บาป และ การประสบความสำเร็จ.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

ในการบรรยายครั้งที่สามนี้ จะได้พิจารณากันถึงสิ่งที่เรียกว่า การไถ่บาป และ ผลสำเร็จอันจะพึงได้รับในขั้นสุดท้าย, สองเรื่องด้วยกัน.

๑. การไถ่บาป (redemption).

สำหรับการไถ่บาปของพระเยซูคริสต์นั้น พุทธบริษัทมีความรู้สึกรู้ว่ามี ความหมายตรงกันกับ “การบำเพ็ญบารมีเพื่อการรื้อถอนสัตว์ออกจากกองทุกข์” นั่นเอง. ก่อนแต่ที่จะเป็นพระพุทธรเจ้าโดยสมบูรณ์ จะต้องมีการบำเพ็ญบารมี เพื่อเห็นแก่ผู้อื่น กระทั่งยอมเสียชีวิตของตนเอง เสียสละบุตรภรรยาที่รักและเสียอวัยวะและอื่น ๆ มาแล้ว อย่างมากมาย จนกระทั่งเป็นพระพุทธรเจ้าแล้ว ยังทำการ “รื้อถอน” มนุษย์ออกจากกองทุกข์ ซึ่งเป็นเสมือนนรกในปัจจุบัน, ทำความร่มเย็นให้เกิดขึ้นในโลก แม้แก่สัตว์เดรัจฉาน

ฉันทัวไป. อาการอย่างนี้ มีความหมายตรงที่เสียสละชีวิตหรือความสุขส่วนตัว เพื่อช่วยผู้อื่นโดยตรง, จึงได้เรียกว่า เป็น “การไถ่” คือเอาการเสียสละของพระองค์ ไถ่สัตว์ออกมาเสียจากการผูกพันของกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นการผูกพันไม่มีอะไรเสมอเหมือน. สัตว์ทั้งปวงมีอวิชชา เป็นเสมือนเจ้าหนี้ หรือพญามาร ยึดตัวเอาไว้ ในเมื่อพูดยังภาษาคน. และเมื่อพูดยังภาษาธรรม ก็คือ เขามจมอยู่ในความโง่ของเขาเองอย่างหลับลับตา ไม่ยอมเชื่อฟังใครง่าย ๆ จึงต้องมีผู้ยอมเสียสละ ถึงขนาดเสียสละชีวิต เพื่อทำให้เขาหายโง่ และเป็นอิสระจากความทุกข์ชนิดที่ไม่รู้สึกตัวของเขาเอง. การยอมสละชีวิตของ “ผู้ไถ่” นั้น มีผลยียาวตลอดกาลนาน เพราะได้มอบมรดกแห่งคำชี้แจงสั่งสอนนั้นไว้ในโลก ตลอดเวลาเป็นศตวรรษ หรือเป็นสิบ ๆ ศตวรรษทีเดียว.

ความหมายที่สำคัญที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ถูกต้องนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า “การไถ่” นั้นมีอยู่สองชั้น หรือสองชั้น ชั้นแรก เป็นการไถ่ของผู้อื่น, ชั้นที่สองเป็นการไถ่ของตัวเอง. พระพุทธองค์ทรงเสียสละทุกประการเพื่อกันให้พบวิธีฆ่ากิเลสหรือมารเสียก่อน แล้วจึงทรงเสียสละสั่งสอนสัตว์ด้วยการฝ่าอันตรายอย่างยิ่งจนชนะน้ำใจเขาได้, เมื่อผู้นั้นเข้าใจในคำสั่งสอนนั้นแล้ว ก็นำมาปฏิบัติเพื่อถอนตนออกจากความโง่หรือกิเลสของตนจึงรอดได้. ตอนแรกเป็นการไถ่ของพระศาสดา ตอนหลังเป็นการไถ่ของตนเอง, มีอยู่เป็นสองตอนดังนี้. แต่เนื่องจากความสำคัญที่สุดนั้นอยู่ในตอนสุดท้าย พุทธบริษัทจึงถือว่าไถ่ตนเองนั้นเป็นหลักสำคัญ ถึงกับเรียกว่า อุตฺตา หิ อุตฺตโน นาโต ซึ่งแปลว่า “ตัวเองเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง” — (อัครวรรค ธ.ข.), และพระพุทธองค์ก็ทรงรับรองเช่นนั้น โดยที่มีคำตรัสไว้ว่า “การเดินทางเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายต้องเดินเอง, พระศาสดาทรงเป็นแต่ผู้ชี้หนทาง” — (ธ.ข. ๒๕/๕๑). ถ้าปราศจากการเดินของตนเองเสียแล้ว เราก็ถึง “แผ่นดินของพระเจ้า” ไม่ได้.

แต่อย่างไรก็ตาม ทุกคนยอมรับว่า ถ้าปราศจากการชี้ทางของพระพุทธรองค์เสียแล้ว การเดินทางก็ไม่มี แม้เผอิญจะมีใครบางคน กล่าวหาทางจนพบกับความลำบากของตนเองสักคนสองคน เขาก็จะไม่สามารถกลับมารับใครได้ คือเขารู้แค่ว่าเขาเอง ไม่มีปัญญาที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจในเรื่องอันแสนจะลึกซึ้งนี้ได้, ต้องเป็นสติปัญญาของบุคคลในระดับพระพุทธรเจ้า จึงจะสามารถบอกให้เดิน และเดินตามตัวอย่างกันเป็นลำดับๆ มา, ผู้เฝ้าบาปชั้นแรกจึงคือพระศาสดา และผู้เฝ้าที่เป็นตัวการแท้จริง คือตัวผู้เดินทางนั่นเอง. ถ้ายอมรับหลักการอันนี้ เราจะมองเห็นได้ว่าการเฝ้าบาปนี้มีด้วยกันในทุกๆ ศาสนา, เหมือนกันโดยใจความ ผิดกันก็เพียงคำอธิบายที่ปลีกย่อย.

การเฝ้าบาป กับการล้างบาป นั้นไม่เหมือนกัน. การล้างบาปก็เป็นไปในการทำให้อีกผู้หนึ่งล้างให้ และเป็นเรื่องขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ ไม่ยอมให้อธิบาย. ในฝ่ายฮินดู มีกล่าวถึงเรื่องพระรามช่วยทำการล้างบาปให้นางอหลิยาเป็นต้น ไม่มีความหมายเป็นการเฝ้าบาปในที่นี้ เว้นเสียแต่จะแปลความหมายในภาษาคนทำนองนั้น ให้มาเป็นความหมายทางภาษารธรรมเสียก่อนเท่านั้น. ทางพุทธศาสนาไม่ยอมรับเรื่องการล้างบาปด้วยวิธีศักดิ์สิทธิ์ หรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์เช่นน้ำศักดิ์สิทธิ์เป็นต้น. ยอมรับได้เฉพาะเฝ้าบาปในความหมายดังที่กล่าวมาแล้ว.

สำหรับปัญหาที่ว่า การเฝ้าบาปชนิดไหนควรจัดเป็น “มหาไถ่” หรือ *great redemption* นั้น ทางพุทธบริษัทจะไม่ถือเอาสิ่งที่เสียสละออกไปเป็นประมาณ แต่จะถือเอาสิ่งที่ผู้ถูกไถ่จะได้รับ เป็นประมาณ. ข้อนี้หมายความว่า ถ้าการไถ่นั้น ทำให้คนได้รับประโยชน์อันสูงสุด เช่นได้รับนิพพาน หรือแผ่นดินพระเจ้าเป็นผลตอบแทนแล้ว ก็ถือว่าการไถ่นั้นเป็นการไถ่สูงสุด หรือ “มหาไถ่”, ส่วนการที่จะต้องเสียสละชีวิตหรือไม่นั้น ไม่เป็นของสำคัญ. ถ้าเสียสละชีวิตไป แล้วผลเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย ก็เสีย

ชีวิตเปล่า ไม่เป็นการไถ่ที่สูงสุดไปได้. ดังนั้น การไถ่ที่สูงสุด ไม่จำเป็นที่ผู้ไถ่จะต้องเสียชีวิตเลยก็ได้.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่า พระเยซูคริสต์ได้รับสมญาว่า “พระมหาไถ่” (GREAT REDEEMER) นั้น เป็นเพราะพระองค์ได้ทรงพยายามให้เชื้อสายของอาดัมที่กินผลไม้ อันทำให้ต้องตายทางวิญญาณเข้าไปจนเกิดมี “บาปดั้งเดิม” กันทุกคนนั้น ได้กินผลไม้แห่งชีวิต (tree of life) กันเสียใหม่ แล้วพ้นจากบาปดั้งเดิมได้ กล่าวคือการปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ จนเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้. อันนี้เป็นเหตุให้พระองค์ทรงได้สมญาว่า “พระมหาไถ่”, หาใช่เพราะการไถ่โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพันไม่ เพราะชีวิตนั้นเป็นสิ่งเล็กน้อยเกินไปสำหรับบุคคลอย่างพระเยซู หรือพระพุทธรเจ้า. แต่ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่ามีคริสตศาสนิกจำนวนมาก ยึดถือกันว่าการเสียสละชีวิตกันอย่างเดียว ข้าพเจ้าจึงขอเสนอความกึกของพุทธบริษัทเป็นเครื่องเทียบไว้ในที่นี้. ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า พระเยซูคริสต์จะเสียชีวิต หรือไม่เสียชีวิตก็ตาม เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่เกี่ยวกับการไถ่ก็ได้, เพราะว่า ถ้าพระองค์ไปทรงสั่งสอนเช่นนั้นในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะในสมัยพุทธกาลแล้ว พระองค์จะไม่ต้องเสียชีวิตเลย และอาจทรงสั่งสอนได้สืบไปจนตลอดอายุขัยของพระองค์. การไถ่อย่างสูงสุดของพระองค์ อยู่ที่การทำให้คนเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้ ในฐานะที่เป็นผลอันประเสริฐ (consumation) นั้นเอง. ถ้าหากพระองค์จะไปพบกับคนโง่แล้ว แม้จะทรงเสียชีวิตอีกครั้ง ก็ไม่มีความหมายอันใดเลย เพราะไม่มีใครเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้ แม้แต่สักคนเดียว.

ความหมายของ redemption อันแท้จริง นั้น คือ การทำให้มีการเกิดใหม่ ทั้งที่กล่าวถึงในโยฮัน สาม/๓ นั้นเอง และเป็นสิ่งที่พระเยซูทรงต้องประสงค์อย่างยิ่ง. พระพุทธรองค์ทรงฝ่าตาบขององคุลิมาลเข้าไปทำให้เขาได้เกิดใหม่ที่ตรงนั้นเอง. นี่เป็นตัวอย่างของการไถ่ส่วนบุคคลที่เป็นขั้นสูงสุดในพุทธศาสนา. ดังนั้นเราสรุปความ

ใต้อย่างสั้น ๆ ที่สุกว่าการไถ่บาปคือ การทำให้คนเกิดใหม่ทางวิญญาณในปัจจุบัน-ชาตินี้เอง. ศาสนาทุกศาสนาต้องมีสิ่งที่เราเรียกกันในที่นี้ว่า “การไถ่” เป็นงานสำคัญด้วยกันทุกศาสนา, มิฉะนั้นแล้วก็จะสูญเสียความหมายของความเป็นศาสนาเอาทีเดียว.

ถ้าเขียนออกไปอีกหน่อย เราอาจจะกล่าวได้ว่า การไถ่บาปนั้นเป็นงานของเมตตา. คนจะต้องมีเมตตาในขั้นสูงสุด จึงจะทำการไถ่ได้. แม้จะถือว่ารับใช้พระเจ้ามาทำการไถ่ก็ยังกล่าวได้อีกว่า มาจากพระเจ้าแห่งเมตตา หรือเมตตาในฐานะที่เป็นคุณสมบัติของพระเจ้า. พระเจ้าทรงเสียสละคนของท่าน ให้ทำการไถ่มนุษย์จากความบาป ก็ด้วยเมตตาของพระองค์, นี่เป็นการกล่าวอย่างภาษาคน. เมื่อคนเราตามปกติ ก็มีเมตตาต่อตัวเองแล้ว ก็อาจที่จะทำการไถ่ตัวเองได้อีกทางหนึ่งเหมือนกัน, และในที่สุด ก็สามารถรับเอาวิธีการไถ่ของพระศาสนานั้นเอง มาทำการไถ่ตน ก็คือปฏิบัติตามคำสั่งจนถึงที่สุด และทำให้การไถ่ของพระเจ้าสำเร็จเป็นความหมายอันแท้จริงขึ้นมา เพราะเหตุนี้. ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงถือว่า การไถ่บาปของมนุษย์นั้น เป็นหน้าที่ของศาสนาทุกศาสนา และพร้อมกันนั้นก็ตกเป็น หน้าที่ของทุกคนที่จะต้องทำการไถ่ตัวเอง และสามารถกระทำไปได้แม้ด้วยอำนาจแห่ง สัญชาตญาณ หรือ *instinct*, เพราะว่า สัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวง ต้องการความรอดอยู่ไต่ด้วยกันทั้งนั้น, ผิดกันแต่ความรอดในทางศาสนานั้น หมายถึงความรอดในระดับสูงสุดเท่านั้น. แม้กระนั้น ก็เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความรู้สึกของสัญชาตญาณเป็นรากฐาน จึงจะเป็นไปได้โดยง่ายคาย.

สำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้ในทางศาสนา หรือไม่มีความรู้ในทางศาสนา แต่มีสติปัญญาตามปกติสามัญชน ก็ย่อมนึกถึงความรอดของตัวอยู่ไม่แบบใดก็แบบหนึ่งเสมอไป, แต่ใจความอาจจะตรงกันในเรื่องที่อาจจะรอดจากทุกข์ทรมาน ที่กำลังทรมานจิตใจของเขาอยู่. พอเขาคิดจะหาทางชนะมันเท่านั้น ก็เรียกได้ว่า เขามีศาสนาแล้วโดยไม่รู้สีกตัว และ

สิ่งที่เรียกว่าการได้ตัวเอง ก็จะต้องรากฐานขึ้นในตัวเอง และข้อนั้นแหละ เป็น สิ่งที่
อำนวยความสะดวกให้แก่พระศาสดาทั้งหลายที่จะได้บาปให้คนในโลกนี้ได้. เพราะ
ถ้าเขาไม่มีรากฐานอันนั้นแล้ว พระศาสดาจะลงทุนเสียชีวิตเป็นเดิมพันได้บาปให้เขาสัก
เท่าไร ก็ดูไม่มีทางจะสำเร็จได้. ดังนั้นเราควรจะต้องว่า การได้บาปของทางศาสนา
นี้มีรากฐานอันตั้งอยู่บนสัญญาตมของสัตว์ที่ต้องการความรอดอยู่แล้วใน
ระดับต่างๆกัน นั้นเอง. ถ้าทางการของศาสนาเอาใจใส่ให้เต็มที่แล้ว การได้บาปจะ
ประสบผลที่น่าชื่นใจ เพราะจะทำให้ โลกนี้สะอาดน่าอยู่อาศัยเหลือที่จะกล่าวได้ทีเดียว.

สัตว์โลกทั้งปวง ต้องร่วมมือกับพระเจ้าในการได้บาปให้แก่ตน โดย
การทำ “ความเกิดใหม่” ด้วยการปฏิบัติตามบทบัญญัติที่ทางศาสนามีไว้ให้ศึกษา ให้
สังเกต จนเกิดความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองอย่างแท้จริง แล้วทำตามอย่างสุขชีวิตจิตใจ
อย่างที่เราเรียกกันว่า พลีชีวิตเพื่อพระเจ้า จะได้ตรงตามพระประสงค์ของท่านในการ
ที่จะช่วยเรา. นี่เป็นการกล่าวอย่างภาษากน ระคนปนกันไปกับการกล่าวอย่างภาษาธรรม.
ส่วนเนื้อแท้ก็คือเราต้องรักตัวเอง ช่วยตัวเอง ให้เอาชนะกิเลสให้ได้ เพื่อเป็นอิสระจาก
ความทุกข์ทั้งมวล. ถ้าทำได้ดังนี้ บาปดั้งเดิม หรือ บาปใหม่ หรือ บาปครั้งสุดท้าย
ก็ตาม จะถูกไถ่ถอนไปหมด ด้วยการกระทำอันนั้น.

สำหรับกิริยาอาการได้ หรือการปฏิบัตินั้น ในคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ
อาจจะเขียนไว้ต่างกันโดยตัวหนังสือ ส่วนใจความนั้นตรงกัน. เช่นในคริสต์ธรรม
อาจจะกล่าวถึง การสละตนเพื่อปรนนิบัติพระเจ้า. หรือการปรนนิบัติผู้อื่นคือการปรนนิบัติ
พระเจ้า, การทำตนให้เป็นพระญาติของพระเยซูคริสต์ตามที่ท่านต้องการ, ดังนี้ เป็นต้น.
ส่วนในพุทธศาสนาอาจจะกล่าวว่า ทำบุญหรือความดีให้มากเข้าไว้, ทำอวิชชาให้หมด
ไป, ทำจิตไม่ให้ยึดมั่นสิ่งใดๆ ด้วยอุปาทาน, ทำกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว อันเป็นที่สิ้นสุด
ของกรรมดีกรรมชั่ว ในที่สุด, นี่ฟังดูแตกต่างกันแล้ว คล้ายกับว่าต่างกันคนละ

อย่างเพราะทางหนึ่งเต็มไปด้วยคำว่าพระเจ้า, อีกทางหนึ่งไม่มีกลิ่นไอของพระเจ้าเสียเลย, แต่ที่แท่นนั้น เป็นเรื่องเดียวกันแท้.

สมมติว่าเราจะใช้คำว่า “อันวอนพระเจ้า” มันก็ยังหมายความว่าเราแนะนำหรือจูงตัวเองให้ทำตามความประสงค์ของพระเจ้า. การทำตามประสงค์ของพระเจ้านี้ก็คือการปฏิบัติธรรม ซึ่งหมายถึงการทำลายความเห็นแก่ตัว (selfishness) อย่างตรงกันทุกศาสนา. บาปทุกชนิดรวมอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว ซึ่งทำให้เกิดความโลภ โกรธ หลง แล้วประกอบมลทินหรือความชั่วทางกาย วาจาใจ ทุกชนิด. เราได้บาปนี้ออกไปให้หมดสิ้นด้วยการกระทำที่ตรงกันข้าม ในลักษณะที่เหมือนกับ เมื่อเราจุดตะเกียงขึ้นแล้วความมืดก็หายไปไม่เหลืออยู่. เราปฏิบัติอย่างนี้คือ การอันวอนพระเจ้า เพราะเราพยายามประจบท่านด้วยการทำให้ถูกใจท่านอย่างสุดความสามารถของเรา.

ส่วนคำอันวอนที่เป็นวาจา นั้น คือคำจูงใจเราเอง หรืออันวอนเราเองให้ทำตามประสงค์ของพระเป็นเจ้า, เพราะข้อความในคำอันวอนนั้น ย่อมมีความหมายที่เป็นการจูงใจไปในทางดี หรือทางที่จะเข้าหาพระเจ้าเสมอ. พุทธบริษัทไม่รังเกียจและยอมรับรองคำอันวอนของศาสนาใดก็ได้ ในเมื่อได้แปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมแล้วอย่างสมบูรณ์และถูกต้อง. พุทธบริษัทยอมรับได้ทันที แม้ในคำอันวอนของชาวศาสนาบาฮายี (BAHAI' I prayer) ที่ว่า :—

- ๑ ขอให้ความงามของพระองค์เป็นอาหารอันวิเศษแก่ความรู้สึกรักของข้าพเจ้า,
- ๑ ขอให้ความอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ จงเป็นน้ำอมฤตรดใจข้าพเจ้า,
- ๑ ขอให้ความพอพระทัยของพระองค์ เป็นความหวังทั้งหมดของข้าพเจ้า,

๑. ขอให้การระลึกถึงพระองค์ เป็นเพื่อนเดินทางของข้าพเจ้า,

๑. ขอให้นิวาสสถานของพระองค์ เป็นบ้านเรือนของข้าพเจ้า.

ทั้งนี้เป็นต้น. เมื่อแปลคำว่าพระองค์ให้เป็นสิ่งที่หมายถึง “ธรรม” ทั้งหมดนั้นก็กลายเป็นหลักพุทธศาสนาไปทันที. ท่านทั้งหลายลองคิดดูเอาเองเถิด จะเข้าใจได้โดยไม่ยากเลย. พุทธบริษัทก็มีการสวดอ้อนวอน ขอให้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ยกโทษลွှ่นเกินให้แก่ตน อยู่ทุกเช้าเย็นด้วยเหมือนกัน หากแต่มีความหมายในภาษาธรรม คือการบีบบังคับหรือปลอบโยนตัวเองก็ตาม เพื่อมิให้ทำผิดอีกต่อไป. ส่วนการที่จะมีบางคนเข้าใจการกระทำอันนี้ไปตามตัวหนังสือ เพราะการศึกษาไม่พอ, อยู่ข้างนั้น เป็นของธรรมดา และมีอยู่ด้วยกันทุกศาสนา. สำหรับพุทธบริษัทที่มีการศึกษาสมบูรณ์แล้วย่อม “อ้อนวอนพระองค์” ด้วยสิ่งที่เรียกว่า “ปฏิบัติบูชา” ของเขาเอง.

สรุปความในข้อนี้ว่า การไถ่บาปของมนุษย์เรา มีเงื่อนไขมาจากพระศาสดา ที่ทรงเสียสละอย่างยิ่งเพื่อช่วยเรา แล้วจบลงด้วยการตอบสนองของเรา ในการพยายามทำความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระองค์ แล้วปฏิบัติตามอย่างสุดชีวิตจิตใจนั่นเอง. การไถ่นั้นจะใหญ่หลวงหรือไม่ใหญ่หลวง ย่อมขึ้นอยู่กับคุณค่าของสิ่งที่เราได้รับ เป็นสิ่งที่ประเสริฐหรือไม่ประเสริฐนั่นเอง. การร่วมมือกันไถ่บาปทำนองนี้ เป็นเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา, เพราะเป็นการชำระโลกนี้ให้สะอาดปราศจากบาปและความทุกข์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการมีศาสนาสำหรับมนุษย์ โดยทุกประการ.

๒. ผลสุดท้ายจากศาสนา (consumation)

ผลสุดท้ายที่มนุษย์พึงได้รับจากการปฏิบัติในศาสนาของตน ๆ นั้น ก็คือความสุข อันเขาจะพึงได้รับในโลกนี้ และ ประโยชน์ที่จะได้รับในโลกของพระเจ้าข้างหน้า.

เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้ว ประโยชน์ในโลกนี้ เช่นการมีทรัพย์ มีชื่อเสียง มีการสมาคมก็ ตลอดถึงความราบรื่นเรียบร้อยในครอบครัวนั้น ควรจะเป็นเรื่องของ วัฒนธรรมทั่วไป ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องของศาสนา ก็ยังได้. และวัฒนธรรมส่วน ใหญ่ในโลก ก็แยกตัวออกมาจากระบบของศาสนานั้นเอง หรือจะกล่าวว่าเป็น ศาสนาใน ระดับที่ยังอ่อนอยู่ ก็ยังได้. ถ้าเป็นดังนี้แล้ว ประโยชน์ที่จะได้รับจากศาสนาโดย-ตรง ก็ต้องเป็นประโยชน์ที่เกี่ยวกับโลกอื่น ที่อยู่เหนือวิสัยที่วัฒนธรรมเป็นต้น จะอำนวย ให้ได้, ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า โลกของพระเจ้า นั่นเอง.

โลกของพระเจ้านี้ ก็ยังมีความหมายต่างกัน. ถ้าพูดอย่างภาษาคน ก็พูด ว่าเป็นโลกที่จะไปถึงได้ต่อเมื่อตายแล้ว, ถ้าพูดอย่างภาษาธรรม ก็ว่า โลกของพระเจ้านั้น แท้ที่จริงก็อยู่ในโลกมนุษย์ปัจจุบันนี้เอง หากแต่เราไม่มองเห็นเอง.

อีกประการหนึ่ง ในภาษานั้น เข้าใจกันว่าโลกของพระเจ้านี้ของสว ยงามเอร็ดอร่อยสนุกสนานทำนองในโลกนี้ หากแต่มีมากกว่า คือว่า ได้ยิ่งออกอย่างใจกว่า ดังนี้เป็นต้น. แต่ถากล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว หามิสิ่งเหล่านั้นไม่ หากแต่มีความสงบ เย็น ไม่ต้องค้ำจุนเร่าร้อนหลงใหลมัวเมาไปตามอารมณ์เหล่านั้น แทน, และรสของความ สงบนี้ เป็นที่น่าพอใจ หรือจับใจยิ่งไปเสียกว่า สิ่งสวยงามเหล่านั้นไปเสียอีก. ในทาง พุทธศาสนาเรียกความสงบนี้ว่านิพพาน และเป็นสิ่งที่อาจได้รับแม้ในโลกปัจจุบันนี้. และ สภาพอันนี้เอง คือแผ่นดินของพระเจ้า ที่มนุษย์ต้องเข้าให้ถึง ให้เร็วที่สุดก่อน แต่ที่จะดับขันธ.

สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในไบเบิล เกี่ยวกับความสงบ ทำนองนี้ คือข้อความ ในโครินเธียน หนึ่ง, ๗/๒๙—๓๑ ที่สอนให้ปฏิบัติอย่างไม่มีคัมมันตมโนด้วยอุปาทาน ว่า มีภรรยา ก็มิอย่างกะไม่มี, มีความโศก อย่างกะไม่มีความโศก, ยินดี อย่างกะไม่ยินดี,

ข้อของอย่างไม่ว่าอะไรมา, ใช้สิ่งต่างๆในโลกอย่างกะมิได้ใช้” ดังนั้นเป็นต้น. การปฏิบัติอย่างนี้เรียกในพุทธศาสนาว่า การเป็นอยู่ด้วยจิตว่างจากอุปาทานในสิ่งใด ๆ ว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา. การปฏิบัติอย่างนี้ เป็นความจำเป็นในชีวิตประจำวัน คือมีอะไรมากระทบใจ ทางตาก็กตาม ทางหู จมูก ลิ้น ผิวกาย ก็กตาม หรือในใจคิดขึ้นมาเองก็กตาม ต้องสามารถควบคุมไว้ มิให้ปรุงเป็นความคิดชนิดที่เป็นตัวตนคือ *egoism* หรือ *selfishness* ขึ้นมา แล้วมีสติปัญญาเต็มที มีใจคอยเลือกเย็นอยู่เสมอ. การทำได้อย่างนี้ในเวลาใดชื่อว่า อยู่ในแผ่นดินพระเจ้าในเวลานั้น เพราะมีแต่ความบริสุทธิ์ สะอาด ความสว่างไสวแจ่มแจ้ง และความสุขสงบเย็นหาที่เปรียบมิได้, และสามารถทำการงานเพื่อประโยชน์ตนและ ประโยชน์ผู้อื่นได้ถึงที่สุด.

อีกอย่างหนึ่ง เราได้พบว่า พระเยซูคริสต์ทรงสรรเสริญจิตชนิดที่เป็นจิตอย่างเด็กๆ ไม่เที่ยงสา (*innocent*) ทั้งที่ปรากฏอยู่ในมัทธิว สิบเก้า/๑๔ และสิบแปด/๓-๖ เป็นต้น จนทำให้ไค้ถามว่า “พระเยซูผู้รักเด็ก”. ข้อนี้หมายความว่า จิตของเด็กไม่มีอีกถืออะไรเป็นตัวตนหรือของตนมากเหมือนผู้ใหญ่. ไม่มีความคิดที่เป็นบาปมากเหมือนผู้ใหญ่, รวมความแล้วก็คือ ไม่มียึดถือจนเป็นทุกข์นั่นเอง. ดังนั้น ถ้าท่านเข้าใจเรื่องทั้งสองนี้ดี ท่านจะมองเห็นได้ด้วยตนเองว่า คริสตธรรมกับพุทธศาสนานั้นมีอะไรที่ไปด้วยกันได้ มากกว่าที่ท่านเคยรู้ หรือเคยคิดหรือ เคยหวัง.

ที่น่าขันอีกอย่างหนึ่ง คือข้อที่เขียนไว้ตรงกันว่า สิ่งที่ดีที่สุดในศาสนานั้น เป็นของแจกฟรี หรือให้เปล่า. ในมัทธิว สิบ/๔ มีข้อความว่า “สิ่งที่ได้รับมาเปล่าๆ จงให้กันเปล่าๆ” ในวิวรณ์ ยี่สิบเอ็ด/๖ ว่า “เราจะให้เขาดื่มน้ำจากบ่อน้ำพุแห่งชีวิต โดยไม่ต้องเสียค่าอันใด”, และในวิวรณ์ ยี่สิบสอง/๑๗ ว่า “และผู้ใดประสงค์ ก็จงมาดื่มน้ำแห่งชีวิต โดยไม่ต้องจ่ายมูลค่าอันใด” ดังนั้นเป็นต้น. ในพุทธศาสนามีคำกล่าวว่า

“ลัทธา มุธา นิพพุตี ญชฺชมานา” “ได้นิพพานมาบริโกอยู่เปล่า ๆ” — (รัตนสูตร ขุท. ข.) ทั้งนี้เป็นต้น. ทั้งหมดนี้แสดงว่า สิ่งสูงสุดของพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่แจกฟรี หากแต่ว่าผู้ที่ได้รับนั้นต้องขยันขันแข็งในการเข้าไปรับ ดังที่กล่าวไว้ในมัทธาย สิบเอ็ด/๑๒ ว่า “แผ่นดินสวรรค์เป็นสิ่งที่ต้องชิงเอา”, ซึ่งเข้าใจว่าต้องเป็นการแข่งขันกันยิ่งกว่า การเข้าจับจองเหมืองทองคำหรือบ่อเพชรพลอยในโลกนี้เสียอีก. แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งว่ามีใครสักกี่คน ที่รู้จักสิ่งเหล่านี้ และขยันขันแข็งในการที่จะเข้าไปรับเอา.

เป็นอันว่า ผลสำเร็จในขั้นสุดท้ายของศาสนาที่มนุษย์จะได้รับ นั้น คือ สิ่งที่เราเรียกกันว่า บรรพธรรม หรือ สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตนี้ มิใช่หลังจากตายแล้ว, เว้นเสียแต่จะเป็น “การตายอยู่ทางวิมุตติ” ซึ่งคนธรรมดากำลังตายกันอยู่ทุกคน. พอปฏิบัติตามคำของพระเจ้า ก็เลิกการตายชนิดนั้นเสีย เกิดใหม่เป็นผู้ที่ไม่มี การตายชนิดนั้นอีกต่อไป, เรียกโดยสามัญชนว่า “การเข้าสู่แผ่นดินของพระเจ้า” และเรียกว่า “การเข้าถึงอมตธรรม” โดยสามัญชนพุทธศาสนาในภาษาธรรม, และเรียกว่า “เข้าสู่เมืองนิพพาน” โดยภาษาคน นั่นเอง. ข้อนี้อจะเป็นการได้ในชาตินี้ในชีวิตนี้ หรือจะได้ต่อเข้าโลงไปแล้วนั้น ผู้มีปัญญาจงใคร่ครวญดูเองก็แล้วกัน.

สรุปความ แห่ง ปาฐกถาทั้งสาม.

การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องทำ ในฐานะ เป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์. ต้องมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน เพราะ ต่างฝ่ายต่างมีความรู้ไม่สมบูรณ์แม้ในศาสนาของตนๆ อยู่ด้วยกันทั้งนั้น เพราะ เราเรียนตำรากันมากเกินไปกว่าที่พระเจ้าท่านต้องการ เราไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติให้มากเท่าที่เราเรียน, พระเจ้าในคริสต์ธรรมนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”

ใน ๔ ความหมายในพุทธศาสนา, มีอะไรครบบริบูรณ์อยู่ในสิ่งนี้ จนเราไม่จำเป็นต้องไปสนใจกับสิ่งอื่นเลยก็ได้. ถ้าผู้ใดเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” นี้แล้ว ผู้นั้น จะเป็นพุทธบริษัทที่ดี คริสเตียนที่ดี อิสลามิกที่ดี พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน. การสร้างโลก การไถ่บาป และผลสุดท้ายที่มนุษย์จะพึงได้รับนั้น ถ้าแปลความหมายออกมาเป็นภาษาธรรม ตามวิธีของพุทธบริษัทแล้ว ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับขัดแย้งกันในปัญหาระหว่างศาสนาเลย.

จบปาฐกถาที่สาม

(เรื่องการไถ่บาป, ผลของศาสนา, และบทสรุปความ.)
